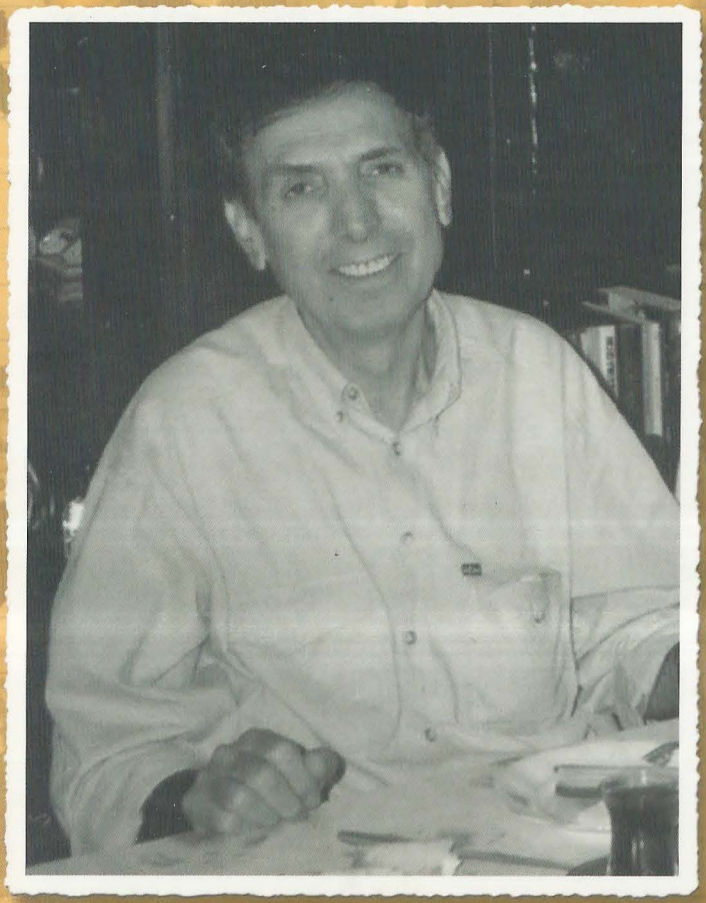
SARI DEFTER 9

FIRTINADA YÜRÜYÜŞ • Şeref Yıldız

1960'lardan 1990'a

FIRTINADA YÜRÜYÜŞ

Şeref Yıldız

SARI DEFTER 9

1960'lardan 1990'a

FIRTINADA YÜRÜYÜŞ

Şeref Yıldız

SARI DEFTER 9

Sarı Defter: 9

© TÜSTAV - Türkiye Sosyal Tarih Araştırma Vakfı
Bu yapıtın telif hakları TÜSTAV'a aittir,
izin alınmadan kullanılamaz.

1. Basım Eylül, 2008
ISBN 978-975-8683-70-3

TÜSTAV İktisadi İşletmesi
Kocatepe Mah. Feridiye Cad. No: 20 Taksim - İstanbul
Tel: 0212 237 98 92 • Faks: 0212 237 98 93
www.tustav.org • e-posta: bilgi@tustav.org

Yayına Hazırlama: Ersin Tosun
Kapak fotoğrafı: Şeref Yıldız. Ekim 2007. İstanbul.
Arka kapak fotoğrafı: Ankara Merkez Kapalı Cezaevi, Ekim 1989.
Şeref Yıldız, Nihat Sargın, Mehmet Bozışık, Nabi Yağcı, Ahmet Kardam.
Ofset Hazırlık: Hüseyin Vatan
Baskı-Cilt: Elma Basım: Halkalı Cad. No: 164 B-4 Blok
Sefaköy – K.Çekmece / İstanbul 34295
Tel: 0212 697 30 30

Sarı Defter bir zamanlar ilkokulda herkesin kullandığı ortak defterdi. Kağıdın, kalemin değerli olduğu zamanlar. Sarı Defter, kurşun kalem, tahta kurşun kalem sapı, boyna asılan silgi... Bunlar köyde-kentte her ilkokul çocuğunun değişmez okula başlama araçlarıydı. Türkiye sosyal tarihinin Sarı Defteri'ni dolduranlar, bu dizide yer bulacak. Bu dizide, Öndeyiş'te sözü edilenler, 20. yüzyılın sosyal mücadelesinin "kahreden ve yaratanları" olacak. Grev boylarında, toprak işgallerinde, üniversite boykotlarında, hak ve özgürlük mücadelelerinde, mitinglerde, toplantılarda yer alanlar, cezaevlerinde yatanlar, siyasal sürgünler yaşayanlar... Kendi kalemlerinden veya kendi sözleriyle...

1960'lardan 1990'a
FIRTINADA YÜRÜYÜŞ

Şeref Yıldız

SARI DEFTER 9

ÖNDEYİŞ

Ayinin Giriş Duası

Yenilenlerin tarihidir bu anlatacağım,
tarihleri anlatılmayacak olanların tarihi.
Adları sokaklardan adları kitaplardan silinenlerin tarihi.
Zalime karşı başkaldırdıkları söylenmeyecek olanların tarihi,
dünyayı değiştirme çabaları yadsınanların tarihi,
dünyayı değiştirmeyi bazen başaranların tarihi,
unutulmaya razı olmayanların tarihi.
Dünyanın bir gizli tarihidir bu,
dünyayı değiştiren düşüncelerin tarihi
ve dünyanın değişmesinin tarihi.
Bir düşünceler tarihidir bu ve düşünenlerin tarihi,
erkeklerin ve kadınların tarihi,
coşkularının ve hayal kırıklıklarının tarihi.
Bir insanlık destanının tarihidir bu,
Kahramanları, kurbanları korkakları, cellatlarıyla
ve ermişleri, engizisyoncuları, havarileri, hainleri
ve zalimleriyle insanlık tarihi.
Ünsüzlerin, adı bilinmeyenlerin destanıdır bu
ve işçilerle köylülerin yalın davranışlarını,
şairlerin, eylemcilerin ve filozofların
yüce gönüllü hallerini tanıyanların destanı
bir çığlık ve gözyaşı tarihi,
bir güller ve tozun tarihi,
bir buzul ve yakan kumullar tarihi,
bir akıl ve delilik tarihi,
soyluluk ve utancın tarihi.
Çünkü tadını yitiren tuzun öyküsünü öğrenecektik,
kumların içinde yiten coşkun ırmağın öyküsünü,
Kayalara tırmandıktan sonra sakinleşen
ve acı kıyıları yalamaya gelen dalgaların öyküsünü.
Ama yenilenen şafakların öyküsünü de öğrendik,
aydınlık sabahların, cömert hasatların öyküsünü
ve ışığın kalbinde havalanan kuşların öyküsünü.
Hiç gerçekleşmemiş eski bir düşün tarihidir bu
ama toprağı tohumlayan düşün tarihi.

Hep hayal kırıklığına uğramış
ama kendisiyle barışık bir insanlıktan doğan
insanların gördüğü düşün tarihi,
insanların insanlığa doğru uzun yürüyüşünün tarihi.
Umuda ihanet eden bir büyük düşün tarihidir bu.
Ama bu düş karşısında kazanılan zafer
umutsuz bir zaferdir aslında.
Yeraltı mezarlarında okunacak bir tarihtir bu,
bizden çok uzaklardan gelip
çok uzaklara gidecek bir tarih!

Francis COMBES, Ortak Dava (Cause commune)
Çeviri: Özdemir İNCE

İÇİNDEKİLER

Sunuş 13
ÖNSÖZ 15

1. BÖLÜM 17
Giriş 17
Köyüm ve Ailem 20
Entariden Elbiseye 27
Ortaokula Başlıyorum 30
Diyarbakır Ziya Gökalp Lisesi 37
Adım Şeref'miş! 39

2. BÖLÜM 41
İstanbul... Yeni Bir Hayatın Başlangıcı 41
TİP Eminönü İlçesi 43
FKF (Fikir Kulüpleri Federasyonu) 47
İstanbul Üniversitesi İşgali, 6. Filo, İlk Tutuklanma 50
Diyarbakır 1968 55

3. BÖLÜM 61
Sol İçinde Tartışma ve Bölünmeler Dönemi 61
Çekoslovakya Olayları ve TİP'te Bölünme 62
Devrimci Doğu Kültür Ocakları'nın Kuruluşu 66
1969 Seçimleri 68
Kanlı Pazar ve Gençlik Eylemleri 71
Yeni Arayışlar, Çekirdek Toplantıları 72
"Doğu ve Güneydoğu'da Asker Dipçiğine Son!" 77

4. BÖLÜM 89
Partizan Dönemi 89
Partizan Çevresi 91
Partizan Çalışması 96

TİP İstanbul İl Kongresi 101
TİP 4. Büyük Kongresi 103
TİP Eminönü İlçesi Baskını 106
TKP'ye Yöneliş 109

5. BÖLÜM 113
12 Mart Dönemi 113
Türkiye Sosyalist Mücadele Birliği 114
Kaçaklık Günleri 116
Hapishaneye Yolculuk 122
Selimiye'de 123
Alemdağ'da 129
Maltepe'de 130
12 Mart Dönemi Üzerine Birkaç Söz 132

6. BÖLÜM 137
TKP ile Buluşma 137
12 Mart Dönemi Sonrası Diyarbakır 138
12 Mart Dönemi Sonrası İstanbul 139
TKP Arayışında Bulgaristan Kapısı 141
TKP ile "Bağ Kuruldu!" 143
Topkapı Bölgesi 144
1975 Yılı 148
DİSK 5. Kongresi 148
TKP Çalışmaları ve DİSK 151
Sosyal Gruplar İçindeki Durum 152
1975 Yılında Yakın Çevre 153
Hayatımın Önemli Kararı 156
TKP Topkapı Bölge Komitesi 159
Teknik İş'teki Çalışmalar 166
12 Mart Döneminden Sonra Necmettin Büyükkaya ile Karşılaşma 170
İbrahim Güzelce ve 1 Mayıs 1976 172
Sendika Birleşmeleri 172
TİP–TKP Rekabeti, TSİP 174
Konya Konferansına Gidiş ve Konferans Hazırlıkları 178
Konya Konferansı Çalışmaları 184
Konferans Sonrası Görüşmeler ve Açıklama 186
Konferans İzlenimleri 188

TKP'nin Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Örgütlenme Kararı 189
1 Mayıs 1977 ve Sıtkı Coşkun 191
Hoşça Kal İstanbul 195
Niyazi Usta 197
İstanbul'da Bölge Değerlendirmesi 199
Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da İlk Adımlar 200
TKP'nin Kürt Sorunu Konusundaki Tutumu ve Tartışmalar 204
TKP–Özgürlük Yolu Tartışmasına Bugünden Bakış 210
Bölgedeki Durum ve Kürt Hareketi 212
1977 Yerel Seçimleri 218
Diyarbakır Belediye Başkanı Mehdi Zana 220
Lice Çalışmaları ve Ahmet Mekki 221
Teknik–İş ile Bank–Sen'in Birleşmesi ve
Bank–Sen Bölge Temsilciliği 224
DİSK'teki Gelişmeler 229
TKP, Doğu ve Güneydoğu Çalışmasının İlk Değerlendirmesi 230
TKP Merkez Komitesi'nin İlk Toplantısı 232
TKP'ye Üye Alımları ve Örgütlenme 235
1978 237
Moskova Parti Okulu'na Bölgeden İlk Öğrenciler 240
Kürt Hareketiyle İlişkilerimizde Gelişmeler 241
Bölgede Yönetici Kadro İhtiyacı 244
Mehmet Çakmak'ın Ölümü, Ömer Ağın'ın Yaralanması 245
1979... MK Plenumu ve İşçinin Sesi Olayı 249
İşçinin Sesi Kopuşu ve Etkileri 253
TKP Doğu ve Güneydoğu Yöre Komitesi 256
PKK'nın Çatışma Politikası 259
1979... Ülkede Terör Kol Geziyor 262
Bölgede İlk Tutuklanma ve Diyalog Arayışı 264
1980 MK Toplantısı Öncesi Görüşmeler ve Yolculuk 266
1980 MK Plenumu ve Yeni MK Üyeleri 269
Berlin... Sigaraya Yeniden Başlıyorum 272
Moskova Parti Okulu 274
Eğitim Dönemindeki Sorunlar 277
12 Eylül Darbesi 279
12 Eylül Sonrası Parti Faaliyeti 280
Operasyon Öncesinde 283
Operasyon Sürecinin Diğer Yüzü 285

Yurtdışına Çıkma Kararı 288
1974–1980 Dönemi Üzerine Düşüncelerim 289

7. BÖLÜM 297
1981 MK Toplantısı 297
Rejimin Karakteri Sorunu 301
Parti Yönetiminde Değişiklik 302
Tercüman Gazetesi'nin Antikomünist Kampanyası 304
Ülkeye Dönen Yöneticiler 306
Avrupa'daki Görev Dağılımı 307
M. Demir ve A. Durak ile Ülke Pratiğinden
Gelenler Arasında Sorunlar 311
Özel Eğitim 313
Leipzig'e Dönüş 314
Batı Avrupa Örgüt Sekreterleriyle Genişletilmiş Toplantı 316
1981 Tutuklanmaları Değerlendirmesi 318
1982 MK Plenumu 320
Batı Avrupa'da Göçmenlik Yılları 322
İsveç'e İltica 324
İsveç'te Kürt Politik Çevre 326
İsveç'te TKP Örgütü 329
Avrupa Seyahatleri 331
Doğu ve Güneydoğu'da TKP Operasyonu 333
Aydın Meriç'in Batı'ya Geçişi 336
Batı Berlin Günleri 339
Genel Sekreterlik Sorununun Çözümü 343
Mustafa Hayrullahoğlu 344
Kardeşim Kemal'le Görüşme 345
TKP 5. Kongresi'ne Doğru 347
5. Kongre 349
5. Kongre'nin İşlevi 352
İsmail Bilen'in Ölümü 353
Batı Berlin Toparlanması 354
1983 Seçimleriyle Açılan Dönem 356
1984–85 TKP'nin Toparlanma Yılları 357
1984 Diyarbakır Cezaevi 358
Necmettin Büyükkaya 364
Türkiye ile Dayanışma Çalışmaları 366

1984 MK Plenumları ve PB Üyeliği 368
Sovyetler Birliği'nde Tatil 368
Ulusal Sorun Bürosu 369
Heybet Atsız ile Doğu ve Güneydoğu'da Yeniden Bağ 372
DDR Gezisi 376
Solda Birlik ve Diyalog Adımları 377
TKP–TİP Birlik Görüşmeleri 379
1985, PB'nin Batı Avrupa ve Ülke Örgüt Kadrolarıyla Toplantısı 381
İsveç TKP Örgütünün Çalışmaları 382
Stockholm'de Şeyh Said İsyanı Üzerine Bir Toplantı 384
Göçmenlik Yaşamından Bir Sayfa 388

8. BÖLÜM TKP'den TBKP'ye 395
65. Yıl Kutlama Toplantısı 395
1986 MK Plenumu, TBKP Adı Kabul Ediliyor 397
PB'nin Aldığı Ölçüsüz Bir Karar 398
TKP'de Gorbaçov Rüzgârı 401
1986 TKP Ulusal Konferansı 402
TİP–TKP Görüşmelerinde Birliğe Doğru 404
PB'deki Muhalefet ve Bir Tartışma 406
Politbüroda Kürt Sorunu Tartışması 407
Yenilenme–Birlik–Yasallık 410
TİP–TKP Birliği İçin Son Adımlar 413
Birleşik Parti ve Ülkeye Dönüş 414
Kutlu–Sargın Türkiye'de 421
Moskova'da Özel Eğitim 423
TBKP ile TSİP Arasında Birlik Görüşmeleri 425
TKP 6. Kongresi ve TBKP 1. Kongresi 427
Kongreden Bir Not 429
Birleşme Kongresinden Sonra 430
TBKP PB ile Batı Avrupa Örgütleri Ortak Toplantıları 432
TBKP Kongresi'nden Sonra Örgütlerin Birleştirilmesi 434
Adımlar İçin Hazırladığım Makaleler: Sol Parti ve Kürt Hareketi 435
TBKP MK Mart 1989 Toplantısı 438
Yasallaşma Mücadelesi ve "Sol Parti" 440
MK Üyelerinin Ülkeye Dönüşü 441
Ülkeye Dönüyoruz 446
Yeşilköy Havaalanı'ndayız 449

Ankara Emniyet Müdürlüğü 450
Cezaevinde Nabi Yağcı ve Nihat Sargın'la 452
Bayrampaşa Cezaevi 455
Buruk Özgürlük 459
Kutlu–Sargın Açlık Grevi 461
Yasal TBKP Hazırlıkları 463
Kutlu–Sargın Aramızda 464
Son Birkaç Söz 466
Ek 1 473
Ek 2 481
Ek 3 491
Ek 4 493
Ek 5 495
Kısaltmalar 496
Ad Dizini 499

SUNUŞ

Elinizdeki kitap, Türkiye Komünist Partisi Merkez Komitesi Politik Büro üyesi Şeref Yıldız'ın **Sarı Defter**'i. Bu bir ilk. Her ne kadar TKP MK 1. Sekreterliği sorumluluğunu taşımış Zeki Baştımar'ın anılarını yazdığına ilişkin duyumlarımız, Bilal Şen'in İsmail Bilen'e atfen bu anıların varlığına işaret eden notları varsa da bu çalışmalar yayımlanmadı ve akıbetini de bilmiyoruz. TKP'de bu sorumluluk düzeyindeki bir kişi, anılarını ilk kez yayımlıyor.

Bu kitap boyunca Şeref Yıldız'ın yaşam öyküsünü izleyeceğiz.

Diyarbakır'ın Ergani İlçesi'nin bir köyünde doğan, tek sınıflı bir ilkokulda öğrenim hayatına başlayan, bölgenin zorlukları içinde liseyi bitiren, Türkçe düşünmeyle ancak üniversiteye girdikten sonra yüz yüze gelen Şeref Yıldız, ailesini, toplumsal yaşamı, o yıllardaki Ergani'yi, Diyarbakır'ı, Kürt illerini sıcak bir duygusallıkla bizlerle paylaşıyor.

1964'te İstanbul Hukuk Fakültesi'yle birlikte başlayan TİP'li yıllar, Şeref Yıldız'ın bir ömür yaşatacağı dostlukların temellerini atıyor. Sosyalist hareketle iç içe yürüyen Kürt Marksist hareketi ve önderleriyle ilk temaslarını bu dönemde kuran ve onları da bir ömür korumayı gözeten Şeref Yıldız'ın anıları boyunca, 1950'lerin sonlarından 1990'lara kadar Kürt ulusal hareketinin serüvenini de içeriden bir gözle izleyebiliyoruz.

İlk tutukluluğunu, yaşamını yanı başında yitiren Vedat Demircioğlu'yla birlikte bulunduğu İTÜ Yurdu olayları sırasında yaşayan Şeref Yıldız, 12 Mart döneminde daha üyesi bile olmadığı Türkiye Komünist Partisi Davası'ndan yargılanıyor. TİP Eminönü İlçesi çevresinde gelişen ve daha sonra *Partizan Dergisi*'ni birlikte çıkaran bir grup arkadaşıyla TKP'yi arayışı 12 Mart günlerinde başlıyor. 1974 yılı biterken üye olduğu bu partide 1977 TKP Ulusal Konferansı'na delege seçilen Şeref Yıldız 1978'de Merkez Komitesi ve 1984 baharında da MK Politik Büro üyeliğine getiriliyor. Bu süreçte TKP Doğu ve Güneydoğu Anadolu Yöre Sekreterliği, MK Ulusal Sorun Bürosu üyeliği (ve sonrasında sorumluluğu), MK Kadro Komisyonu üyeliği, TKP Batı Avrupa Komitesi Sekreterliği, TKP-TİP birlik görüşmelerinde komisyon üyeliği görevlerini üstleniyor. TKP 5. Kongresi (1983), TKP 6. Kongresi (1988), TBKP 1. Kongresi (1988) delegesi. TBKP 1. Kongresi'nde TBKP MK üyesi seçiliyor.

Şeref Yıldız tüm bu süreçlerde TKP'de gerek örgütsel gerekse siyasal kararların alınması ve uygulanması süreçlerini kendi değerlendirmeleriyle birlikte bizlerle paylaşıyor. Göçmenlik yıllarını, yeni koşulları öğrenme ve bunları bugün yeniden gözden geçirip anlama çabalarını izliyoruz. TKP tarihi bakımından birçok olayı ve sorunu gün ışığına taşıyor, birçoğumuz için bilinir kılıyor. Elbette dolu dolu geçmiş otuz yıla yakın bir siyasal mücadele yaşamının anlatımını belleğine dayanarak, kendi bakış açısı ve üslubu ile yapıyor. Böylece yaşadıklarını, eylemlerini, o günlerdeki kaygı ve sevinçlerini yansıtırken, anlattığı koşullarda yetişen bir mücadele insanının düşünceleri, olaylara, sorunlara bakış tarzı görülüyor, anlaşılır hale geliyor. Birçok yerde "ilk sözü yazan" olarak dönemin özeleştirisini yapıyor. Sorumluluktan kaçmadan, vicdan süzgecinden geçirerek yaptığı değerlendirmeleri, özeleştirileri daha anlamlı kılıyor.

Bu çalışmanın üzerinde çok konuşulacağına, yeni tanıklıkları teşvik edeceğine inanıyoruz. Kitabın girişinden sonuna kadar bizimle paylaştığı zorluklarla kaleme alınmış anı çalışmalarını Sarı Defter olarak yayımlamayı kabul eden Şeref Yıldız'a teşekkür ediyoruz.

Bir iki satır da özel not. 40 yıla ulaşan dostluğumuz nedeniyle Şeref Yıldız'ın fırtınada yürüyüşünün hikâyesi benim için çok özel ve değerli. Dostum, yoldaşım Şeref Yıldız bu kitabıyla benim kuşağıma ve bizden sonra yürüyüşe katılanlara çok değerli bir armağan veriyor.

Şeref Yıldız'a yorgunluklarını, uykusuz gecelerini unutturacağından emin olduğum bu değerli çalışmanın ilk sözünü söylemekten kıvanç duyuyorum. Bu çalışmaya bir nebze de olsa destek olmanın beni zenginleştirdiğini düşünüyorum. Kitabın hazırlanmasına destek olan arkadaşlarım adına bize bu fırsatı tanıdığı için teşekkür ediyorum.

Berdan Dere
İstanbul, Temmuz 2008

ÖNSÖZ

Şeref Yıldız.
(Ekim 2007, İstanbul)

2004'te yazmaya karar verirken bir süre düşündüm. Taraf olduğum bir konuda gerçeği aktarmanın yolunu arıyordum. Soru şuydu, duygularımı saklamadan, taraf olarak doğruyu nasıl bulurum? Vardığım sonuç, "öfkeye yenilmemekle" oldu.

Eğer söz düne dair ise yaşanmış olan değişmiyor. Canınızı ne derece acıtırsa acıtsın, gerçeği, önce kendinize ifade etme cesareti göstermelisiniz.

Şark insanını, bizi, daha çok duygularımız yönlendirir. Onun için bir yanımız öfkedir. Bu açıdan, gerçekle yüzleşirken öfke kalkanını da atmak gerekiyor. Aynı zamanda insanız, duygu yüklü insanlar. Söz, zorlu mücadele yıllarına döndüğünde, o günleri yeniden yaşamadan aktarmak mümkün mü?

Uzun yıllar baş ağrısını unutmuştum. Yalansız, yazmaya başladıktan sonra ağrılar geri döndü. Zaman zaman ağladım, özellikle bugün aramızda olmayanları anarken. Sıra zaaflarını örtmek için uydurma hikâyelere sığınanlara geldiğinde öfkelendim. Böylesi anlarda kalemi bıraktım. Öfkeme gücümün yeteceği zamanı bekledim. Kimseye haksızlık etmek istemedim.

Konuşan çok. Arada sırada sözü bize getiren de oluyor. Elinizdeki bir yaşam hikâyesi, benim hikâyem. Bir de benden dinlensin istedim. Kolay olmadı. Hafızamı canlandırırken yeniden okudum. Bir yandan da sohbetler ettim. Bilgiyi denetlemem gerektiğinde ya da eksik kaldığında dostlara başvurdum. Başlarken aylarla hesap yapıyor, çabuk biter diye düşünüyordum. Düşündüğümden farklı oldu. Dört yıllık bir çalışma.

Gerekli belgelere ulaşmak, anlatımı beslemek için zamana ihtiyaç var. Geniş bir zaman ayırabilmelisiniz. Bu açıdan gerekli imkânlara sahip olduğumu söylemem zor. Yine de özenli davrandığımı düşünüyorum. Dostların yardımı ile eksiklikleri azaltmaya çalıştım.

Kendime bile ifade etmekten kaçındığım konular da içinde, birçok konuyu ilk defa seslendirdim. Dünün gerçeklerine bağlı kalmaya çalıştım. Gerek dünkü, gerekse bugünkü düşüncelerimi saklamadım, duygularımı da. De-

ğerlendirmeler yaptım, ama olayları olduğu gibi aktararak okuyucuya değerlendirme yapma şansı tanıdığını düşünüyorum.

Tarafsız bir anlatım olmadığı kesin. Söylediğim gibi yaşananlarda tarafım. Taraf olarak gerçeğe bağlı kalmaya özen gösterdiğimi söylüyorum. Okuduğunuzda alacağınız mesaj önemli. Kararı sizler, okuyucular vereceksiniz.

Bu çalışmada yardımlarını esirgemeyen dostların özel bir yeri var. Onlara minnet borçluyum. Öncelikle kimi belgelere ulaşmamda yardımlarını esirgemeyen eski TKSP (Türkiye Kürdistanı Sosyalist Partisi) Genel Sekreteri Kemal Burkay'a teşekkür ediyorum.

1960'lı ve 70'li yılların KDP-KUK (Türkiye Kürdistan Demokrat Partisi-Kürdistan Ulusal Kurtuluşçuları) MK üyeleri Hamit Kılıçarslan ve Nezir Akad yardımlarını esirgemeyen dostlardan. Kimi belgelere ulaşmama yardımcı oldukları gibi Kürt hareketinin dünü konusunda birlikte yolculuğa çıktık. İki kardeşimden fazlasıyla yararlandığımı söylemeliyim.

Hüseyin Demirdal, Stockholm'deki kardeşlerimden. Sevgili Hüseyin'in bu çalışmadaki katkısını anmadan geçemem.

Sevgili dostum Mehmet Karaca, ne zaman başvurdumsa sorularımı özenle yanıtladı.

Bu çalışmaya TÜSTAV'daki (Türkiye Sosyal Tarih Araştırma Vakfı) arkadaşlar baştan itibaren destek verdiler. Erden Akbulut, Ahmet Muhtar Sökücü, İsfendiyar Eyyüboğlu, Feridun Gürgöz, Aliye Uçar, Sevinç Öztaş, Berdan Dere ve Ersin Tosun yazdığım metinlerin bilgisayar ortamına aktarılması, anlatım bozukluklarının düzeltilmesi, metnin tekrarlardan arındırılması gibi bir dizi konuda uğraştılar, katkı sağladılar, yayıma hazırlık çalışmasını yürüttüler. Andığım dostların bir bölümü yazma kararı vermeme de yardım ettiler. Bu destek olmasaydı yazar mıydım, bilemiyorum.

Yazdıklarımı bitirdim dediğimde Kasım 2007'ydi. Tekrar gözden geçirmek daha zor oldu. 2008 yılı Temmuz'una kadar sürdü.

Dostlarıma çalışmamda beni yalnız bırakmadıkları için sonsuz teşekkürler.

Şeref Yıldız
Stockholm, Temmuz 2008

1. BÖLÜM

GİRİŞ

Soğuk bir kış günü. Yerde kar, yollar buz. İsveç'te güneş. Karanlıktan aydınlığa çıkış günleri. Buralarda kışın zorluğu kar ve soğuk değil, karanlık. Uzun süren ıslak kapalı günler bunaltır insanı. Gün 4–5 saate iner. Çoğu zaman lamba yakmadan bir şey okuma imkânınız olmaz. Böyle günlerin ardından güneşle buluşmak, her gün bir iki dakika uzayan aydınlığı hissetmek bir hoş eder insanı, yeniden hayata dönüş misali. Baharda canlanan toprak kokusu gibi bir koku hissedersiniz ve güne bir başka başlarsınız.

İşte böyle bir gün. Oturmuşum pencere kenarına türkülerle yolculuğa çıkıyorum. "Erzurum dağları kar ile boran" ile 1960'lı yıllara yol aldım. Ruhi Su, İstiklâl Caddesi'nde küçük bir salonda söylerdi. Arkadaşlar gider dinlerdik. Ruhi Su eski kuşak komünist. Mehmet Bozışık söylerdi; TKP'nin 1973 atılımından sonra tekrar partisiyle bağ kurmuş, eski yoldaşları üzerinden. 12 Eylül'ün karanlık günlerinde kansere yakalandı. Tedavi için dışarı çıkmasına izin vermediler, kaybettik.

Şu anda Mücrimi'den bir parça dinliyorum;

"Şu diyarı gurbet elde,
Gurbet elde
Şen değil gönlüm
Ah kimse bilmez ahvalimden
Bu halimden
Of şen değil gönlüm
Şen değil"

İman getirenlerin yolu "Hazretle," bizimki hasretle buluştu. Evet, diyarı gurbet! İsveç'te ikinci göçmenlik yıllarım. İsveç güzel bir ülke. 410 bin km²'lik bir

toprak parçası. Bunun yüzde 70'i orman. Onun için kâğıt sanayii gelişkin. 9 milyon nüfusa sahip. Bunun bir milyonu göçmen. Nüfusun yüzde 3'ü toprakla uğraşır. Yani bizim köylü dediğimiz. Geri kalanı sanayide. İsveç çeliği dünyaca ünlüdür. İkinci Dünya Savaşı'nda Hitler'in iştahını kabartmıştı.

İsveç, silah sanayi, otomotiv, inşaat ve iletişim teknolojisi alanlarında dünya piyasasında kendine yer bulan bir ülke. İskandinavya Yarımadası'nın bu renkli ülkesi, uzun yıllar Norveç ve Finlandiya'ya hükmetmiş. Finlandiya'yı 1809'daki savaşta Çarlık Rusyası'na kaptırmış. 1905'te ise bir halkoylamasıyla Norveç'le yollarını ayırmış. İki dünya savaşında da tarafsız kalmış. 200 yıla yakındır savaş tanımıyor. 1544'te parlamentoyla tanışmış. O yıllarda soylular, rahipler, burjuvalar ve köylüleri temsil eden dört gruptan oluşan bir parlamento. 1809'da iki meclisli sisteme geçilmiş. Birinci meclis soylulardan oluşuyor ve kral atıyor. İkinci meclis halkın temsilcilerinden oluşuyor ve halk tarafından seçiliyor. 1974'te ise bugünkü tek meclisli sisteme, yalnız seçilmişlerin oluşturduğu sisteme geçmişler. İşçi hareketi, Avrupa işçi hareketiyle yaşıt. İsveç Sosyal Demokrat Partisi 1917'de bölünüyor ve bugünkü Vanster Parti (Komünist Partisi) doğuyor. 1921'de kadınların seçme hakkının tanınmasıyla genel oy hakkı yasalaşıyor. 1928'de grev hakkı elde ediliyor. 1970'te 48 saatlik çalışma haftasından 40 saatlik çalışma haftasına geçiliyor.

İsveç, Avrupa sosyal demokrat hareketinde de özgün bir çizginin temsilcisi. Bugünkü İsveç'i ortaya çıkaran Tage Erlande ve Olof Palme, İsveç sosyal demokrasisinin de fikir babaları, Alman sosyal demokrat ekolünden farklı bir ekolün de yaratıcıları. Bağımsızlık ve özgürlük hareketleriyle dayanışmada aktif. Dönemin Bağlantısız Ülkeler Bloku'nun da üyesi. Olof Palme, Fidel Castro, Tito ve Indira Gandi ile beraber bağlantısız ülkeler hareketinin liderlerinden.

İsveç sosyal demokrat hareketi şu çıkarlar dünyasında şiddetten arınmış bir toplum olabileceğine inanacak kadar da ütopik bir akım. Ülkeyi yönetenlerin özel korunmasına gerek görmüyorlardı. Buna İsveç halkı da inanmıştı. 1980'li ilk göçmenlik yıllarımda sokaklarda blucinle dolaşan bakan, başbakan gördüğümüzde şaşırmıştık. Sonradan aldırmaz olmuştuk. Başbakan Olof Palme'yi tek başına korv (sosis) kuyruğunda, halkın arasında görmek bize de normal gelmeye başlamıştı. Gorbaçov rüzgârının hafiften esmeye başladığı günlerdi. 1986 Şubatı'nda Palme vuruldu. Vurulduğunda yanında yalnızca eşi vardı ve sinemadan çıkmış, evlerine yürüyorlardı. Ancak Olof Palme gibi bir başbakanın vurulması bile İsveçlilerin inancını değiştirmedi. Eşi, katili teşhis etti. Yalnız tek tanık olduğu için katil serbest kaldı. 2004'te geleceğin başbakanı diye konuşulan, Olof Palme döneminin sosyal

demokrat gençlik örgütü lideri, Dışişleri Bakanı Ana Lind vurulduğunda düşünmeye başladılar, bu iş böyle gitmez diye.

Ve İsveç'in gözbebeği Stockholm. Stockholm "kütükler üzerine kurulu kent" demek. Önceleri bataklık bir bölgeymiş. Kütükler üzerine kurulma hikâyesi bu bataklık geçmişine dayanıyor. Kimine göre üç bin adacık üzerine kurulu. Sayıyı artıran da, azaltan da var, ancak çok sayıda ada üzerine yayıldığı kesin. Stockholm, denize bağlanan sayısız göl ve adayı birbirine bağlayan bir o kadar da köprüye sahip. Köprülerden geçerken bir adadan diğerine geçişi fark etmezsiniz. Her şey doğal gelir insana. Yazın güneşli günlerde hemen hemen her bölgeden denize girmek mümkün oluyor. Kışın da ormanlık alanda kayak yapan sayısız insanla karşılaşırsınız.

Stockholm yerleşim planı olarak da kendine hastır. Her yerleşim bölgesi sağlık merkezine, spor salonuna, okula, kiliseye, alışveriş merkezine ve bir de ormanlık alana sahiptir. Ormanlık alan bisiklet sürmeye ve yürüyüş yapmaya uygundur. Bu orman geyik, tavşan, sincap gibi hayvanları da barındırır.

Bir gün ormanlık alanda yürüyüşteydim. O yıl bahar erken gelmişti. İsveç'te kış yumuşak geçiyordu. Bredöng'deki iç gölde akıntı fazla. Buzların erimeye başladığı günlerdi. Tüm kış göl buz tutar. Orman yürüyüşünde "kart-kurt" sesleri ilgimizi çekti. Doğrusu o güne kadar pek farkında değildim. Ne oluyor diye merakla anlamaya çalıştım. Erimeye başlayan ve birbirinden kopan buz parçalarının sesiymiş duyduğum. Bu seslerle beraber canlanmaya başlayan toprağın kokusunu alırsınız. İşte İsveç böyle bir ülke. Onun hareketli kenti Stockholm'de kendinizi hiçbir zaman bir kent merkezinde düşünemezsiniz. Yazın bir dinlenme bölgesinde, kışın ise kendinizi bir köy evinde hissedebilirsiniz. Kent merkezine indiğinizde ise tarihi güzel bir şehirde olduğunuzu fark edersiniz.

Bu güzel ülkede İsveç'in sosyal yaşamına katılabiliyorsanız; karşınızdakinin kimi zaman kara kafanızdan ya da konuşmanızdan çıkarak size yabancı olduğunuzu hatırlatmasını önemsemiyorsanız ve zaman zaman hasret giderici seyahatler yapabiliyorsanız problem yok denebilir. Tersine, başka bir yere ait olduğunuzu düşünüyorsanız, işte problem burada. Yandı gülüm ketenhelvası...

Uzun zamandır kalemi elime alma isteğinin yarattığı stresi yaşadım. Bir yerden başlamak gerekiyordu. İsveç'le başladım. Rüzgâra tutulmuş yaprak misali düne dair düşünceler uçuşuyor. Zaman mekân birbirine karışıyor. Bakalım nasıl çıkacağım bu işin içinden?

Köyüm ve Ailem

1943 Ergani-Diyarbakır doğumluyum. Ergani, Şeyhsiyar Köyü. Ergani, Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar Maden'e bağlı. Eskiden kitaplarda Ergani Bakır Madeni diye geçerdi. Şimdi Ergani, Diyarbakır'a; Maden Elazığ'a bağlı. Ergani, Torosların devamı Zülküf Dağı'nın eteklerinde kurulu. Zülküf Dağı 1900 m. yükseltili yorgun bir kayalık. Tepesinde bölgenin kutsal kiliselerinden biri bulunuyor. Bugün bir harabe. Bizimkiler kilisenin yanına bir türbe (!) dikmişler. Türbe Zülküf Peygamber adına. Kim bu zat? Nereden gelmiş? Ne zaman yaşamış? Bilinmez. Bayramlarda herkes buraya taşınır, kurbanlar kesilirdi. Ve her evde bir Zülküf bulunurdu. Galiba şimdi durum değişiyor.

Ergani halkının bir bölümü, Osmanlı döneminde getirilip yerleştirilen Türkler, bir kısmı ise Ermeniymiş. Ermeni tehcirinden sonra bu nüfus yapısı değişmiş. Özellikle 1950'lerden sonra yoğun Kürt nüfus yerleşmeye başlamış ve egemen olmuş. Ergani, Elazığ'a 70 km, Diyarbakır'a ise 58 km mesafede. Haydarpaşa-Kurtalan demiryolu ve İstanbul-Diyarbakır karayolunun üzerinde. Ayrıca, Diyarbakır'ın Çermik, Çüngüş ve Dicle (Piran-Şeyh Said isyanının başladığı yer) kasabaları Ergani üzerinden Diyarbakır'a geçerler. Ergani'nin önünde Karacadağ'a kadar Gevran Ovası uzanır. Gevran Ovası, Dicle ve Fırat arasındaki bölgede yer alan küçük bir ova. Her zaman su derdi olan bir ovacik idi. Barajlardan sonra umutla suyun yolunu gözlüyor şimdi.

Şeyhsiyar (bugünkü adı Sökündüzü) Köyü, Ergani'ye 10 km mesafede, Torosların yorgun düşüp tepeciklere bölündüğü küçük vadilerin oluştuğu bu bölgede bir tepeciğin eteklerine kurulmuş. Bizimkiler, Urfa-Viranşehir bölgesinden gelmişler. Tarih belli değil. Anlatılanlardan tahminen 1800'lerin ikinci yarısında. Quri aşiretindeniz. Quri'ler Mili Aşiretler Koalisyonu'nun[1] üyesi bir aşiretti, onun için bize Mili de derler. Aşiret içindeki bir meseleden –galiba kadın meselesi– göç etmiş bizimkiler. Üç kardeşler, Eli (Ali), Mıho (Muhittin) ve Uso (Yusuf). Gelip Şeyhsiyar'a yerleşiyorlar, onların yerleşmeleriyle köy kuruluyor. Üç kardeşin hikâyesini bileni hatırlamıyorum. Dedem zamanına kadar aşiretle ilişkiler sürmüş. Aşiret içindeki tatsız bir olaydan dolayı hikâye pek konuşulmazmış galiba. Bir anlamda, soğumaya bırakılıp unutulmak istenmiş olsa gerekir.

---

1. *Aşiretler Koalisyonu:* Birden fazla aşiretin birliği, birlikte hareket etmesidir. Dışardan gelecek saldırılara karşı korunmak, yaşamını sürdürdüğü bölgede söz sahibi olmak gibi konularda böylesi bir güçbirliği zorunludur. Bu koalisyonda büyük olan aşiret merkezdedir, yönetici olarak görev yapar. Koalisyon- birlik bu büyük aşiretin adıyla anılır.

Bizim aile Eli'den gelme. Eli'nin dördü erkek, biri kız olmak üzere beş çocuğu var. Büyük dedem Ebo, kardeşlerin en büyüğü. Diğer kardeşlerin adları Uso, Sado, Ozo ve Meni. Meni kız. Ebo Dedem uzun boylu, sakin bir adammış. Babamı ona benzetirlerdi. Ne zaman bir Yemen türküsü dinlesem, büyük dedem Ebo'yu düşünürüm. Babamın boyunda ve huyunda bilinmez bir adamı hayal ederim. Yemen'de mi vuruldu? Osmanlı-Rus harbinde mi? Yoksa, Balkanlarda mı? Nerede? Bilinmez. Her nedense ben Yemen diye düşünürüm. Türkü "Yemene gideni, gelir mi sandın" dediği için mi? Belki de.

Abbas Dedem, annemin babası, kardeşiyle birlikte İttihatçı Enver'in ordusunda asker. 1914'ün son günlerinde Allah-ü Ekber ve Soğanlı dağlarında donarak ölen 90 bin kişinin içinde. Annem babasını hiç görmemiş. Dört kardeşin en küçüğü. Dedem hayata veda ederken, annem hayata ya merhaba demiş ya da merhaba demek için Bezo Ninem'in karnında beklemede. Ne zaman şu türküyü dinlesem Abbas Dedem ve kardeşi Yusuf'u düşünürüm.

"Yüzbaşılar Yüzbaşılar
Tabur taburu karşılar
Yağmur yağar gün boranda
Yatan şehitler ışıldar."
Türkünün dizelerinden biri de şu;
"Durdur şu seferi durdur
Elini öpem Enver Paşa."

Bu dizelerde gerilirim. Abbas Dedem bir dağ köyünden, Zaza. Zazalar doğal insanlardır. Yalanı, riyayı sevmezler. Düşünürüm; bu dağ adamı ölmeden önce, "Elini öpem Enver Paşa" mı dedi, yoksa o serüvenci İttihatçıya hak ettiğini mi? Osmanlının çöküş hikâyesi, bir dönem bu. Sönen ocaklar, yok olan canlar, boynu bükük yetimler, açlık ve sefalet yılları...

Ve Şerif (Şero-ı Elsıti) Dedem, babamın babası. Onun adını almışım[2]. Kendisinden büyük dört kardeşi savaşa gitmiş, hiçbiri dönmemiş. Şerif Dedem kardeşlerin küçüğü. Savaşa gitmemiş, bedel ödemiş. Dedemin ablası Medo, varını yoğunu dökmüş, tek erkek kardeşini savaşa göndermemiş. Demek ki, o zaman da bedelli askerlik varmış! Şerif Dedem köye sahiplik yapmış; adil ve cömert biriymiş. 1930'ların başında ölmüş. Öldüğünde 50 yaş civarındaymış. Babam ise 12–13 yaşlarında. Şerif Dedem'in paylaşan, adil bir insan olduğunu anlatan hikâyeleriyle büyüdüm diyebilirim. 1991'de babamın

2. Şerif'ten Şeref'e geçişin hikâyesini bu bölümün sonunda anlatacağım.

vefatında, taziyeye gelen yaşlılardan Şerif Dedem'i tekrar dinlemiştim. Gevran Ovası'nda sevilen, mert bir insanmış.

Annem ve babam; önce annemden söz edeyim. Adı Gülli. Babamın halasının kızı. Dört kardeşin en küçüğü. Büyük kardeş Fatma Teyzem. Dedemden kısa bir zaman sonra Bezo Ninem de vefat etmiş. Fatma Teyzem hem anne hem de baba olmuş kardeşlerine. Her zaman ailede sözü dinlenen oldu. Parabellum tabanca her zaman belindeydi. Erkeklere teslim etmezdi. Yok yere bir bela çıkarırlar diye. Bir zorunlulukta gerekir diye taşırdı.

Ali Dayım, koca yürekli ufak-tefek bir adamdı. Genç yaşta vefat etti. Ölüm haberi geldiğinde annemin yalınayak dağ yolunda feryatlarla gidişini hatırlarım. 6 çocuk ve bir eş bıraktı. Fatma Teyzem o yükü de omuzladı.

Gevri Teyzem, bir annenin yaşayacağı en büyük acıyı yaşayanlardan. Çocuklarından İsmet, benden birkaç yaş büyüktü. Evli, iki çocuk babasıydı. Bakır madeninde işçi olarak çalışıyordu. Köyde sıradan bir kavgadan sonra, teyzemin kuzeni tarafından pusu kurularak vuruldu. Gevri Teyzem İsmet'in genç eşini baba evine göndermedi. Küçük oğlu Sadık'la evlendirmeye karar verdi. Sadık, evi terk etti, diyar diyar dolaştı. Sonunda boyun eğdi ve bir ömür şu dizeleri mırıldanarak;

"Ölmem mi
beni taşlara vurun
kanım tabuta sürün
tabut içinde kardaşıma götürün."

Gevri Teyzem ömrü boyunca İsmet'in yasını tuttu. Eşi vefat etti, çocukları köyden göçtü. O köyde tek başına bekledi; "kanlılarını" köye sokmamak istercesine. Yaşlı bedeni yorgun düştüğü bir gün, İstanbul'a Sadık'ın yanına uçtu ve birkaç ay sonra da hayata gözlerini yumdu.

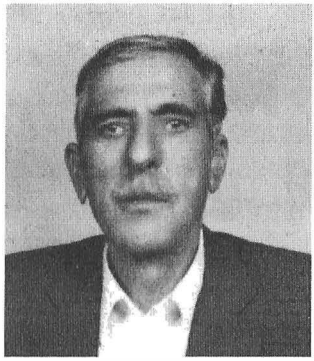
Annem kardeşlerin en küçüğü. Temiz yürekli, hesap kitap bilmez biriydi. Şerif Dedem vefat edince, babaannem gidip kolundan tutup getirmiş. "Yalınayak geldim" derdi hep. Babamdan dört-beş yaş büyüktü. Zor bir hayatı oldu.

Babamın hayatımda karakterinden, saygın yaşamından gelen özel bir yeri vardır. Babamı kendim için bir şans olarak düşünürüm.

Kavga da ettik babamla. Onu çok, ama çok sevdim.

Babamın adı İbrahim Halil. Ovada Xelil-ı Şero olarak bilinir. Babamlar beş kardeştiler. Büyükleri Zero Halam. Bir küçüğü Besra Halam. Ortanca babam. Babamdan sonraki Zübeyde ve en küçükleri Yadı Halam. Halalarımız

ve çocuklarıyla aramızda güçlü bir sevgi bağı vardı. Genç yaşında köyün sorumluluğunu üstlenmiş. Akrabaları etrafında toplanmış, yaşlısı, genci destek olmuşlar. İki evlilik yaptı babam. Annem, babam ve ikinci annem kuzenler. İkinci annem Müşrika Ana, babamın amcasının kızıydı. İki anneden sekiz kardeşiz. Dördü erkek, biri kız olmak üzere beşi Gülli Annem'den; iki erkek, biri kız olmak üzere üçü de Müşrika Ana'dan. Sırasıyla Fahri, Şeref, Havva, Mehmet Sıddık, Bedriye, Bozan, Kemal ve Cemal.

Babam. Xelil-ı Şero. İbrahim Halil Yıldız.

O günün koşullarında babamın durumu iyiydi. 300 civarında süt koyunumuz vardı. Ayrıca babam hayvan ticareti yapıyordu. Her sene 300–400 besimiz olurdu. Zamanı gelince Adana'ya ya da İstanbul'a götürür satardı. Kimi zaman Erzurum, Ağrı bölgelerine gider oradan kuzu alır ya da besileri İran'a satış için götürürdü. Dedemden sonra toprağımız bölünmemişti. Babam tek erkekti, halalarım kardeşlerinden mal talebinde bulunmamışlar. Dedem döneminden beri ailenin emektarı baba-oğul bir aile çiftimizi sürer, ailenin tüm işlerine koştururdu. Yük hayvanı olarak develerimiz ve babamın sırtından inmediği bir de rahvan atımız vardı.

Köyün hemen hepsi akrabaydı. Onun için aralarında iyi bir dayanışma vardı. Yoksul evlendirilir, masrafı gücü yetenler paylaşırdı. Bizim evde her zaman misafir bulunurdu. Her yıl hasılat zamanı ziyarete gelip yükle dönen, kimi şeyh, kimi darda tanıdıkları hatırlıyorum. Kalabalık iki aile –iki kardeş– komşularımız vardı. Çok yoksuldular. Her evde 6–7 çocuk vardı. Annem mutfağımızı onlarla paylaşırdı. Çoğu zaman ekmek bizim evden giderdi. Kardeşlerden biri hastalandığı zaman bakımı aylarca bizim evde yapılırdı. Öldüğünde cenazesi bizim evden kaldırıldı. Çocuklarıyla arkadaştık. Onlarla aramıza ayrım koymazdık. Böyle bir ayrım duygusu yaşadığımı hiç hatırlamıyorum. Köyden ayrıldığımızda, babam evimizi bu aileye bağışladı. Şimdi çocukları oturuyor.

Bölgede kırk yılı aşkın süren kan davaları vardı. Bizim köyde yaşanmış kayda değer bir gerginlik hatırlamıyorum. Sorunlar; köyün ileri gelenleri tarafından büyümeden çözülürdü. Babam okula hiç gitmemiş, köyde din eğitimi görmüştü. *Türkçe*yi ve okuma yazmayı askerde öğrenmişti. O günün koşullarında çok gezen bir kişiydi. Siyasetle aktif ilgilenirdi, 1950'lerin Demokrat Partililerindendi. Tüm köy Demokrat Parti'ye oy verirdi. Yalnız babamın bir kuzeni CHP'ye oy verirdi. Apê Hasan derdik. Babama muhalifti. Ancak dert olduğunda yine babamla yan yana olurlardı.

Çocukluk yıllarım 12–13 yaşlarına kadar köyde geçti. Evimiz iki katlıydı. Üstte üç oda vardı. Biz burada otururduk. Odalardan biri misafir odasıydı. O dönem misafir odasına sahip olmak bir ayrıcalıktı. Alt katta; büyük baş hayvanlara ait bir ahır, koyunlara ait bir ağıl, bir samanlık ile samanlığın yanında arpa, buğday konan ambar vardı. Köylü genellikle bizde toplanırdı. Yazın damda, kışın ise odada koyu sohbetler yapılırdı. Bol çay ve tütün içilirdi. Vergi memuru, jandarma, muhtar evi diye bize gelirdi. Şeyh-hoca, kaçakçıların uğradığı yer de bizim evdi. Kaçak Suriye malı, saten, ipek elişi örtüler, tütün getirip satanlar olurdu. Her birinin geliş nedeni vardı ve bizimkiler gelenleri büyük bir keyifle ağırlardı.

Misafir ağırlamak, kapısı çalınan ev olmak onur verici bir şeydi. Yemediğini, çocuklarına yedirmediğini misafire ikram edersin. Ayrıca Kürtlerde, kanlın bile olsa misafir ağırlanır ve hizmette kusur edilmez. Misafirin ayrı bir yeri, değeri vardır. Onun için misafir baş tacıdır. Misto adında bir halk ozanı vardı. Her sene köye gelir, bizimkiler gitmesini pek istemezlerdi. Kaldığı süre boyunca köylü bizim eve doluşurdu, kimi zaman ise damlarda herkes onu dinlerdi. Güzel bir sesi vardı. Misto geldiğinde herkes gibi ben de mutlu olurdum. O zamanlar radyo bile yoktu. Köylünün tek eğlencesi, çevre köylerde dahil, davullu zurnalı bir düğün olacak ya da Misto gelecek türkü söyleyecek. Bir de çobanların hüzünlü kavalı!

Misto köyden ayrılmadan köyü dolaşır, ihtiyaçlarını toplardı. Ben yanından hiç ayrılmazdım. O ihtiyaçlarını toplarken ev ev beraber dolaşırdım. "Sürmeli Mehmet Paşa" türküsünü ilk ondan dinlemiştim. Çok sonraları bu türkünün 1835'lerdeki Revandir Kürt ayaklanmasının lideri Sürmeli Mehmet Paşa için söylenen türkü olduğunu öğrenecektim.

Ovada herkesin bildiği Ebdi-i Xalit vardı. Şerif Dedem ile kardeş olmuşlar. Uzun yıllar dağlarda kaçak dolaşmış, durumu iyi değildi. Sohbetiyle ünlü biriydi. Aşiret kavgalarından sevdalıların hikâyelerine, Zaloğlu Rüstem'den Hz. Ali'ye bitmeyen hikâyeleri vardı. Köye gelir bizde kalırdı. Giderken ihtiyaçlarını yüklenir giderdi. Ben babamın dizinde bu meclislerde bulunmaya bayılırdım.

Bölgede, omzunda tüfek dolaşan Eyo diye biri vardı. Ölçüsüz, güçsüze karşı zorbaydı. Bazen bize geldiği olurdu. Bir gün kalır, babam cebine bir şey koyardı. Bir defasında galiba haddini aştı. Bizim emektar Apê Taro'nun oğlu Nurettin babamdan işareti almış, elde tabanca odaya daldı. Eyo o günden sonra bir daha bizim köye uğramadı. Sonraları bir gün jandarma tarafından vuruldu. O dönem köylü ayağına ayakkabı alacak durumda değildi. Kışın ayağına çarık bulan şanslıydı. Köylü ekmek derdindeydi. Eline çaka-

ralmaz bir tüfek geçiren "babayiğitliğe" soyunabiliyordu. O günün değer ölçüleri içinde, kimi mecbur kaldığı için, kimi ise serserilikten kaçak dolaşır, köylüden beslenirdi. Eyo aylak bir adamdı. İşi serseriliğe vurup yaşıyordu.

Gevran Ovası'nda Reşît-i Memi ile Ahmed-i Temo diye iki aile arasında kırk yılı aşkın süren bir kan davası vardı. Tüm ova bu iki aile için üzülürdü. Köylü ekmeğini isteyerek bunlarla paylaşır, paylaşırken onların birbirinden aldıkları canlara yanardı.

Köyümüzde üç yıllık eğitim yapan bir ilkokul vardı. Binayı köylü yapmış, yeterli öğrenci sayısı için Milli Eğitim'e söz verilmişti. Komşu köyden (Melahmet-yeni adı Boncuklu Köyü) Mehmet adında bir eğitmen geliyordu. Ergani Köy Enstitüsü'nde altı aylık kurstan sonra eğitmen unvanıyla köylerde ders veren eğitmenlerin, ilkokul üçüncü sınıfa kadar okutma yetkileri vardı. O yıllarda okul ve öğretmen sorunu büyüktü. Tüm ovada okulu olan köy parmakla gösterilirdi. Okuma-yazma oranı çok düşüktü. İlkokul mezunları anında iş bulabiliyor, sanat okulu ve lise mezunları yedek subay askerlik yapıyordu. Türkçe bilen insan sayısı da fazla değildi. Köylük alanlarda bu ciddi bir problemdi. Mehmet Eğitmen, görevine bağlı, emek veren, istekli bir insandı. Milli Eğitim'den bedava kalem, defter, silgi getirir; öğrencilere dağıtır, herkesle tek tek ilgilenirdi. Ergani Köy Enstitüsü mezunu öğretmen Cuma Yiğit vardı. Üç kardeşten Miho'nun torunlarındandı. Köyde okulun açılmasında Cuma Öğretmen'in de rolü vardı.

O dönem kız-erkek aynı sınıftaydık. Ben okula beş yaşında başladım. Öğrenci sayısını tamamlamak için babam beni erken gönderdi. Boyumdan büyük bir işin içindeydim. Yalınayak, üzerimde bir entari okula başladım. Ailem okumamı istiyordu, bu da hoşuma gidiyordu. Okuyup "hakim," "avukat" olacaktım ve köylülerin davalarına bakacaktım! Ailemin o günkü projesi böyleydi.

Besra Halam'ın oğlu İsmet vardı. Benden büyüktü. Okula birlikte gidiyorduk. İsmet zekiydi, sınıfın en iyisiydi. Her zaman beni ders çalıştırırdı. Onunla beraber olmaktan mutlu olurdum. Okuma-yazmayı öğrenmemde payı büyüktü. Okuldan sonra kuzuları otlatmaya gittiği bir bahar ayında, bir yıldırım bizden alıp götürdü. Halamın feryatlarını bugünkü gibi hatırlıyorum. Saçını başını yoldu. Olaydan sonra köyde durmadı, kimse engelleyemedi, Ergani'ye taşındı. İsmet benim için hem öğretmen hem de ağabeydi. Olaydan fazlasıyla etkilenmiştim.

Okulun en zor dönemi kış aylarıydı. Bir soba vardı. Sobada tezek yakılırdı. Çünkü her zaman odun bulmak mümkün değildi. Köyün bir meşeliği vardı. Köy idare heyeti meşeliği korumaya almıştı. Buna rağmen bir müd-

det sonra yok oldu. Bir yanda keçiler, diğer yanda yakacak sorunu meşeliğin yaşamasına izin vermedi. O yıllar iklim farklıydı. Kışları soğuk ve çok karlı geçerdi. Keklik sürüleri köy damlarında uçuşur, kurtlar köyün etrafında ulurdu. Bir Kangal köpeğimiz vardı. Bir yaşındaydı. Beritanlılar hediye etmişti. Çok köpeğimiz oldu, ancak Kangalı hiç unutmadım. Hepimiz çok seviyorduk. O yıl kış çok sert geçiyordu. Karlı ve puslu bir gündü. Koyunları her zaman hava alsınlar diye avluya (hefşo) çıkarırdık. O gün çobanlar hayvanları dışarı çıkarmadılar. Tehlike vardı, köyün etrafında kurtlar uluyordu. Çobanlar hayvanların yemini içerde veriyordu. Kangal yerinde durmuyordu. Babam köpeği bırakmamaları için çobanları tembihlemişti. Bir gaflet anında Kangal dışarı fırladı. Daha ne oldu demeden, köpeğin güçsüz, ağlayan sesi duyuldu ve kısa süre sonra kesildi. O koca hayvan sanki buhar olup uçmuştu, yok olmuştu.

Böylesi günlerde, öğrenciler okula gidemez, Mehmet Eğitmen de gelemezdi. Eğitmen derslerde ödüllendirme ve cezalandırma yöntemini uygulardı. Bilenler bilmeyenlerin kulağını çeker ya da tokat atardı. Kimi zaman tahtanın önünde tek ayak üzerinde bekletilirdi. Cetvel ile ele vurma cezası da vardı. Mehmet Eğitmen'le ilişkim hep devam etti. Üniversite yıllarında her karşılaşmamızda derslerimi sorar, beni teşvik ederdi. Her öğretmen gibi o da öğrencisinin okumasından gururlanır ve mutlu olurdu. Her zaman elini öperdim. Erken yaşta hayata veda etti.

Üç yıllık eğitimden sonra ilkokul diploması almak amacıyla dört ve beşinci sınıfları okumak için başka köye gitmemiz gerekiyordu. Tilhuzur Köyü'nde beş yıllık okul yeni açılmıştı. Öğretmenin adı Fahri Başıbüyük, Diyarbakır'ın Güngüş İlçesinden Köy Enstitüsü mezunu, Türk kökenliydi. Tilhuzur ile köyümüzün arası beş kilometre kadardı. Köyden dört öğrenci gittik. Babamın dayısı oğlu Memduh Yıldırım (bizden üç yıl önce ilkokul üçüncü sınıfı bitirmişti, bizimle yeniden başladı. Ortaokulu bitirdi, bir devlet dairesinde memur oldu), Cemal Yeşil (okudu, öğretmen oldu), Selahattin Karataş (ilkokuldan sonra okumadı) ve ben okulun ilk dördüncü sınıf öğrencileriydik. Fahri Öğretmen'in Süleyman adındaki kardeşiyle birlikte beş öğrenciydik. Bizim dışımızda köyün çocuklarının oluşturduğu bir sınıf daha vardı. Fahri Öğretmen iki sınıfa da ders veriyordu.

Entariden Elbiseye

Okula başlamadan önce üstümüze bir şeyler almamız gerekiyordu. Ergani'ye (dört arkadaş ve babalarımız) topluca gittik. Ergani'yi ilk o zaman gördüm. Üzerimde entari vardı. Altı pantolon ve üstü ne gömleğe ne de cekete benzettiğim gri bir keten takım ısmarlandı. Terzi aynı gün dikti, forma gibi bir şeydi. Hepimiz ilk defa pantolona, kendimize ait özel bir kıyafete sahip oluyorduk. Çok heyecanlıydık. İşimiz akşamüstü bitti eve dönüyorduk. Ergani'nin dışına çıktık, tuvalet ihtiyacımızı gidermek istedik. Pantolonları nasıl çıkaracağımızı bilemedik, düğmeleri açmak gerekiyordu, fark edinceye kadar ter içinde kalmıştık.

Tilhuzur'a yaya gidip geliyorduk. Bunun bizim için zorluğu yürümek değildi. Aksine köyün dışına çıkmak, başka bir köye gitmek keyifliydi. Yolumuzun üzerinde çay vardı. Mart ve nisan aylarında kar eriyor ve yağmur yağıyordu. Kar ve yağmur sularından çay yatağından taşardı. Çoğu zaman insan hayatı için tehlike yaratıyordu. Biz çocuktuk, en küçükleri de bendim. Babamın dayısı oğlu Memduh beni sırtına alırdı, suyu geçerdik. Ancak kimi zaman bu mümkün olmazdı. Çayın yanında bir su değirmeni vardı. Değirmene gelen köylüler bize yardım ederdi. Hiç unutmam bir defasında çayın taştığı günlerden biriydi. Köylüler sırtında yük olan bir devenin kuyruğundan tutup geçebileceğimizi söylediler. Memduh devenin kuyruğundan tuttu, bizler de sırayla birbirimizin beline sarılarak ayaklarımız yerden kesik çayı geçmiştik. Bir kopuş, sele kapılıp kaybolmak demekti. Yıllar sonra çayın üstüne küçük bir köprü yapıldı.

Tilhuzur'da okumak hayatımızdaki ilk değişiklikti. Şeyhsiyar'dan dışarıya çıkmıştık. O güne kadar okuma, yazma, sayılar, bölme ve çarpma işlemlerini öğrenmiştik. Önemlisi Türkçeydi ve biz çat pat konuşmaya başlamıştık. Temel problemimiz de Türkçeyleydi. Kendi adıma bu problemi liseyi bitirinceye dek yaşadım. Üniversite yıllarında Türkçe düşünmeye başladığımı hiç unutmuyorum. Fahri Başıbüyük aktif bir öğretmendi. Bizim her şeyimizle ilgilenirdi. Ailelerimizle tanışmak için Şeyhsiyar'a bile gelmişti. Babama düşüncelerini anlatmış, bizim derslerimizi ihmal etmememiz için yapılması gerekenleri izah etmişti. Köy hayatı değişiktir. O günler tamamen farklıydı. Okula gitmek, okumanın önemini anlamak istisnai bir durum demekti. Bahar aylarında çocukların vazgeçilmez işi kuzu-oğlak gütmekti. Ben de zaman zaman yaptım. Büyük dayımın oğlu Ali Yıldırım ile beraber kuzuları otlatırdık. Kirve Beko'nun oğlu Kaya vardı. Hem saf hem de mülayimdi. Ona hep haksızlık yapardık. Şimdi bile Diyarbakır'a her gidişimde Ali'yle

fırsat bulduğumuzda o günleri anarız. Ancak bu durum hiçbir zaman okumamı önleyici olmadı. Okul zamanının dışında yaptığım "kuzu çobanlığım" uzun bir dönemi kapsamadı. Babam okumam konusunda çok kararlıydı. Tilhuzur'a eğitime devam etmek için gidiyorduk ve daha o günden babamın kararı belliydi. Ortaokul, sonra lise ve üniversiteye gidecektim. Bunun için şanslıydım. Her çocuk benim bulduğum fırsatı bulamadı! 1950'lerin başında Gevran Ovası'nda üniversite hedefiyle okuma fırsatı bulmak, piyango gibi bir şeydi.

Tilhuzur Köyü, Ergani Öğretmen Okulu'na (eski Ergani Köy Enstitüsü) beş yüz metrelik bir mesafedeydi. Öğretmen okulundan stajyer öğretmenler okula gelir, derslere katılırdı. Ayrıca Fahri Öğretmen'in arkadaşları da bazen gelip giderdi. İçlerinde kadınlar da vardı. İlk defa karşılaştığımız bir durumdu. Kadın öğretmen, ilginçti! Fahri Öğretmen her birimizin ilkokuldan sonra hangi okula gideceğiyle de ilgileniyordu. Memduh, Selahattin ve ben ortaokula devam etme kararındaydık. Cuma Yeşil ve Süleyman Başıbüyük öğretmen okuluna gideceklerdi. Öğretmen okulu yatılıydı. Sınavla öğrenci alıyordu. Tilhuzur İlkokulu'nun ilk mezunları biz olduk. Cuma ve Süleyman öğretmen okulunu kazandılar, öğretmen oldular, ikisi de şimdi İzmir'de yaşıyor. Memduh, Selahattin ve ben ortaokula gittik. Selahattin bir yıl sonra okulu bıraktı, askerlikten sonra karayollarında iş buldu. Memduh, okulu bitirdi, memur oldu. İkisi de bugün aramızda değiller.

Çocukluğumun geçtiği köy yaşamında unutamadığım epey şey var. Hayvancılık en önemli geçim kaynaklarından biriydi. Kışlar uzun sürüyor, hayvanların yem sorunu çıkıyordu. Bahar, Karacadağ bölgesine erken gelirdi. Bölgede geniş otlaklar vardı. Sürü sahipleri her şubattan sonra bu bölgeye inerlerdi. Bizimkiler her sene giderdi. Yadı Halam bir dönem buralara yerleşti. Hayvancılık için daha uygundu. Bizimkiler kara çadır açarlardı. Çobanlar, annem ve babam, ağabeyim Fahri giderlerdi. Babam otlak kiralar, sonra biçilir, hayvanlar için kışlık yem olarak hazırlanırdı. Kışlık peynir ve yağ burada hazırlanır, yünlerin kesimi burada yapılır ve sonbaharda geri dönülürdü.

Bir yaz gittiğimi hatırlıyorum. Ortaokula gidiyordum. Babamın kuzeni, Apê Heso ile birlikte eski bir yerleşim bölgesi olan Kertila Xırave diye bir yerde çadırları açmıştık. Aynı zamanda bir su kenarıydı. Sıtma yaygındı ve can alıyordu. Ben de sıtmaya yakalandım. Babam beni geri getirdi, ilaç buldu, iyileştim.

Bölgede yaban domuzları vardı; yılan çok fazlaydı. Traktörün girmesi, ilaçlamanın başlamasıyla bugün azaldığı söyleniyor. O günlerde her gün –eğer kırdaysanız– yılanla karşılaşmak doğaldı. Bir buçuk metreye varan boylarıyla zehirli, zehirsiz çok çeşitli yılan olurdu. En tehlikeli olanı enge-

rekti. Herkes yazları damlarda yatar. Biz de erkekler damda, iki annem ve kız kardeşlerim holde yatardık. Bir gece engerek bizim yataklara yöneliyor. Holün köşesinde el değirmeni vardı, üzerinde bir de kilim duruyordu. Evin kedileri engereği sıkıştırmışlar. Yılan el değirmenine sığınmış. Yalnız bir ses çıkarıyor, hiç öyle bir şey duymamıştım. Bizden iki ev ötede Apê İsmail adında bir akrabamız vardı. Köyün yaşlılarındandı. O oturuyormuş, biz uyuyoruz. Engereğin sesine çıkıp geliyor, önce babamı uyandırıyor. Bizim kedi el değirmeninin önünde nöbette, ayrılmıyor. Babam sessizce hepimizi uyandırdı, yatakları kaldırdık. Çıkardığı sesten "ejderha" sanırsınız. Büyük halam Kevi ile evlerimiz bitişikti. İki oğlu Muhittin ve Osman da geldi, bizi uzak tuttular. Kevi Halam'ın oğlu Osman, engerek evin içine süzülürken beline sopayı indirdi. O gece büyük tehlike atlatmıştık. Ya bizim ya da anne ve kızkardeşlerimin yatağına ulaşsaydı işimiz bitmişti. O dönem doktora gitmeyi bilen yoktu. Kevi Halam'ın oğlu Bedri, Fatma Teyzem'in oğlu Yusuf ve daha başkaları yılan ısırmasından ölmüşlerdi. Bugün hâlâ ne zaman bir gerginlik yaşasam geceleri rüyamda yılanlarla boğuşurum...

Bizim köyün su derdi büyüktü. Kadınlar kuyudan suyu çekerlerdi. Bir kilometrelik yoldu bu. Köyün önünde iki kuyu daha açılmıştı. Ancak onlarda su olmazdı. Kışın köylü karı eritir, kar suyu içerdi. Suyu olan kuyuya, akrabalardan yaşıtım bir çocuk düştü, boğuldu. Köylü o suyu içmeye devam etti. Çünkü başka seçenekleri yoktu. Köyün su problemi 1987 yılında çözüldü.

Zor köy yaşamında keyifle anımsadığım iki şey var. Sığırtmaç, köyün sığırlarını saat 8–9 sıralarında köyün önüne getirir, oradan çay başına götürürdü. Köyün çocukları sığırları bekler, eşeklere biner, yarış yaparlardı. Ayrı bir heyecan yaşardık bu yarışlarda. Sonra akşama kadar çayda yüzer, kumda güneşlenirdik. En özgür olduğumuz anlardı bunlar. Yazın çayın suyu azalır, göletler oluşurdu. Sepetlerle balık avlardık. Balık avının heyecanı bir başkaydı. En büyük balık bir kilo civarındaydı ve çok bulunmazdı. Bir kiloluk balığı yakalayan kendini kral sanırdı.

Bizim ova köylerinde su derdi olduğu için sulama yoktu, sebze bulunmazdı. Ayrıca sebze çeşidi de pek yoktu. Suyu olan sınırlı bölgelerde –ki genellikle dağ köyleriydi; domates, salatalık ve dolmalık biber yetişirdi. Eşeklere buğday, arpa ya da darı yüklenir, sebzeyle takas edilirdi. Yani mala karşı mal, o da her sene sınırlı sayıda olurdu. Boğaz Köyü (dayılarımın köyü) çayın doğduğu köydü. Dağların arasında küçük bir vadi, bol ve buz gibi bir su; suyun iki yanı yemyeşil meyve ve sebze bahçeleri. Yazın Gevran Ovası'nın cehennem sıcağından kaçıp, Boğaz Köyü'nün serinliğine atardım kendimi. Dayımlarda kaldığım günlerin tadı bir başkaydı.

Ortaokula Başlıyorum

Ortaokula kayıt yaptırma zamanı bir buçuk ay kadar geçmişti. Ergani Belediye Başkanı Demokrat Partili, aynı zamanda aile dostumuzdu, devreye girdi. Okul müdürü iyi bir eğitimciydi. Köyden gelen üç gencin okuması, onlar için kimi kurallardan daha önemli olsa gerek, bizi geri çevirmediler. Besra Halam'da kalacaktım. Babamla birlikte gittik. Halamın otoriter, her şeyi beğenmeyen, titiz bir görünümü vardı. Yadı Halam'dan dinlemiştim. Dedem, Besra Halam'ı çok severmiş. Zero Halam'ın küçüğü, yani kardeşlerin ikincisiydi. Dedem şımartmış derlerdi. Babamla, neyi yapacağını, neyi yapmayacağını, benim eve gelişimden, uyku saatimden sabah uyanışıma kadar her şeyi konuştu. Fırtına gibi esmişti. Babam her şeye evet dedi. Babamla halalarım arasındaki diyalog ilginçti. Birbirlerini incittiklerini, isteklerine hayır dediklerini hatırlamam. Halalarım, babam ve çocukları söz konusu olduğunda hiçbir şeye aldırmaz, aksine dağları aşarlardı. Babam da, halalarım ve çocukları için aynı davranırdı. Bilmeyen, Besra Halam'ın tutumundan çekinirdi. Hiç de göründüğü gibi değildi. Babama koştuğu koşulları sonraları unutup gitti. Yaramaz bir çocuk değildim. Halam da bana hiç dayanamazdı. Etrafımda döner dururdu. Derslerime çalışmamı düzene koyan da halam oldu. Yemeğimi zamanında verir, ders çalışmam için gerekli ortamı hazırlardı. Benim yapacağım tek şey oturup ders çalışmaktı. Kaçamak yapmama fırsat bırakmazdı.

O günlerde Ergani üç-dört bin nüfuslu küçük bir kasabaydı. Bir tek caddesi vardı; yukarıda Naciye Hanımın Konağı'nın önünden başlar, ortaokula dönen kavşakta biterdi. Caddenin üst tarafında belediye, onun önünde çay bahçesi (park derdik), ilkokul, hükümet konağı (kaymakamlık, nüfus dairesi, maliye vs.), bir altında adliye binası ve yanında sonradan sinema olan Halkevi vardı. Daha sonra adliye binasının yanına kütüphane yapıldı –ki burası voleybol sahası olarak kullanılıyordu.

Ergani'de, iki lokanta, iki-üç terzi, iki kunduracı, iki fırın, bir tuzcu, birkaç bakkal ve manifaturacı, berber, bir de kırtasiye dükkânı vardı. Ergani'nin en hareketli yeri, bugün artık cazibesini kaybeden küçük çarşıydı. Manifaturacı, fırın ve bakkal dükkânları bu küçük çarşının etrafında yer alıyordu. Köylü bu çarşıya mal getirir satar; tuz, gaz, sabun, bez ve basma gibi ihtiyaçlarını alır köyüne dönerdi.

Ergani'nin tek avukatı Mustafa Subaşı'ydı. Bir arzuhalci de vardı. Hastahane yoktu. Galiba bir pratisyen doktor bulunuyordu. Ergani'de otel yoktu. İki han vardı. Biri hancı İdris'in, çarşının batısında yer alıyordu. Diğeri, han-

cı Ahmet'in. Piran yolu kavşağındaydı. Köylü, hayvanlarıyla birlikte geceleri bu hanlarda konaklardı.

Ergani, toplam dört mahalleden oluşuyordu. Saray Mahallesi, Aziziye, Kemaliye ve Bagur –Bagur eskiden köymüş, sonradan Ergani'nin bir mahallesi olmuş.

Ergani Ortaokulu üç sınıftan oluşuyordu. Tek katlı bir binaydı. Karşısında futbol sahası vardı. Bugün emniyet ve askeri karakolun kurulu olduğu alandır. Tek çay bahçesi vardı. Çay bahçesine kasabanın okumuşları giderdi. Yargıç, savcı ve kaymakam ortalıkta pek gözükmezdi. Bazen buraya çay içmek için uğrarlardı. Oyun oynamaz, kimseyle oturmazlardı. "Taraf tutuyor" olmamak için bir nevi asker hayatı yaşarlardı. Çay bahçesine "Park" derdik. Parkta oturmak özeldi. Halk kahvelerde otururdu. 60'ların ikinci yarısından sonra bu durum değişti. "Özel" olmaktan çıkmaya başladı. Halktan kimi insanlar parkta oturmaya başladılar. O günlerde bu küçük kasaba benim için bir rüya şehri gibiydi. Köy hayatından daha renkli, hareketli bir yerdi.

O çocukluk günlerinden bende kalan bir anıyı aktarmak istiyorum. Gevran Ovası'nın ünlü Zengetil Ağaları vardı. O dönem ailenin reisi Zülküf Ağa'ydı. Zengetil Ağaları Şeyh Said isyanına katılmışlar. Zülküf Ağa'nın dedesi idam edilmiş, babası Reşit Ağa ve amcası Hasib Ağa Suriye'ye geçmişler. Ondan sonra da CHP'de yer almışlar. İktidara yakın durup "tehlike"den uzak durmuşlar. Zengetil Ağaları ile Şerif Dedem'den gelen aile dostluğumuz vardı. Politik tercih farklılıkları olmasına karşın, babamın sağlığı boyunca bu dostluk hep devam etti. Zengetil Ağaları, aynı zamanda, Gevran Ovası'nda tarımda ilk makineyi kullanan aileydi. Ovada herkes karasabanla toprağı işler, orak ve tırpanla biçerdi. Zengetil Ağaları traktör ve biçerdöver kullanırdı.

Ortaokula başladığım yıldı. Herkesin üstüne başına zar zor bir şeyler uydurduğu yıllardı. Babam bana yelekli takım elbise ve bir çift bordo kundura ısmarlamıştı. Elbiseyi Ali Usta'ya, kundurayı Hanefi Usta'ya. Halamlardan geliyorduk; takım elbisem ve bordo kunduralarımla Ergani'nin ana caddesinde yürüyoruz. Bütün Ergani bana bakıyor diye düşünüyorum. Ergani'nin iki lokantası da karşı karşıyaydı. Babam lokantacı Yaşar'a yemek yemem için tembihlemişti. Babam'la Zülküf Ağa hal hatır sorup oturdular. Sözü bana getirdiler. Övgüler aldım; Zülküf Ağa, yanaklarımdan öptü mü, hatırlamıyorum. Herhalde saçlarımı okşamıştır. Ovanın en çok konuşulan adamıydı. Biz çocuklar için galiba efsane kahramanı gibi bir şeydi. Onun oturduğu lokantada ben de oturup yemek yiyecektim. Kim bilebilirdi ki ağa hayranı çocuğun büyüyünce, ağalık kurumunun adaletsizliğini görüp ağalığa karşı çıkacağını. Her nedense, yelekli takım elbisemi, bordo kunduralarımı

ve Zülküf Ağa ile bu karşılaşmayı hiç unutmadım. O lokantanın bulunduğu yer bugün kahve. Ancak oradan her geçtiğimde bu olayı hatırlarım. Bir çocuğun yaşamındaki değişiklik dönemlerinin önemli anları galiba. Daha sonra giydiklerimi, sayısız kez Zülküf Ağa'yı görmelerimi hatırlamam, o günü ise hiç unutmam.

Ortaokula başladığımda, sınıf bir buçuk aydır ders yapıyordu. Öğrenciler senede üç kez karne alırdı. Yani sınıf ilk devrenin yarısını geride bırakmıştı. Ders notları; 0'dan 10'a kadardı. 1–2 çok zayıf, 3–4 zayıf, 5–6 orta, 7–8 iyi ve 9–10 pekiyi sayılıyordu. Öğretmenlerimiz hem saygı duyduğumuz hem de çekindiğimiz kişilerdi. Ortaokul ve lise öğrencilerinin özel şapkaları vardı. Okul saatlerinin dışında, nedensiz dışarıda dolaşılmazdı. Kahveye gitmek kesin cezalandırılırdı. Nöbetçi öğretmen, ders saatlerinin dışında, çarşı pazar dolaşır, denetim yapardı. Öğretmenlerle yolda karşılaşmalarda anında üstüne başına çekidüzen verilir, düğmeler iliklenir, asker selamına durulurdu. Sorulduğunda o an orada, neden bulunduğunu açıklayabilmeliydin. Okul müdürü Lütfü Bey batılı, otoriter bir insandı. Derslere girmezdi. Tarih dersine Nilüfer Umaç Hocamız gelirdi. Emekli olduktan sonra Üsküdar'a yerleşti. Üniversite yıllarında bazı arkadaşlar ziyaretine giderdi. Nilüfer Hoca'yı ve tarih dersini severdik. Matematik dersine Ragıp Hoca geliyordu. Çanakkaleli'ydi. Elinde sopayla sınıfa girer, terör estirirdi. Dayağını yemeyen öğrenci hatırlamıyorum. Matematik dersinden geçer not alan öğrenci sayısı 3–4 kişiyi geçmezdi. Ragıp Hoca'dan 5 almak, deveye hendek atlatmaktan daha da zor bir işti. Geçer not alanlar, karne döneminde ya takdirname alan ya da iftihara geçen öğrenciler olurdu.

Türkçe dersine Kâzım Oral geliyordu. Kâzım Oral, Maden mebusu olarak TBMM'nin birinci döneminde görev yapmış, katıksız bir Atatürkçüydü. Halamların evinin olduğu Aziziye Mahallesi'nde otururdu, geniş arazilere sahipti. Arazileri Maden-Elazığ yolu ile Çermik yolu arasındaki bölgenin tümünü kapsıyordu. Bağ bahçesi vardı ve yazın bahçeye iner, havuzlu bahçe evinde yazı geçirirdi. Sert duruşunun altında insana güven veren, güçlü, yalansız bir karaktere sahipti. Tüm Ergani'de özel bir yeri vardı. Yaşlıydı, sene sonlarında kimseye zayıf not vermezdi.

Beden eğitimi, resim, müzik gibi derslere dışardan ilkokul hocaları gelirdi. Yabancı dil dersimiz Fransızcaydı. Ders sayısı 13 civarındaydı galiba. İlk karnemi aldığımda köye boynu bükük döndüm. Beden eğitimi ve resim dersi dışında hepsi zayıf gelmişti. Derslere çok geç başlamıştım, bir ay sonra karne almıştık, Türkçeyi anlama problemim vardı. İlkokuldaki umutlarımın üstüne ortaokula başladığım bu dönem karabasan gibi bastırmıştı. Ga-

liba bu kötü durum beni kamçıladı. Bir haftalık sömestr döneminde hep ders çalıştım. İkinci devreye kaygıyla başlamıştım. Ancak, çalışmamın sonuçlarını görmeye başladım. Sınıfın en küçüğü idim. Köyden gelmiştim ve konuşurken yüzüm kızarırdı. Tüm sınıfı şaşırtan olay, matematik dersinden, yani Ragıp Bey'den beş almam oldu. İkinci karnemde zayıf sayısı 5–6'ya düşmüştü ve matematik bunların arasında değildi. Üçüncü devre sonunda ise sınıf geçen öğrenciler arasındaydım.

Sınıfta yaşça büyük olanlar vardı. Bunlar ders çalışmaz, sigara, içki içer ve gece kahveye çıkarlardı. Öğretmenlerin önemli çabalarından biri de bunları disipline etmek, okulu bitirmelerine yardımcı olmaktı. Bu grubun içinde öne çıkan İhsan'dı. İhsan hem zeki hem de mukallit biriydi. Ragıp Bey'in dışında pek kimseyi dinlemezdi. Tarihçi Nilüfer Hoca'yı zaman zaman ağlattığını hatırlarım. Biz köyden gelenleri makaraya sarardı. Türkçemiz ve köylülüğümüz onun için iyi birer malzemeydi. Ancak bize yönelik zarar verici bir davranışı olmazdı[3].

Her hafta sonu köye gider, pazartesi sabah dönerdim. Köyden dönüş sorun değildi. Babam her hafta deve ya da atla gelir, ev için alışveriş yapardı. Ben de onunla beraber deve ya da ata biner gelirdim. Ancak hafta sonları kendi başıma gitmek durumundaydım. Kışın köye gitmemi ne halam ne de babam istiyorlardı. On kilometrelik bir yoldu ve benim yaşımdakiler için riskliydi.

Kış aniden bastırmış, çok kar yağmıştı. Bir hafta sonu gidememiştim. Kışlık lastik çizmelerim köydeydi. İkinci hafta sonu halamın ısrarına rağmen köye gitmek üzere yola çıktım. Yaya gitmek zorundaydım. Ergani'ye beş kilometre ötede tren istasyonunda Mehmet Eğitmen'le karşılaştım. Mehmet Eğitmen Ergani'de oturuyordu. Böylesi durumlarda köyde bizde kalıyor, hafta sonları evine dönüyordu. Ben gidemiyorum diye çizmelerimi alıp ge-

---

3. İhsan'da oyun çoktu. Eskiden kâğıt 2,5 liralar vardı. Kâğıt parayı ipe bağlar, ipin üstüne toprak serper, köylülerin gelip geçtiği yolun ortasına bırakıp saklanırdı. Köylü parayı görüp uzanınca hafifçe ipi çeker; köylü parayı yakalamak için bir hamle daha yapardı. Sonra ortaya çıkar, adamı gülünç duruma düşürürdü. Yine bir gün babasına gelip "baba, çarşıda güzel bir satılık mes var" diyor; babası "benim evde var" diye cevap veriyor. İhsan "o eski, bu yeni ve ucuz" diyor. Babasını ikna edip mesin parasını alıyor. Bir iki gün sonra gerçek anlaşılıyor. İhsan babasının eski mesini çarşıda boyatmış, çarşıdaki tellalı da ayarlamış, tellalın eline mesi verip "satılık" diye çağırtmış. Nasreddin Hoca misali... Babasının eski mesini yeni diye babasına satmış. Tüm Ergani bunu konuşup gülüyordu. İhsan hiç ders çalışmazdı. Sınıfta matematikten en yüksek notu alırdı. Bu aynı zamanda onun farkını ortaya çıkarıyordu. Ortaokuldan sonra okumadı. Aşırı mukallitliği genç yaşta hayatına mal oldu. Askere gitti. Bir şaka anında asker arkadaşı tarafından bıçaklandı.

tirmişti. Çizmelerimi verirken gitmemem için uyardı; "yolda çok kar var, gidemezsin" dedi. Ben çizmelerimi giydim, kunduraların bağını bağlayıp omzuma attım ve yola devam ettim.

İstasyona kadar yol iyiydi. Bu yoldan belediye otobüsü her gün yolcu taşıyor, öğretmen okulunun arabası gidip geliyordu. Araba yolu olduğu için açıktı; karla boğuşmadan yol alıyordum. Tren istasyonundan sonraki yol kar kaplıydı ve yürümek iyice zordu. Elimdeki okul çantam ağırlık yapıyordu. Kış aylarında çayı geçmek problem değildi. Boncuklu'dan Şeyhsiyar'a dağın dibinden giden patika yol vardı. Boncuklu Köyü'nü geçtim. Patika yoldan köye yol aldım. Şeyhsiyar görünmeye başlamıştı. Bir ara kunduraların bağı çözüldü ve omzumdan düştüler. Kunduralarımı bağlamak için çömeldim. Galiba pek beceremiyordum. Ellerim üşümüştü. Bağları bağlayıp omzuma her attığımda kunduralar pat diye düşüyordu. Bu birkaç kez tekrarlandı. Bir ara dönüp arkama baktım. Hani biri kulağınıza fısıldar da "arkana bak" der gibi. Dağdan inen bir kurt. Aramızda 5–10 metrelik bir mesafe var. Ben ayağa kalkınca o durdu. Ne yapacağımı bilmiyordum. Arkamı dönmemem gerektiğini düşündüm. Kartopu atmaya başladım, bağırıyordum. Kurt öyle durmuş bana bakıyordu. Benden çekinmediği belliydi. Hızır misali köyden gelen vardı. İkinci kişiyi gören kurt yavaşça dönüp yol almaya başladı. Çok korkmuştum. Köye gitme hevesim ve inadım pahalıya mal olacaktı.

Ortaokul ikinci sınıfı bitirdiğim yıldı. Gevran Ovası'nı kımıl bastı. Kımıl uçan bir böcek, yer gök kımıl olmuştu. Buğday başakları süt topladığı dönemde ortaya çıkmıştı. Kımıl başağa konar, buğday tanelerinin sütünü emer bırakırdı. Böylelikle buğdayı öldürürdü. Tüm ova bir yıllık emeğinin yok oluşunun telaşı içindeydi. Devlet, kımıl ile mücadele amacıyla, kımılı satın alacağını açıkladı. Toplayıp getirene, kilo başına para ödenecekti. Tüm ova, bir elinde çuval bir elinde elek kımıl avına çıktı. Ben de harçlığımı çıkarmak için çıktım. Kımılı bizim emektarla beraber Ergani'ye getirdik. Satın alanlardan biri de babamdı. Babam benimkini ayrı tarttı. Tam 17.5 lira kazanmıştım. Yıl 1957. İlk kazandığım paraydı bu.

1957 yılı aynı zamanda seçim yılı, Demokrat Parti'nin iktidarını koruduğu yıl. O yıl Zengetil Ağaları Zülküf Ağa'nın liderliğinde CHP'den ayrılıp DP'ye geçtiler. Ovadaki politik dengeyi değiştirdiler. O güne kadar Ergani'de Güney ve Yavuz aileleri DP'de, Zengetil Ağaları ve Kalhana Beyleri, Türk kökenli Güldoğanlar CHP'liydiler ve Gevran Ovası'nın oylarını paylaşıyorlardı. Zengetil Ağalarının yer değiştirmeleriyle ağırlık DP'ye kaydı. DP, 1950'de iktidara geldikten sonra, cumhuriyetten sonraki isyanlarda sürgün edilen, mallarına el konulan ailelere af çıkartmış, topraklarına geri dönme imkânı yarat-

mıştı. Böylelikle onları saflarına kazanmıştı. Bir anlamda Zengetil Ağaları gecikmişlerdi. Nedeni de Güney ve Yavuz aileleriyle olan rekabetleriydi.

Aynı yıl babam Ergani'ye taşınmaya karar verdi. Köyden ayrılan üçüncü aile olacaktık. İki, üç yıl önce Besra Halam Ergani'ye; daha önce de Mehmet Sarı İstanbul'a taşınmıştı. Mehmet Sarı yoksul köylüydü. Başkasının tarlasında çalışarak yaşamaya çalışıyordu. Ekmeğini İstanbul'da aramaya gitmiş, Cibali Tütün Fabrikası'nda çalışmaya başlamıştı. İstanbul'dan köye geldiğini hayal meyal hatırlıyorum. Bize gelmişti. İstanbul'u, işini anlatıyordu. Maaş sahibi olmuş, cebinde parası olan, hayatından memnun bir kişiydi. Tüm köy onu konuşuyordu, İstanbul'a gidişi olaydı. İstanbul, bir zamanlar bilmem kimlerin altı ayda gidip geldiği masal kent. Şimdi Şeyhsiyar'dan herkesin tanıdığı biri gitmiş, iş sahibi olmuş ve artık orada yaşayacaktı, bu inanılmaz bir şeydi.

Ancak babamın köyden taşınma kararı akrabalar arasında pek onay bulmadı. Halalarım; Zero, Zübeyde ve Yadı taraftar değildi. Baba ocağını bırakıp gitmek olacak şey değildi. İkincisi; belki de önemlisi, babam Ergani'de ne iş yapacaktı. Hepimiz küçüktük. En büyüğümüz Fahri Ağabeyim 14–15 yaşındaydı. Köyün bütünü açısından ise durum şuydu: Köyde uyum babamın etrafında sağlanıyordu. Köylü elbirliğiyle babamın etrafında bir uyum yaratmıştı. Köy, akraba üç aileden oluşuyor, babamın durumu birleştiriciydi. Bizim taşınmamız, köydeki uyumun korunamayacağı kaygısını doğuruyordu. Köylerde uyum zor bir iş ve zor olduğu kadar da önemliydi. İki gencin sevdası, bir boşanma, boşanan kadının yeniden evlenmesi, ekin tarlasına giren bir hayvan, çocuklar arasındaki bir kavga vs. beklenmedik olaylara yol açabiliyordu. Bugün gülünüp geçilecek birçok olay, o gün eğer sağduyu ile çözen yoksa büyüyor ve acı verici sonuçları oluyordu. Kan davaları, genellikle bu tür durumların sonucu olarak ortaya çıkıyordu. Bu açıdan köydeki kaygı da yersiz değildi.

Kaygılara ve halalarımın üzüntüsüne rağmen taşındık. Bizden sonra köyde bizim aileden kimse kalmadı. Yadı Halam Karacadağ bölgesine yerleşti, daha sonra da Diyarbakır'a taşındı. Zübeyde Halam ve bizim aileden (Elsıtı ailesi) herkes Ergani'ye taşındı. Mıhısıtı ailesi de köyden ayrıldı. Köyde Usısıtı ailesi kaldı. Büyük halam Kevi ve Zero Halam köyden ayrılmayanlar arasında yer aldı. Babamın gerekçesi, çocuklarını okutmak, köy yaşamından kurtarmaktı. Aslında bu, köyden ayrılan herkes için geçerliydi; yeni bir hayat arayışı.

Köydeki hayat yetmeyince, yeniyi aramak üzere başka diyarlara göç başlıyor. Bu 1950'lerde tüm Türkiye'de başlayan hareketliliğin, köyden kente

kayışın yansımasıydı. Şeyhsiyar'dan Ergani'ye başlayan göç, 1960'lı yıllarda İstanbul'a yol aldı. Bugün İstanbul'un Esenler ve Ümraniye bölgelerinde birer Şeyhsiyar daha kuruludur.

1957 yılının bende iz bırakan bir olayı da dünyaya merhaba diyen kardeşlerim. Annemden Cemal, Müşrika Ana'dan ikiz kız kardeşlerim aramıza katıldı. Ergani'ye daha taşınmamıştık, köydeydik. Taşınırken Müşrika Ana, ikizler ve ben –okula gidiyorum diye– önceden geldik. Annem ve diğer kardeşlerim köydeki işleri toparladıktan sonra taşındılar. İkizleri çok seviyordum. Onlar için hayallerim vardı. Her şeyden önce okutacaktım. İstisnasız her gün onlara zaman ayırırdım. İki kır çiçeği, sevmeye doyamazdım. Müşrika Ana sevgime şaşırmıştı. Bedriye ve Havva okula gidememişti. Onların kaybettiklerini, ikizlerin kaybetmesini istemiyordum herhalde. Kardeşlerimi sahiplenmiştim, hem de büyük bir tutkuyla.

Bir sabah annemin feryadıyla uyandık. Müşrika Ana'ya verip veriştiriyordu. Müşrika Ana, şaşkın ve çaresiz susuyordu. Gece ikizlerden birini emzirirken üstüne yatmış, bebek boğulmuş. Bir iki ay geçmeden diğer ikizi de kaybettik. Benim dünyam yıkılmıştı. Aylarca kendime gelemedim. Müşrika Ana durumu babama aktarmıştı. Babamın her konuşmasında ağlamıştım. Uzun zaman atlatamamıştım. Havva ve Bedriye'nin kızları okudular. Yeğenlerim arasında köy köy dolaşıp Kürt kızlarının eğitimi için ter dökenler var. Okuyan Kürt kızları; okumak aydınlanmak, kendini tanımak, nerden geldiğini anlamak demektir. Onun için de bir toplumu esaret altında tutmak zor iştir.

Evimizi sonbaharda taşımıştık. Ortaokul son sınıfa devam ediyordum. Besra Halam'da iki yıl kalmıştım. Halamda dikkatliydim, derslerime düzenli çalışıyordum. Halamın katkısı da fazlaydı. Beni disipline etmişti. Evimiz gelince galiba kendimi bıraktım. Ortaokul sonda iki dersten kaldım. Bir dersten kalınca liseye devam etme imkânı vardı. Onun için bütün bir yılı evde geçirdim. Kaldığım derslerden biri de matematikti. İyi olduğum dersten sene kaybetmiştim. O sene Ragıp Bey ve okul müdürünün yerine yeni hoca gelmişti. Yeni okul müdürü aynı zamanda matematik dersine giriyordu. Bir sene sonra derslerden birini verdim, matematik kaldı. Liseye devam etme hakkını kazandım. Matematik dersini 1960 yazında verebildim. Matematik dersine gelen yeni okul müdürü bizim oturduğumuz mahallede oturuyordu. Yolda bazen karşılaşıyorduk. Selam vermediğim için beni iki dönem bırakmıştı. Kimi eğitimci, kuralları eğitime katkı amaçlı anlar, kimi de kendi titrinin kabulü. Okulun en dik kafalı öğrencisi dahil hepimiz Ragıp Bey'e saygı duyardık. Not almak zordu, sopayla konuşurdu, ancak adildi. Yerine gelen bu beyefendiyi öğrencileri sevdi mi? Bilemem. Ancak ben sevmemiştim ve selam da vermedim.

Diyarbakır Ziya Gökalp Lisesi

Ziya Gökalp Lisesi bölgenin gözde lisesiydi. Çevre illerden öğrenciler okumak için gelirdi. Paralı yatılı okumak mümkündü. Lisenin bir bölümünde yemekhane ve yatakhane vardı. Çevreden öğrenciler burada yatılı kalma imkânına sahiptiler. Ben yatılı okuyordum. Bizim sınıfta Kızıltepe, Derik, Nusaybin, Cizre, Siverek, Varto'dan gelen öğrenci arkadaşlar vardı. Diyarbakır kazalarından Liceliler çoğunluktaydı. Yatılı bölüme pansiyon deniyordu. Yemekler burada yeniyordu ve akşam zorunlu ders çalışma saatleri vardı. Öğretmenler bu saatlerde yoklama yapar, bulunmayanlar soruşturulurdu. Gece dışarı çıkmak yasaktı. Yalnız cumartesi günleri akşam 12'ye kadar dışarıda olma hakkı vardı. Herkes özel lise şapkası giymek zorundaydı. Bu yıllarda sömestr tatili bire indi, tatil süresi de 15 güne çıktı.

Ziya Gökalp Lisesi'ne giderken ilk defa trene bindim, Kurtalan Ekspresi'ne. Daha önce uzaktan seyrederdim. Nereden gelip, nereye gidiyor diye düşünürdüm. Ergani'ye gelip gitmeye başlayınca, öğretmen okulunda okuyan gençlerin istasyona doluştuğunu görürdüm. Trendeki yolcular arasında genç kızlar olurdu. Öğretmen okulunun gençleri bu genç kızları görmek için gelirlermiş. Gençlerin havaları bir başka olurdu, bir başka eserdi onların rüzgârı.

Lisede hafta sonları sinemaya giderdim. Çok severdim sinemaya gitmeyi. Paramı biriktirir, cumartesi öğleden sonra ve akşam, pazar günü öğleden sonra olmak üzere, haftada üç kez sinemaya giderdim. Çift film oynardı. Kovboy filmlerine bayılırdım; hele renkli sinemaskop olunca. Türk sinemasında Ayhan Işık favori isimdi. Karşısında Turan Seyfioğlu veya Kenan Pars olurdu. Herkes Ayhan Işık hayranıydı. Ben Eşref Kolçak'ı severdim. Aynı yıllarda Ergani'ye de sinema geldi. İlk sinemayı sinemacı Adil getirdi. Ergani'nin havası değişti.

Yaz başlarında arkadaşlarla Dicle nehrine girerdik; şimdiki hastanelerin olduğu bölge. Eskiden orada Sanat Okulu vardı. Bizim suya girdiğimiz bölgede Dicle Mahallesi kuruldu. Lağım suları o bölgede balık bırakmadı. Yine Diyarbakır'ın ünlü Ofis Semti yeni ortaya çıkıyordu. Trenden indikten sonra yayan giderdik. Bağlar bölgesi tarlaydı. Ali Emiri Lisesi'nin yerinde kimsesizler yurdu vardı. Şehrin ana gövdesi sur içindeydi. Dağkapı bölgesinden Ziya Gökalp Lisesi çevresine doğru, Elazığ-Diyarbakır yoluna doğru yeni yapılar vardı. Orduevi, Dilan Sineması, Karayolları, Devlet Su İşleri, vs. Diyarbakır'da sur içinde sıkışık kalmaktan usanmış gibi dışarıya açılıyordu. Belediye başkanı ünlü Cemil Paşa ailesindendi. Kürt Teali Cemiyeti ve da-

ha sonra Hoybun Cemiyeti ile anılan Cemilpaşazade ailesinden. Biyoloji dersi öğretmenimiz Eda Cemiloğlu belediye başkanının eşiydi.

Lise birdeyken 27 Mayıs darbesi oldu. DP'nin önde gelenleri tutuklandı. Zülküf Ağa da tutuklanıp Kayseri'ye gönderildi. Gevran Ovası'nda tutuklanan tek kişiydi. Anlaşılan Şeyh Said isyanındaki dosya devlet arşivlerinde duruyordu. 27 Mayıs'ın olduğu dönemde *Bizim Radyo* çok dinlenirdi. Herkes *Bizim Radyo*'nun anlattıklarını konuşurdu. Doğruları söyleyen "yeraltında" bir bilinmez sesti *Bizim Radyo*. Babam 27 Mayıs'tan sonra, kirvelerimiz ve aile dostlarımız Güney ve Yavuz aileleriyle beraber Yeni Türkiye Partisi'nde yer aldı. Zengetil Ağaları galiba Adalet Partisi'nde ve Güldoğanlar da CHP'de yer almaya devam ettiler.

Lise ikide edebiyat ve fen bölümleri ayrılıyordu. Öğrenciler hangi bölüme gideceklerini kendileri seçiyordu. Ben hukuk okumak kararındaydım. Fen derslerim iyiydi. Ancak edebiyat bölümünü seçtim. Edebiyat, kompozisyon derslerinde her sene ikmale kalırdım. İki derse de Osman Ocak gelirdi. Yaşlı, kısa boylu, tonton bir hocaydı. Ocaklar aynı zamanda Diyarbakır'ın eski yerleşik ailelerinden biriydi. Osman Hoca tasavvufçu idi ve Fuzuli hayranıydı. Failün, failatün diye giden aruz vezni bütün yıl boyunca sınıfın dilindeydi. Osman Ocak çok da şefkatliydi. Dersten kaytaranların hesabı yoktu. O hiçbirine hayır demez, çıkmalarına izin verirdi. Dışarı kaçanlar, gider sigarasını içer; dersin bitimine yakın gelirlerdi. Kimseyi sınıfta bırakmazdı.

Benim edebiyat ve kompozisyondan pek anladığım söylenemezdi. Gerçekten anlayamıyordum. Olayları hâlâ Kürtçe düşünüyordum. Osmanlı edebiyatını anlamak ayrıca zordu. Tarih dersini seviyordum. Cebir, geometri, fizik gibi fen derslerim iyiydi. Osman Hoca olmasaydı edebiyat ve kompozisyon derslerinden dolayı liseyi bitiremeyebilirdim.

Lise son sınıfta birini tanıdım, Necmettin Büyükkaya. Necmettin ve kuzeni İbrahim Yüksekkaya liseye o yıl başladılar. Onlar da pansiyonda yatılı kalıyorlardı. Kısa süre sonra arkadaş olduk. Necmettin'in içinde hiç yok olmayan bir çocuk vardı; bu onu müthiş sevimli ve samimi kılıyordu. Daha sonra, 1966'da İstanbul Hukuk Fakültesi'nde yollarımız kesişti. Lisedeki arkadaşlığımız ölmeyen dostluğa dönüştü.

Ramazan ayında oruç tutar, namaz kılardım. Orucu babamın zoruyla bırakmıştım. Lise ikide ramazan ayında yine oruç tutuyordum. Ramazan'ın ortasında sömestr tatili başladı. Eve gittik. Babam oruç tuttuğumu fark edince tokadı yapıştırdı. "Sen okuyorsun, görevin okumak, neyine oruç tutmak?" dedi. Bu ikinci dayak yiyişimdi. İlkinde sigara içmeye başlamıştım. Babamın tütününü çalıp mahalledeki arkadaşlarla sarıp içiyorduk. Öyle bir da-

yak yemiştim ki Besra Halam üstüme kapanmasa halim haraptı. Babamın tokadından sonra bir daha oruç tutmadım ve namaz kılmadım. Ancak sigara içmeye devam ettim. Babam sigara içtiğim için hep üzülürdü.

1962–63 döneminde Ziya Gökalp Lisesi'ni bitirdim. Üniversite yalnız Ankara ve İstanbul'da vardı. Her üniversitenin imtihanına ayrı giriliyordu. Ben Ankara ve İstanbul Üniversitesi imtihanlarına girdim. Kazanamadım ve o yıl bekledim. Ergani'den dönem arkadaşlarım arasında iktisat, hukuk fakültelerini kazananlar vardı. Sömestr tatilinde Ergani'ye geldiler. Onlardan ilk defa sosyalizmle ilgili şeyler dinledim. Nâzım Hikmet, Türkiye İşçi Partisi adlarını duydum. Can kulağıyla dinlemiştim. Yazın da aynı geçti. Ergani çay bahçesinde hararetli tartışmalar oluyordu. Arif Hoca adında biri vardı. İstanbul'dan gelmişti. Yedek subay öğretmenlik yapıyordu. Benim ilkokulu bitirdiğim Tilhuzur Köyü'ne vermişlerdi. Her gün gidip geliyordu. Öğretmenlerden Enver Atılgan aydın fikirliydi. Kardeşi Sezai Atılgan da öyle. *Cumhuriyet* ve *Akşam* Gazeteleri okurlardı. İlhan Selçuk ve Çetin Altan'ın sütunlarındaki fikirleri aktarırlardı. TİP, parktaki konuşmaların ana konusuydu. Bu sohbetleri kaçırmamaya çalışıyordum.

İstanbul'a gittikten sonra Arif Hoca'nın Cağaloğlu'nda matbaacılık yaptığını ve Dr. Hikmet Kıvılcımlı çevresinden olduğunu öğrenecektim. Enver Atılgan Türkiye Öğretmenler Sendikası (TÖS) yönetiminde görev aldı. Güneydoğu bölgesinin temsilciliğini yürüttü ve 1976–77'de Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu'nda (DİSK) çalıştı.

Adım Şeref'miş!

Lisede bir gün adımın Şeref olduğunu öğrendim. Öğretmenler Şeref diye hitap ediyordu. Bir gün tüm cesaretimi toplayıp adımın Şerif olduğunu söyledim. Hoca "hayır" dedi, "senin adın Şeref." Sınıf defterini gösterdi, şaşırmıştım. Sonra babamla konuşunca gerçeği öğrendim. İlkokula erken başlamıştım. Ortaokula başlarken yaşımı büyütmek gerekmiş, ancak bir şeyler eksik kalmış. Liseye kaydım sırasında yaş sorunu yine çıkmış. İkinci kez büyütmek için Şerif'i ölü gösterip Şeref'i ortaya çıkarmışlar. Böylelikle adım Şerif iken Şeref olmuş. Eski okul arkadaşlarım ve tanıdık çevre beni hâlâ Şerif olarak bilir.

Okula entariyle yalınayak başlamıştım. Türkçe öğrenmek zorundaydım ve bu ciddi bir sorundu. Pantolon giydiğimde elim ayağım birbirine dolaşmıştı. Liseye giderken ilk defa trene binmiştim ve lise çağında sinemayla tanış-

mıştım. İlk dönem filmlerdeki hikâyeleri gerçek sanırdım. Aynı aktörü iki ayrı filmde gördüğümde, eğer birinde ölmüş ise şaşırırdım. Böyle durumlarda arkadaşlarım tarafından makaraya sarıldığımı hatırlarım. Onlar benden önce sinemayla tanışmışlardı. Şimdi ülke sorunlarına ilgi duyuyordum. Şeyhsiyar'dan başlayan yolculuk uzun süreceğe benziyordu. Merak etmek ve aramak. Üniversiteye gidemediğim 1963–64 yılı, Ergani'de beklerken böyle geçti. Ve galiba tüm hayatımı belirleyen çizginin ilk işaretini o yıl aldım. Dinlediklerim fazlasıyla ilgimi çekmiş, öğrenme ve bir şeyler yapma isteğimi harekete geçirmişti. Ancak tam farkında değildim. Üniversiteye gitme amacım okumak ve okulu bitirip Ergani'ye dönmekti. Sürüden kopup rüzgâra karşı yelken açmayı henüz düşünmüyordum. Ya hakim ya da avukat olacaktım.

2. BÖLÜM

İstanbul... Yeni Bir Hayatın Başlangıcı

En büyük isteğim Hukuk Fakültesi'ne girmek ve İstanbul'da okumaktı. 1964 sonbaharında bu gerçekleşti. İstanbul Hukuk Fakültesi'ni kazandım. Evde büyük sevinç vardı, babamın gözlerinin içi gülüyordu. O, köyden çocuklarını okutmak, hayatlarını değiştirmek için gelmişti. Babam için özel bir andı. Yolculuk telaşı başladı. İlk defa böyle uzun bir yola çıkacaktım. Benim için bilinmeze yolculuk gibiydi. Mutluydum; çünkü isteğim olmuştu, İstanbul'da okuyacaktım artık. Ancak şaşkındım. Nasıl bir hayat bekliyordu beni? Ne yapacaktım? Tam bir bilinmeze yolculuktu.

Kurtalan Ekspresi'yle gidecektim. Tren öğleden sonra saat 4 civarında Ergani'den kalkıyordu, ikinci gün sabah 7–8 gibi Haydarpaşa'da oluyordu. 40 saat civarında bir yol. Annemler iki günlük yolluk hazırlığına giriştiler. Babam yolu biliyordu. Yolda yankesiciler vardı. Özellikle Elazığ-Yolçatı ve Sivas arasında soygunlar çok oluyordu. Parayı güvenlikli olması için elbisemin iç tarafında bir yere bez içinde diktiler. Yolda harcayacağım az bir miktarı cebime verdiler. Yolda trenden inmemem, alışverişi pencereden yapmam gibi sayısız tembih ve nasihatlerle yola koyuldum. Kurtalan Ekspresine korku ve tedirginlikle bindim.

Daha sonra yıllarca devam etti bu yolculuklar. Üçüncü mevkide giderdim[4]. Bir kompartıman 8 kişilikti. Kurtalan Ekspresi'nin Haydarpaşa'ya zamanında vardığını hatırlamıyorum. Genellikle yol 40 saat civarında sürerdi. Tehirli durumlarda bu süre 46 saate kadar çıkardı. Yolun sonunda pelteye

4. Asker sevkıyatlarında durum tam bir facia olurdu. Tuvalete gitmek için koridorda yol alamazdınız. 8 kişilik kompartımanda iki misli insan olurdu. Tanıdıklar nöbetleşe otururdu. Hiç unutmam böyle bir seferde Sivas'a kadar eylem yapmıştık. Serde devrimcilik vardı. "Ya fazla vagon takılır ya da bilet kontrolü yaptırmayız" dedik. Asker adaylarının da desteğini aldık. Tüm tren bize katılmış, Sivas'ta yeni vagon ilave edilmiş, ortalık rahatlamıştı.

dönerdik. Ancak nedendir bilmem, bu yolculukları hoşlukla anımsarım. Tren Malatya'ya gece 10 civarında varırdı. Radyodan Malatyalı Fahri Karahan "*yeşil kurbağalar öter göllerde*" türküsünü seslendirirdi. Bu türküyü ilk ondan dinlemiştim; her dinlediğimde, Kurtalan Ekspresi'nin Malatya İstasyonu'na girişini hatırlarım. Gece 3 sıralarında Sivas'ta, bir gün sonra akşam 7'de Ankara'da olurdu. Kalabalık uğurlamalar, havaya kalkan eller, sallanan mendiller; Kurtalan Ekspresi'nden bende kalanlar[5].

İşte hayatımda böyle izler bırakan Kurtalan Ekspresi'yle sabah vakti İstanbul'a vardık. Arkadaşlar yolu biliyordu. Valizler elimizde vapura bindik. Şaşkındım. Denizi, vapuru ve kocaman bir şehri, İstanbul'u ilk kez görüyordum. Tarlabaşı'nda ağabey gibi sevdiğim kirvemin yanında kaldım. Yaşça benden büyüktü ve Fen Fakültesi'nde okuyordu. Ergani'den üç arkadaş Tarlabaşı'nda tek odada kalıyorlardı. Ev sahibi Rum'du. Mahallenin bakkalı da öyle. Sokakta herkesle ilişkileri iyiydi. Öğrenci diye herkes onları seviyor ve koruyordu. Bu evde kalanlardan Ergün Ağabey İktisat Fakültesi'nde okuyordu[6].

Tarlabaşı'nda fazla kalmadık. Kirvemle beraber Diyarbakır Öğrenci Yurdu'na taşındık. Diyarbakır Öğrenci Yurdu, Mercan'da, kiralık üç katlı ahşap binadaydı. İstanbul Üniversitesi'nin duvarına bakıyordu. Süleymaniye Camii'nin hemen altında yer alıyordu. Bölgenin esrarcı ve yankesicileri yurdun önünde üçkâğıt açarlardı. Ancak yurt sakinlerine bulaşmazlardı. Yurt sakinlerinin yurt, okul ve Süleymaniye'deki kahveler arasında kurulu bir hayatları vardı.

Süleymaniye'deki esnaf Malatya Pötürgeli Kürtlerdi. Buradaki kahveler Kürt gençlerinin politik tartışmalarının da merkeziydi. *49'lar*dan[7] bazıları bu

---

5. Daha sonra 1980'li yıllarda Avrupa'da yaşadım tren yolculuklarını. Bizimkilere göre lüks sayılacak trenlerde, ait olmadığım diyarlarda, kafamda bin bir gaile içinde yaptım bu bıktırıcı yolculukları. O yolculukları hiç hatırlamak istemiyorum. Bugün, dostlar olursa ve tren bozkırlardan geçip dağlara dalacaksa, tünellerden, köprülerden geçip vadiler, nehir ve ovalar görecekse, evet. Böyle bir yolculuğun hayali bile güzel.
6. 1983–84 yıllarında Batı Berlin'de TKP saflarında yeniden karşılaşacaktık.
7. 49'lar olayı: 1958'de Kral Faysal'ın devrilmesinden sonra, Kürt hareketinin efsanevi ismi Molla Mustafa Barzani, Sovyetler Birliği'nden Irak'a dönüyor. Kürtler Irak'ta otonomi hakları konusunda Irak'ın yeni hükümetiyle -hiçbir zaman uygulanmayan- bir anlaşmaya varıyor. Irak'ta Kürt gerçeği gündeme oturuyor.
1959'da Musul'da Türkmen ayaklanması var. Bağdat bu olayı bastırıyor. CHP milletvekili Asım Eren, Türkmenlerle ilgili olaydan yola çıkarak Kürtleri suçluyor ve Meclis'te bir önerge veriyor. CHP grubu önergeyi destekliyor. Türkiye Irak sınırına asker yığıyor. Bölgede

kahvelere gelirdi. Yurtta benim dönem arkadaşlarımdan Erganili Mehmet Yaşar Can, TİP Eminönü İlçesi'nin üyesiydi. Yaşar Can'la TİP Eminönü İlçesi'ne gitmeye başladım. İlçe Başkanı Edip Karahan'dı. Edip Karahan bizden önceki kuşak bir Kürt aydınıydı. Açık sözlü mert bir insandı. İlçe üyeleri, sertliğinden şikâyet ederlerdi ancak Kürt meselesi konusunda ondan öğrendikleri vardı.

TİP Eminönü İlçesi

1965 baharında TİP Eminönü İlçesi'ne üye oldum. O sırada Mehmet Yaşar Can İlçe Başkanı olmuştu. Sarkis Çerkezyan, Nermin Aksın yönetimdeydi. Nermin Aksın avukatlık stajını yapıyordu ve İbrahim Aksın'la nişanlıydılar. Üye olurken tanıklığımı ikisi yaptı sanırım. Üyelik için iki tanık gerekliydi. Eminönü İlçesi'nin renkli bir üye yapısı vardı. İstanbul Üniversitesi, İstanbul Adliye Sarayı, Cağaloğlu'nun matbaa ve yayınevleri, Kapalıçarşı ve Gedikpaşa esnafı, DİSK'i oluşturan sendikaların merkezleri bu bölgedeydi. Bu durum ilçenin üye yapısına olduğu gibi yansıyordu. İstanbul İktisat Fakültesi'nin önemli isimlerinden Prof. İdris Küçükömer ve Sencer Divitçioğlu; Hukuk Fakültesi'nden Murat Sarıca; sendikal hareketin önemli isimleri Kemal Türkler, Rıza Kuas; Sosyal Yayınlar'ın sahibi Enver Aytekin; avukatlardan Muvaffak Şeref, Nebil Varuy, Nermin Aksın, Müşir Kaya Canpolat gibi isimler ilçenin üyeleriydi. İstanbul Üniversitesi'nden çok sayıda öğrenci, Kapalıçarşı ve Gedikpaşa'nın kunduracı, terzi ve marangoz esnafı ilçe üye dokusunu ören bir diğer renkti. İlçe binası Marmara Sineması'nın arkasında bir hanın üçüncü katındaydı. İlçe her akşam açıktı. Burada toplanılır, çaylar içilip sohbet edilirdi.

1965 seçim yılıydı. TİP kahve toplantıları yapıyor, buralarda ne yapmak istediğini anlatıyordu. İmtihan dönemi bitince Diyarbakır'a gittim. Roma ve Anayasa Hukuku derslerini verememiştim. Tüm yaz ders çalışmam gerekiyordu. Tarık Ziya Ekinci TİP'in Diyarbakır adaylarındandı, bölgede tanınan ve sevilen bir doktordu. İyi de hatipti.

Üniversiteye giden 5–6 kişilik bir grup yaz boyunca TİP için faaliyet yü-

---

baskı yoğunlaşıyor. Bu durumu protesto eden Kürt aydın ve üniversite öğrencileri, CHP'li Asım Eren ve CHP grubuna telgraf çekiyor. Telgrafı çekenler 105 kişidir. Bunlardan 49'u, 17 Aralık 1959'da gözaltına alınıyor. İstanbul Harbiye'de 40 hücre olduğu için bunların 9'u serbest bırakılıyor. 40 kişi tutuklu kalıyor. Diğerleri ise gözaltına alınmıyor. İlk gözaltına alınan sayı 49 olduğu için 49'lar olayı olarak anılmaktadır.

rüttük. Babalarımız başka, bizler başka partideydik. Bu galiba ilk defa oluyordu. Ben ders çalışmayı unutmuş, tüm yazı politik faaliyetle geçirmiştim. TİP, Diyarbakır'dan milletvekilliği için on binin üzerinde oy aldı. Tarık Ziya Ekinci milletvekili seçildi. Milli bakiye sistemi vardı. TİP yaklaşık yüzde 3 oranında oyla 15 milletvekili çıkarmıştı. Seçim sonuçları TİP'te müthiş bir heyecan yaratmıştı. Abartı derecesinde bir umut doğmuştu. Bir iki seçim sonrası için iktidar hesapları yapılıyordu.

Bir yıl sonra yapılan senato seçimlerinde TİP Diyarbakır'da on bir bin oy aldı. Senato adayı Canip Yıldırım'dı. Canip Yıldırım avukattı, ama mesleğini yapmıyordu. *49'lar olayı* olarak bilinen Kürt aydınlar hareketinde yer almış, 1959'da tutuklanmış bir isimdi. Bu seçimde en fazla oyu alan aday Canip Yıldırım olmuştu. O dönem uygulanan seçim sistemiyle Kocaeli adayı Fatma Hikmet İşmen Senato'ya girdi. Bu sonuç, Kürt çevrelerinde Canip Yıldırım yerine Fatma Hikmet İşmen'in tercih edildiği yorumlarına yol açmıştı.

Her geçen gün daha çok siyasetin içinde olmaya başlamıştım. Derslere ilgim zayıflamaya başlamıştı. Ve o yıl Roma ve Anayasa Hukuku derslerinden sınıfta kaldım. 1965–66 okul döneminde bu derslerimi verip bir üst sınıfa geçtim.

1966 Şubatı'nda arkadaşlarla Ergani'de buluşmuştuk. Ankara Hukuk Fakültesi'nde okuyan bir arkadaşımız vardı. Hepimiz sever ve sayardık. O bu sevgi ve saygıyı fazlasıyla hak ediyordu. Bugün de kendi mesleğindeki birikim ve yeteneğiyle sayılı isimler arasında yer alıyor. Bir açık oturum fikri ortaya attı. "Ay boyunca boş oturacağımıza 'ülke sorunları' konulu bir açık oturum düzenleyelim" dedi. Hoşumuza gitmiş, heyecanlanmıştık. Konuşmacılar, Ergani'de görev yapan genç bir pratisyen doktor ve Canip Yıldırım idi. Açık oturumu da bu arkadaşımız yönetti. Öğretmenler Derneği'nde toplandık. 40–50 kişi vardı. Anımsayabildiğim kadarıyla doktor "tüm sorunların çözümü sosyalizmdir" diyordu. Canip Yıldırım Kürt sorununu dile getirmişti. Ve "her sorun, çözüm için sosyalizmin gelmesini beklemek durumunda değil" diyordu. Tartışmanın odaklandığı nokta buydu. Doktor, Kürt meselesini pek önemsemiyordu. Daha doğrusu problemin pek farkında değildi. İzleyiciler açısından Kürt meselesini sahiplenen biriyle karşılaşmak ilginç olmuştu. Bir anlamda, aklımızdaki sosyalizm düşüncesine bir de Kürt meselesinin nasıl çözümleneceği sorusu eklenmişti. Bölgede sosyalizm ile Kürt meselesinin birlikte tartışıldığı ilk toplantıydı. Küçük bir kasabada az sayıda insanın izlediği mütevazı bir toplantı.

Yine aynı yıl yazın Ergani'de ilk protesto eylemini örgütledik. Asker sevkıyatı yapılıyordu. Bir trafik kazası ölümle sonuçlanmıştı. Ölenin ailesi ile

kaymakam arasında bir tartışma geçmiş, kaymakam "bir Kürt ölmüş, ne olur?" deyip aileyi ve halkı rencide etmişti. Ana caddede pankartlarla yürümüş, kaymakamı protesto etmiştik. Yürüyüşe Erganili memurlar da katılmıştı. Bu olay halk arasında sevinç yaratmış, herkes bizi kutlamıştı. Aşağılanmayı kabul etmemiş, devletin en yetkili şahsını protesto etmiştik.

O yıllarda okul cemiyetleri vardı. Ayrıca devlet tarafından desteklenen, uluslararası temsil hakkına sahip Milli Türk Talebe Birliği (MTTB), Türkiye Milli Gençlik Teşkilatı (TMGT) ve Türk Talebe Federasyonu (TTF) vardı. Galiba 27 Mayıs'tan sonra ortaya çıkmıştı. Bu cemiyetler öğrenci sorunlarıyla ilgilenmiyor, birkaç açıkgözün keyfine göre yönetiliyordu. Baştaki kişiler maddi kaynakları bölüşüyor ve hiçbir şey yapmadan oturuyorlardı. Bunların kongrelerinin ne zaman, nerede yapılacağını takip etmek zordu. Üniversite öğrencileri arasında bir arayış vardı. 1966 yılında yapılan Hukuk Fakültesi kongresini hatırlıyorum. Yer Milli Türk Talebe Birliği idi. Sol grubun adayı İbrahim adında Kürt kökenli biriydi. Seçimi kazanmasına kesin gözüyle bakılıyordu. Oy sayımının sonuna doğru bir kargaşa yaşandı. Ne oluyor demeye kalmadan, "sandık kaçırıldı" dendi. Hükümet komiseri arandı, o da ortada yoktu. Daha sonra kongrenin yapıldığı ve eski yönetimin aldığı söylendi. O günlerin ifadesiyle eski yönetim kongreyi "hamamda" yapmış ve hükümet komiseri de onaylamıştı. O günkü Adalet Partisi iktidarı bu parazitleri destekliyordu.

Bu öğrenci cemiyetleriyle uğraşmak, imkânsız gibi bir şeydi. Tıp Fakültesi ve İstanbul Üniversitesi Talebe Cemiyeti seçimlerinde de aynı sonuçlarla karşılaşıldı. Bunun üzerine TİP taraftarı öğrenciler 1966 sonbaharında "sol cephe" imzalı bildirilerle durumu protesto eden ve öğrencileri soruna sahip çıkmaya çağıran bir eylem örgütlediler. Bildiriyi toplantılar izledi. Bir arayıştı bu. Bildiri dağıtırken Nabi Yağcı'yla tanıştık. Nabi de Hukuk Fakültesi'nde öğrenciydi ve TİP Fatih İlçesi'ne üyeydi. O günlerde Deniz Gezmiş'le de karşılaştık. Deniz, o yıl Hukuk Fakültesi'ne girmişti. Ataktı ve daha baştan farklı olduğunu gösteriyordu. Biz TİP'i savunuyorduk. O ise TİP'i eleştiriyordu. TİP Üsküdar İlçesi'ne üyeydi. Deniz bizim aramızda pek taraftar bulamıyordu, ancak hep beraberdik.

Aynı yıl Necmettin Büyükkaya'yla buluştuk. Necmettin, Ziya Gökalp Lisesi'nden Adana'ya gitmiş, liseyi Adana'da bitirip İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne girmişti. Yeniden karşılaşmak ikimizi de sevindirmişti. Düşünsel olarak da yakındık. Cebinde Molla Mustafa Barzani'nin resmini taşıyordu. Diyarbakır Yurdu, Mercan'dan, Yenikapı-Büyük Langa'ya taşınmıştı. Yurt iki katlı, 45 yataklı küçük bir binaydı. Yusuf Azizoğlu'nun bakanlığı za-

manında çıkardığı elli bin lirayla yapılmış, Diyarbakırlı işadamlarının yardımlarıyla ayakta duruyordu. 22 Şubat Talat Aydemir olayında, kimi CHP'liler 50 bin liralık yardımı Azizoğlu'nun "Kürtçülüğü"nün kanıtı olarak göstermiş, Talat Aydemir'in "bölücülük tehlikesi"ni önlemek üzere harekete geçtiğini iddiaya kalkışmışlardı. "23 Kürt aydın"ı[8] da bunun için gözaltına alınmış, ancak bu oyun bozulmuştu.

Necmettin yurda gelip gidiyordu. Yurtta bir folklor ekibi kurmuştuk. Ben de ekipte yer alıyordum. Bu ekipte Türkiye Kürdistan Demokrat Partisi yandaşı olan Hikmet Buluttekin de vardı. Hikmet, Dr. Sait Kırmızıtoprak'la birlikte öldürülenlerdendir. Diyarbakır gecelerinde bu ekip çıkardı. Yurt politikleşen öğrenci kesiminin uğrak yerlerinden biriydi. *49'lar*dan uğrayanlar da vardı. Yurt ağırlıklı olarak TİP eğilimliydi. Bir kez Yusuf Azizoğlu yurda geldi. Yaptığı konuşmada destek istedi. Gittikten sonra tartışma çıktı. *49'lar* hareketine katılanlar Azizoğlu'nu eleştiriyorlardı. İzlediği yolun Kürt davasına hizmet olmadığını söylüyorlardı. Ayrıca TİP'te aktifleşen ve bizim ilgimizi çeken bir Kürt aydın grubu vardı. Bunların önde gelen ismi Tarık Ziya Ekinci idi.

Kürt aydın grubun 60'lı yıllarda politikleşen bizlerin üzerinde büyük etkisi oldu. Onların faaliyeti, Kürt halkının özgürlük mücadelesinin, Türkiye emekçilerinin iş ve ekmek mücadelesiyle birleşmesine katkıda bulundu. Onlar Kürt ve Türk emekçilerinin ortak çabalarının ilk örneğini sundular. Diyarbakır Öğrenci Yurdu'nda TİP'e sempati fazlaydı, ancak, Kürt sorunu etrafında bir odaklaşma, hareketlilik de vardı. Ömer Çetin de Hukuk Fakültesi'nde okuyordu. Süleymaniye'de birkaç kez sohbet ettiğimizi hatırlıyorum. Kürt meselesini anlatmaya çalışıyordu. Benim bir Kürt olarak bu meseleyi sahiplenenlerle birlik olmam gerektiğini uygun bir dille ifade ediyor, TİP'te çalışmamı pek doğru bulmuyordu.

Balkaş kardeşler vardı; Nazmi (Soro), Cezmi, İsmet ve Hikmet. Nazmi Balkaş *49'lar*dandı; bir faaliyet içinde olduğu hissediliyordu. Nazmi Balkaş (Türkiye) KDP'nin MK üyesiydi ve Dr. Şıvan'ın yanında yer alıyordu. Yurt-

---

8. 23'ler olayı: 1963 yılında Talat Aydemir'in darbe girişimi sonrasında CHP'li İçişleri Bakanı Hıfzı Oğuz Bekata'nın da içinde olduğu bir grup, Aydemir'i kurtarmak için 23 Kürt aydınının tutuklanmasını sağladı. "Asıl" tehlike olan Kürt tehlikesine dikkat çekilmek isteniyordu. Barzani hareketi ile de ilişkileri olduğu iddiası ile 23 Kürt aydını tutuklandı. O günkü koalisyon hükümetinde Sağlık Bakanı olan YTP'li (Yeni Türkiye Partisi) Kürt kökenli Yusuf Azizoğlu'nu da hedef alan suçlamalarla birleştirilerek olay genişletilmeye çalışıldı. Azizoğlu, Diyarbakır Öğrenci Yurdu'nun inşası için bakanlık bütçesinden yaptığı elli bin liralık yardım öne sürülerek Kürtçülükle suçlandı. Dava açılması öncesinde tutuklu sayısı kırkı aşmıştı. Bu komplo girişimi tutmadı. Dava da kısa süre sonra kapandı.

ta bu kardeşlerin etrafında her geçen gün belirgin hale gelen bir toparlanma vardı. Diyarbakır Yurdu ve Süleymaniye, Kürt gençlerin toplandıkları ve faaliyet yürüttükleri yerlerdi. Diğer taraftan da TİP'in etkisiyle hareketlenen ve bir arayış içinde olan geniş bir gençlik kesimi vardı. Ben bu iki kesimin de içinde gibiydim. Ancak TİP daha doğru geliyordu. Sosyalizm fikri bana doğru geldiği için TİP'e yönelmiştim.

Bu dönemde, TİP'in "Uyanış Mitingleri" önemli eylemlerdi. Aybar'ın Amerikan mallarını boykot için çağrı yaptığını hatırlıyorum. Uyanış Mitingleri ses vermiş ve antiemperyalist hareketliliğe canlılık kazandırmış, gençlik arasında büyük heyecan yaratmıştı.

İşte bu gelişme sürecinde, Fikir Kulüpleri Federasyonu kuruldu. 1960 sonrası yüksek öğrenim kurumlarında yaygınlaşan fikir kulüplerinde TİP'e sempati duyan gençlerin çabalarının sonucuydu bu. Daha önce var olan ancak birbiriyle ilişkileri olmayan fikir kulüplerini birleştirme fikriyle bu örgütlenme ortaya çıkmıştı. Aralık 1965'te kurulan Fikir Kulüpleri Federasyonu (FKF) 1968'de üniversite gençliğinin demokratik ve antiemperyalist taleplerine öncülük etti. Gençlik eylemleriyle iz bırakan o yılların tartışılmaz gençlik örgütü oldu.

FKF (Fikir Kulüpleri Federasyonu)

1967 sonbaharında FKF'ye üye oldum. FKF tüm gençliği toparlama çabasının bir örneği olarak Ocak 1968'de "Doğu Gecesi" adıyla Spor ve Sergi Sarayı'nda bir etkinlik düzenledi. Amacı Kürt kökenli gençlerin isteklerine yanıt vermek, ilerici gençliğin Kürt sorununa bakışını anlatmaktı. Geceye Kürtlerden ilgi fazlaydı. Diyarbakır Öğrenci Derneği bu geceye katkı amacıyla Diyarbakir Folklor Ekibi olarak bizi gönderdi.[9]

---

9. O dönem gençlik eylemlerini provoke eden sağcı bir grup vardı. Başlarında Nurettin İspir adında Elazığlı Edebiyat Fakültesi öğrencisi biri vardı. Her eylemde karşımıza çıkar, olay çıkartırdı. Polis anında olaya müdahale eder, Nurettin İspir polise teslim edilir ancak bir sokak ötede serbest bırakılırdı. Aslında adamın yaptığı polisi olaya müdahil kılmaktı. Polis de İspir'in zarar görmesine fırsat vermeyerek görevini yerine getiriyordu. Tam bir işbirliği yürütüyorlardı.
"Doğu Gecesi"nde İspir'in adamlarıyla içeri girdiği haberi alınmıştı. İçeri alınmazsa polis müdahale edecekti. Adam göstere göstere içeri girip oturmuştu. TİP Eminönü İlçesi'nin üyelerinden Gedikpaşalı kunduracı grubu gecenin selameti için, Nurettin İspir'in etrafını almışlardı. TİP'li arkadaşların içinde Mehmet Kavas ve Nişan Hançer vardı. İkisi de durumun farkındaydı ve tetikte duruyorlardı. Davul zurna çalıyor, ekip olarak halay çekiyorduk. Salon tempo tutuyordu. Birden bizim yanımızda patlayan

65 seçimi sonrasında gelişen olaylar ilerici, antiemperyalist düşüncenin yayılmasında etkili oldu. Uluslararası durum da buna yardımcı oluyordu. Vietnam savaşı, Küba Devrimi, Ortadoğu'da yükselen antiamerikancı hareket ve çözülen sömürge sistemi; tüm bunlar Türkiye'de ilerici, özgürlükçü fikirlerin yayılmasına katkıda bulunuyordu. Solun yanı sıra, Kürt kesiminde de belirgin bir hareketlilik vardı.

1958'de Irak'ta krallığın devrilmesinin ardından Molla Mustafa Barzani Irak'a dönmüş, KDP yasal faaliyete başlamıştı. Molla Mustafa Barzani, Kürt özgürlük mücadelesinin efsanevi lideri ve tüm Kürtleri birleştiren isimdi. 11 yıl Sovyetler Birliği'nde kaldıktan sonra dönmüştü. Yalnız Irak değil, İran ve Türkiye Kürtleri arasında da yeniden bir hareketliliğe yol açmıştı.

1959'da *49'lar* ve 1963'te 23'ler olayıyla Kürt aydınları kendilerini göstermişlerdi. Bu iki olayda da tutuklanmayı gerektiren bir durum yoktu. Ancak çıkan ses Kürtlerin sesiydi ve önemli olan da buydu. Bu süreçte Türkiye'de KDP (Kürdistan Demokrat Partisi) faaliyete başlamıştı. İlk genel sekreteri Avukat Faik Bucak, Kürt aydınları arasında saygınlığı olan biriydi. KDP daha örgütlenme sürecindeyken, Bucak ailesi içinde çıkan bir kavgada taraflardan biri Faik Bucak'ı hedef seçti. Öldürülmesinden sonra MİT'in suikast düzenlediği de söylendi. Ancak Faik Bucak artık yoktu. Bucak'tan sonra Sait Elçi genel sekreter olmuştu. Sait Elçi muhasebecilik yapıyordu. Kürt insanının hareketlendiği bir dönemde Faik Bucak'ın yerine gelmişti ve onun boşluğunu doldurmaya çalışıyordu.

Kürt kesimindeki gelişme iki kanaldan oluyordu. Bir kanal TİP'te yer alan Kürt aydın grubuydu, bunlar Marksistti. Diğeri Türkiye KDP'ydi, –bu akım milliyetçiydi. Ancak Marksizmden etkilenmemesi de mümkün değildi, bu bir anlamda kaçınılmazdı.

şişeler ve yükselen duman gördük. Boğazımın yandığını fark ettim. Ekip olarak davul zurnayı aramıza alıp devam ettirmeye çalıştık. Sesimiz kısılmaya başladı. Gaz boğazımızı etkiliyordu. Ellerimizdeki mendilleri ağzımıza bağladık.
Tribünlerde bir kargaşa başlamıştı. Mehmet Kavas ve Nişan Hançer, İspir'i benzetmeye başlamışlardı. Yurttan Balkaş kardeşlerin küçüğü Hikmet Balkaş, İspir'in adamlarından birini sahnede yakalamış, "Allah ne verdiyse" vuruyordu. Diğer yandan izleyiciler arasında panik başlamıştı. Kendini bir an önce dışarı atmaya çalışanlar vardı.
Bir an baktım davulcu ve zurnacı kaçıyor, önlemeye çalıştım, olmadı. Davulcunun davulunu aldım, tokmağı vurup sahnede dolanmaya başladım. Kendini dışarı atanlar, gecenin devam ettiğini düşünüp salona geri dönmeye başladılar. Polis her zamanki gibi İspir ve ekibini toplayıp götürmüştü. Ancak eylemleri bu kez başarılı olmamıştı. Gece kaldığı yerden devam etti. Nermin ve İbrahim Aksın'la her karşılaştığımızda, söz eski günlere geldiğinde, bu olayı hatırlatırlardı.

Böyle bir ortamda "Doğu Mitingleri" başladı. Aslında Doğu Mitinglerini *Ötüken* Dergisi'ndeki yayın tetiklemişti. Yanlış hatırlamıyorsam bunlar Nihal Atsız'ın yazılarıydı. Mitinglerin ana teması Doğu ve Güneydoğu Bölgesi'nin sorunlarını dile getirmekti. İş ve ekmek derdinin yanı sıra Kürtlerin varlığını seslendirmekti. Mitingler birden fazla yerde örgütlendi. TİP'in bölge teşkilatları bu mitinglerde aktif rol aldı. Ancak bir ikinci güç daha vardı ve KDP bu mitinglerde TİP kadar etkin oldu.

1967'deki Diyarbakır mitingine katıldım. Diyarbakır mitingi, Doğu Mitinglerinin en büyüğü ve doruğu idi. Ergani'den kalabalık bir grup gittik. Üniversitede okuyan arkadaşlar toplandık ve miting için çalışma yaptık. Adalet Partisi'ne oy verenlerin de yer aldığı kalabalık bir grupla katıldık. Halkın ilgisi fazlaydı. Bölge sorunlarının konuşulacağını bildikleri için ilgi artmıştı. Miting eski belediye binasının önündeki meydanda yapıldı. Meydan dolmuş, kalabalık ara sokaklara taşmıştı. Çevre illerden gelen gruplar da vardı. Birden fazla konuşma yapıldı. İlk konuşmacılardan biri Edip Karahan'dı. TİP'ten Behice Boran konuştu.

Kürt sorununu dile getiren bir konuşmacı daha vardı. Hatırladığım kadarıyla bu arkadaş daha sonra Irak'ta Sait Kırmızıtoprak'la (Dr. Şivan) birlikte öldürülen, TKDP'nin ideolojik faaliyet sorumlusu, parti adı "Brusk" olan Hasan Yıkmış'tı. Konuşmasından sonra arkadaşları polisin müdahalesine fırsat vermeden hemen alandan uzaklaştırdılar. Bu konuşma ve sonrasındaki olay KDP'nin "Doğu Mitingleri"nin hazırlanmasında oynadığı rolü göstermesi açısından önemli bir örnektir.

Bu dönem okula ilgim her geçen gün daha da zayıflıyordu. Okula gidiyordum ancak derslere girmiyordum. Galiba hukuk okumak artık amacım olmaktan çıkmıştı. Politik mücadele içinde yer almak benim için daha fazla önem kazanıyordu. Duruma seyirci kalmamak, insanlar için bir şeyler yapmak isteği yaşamıma yön veriyordu. Koşturdukça kendimi iyi hissediyordum. Hayat çizgimi belirleyen yolda tüm enerjimle yürümeye başlamıştım artık.

1968 yılında uzun yıllardır süren Vietnam halkının kurtuluş savaşıyla dayanışma eylemleri Avrupa kıtasında yükseliyor, İskandinavya yarımadasında Olof Palme'nin yürüttüğü eylemler ilgi uyandırıyor ve tüm dünya Vietnam halkına destek veriyordu. İngiliz düşünür Bertrand Russell başkanlığında kurulan uluslararası mahkemede ABD yargılanıp mahkûm ediliyordu. Mehmet Ali Aybar bu mahkemenin üyesiydi ve Vietnam'a giden heyetin içindeydi. Sonraları "68 Kuşağı" tanımını getiren gençlik eylemleri tüm Avrupa'yı sarsıyordu. Ortadoğu'da İsrail'in emrivakisine karşı gelişen Filistin halkının mücadelesi ve buna eşlik eden Arap uluslarının antiamerikancı duruşları...

İşte böyle bir dünyada, gençlik eylemleri ve yer yer başlayan işçi direniş-

leriyle Türkiye bu hareketlilikle beraber olmak istiyordu. 68 Haziranı'nda İstanbul Üniversitesi'nde işgal eylemi başladı. Yanlış hatırlamıyorsam, eylem Deniz Gezmiş ve o anda orada bulunan birkaç arkadaş tarafından Hukuk Fakültesi'nde birinci amfide başlatıldı. Amfide bulunan öğrenciler dışarı çıkarıldı ve "işgal eylemini başlattık" diye açıklama yapıldı. Herkes böyle bir şey bekliyormuş gibi, eylem birkaç saat içinde tüm ana binaya yayıldı. Akşam eylemin organizasyonu için bir toplantı yapıldı. FKF bu toplantıya önerilerle katıldı. İşgal komitesi kuruldu. Komite başkanlığına toplantıya Kürt gençler adına katılan Kemal Bingöllü seçildi. Karadenizlilerden Bozkurt Nuhoğlu, Deniz Gezmiş'in önerisiyle seçilmişti. FKF İstanbul Bölge Sekreterliği Toygun Eraslan'ı önermişti. Toygun, İktisat Fakültesi Talebe Cemiyeti Başkanı'ydı. İşgal komitesi sözcüsü oldu. İşgal eylemi başlamıştı. Talepler henüz belirlenmiş değildi, spontane bir eylemle işgal tüm üniversiteye yayılmıştı ancak hedefi belirsizdi.

İstanbul Üniversitesi İşgali, 6. Filo, İlk Tutuklanma

FKF Sekreterliği; "özerk üniversite" hedefiyle, "öğrencilerin yönetime katılması", "her düşüncenin serbestçe tartışılması" gibi demokratik taleplerle çıkılması gerektiğini savunuyordu. İşgal komitesinde bu fikirler onay buldu ve eylemin talepleri olarak formüle edildi. Üniversite yönetimi uzun süre direndi. Yalnız polis çağrılmadı. Öğrenciler gece gündüz üniversitede nöbet tuttu. FKF İstanbul Sekreterliği taleplerin takipçisiydi, taşkınlıklardan yana değildi. Deniz Gezmiş'in tutumu farklıydı. Daha çok dikkat çeken eylemlere yöneliyordu. Örneğin, geceleri ses bombası atmak, havaya silah sıkmak gibi. Bu tür eylemler Deniz'in etrafında yer alan gençlerden geliyordu. Hukuk Fakültesi'ne bağlı Kriminoloji Enstitüsü'nde sergilenen silah (tüfek, tabanca, kılıç gibi) örnekleri vardı. Bir gece Deniz yanındakilerle beraber kapıyı kırıp girmiş içeri. Elinde eski devirlerden kalma bir kılıç, yanında birkaç arkadaş üniversitenin içinde marşlar söyleyerek dolaşıyordu.

İşgal eylemi Edebiyat ve Fen fakültelerinde bir gün sonra başladı.[10] Üniversite işgali yirmi gün civarında sürdü diye hatırlıyorum. Öğrencilerin yönetimde temsil edilmesi fikri kabul gördü. Eylem olumlu sonuçlandı. Yılsonu sınavları eylem bittikten sonra başladı. Yanlış hatırlamıyorsam, sınava giren tüm öğrenciler o yıl sınıfı geçti.

---

10. Nurettin İspir yine provokasyon eylemini örgütledi. Ancak burada başarılı olamadı. Öğrenciler tarafından dışarı atıldı. Bir daha da ortada görünmedi.

FKF İstanbul Bölge Sekreterliği (sekreter Veysi Sarısözen ve bölge yönetiminden oluşuyordu) işgal eyleminde aktif çalışmış, eylemin hedeflerinin belirlenmesinde ve sonuç alınmasında çok etkili olmuştu.

İstanbul Üniversitesi işgal eyleminden sonra 6. Filo geldi. Amerikan 6. Filosu Akdeniz'de dolaşan savaş gemilerinden oluşuyordu. 1968–70 yıllarında 6. Filo İstanbul'u birçok kez ziyaret etti. Amerikan askerleri bu uğramalarda "stres" atıyordu. Her gelişinde protestolarla karşılandı. İşgal eylemi haziranda olmuştu. 6. Filo'nun gelişi temmuzdu. FKF, İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ) Öğrenci Cemiyeti'yle birlikte eylem örgütleme kararındaydı. Cemiyet Başkanı Harun Karadeniz'di.

Biz önce bir grup, İstanbul Üniversitesi'nin duvarından içeri girdik. Geceydi. Vedat Demircioğlu da vardı. Yazılar yazıldı ve dışarı çıktık. Sonra Veysi Sarısözen, Nabi Yağcı, Fahri Aral ve Vedat Demircioğlu hep birlikte Teknik Üniversite'ye gittik. Bu süre içinde TİP Fatih İlçesi üyesi Fahri adında bir şoför ağabey arabasıyla bize yardım etti. O akşam Teknik Üniversite'de toplanılacağını arkadaşlar FKF'de duyurmuşlardı. Teknik Üniversite Gümüşsuyu Öğrenci Yurdu o akşam epey kalabalıktı. Polis, yurtta hazırlık yapıldığını duymuş, yurdun etrafını sarmıştı. Toplum polisinin adı, öğrenciler arasında o sıralar yaygın bir gazoz markası olan "fruko" idi. Polis bizleri tahrik ediyordu. Hiçbir faaliyet yokken, yurdu terk etmemiz istendi. Biz reddettik. Gerginlik karşılıklı taş atmaya dönüştü.

Sükûneti sağlamak için asker geldi. Başlarında bir albay vardı. Polisin içinde sivil giyimli biri –ki daha sonra bunun yetkili bir komiser olduğunu öğrendik– aramıza dalıp bizden birini yakalamayı denedi. Oynadığı oyunu başaramayınca olay tersine döndü. Biz komiseri içeri aldık. Adamcağız neye uğradığını şaşırdı. Fazlasıyla hırpalandı. Arkadaşların sağduyulu davranmaları sonucu iş büyümeden atlatıldı. Komiser yurda götürüldü. Galiba kafasından yaralanmıştı, yarası sarıldı. Bir albay araya girdi, bir müddet sonra da serbest bırakıldı. Serbest bırakılmadan önce, polisin yurda saldırmayacağına, polisi geri çekeceğine dair de söz vermişti. Sabah 04:30 civarında 15–20 kişi kapıda bekliyorduk. Biz polisin geri çekilmesini beklerken, tersine saldırıya geçti. Taşlar yağmur gibi yağıyordu. İçeri yöneldik. En gerilerde Vedat Demircioğlu ile yan yanaydık.

Yurttan içeri girerken camlar paramparça aşağı iniyordu ve bir kat yukarı çıkmak imkânsızdı. Taş yağmuru devam ediyordu. Girişte Vedat'la birlikte yakalandık. Coplar inip kalkıyordu. Vedat'la yerde de yan yana olduğumuzu hatırlıyorum. Sonrası yok, bir an bayılmışım.

Sonrasını hayal gibi hatırlıyorum; koluma girildiğini, polislerin arasından geçerken küfür ve inen copları, en son polis arabasına binerken birisinin

gelip "ah bu ... yakalandı" diyerek attığı yumruğu... Uzun zaman sırtımdaki morluklar gitmedi. Her nedense yediğim o son yumruğa hayıflanmıştım.

Gümüşsuyu'ndan Beşiktaş'a götürüldük. Ben etrafta tanıdık birini arıyorum. Gördüğüm simaların hiçbiri tanıdık gelmiyordu; hepsi don ve atletle, yarı çıplaktı. Sonradan anlaşıldı ki, polis yurdu basınca pek kimseyi yakalayamamış. Giriş katında namazında niyazında bir grup Erbakancı öğrencinin kaldığı yatak odasına dalmış ve hepsini toplayıp getirmiş. Öğrenciler üstlerine bir şey giyme fırsatı bulamadan gözlerini karakolda açmışlar.

Şaşkın etrafı gözlerken birden Veysi Sarısözen'in sesini duydum. Ne garip şey, üzülmek gerekirken, ben içimden bir "oh" çektim, tanıdık biri var diye. Daha sonra Jak[11] ve bir iki arkadaş daha göründü. Galiba eyleme katılan 5–6 kişi vardık. Veysi ve diğer arkadaşlar bir araya geldik.

Beşiktaş'ta bizi fazla bekletmediler. Sabahleyin Sultanahmet'teki Adliye Sarayı'na götürdüler. Aramızda nasıl ifade vermemiz gerektiğini konuştuk, o an yurtta hangi nedenlerle bulunuyorduk, bunu açıklamamız gerekiyordu. Mahkemeye çıkışı beklerken gazeteciler fotoğraf çekiyordu, birkaç kişi dışındakiler don ve atletle yalınayaktılar. Elbise giymeyi de kabul etmediler. Haklılıklarını kanıtlamak, haksızlığa uğradıklarını göstermek istiyorlardı. İçlerinde tek bir dersi kalan vardı. Bir kısmı imtihana girecek ve okulunu bitirecek arkadaşlardı.

Mahkemeye çıktık. Herkes hâkimin sorularını yanıtlıyordu. Bir ara Erbakancı gençlerden biri "efendim ben suç işleyemem" dedi. Hâkim "neden oğlum" diye sordu. Genç "çünkü ben Müslümanım" dedi. Tüm salonda gülüşmeler. Hâkim "otur, otur yerine" dedi. O da tutuklandı ve hepimiz Sultanahmet Cezaevi'ne[12] gönderildik. Hapishaneye yatak istedik. Galiba Veysi, ziyarete gelen Yaşar Kemal'le görüştü, hem para hem de yatak

---

11. Jak, Teknik Üniversite'de okuyordu. Yahudi kökenli bir arkadaştı. Neşeli, sevecen biriydi. Daha sonraları, babasının zoruyla İsrail'e gittiğini ve savaşta öldüğünü öğrendim.

12. Sultanahmet cezaevi ilginç bir yerdi. Biz rahat dolaşıyorduk. O günlerden hatırlayabildiğim, Sivaslı Veli Ağabey diye biri vardı. "Namus cinayeti"nden yatıyordu. Ufak tefek bir adamdı. Sol sempatizanı, Alevi kökenliydi. Yine Sivaslı Mehmet Duruşkan adında "delikanlı" bir arkadaş vardı. "Delikanlılık" yaparken başını belaya sokmuş. Pavyonda çalışan bir kadına bağlanmış. Kadın, Mehmet'i paralı biriyle aldatmış, o da çekmiş tabancayı adamı vurmuş. Mahkemesi sürüyordu, pişmandı. Veysi de Sivaslı olduğu için bizden hiç ayrılmıyordu. Diyarbakırlı "Çerko Kemal" diye başka biri vardı. O da Mehmet gibi "delikanlılıktan" adam yaralamış, 6,5 yıl ceza almıştı. Başta bizimleydi. Sonra bizden uzaklaştı. Boncuk işi yapan biri vardı. Adam solcuları sevmiyormuş. Çerko Kemal orada iş bulunca, hem bizimle, hem de Mehmet'le ilişkisini kesti. Mehmet'in çok zoruna gidiyordu. Biz sakinleştirdik. Kaldığımız süre boyunca Mehmet bizden ayrılmadı.

sorunu Yaşar Kemal aracılığıyla çözüldü. TİP çevresi bizi içeride yalnız bırakmadı. Arkamızda birilerinin olduğunu hep hissettik.

5. koğuşa verdiler bizi. Hapishanenin "uygun" koğuşlarından biri dediler bize. Koğuş ağası, Karadenizli "Rasim Ağa" diye biriydi. Cinayetten yatıyordu. Yemekten sonra bizi çaya davet etti. Biz anlayamamıştık. Anlattılar. Ağanın daveti reddedilmezmiş. Çay ocağı ondan sorulur, büfeden ısmarlanan şeyler onun adamları üzerinden alınırmış... Gittik, iyi ağırlandık. Biz "talebe" idik, geçici görülüyorduk, nasıl olsa bırakılacaktık. O dönem "talebeler" henüz tutuklular sınıfından sayılmıyordu. Biz ilk tutuklu gruptuk. 5. koğuş iki katlıydı. Biz alt kattaki bir odayı paylaştık.

Nabi, Fahri, Sıtkı ve birçok arkadaş yakalanmamıştı. Vedat da yoktu, kurtulduğunu sanıyordum. Buna seviniyorduk. Bir gün sonra radyo haberlerini dinliyorduk. Vedat Demircioğlu'nun komada olduğunu öğrendik. Buz kesildik. Sonuç düşünemediğimiz kadar üzücüydü. Vedat 4–5 gün komada kaldı. Ölüm haberini yine radyodan dinledik. Veysi'yle gözyaşlarımızı tutamadık.

Vedat Konyalıydı. Hukuk Fakültesi'nde öğrenciydi. Hem çalışıyor hem okuyordu. Okuyabilmek için geceleri taksicilik yapıyordu. TİP Eminönü İlçesi ve FKF üyesiydi. Çalışkan ve uyumlu bir arkadaştı. Arkadaşlığımız 67 sonbaharında FKF'ye üye olduktan sonra gelişti. Sık sık TİP Eminönü İlçesi ve FKF'de bir arada oluyorduk. FKF'nin binası, o sıralar Aksaray'daydı, daha sonra Cağaloğlu'na, Piyer Loti'ye taşındı.

Dışarıda 6. Filo'ya karşı eylemler sürüyordu. FKF, İstanbul Valiliği önünde Teknik Üniversite Yurdu'na saldırıyı ve bizim tutuklanmamızı protesto ediyordu. Adanalı biri vardı. Hafızam yanıltmıyorsa 3. koğuşta kalıyordu. Birden fazla cinayet işlemiş, psikopat bir tipti. Denizler hapishaneye doğru yürüyüşe geçerken, o da bizimle bir görüşme yaptı. Adam "arkadaşlarınıza haber gönderin, hapishaneyi bassınlar, biz de içeride isyan çıkartırız" diye açıktan teklifte bulundu. Dağlara birlikte çıkacağımızı ve birlikte savaşacağımızı anlatıyordu.

Veysi tüm sakinliğiyle adama, söylediği şeylerin mümkün olmayacağını dili döndüğü kadar anlatmaya çalıştı. Bizim yakında serbest kalacağımızı, arkadaşlarımızın amacının da hapishaneyi basmak değil, tutuklanmamızı protesto etmek olduğunu anlatıyordu. Dağlara çıkmak için henüz zaman uygun değildi... Ayrıldıktan sonra tam bir "bela"dan kurtulduğumuz için derin bir "oh" çekmiştik.

İşte böyle bir ortamda, galiba bir hafta, on gün sonra Deniz Gezmiş tutuklanıp yanımıza geldi. Deniz yalnız tutuklanmıştı. Bizim koğuşa geldi. Dışarda olup bitenleri aktardı. Dışarısı fazlasıyla hareketli geçmişti. Vedat'ın

kaybı büyük üzüntüydü. Hapishanedeki durum konusunda Deniz'e bilgi verildi. Koğuşta uyumu sağlamıştık. Erbakancı arkadaşlarla problem yaşamıyorduk. Deniz geldiğinde birkaçı bırakılmıştı bile. Onların sözcülüğünü İsmet Bilgin adındaki Karadenizli bir arkadaş yapıyordu.

Bir gün Veysi'yle koğuşa girdiğimizde, Erbakancılar Deniz'e küfür ediyorlardı. Deniz gidip onlara bir şeyler söylemişti. Müdahale ettik, kavganın sınırından dönmüştük. İsmet Bilgin mantıklı bir insandı, özür diledi ve konu kapandı. Daha sonra arkadaşların hepsi tahliye oldular. İsmet gittikten sonra Veysi'ye saygı dolu bir mektup yazdı. Ben tahliye oldum.[13] Veysi ve Deniz daha sonra tahliye oldular.

Deniz bu eylemdeki davranışlarıyla da farklı biri olduğunu gösterdi. Üniversite işgaline, öğrencilerin istekleri açısından yanaşmamıştı. Nasıl bir üniversite fikri onu pek ilgilendirmemişti. İşgali başlatan eylemci olmasına karşın, eylemin taleplerini belirleyen FKF olmuştu. 6. Filo'yu protesto eylemlerinde de benzer davranışlar sergiledi. 6. Filo eylemlerinin ana sloganı "Yankee go home"du. Öğrenciler Amerikan savaş gemilerini Türkiye limanlarında görmek istemediklerini anlatmak amacıyla bu eylemlere katılıyordu. Onun için de Amerikan askerine "evine dön" çağrısında bulunuyorlardı. Deniz'in davranışını belirleyen ise "hareket olsun" fikriydi. O, bu eylemlere, kendini anlatma, toplumu aydınlatma eylemleri olarak değil, "devrime hazırlık" olarak bakıyordu. Örneğin FKF İstanbul Bölge Sekreterliği'nin Valilik önündeki oturma eylemi "pasifist" eylem olarak uzun zaman eleştirildi. Bu eyleme bir de isim bulunmuştu: "Bıldırcın harekâtı."

Mihri Belli çevresinin çıkardığı *Türk Solu* Dergisi "nerede hareket, orada bereket" fikrini işliyordu. Bu başlık altında bir makale de yayımlamışlardı.

---

13. Sultanahmet Cezaevi, daha doğrusu "adli suçlardan" tutukluların bulunduğu ortam çok farklıydı. Güçlü güçsüzü eziyordu. Gücü olan için her türlü ahlaksızlık mubah sayılıyor. Kimsesizler, parası pulu olmayanlar yerde, "Malta" denen bölümde yatardı. Sigara izmaritlerini içerlerdi. Hırsızlar aşağılanırdı. Bir "İncik" vardı, Konyalıydı. Ona hırsızlıklarını anlat derlerdi. O da polisin kendisine nasıl fazladan suç yüklediğini tiyatro sahnesinde oynar gibi oynayarak anlatırdı, adını benimsemişti. Her cümle başında "İncik" der öyle konuşurdu. Bu ona isim olmuştu. "Ne zaman çıkarsın" diye sorulduğunda, "bilmem" derdi. Ne kadar ceza alacağı belirsizdi. En itibarlı mahkûmlar katillerdi. Onlar övünürdü, delikanlı kabul edilirlerdi. Koğuş ağalarının idareyle ilişkileri iyiydi. Gardiyanlar, koğuş ağalarının hizmetindeydi. Sübyan koğuşu, 18 yaş altı çocukların koğuş ağaları ve adamlarına peşkeş çekildiği yerdi. 18 yaş altı çocukların dramı, bugün bile içimi titretir. Dinlenilen hikâyeler, insan olanın kabul edebileceği türden değildi. Sultanahmet Cezaevi şimdi turistlik bir otel. Dilerim tüm hapishaneler bir gün Sultanahmet Cezaevi gibi turistik ve tarihi mekânlar olur.

Neden?... Nasıl?... demeden "hareket olsun..." bu fikir ayrışmaya giden yoldu. Deniz FKF'ye üye olmamıştı, gidip gelmiyordu. Bu olaylardan sonra Devrimci Öğrenci Birliği'ni (DÖB) kurdu. Cihan Alptekin, Deniz'in yanındaydı. Deniz etrafındakileri asker olarak görüyordu, sertti. Cihan ise yumuşak, herkesin sevdiği biriydi. İkisini bir arada düşünmek zordu. Ancak Cihan, Deniz'e inanmıştı. Bu inançla yoldaşından ayrılmadı. Birbirlerine ölümüne bağlıydılar, sonuna kadar da birlikte yürüdüler.

Vedat Demircioğlu katledilmişti ve TİP üyesiydi. TİP o güne kadar "uyanış mitingleri" ve Amerikan mallarını boykot kampanyasıyla ciddi bir anti-emperyalist faaliyet yürütmüştü. 68'de başlayan ve 69–70'lerde devam eden öğrenci eylemleri karşısında aynı kararlılığı gösteremedi.

Bunun bence belirgin nedeni darbe kaygısıydı. Doğan Avcıoğlu'nun çıkardığı *Devrim* Gazetesi'nin sözcülüğünü yaptığı darbeci eğilim bu kaygıyı besliyordu. Mihri Belli ve Dr. Hikmet Kıvılcımlı da bu eğilime yeşil ışık yakıyordu. Tüm bunlar TİP'in tek sol merkez olmadığının açık işaretleriydi.

Diyarbakır 1968

Hapisten çıktıktan sonra Kurtalan Ekspresi'ne atlayıp Diyarbakır'a yol aldım. Yaz tatili bitmek üzereydi. Ancak dayanamadım galiba, ailemi görmek istedim. Bu tür sıkıntılardan sonra insan baba evini, o sıcak sevgi dolu ortamı arıyor. Babam istasyona karşılamaya gelmişti. Yanında Bekir Erbatur Hoca[14] vardı. Babamın gelişine sevinmiş, bir o kadar da şaşırmıştım. O güne kadar beni ne yolculamaya ne de karşılamaya gelmişti. Bu kez farklı davranmıştı. Sultanahmet Cezaevine de telgraf çekmiş, üzülmememi istemişti. Eve gittik.

Hasret kucaklaşmaları bittikten sonra babam canını sıkan bir konuda soru sordu. Biz yakalandıktan sonra Adliye Sarayı'nda mahkemeye çıkarken gazeteciler resim çekerken, bir ara "polis resim çekiyor, yüzümüzü saklayalım" denmişti. Kimden çıktı bilemiyorum, ama hepimiz yüzümüzü kapatmıştık. Ve ertesi gün gazetelerde bu sahne olduğu gibi çıkmıştı. Babam "oğlum bir şeyi yapmışsan, neden utanıyorsun, yok utanacak bir şey ise neden yaptın?" dedi. Durumu izah ettim. Don, atlet yarıçıplak olanları da sordu;

---

14. Bekir Hoca 12 Mart'ta Diyarbakır'da hapis yatanlardandır. Mehdi Zana'ya çok inanıyordu, bu inancını hep korudu; sonra da Türkiye Kürdistanı Sosyalist Partisi taraftarı oldu.

anlattım, rahatladı. Ancak okulum konusunda kaygılanıyordu ve üzülüyordu. Çünkü bu konudaki sorularına tatmin edici cevaplar veremiyordum. Herkes imtihana girerken ben hapishaneye girmiştim. İmtihanlara girmemiştim ve bunu söyleyemiyordum.

Arkadaşlar yazın boş durmamışlardı. Mehmet Yaşar Can'ın içinde yer aldığı birkaç arkadaş bir piyes oynamaya hazırlanıyorlardı. Benden destek istediler. Kazada çevreden, ailelerden baskı vardı. Aileler İstanbul'daki olaylardan tedirgin olmuşlardı; onun için en masum iş bile kaygı uyandırıyordu. Arkadaşların sahneye koymayı düşündükleri, *Pusuda* adlı bir oyundu.

Sadece Ergani'ye değil, bölgeye tiyatronun uğramadığı dönemlerdi. Bu tür oyunların geniş bir izleyici kitlesi oluyordu. Kasabanın sade hayatına değişiklik getiren bir olaydı. Arkadaşlara katıldım. Yaptığım bir şey yoktu. Sadece yanlarında oluyor, provalarını izliyor ve etrafa piyesi anlatıyordum. Ergani Müftülüğü karşı propagandaya girişmişti. "Komünist işi," "günah" diye propaganda yapıyordu. O dönem Komünizmle Mücadele dernekleri vardı. Müftülük bir anlamda onların işlevini görüyordu, desteği de Kaymakamlıktan alıyordu.

Aslında benim olmam, yürütülen karşı faaliyet için avantaj olmuştu. İçerden yeni çıkmıştım ve bu durum kullanılıyordu. Benim her zaman tıraş olduğum iki berber kardeş vardı. Büyükleri Mehmet Ağabey iyi bir insandı. Beni de severdi. Ancak artık beni görünce yüzünü çeviriyordu. Arkamdan "yazık oldu bu çocuğa, yoldan çıkardılar" diyormuş.

68'e kadar her öğleden sonra, bu berber dükkânından tüm Ergani, Erivan, Bağdat radyolarının Kürtçe yayınlarında Meryem Han, Arif Cizrevi ve Kavvus Ağa'dan Kürtçe türküler dinlerdi. Berber kardeşler Kürt değillerdi. Ergani'nin yerleşik Türk kesimindendiler. Ancak Kürtçe dinlemekten keyif alıyorlardı. Artık Kürtçenin sesi duyulmuyordu. "Komünizm tehlikesi"ne karşı onlar da tutum almışlardı.

Karşı propagandanın etkilediği, Tacettin Öğretmen vardı. Biz lisedeyken futbol oynardı. Mert biriydi, biz de ağabey gibi sever sayardık. Piyesin oynanacağı gün kafayı çekmiş, geldi beni çekti, yürüyoruz. Arkamızda Bedir Eniştem takip ediyor. Anlıyorum ki ortalık kaynıyor. Bedir Eniştem İzol Aşiretinin Karacadağ bölgesinden. Tacettin Hoca'yla sohbetimiz yarım saat kadar sürdü. Tacettin Ağabey'le kol kola, birlikte oyunun sahnelendiği salona geldik. Sonuna kadar yanımızda olduğunu söylüyordu. Bedir Eniştem dönüşümüzde rahatlamış, salona gelip yerini almıştı.

Özellikle, öğretmen ve memur kesiminden fazla ilgi vardı. Salon ağzına kadar dolu, oyun başlıyor ve her şey normal yürüyordu. Sona doğru tüm

Ergani karanlıkta kaldı. Elektrik trafosunda bir el şalteri indirivermişti, oyun bitmeden dağıldı. Devlet gözle görülür bir şekilde kutuplaşmayı körüklüyordu. En masum eylem "bölücülük, hainlik" olarak damgalanıyordu. Komünist "din ve aile düşmanı" olarak, Kürt "bölücü" olarak damgalanıyordu. Müftülükler, camiler bunun için kullanılmaya başlanmıştı ve tereddütsüz bunun arkasında devlet yer alıyordu.

Ergani'deki bu olaydan sonra Tarık Ziya Ekinci parti faaliyeti amacıyla ilçeye geldi. TİP Ergani İlçesi dağılmıştı. Tarık Ağabeyi heyecanla karşıladık. Zevkle dinledik. İlçe yönetim kurulu oluşturmak için bizden isim istiyordu. Biraz uğraştıktan sonra isimler bulundu, yalnız bir eksik vardı. Oturduğumuz kahvenin çaycısı Salo ile eksik tamamlandı. Salo, Atılgan kardeşlerin küçüğü idi. Okumamıştı. Ancak kaliteli bir insandı. Daha sonra İstanbul'a gitti. Kahvecilik mesleğiydi. İstanbul'da hep ona giderdik. Teklif ettik, kabul etti. Tarık Ağabey'in beklentisine yanıt gelmişti. Biz de kendisini görmek ve dinlemekten memnunduk.

Ergani'de tatiller bir başka geçerdi. Özellikle liseyi bitirdikten sonraki yılların keyfi bir başka olurdu. Ankara ve İstanbul'da okuyan arkadaşlar bu dönemlerde buluşurduk. Yazın parkta, kışın önceleri İlk-Sen'de (ilkokul öğretmenlerinin örgütlendiği dernek, daha sonra TÖS'e katıldı), sonraları TÖS binasında bir araya gelirdik. Güzel ailesinden arkadaşlar vardı, Ankara'da okuyorlardı. Güneyler aile dostlarımızdı, kirveydik. İstanbul'da okuyorlardı. Ve sevgili Remzi Vural. Remzi ile ortaokula birlikte başladık. Ergani'deki arzuhalci bu arkadaşımın babasıydı. Önce öne geçtim, sonra beni yakaladı ve benden önce de üniversiteye girdi. İstanbul'da iktisat okudu. Marksist düşünceyle benden önce tanıştı. Ziya Gökalp Lisesi'nde beraberdik. Diyarbakır Öğrenci Yurdu'nda beraber kaldık. 1968 sonbaharında okulu bitirdi, askere gitti. Askerdeyken bir kez İstanbul'da buluştuk. Bir yakınıyla evlenmeyi düşünüyordu. Galiba yüreğinde çözemediği, bir diğer sevda vardı. Gittikten sonra acı haberini aldık. Bir bunalım anında hayatına kıymıştı.

Hâkim Turabi Bey vardı, kardeşi bizimle aynı dönemde Ankara'da hukuk okuyordu. Yurtsever insanlardı. 1970'lerden sonra Elazığ'a yerleşmişler. Türkiye Kürdistanı Sosyalist Partisi çevresiyle ilişkilerini sürdürmüş ve ilerici, yurtsever insanlara hukuksal yardımlarda bulunmuşlar. 1966 yazıydı galiba. Turabi Bey bir arazi keşfine beni de yanında götürdü. "Gel hem pratik yapmış olursun, hem de para kazanırsın" demişti. Şaşırmıştım. Sonradan fark ettim; köy kökenli birinin okumasından ve politik sorunlara ilgi duymasından keyif alıyordu. Bir anlamda arka çıkıyordu.

Ve Beritanlı Yusuf Ağa. Beritanlar, Elazığ yöresinden, hayvancılıkla uğraşan yarı göçebe bir aşiret. Baharda Karacadağ'a inerlerdi, koyun sürüleri binlerle ifade edilirdi. Kurtların parçaladığı Kangal köpeğini bize hediye eden, baba dostu Yusuf Ağa. KDP'den olduğu söylenirdi. Yaşıtımız oğlu vardı. Okumuyordu, bizimle otururdu, arkadaştık. Kütükteki adını söylemezdi; adım, Cigerxwûn derdi. İlk defa duymuştum ve bana Cigerxwûn'un kim olduğunu anlatmıştı. Ünlü Kürt şairiyle yıllar sonra İsveç'te karşılaşıp dost olacağımı kim bilebilirdi?

Deli Memed, Gevran Ovası'nda kırk yıl süren kan davasının adamı; Ahmed-i Temo ailesinden Deli Memed. Parkta Kürt olduğunu bangır bangır bağırırdı. Silahı bırakıp, dağlardan inmişti, karayollarında işçi olarak çalışıyordu. Şimdi Kürt halkının haklarını savunuyordu.

TÖS'te Atılgan kardeşlerden başka bir de Remzi İpek vardı. Remzi Ağabey Köy Enstitüsü mezunuydu. Bir dönem Kıbrıs'ta öğretmen olarak görev yapmış, dönmüştü. İlk eğitim müdürlüğü yapıyordu. İlkokul öğretmenlerinin dernek kurmasında ve sonra TÖS'e katılmasında arkadaşlarına öncülük etmişti. Disiplinli, çalışkan, hak ve hukuktan yana titizdi. Dernekte bizimle oturup sohbet etmekten keyif alır, heyecanımızı hoş görürdü.

Ve Ergani'de yazlık sinema keyfini unutamam. Tüm arkadaşlarla sözleşir, Park'ta buluşur, birlikte sinemaya giderdik. Sinema sonrası yine Park'ta bir keyif çayı içip dağılırdık.

Ve bir yaz mevsimini daha Ergani'de arkamızda bırakarak İstanbul'a dönmeye hazırlandık. Kurtalan Ekspresi, Ergani-Haydarpaşa, ver elini 40 saatlik yol.

1968 sonbaharında İstanbul'a dönerken bu çevrenin de artık dağıldığı günlerdi. Dönem arkadaşlarımın çoğu okullarını bitirip yeni bir yaşama adım atmışlardı. Yollar ayrılıyordu. Elbette kalanlar vardı. Bunlardan dişçilikte okuyan kirvem ve bir çocukluk arkadaşım vardı. İçeri girdiğimde beni yalnız bırakmamıştı. Daha adliyede bana ulaşmış, ihtiyaçlarımı tespit edip gitmişti. Bu dostumla yıllarca her şeyimizi hesapsız paylaştık. Ailesi Adalet Partili'ydi. Babam ortanın solu politikasından sonra CHP'ye geçmişti. Daha önce birlikte olan babalarımızın da yolları ayrılmıştı. Kirvem de Adalet Partisi'ni destekliyordu. Bura rağmen birbirimizden hiç kopmadık. Zor anlarda (12 Mart'ın sıkıntılı günleri dâhil) gücü yettiği kadar yanımda oldu. Ancak artık her şey eskisi gibi değildi. Değişen ilişkiler ve çevre, yeni biçimlenen bir hayat vardı. Sömestr tatilleri eskisi gibi geçmeyecekti. Ergani'ye yolum daha az düşecekti. Artık geldiğimde eski arkadaşlar olmayacak, her biri bir başka tarafa yol almış olacak, TÖS'teki sohbetlerin vazgeçilmez isimleri, öğ-

retmen ağabeylerimiz de başka diyarlarda olacaktı. Ne "park"ın tadı ne de TÖS lokalinin havası artık eskisi gibi ve havasında olacaktı. Yaşam dediğimiz de böyle bir şey olsa gerek; her dönemin kendine has kahrı ve sevinci oluyor. Bir bakıyorsunuz, değişmez sandığımız, yerini yenisine bırakıvermiş. Marifet sayfayı boş kapatmamakta ve yenisini doldurmaya yetebilmektedir herhalde.

3. BÖLÜM

Sol İçinde Tartışma ve Bölünmeler Dönemi

Ergani'den döndüğümde TİP Eminönü İlçe Kongresi'nin hazırlıkları vardı. İlçe kongreleri senede bir yapılıyordu. O sıra ilçe Başkanı Erdoğan Arıs adında işletmecilik yapan bir arkadaştı. Görevi bırakma kararındaydı. Şener Sarıcı adında İktisat Fakültesi mezunu bir arkadaş başkan adayı idi. Sarkis Çerkezyan, Atalay Akıncı'yla birlikte çalışma yürütüyorlardı. Beni de aralarında görmek istediklerini söylediler. Listede Halil Kural da vardı. Halil daha on sekizindeydi. Tekstil atölyesinde işçi olarak çalışıyordu. Halil on yedi yaşından itibaren ilçeye gelip gidiyordu. Bir yıl üye olmak için beklemişti. Her gün ilçede olur, her işe koşardı, ilçedeki arkadaşların sevdiği biriydi. Mehmet Sarısözen ve Halil Kural ile her akşam beraberdik. Sarkis Usta bizi yalnız bırakmazdı. İlçeden çıktıktan sonra da birlikte zaman geçirirdik.

Kongrede yeni yönetim seçildi. Yönetimde Şener Sarıcı (başkan), Halil Kural (sekreter), Şeref Yıldız (sayman), Sarkis Çerkezyan, Murat Deliboz, Halit Yenidoğan, Belkıs Türkyılmaz vardı.

Aynı günlerde FKF'ye bağlı fakülte fikir kulüplerinin de kongreleri oluyordu. Hukukçular Fikir Kulübü yönetimi için arkadaşlar benim görev almamı istediler. Veysi Sarısözen yönetimindeki bölge sekreterliği Kürt gençlerini FKF çatısı altında birleştirmek konusunda samimi düşüncelere sahipti. Kürt kökenli arkadaşların yönetimlerde görev almalarının, yönetim düzeyinde temsil edilmelerinin önemli olduğuna inanıyorlardı. Veysi Sarısözen ve Nabi Yağcı'nın benimle konuştuklarını hatırlıyorum. Veysi benim başkan olmamı önerdi. Arkadaşlar da bu düşünceyi paylaştılar. Kongrede yönetim seçildi, kendi aramızda toplanıp başkan, sekreter seçip işbölümü yapacaktık. Seçilen arkadaşlar arasında Atilla Coşkun da vardı. İyi arkadaştık. Atilla "ben başkan olmak istiyorum" dedi. "İyi olur" dedim ve Atilla'yı başkan seçtik.

Sonradan FKF Sekreterliği'ndeki arkadaşlar bu sonuçtan sıkıldılar. Başta

durumu pek kavrayamamıştım. Oysa kişisel bir mesele değildi; anlattığım gibi gençliğin örgütlenmesinde Kürt gençlerin rolüyle ilgiliydi. Sekretaryadaki arkadaşların canını sıkan, bunun bilincinde olmadan hareket etmiş olmamızdı. Benim hatam olmuştu. Atilla Coşkun'a "hayır sen olma" deseydim, Atilla "peki" diyecekti. Aramızdaki ilişki buna yetiyordu. O dönem Atilla'nın başkanlığında, Hukuk Fakültesi Fikir Kulübü aktif bir dönem yaşadı. Doğrusu Atilla başkanlık işini de iyi yaptı.

Politik mücadelede ilk çevrem bu dönem oluşmaya başladı. Hatırlayabildiğim arkadaşlar TİP Eminönü İlçesinden; Nermin ve İbrahim Aksın, Şener Sarıcı, Nurseli (Sarısözen) ve Gülay Varlı kardeşler, Mehmet Sarısözen, Halil ve Musa Kural kardeşler, Sarkis Çerkezyan, Atalay Akıncı, Sefa Ongar, Çiçek Tuncer (Yağcı), Erdoğan Arıs, Vahit Tülis, Mehmet Kavas, Nişan Hançer, Şefik Çağlarer, Vedat Demircioğlu (o yıl kaybettik), Lütfi Çimen, Ahmet Hulusi Özturan, Haygaz Usta, kunduracı Ziya. Veysi Sarısözen de Eminönü İlçesi'nin üyesiydi. Ancak o dönem FKF ile fazlasıyla meşguldü. Adını andığım arkadaşlar, o dönem ilçede aktif çalışmaya katılan arkadaşlardı. Agâh Uyanık, Necmettin Büyükkaya, Mustafa Hayrullahoğlu ve Hikmet Bozçalı –Kürt kökenli arkadaşlar– daha sonraları ilçeye üye oldular.

FKF'deki çalışmalarda anımsayabildiklerim; Veysi Sarısözen, Nabi Yağcı, Mehmet Salmanoğlu, Sıtkı Coşkun, İrvem Keskinoğlu, İlkay ve Necmi Demir, Fahri Aral, Adil Demirci, Yavuz Karslı, Işıtan Gündüz, Toygun Eraslan, Cihan Şenoğuz, Ertan Uyar, Ragıp Zarakolu, Ertuğrul Yeşilova.

Bu arkadaşların kimisiyle ayrı, kimisiyle aynı örgütte uzun yıllar birlikte yürüdük. O uzun yürüyüşün ilk ilişkilerinin şekillenmeye başladığı bir dönemdi 1968 yılı. Kürt kesimiyle de sıcak tanışmaların olduğu bir dönem. Diyarbakır Öğrenci Yurdu çevresinde oluşan atmosfer kısa süre sonra 1969'un ilk yarısında Devrimci Doğu Kültür Ocakları'nı (DDKO) ortaya çıkardı. TİP'teki Kürt aydınları, *49'lar* ve DDKO'nun ortaya çıkışı, bu süreçlerin içinde artık yerimi aradığım bir dönemdi aynı zamanda.

Çekoslovakya Olayları ve TİP'te Bölünme

1968 yaz sonuydu, Çekoslovakya olayı patlak verdi. Aleksandr Dubçek yönetimi reformlara gitmek isteyince Varşova Paktı müdahalede bulunmuş ve Dubçek yönetimden uzaklaştırılmıştı. Batı dünyası ayağa kalkmıştı. Türkiye'de günlük basın ve politik çevreler ateş püskürüyordu. Bu çevreler "iyi" bir antikomünizm malzemesi yakalamıştı. TİP de bundan nasibini alı-

yordu. Mihri Belli çevresinin *Türk Solu* Dergisi bu çerçevede olayı eleştiriyor ve TİP'e yükleniyordu. TİP'e karşı uzun zamandır var olan muhalefet Çekoslovakya olaylarıyla yeniden canlanmıştı.

1966'da TİP'in Malatya'da yapılan ikinci kongresinde muhalefet ortaya çıkmış ancak tasfiye olmuştu. Eski kuşak komünistler ile TİP arasında bir çatışma vardı. Eski komünistler TİP'in gelişmesinden, TİP de eski komünistlerin TİP'e bulaşmasından rahatsızlık duyuyordu. Eski kuşak komünistler geçmişin kavgasını TİP'le yapmak istiyorlardı, TİP ise söyleyemese de o kavganın dışında olduğunu düşünüyor ve kendisine bulaşmasını istemiyordu. Ancak bu, sorunu çözmeye yetmiyordu. "Eski tüfekler" TİP'i zora sokan eleştirilerini yoğunlaştırıyorlardı. TİP, seçimle mi yoksa devrimle mi iktidar olacak? TİP, işçi sınıfının partisi mi? Devletleştirme; el mi konulacak yoksa bedel mi ödenecek? Toprak reformu; büyük toprak sahiplerine bedel ödenecek mi? Köylüye toprak nasıl dağıtılacak? Demokratik devrim mi yoksa sosyalist devrim mi? Bu soruların yanıtları solda ciddi ilgi uyandırmaya başlamıştı.

O gün bir yasal partinin bu soruları tartışması gerçekten handikaptı. Yasal olarak sosyalizmi savunmak, sınıf partisi ve sınıf iktidarı suçtu. Devrim demek keza. TİP Meclis'te "komünistlikle", "sınıf partisi" olmakla suçlanıyordu.

1960'ların ilk yarısında Çetin Altan'ın *Akşam* Gazetesi'ndeki "*Taş*" sütunuyla başlayan ve etraftan dinlenenlerle tanıştığımız sosyalizm düşüncesi yetmez, ilk heyecanla aldığımız yol artık yürünmez olmuştu. Daha fazla bilgi, aydınlanma ihtiyacı kendini dayatıyordu. *Sol* ve *Sosyal* Yayınlarının çıkardığı kitaplar kapışılıyor, her kitap okunuyor ve tartışmalara kaynak oluyordu. *Aydınlık* Dergisi o günlerde Mihri Belli'nin yanı sıra Seyhan ve Vahap Erdoğdu, Mahir Çayan, Yusuf Küpeli ve Münir Ramazan Aktolga gibi genç kuşak bir kadronun katılımıyla yayın hayatına başladı. *Ant* Dergisi yayınını sürdürüyordu. 1969'da *Emek* Dergisi yayın hayatına başladı. Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın *Sosyalist* Gazetesi ve Doğan Avcıoğlu'nun *Yön* ve ardından *Devrim* Gazetesi vardı. Solda tartışma ve arayışın arttığı günlerdi.

Mehmet Ali Aybar, Russell Mahkemesi'nin üyesi olarak Vietnam'dan dönmüş, prestij kazanmıştı. TİP'te bir dönem dışarıya yansıyan bir şey olmadı. İlk yansıma Çetin Altan'dan geldi. *Akşam* Gazetesi'ndeki "*Taş*" sütununda "Enteresandılar" başlığıyla bir yazı yayımladı. Arkadaşlarını eleştiriyordu. Sonra Aybar'dan, daha sonra da Aren ve Boran'dan ses geldi. Sovyetler Birliği'nin müdahale hakkının olmadığını savunuyor, Sovyetler Birliği'nde oluşan sistemi "despotik" olarak niteliyordu. Aybar, hürriyetçi, demokratik bir sosyalizmden yana olduğunu söylüyordu. Sadun Aren ve Behice Boran Çekoslovakya olaylarına karşı çıkmayı doğru bulmuyorlar, Aybar'ı eleştiriyorlardı.

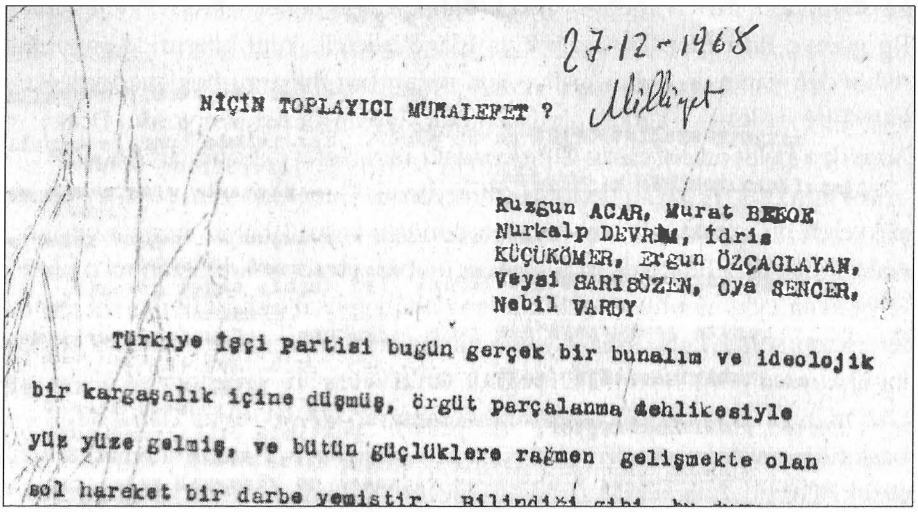
TİP'te tartışma başlayınca taraflar gezmeye başladılar. Önce Aybar geldi. Eminönü İlçesi'ne davet ettik. Toplantıya ilgi fazlaydı. Aybar tam dört buçuk saat konuştu. Etkili bir hatipti. Konuşmanın ana fikri yukarıda andığım demokratik sosyalizm düşüncesiydi. Dinleyicilerin bir kısmı üniversite öğrencileri, önemli bir kesimi Kapalıçarşı ve Gedikpaşa esnafıydı. Genel Başkanın ilçeye gelişinin heyecanını yaşıyordu herkes. Önde oturanlardan Kunduracı Ziya, konuşmanın sonunda Aybar'a sigara uzattı. Aybar sigarayı kendi paketinden yaktı. Kunduracı Ziya bir atak daha yaptı. Soru sordu. Soru neydi hatırlamıyorum, ancak Ziya Ağabey'in azarlandığını hatırlıyorum. Aybar, kunduracı Ziya'ya "sen benim dediklerimi anlamıyorsun' gibisinden bir cevap verip susturmuştu. Aybar kimseye soru sorma fırsatı vermeden uzun konuşmasını yaptı ve ilçeden ayrıldı. Gelişiyle uyandırdığı heyecanı yok ederek gitmiş, yerine hayal kırıklığı bırakmıştı.

TİP, kuruluşundan sonra sosyalizm, iktidar ve demokratik haklar konusunda bir konsept geliştirememişti. Böyle bir konsept oluşamadığı için TİP'li olmanın ortak bir tanımı ve ortak bir düşünce de oluşmamıştı. Eski tüfeklerin eleştirilerinin yankı bulmasının nedeni de buydu. TİP'i sorgulayanlar eski tüfeklerle sınırlı kalmadı. Yeni kuşak gençler –bizler– de bu tartışmaya katıldı. Bu tartışmalar yeni bölünmelere yol açtı. O güne kadar TİP otoriteydi. Bu otorite sarsılınca, yerine yenisi konulamadı ve kaçınılmaz bölünmeler ortaya çıktı.

TİP'te ortaya çıkan ayrılık, kaygı ve telaş yaratmıştı. TİP kitlesi durumu anlamaya çalışıyordu. Ayrılık, Aybar ile Boran-Aren arasında yani TİP'in en saygın, güvenilir isimleri arasındaydı. Aren ve Boran'ın "ayrılık" konusunda söyledikleri "Aybar'ın tartışma istemeyen despot bir genel başkan" olduğu idi. Fazla bir şey söylenmiyordu. Hâlbuki herkes böyle bir ayrılığın önemli, önemli olduğu kadar açıklanabilen, tatmin edici gerekçelerini arıyordu. Aren ve Boran cephesinden böyle bir açıklama gelmedi. Parti içindeki kaygı büyüyordu.

Olağanüstü kongre kararı alındı. Kongre 1968 Aralık sonunda yapıldı. Aybar, ortaya çıkan ayrılıkta, partide ciddi bir tartışma yaşanmadan muhaliflerini tasfiyeyi düşünüyordu. Kimin ne dediği ve ne istediği anlaşılmadan otoritesini kullanarak "işi bitirmek" istiyordu.

Partide tasfiye istemeyen, iki tarafın uzlaşabileceği bir zemin arayan ve açık tartışmadan yana bir arayış çabası başladı. İstanbul'da *Ant* Dergisi'nin aktif desteklediği, Prof. İdris Küçükömer ve Edebiyat Fakültesi Sosyoloji kürsüsünden asistan Oya Sencer'in (Baydar) de içinde bulunduğu "Üçüncü Yol" çevresi ortaya çıktı. Bu çevrenin amacı Aybar ile Boran-Aren kanatla-

27-12-1968

NİÇİN TOPLAYICI MUHALEFET ? Milliyet

Kuzgun ACAR, Murat BELGE
Nurkalp DEVRİM, İdris
KÜÇÜKÖMER, Ergun ÖZÇAĞLAYAN,
Veysi SARISÖZEN, Oya SENCER,
Nebil VARUY

Türkiye İşçi Partisi bugün gerçek bir bunalım ve ideolojik bir kargaşalık içine düşmüş, örgüt parçalanma tehlikesiyle yüz yüze gelmiş, ve bütün güçlüklere rağmen gelişmekte olan sol hareket bir darbe yemiştir. Bilindiği gibi bu

"Üçüncü Yol" çevresinin yayımladığı "*Niçin Toplayıcı Muhalefet?*" başlıklı, *Kuzgun Acar, Murat Belge, Nurkalp Devrim, İdris Küçükömer, Ergun Özçağlayan, Veysi Sarısözen, Oya Sencer, Nebil Varuy* imzalı bildiri.
Başlangıç cümlesi: "*Türkiye İşçi Partisi bugün gerçek bir bunalım ve ideolojik kargaşalık içine düşmüş, örgüt parçalanma tehlikesiyle yüz yüze gelmiş ve bütün güçlüklere rağmen gelişmekte olan sol hareket bir darbe yemiştir.*"

rını bir araya getirecek bir uzlaşma platformu üretmek ve TİP'in programına yeni bir açılım getirmekti. Bu çevrenin örgütlenmesinde Veysi Sarısözen ve FKF İstanbul Sekreterliği'nin önemli katkısı oldu. Eminönü İlçesi bu çalışmaya ev sahipliği yaptı. Eminönü İlçesi üyesi Av. Nebil Varuy bu çevrenin çalışmalarında aktif görev aldı. TİP İstanbul İl Teşkilatı –ki İl Başkanı Şinasi Kaya idi– bu çalışmaları izledi ve birçok ilçe teşkilatı çalışmayı destekledi. Sonunda "Üçüncü Yol Bildirisi" yayımlandı.

Üçüncü Yol çevresindeki kongre delegeleri, Boran ve Aren'in desteklenmesi ve tasfiyeyi önlemek için çaba gösterdiler. Aralık 1968'de toplanan kongre, Aybar'ın, eski arkadaşlarını tasfiye etmeşine izin vermedi. Ne yazık ki başka bir çözüm de üretemedi. Kongre öncesindeki durum devam etti.

TİP'in içi ve sol çevre artık eskisi gibi değildi. TİP'i oluşturan güçler; sendikacılar, Kürtler ve aydınlardı. Eğer bir sınıflandırma yapmak gerekirse, TİP bu üç çevrenin temsilinden oluşuyordu. Aybar, Boran ve Aren'in etrafında yer alan geniş bir aydın grubu vardı ve yönetimde hatırı sayılır bir temsile sahiplerdi.

Olağanüstü kongrede bu çevreler yeniden temsil imkânı buldular. Yapılan

işbölümüne Aybar'ın ağırlığı yansıdı. Nihat Sargın genel sekreterlikten ayrıldı. Bu göreve Rıza Kuas ve Tarık Ziya Ekinci seçildi. Yeni bileşimde çoğunluk Aybar'dan yanaydı. Aybar tasfiye için seçim hazırlıklarını bekleyecekti. Parti kitlesi ise şaşkındı. Bilinçli, aktif kadrolar Aybar'ı desteklemiyordu. Boran ve Aren'den beklentileri vardı. TİP dışındaki muhalefet çabasını artırmıştı.

6. Filo, Türkiye ziyaretlerini sürdürüyordu. Gençliğin yürüttüğü eylemler, yükselen bir antiamerikancı dalgaya dönüşüyordu. 1969'un hemen başında, Ankara'da ABD Büyükelçisi Komer'in arabası ateşe verildi. İstanbul'da 6. Filo'ya karşı eylemler her zamankinden daha yığınsal oldu. TİP ise, bu eylemlere karşı sessiz kalıyordu. Uyanış mitinglerini, Amerikan mallarını boykot kampanyasını örgütleyen TİP değildi sanki. Vietnam savaşında, ABD'yi yargılayıp suçlu ilan eden Russell Mahkemesi'nin üyesi, sanki TİP'in değil de, başka bir partinin genel başkanıydı. Bu sessizlik, sonradan kaygıya dönüşecek, TİP bu eylemlerden korkar olacaktı. Soldaki tartışma bunlarla genişleyerek, yeni bölünmelere doğru yol alıyordu.

Devrimci Doğu Kültür Ocakları'nın Kuruluşu

1969'un ilk yarısında, Kürt gençler, Devrimci Doğu Kültür Ocakları'nı (DDKO) kurdu. Kurucuların kimileri FKF üyesi arkadaşlardı. Kürt gençler, yollarını ayırıyorlardı. Derneğin kuruluş çalışmaları önce İstanbul'da, Diyarbakır Yurdu'nda başladı. Yurtta toplantılar yapıldı. *49'lar*dan Nazmi Balkaş, bu çalışmanın arka planında yer alıyordu. Nazmi Balkaş, KDP'de Dr. Şıvan (Sait Kırmızıtoprak) kanadının MK üyesiydi. Bu çalışmaların içinde yer alan Osman Aydın da KDP MK üyesiydi.

Bu toplantılara katıldım. Görev teklifi de aldım. Bilinmez(!) bir nedenle bu çalışmalara ara verildi. DDKO ilk önce Ankara'da kuruldu. Bir ay kadar sonra İstanbul'daki kuruluş gerçekleşti. Ankara DDKO Başkanı İbrahim Güçlü, İstanbul DDKO Başkanı Necmettin Büyükkaya oldu. İstanbul DDKO kuruluşuna Ankara DDKO'dan arkadaşlar geldi. Ankara DDKO adına Faruk Aras bir dayanışma konuşması yaptı.

İstanbul DDKO'nun yeri, TİP Eminönü İlçesi'nin alt katıydı. Bu yerin tutulmasında, Eminönü İlçesi'ndeki arkadaşların yardımı oldu.

DDKO'ların kuruluşu önemli bir olaydı. Kürt gençlerinin Ankara ve İstanbul'da kendi örgütlerini kurmaları, Kürt hareketinin gelişme eğilimini gösteriyordu. Güçlenen, KDP'nin bağımsız eğilimiydi. TİP içindeki Kürt aydınların "birlikte mücadele" eğilimi, ağırlığını kaybediyordu. Bu, TİP'in, bir diğer ifadeyle Marksist hareketin yetmediğinin de işaretiydi. DDKO'yu ku-

ran gençler Marksizm'den etkilenen gençlerdi. İstanbul DDKO Kurucu Başkanı Necmettin Büyükkaya TİP Eminönü İlçesi'nin üyesiydi. Ankara'daki arkadaşların bir bölümü FKF üyeleriydi.

DDKO'ların kuruluşu Kürt çevrelerde heyecanla karşılanmıştı. Genç neslin, davasını sahiplenmesi anlamına geliyordu. Hem TİP'te yer alan Kürtler, hem de KDP çevresi bu gelişmeyi destekliyordu. İstanbul DDKO'nun kuruluş çalışmalarına tanık olmuş birisi olarak söyleyebilirim ki İstanbul'daki çalışmanın arka planında KDP vardı. Diyarbakır Yurdu'ndaki toplantılardan sonra, bir süre beklenip derneğin sessizce kurulmasının anlamı buydu. Çünkü Diyarbakır Yurdu'ndaki toplantılardan sonra yönetim için ortaya çıkan bileşim bağımsızdı. Kuruluş sırasındaki bileşim ise KDP'nin istediği gibiydi. Başkan Necmettin Büyükkaya KDP'nin gençlerindendi. Ahmet Zeki Okçuoğlu, Ahmet Karlı, Eyüp Alacabey KDP'nin gençleri ve derneğin aktivistleriydi. Dernekte pek görünmese de örgütlenmesinde emeği olan Osman Aydın KDP'nin yönetici kadroları arasındaydı.

İstanbul DDKO etkin bir çalışma yürüttü. Bunda, arka planda duran KDP'nin rolünü inkâr etmek mümkün değil. Derneğe Örfi Akkoyunlu, Edip Karahan, Musa Anter, Mehmet Emin Bozarslan gibi Kürt aydınları geliyor, sohbet ve konferanslar düzenleniyordu.

Örfi Akkoyunlu Malatya-Pötürgeli'ydi. Eminönü-Tahtakale bölgesinde hamalbaşılık yapmış, sonra biraz parayla tanışmış halk tipi biriydi. *49'lar olayı*'nda hapishaneyle tanışmış, sözünü sakınmayan, yapılı, babayiğit bir adamdı. 1970'lerin başlarında bir kalp krizi sonucu aramızdan ayrıldı.

Edip Karahan, bir dönem TİP Eminönü İlçe Başkanlığı'nı yaptı. Bizden önceki Kürt aydın kuşağının ilklerindendi. İlk 1957'de ve 23'ler olayında tekrar hapisle tanışmıştı. 1962'de *Dicle Fırat* Dergisini tek başına çıkardı. Edip Ağabey mert, dobra biriydi. 12 Mart Diyarbakır duruşmalarında bu tutumunu sürdürdü. 1976'da kalp yetersizliği onu da vurdu[15].

Musa Anter, 1950'lerde yayımladığı *Kımıl* adlı kitabıyla bilinen, Kürtçe sözlük çalışması olan, polis ve hapishaneyi tanımış, hoşsohbet biriydi. *49'lar* ve *23'ler* olaylarında tutuklanmıştı.[16]

---

15. 2004 yılında Edip Karahan'ın anısına yayımlanacak bir kitap için benden de bir şeyler yazmamı istediler. *(Ek 4)*
16. Necmettin Büyükkaya'yla birlikte birkaç kez Musa Ağabey'in evine misafir olduk. Hiç unutmam, bir seferinde kuru fasulye, pilav ikram etmişti. Mutfakta da iyi olduğunu göstermişti. Eşi ve çocukları İsveç'teydi; ancak, o, ülkesinde olmaktan memnundu. En son 1990 Martı'nda İstanbul'da Nevroz kutlama gecesinde karşılaştık. Musa Anter 20 Eylül 1992'de Diyarbakır'da öldürüldü. Öldürüldüğünde 74 yaşındaydı.

Mehmet Emin Bozarslan müftülükten gelmeydi. Titiz, ciddi biriydi. Dernekte konferans verenlerdendi. O dönem Kürtçe sözlük için çalışma yürütüyordu. Her kelimeyi, değişik illerden gelenlere sorar, farklı ifadeleri tespit ederdi. Bir ara Silvanlı arkadaşlardan Abdülkerim Ceylan bölgedeki arkadaşların temsilcisi olarak Bozarslan'ı bölgeye dönmesi için davet etmeye İstanbul'a gelmişti. Bozarslan'ın bölgeye gelip yerleşmesini istiyorlardı. Bozarslan KDP MK üyesiydi. 12 Mart'ta Diyarbakır'da yargılandı. Mehmet Emin Ağabey çalışkanlığı ve ciddiyetiyle ağırlığı olan biriydi. Söylediklerine ayrı bir önem verirdik, ciddiyetle dinlerdik; biz gençler arasında ayrı bir yeri vardı.[17]

DDKO'daki çalışmalara da tekrar döneceğim. Önce, 1969 seçimleri ve sonuçlarından söz etmeliyiz.

1969 Seçimleri

TİP içinde başlayan tartışma üçüncü kongreden sonra dinmemişti. Tartışmaya 1969 seçimlerinin kaygısı eklendi. Milli Bakiye sistemi kaldırılmıştı. Milli Bakiye sistemi temsil konusunda daha adil bir sistemdi. Her parti aldığı oy oranı düzeyinde milletvekili çıkarma hakkına sahipti. TİP için avantajlı bir durumdu. TİP, 1965–69 yılları arasında Meclis'te etkin bir çalışma yürütmüştü ve bu durum Adalet Partisi'ni rahatsız etmişti. Adalet Partisi Meclis'teki çoğunluğuna dayanarak seçim sistemini değiştirmişti. Bu değişiklikle hedeflenen TİP'i devre dışı bırakmaktı.

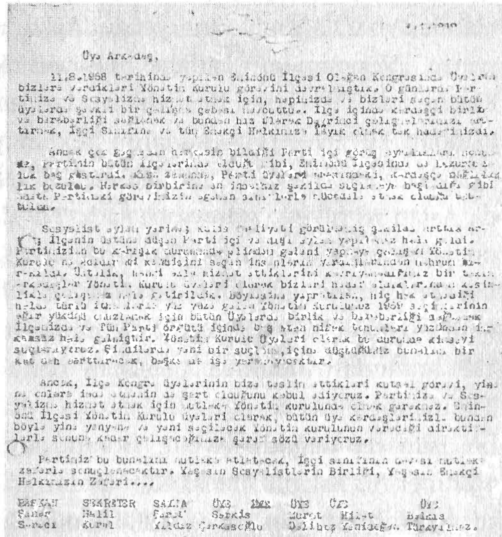
Seçimlere giderken TİP'in tabanında karamsarlık vardı. Yeni seçim sistemiyle Meclis'te ne düzeyde temsil edileceği belirsizdi. Daha doğrusu İstanbul dışından Meclis'e temsilci göndermek mümkün görünmüyordu. Aybar cephesinde ise durum farklıydı. Aybar umutvar bir tablo çiziyordu. TİP'te ortaya çıkan yeni durumun partiyi güçlendirdiğini düşünüyor ve iktidara yürümekten söz ediyordu. Aren ve Boran kanadını seçim listelerinden alt sıralara, seçilemeyecek yerlere yerleştirdi. Örneğin, İstanbul'da ilk sıralarda Mehmet Ali Aybar, Rıza Kuas, Âşık İhsani; Ankara'da ilk sırada Tarık Ziya Ekinci; İzmir'de ilk sırada Mehmet Ali Aslan vardı. Aren, Boran gibi isimler en alt sıralarda yer almıştı. Aybar, Âşık İhsani'yi İstanbul-Taksim mitinginde; "halkın sesi, halkın gerçek temsilcisi" diye tanıtıyordu. Âşık İhsani'yle halkı

17. Daha ilerde kendisinden yine söz edeceğim; 12 Eylül'den sonra, bu sefer göçmenlikte yine karşılaştık.

arkasına aldığını düşünüyordu. TİP'te sendikacılar ve Kürt kadrolar Aybar'ın yanında yer alıyorlardı. Boran ve Aren çevreleriyle aralarında bir mesafe vardı.

Seçim sonuçları hayal kırıklığı yarattı. TİP, sadece İstanbul'dan Aybar ve Rıza Kuas'ı Meclis'e taşıyabildi. "İktidara yürüyüş" iki temsilciyle noktalanmıştı. TİP'in oylarında düşme vardı.

O yaz Diyarbakır'a gitmemiştim. İstanbul'daydım. Maliye-İş adında bir sendikada iş bulmuştum. Hem çalışıyor hem de TİP'in seçim kampanyasına katılıyordum. Eminönü İlçesi yoğun bir çalışma yürüttü. Semt toplantılarıyla propagandayı yoğunlaştırmaya çalıştı. Fatih İlçesinin bu tür toplantılarına da destek amaçlı gidiyordum.

Üye Arkadaş,

[illegible]

Pertimiz bu bunalımı mutlaka atlatacak, İşçi sınıfının davası mutlaka zaferle sonuçlanacaktır. Yaşasın Sosyalistlerin Birliği, Yaşasın Emekçi Halkımızın Zaferi....

BAŞKAN	SEKRETER	SAYMAN	ÜYE	ÜYE	ÜYE	ÜYE
Şener	Halil	Şeref	Sarkis	Murat	Halit	Belkıs
Sarıcı	Kural	Yıldız	Çerkezoğlu	Deliboz	Yenidoğan	Türkyılmaz.

TİP Eminönü İlçesi Yönetim Kurulu'nun üyelerine duyurusu. Yönetim Kurulu 1969 seçimleri öncesinde süren tartışmalar nedeni ile istifa ederek yeni bir yönetim oluşturulmasını istiyor. Yönetim Kurulu Üyeleri: Şener Sarıcı (başkan), Halil Kural (sekreter), Şeref Yıldız (sayman), Sarkis Çerkezoğlu, Murat Deliboz, Halit Yenidoğan, Belkıs Türkyılmaz (üyeler).

Diyarbakır Yurdu'ndaki arkadaşların heyecanını iyi hatırlıyorum. Mahallede propaganda yürütüyorlardı. Yurtta 45 kişi kalıyordu. 44 oy TİP'e çıkmıştı. TİP'e oy vermeyen arkadaşın ailesi Adalet Partili'ydi, kendisi de Adalet Partisi'ne oy vermişti. Sakin, kimseyle didişmeyen, eğitimini tamamlamaya çalışan beyefendi bir arkadaştı. Bir oyu kimin vermediği araştırılıyordu. Arkadaşlar ortalığı sakinleştirdiler, olay kapandı. O arkadaşımız sonradan ünlü bir TV spikeri oldu.

Seçim sonuçlarının yarattığı hayal kırıklığının ardından tartışmalar alevlendi. TİP ve FKF'de tartışma her gün daha da genişliyordu. Mihri Belli, Dr. Hikmet Kıvılcımlı ve Doğu Perinçek çevreleri bu tartışmayı TİP ve FKF içinde genişletmeye çalışıyorlardı. *Ant*, *Emek*, *Türk Solu* gibi dergiler bu tartışmanın içindeydi. TİP'in yönetiminde de tartışma sürüyordu. Partide seçim sonuçlarından Aybar'ı sorumlu görenler artıyordu. Seçim öncesi Aybar'ın yaymaya çalıştığı iyimserlik, daha doğru bir ifadeyle Aybar'ın popülist, abartılı seçim kampanyası başarısızlıkla sonuçlanmıştı. TİP tabanı kaçınılmaz

olarak Aybar'ı sorumlu tutuyordu. Aybar'ın çevresi de bu sonuca dayanamıyordu. Yönetimden istifalar başladı. Aybar fazla direnemedi ve 1969 Kasımı'nda TİP Genel Başkanlığı'ndan istifa etti. Haber şok etkisi yarattı. En azından TİP üyeleri bu kadarını beklemiyordu. TİP çözülüyordu.

Aybar'ın yerine Kürt aydınlarından Mehmet Ali Aslan genel başkan seçildi. Aslan iyi niyetle göreve başladı. TİP dışındaki sol çevrelere açık olduğunu göstermek istiyordu. Bu amaçla İstanbul'a geldiği bir sırada İstanbul Üniversitesi'ne uğradı. Necmettin Büyükkaya ve birkaç arkadaşla yanına gittik. Galiba bir olay vardı. Öğrencilerle görüştü, sorunları dinledi. Ancak TİP açısından Mehmet Ali Aslan benimsenen bir genel başkan değildi. TİP'in tabanında ağırlığı olan, ortaya çıkan farklı eğilimleri bir arada tutacak bir isim de değildi. Aybar, Boran, Aren'in partideki ağırlıkları farklıydı. Mehmet Ali Aslan TİP'teki Kürt aydın grubu içinde genç, mütevazı bir isimdi. Nitekim 35 gün sonra istifa etmek durumunda kaldı. Yerine Şaban Yıldız geldi. Şaban Yıldız, Boran-Aren çevresinde yer alıyordu. TİP'in kurucularındandı ve ilk genel sekreteriydi, sendikacıydı. Partiyi kongreye hazırlamak üzere bir geçiş dönemi için görevi kabullenmişti.

Bu süreçte Sadun Aren İstanbul'a gelip gitti. İstanbul örgütleriyle toplantılar yapıyordu. Aybar'a karşı tutumlarını açıklıyor ve güvenebileceği kadro arıyordu. TİP Eminönü İlçe Başkanı Şener Sarıcı ve ben bu toplantıların bazılarına katıldık. Şener Sarıcı, Sadun Aren Hoca'yı çok seviyordu; eğilimi o taraftaydı. "Üçüncü Yol" bildirisi hazırlıkları bizim ilçede olmuştu. O çalışmada Eminönü İlçesi fazlasıyla aktif olmuştu. Biz, Aren ve Boran çevresinin tasfiyesine karşıydık. Gerek olağanüstü ikinci kongre hazırlıkları, gerekse 1969 seçimleri döneminde bu çabamızı aralıksız sürdürmüştük. Boran ve Aren Hoca'nın Sovyetler Birliği'ni eleştirmeyen tutumları bize uygun geliyordu. Ancak kafamızda başka birçok soru vardı ve bunlara net yanıtlar alamıyorduk. Bu nedenle de biraz mesafeli duruyorduk. Sadun Aren Hoca'yla olan toplantılara bu tutumumuz yansıdı. Galiba bizde beklediklerini bulamadılar. Daha sonraki toplantılara çağrılmadık.

Bu toplantılarda en aktif ilçe Fatih İlçesiydi. Can Açıkgöz ve birkaç arkadaş öne çıkan isimlerdi. Aybar partiyi örgütlemeyi düşünmedi. Tepeden kendine göre çözmeyi, daha doğrusu muhalifleri tasfiyeyi düşündü. Parti tabanının ne düşündüğünü dikkate almadı. Boran ve Aren Hoca parti içinde örgütlenmeye yöneldiler. Ancak onlar da fazla bir şey söylemeden, kendilerine evet diyen ilişkilere yöneldiler. Aybar gibi bir ismin TİP'in genel başkanlığından ayrılmasının yarattığı sarsıntıyı önemsemediler. Mihri Belli ve Dr. Hikmet Kıvılcımlı kanadından gelen eleştirilerin TİP'te yarattığı tartışma

ortamının önemini de göremediler. Yaptıkları çalışmayla TİP'i kurtaracaklarını sandılar. Halbuki parti dağılıyordu ve sol küçük gruplaşmalarla bir bunalımın içine yuvarlanıyordu.

Kanlı Pazar ve Gençlik Eylemleri

Bu dönemde gençlik eylemleri de sürüyordu. 6. Filo'ya karşı yığınsal gösteriler yapılıyordu. İstanbul Üniversitesi'nin açılış günü, üzerine Vedat Demircioğlu'nun resmi yapılmış bir bezi Beyazıt Kulesi'ne çektik. O günlerde sağ basın bunu "Kızıl Bayrak" diye yorumladı ve karşı propaganda malzemesi yaptı.

1969 Şubatı'nda 6. Filo'ya karşı büyük bir gösteri hazırlığına giriştik. Gösteriyi FKF İstanbul Sekreterliği örgütlüyordu. TİP'in birçok teşkilatı da bu hazırlığa destek verdi. Eminönü İlçesi de bunlardan biriydi. Ancak TİP merkezi suskunluğunu sürdürüyordu. Bu tip eylemleri "darbeye davetiye" olarak algılıyor ve uzak duruyordu. Katılan TİP örgütleri kendi inisiyatiflerini kullanıyordu. Ankara'dan Mahir Çayan, Yusuf Küpeli ile birlikte kalabalık bir arkadaş grubu da geldi ve eylemin güvenliğinde görev aldılar. Komünizmle Mücadele Dernekleri, sağ basın hazırlık içindeydi. Beyazıt Kulesi'ne çekilen Vedat'ın resmini "Kızıl Bayrak" diye yeniden manşete çekmişlerdi. "Moskof Uşakları" diye hakaretler yağdırıyorlardı.

6. Filo Dolmabahçe Sarayı'na karşı demirlemişti. Mitingin yapılacağı 16 Şubat Pazar günü sağcı grup Dolmabahçe Camii'nde namaz kılıyordu. Hepsinin yanında Tahtakale'de hazırlanmış sopalar ve şişler vardı. Beyazıt'tan Karaköy'e, oradan Dolmabahçe ve Gümüşsuyu yoluyla Taksim'e yürüyorduk. Saldırı olacağı haberini almıştık. Yürüyüş kolunun ön tarafında üç yüz kişilik riski göze alan militan bir grup yürüyor ve sağlı sollu güvenlik grupları yer alıyordu. Yürüyüş kolu Gümüşsuyu yokuşunu tırmanmaya başladı. Sağcı grup Taksim Meydanı'nda bekliyordu. Polis meydana tam girişte sağ ve solda mevzilenmişti. Öncü grup alana girmeye başladı. Sağcı militanlardan küfürler yağıyordu. Tam önümde polis ani bir hareketle korteji kesti. Alanda sağcı grubun arasında küçük bir grup arkadaş sıkışıp kaldı. Biz polis barikatını aşmak istedik, başaramadık. Sonrasında "Kanlı Pazar" olarak anılan olayda iki arkadaşımızı (Ali Turgut Aytaç ve Duran Erdoğan) kaybettik. TİP Eminönü İlçesi üyesi Bogos Bedikyan 4–5 gün komada kaldı. Halil Kural'ı hatırlıyorum, o da öndeki grubun içindeydi. Halil ufak sıyrıklarla atlatmıştı. Eylem polis-sağcı işbirliğiyle kana bulanmıştı.

1969 Eylülü'nde üniversite açılışından sonraki günlerdi. Ankara'dan birkaç arkadaş gelmişti. İstanbul Üniversitesi'ni polis sarmıştı. Rektörlük polise okula girmesi için izin vermişti. Polis, Deniz Gezmiş ve Ankara'dan gelen birkaç arkadaşı istiyordu. Biz epey direndik. Sonradan Deniz teslim olmayı kabul etti. Ankara'dan gelen arkadaşlar okulun dışına çıkmışlardı. Polis Deniz'i alıp ayrılacağını ve herhangi bir olaya mahal vermeyeceğini söylemişti. Deniz teslim olduktan sonra, Sıtkı Coşkun, Necmi Demir ve birkaç arkadaş daha, birlikte okuldan ayrıldık. Marmara Sineması'nın önüne gelmiştik ki bir kapışma gördük. Birileri kaçıyor, biri kovalıyordu. Necmi Demir "bu Taylan" diye bağırdı. Ankara'dan gelen arkadaşlardandı. Biz hareketlenirken Taylan'ın arkasındaki sivil kişi tabancayı çekti ve ateş etti. Taylan vurulmuştu. Sivil kişi bir polisti. Kendisini bekleyen cipe bindi. Arkadaşlar cipin etrafını sardılar, tekmelemeler fayda etmedi. Polis gaza basıp oradan uzaklaştı. Taylan Özgür'ün adı, ABD Elçisi Komer'in arabasını yakanlar arasında geçiyordu. Galiba aranıyordu. Sorgusuz sualsiz infaz edilmişti. Devlet kan dökmekten çekinmiyordu.

Vedat Demircioğlu'nun katledilmesiyle başlayan olaylar 1969 ve 70'te de devam etti. TİP'in içine girdiği bunalım ve Mihri Belli'nin serüven arayan tutumuyla yalnız başına kalmış gençlik hareketi yeni kurbanlar veriyordu.

Yeni Arayışlar, Çekirdek Toplantıları

Bir grup arkadaş böyle bir ortamda bir arayış içine girdik. "İşçi sınıfı partisi" nasıl olmalı sorusunun yanıtını arıyorduk. TİP'in böyle bir parti olup olmadığına karar veremiyorduk. Lenin'in *Ne Yapmalı* kitabı Türkçeye çevrilmiş, yayımlanmıştı ve okumuştuk. FKF'de tartışma Milli Demokratik Devrim (MDD) tezi temelinde gidiyordu ve birçok arkadaş bu tezi savunmaya başlamıştı. Bu tartışma TİP'in işçi sınıfı partisi olmadığı iddiasıyla birleşiyordu. FKF'nin TİP yandaşlığı örgütün güç kaybetmesine ve örgütte ayrışmalara yol açmaya başlamıştı. FKF yönetimi bunu taşımakta zorlanıyordu. İşte böyle bir ortamda "Çekirdek Toplantıları" olarak adlandırdığımız toplantıları örgütlemeye başladık.

İstanbul FKF'den bir grup, İstanbul Teknik Üniversitesi'nden Harun Karadeniz ve etrafındaki bir arkadaş grubuyla birlikte çalışmaya başladık. Hafızam yanıltmıyorsa çalışma 1969'un ikinci yarısından 1970'in ilk birkaç ayına kadar sürdü. İlk toplantıları Teknik Üniversite'de Harun Karadeniz'in organize ettiği sınıflarda yaptığımızı hatırlıyorum. Daha sonraları İstanbul

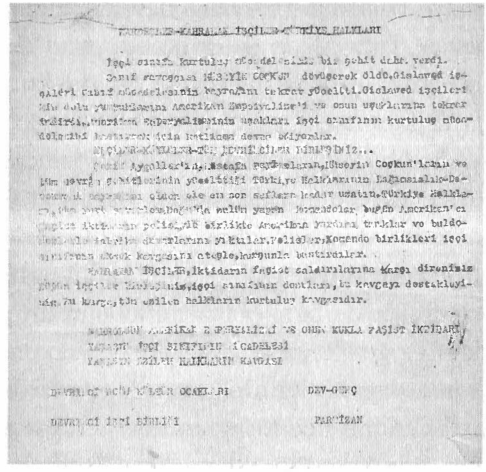
Hukuk Fakültesi öğrencisi Ertuğrul Yeşilova'nın (saç rengi nedeniyle lakabı Kızıl'dı) evinde birkaç toplantının yapıldığını hatırlıyorum.

Ertuğrul bu evi Mustafa Hayrullahoğlu'yla paylaşıyordu. Aynı evi daha önce Nabi Yağcı ile Necmi Demir paylaşmıştı.

Bu toplantılara önce felsefe eğitimiyle başladık. Herkes bir konu alıyor, önceden hazırlanıyor ve gelip anlatıyordu. Anlatıldıktan sonra sorular ve tartışma başlıyordu. Hegel felsefesiyle başladığımızı hatırlıyorum. Ancak bu çalışma bekleneni vermedi. Parti fikri üzerinde tartışmaya dönüştü. Galiba FKF ve Teknik Üniversite'deki arkadaşların bir çevre olma amacı da vardı. Sevgili Harun'un o dönem hastalığı nüksetmiş ve İngiltere'ye gidip dönmüştü. TKP'nin ve Selma Ashworth adının o günlerde aramızda konuşulduğunu hatırlıyorum.

Toplantıların gizliliği yoktu. Katılmak isteyen arkadaşlar katılıyordu. Kimi zaman gelmeyen oluyordu. Katılanlardan hatırladığım isimler: FKF çevresinden Veysi Sarısözen, Nabi Yağcı, Sıtkı Coşkun, Mehmet Salmanoğlu, İlkay Demir, Necmi Demir, Ragıp Zarakolu, Ahmet Kızıler, İrvem Keskinoğlu, Adil Demirci, Cihan Şenoğuz, Güray Tekin Öz, Ertuğrul Yeşilova, Berdan Dere, Mustafa Hayrullahoğlu. Teknik Üniversite'den Harun Karadeniz ve birkaç arkadaş daha vardı.

Bu toplantılara katılan FKF üyesi ve Hukuk Fakültesi öğrencisi Asaf Aslan adında biri vardı. Asaf Aslan Erzurumlu'ydu. Kendi halinde, yoksul bir aileden, mülayim görünümlü bir adamdı. Bir süre bizim çevrede durduktan sonra uzaklaştı. İTÜ'de Harun Karadeniz çevresine yaklaştı. Budana Mihri Belli çevresine gitti. 1970 yılında İTÜ'de bir toplantıda polis olduğu iddia edildi. Gelen sorular cevaplanmayınca temize (!) çıktı. Daha sonra 12 Mart yargılamalarında "Çekirdek Toplantıları" tüm detaylarına kadar dosyalarda yer aldı. Bizler yargılandık, Asaf Aslan okulu bitirip yoluna devam etti.

Gıslaved direnişinde öldürülen Hüseyin Çapkan'ın cenazesinde dağıtılan bildiri. "*Kardeşler-Kahraman İşçiler-Türkiye Halkları*" başlıklı bildiride "*Devrimci Doğu Kültür Ocakları, Dev-Genç, Devrimci İşçi Birliği, Partizan*" imzaları var.

"Çekirdek Toplantıları"ndan bir sonuç alamadık. Katılım giderek daraldı; ayrılanlar oldu. Daha fazla götüremeyeceğimizi görünce 1970'in başlarında toplantılara son verildi. Ancak arayışımız sürüyordu.

O dönem işçi eylemlerine aktif destek veriyorduk. Kale Kilit Fabrikası'ndaki işçilerin direnişine ve Sungurlar Kazan Fabrikası işgaline, Gıslaved işçilerinin sendika seçme hakları için giriştikleri mücadeleye ve Hüseyin Çapkan'ın öldürüldüğü direnişe aktif destek verdiğimizi hatırlıyorum.

Sungurlar Kazan Fabrikası'nın Baş Temsilcisi Vahit Tülis, TİP Eminönü İlçesi üyesiydi. Sendikal haklar için fabrikayı işgal etmişlerdi. Kimseyi içeri almıyorlardı. Yalnız Veysi Sarısözen'i içeri aldıklarını ve Veysi'nin işçilerle beraber fabrika direnişinde etkili olduğunu hatırlıyorum.

TİP ve FKF'deki faaliyetimiz, bir ilçe teşkilatının ya da bir gençlik örgütünün faaliyet tarzının dışına taşmıştı. Daha önce kabul gören bir TİP ve ona yandaş bir gençlik örgütü vardı. Ancak şimdi artık böyle bir durum yoktu. Kendi başımıza hareket ediyorduk. Kendi faaliyetimizi henüz tanımlayamamıştık. Ancak bir şeyler söylemeye ve yapmaya başlamıştık. Mihri Belli ve Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın eleştirilerinden etkileniyorduk. Partide herkesin düşüncesini açıklamasından yanaydık. TİP'in yavaş yavaş seslendirmeye başladığı "sosyalist devrim" fikri anlaşılır değildi. Mihri Belli'nin MDD tezini darbecilikle deforme etmesine de karşıydık. Dr. Hikmet Kıvılcımlı biraz nev-i şahsına münhasır bir odaktı. O da darbeciliğe eğilimliydi. Aybar ve Boran-Aren çevreleri de bizi tatmin etmemişti.

Aralık 1969 sonlarında TİP Eminönü İlçe Kongresi toplandı. "Üçüncü Yol" çevresinin çalışmasıyla başlayan yoğunluk devam ediyordu. FKF'deki arkadaşlar üye oldukları ilçelerde aktifleşmişlerdi. Veysi Sarısözen Eminönü İlçesi'ndeki çalışmalara aktif katılıyordu. Arkadaşlar Beyoğlu ve Kadıköy İlçelerinde de benzer faaliyetler sürdürüyordu. Maocu bir söylemle ortaya çıkan Doğu Perinçek, MDD tezini savunan Mihri Belli, Dr. Hikmet Kıvılcımlı yandaşları ilçeleri dolaşıp tartışıyorlardı.

Eminönü İlçe Kongresi'nde herkese söz hakkı verme kararını aldık. Kongre Kumkapı-Büyüklanga'da Diyarbakır Öğrenci Yurdu'na yakın bir salonda yapıldı. İlgi fazlaydı, kongreye geniş katılım oldu. Lastik-İş Genel Başkanı ve TİP Milletvekili Rıza Kuas da kongreye katılanlar arasındaydı. Divan başkanlığına Beyoğlu İlçe üyesi Feridun Aksın'ı seçtik. Kongreye gelen Doğu Perinçek ve Deniz Gezmiş birer konuşma yaptılar. Kongre, konuşmacıları olgunlukla dinledi. Sıra ilçe yönetimine geldi. İlçe yönetimi adına konuşmak üzere ben kürsüye geldim. Konuşmam ilçe yönetiminin tutumunu açıklıyordu, kimseyle polemik amacı taşımıyordu. Üstelik kongredeki du-

rum, farklı görüşlerin kendini ifade hakkından yana olduğumuzun göstergesiydi. Ben konuşurken Deniz Gezmiş ve çevresinden sataşma başladı; uyarılmalarına rağmen devam ettiler. Nasıl oldu bilmem elim sandalyeye uzandı, ortalık karışıverdi. Arkadaşlar ortalığı sakinleştirdiler. Kongre devam etti.

Olay sevimsizdi. Kongre onlara söz hakkı vermiş ve onları dinlemişti. Kendilerine gösterilen toleransa uygun davranmaları beklenirdi. Kongrenin gidişatını bozmaya, konuşmalara müdahale etmeye hakları yoktu.

Benim davranışımın ise doğru yanı yoktu. Sakin davranamadığım için hataya ortak olmuştum. Samimiyetle bir şeyler yapmaya çalışıyorduk. Farklı görüşlerin kendini ifade etmesinden yana olmak önemliydi. Bu aynı zamanda birikim sorunuydu. Ne yazık ki bunu geliştiremedik. Daha sonraları, kendi beynimizle düşünmeyi bırakıp, "yukarıdakiler bilir" dediğimiz gün bunu unuttuk.

Çekoslovakya olaylarıyla başlayan tartışma büyümüştü. Tartışmayı başlatanlar, tartışmayı yönlendiremediler ve kör dövüşüne dönüştü. Mihri Belli, Dr. Hikmet Kıvılcımlı ile TİP veya Aybar ile Boran-Aren arasındaki tartışma olmaktan çıkmıştı. Tartışılan yalnız onların düşünceleri değildi. Küba devrimi deneyi, Latin Amerika'da ortaya çıkan şehir gerillacılığı, Çin deneyi ve "antiemperyalist ordu" tanımıyla darbe senaryoları gündemdeydi.

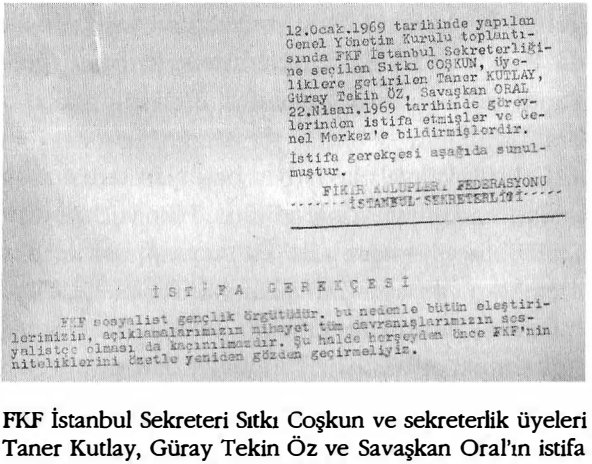
Bu süreç TİP'in, genel olarak solun tabanında dağılmaya yol açtı. Soldan etkilenen kitle, desteğini çekiyordu ve militan gruplaşmalarla solda bölünme derinleşiyordu. TİP dağılmaya başladı. Aybar ile Boran-Aren ayrışması, TİP'e güç veren sendikacıları pasifleştirmiş, Kürt aydınlar yeni arayışlara girmişti. Gençlik TİP'ten büyük ölçüde desteğini çekmişti.

Doğal olarak FKF'de işler iyi gitmiyordu. Tartışma kültürü olmayan bir toplumun; insan ilişkileri, egemenlik ve tabi olma üzerine kurulu bir kültürün insanlarıydık. Ayrıca gençtik ve yol gösterenimiz de yoktu. Kaçınılmaz olarak tartışmalar kaba, kaba olduğu kadar kırıcı oluyordu. Son kongrede FKF İstanbul Bölge Sekreterliği'nde de yönetim değişikliği olmuştu. Veysi Sarısözen aday olmamış, Sıtkı Coşkun Bölge Sekreteri seçilmişti. İstanbul bölge ile Ankara merkez arasında uyum sağlanamıyordu. "Kanlı Pazar" olayında çabalar birleştirilmiş, Ankara İstanbul'a destek olmuştu. Ancak İstanbul bölge ile Ankara aynı düşünceleri paylaşmıyordu. Bu farklılık merkezin yetki kullanımını ve baskıyı getirdi. Deniz Gezmiş ve daha önce FKF'ye gelmeyen arkadaşlar bölge sekreterliğinin işlerine müdahale etmeye başladılar. Merkezin onların bu tutumunu desteklediği görülüyordu.

"Çekirdek Toplantıları"ndan net bir sonuç alamamış olsak da, birlikte yön arama eğilimimiz devam ediyordu. Ortaya çıkan merkezlerden tercih ettiği-

miz yoktu. Kendimizi de merkez olmaya yeterli bulmuyorduk. Doğru karar için bekliyorduk. Her şeye rağmen "Çekirdek Toplantıları", birlikte arayabileceğimizi göstermişti. Soldaki gruplaşmalar, güçlü bir merkezin olmayışı; başka bir ifadeyle, solda ortaya çıkan otorite boşluğu, FKF merkezinin baskısı ve bizim arama isteğimiz birleşince, FKF İstanbul Bölge Sekreterliği'nden istifa etme kararı aldık. Bu kararın gerekçesi hazırlandı. Gerekçe geniş bir metindi. Soldaki bölünmeleri, görüş ayrılıklarını değerlendiriyordu. FKF merkezinin tutumu ile İstanbul bölgenin tutumu arasındaki farklılığa dikkat çekiyor ve istifayı bu nedenlerle izah ediyordu.

İstifa gerekçesinin açıklanması için bir toplantı örgütlendi. FKF bölge Piyer Loti'deydi. Ankara merkezden Genel Başkan Yusuf Küpeli ve bazı arkadaşlar da gelmişlerdi. Gerginlik fazlaydı. Deniz Gezmiş elinde özel hazırlanmış bir sopayla geldi. Yanımdan geçerken sopayı havaya attı, tam kafama gelecek şekilde. Sonra da sopayı başımın üstünde havada tuttu. Ancak bana mesajını vermişti. Ortalığa söylediği sözler de yakışıksız sözlerdi. Sıtkı Coşkun gerekçeyi yazılı olarak okudu. Sıtkı'nın gerekçeyi okuduğu sırada sataşmalar oldu. Tüm tahriklere karşın Sıtkı konuşmasını tamamladı. Deniz Gezmiş söz aldı. Sopası elindeydi. Deniz FKF üyesi de değildi. "Bu oportünistler" diye başladı, eliyle de bizi gösteriyordu. Her cümlenin başında "bu oportünistler" diyordu. Herhalde o kadarı da yetmedi, küfür ve hakaretlerle konuşmasını "güçlendirmeye" başladı. Hz. Eyüp olsanız nafile, "yeter be, ne küfür ediyorsun" diye bağırdığımı hatırlıyorum. Ortalık karışıverdi. Sıtkı Coşkun önüme geçerek beni korumaya almış ve Necmettin Büyükkaya yanımda bitivermişti. Necmettin'in DDKO Başkanlığı ve tabii ki Kürtlüğü işe yaramıştı. Laf aramızda, tuttuğum saf nedeniyle benim Kürtlüğüm geçmiyordu. Daha sonra Diyarbakır Yurdu'ndan arkadaşlar duyup geldiler, gerginlik önlendi.

12.Ocak.1969 tarihinde yapılan Genel Yönetim Kurulu toplantısında FKF İstanbul Sekreterliğine seçilen Sıtkı COŞKUN, üyeliklere getirilen Taner KUTLAY, Güray Tekin ÖZ, Savaşkan ORAL 22.Nisan.1969 tarihinde görevlerinden istifa etmişler ve Genel Merkez'e bildirmişlerdir.

İstifa gerekçesi aşağıda sunulmuştur.

FİKİR KULÜPLERİ FEDERASYONU
İSTANBUL SEKRETERLİĞİ

İSTİFA GEREKÇESİ

FKF sosyalist gençlik örgütüdür. bu nedenle bütün eleştirilerimizin, açıklamalarımızın nihayet tüm davranışlarımızın sosyalistçe olması da kaçınılmazdır. Şu halde herşeyden önce FKF'nin niteliklerini özetle yeniden gözden geçirmeliyiz.

FKF İstanbul Sekreteri Sıtkı Coşkun ve sekreterlik üyeleri Taner Kutlay, Güray Tekin Öz ve Savaşkan Oral'ın istifa gerekçelerini açıkladıkları FKF İstanbul Sekreterliği bildirisi. 22.04.1969

FKF İstanbul yönetiminden çekildikten sonra TİP'teki çalışmalara yöneldik. TİP İstanbul il teşkilatına bağlı Eminönü, Beyoğlu ve Kadıköy İlçelerin-

de ve işçi kesiminde yürüttüğümüz çalışmaları birleştirmek, alternatif bulmak üzere yeni bir adım atmaya hazırlanacaktık. *Partizan* Dergisi ve fabrika gazetelerinin yayınına doğru bir yolculuk olacaktı bu.

FKF, öğrencilerin haklarını savunan bir gençlik örgütlenmesi olmaktan uzaklaşıyordu. FKF, 1969'un sonlarında yapılan 4. Kurultayı'nda adını değiştirerek Türkiye Devrimci Gençlik Federasyonu (TDGF), kısa adıyla Dev-Genç oldu. Dev-Genç yönetimi "*Aydınlık, Sosyalist Dergi*"yi çıkaran Mihri Belli çevresindendi. Eski FKF yöneticilerinden Osman Saffet Arolat, Veysi Sarısözen ve Sıtkı Coşkun kongre kararıyla üyelikten uzaklaştırıldı. "Temizliğin" devam edeceği belirtiliyordu.

FKF merkezini ele geçiren arkadaşlar bizim yaş grubumuz gençlerin oluşturduğu bir çevreydi. Mihri Belli'yle yola çıkmışlardı. 1970 sonlarında "*Aydınlık, Sosyalist Dergi'ye Açık Mektup*" yayımlayarak Mihri Belli ile yollarını ayırdılar.

1970 başında Doğu Perinçek çevresi yeni bir *Aydınlık* Dergisi yayımladı. Derginin adı *"Proleter Devrimci Aydınlık"* olmuştu. Perinçek grubu ilk sayıyı beyaz kapaklı yayımladığı için "Beyaz *Aydınlık*"; *Aydınlık Sosyalist Dergi* kırmızı kapaklı yayımladığı için "Kırmızı *Aydınlık*" olarak anıldılar.

"Doğu ve Güneydoğu'da Asker Dipçiğine Son!"

1970 başında Irak'ta yönetim ile Kürtler –Molla Mustafa Barzani– arasında antlaşma sağlandı. Irak yönetimi Kürtlere otonomi tanımayı kabul etti. Bu durum, Türkiye tarafından kaygıyla karşılandı. Doğu ve Güneydoğu bölgesindeki askeri güçler vasıtasıyla baskıyı yoğunlaştırdı. Bölgede yürütülen baskının boyutu ciddiydi.

Gelen haberler üzerine İstanbul DDKO harekete geçti. İstanbul'da yaygın bir afişleme kampanyası kararı aldı. Sloganlardan biri "Doğu ve Güneydoğu'da Asker Dipçiğine Son" idi. Hatırladığım kadarıyla bu slogan gazete haberlerinin konusu oldu. *Milliyet* –o zaman Abdi İpekçi yönetimindeydi– ve *Cumhuriyet* Gazeteleri olaya dikkat çektiler.

DDKO ikinci bir toplantı yaptı. Toplantıda bölgeye gitme ve yerinde araştırma yapma fikri destek buldu ve bu yönde karar alındı. Gidecek grup gönüllü seçildi. Beş kişiydik. Ahmet Zeki Okçuoğlu, Tayyar Alaca, Agâh Uyanık, Şeref Yıldız ve hatırlayamadığım bir arkadaş daha. Grubun sorumluluğu bana verildi. Önce Diyarbakır'a gidecek, Tarık Ziya Ekinci ve çevresiyle görüşecek, ona göre hareket edecektik. İstanbul'dan detayları belirle-

me imkânı yoktu. Olup bitenler konusunda da geniş bilgiye sahip değildik. DDKO yönetimi giden gruba inisiyatif tanıdı ve hareket imkânı verdi.

Beş arkadaş yola çıktık. O zamanlar Elazığ otobüs firmaları vardı. Murat Turizm, Alevi kökenlilerin, Hazar Turizm, Sünni kökenlilerindi. Aleviler ilerici düşüncelere açıktı, Sünniler tutucu unsurlardı. Otobüsle Elazığ'a kadar gidilir, oradan bir başka araçla Diyarbakır'a yol alınırdı. Zaman olarak mart sonu ya da nisan başlarıydı. Bahar havasının tüm Türkiye'yi kucakladığı günlerdi.

Diyarbakır'a akşamüstü vardık. Tank Ziya Ekinci'yle ilişki kurduk. Tarık Ağabey bizi Tüccarlar Kulübü'nde ağırladı. Tüccarlar Kulübü o zamanlar, Anadolu'da kent elitlerinin toplandığı, yiyip içilen ve küçük çaplı oyunların oynandığı "özel" yerlerdi. Kulübü avukat Tahsin Ekinci işletiyordu. Tahsin Ekinci, Tarık Ziya Ekinci'nin kardeşiydi. Önce karnımızı doyurduk. Ve söz konuşmaya geldi. Bizim gelişimize sevindiklerini, doğru bir iş yaptığımızı söylediler. Bu onların samimi tutumuydu. Çünkü davranışlarından bunu rahatlıkla görebiliyordunuz. Ne yapmayı düşündüğümüzü sordular. Kendileri de uygun görürlerse, bölgeyi dolaşmak, olayları yerinde tespit etmek istediğimizi söyledik. Peki "bizden ne istiyorsunuz" dediler. "Paraya ve herhangi bir olayda avukat yardımına ihtiyacımız var" dedik. "İhtiyaçlarınızı çözeriz, bölgeyi dolaşma düşünceniz önemli. Yarın oturup konuşalım, KDP'li arkadaşlar da gelsin" dediler.

Yeniden görüşmek üzere erkenden ayrıldık. Bizi Erzan Palas diye bir otele yerleştirdiler. Erzan Palas eski belediyeden Mardin kapıya doğru inerken solda, Mêlik Ahmed'in karşı sırasındaydı. Sahibi KDP'li bir ağabeydi. Biz yerleşir yerleşmez sivil polis damlamış. Baktık aşağıda gürültü var, indik. Sivil polis oradaydı. "Ne istiyorsun kardeşim, kimliklerimizi öğrenmek istiyorsan al" dedik. Adam şaşkın, ne diyeceğini bilmez durumda çekip gitti. Otel sahibine de "kimliğimizi verebilirsin, kendini bunun için zora sokma" dedik. Ancak iş onunla bitmiyordu. Muhbirler kullanılıyordu. Aslında oradaki arkadaşlar üzerinde politik terör uygulanıyordu.

Bizim yaptığımız gizli bir şey yoktu. Bir olay vardı ve biz bunu yerinde tespit edip rapor haline getirdikten sonra yetkililere sunmayı düşünüyorduk. Ayrıca kamuoyuna açıklanacaktı. Polis açısından bu bilinmeyen bir durum değildi. Ancak onun amacı korku ve tedirginlik yaratmaktı. İriyarı kocaman şalvarlı bir adam vardı. Otele postu sermişti. Kürtçe konuşmuyor, kırk yıllık ahbap gibi samimi davranıyordu. Erzan Palas'ın sahibi "buna dikkat edin, polise bilgi taşıyor" dedi. Anlamıştık; sivil polisi göndermekle iş bitmiyordu; sohbetlerimize yaban otları da misafir olacaktı.

İkinci gün Dr. Tarık Ziya Ekinci'nin bürosunda bir araya geldik. KDP Genel Sekreteri Sait Elçi ve Dr. Naci Kutlay ile Tahsin Ekinci bu görüşmeden hatırladığım isimler. Bölgede olup bitenler konusunda bilgileri fazlaydı. Bize bilgileri aktardılar ve bölgede dolaşmanın riskini anlattılar. Tutuklanma olabileceğini, bunu göze alıp alamayacağımıza göre hareket etmemizi önerdiler. Kimi provokasyonların olabileceğine dikkat çektiler. Gelmemizin öneminin altını çizdiler. Bölgede kaldığımız süre boyunca yanımızda olduklarını ifade ettiler.

Biz iki grup halinde bölgeyi dolaşacağımızı anlattık. Tayyar Alaca, Agâh Uyanık ve ismini hatırlayamadığım üçüncü arkadaş Mardin bölgesine gideceklerdi. Ahmet Zeki Okçuoğlu'yla ben Silvan'a. Birkaç gün sonra Diyarbakır'da buluşup durum değerlendirmesi yapacak ve yeniden bölgeye dağılacaktık. İstanbul'dan yanımızda afiş getirmiştik. Gittiğimiz her yerde afişleme yapacaktık. Düşüncemiz onay buldu. Sıra ihtiyaçlarımıza geldi. Hukuksal yardım konusunda Tahsin Ekinci sorumluluğu üstlendi. Parasal yardım konusunda, Tarık Ziya Ekinci, Sait Elçi gerekeni yaptılar. Yapılan yardım bize fazlasıyla yeterliydi.

O sıralar DDKO örneği örgütlenme fikri bölgede yaygındı. Değişik adlarla kurulan yasal dernekler vardı. Bu dernekleri bir çatı altında toplama fikri destek bulmamıştı. Herhangi bir kapatma kararına karşı derneklerin tümünü riske etmemek için bağımsız dernekler ve değişik adlar altında kurma fikri daha doğru bulunmuştu. Bu çalışmada KDP aktifti. O günlerde, Ömer Çetin de Diyarbakır'daki dernek çalışmalarını yürütüyordu. Dernek kurulduğunda genel başkanlığını yaptı.

Ömer Çetin ve KDP'den söz açılmışken, burada bir parantez açarak birkaç söz söylemek istiyorum. Türkiye Kürdistan Demokrat Partisi (KDP) Genel Sekreteri Sait Elçi'ydi. Dr. Şıvan (Sait Kırmızıtoprak) KDP MK üyesi ve Kuzey Irak'taki parti temsilcisi. Kuzey Irak'ta doktorluk yapıyordu ve halkın sevgisini kazanmıştı. Önemlisi, Molla Mustafa Barzani'nin ünlü komutanlarından İsa Suvar'ın bölgesinde kalıyordu ve onun desteğini alıyordu. Dr. Şıvan aynı zamanda *49'lar*dandı. Türkiye'de olduğu dönemlerde TİP üyesiydi. Manisa ya da Isparta teşkilatına üyeydi. Sait Elçi, KDP'nin Molla Mustafa Barzani'ye sadık, milliyetçi çizgisinin savunucusuydu. Dr. Şıvan KDP içinde kendine bağlı ayrı bir örgütlenmeye gitmişti. İstanbul DDKO'da ve bölgede yeni bir yapı oluşturuyor, Türkiye'de gerilla hareketini başlatmak istiyordu. Sait Elçi'yi sağ ve pasifist buluyordu. Kurduğu bu yapıya, "Türkiye'de Kürdistan Demokrat Partisi" adını vermişti. Parti adına bir "de" eki ekliyor ve kendini böyle ayırdediyordu.

Ömer Çetin, KDP'nin Dr. Şıvan kanadının genç MK üyelerindendi. Hukuk Fakültesi'ndeki eğitimine ara vermiş gibiydi. Bölgedeki çalışmaların içindeydi. Galiba gerilla çalışmasının da içinde yer alıyordu. Doğru hatırlıyorsam, 1969'da bir köylüsüyle dağda silahlı eğitim yaparken, jandarmayla bir çatışma yaşamış, yanındaki köylü ölmüş, Ömer Çetin yaralı olarak yakalanmıştı. Babası Niyazi Ağa kendi imkânlarıyla olayı kapatmıştı.

Parantezi kapatıp konuya dönersem; Ömer Çetin bizimle ilgilendi. İstanbul'dan bir diyalogumuz vardı. Bölgede olup bitenler ve dernek çalışmaları konusunda bizi bilgilendirdi. Ayrıca babasıyla beraber ziyaret etti. Niyazi Ağa 300 lira maddi destekte bulundu. O gün için 300 lira az para değildi. Niyazi Ağa, 1970'li yıllarda reaksiyoner bir grup tarafından vuruldu. Ömer Çetin'in zor yaşamında bir de böyle bir acı vardır.

Ve biz karar verdiğimiz gibi iki gruba ayrılıp yola çıktık. Ahmet Zeki Okçuoğlu'yla Silvan'a yol aldık. Doğruca Niyazi Usta ve Mehdi Zana'nın terzi dükkânına gittik. Bizi sevgiyle karşıladılar. Geleceğimizden haberdardılar. Silvan'da aktif bir kadro vardı. Bu kadronun faaliyeti bölgedeki çalışmalarda ayrı bir öneme sahiptir. Bunun için önce bu arkadaşları kısaca tanımakta yarar var.

Niyazi Tatlıcı (Niyazi Usta) TİP'liydi. Tanıyan tanımayan, 60'lı yıllardan söz eden herkes Niyazi Usta'yı anmıştır. Zeki, hazırcevap, nüktedan bir insandı. Mehdi Zana'yla ilişkileri baba evlat ilişkisi gibiydi. İkisi de bu ilişkinin hakkını fazlasıyla verdiler. Niyazi Usta her zaman Mehdi Zana'yı destekledi, yanında oldu. Ölümünden sonra da, Mehdi Zana ustası için her evladın yapamayacağını yaptı. Niyazi Usta Marksist'ti. Milliyetçilikle başı pek hoş değildi. TİP'li, KDP'li herkesin sevdiği bir insandı.

Mehdi Zana, 1965'lerden itibaren TİP'te koşturan bir emekçiydi, Doğu Mitinglerinde aktifti. Genç yaşta TİP Genel Yönetim Kurulu üyeliğine alınının teriyle gelmiş; pratik zekâsı, enerjisi ve samimiyetiyle tam bir yerel liderdi. Cebinde parası olmadığı zaman, üstündeki ceketi satıp yol parası yapan, işini yarım bırakmayı sevmeyen bir militandı.

Abdülkerim Ceylan: "Mele[18] Abdülkerim", TİP üyesi, aynı zamanda KDP'li grubun ağabeyi ve bir anlamda hocası. Bir gün, kendisinin ayakkabı tezgâhından ayakkabı çalan bir kadını görür ve müdahale etmez. "Neden müdahale etmedin" diye soranlara, "zavallının ihtiyacı vardı ki öyle bir şey yaptı; bir de ben mi utandırayım" diyecek kadar insandı.

---

18. Mele: Din eğitimi almış, hoca.

Mahmut Okutucu: "Mele Mahmut", Mele Abdülkerim gibi o da din eğitimi almış. TİP üyesi, aynı zamanda KDP'li. TİP'te aktif, hoşsohbet.

Muhterem Biçimli: Muhterem esnaftı, kahvecilik yapıyordu. TİP üyesi, o da KDP'li. Mele Abdülkerim, Mele Mahmut ve Muhterem Biçimli KDP'nin Dr. Şıvan kanadındandı, Mehdi Zana ile yakın dost ve arkadaşlardı. Ancak, Mehdi Zana KDP'de yer almamıştı. Biz gittiğimizde, Muhterem Biçimli Kürtçe bir şiir okumaktan hapisteydi.

Silvan'da mahalleleri dolaştık. Büyük kalabalıklar toplanıyordu. İstanbul'dan öğrencilerin geldiğini duymuşlar, büyük sevgi gösterisinde bulunuyorlardı. Askeri yığınak anlamında önemli rol oynayan bir alay vardı. Askeri eğitimin yapıldığı yerlerden de biri. İkinci günü afişleme yaptık. Alay komutanı albay bizi gördü ve söylenip gitti. Daha sonra da, askeri baskınların olduğu birkaç köy dolaşıp döndük. Hakkımızda dava açılmıştı. Alay komutanı şikâyette bulunmuş ve işlem başlamıştı. Mehdi Zana'nın dükkânında bir araya geldik. Biz avukat için Diyarbakır'a haber iletme düşüncesindeydik. Silvan'daki arkadaşlar farklı düşünüyordu. Hepsinin adına Mehdi Zana, "siz bu işe karışmayın" diye başladı; "afişlemeyi ben yaptım, siz yolunuza devam edin," dedi. Biz itiraz ettik, "sorumluluğu bize ait" demeye çalıştık. Mehdi Zana, "burası küçük bir yer, siz üstlenirseniz, tutuklanırsınız, sizi dışarı çıkarmak için ayrı bir çaba gerekir; ben üstlenirsem, hakim bölgenin insanı, tanıdık, beni serbest bırakır; sizin bir şeyle ilginiz yok" dedi. Silvanlı arkadaşların önerilerine "peki" demekten başka çıkış bulamadık. Mehdi Zana gitti ve sabah serbest kaldı.

Silvan'daki arkadaşların özverili tutumları, yaptığımız işin yarım kalmasına fırsat vermemişti. Eğer arkadaşların desteği olmasaydı, tutuklanır ve daha ilk adımda yapmak istediğimiz çalışma aksardı. Silvan, üç haftayı kapsayacak olan çalışmamızın kader noktası olmuştu.

Biz konuştuğumuz insanların anlattıklarını teybe kaydediyor ve fotoğraf çekiyorduk. Topladığımız bilgileri o günün imkânları içinde belgelemeye çalışıyorduk. En son, Mehdi Zana, Abdülkerim Ceylan ve Mahmut Okutucu'nun anlattıklarını da kayda aldıktan sonra yola koyulduk.

Diyarbakır'a geldiğimizde Mardin bölgesine giden arkadaşların gözaltına alındıklarını öğrendik. Arkadaşlar Mardin-Derik'te gözaltına alınmışlardı. O sırada Derik'te DDKO'nun aktif üyelerinden Eyüp Alacabey bulunuyordu. Eyüp Alacabey'in babası Derik Belediye Başkanı'ydı. Avukat Tahsin Ekinci Derik'e gitmişti. Tahsin Ekinci, Eyüp ve babasının da çabalarıyla arkadaşları bıraktırdı. Hatırladığım, iki gün kadar gözaltında kalmışlar, mahkemeye çıkarıldıktan sonra serbest bırakılmışlardı.

Diyarbakır'da arkadaşları bekledik, geldiler. Bölgedeki çalışmayı sürdürüp sürdürmeme konusunda yeni bir değerlendirme yaptık. Mardin grubunun İstanbul'a geri dönmesine karar verdik. Ahmet Zeki Okçuoğlu'yla ben bölgedeki çalışmayı sürdürecektik. Bizim devam etmemize bölgede destek veren arkadaşlar sevindiler. Doğru bir iş yaptığımız konusunda bizi cesaretlendirdiler. Silvan'dan Mahmut Okutucu'yu yanımıza alıp yola devam etmemiz için Diyarbakır'daki dostların önerisi oldu. Onlar bölgeyi bilen biriyle dolaşmamızın daha güvenli olacağını düşünmüşlerdi. Onları dinledik ve dedikleri gibi de yaptık.

Bu sırada Diyarbakır Cezaevi'nde tutuklu bulunan Hüseyin İnan ve birkaç arkadaşı vardı. Onları ziyaret edebilmemiz için Tahsin Ağabey savcılıktan izin aldı. Hüseyin İnan ve arkadaşlarını ziyaret ettik. Sevgili Hüseyin'i sakin, kendine güveni olan, dikkatli biri olarak hatırlarım. Hapishane duvarlarının arkasında bir kez görüşme ve kısa bir sohbetti. Filistin'den dönerken yanında arkadaşlarıyla yakalanmışlar, yargılanıyorlardı. Kaldıkları koğuş geniş gibiydi. Bölgedeki olaylar konusunda bilgi verdik, çaylarını içtik ve ayrıldık. Diyarbakır'daki arkadaşlar üzerlerine düşen dayanışmayı gösteriyorlardı.

Aynı günlerde Hüseyin Cevahir de Diyarbakır'daydı. Hafızam yanıltmıyorsa hapishanedeki arkadaşlar için gelmişti. Görüştük. Hüseyin Cevahir bölgedeki olaylar konusunda geniş bilgi aldı ve döndükten sonra, bunları geniş haber yaptı.

Milliyet Gazetesi'nden İsmail Cem İpekçi bölgeye gelmişti. Görüşmelerde bulunuyordu. Tarık Ziya Ekinci'nin bürosunda görüştük. Bizdeki bilgileri aktardık. Tahmin edileceği gibi İsmail Cem bölgedeki yetkililerle de görüşmüştü. Döndükten sonra *Milliyet* Gazetesi'nde bir yazı dizisi halinde İsmail Cem'in çalışması yayımlandı.

Tayyar Alaca ve Agâh Uyanık'ı İstanbul'a yolculadıktan sonra Mele Mahmut'la birlikte Bismil bölgesine yöneldik. Baskının olduğu bölgelerden biriydi. İlk gün uğradığımız iki köyden bilgi vermediler. Köylüler tedirgindi. Hatta birinde kaba davranışla da karşılaştık. Köyde birkaç kişi "ne yapacaksınız, çekip gittikten sonra başımıza gelecekleri önleyebilir misiniz" anlamında bir şeyler söyleyip bizi köyün girişinde geriye göndermeye kalkmıştı. Misafir olduğumuzu, amacımızı anlatmaya çalışmış, zar zor köy meydanına girmiştik. Ancak ayakta kısa bir sohbet imkânı bulabilmiş ve bilgi almadan köyü terk etmiştik.

Köyleri yaya dolaşıyorduk. Bahardı, ekinler yeşermeye başlamış, toprak canlanmıştı. O müthiş bahar kokusu tüm hoşluğuyla içimize doluyordu. Öğleden sonra yön değiştirmeye karar verdik. Mele Mahmut bölgeyi bili-

yordu. Din eğitimi gördüğü köye yöneltti bizi. Akşamüstü köye vardık. Doğrudan Seyda[19] diye hitap edilen din eğitimi veren hocanın evine gittik.

Seyda bizi sevgiyle karşıladı. Mele Mahmut'la samimi olduğu davranışından anlaşılıyordu. Yemek yedik, sohbet ettik. Olup bitenlerden haberi vardı. Sohbetiyle de bilinçli bir Kürt olduğu belliydi.[20] Köye giderken Mele Mahmut "Seyda yurtsever biridir" demişti. Bilerek gitmiştik ancak gördüğüm durumdan fazlasıyla etkilenmiştim. Halk içinde örgütlenmek işte buydu. Ve bu ilişkiler, o dönem KDP'nin ilişkileriydi. Daha sonra korundu mu, bilemiyorum.

Seyda'nın evinde sabah kahvaltısı yaptıktan sonra Batman'a doğru yol almaya başladık. İkinci gün akşam Batman'da olmayı hesaplıyorduk. Birkaç köye uğradık, bazı bilgiler aldık. Akşamüstü Şekildiz adında bir köye vardık. Bizi heyecanla karşıladılar. Reşit Amca adında hoşsohbet bir amca bizi misafir etti. Reşit Amca kısa boylu, zayıf, konuşkan biriydi, "size her şeyi anlatacağım, kimseden korkum yok," dedi. Onların köyü de basılmıştı. Askerler köye sabaha doğru saat dört gibi gelmişti. Tüm köylüyü meydana toplamış. Kadınları bir tarafa erkekleri bir tarafa sıraya dizmiş. Sonra erkekleri çırılçıplak soydurmuş. Kimi dövülmüş, söyleneni yapmayı reddettiği için, kimi evine kapanmış, utancından dışarı çıkamıyormuş. Köyün imamı köyü terk etmiş. Çünkü imamı da soymuşlar, erkeklik organına bağladıkları ipi eşinin eline vermişler. Ortalıkta dolaştırıp gülmüşler. Apê Reşit (Reşit Amca) kendini asmaya kalkmış, önüne geçmişler. Bilgi aldığımız tüm yerlerde olanlar aynıydı. İnsanları çırılçıplak soymak, köydeki din adamını aşağılamak. İnsanların inançları ve onurlarıyla oynayan ve can alan bir ilginç "operasyon"du bölgede süren.

Apê Reşit'i ve Şekildiz Köyü'nü hiç unutmadım. Köy sessizliğe boğulmuştu. Ortalıkta kimseyi göremiyorduk. Bilgi aldığımız her yerden aynı şeyleri dinledik. Ancak Apê Reşit'in anlatımındaki gerçekliği ve yoksul sofrasını bize açışındaki içtenliği bir başkaydı. Bizi uğurlarken de hâlâ konuşuyordu. Kimseden korkmadığını, her zaman her yerde olanları anlatabileceğini söylüyor ve bize teşekkür ediyordu. Biz de Reşit Amca'ya teşekkür ettik. Resimlerini çektik, anlatımını banda kaydettik ve tüm olan bitenleri, Reşit Amca'nın anlattıkları da içinde olmak üzere yetkililerin önüne koyacağımıza söz verip yola devam ettik. Kurtalan Ekspresi'ne gidiyorduk.

---

19. Seyda: Din alanında iyi eğitim görmüş, kendi alanında bilgili anlamında bir sıfat.
20. Yanında eğitim gören öğrencileriyle de sohbet imkânı bulduk. Öğrencilere "Feqi" denir, yani imam ya da din hocası adayı. Feqiler de Kürt meselesinden haberdardı.

Şekildiz'den sonra birkaç köye daha uğramış, akşama doğru Salat'tan Kurtalan Ekspresi'ne binmiştik. Günlerin yorgunluğu üstümüzdeydi. Batman'da Mele Mehmet'le buluştuk. Mele Mahmut bizi tanıştırdı. Mele Mehmet KDP'liydi; kısa boylu, zayıf, hareketli bir arkadaştı. Sabah bizi o devralıyordu. Daha doğrusu bizimle yola o devam edecek, Mele Mahmut Silvan'a dönecekti. Akşam erkenden uyuduk. Tüm yorgunluğumuzu alan iyi bir uyku çektik. Sabah kahvaltıdan sonra sevgili Mele Mahmut'u Silvan'a yolculadık.

Bu kez yönümüzü Mardin bölgesine çevirdik. Gercüş üzerinden Mardin, Midyat ve İdil'e yol alacaktık. Oradan Cizre'ye gitmeyi düşünüyorduk. Mardin'in içinde yapacak bir şeyimiz yoktu. Galiba Mardin'de bir yemek yedik ve sonra Midyat'a geçtik. Süryanilerin andıkları adıyla Etsel. Şimdi hafızamda hayal gibi silik. Tarihi bir dokusu vardı. Midyat'a yakın dağın kıyısına kurulu bir Süryani köyünü ziyaret ettik. Dağda kayaların arasında tarihi bir kiliseleri vardı. Bize kiliseyi gezdirdiler, tarih konusunda bilgilendirdiler. Papaz çok dikkatli ve karşısındakilere karşı fazlasıyla saygılı bir insandı. Asker onlara da uğramıştı. Ancak onlar bize bilgi veremeyeceklerini ve "kendilerini anlamamızı" rica ederek dertlerini uygun bir şekilde ifade ettiler. Biz sıkıntılarını anlıyorduk ve tutumlarını saygıyla karşıladık.

İdil'e kadar gittiğimizi hatırlıyorum. Cizre'ye doğru yol alırken dağlara bakan ovalık bir bölgede yol kenarında bir köye uğradık. Köyde askeri karakol vardı. Bir astsubay yolumuzu kesti ve bizi karakola çağırdı, gittik. Köye giremeyeceğimizi söylüyordu. Kendisine durumu, yaptığımız işi izah ettik. Bir yerlerle görüşme yaptı ve sonra bize "köylü sizinle konuşmaz, istiyorsanız buyurun konuşun, yalnız buradan öteye gidemezsiniz, yasaktır" dedi. Cizre'ye gitmek istiyorduk. Niyetimiz sınırda olup bitenleri öğrenmek, bilgi toplamaktı. Astsubay kesin emir almıştı. Yanında jandarma hazır bekliyordu. Açık sözlü biriydi. "Emir aldım, köylü sizinle konuşacaksa buyurun konuşun, öteye gidemezsiniz, ısrar ederseniz sizi tutuklarım" diyordu.

Köylüyle konuşmayı denedik, olmadı. Köylü haklı olarak çekiniyordu. Karakol köydeydi ve her şey askerin gözü önünde olup bitecekti. Biz durumu görünce ısrar etmedik. Köyden ayrılırken, jandarma yanımızdan ayrılmadı. Araba beklerken bizimle beraber "nöbet" tuttu.

Böylelikle Cizre'ye gitme düşüncemizden vazgeçip geri döndük. Bir akşam Batman'da kaldıktan sonra Diyarbakır'a geldik. Tarık Ağabeyler ile bir durum değerlendirmesi yaptık. Uğradığımız yerlerde tam sekiz ölüm vakası tespit etmiştik. Olayların oluş biçimi, yapılan işkenceler, köy ve kişi adlarıyla birlikte küçümsenmeyecek bilgi toplamıştık ve çalışmamız yaklaşık üç hafta sürmüştü.

Bu çalışma sırasında Ahmet Zeki Okçuoğlu özveriliydi. Aramızda ufak da olsa bir uyumsuzluk olduğunu hatırlamıyorum. Riskin ortaya çıktığı anlarda kararlılığını bozmadı. Sevgili Ahmet'i hep o kararlı ve özverili günlerle anarım. Onunla birlikte büyük bir keyifle çalıştık. İstanbul'a dönerken Ahmet ailesini ziyaret etmek istedi. Elazığ-Karakoçanlıydı. Para gerekiyordu. Kasa bendim, paraları çıkardım; içinden 20 lira, yalnızca yol parasını aldı. Ne yaptımsa fazlasını kabul etmedi. "Eve gidiyorum, sonrasını orada hallederim" dedi ve Ahmet Elazığ'a, ben yanıma belgeleri (bantlar-fotoğraflar) alıp İstanbul'a yola koyulduk.

İstanbul'a Murat Turizm'le geliyordum. Galiba Bolu Dağı'ndaki molada otobüs beni bırakıp yola çıkmıştı. Otobüsü kaçırdığımı fark edince dünya başıma yıkıldı sandım. Çünkü bantlar ve filmler otobüsteydi. Üç haftalık emeğimizin tümü uçup gitmişti sanki. Üzerimde para vardı. Bir taksiciyle anlaştık, "yolda otobüsü yakalarım" dedi. Yola çıktık, İstanbul'a kadar geldik. Yolda fark ettim ki taksici "bir kuş" yakaladığını düşünerek yol alıyordu. Yapacak bir şey yoktu, katlandık. Murat Turizm'in yeri Laleli'de Edebiyat Fakültesi'nin karşısındaydı. Bir ara Koska Helvacısı vardı orada. Geldiğimizde, otobüs şoförü bant ve filmleri büroya bırakmıştı. Telaşla içeri girip sordum. Adam çok rahattı. Beni telaşlı görünce bir anlam veremedi. Bantları ve filmleri verdi. İçimden "bunların içinde ne olduğunu ve nasıl bir emekle ortaya çıktığını bir bilsen" dedim.

Yeniden doğmuş gibiydim. Derin bir nefes aldım ve DDKO'ya gittim. Başkan Hikmet Bozçalı'ydı. Yeni seçilmişti. Oturduk, konuştuk. Üstümdekileri teslim ettim. 400 lira para, bant ve filmler. 250 lira taksi parası vermiştim, bilgi olarak aktardım. Bandı bana geri verdiler; çözmek gerekiyordu. Bölgede olup bitenlerle ilgili rapor hazırlanması ve yetkili yerlere iletilmesi fikri vardı. Raporun hazırlanma işini de bana verdiler. Filmleri tab ettirip dernekte bir sergi açtık. Basın davet edildi ve bilgilendirildi.

Dernekte tüm üyeleri bilgilendirme ve daha sonra yapılacak işler için bir toplantı yapıldı. Bölgedeki durum konusunda geniş bilgi verildi, yapılması gerekenler konusunda konuşmalardan sonra öneriler geldi. Yeniden afişleme ve bölgede büyük bir yürüyüş kararı alındı. Yürüyüş Silvan'dan başlayacak Diyarbakır'a kadar yayan sürecekti. Yaklaşık 80–90 kilometrelik bir yol diye hatırlıyorum.

Yürüyüş konusundaki karar bölgedeki arkadaşların onayını almak kaydıyla çıkmıştı. Bunun için bölgeye bazı arkadaşların gitmesi gerekiyordu. Gönüllü arandı. Ahmet Karlı "ben giderim" dedi. Ahmet Karlı, Necmettin Büyükkaya ve Ahmet Zeki Okçuoğlu gibi KDP'nin DDKO'daki genç kad-

rolarındandı. Başka da kimse talip olmadı. Özellikle yürüyüş konusunda ateşli nutuklar atan arkadaşlar suskundu. Okul sınavlarına bir ay vardı. Dersleri bırakıp gitmek kolay değildi. Ahmet'in yanına ben katıldım.

Birlikte tekrar Diyarbakır'a yolculuğa çıktım. Tarık Ziya Ekinci'yle ilişkiye geçtik. Tarık Ağabey bizi görünce "ne işiniz var" der gibiydi. Geliş nedenimizi aktardık. Doğru bulmadığı belliydi. Yine de "arkadaşları çağıralım birlikte konuşalım," dedi. Tahsin Ekinci, Dr. Naci Kutlay ve yanılmıyorsam Sait Elçi toplandık.

Dr. Naci Kutlay için bir iki söz söylemem gerekir sanırım. Naci Ağabey *49'lar olayı*nda içerde yatmış, TİP içindeki Kürt aydınlarından. Ağrı'da 1965 ve 69'da TİP adayı olmuş. Az sayıda oyla seçimleri kaybetmişti. Ağrı ve Kars bölgesinde tanınan ve sevilen bir isimdi.

Tarık Ağabey toplantıyı açtı. Bizim geliş nedenimiz konusunda herkes düşüncesini söyledi. Hepsinin ortak fikrine göre "yürüyüş" olanaklı değildi. Ayrıca gerginliği artıran bir neden olurdu. Düşündüğümüz katılım da gerçekçi değildi. Hiç unutmam "ama neden, bunu yapabiliriz, müdahale ederlerse etsinler" gibisinden bir şeyler söylemiştim. Dr. Naci Kutlay bana dönüp, "yahu biz seni akıllı biri sanmıştık; nasıl böyle konuşursun, o kadar emek verdiniz, herkes sizi konuşuyor, üniversitede okuyan gençlerimiz bize sahip çıktı; Ankara'dan, İstanbul'dan kalkıp buraya geldiler diyor, daha ne istiyorsunuz, bugüne kadar böyle bir şey oldu mu?" dedi. Naci Ağabey tatlı sert, taşı gediğine koymuştu. Düşündüğümüz işin akıllıca olmadığını anlamıştık. Bölgeden onay alamamıştık. Onlar haklıydı. Tartışmayı uzatmadık.

Aramızdaki fark, genç insanın heyecanı ve hayalciliği ile tecrübenin gerçekçiliğiydi. Şükür ki Ahmet Karlı'yla onların aklıselimine saygımız vardı ve kendimizi abartan kişiler değildik. Kendimizi hemen topladık. Ahmet, Siverek'e ailesini görmeye gitti.

O ara Ragıp Zarakolu da Diyarbakır'daydı. Birlikte önce Ergani'ye gittik. Bir akşam bizde kaldık. İkinci gün yola çıktık. Sevgili Ragıp, yeğenim Mekkiye'yle bir de resmimizi çekti. Mekkiye o zaman tek çocuktu. Bir ya da iki yaşındaydı. Mekkiye'yi omzuma almıştım. 68'den sonra Ergani'ye ilk uğrayışımdı. Babamın mali durumu sarsılmış görünüyordu. Çok üzülmüştüm. Yol boyunca Ragıp bana moral vermeye çalıştı.

İstanbul'a geldikten sonra bölgedeki çalışmayı rapor haline getirmek için çalışmaya başladım. Yalnız başıma işin altından nasıl çıkacağımı düşünürken, Veysi Sarısözen ve Ertan Uyar hızır gibi imdadıma yetiştiler. Selimiye-Çiçekçi'de Ahmet Kızıler'le birlikte kalıyorduk. Bant çözümünü Veysi ve Ertan üstlendiler.

Onlar bant çözümüyle uğraşırken, ben bölgeden getirdiğim Kürtçe bir bandı dinliyordum. Türküleri dinlerken kendimi fazla kaptırmışım. Sabahtan öğleden sonraya sarkan bir zaman dilimi içinde aynı bandı çaldırıp durmuştum. Dinlediğim Kürt halk müziğinde enstrüman kullanılmıyordu. Yani Kürtçe bilmeyen için dinlenilmesi pek tercih edilecek müzik türü değildi. Bant çözümü büyük ölçüde yapılmıştı, Ertan fazla sıkılmış olacak ki, "yeter be kardeşim, buna kafa derler" dedi ve ayağa kalktı. Veysi bir şeyler söylemeye çalıştı, tansiyonu düşürmek için. Sevgili Ertan durur mu; çekti gitti. Ben mosmor donup kalmıştım. Düşüncesizlik etmiştim, Veysi ve Ertan'a özür borcum vardı.

Daha sonra bant çözümünü Ertan tamamladı. Raporun hazırlanmasında, özellikle dili ve sistematiği konusunda Veysi'nin önemli katkısı oldu. Hazırlanan rapor, Cumhurbaşkanı, Başbakan, Genelkurmay Başkanlığı ve günlük gazetelere ulaştırıldı. Raporda, sekiz ölüm vakası yer ve zaman olarak ifade ediliyordu. Ölenlerden biri, hamile bir kadındı. Yine köylerde uygulanan falakaya yatırma, çırılçıplak soyma, köydeki din adamlarına yapılanlar yer ve isimleriyle ifade ediliyordu. Anımsayabildiğim kadarıyla günlük basında gereken ilgiyi bulmuştu. Durumun soruşturulmasını isteyenlerden, "bölücülük tehlikesi"ne kanıt arayan eğilimlere kadar geniş bir kesimde yankı bulmuştu. Yanılmıyorsam Genelkurmay'dan da yanıt verilmişti. Daha sonraları bu rapor, 12 Mart'ta Diyarbakır'daki yargılamaların konusu oldu.

1970 yılı içinde DDKO, soldaki tartışmalar konusunda üyelerini aydınlatma amaçlı konferanslar organize etmeye çalışıyordu. Bunun için tarafların temsilcilerini davet etme kararındaydı. Bu konferanslardan birini Dr. Hikmet Kıvılcımlı verdi. Dr. Kıvılcımlı'yla görüşmeye Necmettin Büyükkaya'yla birlikte gittik. Göztepe'de bir apartman dairesinde oturuyordu. Bizi salonda ayakta karşıladı. Hafızamda kalan uzun boylu, kır saçlı, mütevazı bir insan portresidir. Uzun hapislik yıllarının yorgunluğu vardı üzerinde sanki. Ya da, içinde yer aldığı politik kavgadaki kırılıp dökülmelerin sonrasında yaşanan yalnızlığın hüznü. Önce ne içeceğimizi sordu, "çay" dedik. Sonra ziyaret amacımızı aktardık. Olumlu yanıt verdi. Doğaldır ki biz fazlasıyla heyecanlıydık ve Dr. Hikmet Kıvılcımlı'yı dinlemek istiyorduk. Sorular sohbeti açtı. Bende kalan, birkaç ilginç konuda söyledikleri oldu. Hatırlayabildiğim kadarıyla, hapishanede uzun yıllar kaldığını; "benim üniversitem hapishanelerdir" anlamında bir şeyler söylemişti. Galiba bizim sorumuz üzerine söz sırası Nâzım Hikmet'e geldiğinde "şair işte" diyen bir küçümseyiş ifadesi. Bu beklemediğimiz bir yanıttı.

Kürt sorunu konusunda konuştuğumuzu hatırlıyorum. Bu da bizim soru-

muzdan açılmış olabilir. Kürt isyanlarının emperyalizmin kışkırtması olduğuna dair bir değerlendirme yaptığını ve bizim itirazımız üzerine tartışmanın biraz uzadığını hatırlıyorum. Dr. Kıvılcımlı bu tartışmada bizim heyecanımızı hoşgörüyle karşılamış, sakin haliyle değerlendirmesinin "Şeyh Said" isyanıyla ilgili olduğunu ifade etmişti. Böylelikle değerlendirmesini yumuşatmış oluyordu, ama düşüncesinde kararlıydı.

Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın konferansına ilgi fazla olmuştu. Salon doluydu. Çok kişi ayakta dinledi. DDKO üyeleri soru sordu, cevap aldılar. DDKO, Kürt sorunu dışında ilk defa böyle bir organizasyon yapmıştı ve bunun önemi dinleyicilerin gösterdiği ilgiyle de görülmüştü.

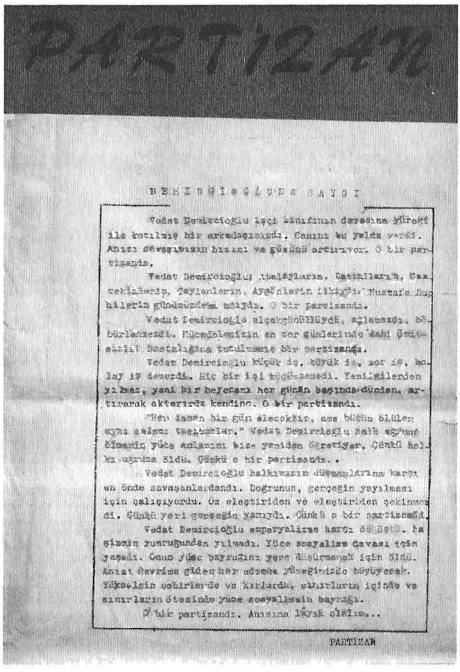
4. BÖLÜM

Partizan Dönemi

Partizan, 1970 Mayıs-Aralık ayları arasında toplam 7 sayı yayımlanan bir aylık politik derginin adıdır. Bu ad TİP Eminönü İlçesi ile bütünleşiyordu. *Partizan* neydi, ne yaptı? Bu sorunun yanıtını bulmak için o günlere bir göz atalım.

Partizan çevresinin ortaya çıkmasında önemli etken, 1968 Çekoslovakya olaylarından sonraki bunalım sürecinde başlayan arayıştır. Deyim yerindeyse, Çekoslovakya olaylarıyla cin şişeden çıkmış, herkes kılıcını çekmişti. 1970'e gelindiğinde TİP darmadağınık bir haldeydi. İstanbul'da il teşkilatı ile ilçeler arasında iletişim kopmuş gibiydi. Tartışan insanlar partide muhatap bulamıyor; tartışmak "MDD'cilik"le eş kabul ediliyor ve tecrit ediliyordu. TİP dar bir parti olma yolundaydı.

1970 yılı içinde Mihri Belli ve Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın, Avcıoğlu'nun *Devrim* Gazetesi çevresiyle ittifak arama çabası belirgin hale gelmişti. Mahir Çayan ve Deniz Gezmiş gibi genç gruplar kadroları-

PARTİZAN

DEMİRCİOĞLU'NA SAYGI

Vedat Demircioğlu işçi sınıfının davasına yürekten bağlılığı bir arkadaşımızdı. Canını bu yolda verdi. Anısı savaşımızın hızını ve gücünü artırıyor. O bir partizandı.

Vedat Demircioğlu; ideallerin, inançlarının, davranışlarının, tavırlarının, eylemlerinin, ayrıntılarının ilkiyle, mutlaka bağlılıklarının gündeminde mıydı. O bir partizandı.

Vedat Demircioğlu ölçekli bir yöneticiydi, eğlenceli, sohbetleri severdi. Küçümsemelerin en zor günlerinde dahi yüreklilikle, soğukkanlılıkla tutulmuş bir partizandı.

Vedat Demircioğlu küçük iş, büyük iş, zor iş, kolay iş demezdi. Hiç bir işi küçümsemedi. Yenilgilerden yılmaz, yeni bir heyecanla her günün başındaydı. Artırmak olanaklarını kendinde. O bir partizandı.

"Her insan bir gün ölecektir, ama bütün ölüler aynı anlamı taşımazlar." Vedat Demircioğlu Halk uğruna ölmenin yüce anlamını bize yeniden öğretiyor. Çünkü halk uğruna öldü. Çünkü o bir partizandı..

Vedat Demircioğlu halkımızın düşmanlarına karşı en önde savaşanlardandı. Doğrunun, gerçeğin yayılması için çalışıyordu. Öz eleştiriden ve eleştiriden çekinmedi. Çünkü yeni gerçeğin yanıydı. Çünkü o bir partizandı.

Vedat Demircioğlu emperyalizme karşı değildi. Bu onun yaşamından yılmadı. Yüce sosyalizm davası için yaşadı. Onun yüce bayrağını yere düşürmemek için öldü. Anısı devrime giden her adımda yüreğimizde büyüyecek. Yükselişin zorluklarında ve kırılarda, sıkıntıların içinde ve zaferlerin coşkusunda yüce sosyalizmin bayrağı.

O bir partizandı. Anısına layık olalım...

PARTİZAN

Partizan Dergisi 1. sayısı. Teksirle çoğaltılmış. İlk sayfada "Demircioğlu'na Saygı" başlıklı "*Partizan*" imzalı bir yazı yer alıyor. Yazı, "O bir partizandı. Anısına layık olalım..." cümleleriyle bitiyor.
Başlık: Kırmızı zemin üzerinde siyah *Partizan* yazısı.

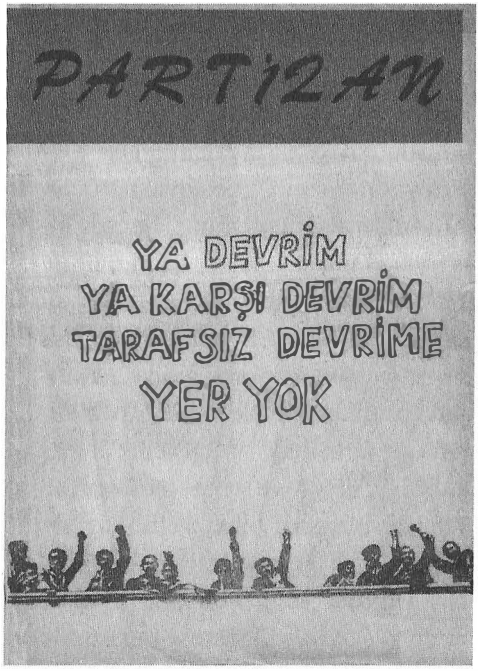
nı Filistin kamplarına eğitim için göndermeye başlamıştı ve bu iki grup da "sol bir darbe"ye sıcak bakıyordu.

TİP'te sendikacılar, Aybar'dan sonra partiyle aralarına mesafe koymuşlardı. Kürt aydınları Boran-Aren grubuna uzak durdular ve arayışa girdiler. DDKO adına Diyarbakır'a gittiğimizde, bir gazete hazırlığı içindeydiler. Gazeteyi, TİP'teki Kürt aydınlarla, KDP çevresi birlikte çıkarma konusunda hemfikirdi. Tarık Ziya Ekinci bizi gazete konusunda bilgilendirmiş ve Sait Elçilerle (KDP'yle) birlikte çıkaracaklarını aktarmıştı. Hatırlayabildiğim, bir araya geldiğimiz sıralarda Sait Elçi'den de bunu dinlemiştim. Yine bu girişimi desteklemek için İstanbul ve Ankara DDKO temsilcilerinin Ankara'da bir toplantısına, İstanbul DDKO adına katılmıştım. Toplantıyı Canip Yıldırım yönetmişti. İstanbul DDKO adına Mehmet Can'la ben, gazete girişimini olumlu karşılayıp desteklemiştik. Ankara DDKO'nun destek için istekleri vardı. Uzun süre tartıştıklarını hatırlıyorum. Ankara'daki arkadaşlar galiba söz hakkı istiyorlardı.

Hatırlayabildiğim Kürt çevrede ciddi bir arayışın o dönem başladığıdır. Hem de TİP'teki Marksist aydınlarla KDP'deki milliyetçi çizgi birlikte, bir çalışmanın içinde.

Burada *Ant* Dergisi'nin tutumu konusunda da birkaç söz söylemek istiyorum. *Ant* Dergisi çıkışında TİP'i desteklemiş, uzun bir süre bu tutumunu sürdürmüştü. TİP'te tartışma başladığı sırada, TİP'in birliğini savunan "Üçüncü Yol Bildirisi"ne destek vermişti. O dönem TİP'i, daha doğrusu Boran-Aren grubunu destekleyen yalnız *Emek* Dergisi vardı.

Tartışmak ve karara varmak için arayış içindeydik. Bu amaçla *Partizan* Dergisi'ni çıkarma kararına vardık. *Partizan* Dergisi'ni çıkaranlar, Anadolu'nun değişik bölgelerinden gelmiş üniversite öğrencilerinin oluşturduğu 30 kişi civarında genç bir çevreydi. Hepimiz, 1964–68 yılları arasında üniversiteye giren, hem TİP'te

Partizan dergisi 3–4. sayısı. İki sayı birlikte basılmış. Teksirle çoğaltılmış.

hem de FKF'de aktifleşen ve eylemler içinde tanışan insanlardık. Çetin Altan'ın günlük gazete makaleleri ve Aybar'ın ateşli nutuklarıyla başlayan yürüyüşte; Uyanış Mitingleri, 6. Filo, üniversite işgali ve Kanlı Pazar eylemleriyle devam eden dalgalanmada bir arada kalabilen, ilişkileri sadece İstanbul'la sınırlı olan bir avuç genç insan. Sosyal kesim olarak da köy kökenli ya da esnaf ve ücretli ailelerden geliyorduk. *Partizan* çevresinde yer alanlar hakkında kimi bilgiler bu konuda yararlı olur sanırım.

Partizan Çevresi

Veysi Sarısözen, anne ve baba öğretmen, Edebiyat Fakültesi'nde öğrenci. Babası Sivas kökenli Sarısözen ailesinden. Ancak o daha fazla Antakya'da kalmış, liseyi Antakya'da bitirmiş. Üniversite öğrenimi için annesinin ailesinin yanına İstanbul'a gelmişti. Üç kardeşler: Ayşe (Zarakolu), Veysi ve Mehmet Sarısözen; üç kardeş de Marksist, FKF ve TİP üyesi. Veysi, FKF'nin kuruluşunda aktif görev almış, İstanbul Bölge Sekreterliği görevini üstlenmiş. Önceleri TİP Zeytinburnu İlçesi'nde, sonra Eminönü İlçesi'nde aktif. İstanbul Üniversitesi işgalinde FKF'nin aktifleşmesine ve işgalin taleplerinin belirlenmesine katkıda bulunmuş, 6. Filo eylemlerinde yer almış, ilk tutuklanan öğrenciler arasında. Öğrenci hareketindeki yöneticiliği ve TİP'te "Üçüncü Yol Bildirisi" çalışmasındaki katkısıyla o dönem solda tanınan gençlerden.

Nabi Yağcı, Hukuk Fakültesi öğrencisi. FKF'nin kuruluş çalışmalarına katılmış. Hukukçular Fikir Kulübü ve FKF İstanbul Bölge Sekreterliği'nde yöneticilik yapmış. TİP'te aktif. TİP İstanbul Fatih İlçe yönetiminde görev almış. Tokatlı, babası hayatta değil. Ağabeyinin desteğiyle eğitimini sürdürmüş. Üniversitede okurken bir yandan da Basın-İş ve TÖS'te çalıştı. "Üçüncü Yol Bildirisi"nin hazırlanmasında, üniversite işgalinde ve 6. Filo eylemlerinde aktif.

Sıtkı Coşkun, İktisat Fakültesi öğrencisi. Öğretmen babanın üç çocuğundan biri. Elazığ kökenli. Gençlik hareketinin liderlerinden, İktisat Fakültesi öğrenci temsilcisi; TİP Eminönü İlçesi üyesi. 68'de İstanbul Üniversitesi'ndeki eylemlerin hepsinde var. İyi bir hatipti, Sıtkı Coşkun çıkıp konuştuğu zaman bütün öğrenciler eyleme katılırdı. Onun muhalifleri bile bu hakkını teslim ederlerdi. Mihri Belli'nin çıkardığı *Türk Solu* Dergisi de Sıtkı Coşkun'a bu ayrıcalığı tanıyanlardandı. Hepimiz "kötü niyetli oportünist"lerdik, Sıtkı Coşkun "iyi niyetli oportünist"ti. Sıtkı'nın bu "ayrıcalığının" nedeni öğrenci hareketi içindeki ağırlığından geliyordu.

Mehmet Salmanoğlu, Edebiyat Fakültesi öğrencisiydi. Antakya-Altınö-

zü'nden, köylü ve Arap kökenliydi. Rivayet edilir ki Salmanoğlu ailesi Irak'tan göç etmiş, El Tıkrîti aşiretinden. Yani Saddam Hüseyin ile akraba. Ancak gel gör ki Salmanoğlu'nun Saddam'ı çağrıştıracak tek özelliği yok. Tam bir hümanist; onun için arkadaşları arasında "Baba Salman" olarak çağrılırdı, hesapsız sevenlerden. FKF'nin kuruluşunda yer almış. TİP Beyoğlu İlçesi üyesi, FKF ve TİP'in tüm eylemlerine katılmış. "Üçüncü Yol Bildirisi" sırasında Beyoğlu İlçesi'ndeki çalışmaları yürütmüş. Antakya'da sol çevrenin tanıdığı ve güvendiği biri. Arkadaşlarının hayatında güzel bir renk Salmanoğlu.

Nurseli (Sarısözen) ve Gülay Varlı kardeşler, ikisi de Edebiyat Fakültesi öğrencisiydi. İzmirli öğretmen anne, astsubay bir babanın çocukları. 1967'den itibaren tüm eylemlerde aktif oldular. Gülay, öğrenci eylemlerinde zaman zaman sağcı unsurların saldırılarına hedef olmuştu. FKF ve TİP Eminönü İlçesi üyeleri. Gündüz okulda, akşam Eminönü İlçesinde çabalarını sürdürürlerdi. Parti ve FKF'de herkesin sevdiği fedakâr, hesapsız paylaşan iki can kardeş.

Ertan Uyar, Edebiyat Fakültesi öğrencisi, memur bir aileden. FKF ve TİP Eminönü İlçesi üyesi. 1967'den itibaren tüm eylemlerde aktif. Edebiyat Fakültesi'nde Oya Sencer, Muzaffer Sencer gibi o dönemin genç Marksist hocalarıyla yakın ilişkisi olan arkadaşlardan. Edebiyat Fakültesi'nde Sosyal Gerçekleri Araştırma Derneği'nin Başkanı. Renkli kişiliğiyle arkadaşlarının sevgili "huysuzu."

Çiçek Tuncer (Yağcı), İzmirli bir eşraf ailesinden. Edebiyat Fakültesi öğrencisi. 1967'den itibaren tüm eylemlerde yer aldı. FKF ve TİP Eminönü İlçesi üyesi. Gündüz okulda, akşam partide çalışmalara aktif katıldı. Arkadaşları içinde sakin, uyumlu çabasıyla sevilen biri.

Ayşe Coşkun, Çerkez bir aileden. İktisat Fakültesi öğrencisi. İktisat Fikir Kulübü ve öğrenci derneğinde aktif. Tüm eylemlerde yer aldı. Arkadaşları arasında çalışkanlığıyla yeri olan bir karınca.[21]

Adil Demirci, Antepli esnaf bir aileden. Hukuk Fakültesi öğrencisi. FKF ve TİP üyesi. Tüm eylemlerde aktif. TİP'e Gaziantep'te üye oldu. TİP'in 3. Olağanüstü Kongresi sırasında Boran-Aren çevresinin tasfiyesine karşı, kongrede desteklenmeleri yönündeki çabasını TİP Antep teşkilatında sürdürdü. Ünlü kabadayı TİP Antep İl Başkanı Kürt Reşit'i yakından tanıyan ve il teşkilatında sevilen biriydi. Kürt Reşit Aybarcı'ydı ve TİP'te önemli yere sahipti.

Cihan Şenoğuz, Eskişehirli memur bir aileden. İktisat Fakültesi öğrencisi.

---

21. Sıtkı Coşkun sigara, alkol kullanmazdı. Yalnız bunun bir istisnası var. Ayşe'ye sevdalandığı gün körkütük sarhoştu.

FKF ve TİP üyesi. İktisat Fakültesi'ndeki çevrede etkin. Tüm eylemlerde yer aldı. İşgal, 6. Filo, Kanlı Pazar. Sevgili Cihan 1968'de Harun Karadenizler'le beraber Zap Suyu üzerinde köprü kurmaya gitti. Parasız kaldığımızda birlikte anket yapmaya çıkar, ev ev dolaşırdık.

Ertuğrul Yeşilova, Eskişehirli emekçi bir aileden. Hukuk Fakültesi öğrencisi. FKF ve TİP Kadıköy İlçesi üyesi. Tüm eylemlerde yer aldı. "Üçüncü Yol Bildirisi" çalışmalarında Kadıköy İlçesi'nde çabasını sürdürdü. İnsan ilişkisinde hesap bilmezlerden. "Çekirdek" toplantılarını evinde örgütlerken, annesinin memleketten gönderdiği yiyecekleri paylaşacak kadar cömert, arkadaşlarının sevgili "kızıl"ı.

Toygun Eraslan, İktisat Fakültesi öğrencisi. FKF ve TİP Eminönü İlçesi üyesi. İktisat Fakültesi Öğrenci Derneği Başkanı. Prof. İdris Küçükömer ve Prof. Sencer Divitçioğlu'yla yakın ilişkisi vardı. Tüm eylemlerde yer aldı. İstanbul Üniversitesi işgalinde işgal komitesi üyesi ve komite sözcüsü.

İrvem Keskinoğlu, Edebiyat Fakültesi mezunu. FKF ve TİP üyesi. Tüm eylemlerde yer aldı. İstanbul kökenli bir aileden. Babası Prof. Suat Keskinoğlu. Katı duruşunun arkasında hassas bir yüreğe sahip.

Ragıp Zarakolu, memur bir aileden. İktisat Fakültesi öğrencisi. FKF'de aktif. Okumayı seven ve yazan biri. Tüm eylemlerde yer aldı. Ancak gürültüyü pek sevmez. İşini sessiz yapar. Çalışkan, ancak çalışırken pek fark edilmezdi.

Güray Tekin Öz, Hukuk Fakültesi öğrencisi. FKF ve TİP Eminönü İlçesi üyesi. Tüm eylemlerde yer aldı. Kitapları, okuma ve yazmayı, basın yayın işlerini severdi.

Berdan Dere, Bartınlı, öğretmen bir aileden. İktisat Fakültesi öğrencisi. FKF ve TİP Eminönü İlçesi üyesi. Veysi, Ayşe, Mehmet Sarısözen kardeşlerin anne tarafından kuzeni. Çekirdek toplantılarından sonraki tüm eylemlerde var. Ufuk ve Hasan adında iki arkadaşıyla iş ayrımı yapmadan koşturduğunu hatırlıyorum.

Mehmet Sarısözen, Edebiyat Fakültesi öğrencisi. Veysi Sarısözen'in kardeşi. Tüm zamanını veren çalışkan biri. TİP Eminönü İlçesinin sevilenlerindendi. Eylemlerin hepsinde var.

Ahmet Kızıler, Alevi Kürtlerden. Erzincan-Tercanlı bir dede ailesinden. Karayollarında çalışmış. Yol-İş Sendikası'nın çalışmalarına katılmış. Ege'de çalıştığı bir dönem, Dr. Şıvan'la (Sait Kırmızıtoprak) tanışmış. TİP'in çalışmalarında yer almış. Sonra işi bırakıp Hukuk Fakültesi'ne girmişti.

Agâh Uyanık, Diyarbakırlı bir aileden. Nişantaşı Dişçilik Fakültesi'nde öğrenci. TİP ve DDKO üyesi. Diyarbakır Yurdu'nda kalıyor. TİP Eminönü İlçesi ve Yönetim Kurulu üyesi. Kavgacı görünür, ancak fazla duygusaldır. Arkadaşlarına sonuna kadar bağlı biri.

Halil Kural, tekstil atölyesinde işçi. İskenderun-Dörtyol'dan. TİP Eminönü İlçesi ve yönetim kurulu üyesi. İşin dışında hep partide.

Gün Bulut, Hukuk Fakültesi öğrencisi. Hep okur. Beyefendi. Arkadaşlarına adları yerine "dostum" diye hitap eder; "dostum."

Mustafa Hayrullahoğlu, Diyarbakırlı bir aileden. İktisat Fakültesi öğrencisi. Diyarbakır Yurdu'nda kalıyordu. Truman Şakarer ve Berat Beran adında hiç ayrılmadığı iki arkadaşı daha vardı. Yurdun beyefendi grubu. Truman ve Berat yemeğe Mustafasız gitmezler. Mustafa'nın muzipliği tutarsa; "yemek ısmarlarsanız" der. Onlar da "peki, başımız üstüne." Çünkü Mustafa iştah şurubu gibidir. Yemek yerken izleyenin iştahı açılırdı. İşte bu keyfine düşkün Diyarbakırlı 1970'in başında TİP Eminönü İlçesi'ne gelip üye oldu. Daha önce Vedat Günyol çevresine şöyle bir uğramış. Onu her yerde mütevazı ve sakin haliyle koştururken görürdünüz. DDKO üyesiydi.

Atilla Coşkun, Elazığlı bir aileden. Sıtkı Coşkun'la akraba. Hukuk Fakültesi öğrencisi. FKF'de aktif. Tüm eylemlerde yer aldı. Girişken, atak biriydi.

Bu isimlerin dışında anımsayabildiğim Atilla Coşkun'la yakın arkadaşlığı olan ve İktisat Fakültesi'nde okuyan İlyas ve Ayfer adında iki arkadaş; İktisat Fakültesi öğrencisi ve Vedat Günyol çevresinden olan Metin Gümrükçü adında bir arkadaş da vardı.

Partizan çevresinde yer alan aktif genç kesimden hatırlayabildiklerim bunlar. Unuttuklarımdan özür dilerim. Uzun yılların tahribatına versinler. Bu isimlerin dışında öğrenci olmayan bir-iki isimden daha söz etmek istiyorum. Çünkü onların emekleri de var.

Vahit Tülis, 1968'lerden itibaren Eminönü İlçesi'nin düzenli gelen istikrarlı üyelerinden. O yıllarda Gedikpaşa'da kundura imalathanelerinde işçi olarak çalıştı. Daha sonra Sungurlar Kazan Fabrikası'nda çalışmaya başladı. Sungurlar Kazan Fabrikası direnişinde baştemsilci ve direnişin örgütlenmesinde öncüydü. 1969 Eminönü İlçe Kongresi'nde ilçe başkanı seçildi. Biraz nevi şahsına münhasır, kuralcı, nazik, çalışkan ve dürüst.

Sarkis Çerkezyan, Ermeni, Karamanlı bir aileden. 1915 Ermeni tehcirinde aile Suriye çöllerinde. O günlerde Sarkis Usta dünyaya gözünü açmış. Amcası öldürülmüş. Tüm mal varlıklarını kaybetmişler. Ailesinin başından geçenleri *Bu Dünya Hepimize Yeter*[22] adını verdiği bir kitapta topladı. Mesleği marangoz. Eşi Agavni[23] Çerkezyan Kumkapı'daki Ermeni Kilisesi'nde çalışıyordu. 1965'te TİP Eminönü İlçesi'ne üye oldu. Tüm zamanını politik fa-

22. Bu Dünya Hepimize Yeter, Sarkis Çerkezyan. Belge Yayınları, İstanbul, Mayıs 2003.
23. Agavni Yenge'yi kaybettik, 93 yaşını süren Sarkis Usta'ya sağlıklı nice yıllar diliyorum.

aliyete ayırırdı. Aslında o komünist partisini arıyordu. Onun için, "Eski Tüfek" olarak bilinen Şefik Hüsnü, Zeki Baştımar, Dr. Kıvılcımlı, Mihri Belli çevrelerinden ulaşabileceği herkesle ya ilişki kurdu ya da bilgilendi. Bu çevrelerden Nihat Balyoz'a inandı. İki hedefinden biri komünist partisi, diğeri ise Ermenistan'a gidip yerleşmekti. Parayla ilgilenmezdi. İyi bir marangozdu. Dükkândaki işler ise hep aksardı. Öyle ki, sevenleri ona iş vermemeyi tercih etmeye başladılar. O ise, bunu hiç anlayamadı. İşin aksaması, insanların beklentilerine zamanında yanıt alamamaktan şikâyetçi olmalarını anlamsız buldu. Agavni Yenge kilisede çalışmasa oturdukları ahşap tek odanın kirasını ödemek zor olurdu. İki de oğlu vardı. İhtiyacı olana üzerindekini çıkarıp verir, "ben ne yapacağım" diye düşünmezdi.

Marangoz Abdi Usta vardı. Bulgaristan'dan Türkiye'ye okumaya gelmiş, "tehlikeli işlere" karıştığı için tutuklanmış, Türkiye'den çıkışı yasaktı. İlişkisi kim, başına gelen ne? Kimse bilmezdi. Abdi Usta kendini alkole vermiş, yeri yurdu yoktu. Sarkis Usta dükkânında iş verdi. Onun için dükkânda özel bir bölüm ve güzel bir divan yaptı, bir de yatak. Çamaşırlarını Agavni Yenge yıkardı. Çerkezyan ailesi uzun zaman Abdi Usta'ya baktı. O günden sonra da Abdi Usta'nın bir çevresi oldu, hiç yalnız kalmadı.

Bizim en önemli güç kaynağımız içtenliğimizdi. Politik faaliyetin dışında da beraberdik. Sinema, tiyatro, konserlere birlikte giderdik. Çemberlitaş, İstiklâl Caddesi, Kadıköy sinema salonları ve o günün gözde grupları, Halk Oyuncuları ve Dostlar Tiyatrosu salonları uğradığımız yerlerdi. Ruhi Su bizim kuşağın vazgeçilmez türkü ustasıydı. Ruhi Su plaklarıyla evlerimizin konuğuydu. Türk Sanat Müziği dinlerdik. Nesrin Sipahi'nin Spor ve Sergi Sarayı'ndaki konserlerine gittiğimi hatırlıyorum. Parayı denkleştirdikçe meyhaneye de giderdik. O zamanlar, Aksaray'da, Kumkapı sahilinde baraka meyhaneler vardı. Paramızı ortaya döker, meyhane sahibiyle pazarlık yapar, ona göre yer, içerdik. Kalamış'ta bir sandal, bir de küçük balıkçı kulübesi olan TİP Kadıköy İlçe üyesi Ömer Hayyam adında bir balıkçı ağabey vardı. Veysi Sarısözen ve İrvem Keskinoğlu'yla zaman zaman Hayyam Ağabey'e gittiğimizi ve Kalamış sahilindeki köhne çayevini hatırlıyorum.

Evlerin kapıları açıktı. Nabi Yağcı, Lâleli'de küçük bir evde, Tekin Türkyılmaz ve Necmi Demir'le birlikte oturuyordu. Necmi Demir daha sonra Site Öğrenci Yurdu'na geçmişti. FKF döneminde Nabi'nin evine sık sık uğrardık. O günlerde buluşma mekânlarından biriydi.

Sıtkı Coşkun'un mütevazı, sevecen bir ailesi vardı. Mahmut Amca öğretmen emeklisiydi, hepimizin babası gibiydi. Bunun örneğini daha ilerde göreceğiz. TKP döneminde bununla ilgili bir anıyı aktaracağım.

Veysi Sarısözenlerin evinin kapısını çalmak için zaman sınırı yoktu. Ne zaman gitsem sorun olmazdı. Evin emektarı Fikriye Abla nefis yemekler yapardı. Ne zaman gitsek sofrayı kurardı. Mehmet, Ayşe ve Veysi'nin üstüne bir anne gibi titrerdi. Onlar da Fikriye Abla'yı gerçek bir abla gibi severlerdi.

Ertuğrul Yeşilova, sevgili Kızıl'ın ailesi de farklı değildi. Ahmet Kızıler'le kaldığımız Selimiye-Çiçekçi'deki ev ve İrvem Keskinoğlu'nun Feneryolu'ndaki evi önemli uğrak yerlerimizdi. Bir çorba ya da bulgur pilavı yetiyordu; sonrası derinleşen sohbetler, politik faaliyet planları.

O günlerde çıkan tüm kitapları alır ve okurduk. Okuduklarımızdan en çok etkilendiğimiz Lenin'di. *Ne Yapmalı*, *Bir Adım İleri İki Adım Geri* kitapları parti sorununa yanıt veriyordu. *İki Taktik*, *Nisan Tezleri* devrimin karakteri sorununu ele alıyordu. Doğal olarak o günkü tartışmalarda önemli kaynaklardı. Yine *Sol Komünizm*, *Emperyalizm*, *Ulusların Kaderlerini Tayin Hakkı* ve *Dönek Kautsky* kitapları o günün önemli el kitapları arasındaydı. Roman da çok okurduk. Tolstoy'dan Emil Zola'ya, klasiklerden Sovyet romanlarına, Amerikan işçi sınıfının mücadelesini konu edinen romanlara kadar. 1880'lerdeki Amerikan işçi hareketinin mücadelesini konu edinen *Chicago Mezbahaları* hiç unutmadıklarımdan biridir. Ve şiirde Nâzım Hikmet baş tacımızdı.

Bu çevrede yer alan arkadaşlardan Ahmet Kızıler[24] 15–16 Haziran olaylarından sonra ayrıldı. Düşünsel olarak Doğu Perinçek çevresini kendine yakın gördü. Daha sonraları yazı kurulu üyesi Ragıp Zarakolu ayrıldı. Onun da görüşleri farklılaşmıştı. Yanılmıyorsam *Ant* çevresine gitti. Mahir Çayanlar'a yakın duruyordu. Sevgili Ragıp çabasını hâlâ sürdüren arkadaşlardan.

Partizan Çalışması

Partizan Dergisi imkânsızlıklar içinde çıktı. Adres olarak TİP Eminönü İlçesi binasını gösterdik. İki isim ve bir de adres, yasal işlemlerin tamamlanmasına yetiyordu. Sahibi Mehmet Sarısözen; yazı işleri sorumlusu ilk sayılarda Güray Tekin Öz, daha sonra Nabi Yağcı oldu. İlk sayının tamamı teksirle basıldı. Yani yalnız kâğıt ve mürekkep masrafı vardı. Daha sonra kapağı matbaada, iç sayfaları teksirle bastık. Yalnız son sayısının tamamı

24. Ahmet Kızıler'i 1990'lı yıllarda kalp yetmezliğinden kaybettik. 1990'da, biz cezaevinden çıktıktan sonra İstanbul'da Adımlar Dergisi'ne uğramış, beni sormuş; fakat ne adres, ne telefon numarası bırakmış. Karşılaşamadık. Ölümünü Ayşe ve Ragıp Zarakolu'dan Yeşilköy Hava Limanı'nda bir arkadaşın cenazesini beklerken öğrendim.

matbaada basıldı, ciltlendi. Hepimiz öğrenciydik ve parasızdık. 12 Mart darbesine kadar 7 sayı çıkarabildik.

Partizan Dergisi'nin sekiz kişilik bir yazı kurulu vardı. Yazı kurulu herkesin katıldığı bir toplantıda gizli oy, açık sayımla seçildi. On civarında isim önerildi. İlk turda gerekli oyu alamayanlar için seçim ikinci, üçüncü turla devam etti. Çekilen arkadaşlar oldu. Aslında yedi kişi seçilecekti, yarışı sürdürenlerin tümü sonunda onay gördü ve yedi yerine sekiz kişi seçilmiş oldu. Yazı kurulu şu isimlerden oluştu: Veysi Sarısözen, Nabi Yağcı, Sıtkı Coşkun, Ertan Uyar, Ragıp Zarakolu, Adil Demirci, Güray Tekin Öz ve Şeref Yıldız. Dergi çıkmadan önce, yazılar herkesin katıldığı toplantılarda tartışılırdı. *Partizan* çevresindeki herkesin söz hakkı ve yazma imkânı vardı. Biraz şaşırtıcı gelebilir ancak aramızdaki ilişkiler açık ve demokratçaydı. Yazı kurulunun seçimi heyecanlı olmuş, sonunda herkes birbirine sarılıp kutlayabilmişti.

Partizan çevresinin hedefi neydi, neyi araştırıyorduk? Öncelikle araştırdığımız konulardan biri parti sorunuydu. TİP işçi sınıfı partisi mi, değilse olabilir mi? İşçi sınıfı partisi o günün koşullarında yasal faaliyet yürütebilir mi? Tartıştığımız diğer bir konu, devrimin karakteri ne olmalıdır? Gerçi bu konuda bir yere gelmiştik. Demokratik karakterde bir devrim hedefinin gerçekçi olduğunu düşünüyorduk. Ancak darbecilikle deforme edilen MDD teziyle farklılığımızı anlatma zorunluluğu vardı. O günlerde demokratik devrim diyen herkes "MDD'cilik"le suçlanıyordu. Önemli bir konu da, "devrimin ana gücü kim" sorusuydu.

Devrim Gazetesi'nin güncelleştirdiği "Milli Ordu" fikri solun belli bir kesiminde destek görüyordu. Boran-Aren grubu, Kürt kesimi ve sendikacılar bu anlayışın karşısındaydılar. Aybar da karşı çıkanlardandı ancak istifasıyla "kavga"dan çekilmiş gibi duruyordu. "Milli Ordu" fikrini biz de doğru bulmuyorduk. Çünkü bunun anlamı "sol askeri darbe" demekti. Biz halkın eylemini esas alıyor ve işçi sınıfını öncü olarak kabul ediyorduk. Ve bunun için de işçi sınıfı içinde örgütlenmeyi işin en önemli halkası olarak alıyorduk. Üniversitede, öğrencilerle çalışmaya ilk sıralarda yer vermiyorduk.

Partizan çevresi hazırlanan bir tüzükle çalışıyordu. Katılanların her biri çalışma gruplarında çalışacaktı, aidat ödeniyordu. Çalışmamızın merkezi Eminönü İlçesi'ydi. Fabrika bölgelerine göre çalışma grupları oluşturmuştuk; tüm İstanbul'da çalışmalar vardı. Kadıköy-Kartal, Beyoğlu-Kasımpaşa-Halıcıoğlu, Zeytinburnu-Osmaniye-Topkapı, Eyüp-Alibeyköy-Silahtar. Kadıköy'deki çalışmalar Kartal'daki fabrika çevrelerindeki işçi kesimi içinde yoğunlaşıyordu. Eminönü İlçesi ise Eyüp'ten Alibeyköy'e uzanan bölgede.

Ekim Devrimi örneğini esas almıştık ve Rus Sosyal Demokrat İşçi Partisi'nin (RSDİP) örgütlenmesini kılavuz edinmiştik. Lenin'in tüm Rusya çapın-

da bir gazete ve bunun dağıtım ağı fikrinden yola çıkarak "fabrika gazeteleri" çıkarmaya başladık. *Tekel Gerçek* ve *Derby Gerçek* Gazeteleri böyle çıktı.

Tekel Gerçek Cevizli Sigara Fabrikası işçilerinin gazetesi olarak yayımlandı.

TEKEL GERÇEK

BÜTÜN İŞÇİLER BİRLEŞİN!..

Samsun'da Tekel işçileri

Başmüdürlüğü işgal etti

BAŞYAZI

Ne Taşınacak

Fabrikadan Küçük Haberler

Tekel Gerçek Gazetesi 2. sayı. Bu sayının künyesinde şunlar yazılı:

Kurucular adına sahibi: Bahtiyar Kuru. Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Mustafa Hayrullahoğlu.

Yönetim yeri: Tamirhane Durağı, Çınar Sok. 24, Cevizli. 15 günde bir çıkar. 25 Krş. Sayı: 2, 17 Ekim 1970. Dizgi-tertip: Yüksel Matbaası. Baskı: Menteş Matbaası.

DERBY GERÇEK

BÜTÜN İŞÇİLER BİRLEŞİN...

DOST DÜŞMAN DUYSUN:

Derby işçileri gazete çıkartıyor.

BAŞYAZI

—HABERLER—

Derby Gerçek Gazetesi 1. sayı. Bu sayının künyesi şöyle:

Kurucular adına sahibi: Hüseyin Kahraman. Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Atilla Coşkun. Yönetim Yeri: Sekbanbaşı Sok. Manolya Apt. No: 3 Beyazıt. 25 Krş. Sayı 1, 18 Aralık 1970. Dizgi: Yönet Matbaası, Baskı: Çoker Matbaası.

Gazeteyi fabrika işçilerinden oluşan bir komite hazırlıyordu. Sahibi tekel işçisi Bahtiyar Kuru, sorumlu yazı işleri müdürü Mustafa Hayrullahoğlu idi. Berdan Dere, Mehmet Sarısözen, Hasan Celep ve Ufuk Nalbantoğlu gazetenin hazırlanmasını, basımını sağlıyor ve dağıtımını örgütlüyordu ve Kartal ve Kadıköy'deki çalışmalara katılıyorlardı. *Tekel Gerçek* fabrika komitesinde Bahtiyar Kuru, Mehmet Mıhlacı, Niyazi Toğuç, Ahmet Sarıcan vardı.

Derby Gerçek, Derby lastik fabrikası işçilerinin gazetesiydi. Sahibi

Vinylex fabrikası eski temsilcisi Hüseyin Kahraman, yazı işleri müdürü Atilla Coşkun'du. İlyas ve ben de ilgileniyorduk. Fabrika komitesinden Derby işçisi Osman Bilge'yi hatırlıyorum.

GÜNTERM GERÇEK

Bütün işçiler birleşin!..

GÜNTERMin YİĞİT İŞÇİLERİ HAKLI DİRENİŞİNİZDE SİZİNLE BERABERİZ. E.C.A ve SUNGURLAR İŞÇİLERİ

ARTIK YETER!..

Günterm Gerçek Gazetesi.
Topkapı'da Günterm Kazan Fabrikası işyeri komitesinin yayımladığı fabrika gazetesi.

GERÇEK

Bütün işçileri ezilen halklar birleşin

merikancı Sahte Demokrasinin Baskılarına

Devrim Yolunda Cesar ilerliyelim!.

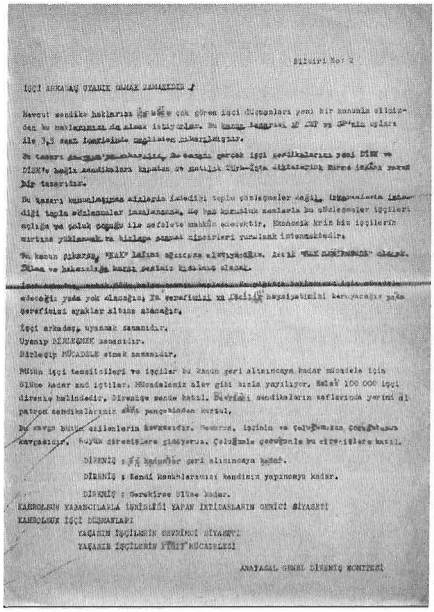
Nisan 1971'de sıkıyönetim ilanından sonra yayımlanan *Gerçek* Gazetesi.
Tekel Gerçek Gazetesi'nin özel sayısı olarak yayımlanmış.
Gerçek Gazetesi'nin künyesinde şunlar yazılı:
GERÇEK. Tekel Gerçek özel sayısıdır.
Sahibi: Bahtiyar Kuru, Sorumlu Md.: Mustafa Hayrullahoğlu,
Yönetim Yeri: Alemdar Mah. Ticarethane Çıkmazı No: 21, Sultanahmet İstanbul.
Dizgi-Baskı: TÖYKO matbaası,
Tel.: 104168, Ankara.

15–16 Haziran sonrasında başlayan fabrika gazeteleri çalışması 12 Mart sıkıyönetimine kadar kısa sürede epey yol aldı.

Topkapı Günterm Kazan Fabrikası'nda bir sayı yayımlandı. Sungurlar (Silahtar), Otosan (Kadıköy), Vinylex (Kartal-Maltepe) fabrikalarında gazete komiteleri kuruldu. İlişkimiz olan başka fabrikalarda da çalışmalar sürüyordu. Bunlar arasında Haliç Tersanesi'ndeki çalışmayı da hatırlıyorum.

Gerçek adını *Pravda* Gazetesi'nin adından almıştık. *Pravda*, Rusça gerçek demekti. Fabrika gazetelerini birleştiren tek bir işçi gazetesine, Türkiye çapındaki *Gerçek* Gazetesi'ne ulaşmayı hedefliyorduk.

Nisan 1971'de ilan edilen sıkıyönetim sonrasında fabrika gazetelerinin ortak, özel sayısı olarak bir sayı *Gerçek* Gazetesi yayımlandı. *Gerçek*, 12 Mart darbesini, darbeyi destekleyenleri eleştiriyor, işçileri mücadeleye çağırıyordu.

Bildiri No: 2

İŞÇİ ARKADAŞ UYANIK OLMAK ZAMANIDIR !

Mevcut sendika kadrolarının [illegible] yeni bir sendika oluşturdu bu sendikanın dağılması istiyorlar. Bu amaç doğrultusunda [illegible] ile 7,5 saat komşumuzu engellemeye çalışıyorlar.

Bu tasarı sendikaların [illegible] gerçek işçi sendikalarının yeni DİSK ve DİSK'e bağlı sendikaların kapatılmasına [illegible] tasarıdır.

Bu kararı uygulayacak olanların istediği toplu sözleşmeler değil, [illegible] istediği toplu sözleşmeler imzalanacak, bu yeni sendikanın meselede bu sözleşmeler işçileri ezmeye ve çalışmayı [illegible] ile sefalete mahkûm edecektir. Ekonomik kriz bütün işçilerin sırtına yüklenecek ve bizlere zamlar değil [illegible] tanımaktadır.

Bu kanun tasarısı, TÜRK İşçisine [illegible].

[illegible] edeceği yeni yok olmadığını [illegible] ve [illegible] sendikasının [illegible] gerçekleri açıklar altına atmaktır.

İşçi arkadaş, uyanmak zamanıdır.

Uyanmış DİRENMEK zamanıdır.

Birleşip MÜCADELE etmek zamanıdır.

Bütün işçi temsilcileri ve işçiler bu kanun geri alınıncaya kadar mücadele için BİLİNÇ kadar eylemler. Mücadelemiz alacağımız ücret zammı için değil, [illegible] 100 000 işçi ölümüne bağlıdır. Direnişe sendika bağlı Devrimci sendikaların saflarında yerini alıp patron sendikalarını derhal [illegible].

Bu savaşı bütün [illegible] sevkedecektir. Yaşasın, işçinin ve [illegible] savaşı kazanacaktır. Başka direnişlere [illegible]. Çözümle çevrenizle bu eğe-işlere katıl.

DİRENİŞ [illegible] kanunlar geri alınıncaya kadar.

DİRENİŞ : Sendikalarımızı sendikaya yapınıncaya kadar.

DİRENİŞ : Gerekirse ölüme kadar.

KAHROLSUN YABANCILARLA İŞBİRLİĞİ YAPAN İKTİDARLARIN GENİCİ SİYASETİ

KAHROLSUN İŞÇİ DÜŞMANLARI

YAŞASIN İŞÇİLERİN ORTODOKSİ SİYASETİ

YAŞASIN İŞÇİLERİN SİYASİ MÜCADELESİ

ANAYASAL GENEL DİRENİŞ KOMİTESİ

15–16 Haziran bildirilerinden.
"Bildiri No: 2."
"İşçi Arkadaş Uyanık Olmak Zamanıdır" başlıklı bildirinin altında *"Anayasal Direniş Komitesi"* imzası var.

Fabrika gazeteleri tartışmalara da yol açmıştı. O dönemde *Proleter Devrimci Aydınlık* çevresinin çıkardığı *İşçi-Köylü* Gazetesi ve diğer merkezi gazete projelerinden farklı bir seçenekti.

O günlerde, Kürt meselesi de gündemin konularından biriydi. TİP içindeki Kürt aydınları, KDP ve DDKO'nun faaliyetleri, sorunu solun gündemine taşımıştı. Yoğun olarak tartışılan bir sorundu. Doğal olarak bizim de ilgi alanımız içindeydi.

İşte *Partizan* Dergisi ve fabrika gazetelerinin çıkma nedeni ve çıkaranların ilişkileri buydu. Bu çevrenin İstanbul dışında Ankara'da üç-beş kişilik genç bir grupla bağı oldu. *Partizan* çevresinin faaliyeti, Ankara'daki bu ilişkiyi saymazsak İstanbul sınırlarının dışına taşmadı.

Mayıs 1970'te derginin ilk sayısı çıktı. *Partizan* Dergisi'nin ilk sayısı çıktıktan sonra 15–16 Haziran olayları oldu. *Partizan* çevresi bu eylemin içinde aktif yer aldı.

Fabrikalardan ve sendika çevreleriyle ilişkilerimizden DİSK'in eylem hazırlıklarından haberdar oluyorduk. *Maden-İş Gazetesi*'nin ve Anayasal Direniş Komitesi imzalı bildirilerin fabrikalarda, işçi semtlerinde dağıtılmasına katıldık. 14 Haziran günü Eminönü İlçesi'nde son hazırlık toplantısını yaptık. Ağırlıkla Silahtarağa'ya yöneldik. Bu bölgede 15 Haziran'da ilk hareket eden Sungurlar Kazan Fabrikası işçileri oldu. Sungurlar dönemin en hareketli fabrikalarından biriydi. Sungurlar işçileri Demir Döküm Fabrikası önünde bu fabrikanın işçileri ile buluştular. Demir Döküm'ün önünde konuşanlar arasında Veysi de vardı. İki gün boyunca süren işçi eylemlerinin içinde yer aldık. Bölgedeki fabrikalardaki işçi liderleri için onlardan biriydik. Bizleri uzun süredir tanıyorlardı.

16 Haziran akşamı bir aylık sıkıyönetim ilan edildi. Daha sonra iki ay daha uzatılarak üç aya çıkarıldı. DİSK yöneticileri tutuklandı. İşyerlerinde temsilcilerin dışında çok sayıda öncü işçi de tutuklandı. Fabrikalardan çok sayıda işçi işten atıldı. İşçi kesimi dışında, sol çevreden de aranan ve tutukla-

nanlar oldu. Veysi Sarısözen arananlar arasındaydı. Sıkıyönetim boyunca DİSK yöneticileri ve işçiler tutuklu kaldı. Sıkıyönetim kalkınca davalar sivil yargıya intikal etti ve tutuklular serbest kaldılar.

Eylem işçi sınıfının DİSK'e güvenini artırmıştı. 15–16 Haziran eylemi daha sonraki direnişlerinin güç kaynağı oldu.

Aynı yıl Karadeniz bölgesinde fındık üreticilerinin eylemlerine ve Ege'de kimi toprak işgallerine örnek oldu. Solda işçi hareketini küçümseyen anlayışları haksız çıkardı. Öyle ki eylem daha sonraları kimi sol grupların isim babası oldu.

TİP İstanbul İl Kongresi

TİP'teki yarış hızlanmıştı. Yılsonunda TİP'in büyük kongresi toplanacaktı. Büyük kongre öncesinde il kongresinin hazırlıkları sürüyordu. Nisan 1970'te İstanbul İl Kongresi toplandı. "MDD'ciler" diye adlandırılan Mihri Belli ve Mahir Çayan grupları ittifak halinde TİP'i ele geçirme çabası içindeydiler. TİP'te Boran-Aren grubu kendi etrafında partiyi toplamaya çalışıyordu. İki grup da İstanbul İl Kongresi'ne önem veriyordu. Gerek güç, gerekse moral açıdan İstanbul İl Kongresi'nin sonuçları anlaşılacağı gibi fazlasıyla önemliydi. İki grubun güçleri denk gibiydi.

Partizan çevresi olarak bizim delege sayımız azdı. Eminönü İlçesi delegelerinin tümü, Beyoğlu, Kadıköy İlçelerinden bir grup delege arkadaş birlikte hareket ediyorduk. Yanılmıyorsam Nabi, Fatih İlçesi'nden, Mehmet Salmanoğlu Beyoğlu İlçesi'nden delegeydi. Kesin rakamı anımsamak zor. Hatırlayabildiğim 25 kadar delege *Partizan* çevresi olarak kongrede yerimizi aldık. Kongreye gelmeden önce yaptığımız değerlendirmede MDD tezini savunan grubu desteklemeyi kararlaştırmıştık. Gerekçemiz; Boran-Aren grubunun sosyalist devrimi savunmasıydı. Biz bu tezi yanlış buluyorduk. MDD tezini savunan arkadaşları her şeye rağmen kendimize daha yakın düşünüyorduk. Darbe fikrine olan yakınlıkları, Mahir Çayan grubunun "şehir gerillası" fikrine yatkınlığı bize doğru gelmese de, "demokratik devrim" fikrini ortak noktamız olarak değerlendirmiştik. TİP merkezi, eylemleri "darbeye davetiye çıkarma" şeklinde anlıyordu; bundan dolayı eylemler karşısında ürkek davranışının da bizim böyle bir tutum almamızda etkisi olmuştu.

Kongreye gittik. Gergin bir hava vardı. MDD çevresi delege olmayan çok sayıda genci salona yığmıştı. Kongreyi toplayan yönetim duruma hâkim olamıyordu. Gençlik hareketinden arkadaşları tanıyorduk. Ancak onların kim-

seyi dinleyecek halleri yoktu. Ne olursa olsun kongreyi alacaklarını ima ediyorlardı. Bize karşı da tehditkârdılar. Biz kongrede alacağımız tutum konusunda şöyle bir gidip geldik. Gerçekten manzara hiç de hoş görünmüyordu.

Kongre açıldığında divan başkanlığı için iki aday vardı; Boran-Aren grubunun adayı ve MDD'yi savunanların adayı. Kongredeki dengeyi bizim oylarımız bozuyordu. Kime destek versek kongreyi onlar kazanacaktı. Kongredeki kalabalığa rağmen ilk aldığımız karara uygun davranarak MDD'cileri destekledik.

Proleter devrimci grubun adayı divan başkanı seçildi. Ortalık sakinleşeceğine daha da gerginleşti. MDD'ci grup kural tanımaz oldu. Ara verildi. Salonun dışında normal kongre sohbetleri oluyor, çay, sigara içiliyordu. Işıtan Gündüz de Mihri Belli grubuyla beraberdi, yanımızdan geçerken laf attı. Galiba aşağılayıcı, kaba bir şey söyledi. Ben de karşılık verdim. Ve ortalık karıştı. Halbuki Işıtan hiç de kavgacı bir insan değildi. Galiba o da, o günlerin olumsuz kaba politik ortamının etkisinde kalmıştı. Arkadaşlar araya girdiler, yoksa fena dayak yiyecektim. Hiç unutmam, o sırada yanımdan geçen ve Boran-Aren çevresinde yer alan bir ağabey, kulağıma "her şeyi b... ettiniz" dedi ve yürüdü gitti. Sanki o andaki durumu "hak ettin" der gibiydi. Ancak olay hemen dinmedi. Kongre salonuna gittik. Arkadaşlar beni yalnız bırakmadılar. Necmettin Büyükkaya Eminönü İlçesi'nden kongre delegesiydi ve yan yana oturuyorduk. Mustafa Gürkan hışımla kalkıp yanıma geldi. "Ulan, çıkışta seni bekliyoruz. Sanma böyle kapanacak" diye üstüme saldırdı. Necmettin yakasından tuttu, "istersen şimdi çıkalım, yalnız mı sandın" dedi. Mustafa Gürkan neye uğradığını şaşırmıştı, geri adım attı. Olay orada kapanıvermişti. Elbette isteselerdi, Necmettin'i de, beni de döverlerdi. Ancak onlar için Necmettin bir şeyi temsil ediyordu.

Kongreyi MDD'ci grup kazandı. Biz kongre sonuna kadar beklemiştik. Seçim sırasında delegelerin önemli bir bölümü bırakıp gitmişti. TİP üyesi olmayan insanlar sandık başında kalmış ortalıkta terör estirmişti. Kongreden sonra İstanbul il teşkilatında bir canlanma bekliyorduk. Ne gezer. İl merkezi doğru dürüst açılmamaya başlandı. Bir anlamda il binasının kapısına kilit vurulmuştu. Duruma baktığınızda, kaçınılmaz olarak o insanların amacının TİP'i yönetmek değil, kapatmak olduğu sonucuna varırdınız. Biz bu durumu görünce yeniden bir değerlendirme yaptık. Demokratik devrimi savunmayı ortak noktamız olarak almamızın biraz zorlama olduğunu, TİP konusunda da birbirimizden çok farklı anlayışlara sahip olduğumuzu görmüştük.

Mahir Çayan ve Mihri Belli ittifakını desteklememizdeki önemli etken o günkü psikolojik ortamdı galiba. TİP merkezi bizi "MDD'ci" olarak görüyor

ve dikkate almıyordu. MDD'yi savunan grup ise "evet mi, hayır mı?" demeye zorlayan bir dayatma içindeydi. Gerçekten, "Demokratik Devrim, Sosyalist Devrim" bir tartışmadan çok bir dayatmaya dönüşmüştü. Diyalog kurmak, kendini anlatmak mümkün değildi. Biz bu ortamdan fazlasıyla etkilenmiş olacağız ki kendimizi ispatlamaya kalkışmış ve bunu da MDD'yi savunan grubu desteklemekle göstermiştik. Durumu açık toplantıda konuştuk ve il kongresinde aldığımız tutumun yanlış olduğu sonucuna vardık.

TİP 4. Büyük Kongresi

TİP içindeki muhalefetin kazandığı kongre yalnız İstanbul İl Kongresi değildi. İstanbul'un dışında başka bölgelerde de benzer sonuçlar alındı. Mihri Belli, Mahir Çayan, Doğu Perinçek, Dr. Kıvılcımlı, yani TİP'te merkez karşısındaki muhalefet bu kongrelerde önemli bir güç durumundaydı. TİP 4. Büyük Kongresi'ne giderken sonucun ne olacağı konusunda kesin bir şey söylenemiyordu. Boran-Aren merkezi temsil ediyordu. Sendikacılar, Aybar'ın istifasından sonra yönetimden uzaklaşmış, sorumluluk almak istemiyordu. Kürt grup, Aybar'dan sonra daha bağımsız davranmayı seçmişti. 4. Büyük Kongre öncesi Mihri Belli, Dr. Kıvılcımlı çevresiyle görüşmelerde bulunuyor, TİP'teki diğer gruplardan farklı düşünüyorlardı. İşte bu durumdaki TİP'te o güne kadar olmayan bir dördüncü grup daha çıkmıştı. Bunlar "MDD'ciler" idi.

4. Kongre zor koşullarda toplanıyordu. TİP içinde gruplaşmaların boy verdiği, her an durumu değiştirebilecek diyalogların ortaya çıkabileceği bir ortamdı. TİP merkezi yalnız gibiydi. *Partizan* çevresinden bir grup arkadaşla kongreyi izlemek üzere Ankara'ya gittik. Veysi Sarısözen'i hatırlıyorum, diğer isimleri hatırlamıyorum. Ancak dört beş kişi olduğumuzu hatırlıyorum.

Kongre divan başkanlığına İzmir İl Başkanı Cemal Kıral seçildi. Başkan yardımcılığına Metin Gür seçilmişti. Metin Gür Almanya'dan gelmiş ve divanda görevlendirilmişti. Metin Gür'ün TKP'li olduğu konuşuluyordu ve "TKP divanda" deniyordu. TKP *Bizim Radyo* yayınlarıyla TİP'i hep desteklemişti. Çekoslovakya olaylarının ardından ortaya çıkan tartışmada TİP'in bölünmesini istememiş, Aybar'ın "antisovyet" tutumuna rağmen Aybar'a karşı muhalefeti doğru bulmamıştı. Aybar çekildikten sonra da Boran-Aren grubunu destekliyordu. O günkü *Bizim Radyo* yayınlarını bilenler hatırlar. "*MDD'nin İç Yüzü*" adlı broşürle de Mihri Belli ve Dr. Hikmet Kıvılcımlı muhalefetine karşı TİP'e destek veriyordu. TKP'nin o günkü tutumunu şöyle özetlemek

mümkün; "durum ne olursa olsun TİP'in birliğini korumak." TİP gibi yasal bir partiye ihtiyaç vardı. TKP'nin TİP'in kuruluşundan sonra izlediği politika buydu. 4. Büyük Kongre'de divan başkanlığı oluşturulurken ortaya çıkan görüntü de, TKP'nin tutumunu doğrular bir görüntüydü. Ve kaçınılmaz olarak da "TKP, divanda Boran-Aren'i destekliyor" biçiminde yorumlanıyordu.

Kongrede beklenmeyen en önemli gelişme de "MDD'ci" muhalefetin tutumuydu. "MDD'ci" muhalefet kongreye gelmemiş, yeni bir parti kurma hazırlığı içine girmişti. "MDD'ci" çevre TİP'te yürüttükleri mücadeleyi TİP içinde bir güç oldukları gün bırakıverdiler. TİP'in önemi kalmamıştı.

"MDD'ci" grubun kongreye katılmaması Boran-Aren grubunu kongrede tek alternatif yapmıştı. Ancak durum yine de kolay değildi. TİP'teki sendikacı grup Aybar'dan sonra partiden uzaklaşır bir pozisyona girmişti. Sorumluluk almamış ve büyük kongreye ilgi göstermemişti. Kongrenin ikinci önemli grubu Kürtlerdi. Kürt grupla da ayrılıklar vardı ve her an bir kopuş riski taşıyordu. Kürt delegeler içinde KDP iyi örgütlenmişti. Daha doğrusu örgütlü olan Sait Kırmızıtoprak (Dr. Şıvan) grubuydu. Mele Mahmut (Mahmut Okutucu), Mele Abdülkerim (Abdülkerim Ceylan) hatırlayabildiğim kadarıyla kongre delegeleriydi ve aktiflerdi. Necmettin Büyükkaya delege olmadığı halde kongre salonundan ayrılmıyordu ve Kürt delegelerle diyalogun içindeydi. Zaman zaman sohbet ettik. Hem kongre sırasında konuşulanlardan hem de Necmettin ve Mele Mahmut'tan dinlediklerimden anımsayabildiğim, Kürt sorunuyla ilgili bir karar konusunda sıkı bir pazarlık yürütülüyordu.

Kürt delegeler, Kürt sorununu kongrede seslendirmek için bir metni kongre kararı olarak çıkarmak istiyordu. TİP merkezi ise böyle bir kararın yasal bir parti için taşıdığı riskten kaygılanıyordu. Ancak, karar tasarısı kabul edilmezse, Kürtlerin TİP'ten ayrılacağına dair bir söylem de vardı. Bu söylem Kürt grubun gerçek tutumunu mu ifade ediyordu, yoksa, TİP merkezinin kaygısını mı? Kesin bir şey söyleyecek durumda değilim. Kanım odur ki TİP merkezinin yalnız kalmasından kaynaklanan bir kaygıydı. TİP'teki Kürt aydınları bir arayış içindeydiler, ancak bu arayış TİP'ten kopmaya varacak bir arayış mıydı, bilemiyorum.

Kürt delegelerle tartışma öyle bir gerginlik yarattı ki bir ara sandalyeler havada uçuştu. Neredeyse kongre güme gidiyordu. Kavgadan sonra ortalık yatıştı ve anlaşma sağlandı. Kürt sorunu konusundaki tasarı kongreden geçti.[25] Karar içerik olarak "Kürtlerin kendi kaderlerini tayin hakkı" gibi ifadeler içermiyordu. Asimilasyon ve baskı politikalarını kınıyor, Türk ve Kürt sos-

25. TİP 4. Kongre Kararı'nı kitabın sonunda, eklerde bulabilirsiniz. *(Ek 5)*

yalistlerinin TİP içinde birliğine işaret ediyordu. TİP'in Kürtlerin anayasal haklarını kullanmalarını desteklediğini belirtiyor ve sorunu sosyalist devrim mücadelesinin gereklerine bağlıyordu.

Kararın bu derece önemsenmesini bugünkü duruma bakarak anlamak zordur. 1970 Türkiyesi'nde ise bu bir yasal partinin idam fermanıydı. O gün Kürt sözcüğü tek başına "bölücülük" gerekçesi sayılırdı. Karar, "Kürt halkı" "asimilasyon ve baskı politikaları" gibi ifadeler içeriyor, "Doğu sorunu" ifadesini kullanmayı ihmal etmiyor ve bunun "bölgesel geri kalmışlık" sorunu olmadığını vurguluyordu.

Daha sonraki kimi yorumlarda bu kararın sorumluluğu Kürtlere mal edilmiş olsa da, Kürtler bu yanlışın sadece taraflarından biriydi. Hatanın diğer tarafında TİP merkezi duruyordu. TİP'in bölünmesini önlemek, mutabakat aramak doğru ve gerekliydi. Ne yazık ki taraflardan biri dayatmayı, diğer taraf boyun eğmeyi seçmişti. TİP merkezinin korkusu vardı; tasarı kabul edilmezse Kürt grubu partiyi terk edebilirdi. Kürt delegelerin inandıkları bir davaları vardı. Ancak yol arkadaşlarını ikna etmek yerine, onlara taleplerini dayatma yolunu seçmişlerdi. İki tutum da faydacıydı.[26]

Bu noktada bir şeye dikkat çekmek istiyorum. O günkü gözlemime dayanarak söyleyebilirim ki Kürt delegelerin tutumunu, TİP'teki Kürt aydınlar değil, Dr. Şıvan'a bağlı Kürt delegeler belirlemişti. TİP'in yetersiz kalması, KDP'nin politikasını güçlendirmişti.

Kongre içinde yer aldığımız ilginç bir sohbeti aktarmadan geçemeyeceğim. Biz salonun sohbet bölümünde olduğumuz bir sırada, *Emek* Dergisi'nin yazarlarından Kenan Somer yanımıza geldi. Kenan Somer üniversitede doçentti. Veysi Sarısözen'le konuştular, biz dinledik. Sohbet parti içindeki farklı görüşler, parti içi demokrasi gibi konulara geldi. Kenan Somer kongreyi alacaklarını söylüyordu. Zaten başka alternatif de yoktu. Kongreye TİP merkezi ve Kürt grup katılmıştı. Kürt grubun iktidarı alma gibi bir derdi yoktu; daha sonra yönetimde bile görev almadılar. Bizim ilgilendiğimiz, kongreden sonra nasıl bir TİP olacak sorusunun yanıtıydı. Kenan Somer, "biz partiyi aldıktan sonra grupları temizleyeceğiz; işçi sınıfı partisinde farklı görüş olmaz" demişti. "Yani bizi atacak mısınız?" diye sormuştuk. "Evet, sizi atacağız" demişti. Bütün bunları büyük bir rahatlıkla söylemişti. Kenan Somer öğretim üyesi olduğu için TİP'e üye değildi.

---

26. Kemal Burkay, anılarında karar ile ilgili şunları yazdı: "Karar, politik ortamı ve yasal durumu yeterince gözetmeyen bir biçimde kaleme alınmış olmasına, bu nedenle TİP'i kapatılma tehlikesi ile yüzyüze bırakmış olmasına karşılık, Kürt sorunu bakımından ileri ve cesur bir karardı." *(Anılar, Kemal Burkay, cilt 1, sayfa 280)*

Kenan Somer ayrılıp gittikten sonra şaşkın şaşkın birbirimize bakıp kalmıştık. Parti üyesi olmayan biri, bizi partiden atacağını söyleyip gitmişti. Anlayamıyorduk ancak fena halde düşünmeye başlamıştık. Gelişmeler bizim pek de anlayamadığımız bir seyir izliyordu. Belki de gelişmeler bizi aşıyordu demek daha doğru olurdu.

4. kongre sonunda Behice Boran ve arkadaşları TİP yönetiminde yalnız kalmışlardı. Önlerinde, teşkilat olarak felç olmuş bir partiyi yeniden canlandırıp ayağa kaldırmak gibi zor bir görev duruyordu.

TİP Eminönü İlçesi Baskını

Daha önce de ifade ettiğim gibi TİP'in birçok il ve ilçe teşkilatı "MDD'ci" diye tanımlanan grupların yönetimindeydi. Sendikacılar ve Kürt grubu parti yönetiminde görev almamış, merkezden uzaklaşmışlardı. Kongreden sonra parti yönetimi nasıl bir değerlendirme yapacaktı? Bu, o günün önemli sorusuydu ve TİP teşkilatları bunun yanıtını bekliyordu. Kısa bir süre sonra yanıt geldi. Merkezle aynı düşünmeyen örgütlerin yönetimleri görevden alındı. Partide farklı seslere hayat hakkı yoktu. Kenan Somer'in dedikleri doğrulanıyordu. Boran ve arkadaşları kongre öncesi hazırlıklarını böyle bir anlayış temelinde yapmışlardı. "Parti içi temizlik" hareketi başlarken; TİP, "Faşizme Hayır" kampanyası başlatmıştı. Kampanyadan anımsayabildiğim tek şey, sıradan bir afişleme. "Faşizme hayır" aslında "darbeye hayır" anlamındaydı. "MDD'ci" diye tanımlanan çevrenin TİP'ten atılmalar konusunda bir tepkisi olmamıştı. Onlar zaten öncesinden TİP'ten vazgeçmişlerdi. Tutumları TİP yönetiminin işini kolaylaştırmıştı.

Biz Eminönü merkez olmak üzere çalışmamızı sürdürüyorduk. *Partizan* Dergisi'nde düşüncelerimizi açıklıyor ve fabrika gazetelerini çıkarıyorduk. Dikkat merkezimizde işçi hareketi vardı. DİSK'e bağlı sendikalarla, çalışmalarına destek amacı ile ilişki aradığımızı da hatırlıyorum. Bu amaçla Türkiye Maden-İş Sendikası'ndan (T.Maden-İş) yürütme kurulu üyesi Hilmi Güner'le bir görüşme yapmıştık. Güner önerilerimizin hepsine evet demiş, bizi desteklemişti. Görüşmeden sonra Veysi haklı bir heyecan duymuştu. Doğru yolda olduğumuza ve DİSK'le birlikte bir şeyler yapacağımıza inanıyorduk.

Zamanımızın önemli bir bölümü ilçe binasının kirasını denkleştirmek, *Partizan*'ın ve *Gerçek* gazetelerinin masraflarını karşılamak için para bulmakla geçiyordu. Kira için parti üyelerini her ay dolaşmak zorunluydu. Partinin içine sürüklendiği bölünme sürecinde, aktif üye sayısı azalmış, çoğunluk

aidatlarını bile ödemez olmuştu. Tam gün olmak üzere on beş gün boyunca üyeleri tek tek dolaşıp, kirayı denkleştiremediğimiz aylar olduğunu hatırlıyorum.

Kongreden sonra merkezin başladığı tasfiye hareketinden haberdardık. Ancak aynı şeyin başımıza geleceğini düşünmüyorduk. Bir gün bile ilçe binası kapalı kalmamıştı. Yoğun bir faaliyet içindeydik. Merkezin bizimle diyalog kuracağını düşünüyorduk. İlçeyi ayakta tutan, üyelerle ilişkiyi koparmayan bir faaliyetimiz vardı. Bu bizim beklentimizdi. Ancak parti yönetimi farklı düşünüyormuş.

Eminönü İlçesi üyesi olan ve TİP merkezi ile birlikte davranan üç-dört kişilik bir grup vardı. Bizim çalışmalarımıza muhaliflerdi. Uzun zamandır ilçeye de uğramıyorlardı. 1970 Aralık sonu ya da 1971 Ocak ayı olacak, akşam Eminönü İlçesi'ndeydik. O arkadaşların da içinde yer aldığı TİP il örgütünden bir grubun yandaki kahvede oturdukları haberini aldık. Şüphelenmiştik. İlçeye gelmiyor, kahvede oturuyorlardı. O gece saat on bire kadar ilçede kaldığımızı hatırlıyorum. Gelmelerini ve durumu öğrenmeyi bekledik. Zaman uzayınca, arkadaşlar kahveye gidip konuşmak istediler. Ancak kimseyi bulamadan geri döndüler. Bunun üzerine ilçeden ayrıldık.

Ertesi gün öğle saatlerinde TİP il yönetiminin görevlendirdiği bir grup gelmiş, çaldıkları kapı hemen açılmayınca da kapıyı kırıp içeri girmişler. İlçe binasında bulunan birkaç arkadaşı arka odalarda kalmaya zorlayarak ve ilçeden ayrılmalarına da izin vermeyerek ilçenin eşyalarını toparlamaya başlamışlar. Tabela sökülmüş, toplantı odasındaki eşyalar toparlanmış. İlçe ile aynı katı paylaşan Sosyoloji öğrencilerinin kurduğu Sosyal Gerçekleri Araştırma Derneği'nin kapısı da kırılarak içeri girilmiş. İlçeye gelen birkaçı silahlı, on-on beş kişilik grubun başında il yönetimi görevlisi olarak Aydın Meriç var. Gelenler arasında Eminönü İlçesi üyesi olan daha önce söz ettiğim iki arkadaş da bulunuyor. Gelen grup işlerini sürdürürken içerde bulunan ilçe üyelerinden biri dernek odasına müdahaleyle ilgili tartışmadan yararlanarak kapı önünde bekleyen nöbetçileri atlatıp dışarı çıkmayı başarmış. İlk önce DDKO'ya gitmiş. İstanbul DDKO, Eminönü İlçesi'nin bir kat altındaydı. DDKO gündüzleri açık oluyordu, DDKO'da bulunan bir iki kişi yukarı katta bulunan ilçede gelişen olayları fark ederek Diyarbakır Yurdu'na haber iletmişler. Diyarbakır Yurdu'nda kalan Agâh Uyanık o dönem ilçe yönetim kurulu üyesiydi. Diyarbakır Yurdu'ndan Agâh'la birlikte çıkan bir grup öğrenci Eminönü İlçesi'ne geliyorlar. İlçeden çıkan arkadaşla yolda karşılaşarak bilgi alıyor ve birlikte ilçeye geliyorlar. Ama içeride ilçe üyeleri dışında kimseyi bulamıyorlar. İlçe üyesi arkadaşın nöbetçileri atlatarak binadan ayrılması üzerine ilden gelenler binayı hemen terk etmişler.

İlçenin darmadağın halini gören Agâh'la birlikte gelen arkadaşlar TİP il binasına gitmeye karar verip yola çıkmışlar. Bu arkadaşlar Beyazıt'tan Cağaloğlu yönüne ilerlerken yolda karşılaştım. Kısaca olayı anlattılar ama bana niyetlerini söylemediler. Onları geri çevirdim ve beraberce ilçe binasına gittik.

İlçeye geldiğimde karşılaştığım manzara acı vericiydi. Kapı kırılmış, ilçedeki tüm eşyalar ve tabela sökülüp götürülmüş, yerler çöplüğe dönmüş. TİP il yönetiminin görevlendirdiği grup her şeyi alıp gitmişti. İlçenin seçimle gelmiş bir yönetimi vardı. Ne ilişki kurulmuş ne de haber verilmişti. O gün böyle bir şeyin nasıl yapılabildiğini anlayamamıştım.

O gün müthiş bir gerginlik doğmuştu. Sevgili Agâh, Diyarbakır Yurdu'ndan gelen öfkeli arkadaşlar TİP il binasını basmayı düşünüyordu. Bu arada haber yayılmıştı ve arkadaşlar ilçeye geliyordu. Gelen her arkadaş, manzarayı görünce aynı fikre kendini kaptırıyordu.

Geç saatlerde Veysi de geldi. Sanıyorum sayı tamamlanmıştı. Durum değerlendirmesi yaptık. Çoğunluk "aynı şekilde cevap vermek gerekli, il binasını basalım" diyordu. Bugün gibi hatırlıyorum. "Doğru değil" diyenler ikna edici olamıyordu. Bir ara Veysi söz alarak; "bakın arkadaşlar il binasını basalım, tamam peki sonra? Biz kimiz? Bir avuç genç adam. Kim bizi tanır? Hiç kimse. Peki karşımızda kim var? Behice Boran. Türkiye sol hareketinin lider isimlerinden biri. Neyle karşı karşıya olduğumuzu iyi düşünelim" dedi. Bundan sonra ortam değişti. Gerçeği tüm çıplaklığıyla ortaya koymuştu. Haklı olmak yetmiyordu. Kendini doğru anlatmayı bilmek de gerekliydi. Boşuna "öfkeyle kalkan zararla oturur" dememişler.

Tartışmanın sonunda sorunun muhatabıyla görüşmek ve yapılan işin yanlış olduğunu il yönetimine anlatmak fikri ortaya çıktı. Bunun üzerine il merkezinden görüşme talebinde bulunduk. TİP İl Başkanı Can Açıkgöz'dü. Toplanıp birlikte il binasına gittik. Bizi karşılayan arkadaşlar fazlasıyla gergindi. İki ayrı oda gösterdiler. Yani ikiye bölünmüştük. Odalara girince kapıları üstümüze kilitlediler. Yanlış yere mi geldik der gibi şaşkın şaşkın birbirimize bakınıp durduk. Bir süre sonra kapılar açıldı, bizi toplantı salonuna aldılar. İldeki arkadaşların tutumlarında gerginlikten gelen bir kabalık da vardı. Gelenler "düşman"mış gibi bir ruh hali içindeydiler. Oturmaya çalışırken, bizleri sıraya dizer gibi davranıyorlardı. Zaten oturmak için sandalye de yoktu. Çoğumuz ayaktaydık. Hiç unutmam; stres mideme vurmuş, müthiş bir mide sancısı çekiyordum. Elimi bastırarak acıyı hafifletmeye çalışıyordum. Onun için elim hep ceketimin altındaydı. Bir ara fark ettim, arkamda yapılı bir arkadaş duruyor, beni hiç yalnız bırakmıyordu. O an acıma rağmen gülümsediğimi hatırlıyorum.

Toplantıyı Can Açıkgöz açtı. Heyecandan sesi titriyordu. Yaptıkları işin doğru olduğunu, farklı düşündüğümüz için TİP'te yerimizin olmadığını savunuyordu. İhraç edilmek üzere bizi parti disiplin kuruluna sevk ettiklerini açıkladı. Tüm gerginliğe rağmen tartışmak, durumu anlatmak istedik. Mümkün olmadı. Can Açıkgöz her defasında sözümüzü kesiyor, katı tutumunu sürdürüyordu. Öz olarak söylediği; "sizin aramızda yeriniz yok, yapılan iş doğrudur." Görüşme bir sonuç vermemişti. İl yönetimiyle görüşmeden umduğumuzu bulamamış, hayal kırıklığına uğramıştık. Ancak bir şeyi de denemiş, TİP üyesi olduğumuzu ve kimi haklarımızın olduğunu göstermiş, duygularımıza yenilmemiştik.

Aynı günlerde Kadıköy İlçe yönetimi de görevden alınmış, yerine yeni bir yönetim atanmıştı. Ancak yeni yönetimler çalışmaya başlamadan 12 Mart bastırmıştı.

TKP'ye Yöneliş

Bundan sonra yeni bir yer bulma telaşına düştük. Sanıyorum ilçenin yerini yeniden tutmayı düşünmüş, ancak daire sahibi olaydan dolayı vermeyi kabul etmemişti. Şahıs adına binayı kiralamak her gün 30–40 kişinin toplandığı bir mekân olacağı için ayrıca problem yaratabilirdi. Ertan Uyar'ın başkanı olduğu sosyoloji derneği adına yer arandı. Sultanahmet'te iki katlı ahşap bir binaya taşındık. Burada üç-dört ay kalabildik. Kirayı ödeyemez duruma düşmüştük. Ayrıca 12 Mart muhtırası verilmiş, ortam belirsizleşmişti. *Partizan* Dergisi 12 Mart sonrasında bir sayı yayımlanabildi. Doğrusu *Partizan* deneyiminin sonuna gelmiştik; yeni bir karar arifesindeydik. İşte Sultanahmet'teki yeri böyle bir anda boşalttık, iyi ki ayrılmışız; çünkü biz ayrıldıktan bir süre sonra ahşap bina yandı, kül oldu.

Partizan Dergisi'ni çıkardığımız dönemin sonunda bir sonuca varmış durumdaydık. Yanıtını aradığımız soruların başında işçi sınıfı partisi nasıl olmalı; TİP böyle bir parti midir; TİP değilse, böyle bir parti var mı soruları geliyordu.

Düşünce özgürlüğünün olmadığı bir ülkede, bir sınıfın iktidar programıyla yasal politik faaliyet sürdürmek mümkün değildi. İşçi sınıfı partisinin, o günkü Türkiye'de yasal kurulamayacağı sonucuna varmıştık. Bu açıdan TİP'in işçi sınıfının partisi olmadığına inanıyorduk. İşçi sınıfı partisi, aynı zamanda uluslararası işçi hareketinin bir parçası, proletarya enternasyonalizmine bağlı bir parti demekti. Bu açıdan da TİP işçi sınıfının partisi olamazdı. Aynı zamanda TİP'in böyle bir partiye dönüşemeyeceği sonucuna da varmıştık.

Peki, kendimiz böyle bir partiyi örgütleyebilir miydik? Buna gücümüzün yetmeyeceğinin farkındaydık; çünkü kendimizi merkez olarak düşündüğümüz bir dönemi hatırlamıyorum. Çabamızın hedefi, doğru olanı bulmak ve katılmak yönündeydi. İşte bu düşünceyle, işçi sınıfı partisi TİP değilse, kim sorusunu önümüze koymuştuk. Bu soruya "Türkiye Komünist Partisi" diye yanıt vermiştik.

Devrimin demokratik karakteri konusunda kaygımız yoktu. *Partizan* Dergisi'ni çıkardığımız süre boyunca bu konudaki düşüncelerimizi açıklamaya çalıştık. Askeri darbeden yana değildik; darbecilikle demokratik devrim sorununun deforme edilmesine karşıydık. Her sayıda yetebildiğimiz kadarıyla bunları açıklamaya özen gösterdik.

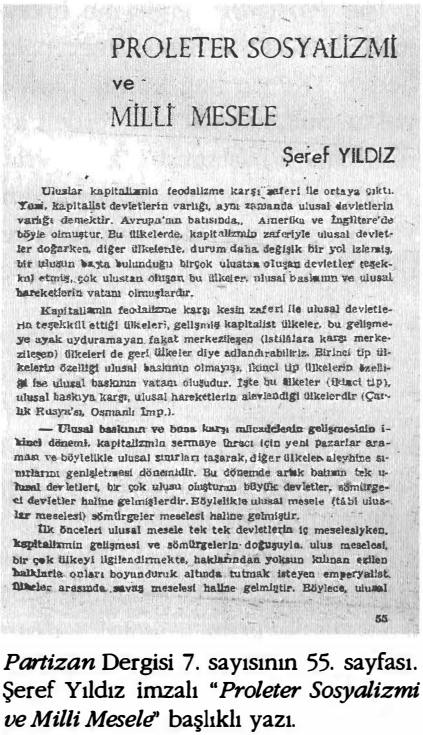
Bizim için devrimin ana gücü işçi sınıfıydı. 15–16 Haziran eylemi bizi daha da cesaretlendirmişti. Ancak, günlük işçi gazetesi düşüncemiz gerçekçi değildi. Onun için de iki fabrika gazetesinde kaldık. 12 Mart sonrasında onlar da çıkamaz oldu. Ülke çapında dağıtım ağı olan bir işçi gazetesi fikri ne kadar heyecan verici olsa da başarılı olamamıştı. Ancak, işçi hareketine odaklanmamızda bir deney olarak kaldı.

PARTİZAN : Aylık Dergi * Sahibi : Mehmet SARISÖZEN * Sorumlu Y zı İşleri Müdürü : Nabi YAĞCI * Yönetim yeri : Sekbanbaşı Sok., Manolya Ap. Daire 8, Beyazıt - İstanbul * Dizgi : YÖNET Matbaası * Baskı : ÇOKER Matbaası * İstanbul Dağıtımı : Fuat BÜTE : Ank r Cad. No : 34 Cağaloğlu - İstanbul, Tel. : 27 89 49 * Abone : Tam sayfa 1.000 lira, yayın ilânları indirimlidir.

Partizan Dergisi 7. sayısının künyesi.

Bu noktada *Partizan* Dergisi'nin son sayısı olan 7. sayıdan söz etmek istiyorum. *Partizan* Dergisi'nin tamamı matbaada basılan tek ve son sayısı. Çünkü daha sonra dergi çıkaracak ne ekonomik imkân ne de zaman bulabildik. 7. sayı *Partizan* çevresinin pozisyonunu iyi açıklayan bir örnekti. O günler Sovyetler Birliği'nden yana olmak kolay değildi ve TKP'nin *Bizim Radyo*'sundan başka da Sovyetler'den yana tutum açıklayan bir yayın yoktu. Biz TKP'nin işçi sınıfının partisi olduğu sonucuna varınca; uluslararası alanda da tutum almak gerektiği sonucuna varmıştık. TKP, uluslararası komünist hareketin Türkiye'deki koluydu. Uluslararası komünist hareketin kalesi ise Sovyetler Birliği'ydi. İş ve ekmek kavgasında tarafsızlığın geçerli olmadığı bir dünyada yaşıyorduk, tutumumuzu belirlemiştik. Biz, iş, ekmek ve barıştan yana, Sovyetler Birliği'nden yanaydık. Bu tutumumuzu *Partizan* Dergisi'nin 7. sayısında açıkladık. 7. sayısının ilk makalesi bu konuyu işliyordu. Makale Veysi Sarısözen'e aittir. Aramızda tartışılıp onaylandığını hatırlıyorum. Sovyetler Birliği'ni başka bir ifadeyle "Sovyetçi çizgi"yi savunan, o günlerde pek rastlamadığımız bir makaleydi.

Yine aynı sayıda Kürt sorunuyla ilgili bana ait bir makale yer alıyordu. O dönem solda Kürt sorunu üzerine tartışmalar canlıydı. Her grup Kürt sorunu konusunda tutumunu açıklıyordu. Deniz Gezmişler özerklik, Mahir Çayan grubu federasyon fikrini savunuyordu. TİP 4. Kongre kararından söz ettik. Mihri Belli ve Doğu Perinçek grupları negatif duran gruplardı. Makale, Mihri Belli ve Doğu Perinçek grubunun tutumunu eleştiriyor, Kürtlerin "kendi kaderlerini tayin hakkı"nı savunuyordu. Ancak bunu Irak'taki Kürt hareketi üzerinden tartışıyordu. Bu yazı da aramızda tartışılan ve arkadaşların katkısıyla içeriği biçimlenen bir makaleydi.

PROLETER SOSYALİZMİ
ve
MİLLİ MESELE

Şeref YILDIZ

Uluslar kapitalizmin feodalizme karşı zaferi ile ortaya çıktı. Yani, kapitalist devletlerin varlığı, aynı zamanda ulusal devletlerin varlığı demektir. Avrupa'nın batısında,. Amerika ve İngiltere'de böyle olmuştur. Bu ülkelerde, kapitalizmin zaferiyle ulusal devletler doğarken, diğer ülkelerde, durum daha değişik bir yol izlemiş, bir ulusun başta bulunduğu birçok ulustan oluşan devletler teşekkül etmiş, çok ulustan oluşan bu ülkeler, ulusal baskının ve ulusal hareketlerin vatanı olmuşlardır.

Kapitalizmin feodalizme karşı kesin zaferi ile ulusal devletlerin teşekkül ettiği ülkeleri, gelişmiş kapitalist ülkeler, bu gelişmeye ayak uyduramayan fakat merkezileşen (istilâlara karşı merkezileşen) ülkeleri de geri ülkeler diye adlandırabiliriz. Birinci tip ülkelerin özelliği ulusal baskının olmayışı, ikinci tip ülkelerin özelliği ise ulusal baskının vatanı oluşudur. İşte bu ülkeler (ikinci tip), ulusal baskıya karşı, ulusal hareketlerin alevlendiği ülkelerdir (Çarlık Rusya'sı, Osmanlı İmp.).

— Ulusal baskının ve buna karşı mücadelenin gelişmesinin ikinci dönemi, kapitalizmin sermaye ihracı için yeni pazarlar araması ve böylelikle ulusal sınırları taşarak, diğer ülkelere saldırılarını genişletmesi dönemidir. Bu dönemde artık baskın tek ulusal devletleri, bir çok ulusu oluşturan büyük devletler, sömürgeci devletler haline gelmişlerdir. Böylelikle ulusal mesele (tâbi uluslar meselesi) sömürgeler meselesi haline gelmiştir.

İlk önceleri ulusal mesele tek tek devletlerin iç meselesiyken, kapitalizmin gelişmesi ve sömürgelerin doğuşuyla, ulus meselesi, bir çok ülkeyi ilgilendirmekte, haklarından yoksun kılınan eşitliklerin boyunduruk altında tutmak isteyen emperyalist ülkeler arasında, savaş meselesi haline gelmiştir. Böylece, ulusal

55

Partizan Dergisi 7. sayısının 55. sayfası. Şeref Yıldız imzalı "*Proleter Sosyalizmi ve Milli Mesele*" başlıklı yazı.

Bu makalenin içeriğine konu olan Irak KDP'yle ilgili bilgilenmenin hikâyesini de aktarmadan geçemeyeceğim. Ahmet Kızıler'le kaldığım Selimiye-Çiçekçi'deki evden ayrıldıktan sonra İrvem Keskinoğlu'nun Feneryolu'ndaki evine taşınmıştım.

İşte bu evdeyken bir gün eve Necmettin Büyükkaya ve *49'lar*dan Necati Siyahkan geldi. Daha önce Gülay Varlı tez hazırlamak üzere Siverek'e gitmişti. Kardeşim Mehmet Yıldız Siverek'te öğretmen, Necati Siyahkan da avukattı. Siyahkan, Gülay'a yardımcı olmuş, misafir etmişti. Buluşmamız bir teşekkür ifadesiydi. Akşam sohbetinde Necmettin Büyükkaya bir kitap çıkardı. Kitap, İsmet Şerif Vanlı'nın Irak Kürt hareketi üzerine doktora teziydi ve Fransızca'ydı. Necmettin kitabı bize bıraktı. Aslında kitabı Türkçe basmayı düşündük. O günlerde böyle bir kitabı basmayı göze alacak kimse yoktu. İrvem'in Fransızcası iyiydi. Kitabın içindeki konular konusunda beni bilgilendirdi. Makale için ihtiyaç duyduğumuz bölümlerin çevirisine karar verdik. İrvem KDP'nin programı, komünist partisiyle ilişkiler ve Baas Partisi'nin politikasıyla ilgili bölümlerin çevirisini kısa sürede yaptı. Makale bu bölümleri esas almıştı; KDP ile komünist partisinin politikaları arasındaki farklılığa objektif bir yaklaşım olduğunu hatırlıyorum. *Partizan* Dergisi çıktıktan sonra Necmettin elinde dergi "işte Kürt meselesi böyle ortaya konur" demişti. Gözlerinin içi gülüyordu.

İşte *Partizan* Dergisi'nin hikâyesi bu. Sonunda kendimize bir yol bulmuştuk. TKP'yle ilişkiye geçecektik. Bundan sonraki faaliyetlerimizin ana hedefi TKP'yle bağ kurma fikrine bağlanacaktı. Ancak yerimiz yurdumuz yoktu. Sultanahmet'teki yerden ayrılınca çevrenin bir arada kalması da sorun olmaya başlamıştı. O günlerin koşullarında bir genel toplantı yaptık ve *Partizan*'ın dağılması kararını aldık. Yeni bir karar arifesindeydik. Yola devam edecek miydik? Devam edilecekse bu nasıl olacaktı? Bu soruların yanıtı gerekiyordu. Herkes ne yapacağına karar vermek durumundaydı.

5. BÖLÜM

12 Mart Dönemi

12 Mart muhtırası, darbeyi destekleyen sol çevrede umut yaratmış, Deniz Gezmiş ve arkadaşları eylemleri başlatmıştı. Dr. Hikmet Kıvılcımlı *Sosyalist* Gazetesi'nde "Ordu Kılıcını Attı" başlığıyla muhtıraya hak veren tutumunu sergiliyordu. Mihri Belli, muhtırayı desteklemekle kalmadı, aynı zamanda genç insanların serüvene sürüklenmelerinde de rol oynadı. Denizlerin eylemleri başladığı sırada, Mihri Belli'nin İstanbul Teknik Üniversitesi'nde bir konferansı vardı. O konferansta "Deniz yürekli çocuktur, söylediğini yapan; Mahir söyler, ancak yapmaz, çünkü onda söylediğini yapacak yürek yoktur" dediğini, o günü yaşayan herkes hatırlar. Kelime kelime aynı olmasa da, içerik olarak tam da böyleydi söyledikleri. Bu bir kanıydı tabii; ondan sonra da Mahir Çayan ve arkadaşlarının eylemleri başladı. Dr. Hikmet Kıvılcımlı için diyemem ama Mihri Belli, 1960'lı yıllarda solda dağıtıcı bir unsur olarak rol oynadı. TİP'te olsun, gençlik kesiminde olsun, yakaladığı hiçbir fırsatı doğru değerlendirmedi. Onları sorumsuzca harcadı.

12 Mart muhtırasından sonra hükümet hemen istifa etmedi. Krizi atlatacağını umuyordu. Denizlerin başlattığı eylemler hükümetin başını ağrıtmaya devam ediyordu. Hangisi önce, hangisi sonra tam hatırlayamıyorum. Bakırköy'de ünlü bir doktorun oğlu olan Hakan Duman kaçırıldı, fidye istendi. Çocuğun babası, fidyeyi verip oğlunu kurtardı. Hakan Duman kendini kaçıranlar hakkında olumlu açıklamalarda bulundu. Gençlerin dağlara çıktığı söyleniyordu. Anadolu'da gerilla hareketi başladığı konuşuluyordu. Deniz Gezmiş her tarafta aranıyordu. Bu arada İstanbul'da Ziraat Bankası Unkapanı Şubesi soygunu oldu. Banka bekçisi vuruldu. Gençlerden Ömer Ayna yakalandı. Ömer Ayna, THKO'nun bir savaşçısı olduğunu açıklıyordu. Hükümet zor durumdaydı. Ömer Ayna'nın yakalanmasından sonra Hakan Duman'ın da aynı örgüt tarafından kaçırıldığı ortaya çıkmıştı. Aranan isimler açıklanıyordu. Eylemler muhtırayı "haklı" çıkarıyordu.

Deniz Gezmiş 12 Mart muhtırasından sonra Yusuf Aslan ile birlikte yakalandı. Bir motosikletle Ankara'dan çıkmıştı, Sivas'ın Gemerek İlçesi'nde fark edilip yakalandı. Deniz direnmemiş, kimseye zarar vermemişti. Yakalanması büyük olaydı. THKO'nun lideriydi. Hükümet, Deniz'in yakalanışını olaylara ne kadar hâkim olduğunun kanıtı olarak değerlendirmek istiyordu. O günkü Demirel hükümetinin İçişleri Bakanı, Deniz'i makamında, basının önünde kabul etti. Deniz içeri girince, alaycı bir edayla Deniz Gezmiş'e bir şeyler söyledi. Deniz öyle bir cevap verdi ki bakan bey yaptığına bin pişman oldu. Bakan, Deniz'i çarçabuk dışarı çıkarmıştı. Lokma bakanın yutacağı türden değildi, mideye oturuveren cinstendi. Daha sonra da Hüseyin İnan yakalandı. Sinan Cemgil ve Kadir Manga'nın da içinde bulunduğu grup Nurhak Dağlarındaydı.

Mahirlerin eylemleri 1971 Mayıs ayında başladı. İsrail Başkonsolosu Elrom'u kaçırdılar. Taleplerine yanıt alamayınca Elrom'u öldürdüler. Geniş tutuklanmalar oldu. Haziran ayında Mahir Çayan ve Hüseyin Cevahir'in, İstanbul Kadıköy yakasında kaldıkları ev belirlendi. Bir kovalamacadan sonra Maltepe'de bir eve sığındılar ve evin Sibel adındaki kızını rehin aldılar. Olayda Hüseyin Cevahir özel nişancılar tarafından öldürüldü; Mahir Çayan yaralı yakalandı. Olaylar büyük bir hızla yol alıyordu. THKO'nun kadroları yakalandı. Nurhak dağlarında, Sinan Cemgil ve arkadaşları öldürüldüler. Hükümet çekilmişti. Nihat Erim tarafından kurulan hükümet işbaşındaydı ve sıkıyönetim ilan edilmişti. İlk şaşkınlık dönemi atlatıldıktan sonra solun hedef olduğu görüldü. Muhtıradan beklentileri olanlar da ayılmaya başladılar. Durum ciddiydi. TİP'in kapatılacağı anlaşılıyordu. TİP'le dayanışma için ne yapabileceğimizi konuştuk. TİP'le beraber olduğumuzu göstermek için TİP'e üye kayıtlarımızı yenilemeye karar verdik. TİP il binasına gidip gerekçemizi açıkladık. İl merkezindeki arkadaşlar şaşkındı, ancak sevindiler. Onlar bizi partiden atmaya çalışmışlardı. Biz ise, zor günde partiye omuz vermek üzere dönmüştük.

Türkiye Sosyalist Mücadele Birliği

Aramalar yoğunlaşmıştı. Bu sıralarda arananların bir kısmı radyodan ilan edildi. Bu ilk defa oluyordu ve etkisi de fazla oldu. *Partizan* çevresinden arananların önemli bir bölümü radyodan açıklanan listede yer alıyordu. Aranan isimlerden hatırladıklarım: Sıtkı Coşkun, Nabi Yağcı, Veysi Sarısözen, Mehmet Sarısözen, Nurseli Varlı, Gülay Varlı, Agâh Uyanık, İrvem Keskinoğlu,

Ertuğrul Yeşilova, Güray Tekin Öz, Atilla Coşkun ve Şeref Yıldız.

Teslim olup olmama konusunu görüştük. İki eğilim ortaya çıktı. Bir grup arkadaş teslim olmanın doğru olduğunu savundu. Yasal açıdan zor bir durumumuzun olmadığını, kısa sürede serbest kalacağımızı düşünüyorlardı. Çoğunluk teslim olmanın politik olarak doğru olmadığını düşünüyordu. Yasal açıdan zor bir durumumuzun olmamasına rağmen teslim olmayı doğru bulmuyordu. Bir şey yapamasak bile, teslim olmamanın politik bir karşı tavır olduğuna inanıyorduk. Teslim olmayı doğru bulan arkadaşlardan Güray Tekin Öz ve Atilla Coşkun gidip teslim oldular. Atilla Coşkun bu karardan sonra gruptan ayrıldı. Aranan arkadaşlarımızdan üçünün durumu ayrıca değerlendirildi. Nurseli Varlı, Gülay Varlı ve Ertuğrul Yeşilova özel nedenlerden dolayı grubun onayıyla teslim oldular.

Bu durumda gizlenmek ve aramızdaki ilişkileri sürdürmek durumundaydık. Bu, kuralları belirlenmiş yeni bir faaliyeti gerektiriyordu. Bizim için örgüt TKP idi. Ancak TKP ile ilişkimiz yoktu. Partiyi buluncaya kadar faaliyetimizi tanımlamamızın gereği vardı. *Partizan* çevresinden kalan az sayıda insandık. Amacımızı ve aramızdaki ilişkileri tanımlayan bir örgütlenme kararını aldık. Veysi Sarısözen, Mehmet Salmanoğlu ve ben birlikte örgütün amaç ve tüzüğünü tartıştık ve onayladık. Örgütün adı Türkiye Sosyalist Mücadele Birliği, amaç ve tüzük metni de bir buçuk sayfa kadar bir şeydi. Hatırlayabildiğim kadarıyla, metin çoğaltılmayacak ve dağıtılmayacaktı. Örgütün adında "birlik" sözcüğünün olmasının nedeni de birlikten yana olmamız ve kendimizi merkez olarak görmediğimizdi. TKP tarafından yanlış anlaşılmayı istemiyorduk. Örgütün amaç ve tüzüğü aynı yöntemle diğer arkadaşlar arasında da görüşülüp onaylanmıştı.

Örgütün yedi kişilik bir yönetimi vardı. Bunlar: Veysi Sarısözen, Nabi Yağcı, Sıtkı Coşkun, Mehmet Salmanoğlu, Adil Demirci, Şeref Yıldız. Yedinci ismin kim olduğunu hatırlamıyorum. Nabi Yağcı, Veysi Sarısözen ve Sıtkı Coşkun'dan oluşan üç kişilik bir yürütmesi vardı. Nabi ve Sıtkı örgütsel ilişkileri götürüyordu. Veysi Sarısözen politik faaliyetin yönlendirilmesini üstlenmişti. Lideri olan bir çevre değildik. Ancak bir numara kimdi dersem, Veysi Sarısözen'di. Veysi grubun tüm birimlerini dolaşıyor; onlarla politik sohbetler yapıyordu. Nabi ve Sıtkı da bizimle örgütsel ilişkileri yürütüyordu. Liderlik olarak grubu bir arada tutan bu üçlüydü. Veysi ya da Nabi ve Sıtkı olmadan bu çevre bir arada olmazdı. Galiba her birinin özelliği, bir diğeriyle anlam kazanıyordu. Toplam üye sayımızı bilemiyorum. Bir tahminde bulunursam örgüt on beş-yirmi kişiyle kuruldu. *Partizan* çevresinin dağılma kararından sonra, kimi arkadaşlar bu tür ilişkiyi gerekli görmemişti.

Hatırladığım kadarıyla teklif edilmesine rağmen Ertan Uyar, Berdan Dere böyle bir ilişkiyi gerekli görmeyenler arasındaydı. *Partizan* grubu ilişkisi yerine geçecek, süregelen ilişki ağını kapsamayan, yeniden tanımlanan bu ilişkiyi benimsememişlerdi.

Yine 12 Mart dönemi boyunca ilişki ağı içinde yer alan Toygun Eraslan, Sarkis Çerkezyan gibi kimi arkadaşlara ise teklif götürülmedi. Örgütsel ilişkiyi dar düşünüyorduk. Amacımız TKP ile ilişki kurmaktı. Bunun için de sınırlı bir örgüt ilişkisi düşünmüştük. Amacımız örgütlenmek değil, ayakta kalmak, TKP saflarında politik faaliyet için hazırlanmaktı. Politik faaliyetin genişlemesi durumunda TKP'yle çatışma olacağını, kendimizi TKP'ye anlatamayacağımızı sanıyorduk. Bunun için de bir an önce TKP'yle ilişki kurmaya önem veriyorduk.

Kaçaklık Günleri

İmkânları fazla olan bir çevre değildik. Öncelikle barınma sorununu çözmemiz gerekiyordu. Bütün İstanbul'u kapsayan ünlü genel aramalar oluyordu. İstanbul hallaç pamuğu gibi atılıyor, aranmadık ev, işyeri bırakılmıyordu. Veysi ile Nabi Kadıköy yakasında birlikte bir ev tutmuşlardı. İrvem Keskinoğlu Beşiktaş'ta Mustafa Hayrullahoğlu'nun yanında kalıyordu. Mustafa hem kaçak saklıyor hem de apartman yöneticiliği yapıyordu. Ben de Mehmet Salmanoğlu'nun yanına yerleştim. Salmanoğlu, Bayrampaşa'da öğretmen olarak çalışıyordu. Agâh Uyanık bir müddet Adalet Partili kirvemin evinde kaldı. Kirvem çocukluk arkadaşıydı. Agâh'la aynı okulda okuyordu. Beni kırmadı, yer sorununu çözünce Agâh'ı da Salmanoğlu'nun evine aldık.

Genel aramalarda yer değiştiriyorduk. Bir genel aramada Güray Tekin Öz'le beraber Gün Bulut'un amcasının Mısır Çarşısı'nın üst tarafında bulunan bürosunda, bir grup arkadaş da Mercan'daki bir tekstil atölyesinde kalmıştı. Güray Tekin Öz teslim olduktan sonra serbest kalmıştı ve tekrar aranıyordu. Aramıza da yeniden dönmüştü. Nabi, Veysi ve Sıtkı kocaman bir ağacın koruduğu bir toprak çukurda 48 saat süreyle kalmışlardı. Bayrampaşa'da kaldığımız günlerde bir hafta sonu yine arama vardı. Salmanoğlu ve Agâh birlikte evdeydik. Askerler mahalle muhtarını da yanına alarak evleri arıyordu. Gece yarısından sonra kapı çalındı. Salmanoğlu kapıya gitti. Biz içeride nefesimizi tutmuş bekliyoruz. Muhtar, Salmanoğlu'nu görünce "hocam siz misiniz, rahatsız ettik kusura bakma" diyerek, içeri girmeden çekip gittiler. Kıyıdan dönmüştük. O dönem bu tür genel aramaların tümünü ka-

zasız atlatmıştık. Küçük bir çevre, az sayıda aranan insandık; saklanmak zor da olsa başarıyorduk. Ayrıca, polisin dikkat merkezinde yer alan bir çevre de değildik. Mutlaka yakalanması gereken isimler arasında yer almıyorduk. Bu da işimizi kolaylaştırıyordu. Onun için de tüm imkânsızlıklara rağmen 12 Mart boyunca bir çevre olarak varlığımızı sürdürebildik.

Çevre ilişkilerimiz de dardı. Benim TİP Eminönü İlçesi döneminden kalan ilişkilerim vardı. Sarkis Çerkezyan bunlardan biriydi. Sarkis Usta bizim TKP'de karar kılmamıza çok sevinmişti. "Üçüncü Yol Bildirisi" sırasında ve *Partizan* Dergisi'ni çıkardığımız sırada tedirgindi. Yanlış yaptığımızı düşünüyordu. Ancak bizleri sevdiği için de ilişkisini koparmıyordu. Son durum tam da aradığı bir şeydi. Bizim ne yaptığımızı hep merak ederdi. Öyle ki uzun zaman Veysi ve Nabi'nin durumunu merak etmiş; Kadıköy yakasında iz sürüp, kaldıkları evi bulmuştu. Kafasına koyduğunu mutlaka yapan biriydi. Düzenli görüşüyorduk. Eminönü İlçesinden Atalay Akıncı adında bir emekçi ağabey vardı. Atalay Usta, Eminönü İlçe yönetiminde birkaç dönem görev almış, dürüst, düzgün bir insandı. Eski TKP'liydi aynı zamanda. TKP'den tutuklanmış, çıktığı zaman iki çocuğunu anasız bulanlardandı. Kimse evini bilmezdi, Sarkis Usta'nın dışında elbette. Sarkis Usta vasıtasıyla ilişki kurduk. Atalay Usta bizim tutumumuzu öğrenince yardımcı olabileceğini söylemişti. Atalay Usta beni Eminönü'nde Mısır Çarşısı'nın yan tarafında zeytinyağı imalatı yapan Adil Yağcı'ya götürdü. Adil Yağcı da eski TKP'lilerdendi. Adil Yağcı, politik görüşlerimizi öğrenmek istiyordu. Dinledikten sonra, Doğu Perinçek grubunu doğru bulduğunu onlara maddi destek verdiğini söyledi. Atalay Usta'yla gittiğim için bana her ay parasal destekte bulunacağını söyledi ve bunu hiç aksatmadan sürdürdü.

Sarkis Usta vasıtasıyla daha önceden tanıdığım Nihat Balyoz arada bir gelirdi; Nihat Ağabey eski TKP'liydi. Şefik Hüsnü Değmer'le çalışmıştı. 1951 tutuklanmasındaki örgütlenmeye bulaşmayanlardandı. 1968'den itibaren Sarkis Usta üzerinden Eminönü İlçesi çevresine geliyordu. İlçe binasına uğramaz, dışarıda uygun yerlerde bizimle görüşürdü. *Bizim Radyo*'yu düzenli dinlerdi; TKP'nin TİP politikasını savunurdu. Önce Aybar'a karşı muhalefeti doğru bulmamıştı. Aybar çekilince TİP'i desteklemeye devam etti ve Boran'ı desteklemek gerektiğini söyledi. Mihri Belli ve Dr. Hikmet Kıvılcımlı grubuna karşı TİP'ten yanaydı. TİP'in önemli bir olanak olduğunu düşünüyordu. O da "Üçüncü Yol Bildirisi"ne sıcak bakmamıştı. *Partizan* Dergisi'nin ilk çıktığı dönemi kaygıyla izlemişti. TKP'de karar kılmamızdan ise memnundu. Görüşmelerde neler yaptığımızı merak eder, sorularına yanıtları sakin dinler ve düşüncelerini aktarırdı. Eğitim çalışmamıza destek veriyor-

du. Bunun için bulabildiği *Yeni Çağ* Dergisi'nin kimi sayılarını ve *Sovyetler Birliği Komünist Partisi Tarihi* adlı kitabı Sarkis Usta üzerinden bize ulaştırmıştı. Bu materyaller eğitim çalışmalarımızın önemli kaynaklarından oldu.

Yine tanıdığım iki arkadaş vardı. Diyarbakır Yurdu'nun bulunduğu Büyük Langa'da iki odalı küçük bir evde kalıyorlardı. Bunlardan Ahmet Sarıoğlu, Kütahyalı'ydı. İktisat Fakültesi'ni bitirmiş, iş müfettişi olarak çalışıyordu. Ahmet, 12 Mart sırasında anne ve babasını da İstanbul'a getirip ayrı bir eve çıktı. Ahmet'in ilişkisini bu dönem Sıtkı Coşkun'a devrettim. Daha sonraları Çalışma Bakanlığı'nda bir dönem müsteşar yardımcılığı yaptı. Ankara TKP davasında yargılandı.

Diğer arkadaş Ali Ketenci, Rize Çayeli'ndendi. İstanbul İktisadi Ticari İlimler Akademisi mezunuydu. Eminönü'nde bir muhasebe bürosu vardı. Ev iki odaydı, ancak dört kişi kalıyorlardı (Sarkis Usta bu eve "Tilkilik" adını vermişti; tilki ini, tilki barınağı anlamında). Diğer kalanlardan Ertan Aydın, Mersinli'ydi. Güneyin düzgün insanlarının özelliklerini taşıyordu. Daha sonraları Ertan'la da kadim dost olduk. İkisi de emeklerine saygısı olan, hakları olmayana göz koymayan insanlardı. Tilkilikle ilişkim 12 Mart'ta da devam etti. Nihat Balyoz'la burada buluşurduk. Sohbetleri orada yapardık. Ali de TKP'ye gelen arkadaşlardan oldu. Tilkilikteki dostlarla tanışmamıza Sarkis Usta vesile olmuştu. Tilkilik, paylaşmanın, dostluğun sarayı idi. O dostluk orada yaşayan ve tanışanlar arasında tüm sıcaklığıyla bugün de devam ediyor.

Eminönü İlçesi üyesi, Gedikpaşa esnafından Sefa Usta'yla ilişkiyi de götürüyordum. Sefa Usta 1948–50 yıllarında TKP'lilerin yanında kunduracılığa başlamış. 51 tutuklanmasında ustası tutuklanınca, kendisi de Sansaryan Han'la tanışanlardan. Nihat Balyoz'la da iyi tanışırlardı. 1968'den beri yakın ilişkimiz vardı. 12 Mart'ta evini bize açmıştı. Arandıkları dönemlerde Nurseli ve Gülay Varlı kardeşler evinde kaldılar. Ayrıca ekonomik destek olması için yanına bir arkadaş aldı. O dönem işleri de iyi değildi. Ancak o yanında çalıştırdığı arkadaşın ödemesini hiç aksatmadı. Sefa Usta'yla ilişkiler hep sürdü. 1974–80 arası da dayanışmasını hiç eksik etmedi; sırası gelince yine kendisinden söz edeceğim.

Eminönü İlçesi'nden Halil Kural da bu ilişkilerimizin içindeydi. Halil'in çalıştığı atölyenin sahibi Şefik Çağlarer de Eminönü İlçesi'nden kalan ilişkilerimizden biriydi. Genel aramaların birinde arkadaşlar bu atölyede kalmıştı. Şefik Çağlarer her ay parasal destekte de bulunuyordu. Diyarbakır Öğrenci Yurdu'ndan tanıdığım Kemal Daysal o sıralar Teknikerler Derneği'nin başkanlığını yürütüyordu. Bizimle çalışmak istediğini söyledi. Daysal'ı Sıtkı'ya devretmiştim.

İşçi kesiminde devam eden birkaç ilişkim vardı. Bunlardan biri *Derby Gerçek* Gazetesi fabrika komitesinden Osman Bilge'ydi. 12 Mart döneminde bir süre ilişkimiz devam etti. Ancak sonra koptu. Gıslaved Lastik Fabrikası'nda çalışan Süleyman ve Kâzım adında iki işçi arkadaş daha vardı. Bunlar 1970'in ikinci yarısında Gıslaved işçilerinin sendika seçme mücadelesinde tanıştığımız arkadaşlardı. O dönemki mücadelede DİSK'e bağlı Lastik-İş'e geçmeyi başarmışlardı. Biz mücadeleleri boyunca onları yalnız bırakmamıştık. O dönemden iki arkadaşla ilişkimiz sürüyordu. Roman türü kitapları birlikte okur, politik sohbetler yapardık.

Bu dönem birkaç üniversite öğrencisi arkadaşla da ilişkim vardı. İlk ilişkim Necmettin ve Salih Turcan kardeşlerle oldu. Necmettin, İstanbul'a daha önce gelmişti. Zor günleri oldu. Zaman zaman yersiz kaldı. O dönemlerde iki kardeşle hemşehri ilişkisi olarak başlayan tanışmamız sonra politik ilişkiye dönüştü. Salih daha sonra İstanbul'a geldi. Kadıköy Mimar Mühendislik'te okuyordu.

Necmettin de o sıralar Yıldız Teknik Üniversitesi'ne devam ediyordu. Salih'i Necmettin vasıtasıyla tanıdım. Necmettin izleyen, sakin biriydi. Salih ise atak ve hareketli olduğu kadar sıcakkanlı biri. 1972 sonbaharında Sait Güven ve Ömer Ağın'la ilişki kurdum. İkisiyle de Diyarbakır Öğrenci Yurdu'ndan tanışıyorduk. Politik faaliyete ilgi duyacaklarını düşünmemiştim. Karşılaşmamız tesadüfen olmuştu. Politik faaliyet için ilişki aradıklarını belli ediyorlardı. Son karşılaşmamız galiba Aksaray'a yakın bir yerde olmuştu. Ayaküstü sohbet ettik. Tekrar görüşmek için sözleştik. Sait Güven ve Ömer Ağın, İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi'nde okuyor ve Tarlabaşı'nda birlikte kalıyorlardı. Daha ilk görüşmemizde fazlasıyla istekli oldukları belliydi.

İlişkilerim arasında iki genç daha vardı. Bunları da Mehmet Salmanoğlu vasıtasıyla tanımıştım. Güney bölgesinden iki genç arkadaş, Ramazan Kukul ve Özkan. Özkan bir tekstil atölyesinde, Ramazan da Sefa Usta'nın yanında çalışıyordu.

Bu ilişkilerde yapılan en önemli şey birlikte kitap okumak ve okunan bölümleri birlikte değerlendirmekti. Bizim bu eğitim çalışmalarında yararlandığımız materyaller; *SBKP Tarihi*, Fethi Naci'nin çevirisi olan Sovyet kaynaklı bir ekonomi politik kitabı, birkaç *Yeni Çağ* Dergisi, Lenin'in kitapları vs. Bunlara destek olarak da romanlar tavsiye ediliyordu. Gizli çalışma konusunda, "*Moskova Önlerinde*" adlı iki ciltlik bir Sovyet romanını örnek almıştık. Roman, İkinci Dünya Savaşı sırasında Hitler ordularına karşı Moskova önlerinde vurkaç eylemleriyle Alman ordusunu yıpratan küçük bir birliğin hikâyesiydi.

Buluşmalarımız dışarıda oluyordu. Kendimize kimi güzergâhlar belirlemiştik. Önceden gezip tespit ettiğimiz alanlardı bunlar. Örneğin benim güzergâhlarım; Tepebaşı'ndan Saraçhane'ye, Samatya sahili, Kumkapı-Cankurtaran sahili, Fındıklı-Kabataş-Dolmabahçe şeridi gibi yerlerdi. Bu tür yerleri seçmemizdeki neden izlenip izlenmediğimizi kontrol edebilmekti. Onun için sakin, bir süre yürüyüp kontrol yapabilme imkânı olan alanları tercih ediyorduk. Buluşma saatlerinde tespit edilen yerde olmak ayrıca önemliydi. Buluşma noktasını önceden kontrol etmek gibi kurallara uymaya dikkat ediyorduk.

Bunların dışında Ahmet Karlı'yla süren bir ilişkim vardı. Ahmet Karlı, Dr. Şıvan kanadından KDP'liydi. 12 Mart'tan sonra arkadaşlarının çoğunluğu Irak'a geçmişti.[27] Ahmet Karlı'nın ilişkisi kopmuştu. İki arkadaş olarak görüşüyor, politik süreci değerlendirip anlamaya çalışıyorduk. Amacımız aramızdaki ilişkiyi canlı tutmak, gerektiğinde birbirimize yardımcı olmaktı.

Hatırlayabildiğim kadarıyla bu dönem Mehmet Salmanoğlu'nun etrafında yeni ilişkiler ortaya çıkmıştı. Antakya'dan okumak için gelen üniversite öğrencisi gençlerdi bunlar. Bunlardan Mehmet Taş'ın evinde kısa bir süre için kalmıştım. Alaiddin Taş ve bir iki kişi daha olduğunu hatırlıyorum. Ayrıca anmadan geçemeyeceğim Abdo Salmanoğlu vardı. Abdo, Mehmet Salmanoğlu'nun amcaoğluydu. İşçi olarak çalışıyordu. *Partizan* döneminden itibaren bizim ilişkilerimizin içindeydi. Şişe-cam işkolunda sendikal mücadelede aktifti. Dürüst, yürekli, arkadaşlığına ölümüne bağlanan biriydi. Kime bağlı çalıştı bilemiyorum ancak o yürekli dostu hiç unutmadığımı söylemek istiyorum. 1980'li yıllarda tüberkülozdan kaybettik.

Yine hatırlayabildiğim ilişkilerden Zakarya Mildanoğlu ve Ohannes Sinan Yıldız. İki arkadaş da Sarkis Usta üzerinden gelen arkadaşlardı. 12 Mart'ta Zakarya Mildanoğlu'nun kardeşiyle birlikte kaldıkları evde bir görüşmemizi hatırlıyorum. Ev Kocamustafapaşa'daydı. Zakar ve Sinan, Adil Demirci'ye bağlı ilişki ağının içinde yer aldı. Konuşmalardan hafızamda kalan Adil Demirci'ye bağlı Ahmet Muhtar Sökücü de vardı. O günkü değerlendirmelerden anladığım, Ahmet Muhtar yeni ilişkiler içinde özel bir yere konuyordu. Gençlik içindeki çalışmada, yönetici özellikleri ve politik düzeyiyle o günlerde öne çıkan isimdi.

O günkü ilişkilerden bilgim olanları anlatmaya çalıştım. Nabi ve Sıtkı'nın ilişkileri neydi? Yine Salmanoğlu ve Adil Demirci'nin; Mustafa Hayrullahoğlu ve diğer arkadaşların ilişkileri neydi? Doğal olarak bilmiyorum. Mutlaka baş-

---

27. Irak'ta önce KDP Genel Sekreteri Sait Elçi ve bir arkadaşı, Dr. Şıvan tarafından –iç hesaplaşma sonucu– öldürülmüştü. Sonra Irak KDP'si devreye girip, Dr. Şıvan (Sait Kırmızıtoprak), Brusk (Hasan Yıkmış) ve Hikmet Buluttekin'i (Çeko) öldürtüyor. Türkiye KDP'si açısından da durum zor; zor olduğu kadar da dramatikti.

ka ilişkiler vardı. 12 Mart dönemindeki faaliyetimizin genel çerçevesi hatırlayabildiğim kadanyla buydu. Sosyalist Mücadele Birliği adını hiç kullanmadık. Bizim dışımızda bu adı duyan olmadı. Biz de zaman içinde bu adı unuttuk.

Eylem olarak da Deniz Gezmiş, Hüseyin İnan ve Yusuf Aslan'ın idamlarında bir istisna eylemimiz var. O günü hiç unutmadım. *Tercüman* Gazetesi'nde Nazlı Ilıcak köşesinde, "üçe üç" diyen bir makale kaleme almıştı. 27 Mayıs'a, Mendereslerin idamına gönderme yapıyor ve "intikam alındı" anlamında bir şeyler yazarak seviniyordu. Tahrik eden, yaralayan bir makaleydi. Ülkücüler okullarda marşlar söyleyerek idamları "kutlamış"lardı. Akşam evde oturup ağlamıştık. Hatırladığımda, bugün de kendimi kötü hissederim. Kısa bir süre önce Mahir Çayan, Cihan Alptekin, Ömer Ayna da içlerinde tam on can katledilmişti. Denizler'in idamı bir başka tür acıydı. Kimsenin burnunu kanatmamışlardı. Yakalanırlarken direnmemişlerdi bile. Üç genç insan "intikam" ve "güçlü devlet" adına darağacına gönderilmişti.

İdamlar karşısında sessiz kalmak mümkün değildi. Arkadaşlar olayı protesto etmek amacıyla fabrikaların önünde bildiri dağıtma kararı almışlardı.[28] Bu eyleme katılan Mustafa Hayrullahoğlu, Agâh Uyanık, İrvem Keskinoğlu, Adil Demirci'yi hatırlıyorum. Arkadaşlar, eylemi planladıkları şekliyle tamamlamış, herhangi bir olay çıkmadan geri dönmüşlerdi.

Mahir Çayan, Deniz Gezmiş, Sinan Cemgil ve diğerleri, kısacık yaşamlarında birkaç kuşağa yetecek bir hikâye yazdılar. Biz pek anlaşamazdık, zaman zaman da didiştik belki. Ancak aynı idealleri paylaşıyorduk. Her zaman yüreğimde onlara ait bir yer oldu, olacak.

Kimi zaman bir türkü dinlerim;

"Yanağın dört bir etrafı
Pembe-i ala güldür
Öpsem öldürürler.
Öpmesem ölem aman
Bu nasıl zulüm iştir
Hiç bilmem hara gidem"

diyen duygu yüklü bir sevda türküsü. Kerkük Divanı. Ve dinlerken onları düşünürüm. Onlar da bu türküyü dinler miydi? Bilemem. Belki de hiçbiri

---

28. Eminönü İlçesi'nden Bogos Bedikyan adında bir arkadaş, 12 Mart gelince, Alman malı Walter marka toplu tabancasından kurtulmak için bana hediye etmişti. Bizim silahla işimiz yoktu. Arkadaşların silahtan haberleri vardı. Onun için de güvenli bir yere bırakmıştım. Eylemin güvenliğini sağlamak için silaha ihtiyaçları vardı. Sevgili Sıtkı geldi, silaha ihtiyaç var dedi. Eylem konusunda bilgi verdi. Gittim silahı getirip verdim.

bu türküyü dinlemedi. Acaba dinlemiş olsalardı ne hissederlerdi? Onu da bilmem. Ancak dinlerken, türkü bana kimi zaman hiç yaşamadıkları bir sevdayı kimi zaman ise yaşamlarını sundukları kavgalarını hatırlatır bu genç insanların.

Ve Türkiye işlediği bu günahların üstünü örttüğü sürece rahatı, huzuru yakalayamaz.

Hapishaneye Yolculuk

Yaşam koşullarımız iyi değildi. Bu her şeyden önce maddi imkânlara bağlıydı. Tarlabaşı'nda kaldığım ev rutubetliydi. Evde demir karyoladan başka bir eşyamız yoktu. Sarkis Usta'dan aldığım bir gaz sobası vardı. Onun da depo bölümü bozuktu, gaz akıtmıyordu. Gazı, tasla sobaya döküyorduk. Her an yangın çıkabilirdi. Günde bir kez yemek yiyebilme imkânım vardı. Fazlasına param yetmiyordu. Kışın ayakkabımın altı delikti ve ayaklarım şişiyordu. Romatizma başlangıcıydı. Gıdasızlıktan anemi olmuştum. Bunlar yetmezmiş gibi evi bitler sardı. Evde kalanlardan Özkan gittiği bir yerden bitleri eve taşımıştı. Fark ettiğimizde artık geçti. Üstümüzü, başımızı, her tarafı bit sarmıştı. Tam dört ay bitlerle boğuştuk. Giysileri birkaç kez kaynattık. Evin her tarafına ilaç döktük. Ve dört ayın sonunda savaştan galip çıktık.

Diğer arkadaşların koşulları da farklı değildi. Bir kış Nabi ve Veysi'nin ayakkabı sorununu Sefa Usta çözmüştü. Birer çift kundura yapıp göndermişti. Ev aradığım günlerdi. Evde kalan Özkan yolunu ayırmak istiyordu. Ramazan'la birlikte bir ev arıyorduk.

Biz, o günlerde "TKP davası" diye adlandırılan davadan aranıyorduk. Davanın TKP'yle ilgisi yoktu. Harun Karadeniz, Necmi Demir gibi farklı politik görüşleri olan arkadaşlar da aynı davadan yargılanan isimlerdi. İddianamede Nihat Sargın'ın adı da geçiyordu. Selma Ashworth gibi isimlerle davaya TKP imajı verilmeye çalışılmış; ancak ortada böyle bir durum olmadığı için de, "Çekirdek Toplantıları"na dayandırılmaya çalışılmıştı. Polisin üzerinde durduğu konu "Çekirdek Toplantıları"ydı. Daha önce polise düşen kimi arkadaşlar toplantıları kabul etmişlerdi. Bizim polisteki sorgular konusunda yeteri kadar bilgimiz vardı. Bir yakalanma durumunda nasıl ifade vermemiz gerektiğini de konuşmuştuk. 12 Mart öncesi dönem konusunda saklamamız gereken bir şey yoktu. Dava konusu olan "Çekirdek Toplantıları" ve bizim isimlerimiz daha önce başka davalardan yakalanan arkadaşlar tarafından kabul edilmişti. Bizim yapmamız gereken, 12 Mart sonrası ça-

lişmalar konusunda konuşmamaktı. Arandığımız dönemdeki politik faaliyetimizi polis bilmiyordu. Bu dönemi saklamak gerekiyordu.

25 Ocak 1973'te yakalandım. Adana bölgesinde yakalanan THKP–C bölge sorumlusu, Özkan'ın adını vermişti. Polis, Özkan'ın adresini ailesinden almış ve İstanbul'da çalıştığı atölyeye gelmiş. Özkan da polisi yormadan eve getirdi. Akşam eve gittim. Kapıyı açınca polis bana "hoş geldin" dedi. Mehmet Sarısözen de eve yeni gelmişti. Polis sorgusundan geçmiş daha sonra serbest bırakılmıştı, ancak yargılama sonunda ceza aldığı için aranıyordu.

Özkan'ın arandığını bilmiyorduk, sürpriz olmuştu. Gülay Varlı aranıyordu ve Sefa Usta'nın evinde kalıyordu. Birlikte kaldığımız Ramazan arkadaş, Sefa Usta'nın yanında çalışıyordu. Ramazan bir kez Sıtkı'yla Beşiktaş'ta buluşmuştu. Yanılmıyorsam Toygun Eraslan'ın kırtasiye dükkânını da biliyordu. Kaygılıydım. Ne yapmam gerektiğine hemen karar vermem gerekiyordu. Ramazan ve Özkan'la beni Mehmet Salmanoğlu tanıştırmıştı.

Evde kitaplar vardı. Bana ait olduğunu, Mehmet Sarısözen'in arkadaşım olduğunu ve eve getirenin ben olduğumu söyledim. Amacım dikkati üzerime çekmekti. Özkan'ın ne yapacağını bilemiyordum. Polis merkezine gidince, bizi götüren ekip beni işaret ederek "lider bu" dedi. İlk atışım hedefini bulmuştu, o gece bana bir "hoş geldin" partisi verdiler. Sabaha kadar düşündüm. Polisin neyi bilip bilmediğini anlamak için beklemeye karar verdim. Bir hafta sonunda polisin faaliyetimiz konusunda bir bilgi sahibi olmadığı sonucuna varmıştım. Yalnız Mehmet Salmanoğlu'nun adı bizi tanıştıran kişi olarak ortaya çıkmıştı. Sonra da ifademi verdim. Elektrik verilmesinden etkilenmiştim, bir ay kadar bir kolumu kullanamamıştım. Sorgudan sonra Ramazan serbest kaldı. Özkan, Adana'ya götürüldü.

Selimiye'de

Mehmet'le ben Selimiye kışlasına gönderildik. Selimiye'de ilk yaptığım iş Mehmet Salmanoğlu'yla ilgili durumu dışarıya iletmek oldu. Salmanoğlu askerden kaçmak zorunda kaldı. Selimiye Kışlası'nın denize bakan tarafında, kulenin dibinde Abdülhamit döneminde at ahırı olarak kullanılan bölümde yedi koğuş vardı. Koğuşlar sekiz–on kişiyi ancak alırdı. Kalan sayı ise yirmi civarında oluyordu. Demir parmaklıklı koca kapılar, kapılarda 24 saat nöbetçi. Bizi yedinci koğuşa verdiler. Kolumu kullanamadığım için verdikleri yatağı bir askere yüklediler, iri kıyım bir gardiyan önümüzde, yürümeye başladık. Koğuşların olduğu bölüme gürültüyle açılan bir demir kapıdan

girdik. Koğuşlar solda sırayla dizilmiş haldeydi. Koca demir kapılar, kapıların tehditkâr gürültüleri hapishanelerin şanından galiba.

Girişte ilk kapı birinci koğuştu. Kapının açılışıyla gürültüyle gelen arkadaşlar arasında THKP-C davasından tutuklu Zülfü Dicleli ve Fahri Aral vardı. Fahri'yle FKF döneminden arkadaşlığımız vardı. Zülfü'yü gıyaben biliyordum. Nurseli Varlı, Bilge Dicleli ile bir ara aynı koğuşta kalmıştı. Hapisten çıktıktan sonra Nurseli'den de dinlemiştim. Selamlaştık. Moral, destek verdiler. Onlar kıdemli olmuşlardı artık. Beşinci koğuşun kapısında Ragıp Zarakolu'yla selamlaştık. Tanıdıklar birer birer görünmeye başlamışlardı. Necmi Demir üst katta kalıyormuş, buluşamayacaktık. Altıncı koğuşta, Orhan Savaşçı, Ziya Yılmaz, Oktay Etiman, Yusuf Küpeli, Ertuğrul Kürkçü ve Oktay Kaynak kalıyordu. Sonradan öğrenecektim, kimseyle diyalog kurmalarına imkân tanınmıyor, yalnız başlarına havalandırmaya çıkarılıyorlardı. Bir nevi tecrit uygulanıyordu.

Yedinci koğuş en dipteydi. Bulunduğu yer itibarıyla deniz seviyesinin altında olduğu söyleniyordu. Fazla nem vardı. Yazın içeride kazak giymek zorunda kalırdık. Yüksek tavanlıydı. Yataklar, tahtadan geniş bir alanda yan yana dizili, iki kat halinde bir bölümdü. Ranza yoktu. Dışarıyı görmek mümkün değildi. Pencereler tavana yakın bir yerdeydi. Ulaşmak imkânsızdı. Harem'e inen yoldan bakınca kulenin dibinde mazgal delikleri görünür. İşte koğuşların pencereleri o mazgal delikleridir. Martıların yuvalandığı yerlerdi aynı zamanda. Koğuştan içeri girince hemen solda bir tuvalet vardı. Burasını bulaşıkhane olarak kullanıyorduk. Kapının sağındakini ise tuvalet olarak. Koğuşta 20 kişiydik galiba. THKP–C, THKO, Sandık Cinayeti Davası'ndan tutuklu grup ve "Haziran Hareketi" yani Mihri Belli'ye bağlı bir grup vardı.

Koğuşun tamamı aynı komün yaşamını paylaşıyordu. Kimi zaman sorunlar yaşansa da bu durum hep devam etti. Gelen para tek elde toplanıyor, ortak ihtiyaçlar için harcanıyordu. Her gün bir kişi nöbet tutuyor, bulaşık ve koğuş temizliğiyle ilgileniyordu. Koğuş sorumlusu idareyle muhatap oluyordu. Sabahları erkenden sayım yapılır, çöpler atılmak üzere hazır tutulurdu. Akşam ise 9'dan sonra uyku saatiydi. Günde 15 dakika havalandırma hakkı vardı. Dışarı çıkıp içeriye dönüş süreleri bu 15 dakikaya dahildi. Temmuz ayına kadar böyle devam etti. Haftada bir gün ziyaret günüydü. Ziyaret günleri 15 dakikalık havalandırma lüksünden mahrum kalırdık. Havalandırmaya giderken 6. koğuşun önünden geçiyorduk. Koğuştakilerle selamlaşmaya yasak koymuşlardı. 6. koğuşun tecridinden herkes rahatsızdı. Yasağa rağmen giriş–çıkışta 6. koğuştakilere selam vermeye, "nasılsın" demeye başladık. Akşamları ise türkülerle muhabbetler sürdü.

6. koğuşta kalan arkadaşların beşi THKP–C, biri ise THKO davasından idamla yargılanıyordu. Burada birkaç söz de bu iki davada yargılanan arkadaşlar için söylemek istiyorum. Bu iki davadan yargılananlar ağır işkencelere maruz kalmışlardı. Uzun süre her biri tecrit edilmiş hücrelerde kalmışlardı. THKP–C davasından genç subaylar vardı. Sorumluları Orhan Savaşçı'ydı. "Düşman" muamelesi görmüşlerdi. Orhan Savaşçı'nın sağlığı bozulmuştu. Akciğerlerinden sorunu var deniyordu. Ancak tedavi için hiçbir çaba gösterilmiyordu. İki davada yargılananlara karşı tam bir psikolojik savaş yürütülüyordu. Ünlü işkence merkezlerinden "Ziverbey Köşkü"nden sonra inançlarını yıkmak, kendilerine güvenlerini yok etmek üzere özel bir çaba vardı. İki davada da yargılama süreci başlamıştı. Koğuşlara İncil ve Kuran sokuluyor, bunları okuyup öğrenmenin gerekliliği anlatılıyordu. Zayıf unsurlardan yararlanılıyordu. İlk atak THKO davasında Nahit Töre'den geldi. İsmet Paşa'ya "saygı" duyduğunu, "Demirel'in antiamerikan, Abdülhamit'in ilerici olduğunu ve yanlış yaptıklarını" açıkladı. Basın Nahit Töre'nin savunmasını manşet yaptı. İki davada da Mahir ve Denizlerin ardından kararlı bir sesin çıkmasını önlemeye çalışıyorlardı. Münir Ramazan Aktolga –ki lider kadrodandı– bu sarsıntıyı yaşayanlardandı. Yine hatırlayabildiğim kadarıyla, 1970'teki kongrede TİP İstanbul il yönetimine gelen ve il sekreteri görevini yürüten THKP–C davasından Mehmet İncili tamamen dağılmıştı. Aslında bir psikiyatristin yardımına ihtiyacı vardı. Hapishane idaresi bunu özellikle yapmıyor ve Mehmet İncili'yi koğuşta tutuyordu, yıkıntı ruhunu yaymak için. İki davada yargılanan kadrolar tüm sıkıntılara rağmen teslim olmadılar. Belki fazla kayıpları oldu. Ancak Mahirlerin ve Denizlerin yaktığı meşaleyi taşımaya devam ettiler. Ayrıca, Mahirlerin ve Denizlerin eylemlerinin sorgulanacağı kürsü, sıkıyönetim mahkemeleri ve askeri hapishaneler değildi.

Temmuz ayından itibaren hapishane koşullarında yumuşama başladı. Türkiye 1973 genel seçimlerine hazırlanıyordu. 6. koğuşu 5. ve 7. koğuşlarla beraber havalandırmaya çıkardılar. Havalandırma sürelerini artırdılar. Gardiyan ve nöbetçi askerlerin tutumlarında belirgin bir değişme başladı. Selimiye'de 8 ay kadar kaldım. Bu süre içinde "TKP Davası" olarak lanse edilen davadan beş yıl ceza aldım. Cezayı gerektiren hiçbir fiilim yoktu. Tek suçum mahkemede "Marksist Leninist" olduğumu söylemiş olmamdı. 2 No'lu Sıkıyönetim Mahkemesi Başkanı Coşkun Dündar, avukatım Enis Coşkun'a "Marksist Leninist olduğunu söyledikten sonra yapılacak bir şey yok" demişti. Bunun dışında, Vedat Demircioğlu'nun öldüğü, polisin Teknik Üniversite Yurdu'nu bastığı olaydan ve *Partizan* Dergisi'nde yayımlanan

T. C.
İSTANBUL SIKIYÖNETİM KOMUTANLIĞI
3 x 2 NOLU SIKIYÖNETİM MAHKEMESİ

Selimiye İstanbul
25 / 5 / 1973

Kayıt N.: 1973 / 3130
Esas N.: 1973 / 67
Karar N.: 1973 / 55

GEREKÇELİ HÜKÜM

Türk Milleti adına yargılama yapıp hüküm vermeye görevli ve yetkili İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı 3 x 2 nolu Sıkıyönetim Askeri Mahkemesi :

BAŞKAN : Tuğgeneral Kd.Albay Vecdi MÜFTÜOĞLU (946-90)
ÜYE : Hâkim Yarbay Coşkun DÜNDAR (953-B-31)
ÜYE : Dz.Hâkim Kd.Yb.Bahri YAĞCI (467)

den müteşekkil iddia makamında As. Savcı Hâkim Yarbay Süleyman TAKKECİ ve Tutanak Kâtipliğinde Dz.Astsubay Hamdi Yalçın hazır oldukları halde :

Sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde tahakkümünü tesis etmeğe, sosyal bir sınıfı ortadan kaldırmağa ve memleket içinde müessese iktisadi, sosyal temel nizamları topyekûn devirmeğe matuf cemiyete girmek suçundan sanık Halil oğlu, 1943 doğumlu, Ergani İlçesi Söğündüzü Köyü nüfusuna kayıtlı, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi 3 ncü sınıf 6862 Nolu öğrenci, İstanbul Tarlabaşı Demirbaş Sokak No. 26/1 de mukim, ŞEREF YILDIZ hakkında müsnet suçtan İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı Askeri Savcılığının 1973/8-8 esas karar sayılı iddianamesi ile açılan kamu davası sebebiyle sanığın yapılan yargılaması sonunda karşılıklı iddia ve müdafaa dinlenilmiş olmakla aşağıda gerekçesi yazılı hüküm verilmiştir.

GEREĞİ DÜŞÜNÜLDÜ:

Askeri Savcı tarafından sanık hakkında tanzim edilen 3.Şubat.1973 gün ve 1973/8-8 esas karar sayılı iddianamede sanığın 21.6.1969 günü Arnavutköy Dereboyu Sokak 52/2 Nolu evde Harun Karadeniz, Hülya Kınalıoğlu (Karadeniz), Süleyman Balkan, Necmi Demir, İlkay Alptekin (Demir), Alpay Biber, M.Atilla Coşkun, Hasis Kürkçügil, Ragıp Zarakoğlu, Nabi Yağcı, İvrem Keskinoğlu, İ.Cihan Şenoğuz, Faruk Pekin ev sahibi Kayri Eroğlu'nun iştirakiyle yapılan toplantıda hazır bulunduğu bu toplantıda, altı maddelik bir gündem uygulanarak bu meyanda iş bölümü yapıldığı muhtelif sekreterlikler tasyiin ettiği marksist-leninist mücadelede bilinçlenmelerine yararlı olmak üzere grup mensuplarına çeşitli kitapları okuyup özetlemeleri ve özetlere isnatlakonuyu açıklamaları görevi tevcih edildiği sanık Şeref YILDIZ'a da (Hegel Felsefesi ve Marksist düşünceye geçiş) üzerine çalışma görevi verildiği, 28.6.1969 günü aynı adreste yapılan ve yukarıda belirtilen kimselere ilâve olarak Veysi Sarısözen ile Işıtan Gündüz'ün katıldığı gurup mensuplarınca Türkiye'de marksist-leninist yönetimin gerçekleştirilmesi gayesine ilişkin çeşitli konuşmaların yapılması yanın a gurup muhasipliğinin Işıtan Gündüz tarafından deruhte edilmesine, gurup mensuplarının aidat vermelerine iki defa aidat vermeyenin g ruptan çıkarılmasına marksizmin proleteryanın politik silâhın ve ihtilâl yolu olduğuna dair konuşmalara sahne olmuş toplantıda da sanık Şeref Yıldız'ın bizzat isbatı vücut ettiği, Nabi Yağcı ve Necmi Demir'in oturmakta oldukları Ziverbey Caddesi Temizel Apartmanında yapılan Çekirdek toplantılarına da aynı kimselerle aynı konuların işlenmesi sadedinde 16.Ağustos.1969 ve 23.Ağustos.1969 günleri sanık Şeref Yıldız'ın bizzat katılmış olduğu, toplantıların amacı Türkiye'de sosyalist ihtilâlin gerçekleştirilmesi suretiyle proletarya diktatörlüğü tesisinden ibaret olduğu bu toplantılar tüm itibariyle bir başkan yönetiminde günden tahtında ciddi ve disiplinli bir şekilde yürütüldüğü, sanığın mülga TİP Eminönü İlçe Yönetim Kurulu üyesi olmasından mütevellit TİP Eminönü İlçe Yönetim Kurulu kararı ile verilmesine başlanan ve Türkiye'de Marksist-Leninist yönetimin ihtilâl yolu ile gerçekleştirmeye ilişkin eğitim çalışmalarının bir cüzü olduğumüderecatı ile açıkca belli olan Marksist felsefe derslerinin verilişinde

Şeref Yıldız'ın mahkûmiyet kararı: *İstanbul Sıkıyönetim Komutanlığı 3 No'lu Sıkıyönetim Mahkemesi, Kayıt No: 1973/3130, Esas No: 1973/67, Karar No: 1973/55. Gerekçeli Hüküm.*

yazımdan dolayı açılmış iki davam daha vardı. Bunların duruşmalarına da katıldım. Ancak davalar sivil mahkemelerdeydi ve yavaş yürüyordu.

Selimiye'de kaldığım süre için birkaç söz daha söylemek istiyorum. Hapishane koşullarında sağlığım daha da bozulmuştu. Fazla ayakta duramıyor, çabuk yoruluyordum. Doktora gittim. Doktor birkaç kişiyi birden içeri alıyordu. Sağlık kontrolü mü yapıyordu, yoksa aşağılamak için mi gelenlere bakıyordu, belli değildi. Önümdeki arkadaşın dosyasına baktıktan sonra "senin ilacın nedir biliyor musun?" dedi. Arkadaş "nedir" diye sorunca "225 kuruşluk bir mermidir" dedi. Mermiyi yemişten beter olduk. Doktor bey gelen hastayı kontrolden önce dosyasına bakıyor ve ona göre davranıyordu. Yanlış hatırlamıyorsam arkadaş, THKP–C davasından asker kökenli biriydi. Sıra bana gelmişti. Çekip gidememiştim. Avukatım Enis Coşkun da sağlığım konusunda endişelenmiş ve hapishane idaresine başvurmuştu. Doktor bana diyet ayrıcalığı tanıdı. Anemi geçiriyordum. Vücudum zayıf düşmüştü. Kan yapıcı şeyler yemem gerekiyordu. Ciğer, dalak, beyaz peynir vs. yalnız kendi paramla alacaktım. Param yoksa "Allah yardım etsin." Ağabeyim Fahri işportacılık yapıyordu. Evli, iki çocuk babasıydı. Tek odalı ahşap bir evde kalıyor, bütün gün ekmek peşinde koşuyordu. İki haftada bir de hapishaneye beni görmeye geliyordu. Hapishanede kaldığım süre boyunca, beni ne parasız ne de yalnız bıraktı. Esas sorun, ben yerken koğuştaki arkadaşlar bakacaktı. Bunu kaldıramazdım. Diyet uygulamayı bir kenara bıraktım. Sigarayı bırakma kararı aldım. Günde üç paket Bafra sigarası içiyordum. Yedi sene ağzıma sigara koymadım.

Her ortak yaşamda olduğu gibi, koğuşta zaman zaman sorunlar da yaşanıyordu. Ümit Necef adında biri vardı. Filistin'e gitmiş, dönüşte yakalanmıştı. Radikal bir söylemi vardı. Dedikoduyu seviyordu. Bizleri pasifist, oportünist olarak görüyordu. Muhatap olmuyorduk. Koğuşa İncil, Kuran getirenler bir ara ayrı komün kurmayı denediler, olmadı. Sessiz kalmayı seçtiler. Biz de bu tür durumlarda sorunu büyütmüyorduk.

"Haziran Hareketi"nden gelen arkadaşlarla iyi bir diyalogumuz vardı. Onlar bu tür durumlarda sakin davranıyorlardı. "Haziran Hareketi"nden Fuat ile "Bomba Davası"ndan Cahit adında iki arkadaş vardı. İlişkileri iyiydi. Birlikte oturur birlikte gezerlerdi. Bir gün yine koğuşun içinde birlikte volta atıyorlardı. Aniden kapıştılar. Fuat fizik olarak güçlüydü. Biz yetişinceye kadar Cahit'i hırpaladı. Nöbetçiler olayı fark etmişti. Gardiyanlar ikisini de alıp götürdü. Döndüklerinde bu defa Fuat fena hırpalanmıştı. Cahit, Fuat'tan şikâyetçi olmuş, gardiyanlar da Fuat'ı fena halde benzetmişlerdi.

Birkaç saat sonra Fuat fenalaştı. Alıp hastaneye götürdüler. Hepimiz ken-

ölümü kötü hissediyorduk. Protesto etme fikri ortaya çıktı. 6. ve 5. koğuşlarla birlikte havalandırmaya çıkıyorduk. Onların da fikrini alalım diye düşündüklerimiz vardı. 6. koğuştan Ziya Yılmaz ve Oktay Etiman'la diyalogumuz iyiydi. 5. koğuşta da Ragıp Zarakolu vardı. Bir şey yapmak gerekirse birlikte yapmak daha doğruydu. Bazı arkadaşlar beklemeyi doğru bulmuyorlardı. "Haziran Hareketi"ndeki arkadaşlar duygusal olarak fazla etkilenmişlerdi. Ümit Necef bir an önce bir şey yapmak gerektiğini savunup duruyordu. Sonunda sabah sayımında sıraya girmeme kararı alındı.

Sayımı bir üsteğmen yapıyordu. Tutuklular arasında "MİT'çi" olarak adlandırılmıştı. Zeki birine benziyordu. Sabah sayımında bizim "MİT'çi" içeri girer girmez durumu fark etti. Her birimiz bir yerde oturmuş, gelişine aldırış etmemiştik. Birkaç adım atmıştı ki "sıraya gir" diye bağırdı. Yataklardan patır patır atlanıp sıra düzenine geçildi. Atlayanların başında Ümit Necef vardı. Üsteğmen başardığını görünce, "Şeref sıraya gir" diye seslendi. Cevap vermedim. Tekrar "Şeref sıraya gir" deyince "görüyorsunuz ki girmiyorum" diye cevap verdim. Bu diyalog sırasında, "Haziran Hareketi"nden Ali Vardal yerine oturmuş, iki yumruğunu sıkarak üsteğmenin gözünün içine bakıyordu. Üsteğmen, Ali'ye bir şey dese, yumruğu suratına yiyecek. Boşuna "MİT'çi" dememişler. Üsteğmen işi daha fazla zorlamadan sayımı yapıp gitti. Bu olaydan sonra Ümit Necef'in sesi kesildi. Sıraya giren arkadaşlar beklemeden protesto etmeyi düşünen arkadaşlardı. Zor durumdaydılar.

Oturduk, konuştuk. Ortada ne bir kahramanlık ne de ihanet vardı. Sorun kendimize duyduğumuz saygıyla ilgiliydi. Herkes ağır işkencelerden geçip gelmişti. Öfkeyle değil, düşünerek hareket etmek gerekliydi. Yeniden el ele verdik.

Hapishane yaşamında dayanışma örnekleri de fazladır. Komün yaşamı bunun örneğidir. Parası olan–olmayan ayrımı yapılmaz. Temel ihtiyaçlar belirlenir, maddi imkânlar ona göre kullanılır. Yiyecekten, üst baş ihtiyacına kadar paylaşım duygusu egemendir. Zaman olur içerdekiler sigara, çay parasından biriktirdikleri üç–beş kuruşu dışarıda ihtiyacı olan yakınlarıyla paylaşırlar ya da böylesi zorunlu durumları göğüslerler. 5. koğuşta Kavel ve Demirdöküm Fabrikası'ndan işçi arkadaşlar vardı. Kavel işçisi, Kore Savaşı'na katılmış, Kavel direnişinin liderlerinden biriydi. Bizimle 7. koğuşta kalan Cemal adında Dr. Kıvılcımlı çevresinden bir arkadaş da vardı. İşçi ailelerinde çalışanı hapse düşünce ekonomik sıkıntı da başlıyor. Aileler dışarıda yalnızlardı. İçerden bir şeyler yapmak gerekiyordu. Ragıp Zarakolu, 5. koğuşta yapılabileceklerini yaptı. 7. koğuştan "Haziran Hareketi"ndeki arkadaşlarla birlikte bir dönem dışarıya gönderilmek üzere dayanışma örgütlendi.

Uzun süren tüm hapishane yaşamlarında benzer sorunlar yaşanıyor. Eğer omuz verenin yoksa daha doğrusu seninle paylaşanın yoksa göğüslemek zorlaşır. Güçlü bir irade ve yeterli bilinç gerekir. Yoksa sorumlu ararsın, kendi verdiğin kararın, tercihin olan zorlu yaşamın sorumlularını.

Alemdağ'da

1973 genel seçimlerinden sonra Selimiye'de bizim kaldığımız alt bölüm başka yerlere nakledildi ve boşaltıldı. Mehmet Sarısözen'le Alemdağ'a gönderildik. "Haziran Hareketi"ndeki arkadaşlar Maltepe'ye gönderildiler. Selimiye'den Alemdağ'a giden politik tutuklu sayısı toplam on birdi. Meşhur Sabotaj Davası'ndan iki arkadaş, TİKKO'dan birkaç genç, Ragıp Zarakolu, Faruk Pekin, Mehmet Sarısözen ve bendim. TİKKO davasından gelen arkadaşlar Malatya ve Siverek'tendi. Biz on bir siyasi tutuklu, o dönemin ünlü Mafya babalarının arasına düşmüştük. Sigara ve silah kaçakçılığının Karadeniz grubundan Zihni İpek, Sakarya'dan İnce Mehmet, Malatya İzol aşiretinden Kürt Hüseyin Uğurlu ve Hacı Mirza grupları Alemdağ'daydı. Aralarında daha sonra Gümrük ve Tekel Bakanı Tuncay Mataracı döneminde Gümrük Genel Müdürlüğü yapacak olan zat da vardı. Alemdağ'daki askerin başında Memduh Ünlütürk bulunuyordu. Tümgeneral Memduh Ünlütürk, MİT bölge başkanı ve 12 Mart işkencelerinin bir numaralı yöneticisi olarak biliniyordu. İlk gün bizi görmeye geldi. Bir askeri kantini koğuş haline getirmişlerdi. Zemin kattı. Bize bakan üsteğmen hepimizi sıraya dizdi. Ünlütürk konuşmaya başladı. Her türlü ihtiyacın karşılanacağını söyledi. Daha sonradan gördük ki bu sözler mafya grubunaydı ve gerçekti. İkincisi uyarıydı, buradan kaçmanın mümkün olmadığını, yeltenenin vurulacağını vs. Bu da bizeydi, biz on bir genç siyasi tutukluya, gemilerle silah ve sigara kaçakçılığı yapan cinayet işleyenlere değil. Tehdit sözlerinde, Mafya grubunun şeflerinden "biz müsaade etmeyiz paşam" sesleri yükseldi. Payımıza acı bir gülümseme düşmüştü.

Aramızda komün kurduk, her zaman olduğu gibi. Yataklarımızı belirledik ve yemek masalarımızı ayırdık. Aynı mekânı paylaşıyorduk. Bir mesafe yaratmak gerekiyordu. Herhangi bir alışveriş ilişkisine girmemeye ve problem yaratacak bir ortamdan uzak durmaya karar verdik. Mafya grubu ilk akşam üsteğmeni de aralarına alarak kumara oturdu. O günün parasıyla, o gece 60 bin lirayı üsteğmene "kaptırmış"lardı. "Vosvogen parası çıktı" deyip gülüşüyorlardı. Rüşvet işini iyi biliyorlardı. O günlerin İstanbul Emniyet Mü-

dürü de yakın tanıdıkları arasındaydı. O günden sonra Mafya babalarının sofrasında bir kuş sütü eksik kaldı. İşkembe çorbasına kadar her şeyi dışardan getirtiyorlardı. Elebaşları, kimi geceler dışarıya eğlenmek üzere gidip geliyordu. Ünlütürk Paşa'nın verdiği söz fazlasıyla yerine geliyordu.

Bizim grup uyumluydu. Daha doğrusu kimse sorun çıkarmıyordu. Mafya grubu ise bize karşı beklediğimizden daha dikkatliydi. Saygı sınırlarını zorlamadılar. O ufacık mekânda iki ayrı dünya vardı sanki. Bunda mesafe koymuş olmamızın rol oynadığının farkındaydık. Sigara, çay ikramı dâhil hiçbir şey kabul etmiyorduk. Asker karavanasından yemek yiyorduk. Onların pek anlayabildikleri bir durum değildi. İki kez bunu bozmayı denediler. Birinde Kürt mafya grubunun büyüğü Hüseyin Uğurlu, tüm tutuklulara tavuk ısmarlamıştı. Yemek saatinde bir baktık bizim masalarda kızarmış tavuklar. Şaşırmıştık. Öğrendiğimizde arkadaşlar "hemen geri gönderelim" dediler. Sonra konuşmaya karar verdik. Aynı mekânı paylaşıyorduk. Sakin davranmak gerekiyordu. Kürt grubunun önemli adamı Hacı Mirza'yla konuştum. Hüseyin Ağa'ya grup adına teşekkür ettim. İkramı bir seferliğine kabul ettiğimizi ancak bir daha kabul edemeyeceğimizi anlattım. Bir defasında da Karadeniz grubunun lideri Zihni İpek kumar masasından kazandığı kucak dolusu bir parayı bizim komüne bağışlamayı denedi. Miktarı belli değildi. Herhalde bizim bir yıllık komün gelirini katlardı. Ne yaptıysa kabul görmedi. Ondan sonra ne Kürt mafya ne de Karadeniz mafya grubu bir denemede bulundu. Politik durumu bize sorarlardı. Affın çıkıp çıkmayacağını merak ediyorlardı. CHP–MSP koalisyonundan af konusunda beklentileri vardı.

Maltepe'de

Dört–beş ay sonra Alemdağ'dan Maltepe'ye gönderildik. Alemdağ tamamen boşaltıldı. Mafya grubu A koğuşuna, biz ise başka koğuşlara gönderildik. Mehmet Sarısözen kendi isteğiyle iki kişilik bir koğuşa yerleşti. B ve C koğuşlarında "Haziran Hareketi"ndeki arkadaşlar kalıyordu. Beni B koğuşuna verdiler. Doğrusu sevinmiştim. Sevdiğim, anlaşabildiğim arkadaşlardı. 10–15 civarında arkadaştı. Hatırlayabildiklerim: Ali Vardal, Mustafa Üstünbaş, Murat Çeyişakar, Enver Avcı, Fuat, Dr. Şükrü, Süleyman, Mustafa Ziya Ülgenciler ve Rasih Nuri İleri.

Haziran Hareketi'ndeki arkadaşların çoğu gençti. Aralarında lise öğrencileri vardı. Gerek Selimiye gerekse Maltepe'de iyi anlaştık. İyi niyetli, yürekli arkadaşlardı. Hapishane koşullarında yapabileceklerinin en iyisini yapmaya

çalıştılar. O zor koşullarda sıkıntılara katlanmak herkesin harcı bir iş değildi. Onlar imkânlarını hep paylaştılar.

Maltepe'deyken duruşmaları başlamıştı. Aralarında savunma konusunda tartışma vardı. Yanlış hatırlamıyorsam, "Yurtsever Kemalist" ve "Kuvayı Milliyeci" tanımlamaları üzerineydi. Kuvayı Milliyeci ve Yurtsever Kemalist tanımlamaları, savcının Marksist Leninist suçlamasına (!) karşı bir savunma olarak kullanılıyordu. Genç arkadaşların bir kısmı bu tanımlamaları doğru bulmuyordu. Rasih Nuri İleri onları ikna etmeye çalışıyordu. Sanırım ikna olmayanlar vardı.

Rasih Nuri'yi 68'li yıllardan itibaren duymuştum. Mihri Belli'nin, Şevki Akşit'le beraber çevresinde bulunan ve adı konuşulanlardı. Eskilerle ilgili haberlerin kaynak noktalarından biriydi. Aybar, *Zincirli Hürriyet*'i çıkardığı dönemlerde Aybar'ın yanına gidip gelirmiş. 1968'li yıllarda Mihri Belli'nin yanında yer almıştı. Belki de bu nedenle, gençler arasında TKP'li olarak söylenirdi. Şimdi Maltepe'de aynı koğuşta beraberdik. Yumuşak, hoş sohbet bir insandı. Aramızda sıcak bir diyalog oluştu. Onun yaşında hapislik, bize göre daha zordu. Buna rağmen kurallara uyar, uyumu bozmazdı. Havalandırmalarda arkadaşlar voleybol oynarlardı. İkimiz volta atar, derin sohbetlere dalardık. Hapisten çıkıncaya kadar da diyalogumuz kesilmedi.

Hapiste yaptığımız iyi işlerden biri okumaktı. Her istediğimiz kitabı bulamıyorduk. Daha çok roman türü kitaplar içeri alınıyordu. Ayrıca dil öğrenmek için de bir çaba vardı. Fransızca çalışıyordum. Arkadaşlar *Fono* ders broşürlerini, *Le Monde* Gazetesi ve sözlük göndermişlerdi. Onlarla Fransızcayı sökmeye çalışıyordum.

Sigarayı bırakmama rağmen sağlığım düzelmemişti. Ancak Selimiye'den daha iyi durumdaydım. Alemdağ'dayken arkadaşlardan sıkça haber alabiliyordum. TKP'yle ilişki kurmak için Cihan Şenoğuz'un yurtdışına çıktığını Alemdağ'da öğrenmiştim. Ayşe Zarakolu (Sarısözen), Ragıp Zarakolu ve kardeşi Mehmet Sarısözen'le görüşmeye geliyordu. Nurseli Varlı, Ayşe'yle haber göndermişti. Cihan'ın çıkışını öyle öğrenmiştim.

1974'te af çıktı. Önce mafya babaları, hırsız ve katiller çıktılar. Erbakan Hoca, Ecevit'e son anda oyun oynamıştı. Siyasileri (komünistleri) affın dışında bırakmıştı. CHP–MSP koalisyonu bu konuda uyum sağlayamamıştı. CHP, sorunu Anayasa Mahkemesi'ne taşıdı. Anayasa Mahkemesi bir ay sonra kararını verdi; Temmuzun ikinci yarısında siyasileri de içine alan afla dışarı çıktık. 19 Temmuz'da serbest kaldım. Beni karşılamaya çocukluk arkadaşım, kirvem ve Fahri Ağabeyim gelmişti. Dışarıda, yeni yürümeye başlayan bir çocuk gibi hissediyordum kendimi. Kalabalık arasında başım dönüyor, ayaklarım birbirine dolaşıyordu.

Dört duvarın daraltan ortamından çıkmak insanı sevindiriyor. Dışarı çıkışın sevincini acı bir hüzünle yaşıyorsun. Kendin için sevinirken kalan arkadaşlar için üzülüyorsun. Mafya babaları tahliye olduktan sonra A koğuşuna THKP–C ve THKO davasından yargılanan arkadaşlar gelmişti. Havalandırma saatlerimiz ayrıydı. Maltepe'de birbirimizi pek göremedik. Çıkarken koğuş kapılarına hoşça kalın demek için gittim, vedalaştık. Sevgili Oktay Etiman giyecek problemi olduğunu söylemişti. İlk yaptığımız iş giyecek bir şeyler toplamaktı. Hatırlayabildiğim kadarıyla Sıtkı koşturmuştu. Çevreden bir şeyler hazırladı. Diyarbakır'a gitmeden önce geride bıraktığımız arkadaşlara birkaç parça giyecek bırakmak için Maltepe'ye tekrar gelecektim. Görüşme imkânımız olmamıştı. Paketi ve bir de not bırakarak ayrıldım. Yeni bir yolculuğa çıkmak üzere, yeni bir dönemin başlangıcı bir yolculuğa.

12 Mart Dönemi Üzerine Birkaç Söz

12 Mart 1971 askeri müdahalesinin hedefi neydi? Bu konuda değişik değerlendirmelerin yapılması doğal. Müdahalenin ordu içinde bozulan dengelerin yeniden düzenlenme girişimi olduğunu düşünenlerdenim. 27 Mayıs darbesi ordu içindeki dengeleri bozmuştu. 21 Şubat ve 22 Mayıs, Talat Aydemir'in yeltenişleri. 27 Mayıs'ın hedefine ulaşmadığını düşünen, antiemperyalist, bağımsız bir Türkiye için orduya görev düştüğünü savunan darbeci çevreler faaliyetlerini açık yürütüyorlardı. Bu faaliyeti Doğan Avcıoğlu, Cemal Madanoğlu grupları, *Cumhuriyet* Gazetesi, Mihri Belli ve Dr. Hikmet Kıvılcımlı çevreleri açık bir şekilde savunuyordu. NATO'ya bağlı bir orduda bu derece açık oynamak kabul görecek bir şey değildi.

Ordunun müdahalesini isteyenler, antiemperyalist gençlik hareketinden yararlanmaya çalıştılar. Gençliğin böyle bir girişime ilgi göstermesinde, Mihri Belli ve Dr. Hikmet Kıvılcımlı'nın rolleri oldu. "Kemalist ordu"ya, ordunun "antiemperyalist gelenek"ten geldiğine dair fikirleri gençlere anlatanlar onlardı. Mahirler ve Denizler ilk etapta Mihri Belli'nin yanında yer almışlardı. Mihri Belli önce gençleri yanına çekmiş sonra da yolları ayrılmıştı. Darbeciler, THKP–C ve THKO'nun eylemlerini bir anlamda teşvik ettiler. Mahir Çayan ve Deniz Gezmiş grupları, Kemalist bir darbeye destek amacıyla hareketlenmişlerdi. Genç subaylardan gelen haberler onları heyecanlandırıyordu. Darbenin eli kulağındaydı. Karşılıklı bu ilgi, orduda genç subaylar arasında Marksist bir çevrenin oluşmasını sağlamıştı. Kara ve hava kuvvetlerinde THKP–C, deniz kuvvetlerinde Dr. Hikmet Kıvılcımlı taraftarı genç subay-

lar vardı. Darbeye destek veren kuvvet komutanları olduğu söyleniyordu.

İşte 12 Mart 1971 müdahalesi, bu gelişmeyi önleme ve orduda düzeni yeniden kurma amaçlıydı. 12 Mart'ta ordu hiyerarşisi içinde hükümete muhtıra verildi. Birbirlerini bir kaşık suda boğmaya hazır, Genelkurmay Başkanı Memduh Tağmaç, Kara Kuvvetleri Komutanı Faruk Gürler, Hava Kuvvetleri Komutanı Muhsin Batur ve diğerleri "birlik ve beraberlik" içinde hareket ettiler.

Hükümetin istifasından sonra Nihat Erim'in başbakanlığında bir teknokratlar hükümeti kuruldu. Atilla Karaosmanoğlu Dünya Bankası'ndan getirildi. Ekonomiyi Karaosmanoğlu'na teslim ettiler. Müdahalenin önerilerinin hayata geçmesinden sorumlu başbakan yardımcılığına da Sadi Koçaş'ı getirdiler. Koçaş "Kemalist ordu" adına hükümette bulunuyordu. AP ve CHP de Meclis'te faaliyetlerine devam ettiler.

Sıkıyönetim ilanıyla yapılan ilk iş sola saldırı oldu. TİP kapatıldı ve geniş tutuklanmalar oldu. Mahir ve Denizlerin eylemleri bahane edilerek sola toplu saldırı sırasında kimi provokasyonlar da örgütlendi. Ünlü gemi yakma eylemi ve Atatürk Kültür Merkezi'nin yakılması olayları gibi. Bu eylemler ordu içindeki hesaplaşmanın aracı olarak kullanıldı. Ordu içindeki hesaplaşmada Faruk Gürler'in cumhurbaşkanlığı seçimi sürecinde tasfiyesi dramatik oldu.

Sol zaten dağınıktı. Ezilmesi zor olmadı. THKP–C ve THKO hareketlerinin lider ve militan kadrolarının önemli bir bölümü öldürüldü. Denizler asıldı. Zaten kuruluş halinde olan iki örgüt de dağıldı. Şehir ve kır gerillacılığı fikrini savunuyorlardı. Ancak eylemlerini cuntaya endekslemişlerdi. Sonuç ise büyük bir hayal kırıklığı oldu. Ayakta kalanlar onurlarını korumak için çaba gösterdiler.

Bir grup sendikacı tarafından kurulan TİP, işçi haklarını savunan bir parti fikriyle doğmuştu. Ancak kuranlar, siyaset alanında zorlukla karşılaşınca, Marksist aydınlarla partiyi buluşturdular. Aybar, Boran, Aren, Altan gibi Marksist aydınlarla TİP, sosyalizmin adresi oldu. DİSK vasıtasıyla sendikal hareketin yeni aktifleşen kesiminin desteğini aldı. Aynı dönemde gelişmekte olan Kürt hareketindeki Marksist aydınları topladı. İlerici gençlik hareketini yanında buldu ve 65 seçimlerinde Meclis'te kurduğu grupla sosyal bir güç olduğunu gösterdi.

Ancak TİP, bu kesimleri tek bir potada birleştirecek ne hazırlığa ne de düşünsel birikime sahipti. Her kesimin talepleri ve buna göre beklentileri vardı. Ayrıca bunlara yasal platformlardan yanıt verilemiyordu. Yasalar açısından sosyalizmi, Kürt sorununu, kimi hak ve özgürlükleri savunmak olanaksızdı. TİP sosyalizmin adresi olmayı kabul ederken, sorunları nasıl çözeceğine dair bir netlik sunamıyordu. Solda başlayan tartışma da bu nokta-

da sıkıştı ve bölünmeler yaşandı. 12 Mart geldiğinde TİP daralmıştı, birçok teşkilatı faaliyet yürütemez durumdaydı, kimisi sadece kâğıt üzerinde vardı.

12 Mart müdahalesinin ardından TİP kapatılırken yönetici kadroları tutuklandı. Behice Boran böylesi günlerde başını dik tutmasını bilenlerdendi. 12 Mart yargılanmalarında da arkadaşlarıyla birlikte böyle davrandı. Ne ki olup bitenler konusunda TİP'in bir şey yapabilecek gücü yoktu artık.

Kürt hareketinde durum daha da zordu. Kürdistan Demokrat Partisi'nde (KDP) milliyetçiler ile Marksist grup arasında kanlı bir iç hesaplaşma yaşandı. KDP MK üyesi ve Kuzey Irak'taki temsilcisi Dr. Şıvan, parti içinde ayrı bir örgütlenmeye gitmişti. Gerilla hareketi için hazırlık yapıyordu. Amacı, Türkiye'de ikinci bir Kürt cephesi açmaktı. KDP Genel Sekreteri Sait Elçi etrafında yer alan yönetim ise Molla Mustafa Barzani'ye bağlıydı ve Irak KDP'siyle ters düşecek politikalara kapalıydı. Irak KDP'si için İran ya da Türkiye'de bir ikinci cephe açmak uygun değildi; çünkü onlar mücadelelerinde, kimi zaman bu iki ülkenin topraklarından da yararlanıyordu. Türkiye ve İran, Irak Kürtlerinin dışa açılan kapılarıydı. Bu açıdan Dr. Şıvan'ın hazırlığı tam bir maceraydı. İşin en acı tarafı, dava arkadaşlarını, Sait Elçi ve çevresini ihanetle suçlamasıydı.

12 Mart darbesinden sonra Kuzey Irak'a geçen Sait Elçi ve arkadaşlarını, Dr. Şıvan karşılıyor. Hayatlarının güvende olduğu bir yere geldiklerini düşünen Sait Elçi ve arkadaşları (kimi Elçi'nin yanında bir, kimi iki kişi vardı diyor) konaklandıkları yerde, dava arkadaşları Dr. Şıvan'ın misafiri durumundaydılar. Dr. Şıvan tarafından tutuklandıktan sonra öldürülüyorlar. Olay Irak KDP'sine, Molla Mustafa Barzani'ye yansıyor. Bu kez Irak KDP'si, Dr. Şıvan ve iki arkadaşını, Hasan Yıkmış (Brusk) ile Hikmet Buluttekin'i (Çeko) yargılayıp kurşuna diziyor. Böylelikle Türkiye KDP'si dağıtılıyor. Türkiye'den oraya sığınanlara bölgeyi terk etmeleri söyleniyor. Bildiklerimden; Ömer Çetin, Necmettin Büyükkaya ve Mele Mahmut (Mahmut Okutucu), Muhterem Biçimli İsveç'e gidiyor. Mele Abdülkerim ve bir grup, Soro (Nazım Balkaş) Suriye'de kalıyor. O günleri bilenler hatırlar. Türkiye basını, durumdan hayli memnun kalarak, olaya geniş yer verdi. Gerçekten, nereden bakılırsa bakılsın bu sonuç Türkiye'ye fazlasıyla yaradı. Olay, hem Türkiye'deki Kürt hareketi içinde hem de Türkiye ile Irak Kürt hareketleri arasında yeni sorunlara kaynaklık edecekti.

TİP'teki Kürt aydınları, Türk ve Kürt emekçilerinin birliğini savunan Marksist Kürt kanat, 12 Mart'ta kimi DDKO yöneticileriyle birlikte tutuklandılar. Diyarbakır sıkıyönetim mahkemelerinde yargılanırken, TİP onlara sahip çıkmadı. Yurtdışına çıkan arkadaşlarından dayanışma görmediler.

TİP'teki aydınların omuzlarında Kürt halkının davasını savunmak gibi bir sorumluluk vardı. Bu herkese nasip olmayacak kadar onurlu bir sorumluluktu. Ne yazık ki beklentilere düşünülen isimlerden yanıt gelmedi. Bu ayrı bir hayal kırıklığı yarattı. Kürt halkının davasını savunma sorumluluğunu DDKO'lu gençler üstlendi. Ve TİP'teki Kürt aydınları arasında dava arkadaşlığına temel olacak düşünce birliği olmadığı ortaya çıktı.

Bize gelince, gelişmeleri etkileyecek bir çevre değildik. Bu çerçevede bizi önemseyen kimse yoktu. Olayların içinde yer almamıza rağmen, "yumurta küfesi" bizim sırtımızda değildi. Bir başka ifadeyle, yanlışımızın ya da doğrumuzun dikkate alındığı günler değildi. Olup bitenden kimsenin sorumlu tuttuğu bir çevre değildik.

Dışarıdan bakıldığında, gidip teslim olmamız ve serbest kalmamız mümkündü. Ancak biz bunu seçmedik. "Uslu çocuklar" olma yerine aç kalmayı seçtik ve politik faaliyetimizi sürdürdük. 12 Mart müdahalesine karşı olduğumuzu davranışımızla da gösterdik. Bu politik bir tutum idi. İşçi sınıfını öncü kabul eden, komünist partisini mücadele örgütü olarak düşünen, dünya komünist hareketinin bir parçası olmayı seçen bir politik hattımız vardı. 12 Mart sonrasında faaliyetimizi belirleyen bu anlayıştı. İnandığımız yolda yürümeye devam ettik. Çabamıza anlam kazandıran, TKP'yle buluşmamızdır. Eğer TKP ile buluşmamış olsaydık, bugün bunları konuşmak pek anlamlı olmazdı.

Sonuç olarak: 12 Mart'la ortaya çıkan durum sol için hiç de iç açıcı değildi. Solda adres olarak kabul gören bir hareket kalmadı. Eski tüfekler, sınıfta kaldı. TİP, Boran'ın saygın kişiliğine rağmen umutları tüketmişti. Aybar TİP'ten istifa etmiş, milletvekilliğini sürdürüyordu. THKP–C ve THKO deneyleri acı bitmişti. Kürt hareketinde durum farklı değildi. KDP'de olanlar, TİP'teki Kürt aydınlarının performansı hayal kırıklığı yaratmıştı. Gerek sol, gerekse Kürt hareketi yaşadıklarını sorgulamadan, çevrelerinde ne olup bittiğine dönüp bakmadan yeni adresler arayacaktı. Dar çevrelerle yola çıkılacak ve soldaki bölünme derinleşecekti.

6. BÖLÜM

TKP ile Buluşma

Hapisten çıktıktan hemen sonra, Kıbrıs harekâtı olmuştu. Kıbrıs harekâtı, politik dengeleri bozmuş sonraki günlerde Türkiye'yi ağır bir ambargo ile karşı karşıya bırakmıştı. Bu ambargo, 12 Eylül darbesini hazırlayan zor günlerin önemli etkenlerinden biri oldu. Ve sol yeniden sürece katılmaya hazırlanıyordu.

Arkadaşlarla uzun bir aradan sonra hep birlikte olmak istiyorduk. Ertan Uyar askerdi. Kıbrıs'a gönderilmiş, ateşin içine düşmüştü. Atalay Akıncı Usta'yı, ölüm dostlarından ayırmıştı. Aranan arkadaşlar hukuksal sorunlarını çözmüşlerdi. 12 Mart döneminde hukuksal desteği Enis Coşkun vermişti. Hem de hiçbir maddi karşılık beklemeden.

İrvem Keskinoğlu'nun bir sandalı vardı. Bir gün Kalamış'ta buluşup hep birlikte adalara yol aldık. Niyetimiz bir günlük de olsa yazın tadını çıkarmak, sohbet etmekti. Heybeli mi, Büyükada mı hatırlamıyorum, ancak harikaydı. Denize girdik, güneşlendik. Nabi, grubun durumu konusunda bilgi verdi. Cihan'dan sonra Veysi de mart ayında, TKP ile ilişki kurabilmek için yurtdışına çıkmıştı. Nurseli'nin de gitmesi gerekiyordu. TKP ile ilişki konusunda beklenen gelişme henüz yoktu. Grupta işbölümü olduğu gibi devam ediyordu. Veysi'nin dışarı çıkışından sonra üç kişilik yürütmeye Adil Demirci alınmıştı. Yedi kişilik yönetim kurulu ise olduğu gibi duruyordu. Yönetim kurulu üyesi Mehmet Salmanoğlu Antakya'ya yerleşiyordu. Önemli sorun partiyle ilişki kurabilmekti. Yangından mal kaçırır misali TSİP kurulmuştu. 12 Mart'ta aranan, yurtdışına çıkan, hapiste olanlar silahlı eylemlerden hüküm giymiş bir grup arkadaşın dışında, herkes serbestti. Daha ne olacağı belli olmamasına karşın, yeni örgütlenmeler bekleniyordu. Politik ortam hareketlenmeye başlamıştı.

12 Mart Dönemi Sonrası Diyarbakır

Aile ziyareti için Diyarbakır'a gitmem gerekiyordu. Arkadaşlarla konuştuk. Beni giydirmek konusunda ısrarlıydılar. Yazdı, üstbaş için fazla bir şey gerekmiyordu. Sıtkı üstünden tişörtünü çıkarıp verdi. Arkadaşlar bir gömlek bir de pantolon aldılar. Diyarbakır'a yola çıktım. On beş, yirmi gün kadar kaldım. Annem babam mutluydular. Babamın ilk işi bir takım elbise ısmarlamak oldu. Maddi durumu iyi değildi, istememiştim. Ancak ısrar etmişti, birlikte terziye gitmiş ve kumaşı seçmiştim. Yeğenlerimden, Bedriye'nin çocukları Mekkiye ve Mehmet Süleyman vardı.

Bir ara Silvan'a, arkadaşları görmeye gittim. Niyazi Usta ile Mehdi Zana'nın yanına uğradım. Ne düşündüklerini merak ediyordum. Kendal Nezan da aile ziyareti için Silvan'daydı. Kendal Nezan o günlerde Fransız Sosyalist Partisi'nden yanaydı. Öğle yemeğinde beni misafir etti, sohbet ettik. Akşam ayrılırken, Mehdi Zana "daha bir şey belli değil" dedi. Muhterem Biçimli beni arabaya kadar yolculadı ve "Necmettin Büyükkaya'yı bekliyoruz," dedi. İki arkadaştan iki ayrı mesaj almıştım. Mehdi Zana beklemedeydi, henüz karar vermemişti. Muhterem Biçimli eski yol arkadaşı sevgili Necmettin'i bekliyordu. Mele Abdülkerim ve Mele Mahmut'la görüşememiştim. Yanılmıyorsam Silvan'ın dışındaydılar.

Aynı yıl içinde 1974'te Mehdi Zana ile İstanbul'da tekrar karşılaştık. Yalnız olduğumuz bir sırada, "Kemal Burkay bu işi aldı götürecek" dedi. Mehdi de kararını vermişti, bana da adres gösteriyordu. Dinlemiş, gösterdiği güvenden duygulanmıştım. Ne yazık ki farklı yerlerde yer alacaktık.

Ergani'de arkadaşlarla sohbetler ettik. Diyarbakır'da yatıp çıkanlar arasında farklı düşünceler vardı. Ankara DDKO Başkanı İbrahim Güçlü hapisten sonra Ergani'ye yerleşmiş, eşi Erganili'ydi ve avukatlık bürosu açmıştı. Yeni bir örgütlenmenin gerekliliğine inanıyordu. Gençleri etkiliyordu. Birkaç sohbetimiz oldu, farklı düşünüyorduk. Ankara DDKO'dan arkadaşı Mümtaz Kotan'la beraber yeni bir örgütlenmenin içindeydi. Kimi arkadaşlar ise beklemedeydi. Bunların bir kesimi daha sonra *Özgürlük Yolu* olarak bilinen Türkiye Kürdistanı Sosyalist Partisi'ne (TKSP) gittiler. O günkü sohbetlerde unutamadığım arkadaşlardan biri Müslüm Üzülmez oldu. Ankara'da Kimya Fakültesi son sınıf öğrencisiydi, yakın düşünüyorduk; sakin, kendine güveni olan biriydi.[29] Kısa Diyarbakır seyahatini bitirip İstanbul'a döndüm.

---

29. Sonradan TKP saflarında Müslüm Üzülmez ile birlikte olacaktık.

12 Mart Dönemi Sonrası İstanbul

İstanbul'a döndükten sonra Mustafa Hayrullahoğlu'nun yanına yerleştim. Mustafa okulu bitirmişti, bir muhasebe bürosunda çalışıyordu. Beşiktaş'ta iki odalı küçük bir evde kalıyordu. Evin tüm masraflarını Mustafa karşılıyordu. Benim bir gelirim yoktu. Bir yıl boyunca böyle devam etti. Mustafa imkânlarını benimle paylaştı.

12 Mart döneminde ilişkim Sıtkı'ylaydı. Ben yakalandıktan sonra benim yürüttüğüm ilişkileri Adil Demirci almıştı. İşçi kesimindeki ilişkiler kopmuştu. Gençlik kesimindeki ilişkiler ve Eminönü çevresinden kalan ilişkiler duruyordu. Yeni durumda Nabi ile görüşüyordum. Bu dönem yeni ilişkiler ortaya çıktı. Ali Vardal'la hapishanede başlayan ilişkimiz dışarıda da devam ediyordu. Ali'nin ağabeyi Kemal Vardal bu ilişkiye katıldı. Kemal çalışıyordu. Kararlı, istekli bir arkadaştı. Diyarbakır Öğrenci Yurdu'nda kalan Fevzi Karadeniz ile görüşmeye başlamıştım. Fevzi, Kürt sorunu üzerine düşünen ve çevresinde sevilen bir arkadaştı. Yurtta bir çevresi vardı. Yine bu dönem, Yusuf Şanlı ile tanıştım. Yusuf, Ali Ketenci'nin muhasebe bürosunda çalışıyor ve İktisadi Ticari İlimler Akademisi'nde okuyordu. Bu arkadaşlarla devamlı görüşmeye başlamıştım. Görüşlerimizi anlatıyor, politik durumu tartışıyorduk. Okunacak kitaplar ve bunlar üzerine sohbetler oluyordu. Bu ilişkilerde Fevzi Karadeniz'in tutumu farklıydı. O, Kürt olarak düşünüyordu. Yani Kürt hareketinde yer almak gerektiğine inanıyordu.

Yurttaki arkadaşlar arasında Necmettin Büyükkaya ile ilişkileri olanlar vardı. Bunlar Kürdistan Öncü İşçi Partisi (PPKK) taraftarı arkadaşlardı. Fevzi'nin yakın arkadaşlarından biri daha sonra PPKK'nın politbüro üyesi olacaktı. Fevzi ile ciddi tartışmalarımız oldu ve uzun da sürdü. Fevzi'nin ikna olması epey zaman almıştı. Ayrıca evde kaldığım zaman içinde Kürt sorunu üzerine bir çalışma yapıyordum. Hapiste kaldığım süre içinde de sorun üzerine düşünmüştüm. Bir anlamda kafamda biriken düşünceleri kâğıda döküyordum.

1974 yılı Iraklı Kürtler açısından zor, zor olduğu kadar da unutulmayacak bir yıl olmuştu. 11 Mart 1970'te Bağdat yönetimi ile Molla Mustafa Barzani arasında anlaşmaya varılmış, Kürtlere otonomi tanınmıştı. Ne var ki anlaşma hayata geçmemiş ve 1973'te Kürtler yeniden silaha sarılmışlardı. Kürtler, İran'dan, Şah yönetiminden destek alıyorlardı. Sovyetler Birliği, Başbakanı Kosigin ve Dışişleri Bakanı Gromiko ile devreye girmiş, ancak bu, sorunu çözmeye yetmemişti. 1974'te Irak Baas yönetimi, Kürtleri yalnız bırakmak için İran'la anlaşma yoluna gitmişti. Yalnız kalan Kürtler, Baas yönetiminin

saldırıları karşısında zor durumda kalınca geri çekilme kararı almış, peşmergeleri dağıtmıştı. Hayal kırıklığı yaşayan peşmergeler kimi bölgelerde komutanlarına başkaldırmış, onları öldürmüştü. Ünlü İsa Suvar'ın öldürüldükten sonra paramparça edildiği söyleniyordu.

Yenilgiden bir müddet sonra Molla Mustafa Barzani'nin sağlığı bozulacak ve tedavi için Amerika'ya gidecek, kısa bir süre sonra ise hayata veda edecekti. Molla Mustafa Barzani Kürt ulusal uyanışının efsanevi ismiydi. Onun lideri olduğu Irak Kürt hareketi büyük otoriteydi. Bu yenilgi efsaneyi yıktı ve Kürt hareketinde otorite olarak kabul gören merkez kalmadı. 1974 yenilgisinden sonra Kürtler açısından yeni bir dönem başlamıştı. Irak, İran, Türkiye Kürtleri'nin yolları ayrılıyordu. Daha doğrusu Kürt hareketinde farklılaşma dönemi başlamıştı. Kürt sorunu üzerine böyle bir dönemde yazmaya çalışıyordum. Bu çalışmam, partiye girerken istenecekti ve partiye teslim edecektim.

Diyarbakır'dan döndükten kısa bir süre sonraydı. Nurseli Varlı (Sarısözen) yurtdışına çıkacaktı. Yine ayrılıklar yaşayacaktık. Mücadele arkadaşı, sevdiği adam Veysi Sarısözen'in yanına gidecekti. Vedalaşmak için Sefa Usta'nın evinde buluştuk. Hepimiz Nurseli'ye karşı hak edilmiş bir sevgi beslerdik. Nurseli sade, içten ve fedakârdı. O günün anısına 45'lik bir plak hediye etti. Melike Demirağ'ın Arkadaş parçasını seslendirdiği 45'lik:

"Bir kıvılcım düşer önce
Büyür yavaş yavaş
Dolduramaz boşluğunu
Ne ana ne kardaş
Bu en güzel
Bu en sıcak duygudur arkadaş
Ortak olmak her derde
Her sevince her kedere..."

deyip devam eden...

Bu satırları karalarken parçayı koydum arkadaşım, kardeşim Nurseli için, o günkü dostlar için dinliyorum. Ve zaman zaman da bunu tekrarlıyorum. Nurseli'nin gidişi hüzün dışında umutlu bir bekleyiş yaratmıştı. Ülkedeki gelişmeler konusunda birinci elden bilgi götürüyordu. Partiyle ilişki kurmanın daha fazla gecikmemesi gerektiğini anlatacaktı. Beklentimiz TKP ile bağlantıyla ilgiliydi. Nurseli'den sonra bu konuda haber bekliyorduk.

Aftan sonra yeni adresler ortaya çıkmaya başlıyordu. Yeni kurulan Türkiye Sosyalist İşçi Partisi (TSİP) geniş bir kabul görmemişti. TSİP, kuruluşunda,

12 Mart'ın haksızlığına uğrayan kadroları, TİP'i ve öncesini hesap dışı tutmuştu. Affın gündemde olduğu, insanların dışarı çıkacağının belli olduğu günlerde partiyi kurmuşlardı. TSİP bunun sıkıntısını varlığı boyunca yaşayacaktı.

Boran ve arkadaşları Cağaloğlu, Piyerloti'de bir irtibat bürosu açmışlardı. Boran ve çevresine sıcak bakıyorduk. Nabi ile konuşmamızda, gidip Boran'a bir geçmiş olsun ziyaretinde bulunmak gerektiği sonucuna vardık. Büroya gittiğimde Boran'ın yanında Can Açıkgöz vardı. Can beni tanıttı. Ayrılırken Can kapıya kadar geldi, tekrar görüşelim istedi. Galiba bir tarih belirledik. Büroya uğrayacaktım. TİP'i yeniden kurma çalışmalarını başlatmışlardı. Yoğun bir programları vardı.

Aynı günlerde Sait Güven ve Ömer Ağın'ın görüşmek istedikleri haberi gelmişti. İkisi de gençlik kesiminde Adil Demirci ile çalışıyorlardı. Birkaç kez görüştüğümüzü hatırlıyorum. Görüşmek istemelerinin nedeni Sait Güven'in yaşadığı sıkıntıydı. Sait Güven ilişkilerini uzun süre götüremiyor, sorun yaşıyordu. Politik görüşlerden değil, insanlardan şikâyetçiydi. Galiba Ömer Ağın'ın aktifleşmesi, kendisinin arka planda kalması da onu sıkıyordu. Görüşmelerimiz bir anlamıyla "moral seansları" idi. Gençlik kesimindeki gelişmeleri de konuştuk. Bu konuda Adil Demirci ile de değerlendirme yapmıştık. O dönem, Ankara ve İstanbul'da Ankara Yüksek Öğrenim Derneği (AYÖD) ve İstanbul Yüksek Öğrenim Kültür Derneği (İYÖKD) adında ilerici, yüksek öğrenim gençliğini çatıları altında toplayan önemli bir örgütlenme vardı. Mahir Çayan grubundan TİP, TSİP ve bizim arkadaşlara kadar geniş bir gençlik kesimi bu derneklerde bir aradaydı. Adil Demirci ile konuşmalarımızda gençlik kesiminin birliğinin bu derneklerde devamından söz etmiş, bu birliğin önemi üzerinde durmuştuk. Gençlik kesiminden gelen bilgiler iç açıcı değildi. Mahir Çayan çevresi çoğunluğuna dayanarak kendisinden olmayanları tasfiye etme kararı almıştı. "Herkes rengini belli etsin" demişlerdi. TSİP yandaşı gençler de kendi örgütlerini kuracaklarını söylüyordu. Gençlik kesimi bölünüyordu. Nedeni ise soldaki yeni örgütlenmelerdi.

TKP Arayışında Bulgaristan Kapısı

Zaman aleyhimize işliyordu. Nurseli'nin gidişinden sonra da partiyle ilişki konusunda somut bir gelişme olmamıştı. Bir ara Nabi de çıkmayı düşünmüş, ancak 12 Mart döneminde arandığı için pasaport alamamış; sonra Çiçek çıksın diye düşünülmüş, o da olmamıştı.

Boran'ı ziyaret etme kararımızdan sonra daha da telaşlanmıştık. TİP'ten teklif gelirse ne cevap verecektik? Beşiktaş'taki evdeki bir buluşmamızda Nabi, "partiyle ilişki konusunda yapabileceğin bir şey varsa yap" dedi. Kullanacağım ilişkiyi Nabi de biliyordu. Nihat Balyoz'u arayacaktım. Sarkis Usta'ya durumu anlattım. Nihat Ağabeye yapabileceği bir şey var mı diye sorması gerekiyordu. 12 Mart'tan önce Sovyetçi bir çizgide ve TKP'de karar kılmamız Nihat Balyoz'u hem sevindirmiş, hem de fazlası ile heyecanlandırmıştı, bir şeyler yapmak istiyordu.

Sarkis Usta olumlu haberler getirdi, evine gittik. Nihat Ağabey'in Bulgaristan'da tanıdığı biri vardı. Türkiye'de Nihat Balyoz'a bağlı çalışmış eski TKP üyelerinden Bilal Şen, Sofya Radyosu'nda Türkçe bölümünde çalışıyordu. "Ancak, partiyle bağı var mı, yok mu bilmiyorum, bir deneyebiliriz" dedi. Gidecek güvenilir biri gerekiyordu. *Partizan* Dergisi'nin 7. sayısındaki ulusal sorun ile ilgili yazımı ve Nihat Ağabey'le birlikte çekilmiş bir fotoğrafımızı gönderecektik.

Fotoğrafı Sarkis Usta çekti. Bu konuşmalar Nihat Ağabey'in eşini kaygılandırmıştı ve o kaygıyla tepki gösterdi ve kırıcı sözler söyledi. Nihat Ağabey çok üzüldü. Biz de yanlış yaptığımız için üzüldük. Bu tepki, acılar yaşamış, eşi hapishanelerdeyken 4–5 çocukla yalnız başına kalmış bir annenin, zor günlerde başını eğmemiş vefalı bir eşin kaygısını yansıtıyordu. Nihat Ağabey yaşlanmıştı, bu saatten sonra "bela" istemiyordu. Sonradan durumu toparladık. Sarkis Usta fotoğraf makinesini Nihat Balyoz'un eşine vermek istedi; "istersen filmi çıkaralım, siz yok edin" dedi. Yenge de toparlandı kaygılarını anlattı. Nihat Ağabey'den adres de alıp ayrıldık.

Gidecek isim olarak Salih Turcan'ı düşünmüştüm. Salih, Adil Demirci ile gençlik kesiminde çalışıyordu. Durumu anlattım. Kimsenin haberi olmayacaktı. Aynı zamanda orada okuyacaktı. Salih bir hafta içinde pasaportu aldı ve yola çıktı. Biz orada kalacağını ve birilerinin gelip bizi bulacağını bekliyorduk. Nihat Balyoz'un samimi anlatımına rağmen, sakladığı bir ilişkisi olduğuna kendimizi inandırmıştık. Nihat Ağabey evde bana TKP rozeti vermişti. TKP'nin 50. kuruluş yıldönümünde çıkarılan bir rozetti. Evden ayrıldıktan sonra, yolda Sarkis Usta'yla "ne oluyor, partiye davet mi ediliyoruz" gibi şeyler düşünmüştük. Rozeti ceketimin yaka arkasına takmıştım. Sonradan dayanamamış, Sıtkı ve Adil Demirci'ye göstermiştim. Böyle bir heyecan yaşıyordum. Bir hafta sonra Salih geri geldi. Salih adrese gitmiş, Bilal Şen'i bulmuş, orada misafir etmişler. Bir iki gün sonra İsmail Bilen (İ.Bilen) yanında biriyle gelmiş. Emanetleri almış. İsmail Bilen, Salih'i dinledikten sonra, "bu iş böyle olmaz, biz bu işi çözeceğiz, artık hareket etmesinler, en

kısa zamanda onlara ulaşacağız" demiş. Sonradan öğrendiğim kadarıyla Veysi ve Cihan önceden partiye alınmışlar. Ancak onlara da beklemeleri söylenmiş. Türkiye'deki ilişkileri, yani bizleri beklemeye almışlar.

TKP ile "Bağ Kuruldu!"

Bu olaydan bir hafta on gün sonra galiba, Nabi ile Beşiktaş'taki evde görüşüyorduk. "Tamam, bağ kuruldu" dedi. İş ciddiydi. Sonunda beklediğimiz haber gelmişti. Başvuru dilekçesi ve özgeçmiş isteniyordu. Konuşmanın sonunda ise, Salih'in Bulgaristan'a gidiş meselesini sordu. Parti, gelen kişinin doğru adresten gelip gelmediğini araştırıyordu. Doğruladım. Nabi'ye konuşmamız üzerine ne yaptığımı ve gidenin de Salih Turcan olduğunu söyledim. Nabi de olayın benden çıktığını tahmin etmiş. Partiye üyelik dilekçesi ile beraber özgeçmişi içeren uzun bir belge hazırladım. Tüm politik yaşamım ve tanıdığım arkadaşları içeren bir bilgilendirme metniydi. Nabi konuşmamızda, parti programının henüz taslak halinde olduğunu söylemiş ve program için Kürt sorunu üzerine önerim istenmişti. Programda sorun anlaşılmaz bir şekilde konmuştu. Öneriyi hazırladım. Kürt sorunu üzerine yürüttüğüm çalışma da tam bitmemiş olmasına rağmen istenmişti. Hepsini birlikte bir sonraki görüşmede Nabi'ye teslim ettim. Ne yazık ki, program ile ilgili öneri değerlendirilmedi. Çünkü taslak denilen program aslında son şeklini almış metindi, bunu sonradan öğrenecektik. Nabi ile o sırada konuşmamızdan bizim ilişkilerimiz içinde yer alan bir kesimin bu sırada, diğerlerinin ise bir süre sonra partiye alındığını hatırlıyorum.

Partiyle bağ kurmamız TİP'teki arkadaşları ilk ziyaret ettiğimizin sonrasında olmuştu. Can Açıkgöz'ün görüşme teklifine yanıt verebilmek için ne yapacağımızı konuştuk. Nabi ile her şeye rağmen gitmek ve arkadaşları dinlemek gerektiğine karar vermiştik. İyi hatırlıyorum, Nabi'ye, "Boran ve çevresi neden TKP'ye gelmiyor, ayrı bir partide kalıyorlar, TKP, Boran'la da ilişki kurmalı" gibi şeyler söylemiştim. Nabi de "doğru bu, Boran'a teklif edilmiş" dedi, İsmail Bilen adına yetkili biri Boran'ın kendisine, TKP'nin ülkede örgütleneceğini, "siz TİP'i kurmayın, gelin birlikte yapalım bu işi" dediğini, ancak Boran'ın bunu reddettiğini söyledi. Bu bilginin MK toplantıları sırasındaki sohbetlerde doğrulandığını hatırlıyorum.

Karmakarışık duygularla TİP irtibat bürosuna gitmiştim. Can Açıkgöz ve Yavuz Ünal oradaydı. Kısa bir hal hatır sormadan sonra, Can Açıkgöz "görüşmem var, Yavuz'la görüşürsünüz" diyerek izin isteyip ayrıldı. Yavuz'la oturduk.

Yavuz, partinin kuruluş çalışmaları konusunda bilgi verdi ve gençlik kesimiyle ilgilenmemi teklif etti. "Evet" demedim, "düşüneyim" diyerek izin istedim. Bu arkadaşları bir daha aramadım. Birlikte olmak istediğimiz arkadaşlarla da yollarımız ayrılmıştı ve bunu önlemek için bir şey yapamıyorduk.

Topkapı Bölgesi

Partiye girdikten sonra Topkapı bölgesinde görevlendirildim.[30] İşçi kesiminde çalışacaktım. 12 Mart'tan önceki çalışmalardan bölgeyi biliyordum. Tek başıma işe koyuldum. Bölge, Topkapı'dan Çerkezköy'e kadar uzanıyordu. İstanbul'un işçi kesimi açısından en büyük bölgesiydi. Önce bölgeyi gezip bölgedeki önemli fabrikaların yerlerini tespit eden ve gidiş yollarını gösteren bir bölge haritası çıkardım. En önemli iş bölgede bir işçi ilişkisi kurmaktı. Ancak böyle bir ilişkiyle yol alabilirdik. Bir ara Güray Tekin Öz ile çalışma planı yaptık. Nabi birlikte çalışacağımızı söylemişti. Ne ki Güray kısa bir süre sonra Ankara'ya gitti. Galiba aynı günlerdeydi, Nabi, Turgut Metin Öztürkoğlu ile tanıştırdı. Metin'e bağlı çalışacaktım. İkinci görüşmemizde, Metin, Ali adında bir işçi arkadaşla tanıştırdı. Ali eski TİP Fatih İlçesi üyesiymiş. Partiye alınıp benimle tanıştırmışlardı. Eşi Kıymet'le beraber aynı fabrikada çalışıyorlardı. Sivaslı, Alevi kökenli iyi bir arkadaştı. Çalıştığı fabrika küçüktü. Ancak bölgede bir ilişki de bulmuştuk. Daha sonraki görüşmelerde aynı fabrikada çalışan Cevdet Zeydanlı ile tanıştık. Cevdet, Diyarbakır–Silvanlı'ydı. Ali'den daha hareketli bir arkadaştı. Görüşmeleri Ali ve Cevdet'le üçlü yapıyor ve bölgedeki gelişmeleri değerlendiriyorduk. Bir müddet sonra Cevdet Zeydanlı'yı da partiye aldık. 12 Mart döneminde kısa süre evlerinde kaldığım, Mehmet Salmanoğlu'nun hemşerisi genç bir işçiyi yeniden bulmuştum. Onunla birlikte üç işçi daha partiye alınmıştı. Bölgede önemli bir engeli aşmış durumdaydık. İlk ilişkileri kurmuştuk.

O günlerde T. Maden–İş 1. Bölge Temsilcisi Ergun Erdem'di. Murat Tokmak, Magirus Fabrikası'nda baştemsilciydi ve T. Maden–İş'e bağlı işyerleri üzerinde etkinliği fazlaydı. Grundig Fabrikası Baştemsilcisi Suat Esinsel de işçilerin sevdiği isimlerdendi.

1974'te partiye girdikten sonra Kürt çevreyle ilişki kurmayı değerlendirdik. Dr. Şıvan çevresi, Ömer Çetin, Necmettin Büyükkaya ve Ahmet Karlı

---

30. Parti adım **Ercan Akın**'dı. Bu ad değişmedi. Moskova'da parti okulunda ve daha sonraki eğitimlerde **Mahmut** adını kullandım. Leipzig'deki adım **Haydar**'dı.

gibi önemli isimler Diyarbakır, Siverek'te, yani bölgeye yerleşmiş ve politik faaliyete başlamışlardı. Kemal Burkay Ankara'daydı. Diyarbakır'da Mehdi Zana ve Ankara DDKO'dan Faruk Aras, Burkay'la beraber yeni bir çalışma içindeydiler. Bu iki çevreyi (Burkay ve Ömer Çetin) yakın buluyor ve ilişki kurmak gerektiğine inanıyorlardı.

Yine Ankara DDKO'dan Mümtaz Kotan ve İbrahim Güçlü ayrı hareket ediyorlardı. İlk yayınlara Komal Yayınları ile bu çevre başlamıştı. Daha sonra *Rızgari* Dergisi'ni çıkaracak ve bu isimle anılacaklardı. Kemal Burkay'ı ziyaret etmem ve düşüncelerini öğrenmem istendi. Partiden bir de uyarı gelmişti. Burkay dışarıda kaldığı dönemde TKP'yle sorun yaşamış ve parti merkezinin Burkay konusunda olumsuz düşündüğü söylenmişti. Ankara'ya gittim. Faruk Aras ve Ümit Fırat'ın Ulus'ta bir pasajda kitapçılık yaptığını hatırlıyorum. Faruk'la DDKO döneminden tanışıyorduk. Aftan sonra da İstanbul'da karşılaşmıştık. Faruk'a geliş nedenimi anlattım. Kemal Burkay'la görüşmek için yardım istedim. Faruk, Burkay'la bağ kurup randevu aldı. Öğleden sonraydı, Burkay'ın kaldığı adrese gittim. Ziya Acar'la ortak bir avukatlık bürosuydu gittiğim yer. Kemal Ağabey'in 7–8 yaşlarındaki kızı Helin de oradaydı. (Bugün Helin'le her karşılaştığımda o günü anımsarım.)

Burkay'ı gıyaben tanıyordum, bu ilk karşılaşmamızdı. Politik durumu konuştuk. Daha doğrusu ben sordum, Kemal Ağabey aydınlattı. TİP'i yakın görüyordu. Dergi çıkarma hazırlığı içindeydiler. Bir ara söz TKP'ye geldi. Burkay "onlar dışarıda 3–5 kişiler, bir şey çıkmaz" anlamında bir şey söyledi. Ben gayri ihtiyari "öyle olmayabilir ağabey" dedim. Benim cevabıma Burkay şaşırmıştı, bir an durdu sonra konu değişti. Faruk ilişkimizi sürdürmek için İstanbul'dan Aziz Kaya'nın adını verdi. Ben de Diyarbakır Yurdu'ndan Fevzi Karadeniz'in adını verdim, ayrıldım. Ne yazık ki aramızdaki diyalog burada kalacaktı.[31]

---

31. Bu görüşmeden Kemal Burkay ve çevresinin ayrı bir faaliyetin içinde olduğunu anlamıştık. Bunu daha önce Mehdi Zana ile İstanbul'daki karşılaşmamızdan da biliyordum. Dergi çıkarma hazırlıkları bunu doğruluyordu. Burkay TİP'i yakın görmesine rağmen adres göstermemişti. Ancak TİP 1975'te kurulduğunda Kemal Burkay ve Mehdi Zana ikinci TİP'te yer alacaklardı. Daha sonraları görüldü ki TKSP (Türkiye Kürdistanı Sosyalist Partisi) 1974 Kasımı'nda 7 kişi tarafından kurulmuş, Burkay ve Zana bu yedi kurucu isimden ikisi olmuşlar. Kemal Burkay, TKSP Genel Sekreteri; Mehdi Zana, MK üyesi. Birinci TİP'te de Dr. Şıvan grubunun TİP içindeki faaliyeti hatırlanırsa bunun önemi anlaşılır. Daha ileride bu durumu değerlendirmek, solun birbirini nasıl anladığını aydınlatmak açısından önemli olacak. Gerek TKP yurtdışı yönetiminin Burkay'ı, gerekse Burkay'ın TKP'yi değerlendirmesindeki olumsuzluk anlamlıdır.

1974–75 yıllarında Diyarbakır Öğrenci Yurdu'nda bir rekabet vardı. Rekabet DDKD olarak bilinen, Kürdistan Öncü İşçi Partisi (PPKK) çevresinden gençlerle TKP çevresindeki gençler arasındaydı. DDKD'li gençler yurda egemen olmak istiyorlardı. TKP taraftarı gençler uzlaşma arıyordu. Bunun için de İstanbul DDKO'da başkanlık yapmış, 12 Mart döneminde Diyarbakır'da hapiste yatanlardan Hikmet Bozçalı'nın başkanlığı etrafında iki tarafın da temsil edileceği bir yönetim için uğraşıyorduk. Fevzi Karadeniz ve Ömer Ağın yurtta kalıyor ve durumla ilgileniyorlardı. Arkadaşlar yurttaki durumdan bunalmış, diyalog çabalarına yanıt alamıyorlardı. DDKD'li arkadaşlar yalnız hareket etmek istiyorlardı. O günlerde farklı düşünmek tek başına hareket etmek, güçlü olduğunu kanıtlamak olarak anlaşılıyordu. Arkadaşlar yurtta çoğunluğun desteğini alacak durumdaydılar. Hatırlayabildiğim kadarıyla bir ara zorlanmış ve yönetimi tek başımıza alalım diye teklif de getirmişlerdi. Her şeye rağmen bunu yapmadılar ve ortak yönetim konusunda anlaşmaya vardılar.

***

Bugün 13 Haziran 2005, işten geldim, mutfakta bir şeylerle uğraşıyorum. Yeğenim Aysel annesinin hastanede olduğunu haber verdi. Uzun zamandır duymaktan korktuğum bir haber. Kardeşime yetişebilecek miyim bilmiyorum. Türkiye'ye Diyarbakır'a yola çıkacağım. Yazmaya ara veriyorum...

***

Bugün 6 Ağustos 2005 kalemi yeniden elime aldım. Kardeşimi 28 Haziran 2005 Pazartesi saat 9:30'da kaybettik. Bedriye, benim üç küçüğümdü. O bölgede, evlerin iç swasında kullanılan bir toprağın yol açtığı, akciğer zarında ortaya çıkan bir kanser türü ile on sekiz yıl mücadele etti. İlk etapta, doktorlarını da şaşırtarak hastalığı yendi. 2002'de, beklenmedik bir anda, çok sevdiği eşini kaybetti. Hastalık yeniden başkaldırdı. Bedir Enişte m, vefalı bir adamdı. Aşiret geleneğinden gelmeydi. Mertti, kapısı herkese açıktı. Bedriye ile Bedir Enişte m arasında güçlü bir sevgi bağı vardı. Evliliklerine karşı çıkmıştım. Bu konuda, babamla ölçüyü aşan bir kavga da etmiştim. Sonradan, yanılmış olmaktan müthiş mutluluk duydum. 1991'de babamı kaybettikten sonra, en büyük yakınlığı Bedir Enişte m'den gördüm. Bedir ile Bedriye Diyarbakır'daki dayanağım, evleri "baba evim" oldu. Onlardan

sonra bu yaşta, altmış ikisinde, kendimi öksüz bir çocuk gibi hissediyorum. Hayata erken veda etmeleri acımı büyütüyor. Kolu kanadı kırık, güçsüz hissediyorum kendimi. Onlardan geriye sevgiyle yoğrulmuş bir hayat, o hayatın ürünü altı çocuk var. Çocukların altısı, altı mücevher parçası; benim için altı kardeş, altı Bedir–Bedriye. Acımı bastıran, her gün kendimi biraz daha toplamama yardım eden, o sevgi dolu hayatın ürünü bu altı güzel insan...

Kimi zaman
Tek katlı basık ev sanırım
Kimi zaman
Soluk yüzlü mülteciye benzetirim
İskandinavya'da gökyüzünü
Attığında tepem
Boğulur gibi olduğumda
Düşünürüm
Uzansam yetişir mi elim
Yetişip sarılsam
Alıp götürür mü
Tepeme yağmur döktüren bulut
Ne kadar garip
Ne kadar anlaşılmaz insanoğlu
Taştan oymadır Stockholm metroları
Granit taştan oyma
Düşünürüm
Dayanıklı mı insan kadar
Seyrediyorum penceresinden feribotun
Fırtınalı çılgın günlerinden birini yaşıyor
Baltık
Soruyorum kendime
Koca okyanus olsa şu Baltık
Doldurabilir mi insan yüreğini

İsveç'in yağmurlu, kasvetli bu ağustos gününde, kalemi elime alırken bunları sizlerle paylaşmak istedim. Gereksiz bulanlardan özür dileyerek.

***

1975 Yılı

İstanbul'da, Diyarbakır Öğrenci Yurdu'ndaki gençler arasındaki diyalog sıkıntısından söz etmiştim. Sıradan gibi görünebilir, ancak o günlerde yeni örgütlenmeye başlayan grupların tutumunu yansıtan örneklerdendir. DDKD, Kürt hareketinde önemli yeri olan bir çevrenin örgütlenmesiydi. TKP'ye yakın gençlerin örgütlenmesini "Türk solu" olarak görüyor ve yurtta istemiyordu. Bundan dolayı da birlikte olmamak konusunda ısrarcı oluyordu.

1975 yılı solun tüm renklerinin ortaya çıktığı yıl galiba. TSİP'ten sonra Behice Boran ve arkadaşları TİP'i, Mehmet Ali Aybar SDP'yi (Sosyalist Devrim Partisi), Mihri Belli Emekçi Partisi'ni, Dr. Kıvılcımlı çevresi Vatan Partisi'ni, Doğu Perinçek Türkiye İşçi–Köylü Partisi'ni kurdular. Bunlar yasal kurulan partiler. Ayrıca, THKP–C hareketi, Dev–Yol ve Kurtuluş olarak iki ayrı örgütlenmeyle, Deniz Gezmişler'in, THKO'nun devamı olduğunu iddia eden TDKP (Türkiye Devrimci Komünist Partisi –bunlar *Halkın Kurtuluşu* olarak da biliniyor), Teslim Töre'nin başında olduğu TKEP (Türkiye Komünist Emek Partisi–*Emeğin Birliği*) ve İbrahim Kaypakkaya ve Muzaffer Oruçoğlu'nun başlattığı TKP–ML/TİKKO hareketi bölünmesiyle ortaya çıktılar. Sol amip misali çoğalarak her gün yeni bir örgüt ortaya çıkarıyordu.

Kürt hareketinde durum farklı değildi. Hatırlanacağı gibi 60'lı yıllarda Kürt hareketi, TİP'teki Kürt aydınları akımı ve TKDP (Türkiye Kürdistan Demokrat Partisi) olmak üzere iki örgütlenmeydi. Bunlar arasında da gelişen bir diyalog vardı. 1970'te ortak gazete çıkarmak için olanaklarını birleştirmişler, bölgedeki çalışmalarda (1970'te DDKO olarak yaptığımız çalışmalar, Doğu Mitingleri, vb.) birlikte hareket edebilen iki akımdı. Yeni dönemde, Kürt hareketinde diyaloglar kopuyor, bölünmelerle ortaya çıkan, her biri diğerini reddeden yeni örgütlenmelerle karşılaşıyorduk. 12 Mart döneminde TDKP'nin yaşadığı iç çatışmalardan sonra üç ayrı grup ortaya çıkmıştı: KDP, PPKK ve *KAWA*. TİP'teki Kürt aydını çevrenin dağılmasına karşın, bu akımın devamı diye değerlendirdiğim TKSP (diğer adıyla *Özgürlük Yolu*) yeni bir örgütlenmeydi. Bunların dışında *Rızgari* grubu ortaya çıkan yeni bir çevre oldu.

DİSK 5. Kongresi

1971–75 yıllarında Ecevit hareketinin de etkisiyle CHP'nin etkinliği artıyordu. DİSK'e bağlı kimi sendika yönetimlerinde (Lastik–İş, Tekstil gibi) CHP eğilimliler etkinleşmişti. DİSK'in en önemli sendikası T.Maden–İş de

bu yükselişten etkileniyordu. DİSK 1973 seçimlerinde CHP'yi destekledi. Ecevit'in "halk sektörü" fikrine arka çıkıyor ve bunu eğitim seminerlerinde işliyordu. Yapı kooperatifleri ve tüketim kooperatiflerinin kurulması gündeme getiriliyordu. Denebilir ki DİSK'in CHP'ye yönelişi kişilere bağlı bir durum değildi. 12 Mart'ta solun dağılmışlığı, Ecevit'in 12 Mart muhtırasına karşı tutum alması, demokratik hak ve özgürlükleri savunmasının yarattığı atmosferin de sonucuydu bu durum.

DİSK, CHP'ye yakın duran politikasına karşın, 15–16 Haziran olaylarındaki çıkışıyla, işçi ve sendikal hakların kararlı savunucusu olduğunu göstermişti. 12 Mart sonrasındaki süreçte DİSK'e yöneliş artmış, DİSK'e ve DİSK'e bağlı sendikalara yeni sendika katılımları olmuştu.

12 Mart'tan çıkılırken sendikalarda sol muhalefet gelişiyordu. DİSK'in kurucu ve en büyük sendikası T.Maden–İş'in tabanında da sol muhalefetin etkileri gözüküyordu. Bu gelişmelerin sonucunda 1974'teki T.Maden–İş Kongresi'nde, Kemal Türkler'e rağmen Yürütme Kurulu üye sayısı 5'ten 7'ye çıkarılıyor ve yine Kemal Türkler'e rağmen, muhalefetin içinde yer alan; Mehmet Karaca, Mehmet Ertürk ve Bahtiyar Erkul yedi kişilik Yürütme Kurulu'nda yer alıyordu.

Mayıs 1975'te DİSK 5. Kongresi İbrahim Güzelce'yi DİSK Genel Sekreterliği'ne seçti. İbrahim Güzelce DİSK'in kurucularındandı, Basın–İş'in eski genel başkanıydı. 12 Mart döneminde Alman Sendikalar Birliği'nde çalışmıştı. Güzelce'nin genel sekreter olmasıyla, DİSK'in taleplerinde bir netlik ve etkinlik görülecekti. DİSK Yürütme Kurulu'na Kemal Nebioğlu (Gıda–İş), Celal Küçük (Lastik–İş), Rıza Güven (Tekstil), Mehmet Kılınç (Petkim–İş), Mehmet Karaca (T. Maden–İş) seçilmişti.

DİSK kongresinde TİP'li delegelerin de içinde olduğu, Burhan Şahin (TSİP kurucusu) ve Mehmet Ertürk'ün de yer aldığı sol grup kongreyi terk etmişti.

Kongre sonrasında o güne kadar yöneticileri ve yazışmaları yürüten bir personel dışında profesyonel kadrosu, bağımsız bir bürosu bulunmayan DİSK'in merkezi çalışmaları örgütlenmeye başlandı. DİSK Genel Merkezi Merter'de bulunan Lastik–İş binasında ayrılan bir kata taşındı. DİSK giderek etkinleşen merkezi bir faaliyet içine girdi.

Sonraki yıllarda duyduğumuz ve MK toplantıları sırasında konuştuğumuz konulardan biri İbrahim Güzelce'nin TKP ile ilişkisi ve Aydın Meriç'in DİSK'teki göreve nasıl geldiği konusuydu. Solda yazılan ve o günlerin popüler senaryolarının doğruluk payı nedir sorusunun yanıtını biz de arıyorduk. O konuşmalardan anımsadığım –ki bunun muhatabı İsmail Bilen ve politbüro (PB) üyeleriydi– İbrahim Güzelce TKP üyesi değildi. Aydın Meriç DİSK'e kendi imkânlarıyla girmişti.

DİSK Genel Sekreteri İbrahim Güzelce kadro ihtiyacını Yürütme Kurulu'na getirir. Genel sekreter yardımcılığına Aydın Meriç adını önerir. Bu ismi Yürütme Kurulu'nda tanıyan kimse yoktur. Güzelce, Aydın Meriç'i T. Maden–İş Hukuk Dairesi Müdürü Avukat Müşir Kaya Canpolat'ın önerdiğini söyleyerek, Yürütme Kurulu'nu bilgilendirir. Ve TKP üyesi Aydın Meriç DİSK genel sekreter yardımcısı olur.[32]

İbrahim Güzelce, yurtdışında tanıdığı, Fransa'da CGT merkezinde görev yapan Nejat Firûz ve Hüsnü Dilli'ye de DİSK Genel Merkezi'nde uluslararası ilişkiler müdürlüğü ve genel sekreter yardımcılığı için görev teklif ediyordu.[33]

Nejat Firûz, Hüsnü Dilli ve Aydın Meriç'in DİSK'e alınmasından sonra DİSK'in merkezi çalışmalarını yerine getirecek kadrolara ihtiyaç devam ediyor ve birçok yeni kadro DİSK'te görev almaya başlıyordu.

Yükselen işçi hareketi, alttan gelen uyanış dalgası, DİSK'e yönelen yeni sendikalar, DİSK ve T. Maden–İş yönetimlerine yansıyan değişiklikler, yeni bir DİSK'in habercisiydi.

Marksist gruplar, yeni kurulan işçi partileri bu gelişmeyi nasıl görüyordu? TSİP kurulurken DİSK'le bir ilişki çabası içinde olmadı. Basın–İş Başkanı, TSİP kurucusu Burhan Şahin, *Yeni Ortam* Gazetesi'ndeki yazılarında Kemal Türkler'i "truva atı" olarak değerlendiriyordu. DİSK ve bağlı sendika yönetimlerini o günlerde sıkça ifade edildiği üzere "sendika ağaları" olarak suçluyordu.

TİP'in durumu biraz farklıydı. Gerek Boran ve arkadaşlarının, gerekse DİSK'teki sendikacıların birbirleriyle küskünlükleri ve aşamadıkları katı önyargıları vardı.

DİSK yeni kurulan sol partilere mesafeli duruyordu. DİSK'i kuran ve yöneten sendikacılar 1961'de TİP'i kurmuşlardı. TİP'teki Aybar ve Boran–Aren ayrışmasında taraf olmuşlardı. Kapatılan TİP'in yönetici kadrolarıyla yolları ayrılmış insanlardı. Kimi sendikacılar (örneğin Aybarcı olanlar) Boran adını anmayacak kadar tepkiliydiler.

DİSK'e bağlı sendikaların bazı yöneticileri yeni kurulan TİP'te yer aldılar. Bunlardan Kimya–İş Başkanı Dinçer Doğu eski TİP'liydi. Dinçer Doğu, Turizm–İş Başkanı Turgut Gökdere ve Sosyal–İş Başkanı Özcan Keskeç ye-

---

32. Aydın Meriç 60'lı yılların TİP Beşiktaş İlçesi üyesiydi. 1970'teki büyük kongreden sonra atanan Can Açıkgöz'ün İl Başkanı olduğu TİP İstanbul İl Yönetim Kurulu'ndaydı. Müşir Kaya Canpolat 60'lı yılların TİP Eminönü İlçesi üyesiydi.

33. Bu arkadaşlara DİSK'te görev teklif edildiğinde TKP üyesi ya da TKP çevresinde değillerdi.

ni TİP'in kurucuları arasında yer aldılar. Kurucular arasında başka DİSK üyesi sendikaların yöneticileri de vardı. T. Maden–İş'in 7 kişilik yürütme kurulunun 5 üyesi eski TİP üyesiydi. TİP'in kuruluş çalışmaları sırasında kurucu olmaları için T. Maden–İş Yürütme Kurulu üyelerine davet mektubu gönderilmişti. T. Maden–İş yöneticileri bu davete cevap vermemişti. DİSK genel kurulu sonrasında DİSK yönetimi ile TİP arasındaki gerginlik dışa da yansıdı. Yine de birçok sol gruba göre TİP ve TSİP'in, DİSK karşısındaki tutumu ılımlı sayılırdı. DİSK'i "düşman" olarak görenler bile vardı.

TKP Çalışmaları ve DİSK

TKP'nin temel çalışma alanı işçi sınıfıydı. Topkapı bölgesindeki çalışmaların ilk adımlarını yazmıştım. Partiye üye olmalarına vasıta olduğum kimi arkadaşların ilişkilerini devrettiğim için biliyorum, İstanbul üç bölgeye ayrılmıştı. Mustafa Hayrullahoğlu'nun İstinye, Levent, Şişli, Beyoğlu, Alibeyköy'ü kapsayan bölgedeki çalışmaları, Nabi'ye bağlı giden Anadolu Yakasındaki çalışmalar vardı.

TKP üyeleri işçi bölgelerindeki çalışmalara paralel olarak sendikalarda çalışmayı da hedeflediler. Aynı dönem önce Nabi Yağcı, sonra Sıtkı Coşkun ve Berdan Dere Turizm–İş'te çalışmaya başladılar. Ben 1975 Mayısı'nda Teknik–İş Sendikası'na girerken, Cahit Baylav[34] İstanbul Şube Başkanı'ydı. T.Maden–İş'te çalışmaya başlayan politik birikimi olan, eğitimli birçok arkadaş vardı. Şunu rahatlıkla söyleyebilirim TKP'nin işçi bölgelerinde ve sendikalardaki varlığı tesadüfî değil, bilinçli bir alan tercihi sonucuydu. İşçi alanını önemseyip çalışmaya başladık ve orada var olduk.

Sol gruplar DİSK ve bağlı sendika yönetimlerine olumsuz bakıyordu, sendikaları ve sendikacıları siyasal tercihlerine göre sınıflandırıyordu. Siyasal mücadeleye önem verilirken, ekonomik haklar mücadelesi önemsizleşiyordu.

Sol gruplar içinde işçi ve sendika örgütlenmesi konusunda 1960'ların sonlarından başlayarak gelişen bir anlayış 1974 sonrasındaki süreci de etkiliyordu. 1970'te birçok grup İşçi Birliği adı altındaki örgütlenmeleri sendikal örgütlenmeye alternatif olarak görüyordu. Ekonomik haklar uğrunda mücadele küçümseniyordu. Sendikal hareketin talepleri konusunda bir dü-

---

34. Cahit Baylav İngiltere'de eğitimini sürdürürken TKP'ye üye olmuş. Türkiye'ye dönüp TÜBİTAK'ta çalışmaya başlamış ve orada örgütlü olan Teknik–İş Sendikası'nda aktifleşmişti.

şünceleri yoktu. DİSK ve bağlı sendikalar uzlaşmacı, yöneticileri de –ki bunlar TİP'liydi– sınıf mücadelesine arkasını dönen "sendika ağaları"ydı. Sol gruplar, DİSK'i "uzlaşmacı," yöneticilerini de "sendika ağaları" olarak değerlendiriyordu.

Sol radikal gruplar, sendikal hareket içinde yalnızca muhalefet yapmak için var oldular. Sendikal harekette önemli bir rolleri olmasa da, radikal sol kimi grupların etkili olduğu sendikalar da vardı.

1974–75'te sol örgütlenmeler ortaya çıkarken grupların DİSK'e karşı tutumları böyleydi. Türk–İş kimsenin dikkatinde değildi. DİSK, Türk–İş'in işçi haklarını patronların çıkarlarına feda eden politikasını, Amerikan sarı sendikacılığı olarak deşifre etti. Sendikal mücadeleye sınıf ve kitle sendikacılığı perspektifini kazandırdı.

Sosyal Gruplar İçindeki Durum

Gençlik, aktif sosyal grupların başında geliyordu. Hemen hemen tüm sol gruplar bu kesimde taraftar buldu. Sol grupların ilk örgütlendikleri gençlik kesimi oldu. Geniş bir sosyal taban olan gençlik, dinamizmi, heyecanı, hesapsız ve içten karakteriyle solu umutlandıran hareketli bir gruptu. Soldaki bölünme bu kesime de yansıdı. Gençlik örgütlerinin her biri bir "komsomol"du. Sol, gençlik örgütlenmelerini ayırarak, kolay olanı seçmekle kalmıyor, aynı zamanda, 1970'li yılların o anlaşılmaz iç kavgasına, kör dövüşüne ortam hazırlıyordu. Her sol çevre kendi denetiminde gençlik örgütünü kuruyor ve bu örgütün tek komsomol olduğuna şartlanıyordu. Çünkü her biri kendisini "komünist," diğerlerini "oportünist" olarak değerlendiriyordu. Birinin yaptığı hata, bir diğerini aynı hatayı tekrarlamaya zorluyordu. Kendine bağlı gençlik örgütü olmadan gençlik içinde var olmak mümkün görünmüyor gibiydi.

O günlerin bir diğer hareketli sosyal grubu entelijensiya –doktor, öğretmen, mühendis, avukat ve aydınlar– solun tabanını oluşturan önemli bir kesimdi. TÖS deneyinden sonra öğretmenler TÖB–DER'i (Tüm Öğretmenler Birleşme ve Dayanışma Derneği) kurmuşlardı. TÖS 60'lı yıllarda ilerici konumuyla Türkiye'de dikkatleri üzerine çekmiş, ilerici öğretmenlerin yanı sıra her görüşten öğretmeni bünyesinde toplamayı başarmıştı. TÖB–DER ağırlıkla sol unsurları bünyesinde toplayabildi. Onun için de TÖS'e göre daha radikal bir söylemi ve daha dar bir üye yelpazesi vardı. Tüm sol gruplar bu tabanda kendilerine taraftar buluyordu. Mimar ve mühendis odaları, Tabipler Birliği, Diş Hekimleri Birliği, Barolar Birliği gibi meslek örgütlerin-

de gruplaşmalar buraya da yansıdı. Her sol grubun adını taşıyan gruplar birbirleriyle yarışa girerek egemenlik kavgasını başlatacaktı. Sol grupların radikal söylemleri ve egemenlik kavgaları, buralardaki üyelerin önemli kesimlerinin örgütlerinden uzak kalmalarına yol açacaktı.

Bunun karşısında devletin de kayırdığı, başını MHP'nin çektiği örgütlenmeler ortaya çıktı. Gençlik kesiminde Ülkü Ocakları, öğretmen kesiminde Ülkü–Bir gibi. MHP, 12 Mart öncesinden başlayan ve 12 Mart'ta devam eden ciddi bir hazırlık dönemi yaşamıştı. Devletin gözü önünde kurduğu eğitim kamplarıyla, "kontra" savaşı hazırlığını yapmıştı. Ülkenin "gerçek sahipleri" ülkücü komandoları bu kamplarda eğitiyor ve 12 Eylül'ü hazırlayacak kanlı günlerin baş aktörleri olarak sokaklara salıyordu.

1974–75 yıllarında yeniden hareketlenen solun ve Kürt hareketinin durumu genel hatlarıyla böyleydi. Olayları aktardıkça soldaki bu bölünmeyi ve iç kavgayı aktarmaya devam edeceğim. Gelişmelerle birlikte, olayların içinde o günleri görmek ve bir yargıda bulunmak mümkün olacaktır.

1975 Yılında Yakın Çevre

1975 baharı diye hatırlıyorum. Nabi ile Çiçek evleneceklerdi. Çiçek'in ailesi İzmir'de oturuyordu. Nikâh töreni İzmir'de yapılacaktı. Nabi'nin ailesi olarak Sıtkı'nın anne ve babası, Nadire Teyze ile Mahmut Amca nikâhta bulunacaklardı. Nadire Teyze ile Mahmut Amca üç çocuk sahibiydi. Üçünü de evlendirmişlerdi. Nabi onlar için dördüncü evlat idi. İkisi de bu olaydan hem gururlanmış hem de bir evladı daha başgöz etmenin heyecanını yaşamışlardı. İzmir'e bir grup arkadaşla birlikte gittik. Her şey evde sade bir şekilde oldu. Çiçek'in ailesi İzmir–Hatay'da oturuyordu. İlk defa karşılaşıyorduk.

İzmir'e ilk gidişimdi. Unutamadığım iki şey oldu. Çiçek'in ailesi bizleri misafir gibi değil, ailelerinin fertleri gibi karşılamışlardı. Evlerine misafir etmiş, mütevazı duruşlarıyla bizim yabancı olmadığımızı anlatmayı başarmışlardı. Unutamayacağım ilk şey yalnız arkadaşlıklarımızın değil, anne–baba, kardeşlerle sayısız ailenin içinde yer aldığı koca bir dünyamız olmasıdır. Onun için bugün söylenenlere aldıranlardan değilim. Dünümüz "kuru gürültü" değildi. Sevince, derde, kedere ortak, hesapsız, deli bir yaşamdı, herkese nasip olmayan. İkincisi İzmir'in bende yarattığı imajdı. Anlatılması zor bir şeydi bu. Kent ile kırın birleştiği bir diyar desem, bir şey anlatmış olur muyum? Ya da Anadolu'nun "bey kenti" desem... işte böyle bir şey olarak kalmıştı bende. 1990'larda tekrar İzmir'e gittiğimizde bu imaj yıkıldı. O şuursuz göç, benim "bey kenti"mi alıp götürmüştü.

1975 yılı içinde eski çevre ilişkilerinde yeniden bir toparlanma başlamıştı. Politik faaliyete katılmak isteyen herkes için yapılacak bir şey vardı. İlişkilerinin yeniden kurulmasına yardımcı olduğum arkadaşlardan biri Agâh Uyanık oldu. Agâh, Diyarbakır Yurdu'nda beraber olduğum, TİP Eminönü İlçesi ve DDKO'da birlikte çalıştığım bir arkadaştı. Kuralları pek sevmezdi. Ancak ilişkilerinde açık ve samimi, arkadaşlığına bağlı ve vefalı biriydi. 12 Mart'ın zor günlerinde arkadaşlarla problemler yaşamış. Kendi isteğiyle gidip teslim olmak istemiş ve Diyarbakır'da yatmıştı. Arkadaşlar yeniden ilişki konusunda kararsızlardı. Hapisten sonra İstanbul'a dönmüş, beni bulmuştu. İstanbul-Kadıköy Nikâh Dairesi'nde sade bir törenle Yaşanur Parlak ile dünya evine girdi. Agâh'ın nikâh şahidi bendim. Nabi ile durumunu konuştuk. İlişkiyi Nabi aldı.

Diğer bir arkadaş Gülay Varlı oldu. Gülay'ın 12 Mart'ta arkadaş çevresiyle ilişkileri kopmuş. Kopmuş diyorum, çünkü ben yakalandıktan sonra olmuş. Nurseli dışarı çıkmadan önce Gülay ile yeniden görüşmeye başlamıştık. Politik düşünce beraberliğinin dışında arkadaş, dost, kardeştik. Kimi kırgınlıklar geçip gidiyordu. Gülay, İlerici Kadınlar Derneği (İKD) kuruluş çalışmalarına katıldı. O sıralar Beykoz'daki Paşabahçe Şişe Cam Fabrikası'nda çalışıyordu. Partiye girdikten sonra ilişkisi devredildi. Leipzig'e gidinceye kadar kimi zaman arkadaş olarak görüştüğümüz oluyordu.

Eski arkadaş çevresinden Atilla Coşkun tutum farklılığını ilk dönem sürdürdü. Atilla TSİP'e üye oldu. Bizim ne yaptığımızı kestiremediği günlerde TSİP'i savunuyordu. Bize karşı duruşunda, biraz da 12 Mart'taki tutumuna haklılık arama vardı sanırım. Sonradan TKP'nin saflarında olduğumuzu anladı. Galiba o dönem TSİP'in doğru adres olup olmadığını da tartıyordu. Bir müddet sonra da TKP'ye yöneldi. Arkadaştık, bugün de öyle; gecikmeli de olsa, partiye katılan arkadaşlardan oldu.

1974 affıyla dışarı çıktıktan sonra kimi yeni ilişkilerden söz etmiştim. Topkapı bölgesindeki çalışmanın yanında bu ilişkiler de devam ediyordu. 12 Mart'ta içeride tanıdığım Ali Vardal'ın ailesini de tanıdım. Üçkardeşlerdi, anneleri Fikriye Teyze fedakâr bir anne ve yürekli bir emekçiydi. Fikriye Teyze İKD çalışmalarına katıldı. O zamanlar Küçükçekmece–Kanarya'da oturuyorlardı. İKD Fatih Şubesi'ne üyeydi. Kemal Vardal 1975 yıllarında partiye girenlerden biri oldu[35]. Ali Vardal İstanbul'da fazla kalmamış, Ereğli'ye babasının yanına taşınmıştı. Ali, lisanslı bir futbolcuydu. Gittikten sonra

35. Kemal, 1976'nın ilk yansında eğitime gitti. Eğitimden sonra Marmara Bölgesi'ne gönderildi. Eğitime gittikten sonra parti ilişkimiz kalmadı. Tekrar 1990'lı yıllarda karşılaştık.

Ereğli Belediyesi'nde işe girmiş ve Konya Spor'da futbola başlamıştı. Ereğli'ye gittim. Ali'yle buluştuk. Ali, partiye girdi[36].

1974–75'teki ilişkilerimden biri de, daha önce de söz ettiğim gibi Fevzi Karadeniz'di. Fevzi, Erganili'ydi, hemşeriydik. Yoksul bir köylü ailesindendi, yaz aylarında çalışarak okumuştu. Daha çocuk yaşta, defter kalem parasını denkleştirmek için çalışmaya başlamıştı. İstanbul Hukuk Fakültesi'ne kaydını yaptırdıktan sonra Nazım Plan Bürosu'nda iş bulmuştu. Beni o buldu. Fevzi Sosyal–İş üyesi ve işyeri temsilcisiydi. Sendikada her geçen gün aktifleşiyordu. 1975 yılı içinde partiye üye oldu. Üye olduktan sonra ilişkisini devrettim.

Aynı yıl partiye üye olanlardan biri de Yusuf Şanlı oldu. Teknik–İş'te işe girdikten sonra Küçükçekmece kumsalında bir ev tuttuk ve Yusuf'la aynı evi paylaştık. Yusuf Şanlı partiye üye olduktan bir müddet sonra bir fabrikaya işçi olarak girdi ve parti parti ilişkisi devredildi[37].

Topkapı bölgesi dışındaki bir diğer ilişki Ramazan Kukul'du. Ramazan, 12 Mart'ta birlikte kaldığım gençlerdendi. Ocak 1973'te polis evi bastığında birlikte yakalanmıştık. Poliste sıkı durmuş ve serbest kalmıştı. Adana'ya dönmüş, TSİP kurulunca üye olmuştu. Sonra İstanbul'a gelip Boronkay Fabrikası'nda iş bulmuş ve bizi aramaya başlamış. Teknik–İş İstanbul Şubesi'nin Aksaray'daki bürosunda beni buldu. Müthiş duygulandığımı hatırlıyorum. Birbirimizi kaybettiğimizi sanırken iz sürüp gelen eski bir dostu karşımda bulmuştum. "Ne yapmak gerekir" sorusunun yanıtını arıyordu. Ramazan, Boronkay Fabrikası'nda aynı düşünceleri paylaştığı bir arkadaşı ile birlikte kalıyordu. Uzun sürmedi. İkisi de partiye üye oldular. İlişkilerini Mustafa Hayrullahoğlu devraldı[38].

Alttan gelen ve sendikal harekete yansıyan hareketlenme kendini eylemlerle göstermeye başladı. Bu açıdan 1975 yılı DİSK'in işçi eylemleriyle yönünü belirlemeye başladığı yıl oldu. Ağustos 1975'te yazında Harun Karadeniz'i kaybettik. Harun Karadeniz cilt kanseriyle mücadele ediyordu. Yurtdışında te-

---

36. Ali ile parti ilişkisine daha sonra gönderilecek biri devam edecekti. 1978'de tekrar karşılaştık. Sendika bölge kongresi için Konya'ya gitmiştim. Ali duymuş gelmiş. Bu karşılaşmayı daha sonra anlatmak istiyorum.
37. Devredilen ilişkiler benim çalıştığım Topkapı bölgesinin dışında kalan ilişkilerdi. İlişkiler doğal olarak çalıştıkları alanlara aktarılıyordu. Bu dönem partinin yeni örgütlendiği dönemdi. Her birimiz çalışma alanlarımızın dışında olan çevremizdeki ilişkileri de partiye yönlendiriyorduk.
38. Ramazan daha sonraları T.Maden–İş Çerkezköy Bölge Temsilcisi oldu. 12 Eylül'de sendikal çalışmalardan dolayı içeride yattı. Ramazan, her zaman sevgiyle andığım arkadaşlarımdan biriydi.

davi olanakları uzun süre engellenmişti. Ne yazık ki o yıl yenik düştü. Sevgili Harun'un cenaze töreninde gençlerin yanında DİSK adına da bir konuşma yapıldı. DİSK, son yolculuğunda Harun Karadeniz'i yalnız bırakmamıştı.

1975 yılında DİSK, Demokratik Hak ve Özgürlükler Mitingleri'ni örgütledi. Haberi ilk duyduğumda şaşırmış, bir o kadar da heyecanlanmıştım. Doğrusu o kadar erken, hem de DİSK tarafından örgütleneceğini beklemiyordum. Taksim Meydanı'na birkaç koldan yürüyerek gelindi. Önce DİSK Genel Sekreteri İbrahim Güzelce, sonra da Genel Başkan Kemal Türkler konuşmuştu. Mitingden sonra eve yeni umutlarla dönmüştüm. Daha sonra İzmir'de de bir miting yapıldı.

Hayatımın Önemli Kararı

1975 yılı hayatımın önemli karar yılı oldu. Eminönü İlçesi'nde 1968'den beri tanıdığım Sefa Usta'nın evine gidip geliyordum. Genellikle Sarkis Usta, Ali Ketenci ya da Nurseli, Gülay Varlı kardeşlerle birlikte giderdik. 1975'in ilk yarısından itibaren bu gitmeler yalnız başına ve sıklaşmaya başladı. Farkında olmadan günün belli saatinde ayaklarım Sefa Usta'ya doğru yol alıyordu. Bunca yıldır tanışıyorduk, habersiz evine gitmezdim. Ancak o günler hemen hemen her akşamüstü evlerindeydim. Onlar durumu fark etmiş sabırla işi zamana bırakmışlardı. Sefa Usta'nın dört çocuğu vardı. Üçü kız biri oğlan. Büyükleri Birsen'le aramda sekiz yaş fark vardı. Birsen liseyi bitirdikten sonra Sirkeci Merkez Postanesi'nde iş bulmuş, çalışıyordu, akşamları da İktisadi Ticari İlimler Akademisi'ne devam ediyordu. O yıl Akademi üçüncü sınıftaydı. Benim evlerine gittiğim saatler, Birsen'in işten çıkıp eve geldiği saatlerdi. Ve ben evlerinin balkonunda oturur Birsen'in geliş yolunu gözlerdim. Birsen görününce içimde kıpır kıpır bir şeylerin harekete geçip oturduğum yerde dizlerimin titrediğini fark ettiğim gün anladım ki beni her gün buraya taşıyan neden bu güzel Tatar kızıdır. Aklım başımdan gitmiş, sevdalanmıştım.

Birsen'le 1975 Eylülü'nde nişanlandık. Sonra evlilik hazırlıklarına başladık. Eğer hazırda bir şeyiniz yoksa ev kurmak kolay değil. Aile imkânlarımız sınırlıydı. Birikmiş paramız yoktu. Çalışıyorduk, her şeyi kendimiz yapma, ailelerimize yük olmama kararındaydık. Birsen'le para biriktirmeye karar verdik.

Gerekli anlarda size uzanan sıcak bir dost eli varsa dağları devirir, olmazı olur kılarsınız. Arkadaşlık paylaşmaktır. Paylaşımın ise hesabı yapılmaz. Yoksa adı ticaret olur.

Mustafa Hayrullahoğlu ile Beşiktaş'taki evde kaldığımız günlerdi. Biz evlenme kararı verince, dostların elleri uzanmaya başladı. Çiçek ile Nabi yeni evliydiler. Her yeni evli çift gibi onların eksikleri, ihtiyaçları vardı. Buna rağmen bizim kumbaraya katkıda bulundular. İrvem Keskinoğlu para desteğine katılan arkadaşlardan oldu. Ve Osman Şahan[39], kumbaramıza önemli katkıda bulundu.

On bir bin lira biriktirdik. Biriktirdiğimiz parayla mobilyalarımızı aldık. Oturma ve yatak odasını, Bursa-İnegöl'deki imalatçılardan aldık. Adil Demirci ile birlikte İnegöl'e gitmiştik. Evin perdelerini, nikâh hazırlıkları için diğer masrafları hallettik. Yemek masasını Yusuf Şanlı aldı. Mustafa Hayrullahoğlu evdeki halıyı hediye etti. Ertan Aydın'ın bir divanı vardı, onu verdi. Sevgili halam, Gevran Ovası'nın ağası Yadı Halam yatağımızı elleriyle doldurup hazırlamıştı. Karacadağ'dan İstanbul'a gönderdi. Beyaz eşyayı taksitle almıştık. Televizyona paramız yetmemişti; Ali Ketenci ve Ahmet Sarıoğlu nikâhtan sonra, eve kutlamaya gelirken getirdiler.

10 Mayıs 1976'da Fatih Evlendirme Dairesi'nde dostların da katıldığı bir törenle dünya evine girdik. Nikâh şahitlerimiz Sarkis Çerkezyan ve Ali Ketenci'ydi. Babam nikâhımızda bulundu. O mutlu anı bizimle paylaşmak için son tarlasını satıp gelmişti. Babamın hayatımda karakterinden, saygın yaşamından gelen özel bir yeri vardır. Babamı kendim için bir şans olarak düşünürüm. Kavga da ettik babamla. Onu çok, ama çok sevdim.

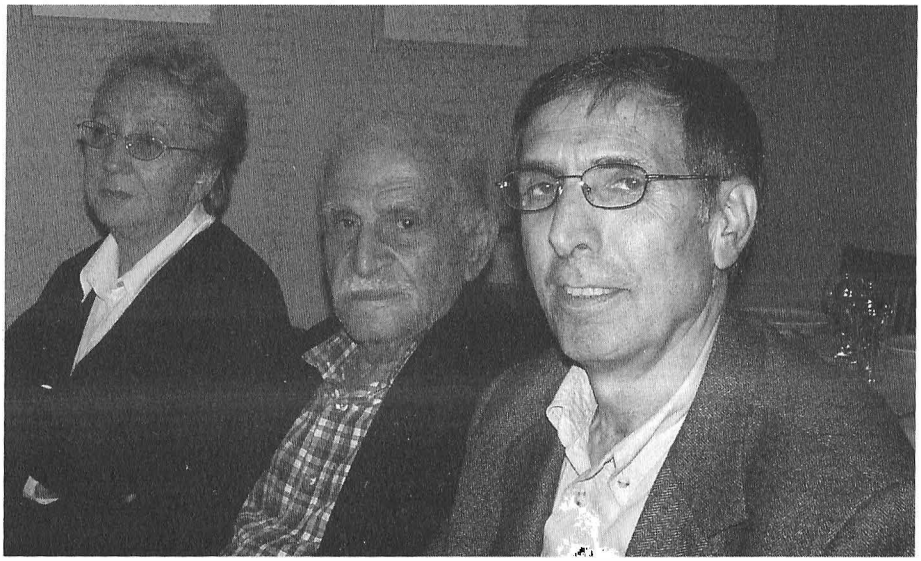
Birsen Yıldız, Şeref Yıldız. İstanbul, Fatih Evlendirme Dairesi. 10 Mayıs 1976.

Sıra nikâh salonu kapısında misafirleri yolculamaya gelmişti. Salon çıkışında önümüzü kesen kesene, önüne gelen para istiyor. Ayaklarım havada uçuyor gibiyim. Acemi damat, sazan misali, uzanan ele para uzatıyorum. Kapıda Ali

39. Osman Şahan'dan söz etmedim. Antakyalı. Fikir Kulüpleri Federasyonu (FKF) ve 1960'lı yılların TİP Beyoğlu İlçesi üyesi, 1968'lerden itibaren Mehmet Salmanoğlu ile birlikte tanıdığım bir arkadaşım. Edebiyat Fakültesi mezunu. Arkadaşlığına bağlı, vefayı bilen biriydi, eli açıktı, cömertti. Bir ara, Diyarbakır Bismil'de tarımla uğraştı. 1975'te İstanbul'da demir ticareti yapıyordu.

Ketenci'nin muzipliği tuttu, "Para vermeden bırakmam" diye. İki ellerimi iki cebime attım. Ceplerim boşalmıştı. Ketenci zararlı çıktı, Sarıoğlu'yla ikisi ceplerini boşaltıp bana uzattılar. Cahit Baylav'ın Murat arabasıyla kendimizi eve attık. Ay sonunu Ketenci ve Sarıoğlu'nun verdiği parayla getirebildik.

Nikâh şahidim Sarkis Çerkezyan'dan söz etmek isterim. Sarkis Usta'nın hayatında iki önemli hedefi vardı. Biri Ermenistan'a gitmekti. Bunun için yıllarca uğraştı. Gitme planları yaptı. Başvuruda bulundu. Gitme fırsatı çıkınca, Agavni Yenge'nin direnci nedeniyle Sarkis Usta göç planından vazgeçti. İkinci önemli hedefi TKP saflarına katılmaktı. Çerkezyan için Sovyetler Birliği mihenk taşıydı, Ermeni ulusunun yok olmasını önleyen ve bir yurt sahibi olmasını sağlayan Ekim Devrimi'ydi. Lenin'e ve ülkesine ödünsüz bağlıydı. TKP sadece bir ses olsa da onun için önemliydi. 1965'ten itibaren TİP Eminönü İlçesi'nde, bu anlayışla aramızda çaba gösterdi. Sovyet yayınları, *Yeni Çağ*'lar ve Nihat Balyoz'la tanıştırma da içinde, didindi durdu.

Birsen Yıldız, Sarkis Çerkezyan, Şeref Yıldız. Kasım 2007

Sanırım 1975 sonuydu. Bir gün Nabi "Usta ne yapıyor, ne düşünüyor?" diye sordu. Ben görüşüyordum. Ancak bu her zaman var olan bir ilişkiydi. TKP üyeliğini çoktan, bizden önce hak etmiş insan öylece bekliyordu. Belli çalışma alanlarına yönelen bizler Sarkis Usta'yı unutmuştuk. Her birimiz koşuşturuyorduk. Sonuçta, o kadar emek veren, partiyle bağ kurmamız için elinden geleni esirgemeyen birini ortada bırakmış gibiydik. Nabi'yle konuş-

mamız sonucunda durumu fark ettik. Nabi'nin sormasının nedeni de, Usta'nın yapabileceğini düşündüğü işlerdi. O amaçla sormuştu. Sarkis Usta'yı buldum. Partiye üyelik meselesini açtım. "Hiç açmayacaksınız sanmıştım" demez mi. Haklıydı. Geçmiş gündür ne dedim bilemiyorum. Zaten fazla söze de gerek yoktu. Sarkis Usta rahatlamıştı. Partiye davet edilmiş olmak onun en önemli hedeflerinden birinin gerçekleşmesi demekti. Nabi'yle konuşmamıza uygun olarak, Nabi'yi bulmasını söyledim. Sarkis Usta, Nabi'yle çalışmaya başladı.

TKP Topkapı Bölge Komitesi

1975 yılı içinde hatırlayabildiğim kimi olayları aktarmaya çalıştım. Topkapı bölgesindeki çalışmalara bıraktığım yerden devam etmek istiyorum. Çalışma Turgut Metin Öztürkoğlu'na bağlı olarak başlamıştı. Turgut Metin gelmediği zaman Nabi devreye giriyordu. İlk önce 4–5 kişilik bir parti ilişkisi oluşmuştu. Bölgeden bilgi almaya başlamıştık. Henüz bölgedeki lider işçilere ulaşabilmiş değildik. Bu tür ilişkiler için zamana ihtiyaç vardı.

Bir gün Ömer Ağın ve Sait Güven beni buldular. Askerliğini bitirip dönmüş bir arkadaşlarına uğramışlar. Arkadaşlarının evinde iki sol eğilimli işçiyle tanışmışlar. Ne yapacaklarını bilmiyorlardı. Çıkıp gelmişler, heyecanlıydılar. Konuştuk. Bir rastlantı sonucu karşılaşmış olmalıydık. Karşılaşmadan sonrasını bana bırakacaklardı. Yenikapı'da çay bahçelerinin birinde buluşmak üzere randevulaştık. Ben çay bahçesinde otururken birbirimizi fark edecektik ve benim davetim üzerine oturacaklardı. Buluşma tasarlandığı şekilde oldu. Gelen iki arkadaş Orhan Yıldırım ve Halit Erdem'di. Çaylar içildi, sohbet açıldı. Söz siyasete geldi. İkisi de sol görüşlere açık ve ilişkiye hazır düzeydeydiler. Masadan kalktığımızda Orhan Yıldırım ve Halit Erdem'le randevulaşmıştık. Her şey sohbetlerin akışı içinde, varmasını istediğimiz yere vardı.

Orhan ve Halit ile düzenli görüşmelerimiz oluyordu. Haftada bir görüşüyor ve siyaset konuşuyorduk. Mevsim yazdı. Orhan, Topkapı bölgesinde 200–300 kişinin çalıştığı kilit fabrikasında çalışıyordu. İşyerinde sendika yoktu. Halit, Kartal bölgesinde Singer Fabrikası'nda çalışıyordu. T. Maden–İş'e bağlı bir işyeriydi ve bölgeyi etkileyen bir fabrikaydı. Halit'in çalıştığı bölge bizim alanımız değildi. Bir müddet sonra Halit Erdem'i Kartal bölgesindeki çalışmaya katılması için Nabi'ye devrettim.

Turgut Metin'le çalışmaya başladıktan sonra ilişkimiz bir yılı aşkın sürdü.

Turgut Metin[40] Adana bölgesine gittiği sıralarda Nabi devreye girdi. Ancak kimi ilişkilerde Nabi'nin hep olduğunu anımsıyorum. Halit ilişkisini de Nabi ile konuşup randevu ve parolayı birlikte tespit ettiğimizi iyi hatırlıyorum. Bu hatırlamalar Nabi'nin, Turgut Metin gelmediğinde devreye girdiği anlar olsa gerek. Turgut Metin ile *Bizim Radyo*'ya haber, yorum göndermeyi örgütlediğimizi hatırlıyorum[41].

Halit'in ilişkisini devrettikten sonra, Orhan'la yola devam ettik. Orhan, Sivas Divriği'den, Alevi bir ailedendi, Divriği'de Sanat Okulu'nu bitirmişti. Gaziosmanpaşa Pazariçi'nde kardeşleriyle birlikte oturuyordu. Erkek kardeş olarak büyük Orhan'dı. Orhan'ın ablası ev işlerine bakıyor, kardeşlerine hem ablalık hem de annelik yapıyordu. Orhan'dan küçük iki kardeşini daha anımsıyorum. Onlar da çalışıyorlardı. Kirada oturdukları iki göz bir gecekonduydu. Sıcak, samimi, sade bir aile ortamları vardı. Orhan'ın bir de teyze oğlu vardı, adı Muharrem'di. Sıkı Fenerbahçeli'ydi. Bizim siyasetle ilgilenmemize takılırdı. "Ağır, ciddi konular, bana göre değil" derdi. Bizi Fenerbahçe maçlarına davet ederdi. Neşeli, mukallit bir arkadaştı. Orhan'ı çok severdi. Şakacılığının yanında saygılı, ölçüyü bilen sevimli bir dost olarak anımsıyorum.

Topkapı bölgesindeki çalışmada Orhan farklı olduğunu her geçen gün gösteriyordu. Konuştuğumuz şeyleri dikkatle dinlediği ve uygulamak için çaba gösterdiği, bir sonraki görüşmede verdiği bilgiden fark ediliyordu. Ali ve Cevdet Zeydanlı'dan gelen bilgilerle, Orhan'ın bilgileri birbirini doğruluyordu. Böylelikle bölgeyi tanıyor, yöneleceğimiz fabrika ve kişiler daha netleşiyordu. Ancak bizim ilişkilerimiz metalurji işkoluyla sınırlıydı. Diğer alanlarda tekstil, gıda, lastik işkollarında ilişki bulmamız gerekiyordu. Metalurji işkolu önemliydi. İşçi hareketinin önder işkoluydu. Bu anlamda kurduğumuz ilişkiler geliştikçe diğer alanlarda da ilişki bulacağımıza inanıyorduk. 1975 Eylülü'nde Orhan partiye üye oldu. TKP'nin 55. kuruluş yıldönümüydü. Kuruluş yıldönümünde TKP'nin pullama eylemi vardı. Pullama yapacağımız yerler fabrikaların giriş, çıkış yerleri, duraklar, önemli kavşaklardı. Önceden dolaşıp tespit ettik. Pullama günü Uzel Fabrikası'nın önünden

---

40. Turgut Metin'le iyi de arkadaş olmuştuk. Bu arkadaşlığımız her zaman devam etti. MK toplantılarındaki oturum aralarında sohbet ettiğim arkadaşlardan biri de Turgut Metin'di. En son 1994–95 yıllarında Laleli'de ayakta kalmak için çabalarken birkaç kez beni ziyaret etti. Hasret giderdik.

41. Örneğin; Fevzi Karadeniz katıldığı Viranşehir mitingi ile ilgili haber–yorumu kaleme almıştı. Turgut Metin'e vermiştim. Bu haber hem *Bizim Radyo*'da hem de *Atılım*'da yayımlandı. Yine Eyüp bölgesindeki bir fabrika eylemi haberini de hatırlıyorum.

başlayarak tespit ettiğimiz alanı tamamladık. Eylemimizin etkisini ölçmek için sonraki günler bilgi toplamaya çalıştık. Durum beklediğimizden iyiydi. İşte böyle bir eylem sırasında Orhan partiye davet edildi. Orhan'la Saraçhane'de belediye binasının karşısındaki küçük mescitte buluşmuştuk.

T.Maden–İş 1. Bölge Temsilciliği, bölgede metal işçilerin uğrak yeri olduğu gibi diğer işkollarından aktif işçilerin de zaman zaman uğradığı bir yerdi. Orhan, Ali ve Cevdet Zeydanlı buraya sık sık uğruyorlardı. 1975 yılında bölge temsilciliği seçimi oldu. Yıllardır T. Maden–İş Bölge Temsilcisi olan Kemal Türkler'in 1974 T. Maden–İş Kongresi'nde yürütmeye girmesini düşündüğü Ergun Erdem yıpranmıştı. Magirus Fabrikası Baştemsilcisi Murat Tokmak genç ve dinamikti. Bölge temsilciliği tartışmasız adayıydı. Kongrede T.Maden–İş 1. Bölge Temsilcisi Murat oldu. Arkadaşlarımız, Murat Tokmak'ı desteklediler.

T. Maden–İş 1. Bölge'nin dışında bölgenin lider fabrika ve kadrolarıyla diyalogu hedef seçmiştik. Uzel Fabrikası'nda Genç Sosyalistler Birliği'nden (GSB) arkadaşların etkisi görülüyordu. Grundig Baştemsilcisi Suat Esinsel bölgede işçiler arasında dikkate alınan bir isimdi. Suat sol görüşlüydü ve daha o günlerde Murat merkeze giderse Suat'ın bölge temsilcisi olacağı işçiler arasında konuşuluyordu. Orhan, Suat'la diyaloga yöneldi. Ali ve Cevdet Zeydanlı hakeza. Üçü de bölgede ilişkilerini geliştirmeyi sürdürüyorlardı. Bu durum bölgede olup biteni daha iyi anlama ve değerlendirme imkânı veriyordu. Arkadaşların Murat Tokmak'la ilişkileri iyiydi. Sık sık T. Maden–İş Bölge Temsilciliğine uğruyor ve oradaki çalışmalara katılıyorlardı.

Orhan da sendikal faaliyete girişti. Fabrikasındaki işçiler sendikasızdı. DİSK T. Maden–İş'e eğilim fazlaydı. Orhan fabrikadaki çalışmayı Murat Tokmak'la diyalog içinde yürütüyordu. İTO Kilit Fabrikası işçileri T. Maden–İş'e üye oluyordu. İşveren durumu fark ettiği anda çalışma tehlikeye girerdi. Sendikaya üyelik sessiz sedasız, işverenin haberi olmadan yapılmak zorundaydı. İTO Kilit Fabrikası'nda çoğunluk T. Maden–İş'e üye oldu. İşlemler tamamlandı derken, patron öncü işçileri fabrikadan attı. Orhan da bunların içindeydi. Sonra da sendikaya üye olan işçileri sendikadan istifaya zorladı ve T. Maden–İş'in fabrikaya girişini önledi. Yapılacak bir şey yoktu. Faaliyet başarıya ulaşamamış, Orhan işsiz kalmıştı.

Murat Tokmak'ın Bölge Temsilcisi olması, yılların T. Maden–İş Bölge Temsilcisi Ergun Erdem'in Kemal Türkler'in desteğine rağmen seçimi kaybetmesi sendikal alandaki gelişmenin boyutunu gösteriyordu. İşçiler arasında hak arama bilincinin gelişmesi, onları kendi tercihlerinin arkasında durmaya yönlendiriyordu. İşçiler Türkler'e karşı değillerdi. Ancak hiçbir şey

yapmayan yönetici yerine, onlar için mücadele edeni arıyorlardı. Ergun Erdem'i seçmemelerinin ve tanıdıkları, güvendikleri Murat Tokmak'ı seçmelerinin nedeni buydu. Kemal Türkler'e rağmen Murat Tokmak'ın seçilmesi tesadüf değildi, işçi kesimindeki bilinçliliğin bir göstergesiydi. Murat bölge temsilcisi olduğu andan itibaren bölgede hareketlenme arttı. İşçiler bölge temsilciliğine daha çok uğramaya başladılar. Bu hareketlilik daha çok iş demekti. Bölgedeki çalışmayı götürecek bir ekibe ihtiyaç vardı. Konuşmalarımıza uygun olarak arkadaşlar bölgedeki her faaliyetten haberdarlardı. Orhan işten atıldıktan sonra her gün bölge temsilciliğindeydi. Murat Tokmak'a yardım ediyordu. Bir müddet sonra Orhan, T. Maden–İş 1. Bölge'ye, organizatör olarak alındı. Daha sonra Ali arkadaşımız da organizatör oldu. Murat'tan sonra bölgeye alınan iki profesyonel kadrodan ikisi de TKP üyesiydi. Çalışmalarımız açısından önemli, merkezi konum edinmiştik. Bölgedeki tüm fabrikalarla ilişki kurmak ve bölgedeki sendikal çalışmayı etkilemek imkânı çıkmıştı. Artık arkadaşlar sendika adına işçilerle ilişki kuruyor ve fabrikalara uğruyordu.

Sendikal harekete yansıyan hareketlilik, aynı zamanda işçiler arasında sol fikirlere ilginin de bir yansımasıydı. Özellikle genç işçiler arasında sol düşünceye ilgi her geçen gün artıyordu. Anımsayabildiğim kadarıyla bu yıllarda ilk fabrika hücreleri oluşmaya ve işçi kesiminde örgütler kurmaya başladık. 1974–75 yılları bir anlamda örgütlenmenin hazırlık yılları oldu. Bölgeyi tanıma, kimi ilişkileri kurma dönemi de denebilir.

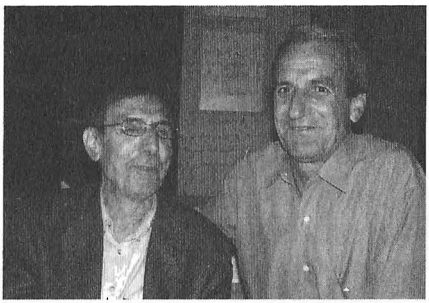
1976 yılı içinde partiye üye olan ilk arkadaşlardan biri Grundig Fabrikası Baştemsilcisi Suat Esinsel'di. Hem fabrikada çalışıyor hem de üniversitede okuyordu. Çalışmamızda kazanmayı hedeflediğimiz bir arkadaştı. Suat'ın aramıza katılması çalışmamızı güçlendirmişti. Bölgede hareketliliğimiz arttı. O dönem Man, Uzel gibi bölgenin önemli fabrikalarından partiye üye alınanlar oldu. 1976 yılının sonlarına doğru fabrika komiteleri kuruldu.

Bölgedeki çalışmamıza renk katan bir gelişme de Uzel Fabrikası'nda oldu. GSB'nin TKP'ye katılma kararı almasından sonra Uzel Fabrikası'ndaki (GSB çevresinin işçi kesimindeki örgütlenmesi olan *Öncü*'den) arkadaşlarla ilişki kurduk. Bu bölgedeki çalışmalarımızı gerçek anlamda güçlendiren iki ismi hiç unutmadım.

Biri Yusuf Kıtıki arkadaştır. Bugün de haberleştiğim, Türkiye'ye gelişlerimde görüştüğüm bir arkadaşım, dostumdur. Yusuf'u partiye davetimiz biraz gecikmeli oldu. Parti bu gecikme için beni uyardı. Uyarı Nabi'den gelmişti. Yusuf, *Öncü*'nün o bölgedeki yöneticisi konumundaydı. Sevgili

Yusuf'la ilgili tutum tamamen benim kararımdı[42]. Yusuf Kıtıki o zor günlerde önemli çalışmaların altına imza atan arkadaşlardan biri oldu.

Öncü'den partiye gelen diğer arkadaş Mehmet Ali Kılıç'tı. Mehmet Ali, işyeri sendika temsilcisiydi, fabrikada aktif, sevilen biriydi. Onu partiye davet etmekte gecikmedik. Orhan'la 1975 Eylülü'nde TKP'nin kuruluş yıldönümü vesilesiyle yaptığımız pullamanın nasıl etki yarattığını Mehmet Ali anlatmıştı. Olayın hatırlanması insanı sevindiriyordu. Mehmet Ali ile Uzel'de yeni ilişkiler kurduk. İlk fabrika komitelerinin kurulduğu yerlerden biri de Uzel oldu. Uzel, hem büyük hem de bölgeyi etkileyen fabrikalardan biriydi.

Şeref Yıldız, Yusuf Kıtıki. İstanbul, 2007.

1976 yaz başı diye hatırlıyorum. Bir arkadaşla görüşeceğim söylendi. İngiltere'den Türkiye'ye dönen arkadaşın adı Haluk Yurtsever'di. Buluşmamız için Aksaray'da Horhor Caddesi'nde bir hukuk bürosunun adresi verildi. Adrese gittim. Ben yaşta biri oturuyordu. "Haluk Yurtsever'i arıyorum" dedim. "Benim" dedi, tanıştık. Haluk, İstanbul Hukuk Fakültesi'ni bitirmiş, 12 Mart döneminde İngiltere'ye gitmiş. Orada *İşçinin Sesi* çevresiyle tanışmış ve partiye katılmış. Moskova'da parti okulunda bir yıl okuduktan sonra ülkeye dönmüştü. Ülkede faaliyete katılma konusunda istekliydi. Kürt kökenli, Bingöllü bir memur ailesindendi. Aynı bölgenin insanıydık. Davranış benzerliklerimiz vardı. Haluk'a çabuk ısındığımı söyleyebilirim. Haluk samimi, samimi olduğu kadar da ciddi bir arkadaştı. Her konuyu ilgiyle dinler, düşüncesini açık ifade ederdi. Kısa sürede rahat konuştuğumuzu ve birbirimizi anlamakta zorlanmadığımızı hatırlıyorum. Mücadele arkadaşlığının yanında iki dost olduk.

---

42. Bu konuyu daha önce bana soranlar oldu. Gerçekten kişisel bir neden yoktu. Bugün yazarken Yusuf'u partiye davet için neden geciktiğim sorusunun yanıtını tekrar düşündüm. Böyle bir anlayış Marksist harekette zaten vardı. Galiba o günler şöyle düşünüyordum. Partiye gelirken sıradan biri olarak gelinirdi. Hele bir grup hareketinde sorumluluk alınmışsa, biraz beklemek, bekleme süresi içinde ne yapacağını tekrar izlemek gerekirdi. Geldiği yerdeki konumunu unutmalı, "sıra neferi" olarak partide yer alması gerektiğini fark etmeliydi. Bir diğer yanı, bir gruptan gelenleri parti içinde kaynaştırmak, aralarındaki hiyerarşik bağları yıkmak için bir alt üst etme düşüncesinden kaynaklanıyordu.

Haluk'un gelmesiyle Topkapı Bölge Komitesi kuruldu. Haluk, Orhan ve ben komiteyi oluşturduk. Öncesinde bir komite olarak çalışmıyorduk diye hatırlıyorum. Ancak Haluk'un katılımıyla oluşan üçlü komite konusunda bir tereddüdüm yok. Komite haftada bir toplanıyordu. Toplantılar dışarıda buluşulup yürüyerek yapılıyordu. Kapalı yerleri tercih etmiyorduk. Dinlemeye karşı yürüyerek, izlenmelere karşı da buluşma ve yürüyüş güzergâhlarında etrafı kontrol edebileceğimiz alanları tercih ediyorduk. Komite olarak Unkapanı, Saraçhane, Haseki Parkı ile Kocamustafapaşa'dan Cankurtaran'a uzanan sahil boyunu kullanıyorduk. Görüşmelerimizde, haftalık pratik faaliyet ve sonraki hafta için yapılacaklar ile politik konular üzerine sohbetlerimiz olurdu. Pratik faaliyetin konuşulmasında Orhan'ın, politik konularda Haluk'un katkısı daha çok oluyordu.

Haluk geçici olarak aramıza katılmıştı. Partiden gelen bilgi böyleydi. Haluk'la 4–5 ay kadar birlikte çalıştık. Sonra da sevgili Haluk, Ege bölgesindeki çalışmalara katılmak üzere İzmir'e gitti. Haluk'la çalışma dönemimizden anımsadığım bir iki anıyı aktarmak istiyorum. Bir gün buluşacağız. Müthiş bir ağrım vardı, mide ağrısı sanıyordum. Adım atacak halim yok. Aksaray'da işyerindeyim. Buluşma akşama, Çapa Kan Merkezi'nin karşısındaki otobüs durağındaydı. Akşamı zor ettim. Buluşma yerine varışım da zor oldu. Sokakta bina duvarlarına tutunarak yol alıyordum. Buluşmalarımız dakik olurdu. Haluk zamanında gelmişti. Ben ağrıma rağmen gecikmedim. Haluk beni o halde görünce şaşırdı. Durumu öğrenince doktora götürmek için ısrar etti. Ben doktoru seven biri değilim. Ne de olsa serde köylülük var. Hâlâ da öyleyim. Doktora gitmemek için akıl almaz gerekçelerim vardır. Yakında Adil Demirci'nin evi vardı. Ben Küçükçekmece'de oturuyordum. Uzaklara gidecek gücüm yoktu. Tüm enerjimi buluşma için harcamıştım. Haluk'a "yakında bir tanıdık var, oraya gideceğim" dedim. Sevgili Haluk koluma girdi, beni Adil Demirci'nin evinin sokağına kadar taşıdı. Eve kadar gelmek istiyordu. Ayrılmamız gerektiğini, bundan sonrasını halledebileceğimi söyledim. Kaygı içinde benden ayrıldı. Adil Demirci'nin evine vardım. Mide ağrısı sandığım için, Adil Demirci'nin eşi Günfer sıcak sütten, sıcak su torbası koymaya kadar birçok şeyi denedi. Sabaha da doktora götürülmem için sıkı tembihledi. Birsen'e haber veremedik. O zamanlar her evde telefon bulunmazdı. Bizim evde de telefon yoktu. Ancak ertesi gün Adil, Birsen'i işten arayarak durumdan haberdar edebilmişti.

Sabah Adil Demirci benim kaçış gerekçelerimin hiçbirine aldırmadan, beni taksiye attığı gibi Samatya SSK Hastanesi'ne götürdü. Hastane merdivenlerini çıkarken Dr. Şükrü Güner bizi bekliyordu. Görür görmez "bu akut

apandisit, ameliyathaneyi hazırlayın" deyiverdi. Ben önce şaka sandım. Ancak daha ne oluyor demeden ameliyat masasında buldum kendimi. Apandisitin patlamasına bir iki saat kalmıştı. Ölmek için Haluk'u kandırmıştım ancak Adil ve Günfer Demirci'ye takılmıştım. Onların doktora götürme konusundaki kararlılıkları hayatımı kurtarmıştı.

Haluk aramıza yeni katılmıştı. Bölgeyi Orhan'la ben tanıyorduk. Riskli yerlerde buluşmamaya dikkat ediyorduk. Bir hafta sonraki buluşma yerini ya Orhan ya da ben söylüyordum. Bir gün Haluk "yeri ben tespit edeyim" dedi. Önerdiği yer Çapa Kan Merkezi'nin karşısındaki duraktı. O bölge MHP ve Ülkücü gençlerin yoğun olduğu bölgeydi. Yanlış anlama olmaması için peki dedik. Apandisit problemini yaşadığım günkü buluşma galiba ilkti. Daha sonra aynı yerdeki bir buluşmada, etrafımızda ilginç tipler dolaşmaya başladı. Duraktan ayrıldıktan sonra Haluk "burada artık buluşmayalım, galiba uygun değil" dedi. Haluk dikkatliydi, durumu fark etmiş ve hemen düzeltme yolunu seçmişti. O zaman bölgenin durumunu izah ettik. Buluştuğumuz yerlerin özelliklerini ve tercih nedenimizi anlattık. Olay sonunda birbirimizle daha yakınlaşmıştık. O yıl, T. Maden–İş Sendikası tüm bölge temsilciliklerine "böcek" diye tabir edilen arabalar vermişti. Dikkat çekici ve fark edilen bir araçtı. Buluşmalara Orhan bu araçla geliyordu. Bir süre sonra Haluk'tan "bu arabaya binmeyelim" uyarısı geldi. Hak verdik ve bir daha kullanmadık. Haluk yurtdışından dönüşün ve ülkedeki çalışmalara katılmanın heyecanını yaşıyordu. Her konuya ilgi duyuyor ve olup biteni dikkatle irdeliyordu. Bu heyecanla bizi bırakıp İzmir'e gittikten sonra, Topkapı Bölge Komitesi'ne Suat Esinsel katıldı. Bölge temsilciliğinin Murat'tan sonra ikinci ismiydi. Suat'la uyumlu bir çalışma dönemi yaşadığımızı söylemeliyim. Suat, zeki ve inisiyatifli biriydi. Çabuk kavrıyordu ve ilişkisiyle insanı etkileyen bir karaktere sahipti. Onun bölge komitesi çalışmalarına katılışıyla Orhan'ın yükünün hafiflediğini ve fabrikalarla ilişkilerimizin daha da geliştiğini hatırlıyorum.

Topkapı bölgesinde metalurji işkolunda örgütleniyorduk. Bu durum T. Maden–İş'in tabanında TKP'nin etkisini artırıyordu. Ancak bu, ilişkilerimizin dar bir alanda kalması demekti. 1976 yılı içinde tekstil, gıda ve lastik işkollarında kimi ilişkiler kurduğumuzu hatırlıyorum.

Unutmadığım bir adı burada anmak istiyorum. Eyüp bölgesindeki bir tekstil fabrikasında çalışan Nurten. Nurten Boz 18–19 yaşlarındaydı. İKD çalışmalarına katılıyordu ve Mehmet Boz'la nişanlanmış ya da sözlenmişti (bir süre sonra evlendiler). O günlerde partiye üye oldu. Nurten Boz'u partiye davet eden Günfer Demirci'ydi. Günfer Demirci Fatih İKD Şubesi'ndeki ça-

lışmalara katılıyordu. İKD Fatih Şubesi Başkanı Bilge Gömüç parti üyesiydi ve Günfer Demirci ile birlikte çalışıyorlardı. Aynı alanda çalışan birkaç üniversite öğrencisi kadın arkadaş daha vardı. Tıp ve diş hekimliği öğrencileri olarak hatırlıyorum.

İKD çalışmaları konusunda bir müdahalemizin olduğunu hatırlamıyorum. İKD çalışması derneğin kendi hiyerarşisi içinde yürüyordu. Biz partiye taraftar ve üye kazanma faaliyeti yürütüyorduk. 1976 sonlarında, yüz bin işçinin çalıştığı bölgede, metalurji işçileri merkezli bir örgütlenmeyi yakalamış durumdaydık. Metalurji işkolu dışındaki alanlarda ilişkiler bulmuş, kadın emekçiler arasında ve semtlerde ilişkilere yönelmiştik.

Teknik İş'teki Çalışmalar

Topkapı bölgesindeki çalışmaları burada bırakarak Teknik–İş Sendikası'nda çalıştığım günlerle ilgili birkaç söz etmek istiyorum. İşsiz olduğum günlerdi. Beşiktaş'taki evde Mustafa Hayrullahoğlu ile beraber kalıyorduk. Bir gün Nabi geldi, "çalışmak ister misin? dedi. Hayır demek mümkün mü? Evlenmeye karar vermiş, işsiz bir adam için bulunmaz bir fırsat. Cahit Baylav'ın adını, buluşma yer ve saatini verdi. Bugün gibi hatırlıyorum, Şişli'de Yeni Karamürsel Mağazası'nın önünde sevgili Cahit ile buluştuk.

Cahit Baylav Teknik–İş İstanbul Şube Başkanı'ydı. TÜBİTAK'ta çalışıyor, sendikada amatör olarak görev yapıyordu. Teknik–İş büro, sigorta işkolunda, yeni ortaya çıkmış, iki–üç bin üyeli, küçük bağımsız bir sendikaydı. Genel başkanı ve genel sekreteri profesyonel, diğer yönetici kadroları amatördü. Genel Başkan Turhan Ata, Bitlis kökenli, sol eğilimli, düzgün bir insandı. DİSK'e eğilimli yöneticiler sendikayı DİSK'e taşımak için tabanı hazırlama çabası içindeydiler. İstanbul Şubesi Tophane'de tek odalı bir yerdi. Cahit Baylav işten fırsat bulabildiği zamanlarda, bir iki saatliğine açıyordu. Sendika yönetimi İstanbul Şubesi'ni aktifleştirme kararı almış ve bir profesyonel kadro ile ilk adımı atmayı düşünmüş. Sendika merkezi Ankara'daydı.

Ayda iki bin lira maaşla işe başladım. Ne ikramiye ne yol ne de yakacak parası, yalnızca aylık. 1977 yılının Mayıs ayına kadar çalıştığım süre boyunca maaşım hiç değişmedi. Büroya gelip gidenlerin çay ve içecek masrafları da benden olmak üzere bu maaşla çalıştım. Hiç şikâyetçi olduğumu hatırlamıyorum, işimden memnundum.

Tophane'deki yer hem küçüktü hem de merkezi değildi. Genel Başkan Turhan Ata sendikanın gelişmesinden yanaydı. Merkezi bir yerde büro ara-

mamızı istedi. Aksaray'da Gençtürk Caddesi'nin hemen başında, ana caddeye bakan bir yer bulduk. İki odalı kullanışlı bir yerdi. Binanın sorumlusu ve çaycısı vardı. Beş katlı bir binaydı. Biz üçüncü katına taşındık. İlerici Gençler Derneği'nin (İGD) merkezi yolun karşı tarafındaydı. Tanıdık İGD'liler arada bir ziyaret ederlerdi. Ahmet Muhtar ile, yanda bulunan Antep kebapçısına zaman zaman uğradığımızı hatırlıyorum.

1975 yılının sonlarında Teknik–İş Sendikası'nın Ankara'da kongresi toplandı. Sendika DİSK'e katılmak istiyordu. DİSK'e katılma konusunda ciddi bir muhalefet yoktu. Yalnız bir başka grup yönetime adaydı. Başkan adayları da doğuluydu. Sola eğilimli ve DİSK'ten yana gibi davranıyordu, ama işi bitince, yani köşeyi dönünce kayıplara karışan tipler vardır ya, onları çağrıştırıyordu. Turhan Ata karşısında şans bulamadı. Ancak genel sekreter seçiminde muhalefet kongreyi zorladı. İki kez aday gösterilen eski genel sekreter yeterli oyu alamadı. Yeni aday gösterilmesi gerekiyordu. Aksi durumda, üçüncü kez yeterli oyu alamadığı takdirde genel başkanlık seçimi yenilenmek durumundaydı. Cahit Baylav'ın da çabasıyla yeni aday olarak Faik Güleçyüz gösterildi. Faik Güleçyüz, Elektrik Mühendisleri Odası İstanbul Şubesi'nde çalışıyordu. 12 Martta THKP–C davasında yargılanan genç subaylardan biriydi. Kongreye gelirken böyle bir durumu aklından geçirmemişti. Faik Güleçyüz, Teknik–İş Genel Sekreteri oldu, Cahit Baylav da yürütme kuruluna seçildi.

Cahit yürütme kuruluna girince, İstanbul Şubesi başkansız kalmıştı. İstanbul şube başkanlığı bana önerildi. Böylelikle şube başkanı oldum. 1976'da yaptığımız kongreyle yeniden seçilecektim. Turhan Ata'nın isteğiyle Teknik–İş Sendikası'na üye olmuştum. Sendikaya üye olmak, yönetimde görev olmak, ne düşündüğüm ne de istediğim bir şeydi. Partiden de böyle bir öneri yoktu. Partinin örgütlenme alanında çalışmalarımı sürdürüyordum.

Teknik–İş, bu gelişmelerin gösterdiği gibi, yeni hedeflere yürüyordu. Sendikanın kendine kadro aradığı bir dönemdi. O gün ortada olanlar bu boşluğu dolduruyorlardı. Turhan Ata'nın benimle yaptığı bir iki sohbetin sonunda beni sendikaya üye yapıp ve sonra da İstanbul Şube Başkanlığı'na düşünmesinin altında yatan temel etken buydu. Turhan Ata o günlerde TKP'li değildi. Benim siyasi tercihimi de bilmiyordu. Faik Güleçyüz THKP–C'den geliyordu. Bingöl Erdumlu çevresindeydi. Faik Güleçyüz'ü genel sekreterliğe öneren Cahit Baylav'dı ve solda her şeyin sarpa sardığı, ilişkilerin kördüğüme dönüştüğü günler değildi. Bu kongreyle Teknik–İş, DİSK'e katılan sendikalar arasında yer aldı.

Teknik–İş Sendikası'nda çalıştığım süre boyunca, Teknik–İş sendikal mü-

cadelede adı duyulan, küçük ama aktif sendikalar arasında yerini aldı. Turhan Ata samimi, dışa açık bir insandı. Gelişmeleri görüyor ve sendikanın bu gelişmenin içinde yer almasını istiyordu. İstanbul Şubesi olarak sendika genel merkezinin desteğini fazlasıyla yanımızda görüyorduk. Aksaray'a taşındıktan sonra yeni işyerleriyle ilişkiye geçtik. Bunlardan hatırlayabildiğim bir iki örnek vermek istiyorum.

Aksaray'da UFİ diye bir mağaza açılmıştı. Yeni yapılan 6–7 katlı bir bina, komple tekstil mağazasıydı. O günlerin ilgi çeken ilk büyük alışveriş mağazası olarak konuşuluyordu. Fındıkzade'den gelen yolun Yenikapı'ya (Namık Kemal Caddesi'ne) dönüş yaptığı köşedeydi –bugün orada başka bir mağaza var–. Bir gün bu mağazada çalışan bir kadınla, genç bir adam sendikaya geldiler. Örgütlenmek istediklerini, işyerinde sendika olmadığını anlattılar. Kadın dişçilik fakültesinde öğrenciydi. Galiba genç adamla da sözlüydüler. Bu tip işyerlerinde sendikaların örgütlenmesi zordu. Patronlar sendikaları işyerine sokmamak için her yolu deniyorlardı. İşten atmalardan, işyerini geçici bir süre kapatıp yeniden işe almayı örgütlemeye kadar her yol deneniyordu. Sendikalaşmak çalışanlar için riskti. Dikkatli davranmak, çalışmayı işyerinin dışında ve gizli yürütmek gerekiyordu. Olay patlak verince iş müfettişleri üzerinde patronlar baskı kuruyordu. Çoğunlukla da işverenler bu durumlarda istediklerini elde ediyorlardı. Gelen iki arkadaşa işyerini görmek istediğimi söyledim. İşveren sıkı denetim yapıyordu. Girip çıkanın müşteri mi, yoksa başka biri mi olup olmadığını kontrol ediyordu.

Mağazayı dolaştığımda arkadaşların anlattıklarında ne kadar haklı olduklarını gördüm. İşveren adamlarından birini peşime takmıştı. Görülen oydu ki adam tetikte bekliyordu. İşçilerin sendika istediğini duymuş ve işi daha da sıkıya almıştı. UFİ'deki çalışmamız pek ilerleme kaydedemedi. Çalışmayı götüren arkadaşlar daha baştan dikkatleri üzerlerine çekmişlerdi. İşten atılmalarla bu çalışma yarıda kaldı. Bize başvuranlar devrimci mücadeleye katıldılar. Sözlüydüler, evlenip çoluk çocuğa karıştılar. İKD ve İGD çalışmalarında yer aldılar. Son durumlarıyla ilgili bilgiyi, 1990'lı yıllarda yeniden karşılaştığımda aldım. Kadın okulunu bitirmiş ve diş hekimi olmuştu, eşi ticaretle uğraşıyordu. Hâlâ o ilk günlerdeki gibi içten ve yakındılar.

Koç grubuna bağlı Migros mağazaları ilk büyük gıda marketi zinciriydi. 1976 yılı içinde buradan bir grup işçi sendikaya geldiler. Sendikaya üye olmak istediklerini söylediler. Onlara göre DİSK'e bağlı bir sendikaya adım attılar mı, tüm dertlerine derman bulunurdu. UFİ olayını yeni yaşamıştık. Onlara durumu izah etmeye çalıştık. İşyerinde sendika vardı. Koç grubu işini sağlama almış, Migros yöneticileri başkanlığında bir işyeri sendikası kurul-

muştu. Tüm Migros çalışanları bu sendikaya üyeydi, kâğıt üzerinde tüm işlemler tamamdı. Bu sendikayla toplu sözleşme yapılıyor, işyerindeki hak, hukuk belirleniyordu. Durum hiç de kolay değildi. Daha fazla bilgiye ihtiyacımız vardı. Örneğin, toplu sözleşmenin içeriği, süresi vs. Çalışmayı başlatmak için zamanlamayı doğru yapmak gerekiyordu. İşçilerle durumu konuştuk, erken hareket etmemeleri gerektiğini anlatmaya çalıştık. Bize rağmen sakin davranmadılar, üyelik işlemlerini ısrarla sürdürdüler. Bir anlamda bize de emrivaki yaptılar. İşveren durumu fark edince baskı başladı. İşçiler direniş başlattılar. Tüm Migros mağazaları kepenkleri indirerek direnişe katıldı. Tümüne yakını Teknik–İş'e üye oldu. Migros mağazalarının merkezi Unkapanı'ndaydı. İşçiler merkeze yakın bir bölgede toplanıp direniş pankartlarını açtılar. Durum iş mahkemesine yansıdı. Çalışanlar arasında bizim çoğunluğumuz vardı. Migros'un avukatları Yarsuvat kardeşlerdi. Ünlü Yarsuvatların hukuk bürosu da Aksaray'daydı. Aramızda bir görüşme oldu. Müthiş fütursuzdular. İş müfettişleri yaptıkları incelemede işyeri sendikasını yetkili kıldı. İşçiler arasında, itirazımıza rağmen direnişi başlatan iki–üç kişi vardı. Onlar bu kez direnişi kıranların başını çektiler. Direniş kırıldı. Ancak Migros çalışanlarının eylemini tüm Türkiye duydu. Bu eylemde unutamadığım bir arkadaşı anmadan geçemeyeceğim. Adı Ömer'di. Sivas kökenli karayağız bir delikanlıydı. Yaptığımız kongrede Teknik–İş Şube Yönetim Kurulu'na seçildi. Sonuna kadar dik duran bir arkadaş oldu. Migros'tan çok sayıda işçi atıldı. Ömer de bunların arasındaydı. Kamyon şoförlüğü işi buldu. Geldi haberdar etti. Sevgiyle uğurladık. Bugün bu satırları yazarken Ömer kardeşimi sevgiyle anıyorum, o gün direnen Migros çalışanlarının yürekli temsilcisini hiç unutmadığımı söylemek istiyorum.

O dönem DİSK'e bağlı sendikalara yönelim fazlaydı. Banka işkolunda memur statüsünde olanlar vardı. Bunlar devlet bankaları çalışanlarıydı. Bunlardan Ziraat ve Halk Bankası'ndan bir grup bize geldi. DİSK'te birkaç toplantı yaptık. Sendikalara üye olma hakları yoktu. O dönem DİSK bu soruna sahip çıkıyordu. Ancak öyle ha deyince çözümlenecek bir sorun değildi, yasal değişiklikler gerektiriyordu. 1990'lı yıllarda çözüm bulunabildi. Ancak daha o günlerde bu yönde dikkate değer bir talep ve memur olarak tanımlanan bu kesimde hareketlilik vardı.

Teknik–İş bu dönemde bir de sendika gazetesi çıkarmaya başladı. Çalışmalar ve sendikal gelişmeler konusunda üyelerini aydınlatıyordu. Merkez, sendika gazetesini çıkarma sorumluluğunu Teknik–İş İstanbul Şubesi'ne vermişti. İstanbul Şubesi'nin bu işi düzenli yaptığını ve merkezin bundan memnun olduğunu söylemeliyim. Gazeteyi çıkarmaya başladığımız günler-

de şubeye organizatör alma fikri vardı. Benim bir önerim oldu. Turhan Ata önerilen arkadaşla konuştu, görüşmenin sonunda önerilen arkadaşın işe uygun olmadığını söyledi. Benim ısrarıma rağmen kabul etmedi. Sonra Fevzi Karadeniz'i önerdim. Sendikada çalışmayı düşünüyordu. Turhan Başkan'la görüştüler. Görüşmenin sonunda Fevzi işe alındı. Fevzi Nazım Plan Bürosu'nda çalışıyordu. İşyerindeki işçilerin temsilcisiydi. Sendikaları DİSK'e bağlı Sosyal–İş'ti. Toplu sözleşme görüşmelerinde uyuşmazlık çıkmış, greve gidilmişti. Grev bir müddet sonra kırılmıştı. Ancak Fevzi Karadeniz grevi tek başına sürdürmeye kalkınca işten atılmıştı. Böylesi bir dönemde Fevzi ile Turhan Başkan karşılaştılar. Fevzi sendikal çalışmadan haberdardı ve Turhan Ata'nın onayını aldı. Fevzi sendikada çalışmaya başlayınca benim yüküm hafifledi. Sendika gazetesinin çıkarılmasından sonra işyerleriyle ilişkilerde Fevzi devreye girmeye başladı. 1977 Mayısı'nda sendikadan ayrılırken işleri Fevzi devralacaktı. Daha sonra Teknik–İş, Bank–Sen'le birleşecekti.

12 Mart Döneminden Sonra Necmettin Büyükkaya ile Karşılaşma

1976'nın önemli olduğunu düşündüğüm bir iki olayına değinmeden önce, Teknik–İş'te çalıştığım günlerde arkadaşım, dostum Necmettin Büyükkaya ile karşılaşmaya değinmeden geçemeyeceğim. İlki 1975 yılında oldu. Necmettin yurtdışından döndükten sonraki ilk karşılaşmamızdı. 1974 affından sonra ülkeye dönmüş, eski dava arkadaşlarından bir grupla yeniden mücadeleye koyulmuştu. Teknik–İş İstanbul Şubesi'nin Tophane'deki tek odalı yerinde beni buldu. Bir iki kez uğramış, yer kapalıymış. Bu karşılaşmada Necmettin'den birlikte çalışma teklifi gelmişti. Sevgili Necmettin lafı dolandırmadan açık konuşmuştu. Gerçi aramızda hep böylesi bir diyalog oldu. Aramızdaki farklılığa karşın, iki dost, iki kardeş gibi önemli şeyleri paylaştık. Farklı düşündüğümü söyledim. Necmettin bu ihtimali düşünmüş gibi tartışmaya girmedi, "öyleyse aramızdaki ilişkiyi koparmayalım, birbirimizden haberimiz olsun" demişti. Bu düşüncede birleşmiştik. Gereksiz bir tartışmaya girmeden birbirimizi anlamış ve uzun bir sohbetten sonra ayrılmıştık.

İkinci karşılaşmamız 1976'nın ikinci yarısında yine Teknik–İş İstanbul Şubesi'nde ancak bu kez Aksaray'daki binada oldu. Yanında otuz yaşlarında atletik yapılı biri vardı. Bizi tanıştırdı. Yanındaki arkadaşın adı Hasan Hoşnav idi. Iraklı Kürtlerden, Talabani'ye bağlı Kürdistan Yurtseverler Birliği'ndendi.

Necmettin Büyükkaya, Talabani güçlerinin Irak'a geçmesine yardım ediyordu[43]. Geçişler Türkiye üzerinden oluyordu, Türkiye'de kaldıkları süre boyunca barınma ve güvenli bir yol güzergâhı için Türkiye'yi bilen insana ihtiyaçları vardı. Necmettin bu konuda tüm riski göze alarak desteğini sürdürüyordu. Birlikte bana geldiği arkadaş da Irak'a geçeceklerdendi. Necmettin durumu izah etti. Kısa bir süre için benim evimde kalıp kalamayacağını sordu. Evim olmaz, istiyorsan başka bir ev bulurum dedim. Benim TKP saflarında olduğumu biliyordu. Başka bir yer bulabileceğini söyledi. Necmettin tanıdığı, bildiği bir yere yerleştirmeyi düşünüyordu.

Hasan Hoşnav önemli bir kadroydu. Galiba bir hafta sonraydı. Türkiye'den Irak'a geçen Talabani'ye bağlı bir grubun, Barzani güçleri tarafından öldürüldüğünü gazeteler haber veriyordu. Öldürülen grubun sorumlusu Hasan Hoşnav'dı. O günlerde, Iraklı Kürtler birbirinden çok can aldı. Ali Askeri (KYB'nin Talabani'den sonraki lideriydi) ve yanındaki yüzlerce peşmerge de pusuya düşürülmüş, Ali Askeri ve çok sayıda peşmerge hayatını kaybetmişti. Bu satırları yazarken Hasan Hoşnav'ın silueti gözlerimin önünde duruyor. Ülkesine dönen her mücadele adamı gibi heyecanlıydı. Ölüm haberinden fena etkilenmiştim. O günleri yazarken bu olayı atlayamazdım. Kürt halkı ulusal uyanışta gecikmiş bir halk. Özgürlük mücadeleleri sancılı, zorlu bir yol izledi ve izlemeye devam ediyor. Bu konuda tanık olduğum olayları aktarmaya devam edeceğim.

---

43. Irak'ta 1974 yılındaki Kürt hareketinin yenilgisinden sonra peşmergeler ve liderleri ülkeyi terk etmişlerdi. O tarihe kadar Irak Kürdistanı'nda Talabani ve Kürdistan Yurtseverler Birliği'nden söz eden pek yoktu. Talabani, Kürdistan Demokrat Partisi'nin eski politbüro üyesi, kayınpederi İbrahim Ahmet aynı dönem KDP'nin genel sekreteriydi, 1963'te KDP'den kopmuş, değişken bir tutum izlemişti. Gün olmuş İran Şah'ına, gün olmuş Bağdat rejimine yanaşmıştı. Bu tutumu Talabani'yi, Molla Mustafa Barzani'nin savaşan KDP'si karşısında erime noktasına getirmişti. Ancak Molla Mustafa Barzani'nin 1974'te yenilmesi, ABD ve İran-Şahı'yla ilişkilerden doğan yıpranması sonrası Talabani yeniden adını duyurmaya başlamıştı. 1976–77 yıllarında gerek KDP, gerekse Kürdistan Yurtseverler Birliği (KYB) Kuzey Irak'a dönmeye başlamıştı. Ülkeyi terk eden kadrolarının dönüşüyle, yeniden kendi topraklarında özgürlük mücadelesi için mevzileniyorlardı. Bugün herkesin bildiği gibi Türkiye–Irak sınır bölgesi Barzani'lerin denetiminde olan bir bölgedir. Talabani'nin denetlediği bölge daha güneyde, Süleymaniye bölgesidir. Talabani'ye bağlı güçler bölgeye dönerken Barzaniler'in denetiminde olan topraklardan geçmek zorundaydılar. O günlerde, Barzani ile Talabani arasında düşmanca bir rekabet vardı. Bu Irak Kürdistanı'nda birbirini yok etmeye yönelen bir egemenlik kavgasıydı.

İbrahim Güzelce ve 1 Mayıs 1976

İşçi hareketi açısından 1976 yılının önemli olayı, hiç kuşkusuz 1 Mayıs'ın yığınsal kutlanmasıdır. Ancak bu tarihi kutlamadan önce işçi hareketinin önemli bir kaybından söz etmeden geçemeyeceğim. İşçi hareketi 1976 Nisanı'nda bir değerli evladını, sendikal hareketin liderlerinden DİSK Genel Sekreteri İbrahim Güzelce'yi kaybetti. DİSK Genel Sekreterliği'ne gelişiyle DİSK'te yeni bir rüzgârın esmesinde rol oynamıştı. Ne yazık ki kısa süre sonra o ölümcül hastalığı ortaya çıktı ve iki üç ay sonra da aramızdan ayrıldı. İbrahim Güzelce sendikal hareket için önemli bir kayıp oldu. Bu işçi liderini saygıyla anarken, mücadele arkadaşlarının onun hakkında daha geniş bilgileri bugünkü kuşaklara bırakmasını umuyorum. Güzelce, on binlerce işçinin katıldığı yığınsal bir törenle uğurlandı.

Dünyanın dört bir yanında işçi sınıfının bayramı olarak kutlanan ve resmi tatil günü olan 1 Mayıs Türkiye'de yasaktı. "Komünistlerin bayramı" olarak tanımlanıyordu. Demokratik hak ve özgürlükler mitinglerinden ve Güzelce'nin yığınsal cenazesinden sonra 1 Mayıs'ın yığınsal kutlanması mümkün mü diye bir beklenti oluşmuştu. Böyle bir beklentinin olduğu günlerde DİSK, demokratik yığın örgütlerini 1 Mayıs kutlaması için toplantıya çağırdı. TÖB–DER, Mühendis Odaları, Tabipler Birliği, Barolar Birliği gibi meslek kuruluşlarıyla yaptığı toplantıda, 1 Mayıs'ın Taksim Meydanı'nda yığınsal kutlanması kararını açıkladı. Gençlik örgütleri de bu kutlamada yerlerini alacaklardı. Bunu öğrendiğim günkü heyecanımı unutamıyorum. Farklı bir dönemden geçtiğimizi düşünüyordum ve olanlar bir rüya gibi geliyordu. 1 Mayıs kararını alan DİSK Yürütme Kurulu'nda TKP üyesi olan hiç kimse yoktu.

1 Mayıs büyük bir katılımla kutlandı. 1 Mayıs'ın o yılki afişi işçinin elleri üzerinde dünya idi. Çizen, ressam Orhan Taylan'dı. Afiş o günün anlamını anlatıyordu. Kutlamada DİSK Genel Başkanı Kemal Türkler bir konuşma yaptı. 1 Mayıs yürüyüşü ve mitingi büyük bir ciddiyet ve olgunlukla geçti. Ve Türkiye'de 1 Mayıs yasağı fiilen kırıldı, 1 Mayıs artık işçi bayramı olarak kutlanacaktı. DİSK'in başını çektiği bu eyleme, tüm sol katkıda bulundu. 1 Mayıs eyleminde TKP'nin küçümsenmeyecek bir etkinlik yakaladığını herkes gördü.

Sendika Birleşmeleri

Bu dönem, her geçen gün Türk–İş'e karşı güvensizlik artarken DİSK'e yöneliş artıyordu. DİSK'e katılımlarla aynı işkolunda örgütlü birden fazla sen-

dika ortaya çıkmaya başlamıştı. DİSK tüzüğü gereğince, aynı işkolunda birden fazla sendikanın varlığı durumunda birleşmeleri gerekiyordu. Bu konuda ilk adım Petkim–İş ile Kimya–İş birleşmesiyle atıldı. 1976'nın başlarında kurulan birleştirme komisyonu; Rıza Güven (Tekstil Sendikası Genel Başkanı, DİSK Yürütme Kurulu üyesi ve CHP eğilimli), Celal Küçük (Lastik–İş Genel Sekreteri, DİSK Yürütme Kurulu Üyesi. Lastik–İş Genel Başkanı Rıza Kuas'ın sağlığı elvermediği için sendikayı fiilen yönetiyordu. CHP eğilimliydi), Fehmi Altun (T. Maden–İş İzmit Bölge Temsilcisi) ile Petkim–İş ve Kimya–İş temsilcilerinden oluşuyordu. Birleştirme komisyonu çalışmasını 1976 Haziranı'nda bitirdi. Kimya–İş'in Petkim–İş'e katılmasına karar verdi.

Petkim–İş Genel Başkanı Mehmet Kılınç (DİSK Yürütme Kurulu üyesiydi) CHP'liydi. Kimya–İş Genel Başkanı Dinçer Doğu TİP kurucusuydu. DİSK genel kurulunda seçilen yürütme kuruluna açık bir tutumla muhalefet etmişti. Bu birleşmede DİSK yönetiminin politik tercihleri nedeniyle taraflardan birine ayrıcalıklı davranılmıştı. Petkim–İş Sendikası korunmuş, Kimya–İş'in Petkim–İş'e katılması istenmişti. Birleştirme komisyonunun aldığı bu kararı DİSK Yürütme Kurulu onaylamıştı. Kimya–İş haksızlığa itiraz etmişti ama karara da uymuştu. İki sendika Mehmet Kılınç başkanlığında Petkim–İş çatısı altında birleşti. Kimya–İş kadroları birleşmiş yeni sendikada görev aldı, ancak karar mekanizmasında etkin durumda olan Petkim–İş Sendikası kadrolarıydı.

DİSK'in bu kararı TKP'ye mal edilmiştir. Bu olay TKP eylemi (ve hatta TKP'nin DİSK'i CHP'lileştirme operasyonu) olarak anıldı. DİSK genel sekreter yardımcısı Aydın Meriç'in pozisyonuna dayanarak Kimya–İş birleşmesinin günahını TKP'ye yüklemek abartılmış bir yorumdu. Olay, TİP'in o gün DİSK yönetimine karşı tutumunun, DİSK yönetiminin DİSK Genel Kurulu ve sonrasında TİP'in tutumuna duydukları öfkenin ortaya çıkardığı bir sonuçtu. TKP kadrolarının Mehmet Kılınç'ın yer aldığı DİSK Yürütme Kurulu'nu ve Kemal Türkler'i TİP konusunda ikna etmesi mümkün değildi.

Yöneticileri TİP üyesi olan sendikalardan Sosyal–İş'te de benzer bir problem yaşandı. Sosyal–İş, Teknik–İş ve Tekbank–İş birleşmesinde Sosyal–İş birleştirme komisyonunun kararına uymadı. Tüzük gereği DİSK üyeliği düşürüldü. Sorun mahkemeye yansıdı. Sosyal–İş Genel Başkanı Özcan Keskeç, TİP'in kurucuları arasında yer almadan önce DİSK yönetimiyle bir problem yaşamıyordu. 10 Eylül 1974'te yapılan T. Maden–İş Sendikası Genel Kurulu'nda, kongre divan başkanlığına Özcan Keskeç, divan başkan yardımcılığına Turizm–İş Genel Başkanı Turgut Gökdere seçilmişti. Birbirinin kongresini yönetecek kadar yakın duran insanlar işte böyle karşı karşı-

ya geliyorlardı. Bu çatışmadan CHP eğilimli sendikalar yararlandığı gibi, kimi kişisel beklentiler de devreye girdi ve bu anlamsız kapışmada TİP eğilimli sendikalar ezildi.

Bir yıl sonra, yani 1977'de, Kimya–İş'ten gelen kadrolar Petkim–İş'ten tasfiye edildi.[44] O dönemki DİSK Yürütme Kurulu üyesi ve Petkim–İş Genel Başkanı Mehmet Kılınç bu olaydan bir süre sonra TKP eğilimli muhalefet tarafından sendika yönetiminden uzaklaştırıldı.

TİP–TKP Rekabeti, TSİP

DİSK'te yaşananlara bakarsak, solun iç kavgasının DİSK'e yansıdığını görürüz. TKP–TİP rekabetinden bir iki örnekle devam edelim.

Turizm–İş ve T. Maden–İş'te TİP–TKP rekabetinin yaşandığını hatırlıyorum. Bunlardan biri 1976 yılında Turizm–İş Sendikası olayıdır. Turizm–İş'te çalışan Nabi ve Sıtkı'nın politik tercihleri öğrenilince sendika yönetimi rahatsız olmuştu. Rahatsızlık büyümesin diye Nabi sessizce sendikadan ayrılmıştı, yeni konumuyla böyle bir işi sürdürmesi de mümkün gözükmüyordu. Sıtkı Coşkun ve Berdan Dere sendikada çalışmaya devam ediyordu. Yükselen işçi hareketinin ve DİSK'in artan etkisiyle ve işkolunun gelişmeye başlamasıyla Turizm–İş hızla büyüyordu. Türk–İş üyesi ve işkolu yetkisine sahip Oleyis'e bağlı işyerlerindeki işçiler Turizm–İş'e yöneliyor, yeni kurulan oteller örgütleniyordu. Hızla büyüyen sendikada örgütlenmede karşılaşılan sorunlar ve sendikaya katılan yeni unsurların etkisiyle rahatsızlıklar vardı. Yeni üyeler arasında TKP etkisi artıyordu. Sendika kongresi yaklaşırken ortaya çıkan gerilim sonucunda Sıtkı Coşkun ve Berdan Dere sendikadan atıldı.

Sendika kongresi toplandı. Sendikanın eski üyeleri arasında iki yönetici dışındaki TİP eğilimlilerin sayısı bir–iki kişiyi geçmiyordu. Yeni gelen üyeler arasında ise TKP yandaşı ve genel olarak sol eğilimli işçilerin ciddi etkinlikleri vardı. Bu koşullarda toplanan kongre, muhalefetin de oylarıyla genel başkan ve genel sekreteri yeniden göreve seçti. Yürütme kurulu üyeliklerinin seçiminde sorun çıktı. Genel başkan kendi onaylamadığı hiç kim-

---

44. Petkim–İş, 1977'de Kimya–İş'ten gelen kadroları tasfiye kararı alırken bu kararını DİSK yönetimine de onaylattı. Bu gerekli bir prosedür değildi. Petkim–İş yönetimi, DİSK merkezini arkasına almak istiyordu. DİSK Yürütme Kurulu'na bu konu gelince tartışma çıktı. DİSK Genel Sekreteri Mehmet Karaca'nın muhalefetine rağmen karar alındı. Bu konu tartışılırken TİP Genel Başkanı Boran hakkında söylenen düzeysiz yakıştırmalar nedeniyle, Kemal Türkler ile Karaca arasında da bir gerginlik yaşanmıştı.

seyi aday göstermeye yanaşmadı. Tüzük gereği seçim turları uzadıkça uzadı. Kesintisiz 70 saati aşan seçim turları sonucunda genel başkan ve genel sekreter dışındaki yöneticiler muhalefet temsilcilerinden seçildi. Bu şartlarda seçilen sendika yönetimi uyum sağlayamadı. Sendikada gerginlik büyüdü ve bir yıl içinde toplanan yeni bir kongre ile tüm yönetim değişti. Turizm–İş olayında TİP, sendikadan sosyalistlerin tasfiye edildiğini ve CHP'ye teslim edildiğini söylüyordu. Turizm–İş gerginliği, diğer yanıyla TİP ve TKP arasında bir üstünlük yarışı olarak da takdim edildi.

Bu olayda TKP'lilerin tutumu ile DİSK yönetiminin tutumu arasında gözle görülen bir fark vardı. Ancak o günlerde bunu dikkate alan kimse olmadı. DİSK yönetimi ilk kongrede genel başkan ve genel sekreterin tasfiyesini bekliyor ve bunu hissettiriyordu. Böylece DİSK yönetimi TİP'i, bir sendikadan daha tasfiye etmiş olacaktı. TKP üyelerinin etkilediği genel kurulda açık farklı çoğunluğa rağmen genel başkan ve genel sekreter görevinde kalmıştı. Ama bunu izleyen günlerde oluşan gerginlik ortamında hiçbir uzlaşma girişimi sonuç vermedi.

İkinci olay T. Maden–İş bünyesinde oldu. TİP yanlısı arkadaşların T. Maden–İş Sendikası'nın Bursa bölgesinde etkileri vardı. 1976'da T. Maden–İş'te Bursa Bölge Temsilcisi TİP üyesi Selim Mahmutoğlu'ydu.

Bursa bölgesi metalurji işkolu için büyük önem taşıyordu. Otomotiv sanayii ve otomotiv yan sanayii bu bölgede gelişiyordu. Büyük işletmeler vardı ve yenileri kuruluyordu. 1976 yılında bu bölge işçilerinin çoğunluğu T. Maden–İş'in eski üyeleri değildi. T. Maden–İş'e yeni katılan Fehmi Işıklar başkanlığındaki Türk–İş'ten ayrılan, CHP eğilimli sendika bu bölgede örgütlüydü. Bölgede sendika üye yapısı değişmişti. Bölge temsilciliğinde yeni katılan sendika yöneticileri de görev yapıyordu. Bölgede bir dizi gerginlik oluştu ve sonunda Selim Mahmutoğlu görevden alındı. Yerine Kemal Daysal atandı. Bir süre sonra da DİSK Bursa Bölge Temsilciliği kuruldu, burada da DİSK Örgütlenme Dairesi Müdürü Sıtkı Coşkun görevlendirildi.

Selim Mahmutoğlu bölgede çalışmaya devam ediyordu. T. Maden–İş Bursa Bölgesi'ndeki tartışmalar, TİP–TKP çekişmesine dönüştü. DİSK–TİP kavgası, TKP–TİP kavgası haline dönüştü.

TKP-TİP gerginliğinden söz ederken Bursa mitingini de hatırladım. 1976 yazında, DGM direnişi öncesinde DİSK işçi hakları için Bursa'da miting düzenledi. Bu mitingde yaşanmış bir olayı hiç unutmadım. Yürüyüş kollarının miting alanına girmesi tamamlanırken bir kargaşa yaşandı. Benimkisi alışkanlık olsa gerek, olaya müdahale etmek istedim. İGD'li gençler TİP'li gençlere müdahale etmişti ve kavga ediyorlardı. Kabul edilecek gibi değil-

di. Ben "yapmayın etmeyin" derken, birkaç genç beni oradan alıp uzaklaştırdı. "Ağabey ne yapıyorsun, sen karışma" diyorlardı. Bunu diyen İGD'li gençler aynı zamanda beni dayak yemekten de kurtarmışlardı. Sonradan bunu da öğrenmiştim. Benim müdahaleme sinirlenenler "şuna da birkaç tane" demeye yeltenmiş, o arada tanıyan İGD'liler imdadıma yetişmiş. İşin bu safhası böyle. Olaydan sonra sevgili İbrahim Aksın'la karşılaştık. Hal hatır sorduk. "Nereye" diye sorunca "böyle gidiyorum" demişim. İbrahim Ağabey "ha sen de böyle arkadan idare ediyorsun" demez mi. Hiçbir şey söyleyemedim. Müthiş üzülmüştüm. Ona durumu anlatmam mümkün değildi. Ona göre olay yerinde "suçüstü" yakalanmıştım(!) ve teşhisi koymuştu. Ancak bu teşhis yalnız İbrahim Ağabey'e ait değildi. Peki, bu yargı haksız mıydı? Elbette değil. İGD'li gençler ile TİP'li gençler arasındaki tatsız olay, slogan farklılığından çıkmıştı.[45]

Bu olaylarda TKP ve TİP taraftarları kendilerini haklı çıkaracak gerekçeler bulmuşlardır. Ancak bugün düşündüğümüzde bu kavgayı haklı çıkaracak tutarlı bir neden yoktur. Sendikalarda birlikte çalışmamanın gerekçesi ne olabilir ki? TİP mi güçlü TKP mi? Kim kime üstünlük sağlayacak? İşte kavganın mantığı buydu.

Bakın ne ilginçtir, 1974'teki T. Maden–İş Kongresi'nde Kemal Türkler'in CHP eğilimli tutumuna karşı bir muhalefetin oluştuğunu yazmıştım. 74 kongresinde yürütme kurulu üye sayısı Türkler'e rağmen beşten yediye çıkarılmış ve muhaliflerden Mehmet Karaca, Mehmet Ertürk, Bahtiyar Erkul gibi isimler yürütme kuruluna seçilmişlerdi. 74'teki T. Maden–İş muhalefetinin en önemli isimlerinden biri de Selim Mahmutoğlu'ydu. Yani o günlerde bu insanlar hep birlikteydiler. Karaca, Bahtiyar Erkul gibi kimileri de eski TİP üyeleriydi.

Gerek Turizm–İş'te, gerekse T. Maden–İş'te bu kavgalardan o gün için TKP kazançlı çıkmış olarak anlaşıldı. Bu sonucu TKP taraftarları da düşünmeden

---

45. İGD'li gençlere TİP'li gençlere müdahale etmelerini söyleyen Aydın Meriç'ti. Bunu İGD'li gençlerden öğrenmiştim. İstanbul'a döndükten sonra Nabi'yle konuştuk. Nabi de olayı yanlış buluyordu; bunu Aydın Meriç'e de anlatmıştı. Ancak bu olay tekil değildir. Belki de daha sonraki hatalar zincirinin başlangıçlarından biridir, hepimizin şu veya bu şekilde bulaştığı hataların. Soldaki ilişkileri tamiri zor noktalara iten egemenlik anlayışından kaynaklanıyordu. İGD'li gençleri TİP'li gençlerin üzerine gönderen Aydın Meriç, 12 Mart gelip TİP kapatıldığında, TİP İstanbul il yönetimindeydi. Eski arkadaşlarıyla paylaşamadığı ne vardı?

kabul ediyorlardı. Ancak sonradan gördük ki o anlamsız kavgada kazanan olmadı, tüm sol zarar gördü. O günlerin yakıştırmalarının bugüne bıraktığı ise büyümemiş, olgunlaşamamış bir sol hareketin imajıdır. Binlerce insanın hayatını koyduğu, ter döküp emek verdiği bu kavgada, solun kendi arasındaki ilişkilere gelindiğinde böylesine can acıtıcı bir manzarayla karşılaşıyoruz.

O günlerin çarpıcı olayı TİP çevrelerinin Avrupa'da TKP'yi "dedikoducu," "birbirinin kuyusunu kazan" "tehlikeli" bir parti olarak niteleyen sözleri, buna karşılık TKP'nin *TKP'nin Sesi* ve *Bizim Radyo*'dan isim vererek yaptığı karalayıcı yayınlardır. Bu tarz mücadele olumlu bir sonuç vermedi. Bu yayınlar, içerik olarak yakıştırmalar içeren saldırgan yayınlardı. Soldaki iç kavgayı alevlendirmekten, TKP'ye karşı öfke birikimi yaratmaktan öte bir sonuç yaratmadı. Haksız yakıştırmalarına verilecek yanıtların başka bir yolu olmalıydı. Ne yazık ki daha sonra da bu tarz yayınlar oldu. Tüm sol örgütlerin izlediği yol gibi TKP de kendi dışındaki herkesi reddeden bir politik tutum seçti. TKP ve TİP arasındaki söz düellosu bununla sınırlı değildir. TİP *Yürüyüş* Dergisi'nde, TKP yayın organlarında bu üslubu sürdürdüler. Yayınlarda sürdürülen savaş, pratik faaliyet alanlarına, sendika ve yığın örgütlerindeki kavgalara yansıdı. Birlikte çalışma ortamını yok etti.

Bu kavgaya herkes kendi imkânları ölçüsünde katıldı. Kimsenin dışındakilerden memnun olduğunu söylemek mümkün değil. En fazla hedef seçilenlerden biri TKP'ydi. Bence, TKP'nin beklenmedik bir güç olmasının payı büyüktü.

TSİP de her fırsatta TKP'yi hedef seçiyordu. TKP radyoları ve yayın organları da TSİP'e ağır saldırılar yöneltiyordu. O günleri yaşayanlar TSİP çevresindeki "TKP–R" (Türkiye Komünist Partisi–Reorganizasyon) girişimini hatırlarlar. Bu girişim nedeniyle de TKP yayınlarında TSİP'e karşı sistemli bir yayın yapılıyordu. TSİP'in bu tutumu TKP'nin haklı tepkisine yol açmıştır. Bugün keşke böylesi bir haksız tutuma karşı öfkeyle değil, daha sağduyulu tutum alabilseydik diye düşünüyorum.

TKP–TSİP arasındaki kavga TÖB–DER'de büyüdü. 1976'da yapılan TÖB–DER kongresini TSİP–TKSP (*Özgürlük Yolu*) ittifakı almıştı. TSİP her geçen gün güç kaybetmiş ve TÖB–DER merkezini elinde tutmak için amansız bir çabaya girmişti. TÖB–DER'deki kavga 1978 kongresinde örgütü bölünme noktasına getirecekti. Üç bin üyeli TÖB–DER İstanbul Şubesi (TKP taraftarlarının yönetimindeydi) ihraç istemiyle disiplin kuruluna verilecekti, son anda aklıselim hakim olunca problem aşılacaktı.

TKP'nin TİP ve TSİP'le yaşadığı problemlerden kimi örnekler vermeye çalıştım. Daha doğrusu o günlerin anımsayabildiğim çarpıcı olaylarını aktararak yaşanan sorunları anlatmaya çalıştım. Burada anlatmaya çalıştığımın çok daha fazlası o günkü politik grupların yayınlarında bulunabilir.[46]

Maocu hareket daha çok kır kökenli yoksul kesimlerden gelen genç insanları etkiliyordu. Dev–Yol, Kurtuluş gibi örgütler aydınların radikal eğilimini temsil ediyordu. Küba, Vietnam deneylerinden etkilenen, o günlerde devrimci–demokrat olarak tanımlanan radikal Marksist hareketlerdi. Ne yazık ki birbirimizi doğru anlamıyor ve uzak duruyorduk. Bu tür hareketler, işçi hareketinden çok gençlik, öğretmen, mühendis, avukat, doktor gibi eğitimli, dinamik grupların içinde örgütlüydüler ve önemli bir toplumsal güçtüler. Bu kesimlerle polemikler, saldırgan, gözü kapalı reddeden bir anlayışa dayanıyordu. Bu hem bizim hem de bu grupların tutumu için geçerliydi.

Konya Konferansına Gidiş ve Konferans Hazırlıkları

1976 yılı sonlarıydı. Nabi yurtdışına çıkacağımızı haber verdi. Pasaport hazırlanması için resim gerekliydi. Yurtdışına kendi kimliğimizle değil, başka kimliklerle çıkacaktık. Çıkış nedeni konusunda gerekli açıklama yurtdışında yapılacaktı.

1977 Ocak ayının son haftasında yurtdışına çıktım. Dört arkadaş aynı uçağa binecektik; Nabi Yağcı, Adil Demirci, Güray Tekin Öz ve ben. Pasaport kontrolünden tek tek geçilecek, uçakta ikişer kişi yan yana oturacaktık. Bu, geçişte bir sorun yaşanırsa, birbirimizi tanımamamız açısından gerekliydi. Uçakta da yabancı birinin sorularına muhatap olmamak için ikişer ikişer oturacaktık; ilk oturan yanında yer ayıracak, sonra gelen buraya oturacaktı. Uçak kalkıncaya kadar birbirimizi tanımayacak ve birbirimizle konuşmayacaktık. Uçağa ilk kez binecektim, havaalanına da ilk defa gidiyordum. Nasıl bir yer, nasıl korunur? Her isteyen alana gidebiliyor mu? Hiçbir şey bilmiyordum. Üstüne üstlük bir de elimde farklı kimlikle pasaport. Müthiş heyecanlıydım. Dizlerimin titrediğini hatırlıyorum. Havaalanında pasaport kontrolünden kazasız geçip geçmediğimizi anlamak için bir arkadaş

46. Kürt hareketiyle ilişkileri daha sonra anlatmaya çalışacağım. O alanda bir dönem sorumluluk üstlenmiş ve diyalogların içinde yer almış biri olarak, nerede hata yaptık nerede doğru davrandık, elimden geldiği kadar, hiçbir şeyi atlamamaya çalışarak aktaracağım.

alanda bizi izleyecekti. Bu arkadaş daha sonra benim, dışarıdan da belli olan heyecanım nedeniyle telaşlandığını anlatmıştı. Viyana'ya gitmek için, Avusturya Havayolları'ndan bilet almıştık. Dört arkadaş arasında son geçişi yapan bendim. Pasaport kontrolündeki memur pasaportu damgalayıp uzattı. Pasaport kontrolü kolay olmuştu. Dört arkadaş içeride beklerken volta atıp durmuştuk. Uçakta Adil Demirci ile yan yana oturduk. Uçak kalkınca derin bir nefes almıştım. Ancak bu rahatlamanın keyfi uzun sürmeyecekti.

Uzun bir dönem kulaklarımda rahatsızlık yaşamıştım. İhmalkârlığım sonucu bu rahatsızlığın bugün duymamı yüzde otuz etkilediğini söylemeliyim. İki kulak zarım delik olduğu için de hava basıncındaki değişiklikten etkileniyormuş. Uçakların içindeki hava basıncı değişikliğinde hâlâ zor anlar yaşarım. O gün ilk kez uçağa binmiştim. Uçak havalanırken basınç değişikliğinden ötürü burnumda kanama oldu. Gözlerim dışarı fırlayacak gibiydi. Kendimi zorlamama rağmen (kimseyi rahatsız etmeme adına) etraftan durumu fark edenler yardım istediler. Ancak uçakta hava maskesi yoktu. O günlerin olanakları içinde yapılacak bir şey yokmuş. Kulaklarımı tıkamamı ve derin nefes almamı söylediler. Uçak Viyana'da inişe geçerken de aynı sorunu yaşayacaktım. Gerçekten zor bir durumdu. Burun kanaması, kılcal damar çatlamasından oluyormuş. Söylendiği kadarıyla daha tehlikeli sonuçları da olabilirmiş. Uçaktaki bu macerayı konferans sürecinde tekrar tekrar yaşayacaktım.

Viyana Havaalanı'nda transit geçiş yaparak Doğu Berlin'e giden Demokratik Almanya Cumhuriyeti (DDR) uçağına binecektik. Viyana Havaalanı'nda dört arkadaş birleşmiştik. Artık birlikte hareket ediyorduk. Transit salonunda Nabi'nin kumral, yakışıklı, iyi giyimli biriyle konuştuğunu gördük. Hemen fark ettik ki bu bizden biri, müthiş rahatladık. Parti bize yardımcı olmak için Viyana Havaalanı transit salonuna bir yoldaş göndermişti. Doğrusu ben bu yakışıklı adamı Avrupa'da yaşayan bir "mektepli" sanmıştım. Sonradan öğrenecektim ki bu yoldaş Erdal Talu'ydu. Bizden önce yurtdışına çıkmış. Bizim sağ salim geçip geçmediğimizi öğrenmek için Erdal'ı göndermişler.

Viyana'dan DDR uçağıyla havalandık. Akşama doğru Berlin Schönefeld Havaalanı'na indik. Havaalanında bizi Aydın Meriç karşıladı. İki araba ile iki saate yakın yol gittik. Küçük bir göl kıyısında, eski dönemlerden kalma bir malikânenin olduğu bir yere ulaştık. Malikânenin etrafı ormanlıktı; güzel, iç açıcı bir havası vardı. Telaşlı bir yolculuğun sonunda gideceğimiz yere varmıştık.

Bizi kapıda iki yaşlı yoldaş karşıladı. Adil Demirci ile aynı arabadaydık. Birlikte kapıya yönelmiştik ki Aydın Meriç bizi yoldaşlarla tanıştırdı. Adil

Demirci için "gençlik sorumlusu Erdem" deyince en yaşlı olanı büyük bir keyifle Adil'e sanıldı, "benim adımı aldın, biliyor musun" dedi.[47] Adil Demirci'ye bir çocuk kadar heyecanlı ve içten sarılan İsmail Bilen'di. Yanındaki de Ahmet Saydan'dı. Ahmet Saydan sakin karşılamıştı bizi, bunun doğal hali olduğunu sonradan öğrenecektim. Tanışma faslından sonra içeri girmiştik.

İsmail Bilen ve Ahmet Saydan, eski kuşak komünistler, bizim hayal kahramanlarımızdı. Hapislerde soranı olmayan, sürgünlerde yalnız, kelepçe ile günlerce yayan yol alan komünistler. Hani şu Hasan Dağı türküsündeki "kelepçe sıkıyor bileklerimi" diyen dizeler gibi. Gidince dönüp dönmeyeceği bilinmeyenler. Döndüklerinde aradıklarını bulamayan, yaşamları drama dönüşen eski kuşak komünistlerden bize kalan iki temsilci ile beraberdik ve müthiş heyecanlıydım.

İçerde kalabalık bir yoldaş grubu olduğu anlaşılıyordu. Kimi odalarına çekilmiş, kimi salonda oturuyordu. En son gelen grup bizlerdik. Gelişimiz, bekleyenleri sevindirmişti. Oturur oturmaz birbirimizle konuşmamamız söylendi. Birlikte gelenler ve aynı odada kalanlar arasında da sıradan sohbetler olacaktı. Birbirini tanıyanlar uzak durmalıydı, tanımaya yönelik bir diyalog olmayacaktı. İllegal çalışmanın kaçınılmaz kuralıydı bu. Herkes buna özen gösterecekti. Veysi Sarısözen'le hasret gidermek için talepte bulunup, izin almış ve ancak böyle görüşüp, özlem giderebilmiştim. Başka arkadaşların da talebi olmuştu. İzinle ayrı ayrı görüşmüşlerdi.

Akşam yemeğine zaman vardı. Aramızdaki ilişkilerde davranış biçiminin yanı sıra geliş nedenimiz de açıklandı. Parti Konferansı yapılacaktı. Kaldığımız yerde hazırlık çalışmalarını sürdürecektik. Konferans başka bir yerde toplanacaktı. Fazla zamanımız yoktu. Yapılacak işler için görevlendirmeler belirlenmişti. Haluk Yurtsever'le ben Kürt sorunu üzerine bir belge hazırlayacaktık. Konferansa belgeyi ben sunacaktım. Haluk Yurtsever önceden gelmiş ve odasına çekilip çalışmaya başlamıştı. Böylesi heyecan verici bir ortamda yeniden karşılaşmak ikimizi de mutlu etmişti. Sarılıp öpüştük. Hal hatırdan sonra çalışmaya oturduk. Haluk'la İstanbul Topkapı bölgesinde çalışırken Kürt meselesi üzerine sohbetlerimiz olmuştu. Sömürge meselesi ko-

47. İsmial Bilen İkinci Dünya Savaşı sırasında Moskova Radyosu'nun Türkçe yayınını yürütmüş, Hitler ordularının saldırılarına karşı ülkesini savunan Kızıl Ordu'nun ve faşist cepheye karşı direnişin Türkçe sesi olmuştu. Bu dönem boyunca Moskova Radyosu'ndan "Erdem Yoldaş" olarak Türkçe seslenmişti. Onun adını şimdi yeni kuşağın gençlik temsilcisi Adil Demirci taşıyordu.

nusunda bir farklılığımız vardı ama yakın düşünüyorduk. Haluk, Kürdistan'ın sömürge olduğunu düşünüyordu, ben ise olmadığını. Ancak diyalogumuzda bir sıkıntı olmamıştı. Şimdi yeniden bu konu üzerinde çalışırken fazla zorlanmadık. Ortak metnin içeriği konusunda mutabakata vardık. Sonra metin kaleme alındı. Gece metni hazırlamıştık. Metin hazırlandıktan sonra politbüro ile metin üzerine görüşecektik.

Kürt sorunu konusunda TKP Programı'nda tartışma yaratan bir yaklaşım vardı. Bu yaklaşımı Kürt hareketi başta olmak üzere herkes eleştiriyordu. Bu konu TKP üyeleri arasında da –dışa yansımayan– bir rahatsızlık unsuruydu. Ben partiye üye olurken bu konudaki düşüncemi ve program için önerimi ilettiğimi ifade etmiştim. Haluk Yurtsever'le sohbetlerimizde de bu konudaki sıkıntımızı konuştuğumuzu hatırlıyorum. Daha doğrusu o dönem partide bu konuda rahat olan kimseyi hatırlamıyorum. Bunun dışa yansımasının nedeni partililik anlayışına dayanan "kol kırılır yen içinde" tutumuydu.

TKP'nin 1973 atılımıyla kabul edilen programında Kürt sorunu şöyle ele alınmıştı: "*Türkiye Komünist Partisi, ulusların yazgılarını kendilerinin çizmesi konusundaki Leninci ilkelere bağlıdır. Memleketimizde yoğun, kaynaşmış yığınlar halinde yaşayan uluslara, ulusal azınlıklara (Kürtlere, Lazlara vb.) tam demokratik, eşit anayasal haklar tanınmalı, bu uluslara kültürlerini geliştirmek için olanaklar yaratılmalıdır.*

Uluslara bu hakkı tanımak, her zaman için onların birbirinden ayrılmalarını istemek ve propaganda etmek zorunluluğunu koşmaz. Kendi yazgısını çizmek hakkı uluslara demokratik devletin bütünlüğünde kalmak, onunla sıkı ekonomik ve politik işbirliğini kurma hakkını da kendinde taşır.

TKP, ırk ve ulus aşağılamasına karşıdır. Her ulusun kendi dilinde okuması, yazması, devlet dairelerinde konuşması, yayın yapması serbesttir.

Ulusal azınlıkların komünistleri, Leninci enternasyonalistler olarak, uluslararası emekçilerin sıkı dayanışmasını propaganda etmekle yükümlüdürler. Memleketimizde ulusal azınlıkların egemen sınıflarından bir kısmı gericiliğin, emperyalistlerin işbirlikçileri durumundadır. Ülkemizde komünistler, hangi ulustan olursa olsunlar Türk işçi ve köylüleri ile ulusal azınlıkların emekçilerinin kardeşçe birliği için savaşırlar." (TKP 1973 Programı, sayfa: 76–77.)

TKP Programı'nın zayıf yanı Kürtleri "ulusal azınlık" olarak ifade etmesiydi. Memleketimizde yoğun, kaynaşmış yığınlar halinde yaşayan uluslardan söz ederken sorun daha da karışıyor, sanki Kürt ulusu dememek için özel çaba sarf ediliyordu. Haluk'la hazırladığımız metinde bu konuyu esas aldık. Kürtlerin bir ulus olduğunu, her ulus gibi kendi kaderini tayin etme hakkı-

na sahip olduğunu, altını çizerek ifade ettik. Ayrıca, Türkiye'de ulusal sorunun esas olarak Kürt sorunu olduğunu belirttik. Hazırladığımız metin, programdaki yaklaşımı aşan, sorunu TKP açısından netleştiren bir metindi. Bunun bir anlamı da programdaki anlayışın terk edilmesiydi. PB'nin karşısına bu metinle çıkacaktık.

PB, konferansa sunulacak metinleri hazırlayanlarla görüşüyordu. Haluk'la birlikte PB'den Ahmet Saydan ve Ali Durak'la görüşmeye oturduk. PB adına bizimle görüşen yoldaşlar metnin açık bir şekilde parti programını yanlış bulduğuna dikkat çektiler. Tartışma beklenenden fazla uzadı. Haluk'la Kürt sorunu konusundaki düşüncelerimizi PB'ye anlatma fırsatını iyi değerlendirdik. Hazırladığımız metindeki görüşü savunduk. PB'deki yoldaşların söyleyecek sözleri kalmadı. Tek sorun bu metnin parti programıyla nasıl uyumlulaştırılacağı sorunuydu. Metin olduğu gibi konferansa sunulacaktı. Yayımlanması konusunda PB redaksiyon yapmak için yetki isteyeceğini söyledi. Haluk'la, PB'nin bu önerisini kabul ettik. Hazırladığımız metin değişikliğe uğramadan konferansa sunuldu.

Toplantıdan çıktıktan sonra Haluk bana sarıldı, öpüştük. Haluk "müthiş bir şey yaptın" dedi. Haluk'la birlikte hazırladığımız metni savunmuştuk. Nasıl inanıyorsak öyle davranmıştık. Tartışmadan sonra Haluk'un verdiği tepki, beklemediği bir durumla karşılaşan insanın tepkisiydi. Galiba tartışma sırasında fazlasıyla açık konuşmuştum. Haluk bundan mutlu olmuştu.

PB ile tartışma, TKP'de Kürt sorunu üzerine ortaya çıkan ilk önemli tartışmadır (benim bildiğim, bizim dönemimizdeki ilk önemli tartışma) diye düşünüyorum. Bu tartışma, TKP'nin ülkedeki kadrolarının bakışıyla, yurtdışında 73 atılımını başlatan kadroların bakışı arasındaki farklılıktan kaynaklanıyordu. 1977 Konya Konferansı, ülkedeki kadroların bakışının onay görmesi sonucunu getirmişti.[48] Ulusal Sorun Bürosu'nun kurulması kararlaştırıldı. *Bizim Radyo*'da Kürtçe yayın faaliyeti vb. kararlar alındı.

---

48. Bu dönemde, ülkedeki kadroların Kürt sorununa bakışında da zayıflıklar vardı. Örneğin, Kürt hareketinin değerlendirilmesi gibi. Ayrı örgütlenmeyi "Bundçuluk" olarak değerlendirmemiz, o dönemin önemli hatalarından biriydi. Bu yanlış bakış açımız konferans belgesinde yer aldı. Daha sonraları bu konuda Kürt hareketleriyle tartışmalar yaşadık. Bu konuya daha sonra tekrar döneceğim. Söylemek istediğim, parti programındaki yaklaşımı aşarken, sorunu tüm yönleriyle doğru anladığımızı söylemek zordu. Kürtlerin ulus olduğunu ve kendi kaderini tayin etme hakkını savunmamız doğru bir bakıştı. Sorunu doğru tanımlıyorduk. Parti programı sorunu tanımlayamıyordu. Ancak, Kürt hareketinin ortaya çıkışını yanlış değerlendiriyorduk. İşte 1977 Konya konferansına sunduğumuz metnin içeriği buydu. Metin yayımlanırken PB tarafından, programla uyumlulaştırma adına değişikliğe uğradı. Eklektik bir metin oldu. Ancak, yine de TKP'de Kürt sorununa bakışta yeni bir anlayışın ilk adımı oldu.

Komisyonlar hazırlık çalışmasını tüm gece çalışıp bitirmişti. Gündüz boyunca da PB'yla metinler üzerinde görüşmeler yapılmıştı. Hazırlık çalışmaları ikinci gün akşama doğru tamamlanmıştı. Konferansın yapılacağı yer sır gibi saklanıyordu. DDR'da bir gece ve gündüz kaldıktan sonra konferans için yola çıktık. Gideceğimiz yere vardıktan sonra nerede olduğumuzu öğrendik.

İkinci gün akşam tekrar havalandık. Moskova'ya gidiyorduk. İki küçük uçak bizi almıştı. Uçakta yanıma Ali Söylemezoğlu oturdu. Birbirimizi tanımıyorduk. Yanıma bilerek oturduğunu düşünmüştüm. Arkamızdaki koltuklarda Ahmet Saydan (Aram Pehlivanyan), Mustafa Demir ve Ali Durak oturuyordu. Hazırlık çalışması sırasında ikisiyle sohbetimiz olmuştu. Aram Pehlivanyan (Ahmet Saydan) Türkiye'de Nihat Balyoz'la çalışmıştı. Ortak tanıdıklarımız vardı. Onlarla ilgili sohbet etmiştik. Ali Durak ile hemşeriydik. 1964'te üniversiteye başladığım yıl, Ali Durak da tekniker okulunda okuyordu. Tekniker okulu, sanat okulundan sonra devam edilen meslek okuluydu. Mercan'daki Diyarbakır Yurdu'nda beraber kalmıştık. Diyarbakır Yurdu'nun solcuları arasındaydı. Ancak eylemlere katılmazdı. Gece sohbetlerinin müdavimlerindendi. Kürt meselesi üzerine sohbet ettik. Kürt hareketindeki gruplar konusunda sorular sormuştu. Mesafeli duruyordu. Tutumunu anlayamamış, biraz da şaşırmıştım.

Ali Söylemezoğlu yanıma oturduktan sonra beni yakın tanıyan, ne düşündüğümü bilen biri gibi Kürt meselesini açtı ve sorular sordu. Konuyu *Özgürlük Yolu* (Türkiye Kürdistanı Sosyalist Partisi–TKSP) çevresine, Kemal Burkay'a getirdi. Açık yanıtlar verdim. Türkiye'den bu konuda ilettiğim düşüncelerimin tekrarıydı. TKSP ve Kürdistan Öncü İşçi Partisi (PPKK) çevresini yakın buluyordum. Bunlarla ilişki kurulmasından yanaydım. Doğrusu, bu anlayışı Türkiye'deki arkadaşlar da paylaşıyordu. Ali Söylemezoğlu *Özgürlük Yolu* çevresini eleştirmeye çalışıyordu. Ancak zorlandığı belliydi. Tek dayandığı Kemal Burkay'dı. O da 12 Mart döneminde aralarında geçmiş anlamsız bir tartışma örneğiydi. Aynı tutumu Ali Durak'la sohbette de görmüştüm. Biz Ali Söylemezoğlu ile sohbet ederken, arka koltukta Ali Durak, Mustafa Demir'le birlikte bana göndermelerde bulunuyordu. Söylemezoğlu'nu onlar göndermiş gibi algılamış ve sohbetten sıkılmıştım. Daha ilk karşılaşmada birbirimizi anlamaya çalışmak yerine "hafiyecilik" oyunlarıyla karşılaşmak, o olağanüstü anın tadına limon sıkıyordu. Her şeye rağmen sohbeti sürdürdüm. Mustafa Demir, Ali Durak ve Ali Söylemezoğlu *Özgürlük Yolu*–TKSP grubunu ilişki kurulması gereken çevre olarak düşünmeyi yanlış buluyordu. Ancak ikna edici nedenleri yoktu. Kürt hareketi konusunda da bilgi sahibi değillerdi, sonuçta dinleyen olmak durumunda kaldılar.

Konya Konferansı Çalışmaları

Gece geç saatte Moskova'ya indik. Otobüsle kalacağımız yere yol aldık. Konakladığımız yer eski bir saraymış. Rus mimarisinin tüm görkemli özelliklerini taşıyordu. Kimlerle aynı odayı paylaştığımı hatırlamıyorum. Sabah kahvaltısından sonra konferansın yapılacağı salona geçtik.

Konferansı TKP Genel Sekreteri İsmail Bilen açtı. Konferansı yönetmek üzere yanına İstanbul İl Sekreteri Nabi Yağcı ve Batı Berlin İl Sekreteri Alp Otman'ı aldı. Nabi ve Alp'i konferansa tanıttı. İsmail Bilen konferansla ilgili bilgilendirme yaptı. Konferansın bir gün süreceğini, katılan delege sayısını, onaylanacak belgeleri ve hangi konularda konuşmalar yapılacağını açıkladı. Delege sayısını 41 ya da 42 olarak hatırlıyorum.

Konferans delegeleri;

İsmail Bilen (TKP Genel Sekreteri) Ahmet Saydan (PB üyesi), Mustafa Demir (PB üyesi), Ali Durak (PB üyesi), Aydın Meriç (Türkiye'deki çalışmalardan sorumlu Merkez Komite üyesi),

Ali Söylemezoğlu, Dr. Nazmi, Orhan Aydurmuş, Ulvi Oğuz, Metin Gür, bu beş delege Federal Almanya örgütünden.

Alp Otman, Ömer Tulgan, Murat Alp, bu üç delege Batı Berlin örgütünden.

Nihat Akseymen, Cavlı Çulfaz, bu iki delege İngiltere örgütünden.

Feridun Aksın, Necmiye Alpay, bu iki delege Fransa örgütünden.

Cihan Şenoğuz, Nurkalp Devrim, bu iki delege Belçika örgütünden.

Veysi Sarısözen, Süleyman Çavuşev, bu iki delege Leipzig örgütünden.

Nabi Yağcı, Mustafa Hayrullahoğlu, Halit Erdem, Şeref Yıldız, bu dört delege İstanbul il örgütünden.

Aydan Bulutgil, Birol Başören, Oktay Zor, bu üç delege Marmara bölgesinden.

Güray Tekin Öz, Çağatay Günel, Cahit Baylav, bu üç delege Ankara il örgütünden.

Turgut Metin Öztürkoğlu, Mehmet Salmanoğlu, bu iki delege güney bölgesinden.

Haluk Yurtsever, Cemal Kıral, İzmir bölgesinden.

Sıtkı Coşkun, Ertan Uyar, bu iki delege sendikal alandan,

Adil Demirci gençlik kesiminden,

Erdal Talu mimar, mühendis, öğretmen kesiminden.

Gönül Dinçer kadın hareketinden.

Mehmet Bozışık eski kuşak komünistlerden, diğer bir ifadeyle eski parti üyelerini temsil eden delege.[49]

---

49. İsimler ve geldikleri örgütlerle ilgili bilgilendirme bana ait. Bugünkü bilgilerim çerçevesinde bu yerleştirmeyi yaptım. Konferans'ta bu tür bir açıklama yapılmadı, yapılamazdı. Konferans'taki açıklama sadece delege sayısıyla sınırlıydı.

İsmail Bilen konferansa katılan delege sayısını açıkladıktan sonra, iki delege yoldaşın güvenlik nedenlerinden dolayı Konferansa katılamadığını ifade etti. O gün bu isimlerin kimler olduğu, doğal olarak açıklanmadı. Sonradan öğrendiğim bu iki delege, Sıtkı Coşkun ve Mehmet Bozışık'tı.

İsmail Bilen'in konferans hakkındaki bilgilendirmesinden sonra, PB adına Ahmet Saydan rapor sundu. PB raporundan sonra değişik konularda yapılacak konuşmalara geçildi. Hatırlayabildiğim, basın–yayın alanıyla ilgili metni Cavlı Çulfaz, göçmen işçilerle ilgili belgeyi Federal Almanya'dan Dr. Nazmi, köylü sorunu üzerine metni Mehmet Salmanoğlu, gençlik sorunu üzerine metni Adil Demirci, Kürt sorunu üzerine metni Şeref Yıldız, kadın sorunu üzerine metni Gönül Dinçer sundu. Ayrıca, sendikalar, yığın örgütleri konularında konuşmalar olduğunu hatırlıyorum. Yalnız kimlerin bu konuşmaları yaptıklarını hatırlamıyorum.

Konferans, PB'nin faaliyet raporunu, 73 atılımıyla hazırlanan partinin tüzük ve programını onayladı. Merkez Komitesi (MK) konusunda bir açıklama hatırlamıyorum. Onaylanan raporların, belgelerin PB'nin redaksiyonundan sonra yayımlanacağı açıklandı. Konferansın yapıldığına dair açıklamanın da herkes yerine vardıktan ve biraz zaman geçtikten sonra yapılacağı söylendi. Tarihi, 28 Ocak 1977 olarak hatırlıyorum

Konferans tamamlandıktan sonra akşam yemeğine oturuldu. Akşam yemeğinde herkesi fazlasıyla heyecanlandıran bir misafir, Sovyetler Birliği Komünist Partisi Merkez Komite aday üyesi ve dış ilişkiler bölümünün önemli isimlerinden Vadim Zagladin vardı.

Zagladin bir konuşma yaptı. Konferansın önemine değindi, destek verdi. Konuşmasında Marksist hareketteki bölünmeye dikkat çekti ve TİP'le birlik olmanın önemini belirtti. Bu beklenmedik bir şeydi. Şaşkınlık yaşandığını hatırlıyorum. Zagladin, TİP'in adını da anarak, olması gerekeni söylemişti. Zagladin'den sonra İsmail Bilen konuştu. SBKP'ye konukseverliğinden dolayı teşekkür etti. Konuşmanın diplomatik bölümü bittikten sonra, Zagladin'in TİP'le birlik fikrine karşı çıktı, TKP'nin doğru yolda olduğunu savundu. Yemekte herkesi şaşırtan şeyler olmuştu. Önce Zagladin sonra İsmail Bilen, beklenmedik içerikte iki konuşma yapmıştı.

O gün İsmail Bilen'in tutumu konferans delegeleri arasında destek bulmuştu. Zagladin'in konuşması sıkıntı yaratmış olsa da genel sekreter cevap vermiş, izlenen politikayı savunmuştu. Bu davranış hepimizden onay görmüştü. Daha sonraları, Zagladin'in yaptığı konuşmanın önemini anlayacaktık. Soldaki birliğin TKP–TİP birliğiyle sınırlı olmadığını da görecektik. O gün herkesin Zagladin'i değil, İ. Bilen'i doğru bulduğunu ve takdir ettiğini

hatırlıyorum. Bugün yeniden düşünürken, Zagladin'in haklı olduğunu ve TKP olarak bizlerin yanlış düşündüğümüzü biliyorum. Bildiğim bir şey daha var ki, o da İ. Bilen yanlış düşünmüş olsa da, inandığı gibi davranmış, doğru bildiğinin arkasında durmuştu. İ. Bilen'in bu tutumu saygıdeğerdir.

Konuşmalardan kısa bir süre sonra Zagladin yemekten ayrıldı. Konferans delegeleri ne yaptı, doğrusu ötesini hatırlamıyorum. Sabah kahvaltısından sonra "Kızıl Meydan'a tur var" dendi, sevindik. Kızıl Meydan'a otobüs gezisi yaptık. Ancak bu gezi otobüsten inmeden, camların arkasından şöyle bir seyirden ibaretti. Güvenlik nedenlerinden dolayı inip dolaşmak doğru değildi. Ama bu kadarı bile bizi müthiş sevindirmişti. Kızıl Meydanı, Kremlin Sarayı'nı ve Lenin Mozolesi'ni gördük. Bizi taşıyan iki uçakla Demokratik Almanya Cumhuriyeti'ne (DDR) döndük.

Konferans Sonrası Görüşmeler ve Açıklama

Konferans çalışmaları tamamlanmıştı. Politbüro ve Genel Sekreter görüşmeler yapıyordu. Çalışma alanlarıyla ilgili bilgi alıp yapılması gerekenler konusunda önerilerde bulunuyorlardı.

Ben, Topkapı bölgesindeki çalışmalar konusunda Genel Sekreter İsmail Bilen'le görüştüm. Görüşmede Aydın Meriç de bulundu. İsmail Bilen işçi sınıfı içindeki çalışmaya özel bir önem veriyordu. "Fabrikalar komünist partisinin kaleleridir" derdi. Topkapı bölgesi konusunda tüm detayları merak ediyordu. Örgütlendiğimiz fabrikaları tek tek soruyor, daha neler yapılabilir diye sorguluyordu. Örgütlenmede ağır davrandığımızı düşünüyordu. Hatırlayabildiğim, birkaç fabrika komitemiz vardı. Kimi fabrikalarda fabrika komitelerine bağlı birim hücrelerini kurma noktasındaydık. Bazı fabrika komiteleri için örgütlenme tamamlanmıştı, ancak bekletiyorduk. İşte bu noktada ağır davranmamak gerektiğini söylüyordu. Partiye üye olma konusunda da daha rahat olmak gerektiğini savunuyordu. Konferansa katılanlar bu görüşmelerden "partiye daha çok üye" kazandırma direktifiyle çalışma alanlarına döneceklerdi.

İsmail Bilen'le görüşmede hafızamda kayıtlı kalan bir konu da, parti aktivistlerinin sendikalardaki çalışmalarıyla ilgilidir. Teknik–İş Sendikası'nın İstanbul Şube başkanıydım. Galiba buradan çıkarak İsmail Bilen sendikalarda görev almamızın ne kadar doğru olduğu ile ilgili bir soru sordu. Yanıtım, sendikalarda görev üstlenmenin legal imkânları genişlettiği yönünde olmuştu. Aynı zamanda sendikal mücadeleye güç verdiğini anlatmaya çalış-

mıştım. Tam bu noktada, Aydın Meriç devreye girmiş, bana destek vermişti. O ana kadar susan Aydın Meriç sendikalarda çalışma konusu olunca konuşmuştu. Hem de anlık bir hareketle. İsmail Bilen bu noktada "peki, tamam" deyip konuşmayı bitirdi. İ. Bilen'in sendikal alandaki çalışmayı sorgular gibi soru sorması, Aydın Meriç'in devreye girişi dikkatimi çekmişti. Konu kapatılmış olsa da bu noktada bir sıkıntı olduğu hissine kapılmıştım.

DDR'a döndüğümüz günün akşamı birlikte yemek yedik. İkinci gün dönüşler başladı. Mehmet Salmanoğlu ile birlikte yola çıktık. Ev sahipleri havaalanına getirip, uçağa yolculadılar. Salmanoğlu ile birlikte önce Sofya'ya, sonra da İstanbul Yeşilköy Havaalanı'na indik.

Döndükten bir süre sonra konferans'ın yapıldığına dair açıklama ilk önce Yunanistan Komünist Partisi MK yayın organı *Rizospastis*'te yayımlandı. Bu haberi *TKP'nin Sesi* ve *Bizim Radyo* da yayımladı. Açıklamada, TKP'nin ulusal konferansının ülke topraklarında, Konya'da toplandığı söyleniyordu. Ele aldığı konular, onayladığı belgeler konusunda açıklamalarda bulunuluyordu.

Bu açıklama, günlük basında yankı buldu. Gazeteler TKP'nin Türkiye'de konferans topladığını haber yaptılar. Kimi yazarlar hükümetin uyuduğunu, İçişleri Bakanı'ndan açıklama beklendiğini yazdılar. TKP Genel Sekreteri İsmail Bilen'in aranan biri olduğunu, elini kolunu sallayarak Türkiye'ye girip çıktığını, böyle bir şeyin nasıl olabileceğini sorguluyorlardı. İçişleri Bakanı yaptığı açıklamada, İsmail Bilen adında birinin sınır kapıları ve havaalanlarından Türkiye'ye giriş yapmadığını söylüyor ve TKP'yi yalanlıyordu.

TKP üye ve yandaşları için parti konferansının toplanması, varlığının duyurulmasıydı. O güne kadar yok denen, "yurtdışında üç beş kişi" diye ifade edilen parti, konferansla varlığını tescil ediyordu. İllegal faaliyete mecbur bırakılan, hapis, sürgün ve ölümlerle yok edilmeye çalışılan komünist partisi, uzun bir aradan sonra, var olduğunu böyle açıklıyordu.

Konferansın TKP açısından sonuçları önemliydi. TKP son kongresini 1932'de toplamıştı. 1951 tutuklanmasından sonra, ülkedeki varlığı tartışılır olmuştu. Konferans bu duruma da bir yanıt oluyordu. Parti tüzük ve programı, 73 atılım kararı örgüt temsilcilerinden oluşan bir konferans tarafından onaylanıyordu. TKP'nin böyle bir meşruiyete ihtiyacı vardı. Konferans parti üyelerinin kendine güvenini sağlayan bir etken oldu. Konferanstan sonra parti örgütlerindeki hareketlilik bu anlamda daha da arttı.

Konferansa katılan delegenin çoğunluğu Türkiye'deki parti örgütlerindendi. TKP, Türkiye topraklarında faaliyet sürdüren bir partiydi artık.

Konferans İzlenimleri

Katılan biri olarak konferansın bende bıraktıklarını da aktarmak istiyorum. Yani gerçeğin görünmeyen yanını. Konferans sürecinde müthiş bir heyecan yaşamıştım. Farklı bir kimlik kullanarak yurtdışına çıkmıştım. Gezmiş olmamakla birlikte, sosyalist ülkeleri görmek, İsmail Bilen ve Aram Pehlivanyan (Ahmet Saydan) ile karşılaşmak ve tabii ki Vadim Zagladin'le. Sonra, partinin en yetkin toplantısına, konferansa katılan delegelerden biri olmak, konferansta konuşmak, tüm bunlar olağanüstü güzel duygular yaşatmıştı. Rüyada olmak gibi bir şeydi bu.

Duyguların dışına çıkınca, gerçeğin bir başka yüzü kendini gösteriyordu. Konferans, partiyi yönetim ve kadrolarıyla görme, durumu anlama imkânı vermişti. TKP tamamen yeni, genç, benim kuşak komünistlerden oluşan bir partiydi. Düşündükçe, tüm yükün bizim gibi genç insanların omzunda olduğunu fark ediyordum. Doğrusu, bu durumun bende hüzün yarattığını söyleyebilirim.

TKP'nin daha önce, ülkede örgütlü olmadığını, eski kuşak kadrolarından yoksun olduğunu bilerek partiye üye olanlardan biriydim. İnsan gerçeğin çıplak yüzüyle karşılaşınca, yine de ürküyor. Tamamen genç, bizim kuşak komünistlerden oluşan bir partiyi görünce, yani gerçeği tartınca başka türlü oluyor.

Bir de konferansta karşılaştığım birkaç olayın bende bıraktığı izlenimler, bu kaygıya kaynaklık eden bir başka etken oldu.

İlki, Kürt sorunu konusunda konferansa sunulacak belgeyi PB'yla tartışmanın ardından, Haluk Yurtsever'in bana sarılarak "müthiş bir şey yaptın" deyip gösterdiği tepkiydi. Haluk'la birlikte metni savunmuş, parti programının bu konudaki yetersizliğini anlatmaya çalışmıştık. Bu olaydan sonra fark ettim ki Haluk, PB'nin göstereceği tepki konusunda kaygı beslemiş, tartışma sırasında dikkatli davranmıştı. Daha sonra anlayacaktım ki Haluk'un bu kaygısı nedensiz değildi. Partinin tepesinde bir didişme vardı. Batı Almanya ile İngiltere örgütleri arasında sessizce giden bir kavgaydı bu. Ve Türkiye'den Aydın Meriç de buna katılacaktı.

İkincisi, Ali Durak ve Mustafa Demir'le olan sohbet ve buna eklenen Ali Söylemezoğlu. Bu olayda, parti yönetimindeki yetersizliğin nasıl anlamsız bir davranışa dönüştüğünü görmüştüm. Anlayabildiğim, bu arkadaşlar partinin büyümesinden, gelişmenin onları aşmasından korkuyorlardı.

Üçüncü olay, İsmail Bilen'le Topkapı bölgesi konusunda yapılan görüşmede, sendikalarda çalışma konusunda sorduğu soru ve Aydın Meriç'in ver-

diği tepkiydi. Burada da ülkede yapılan çalışmalar konusunda, yönetimde farklılık olduğunu düşünüyordum. İzahta zorlansam da, partinin tepesinde yetersizlik ve birbirine güven sorunu olduğunu hissetmiştim.

Doğrusu, Konya Konferansı'nın parti örgütleri üzerinde yarattığı olumlu etki, madalyonun bir yüzüydü. Konferans, bir güven tazeleme yaratmıştı. Madalyonun diğer yüzünde ise, yetmeyen, birbirine güvenmeyen bir yönetim ve genç kuşağın omuzlarına binen ağır bir yük vardı. Bu durum, her geçen gün kendini hissettirecek, parti içinde uyumsuzluğa kaynaklık edecekti. İşte 1977 Konya Konferansı ile ilgili hatırlayabildiklerim ve konferanstan bende kalanlar bunlardı.

TKP'nin Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da Örgütlenme Kararı

Konferanstan sonra, parti örgütleri üye alma çalışmalarına hız verdi. Bizim de Topkapı bölgesinde, önümüze koyduğumuz görevlerden biri bu oldu. Önce üye alınacak isimler belirleniyor ve bu amaçla bunlarla birlikte çalışmalar yapılıyordu. Bir anlamda "adaylık" dönemleri yaşanıyordu. Konferanstan sonraki süreçte "adaylık" dönemi (buna üye olmadan sınama dönemi de denebilir) kısaldı veya partiye doğrudan üye almalar başladı.

Oluşturmayı düşündüğümüz fabrika komiteleri için çalışmaya başladık. Daha doğrusu yapılan çalışmaları tamamlamayı hedefledik. Önemli bir konu da, Topkapı Bölge Komitesi'nin genişletilmesiydi. Konferanstan önce bu konuda adım atmayı düşünmüştük. Nabi üzerinden, bölgeye devredilen bir yoldaşı bölge komitesi için düşünüyorduk. Sonradan bu arkadaşın ilişkisi bizden alındı. Başka bir alana aktarıldı. Bunun üzerine bölge komitesini genişletme çabamızı beklemeye aldık. Konferanstan sonraki hedeflerimizden biri de buydu. 1 Mayıs'ı kutlama hazırlıkları için bölgeyi yönlendirmek, o günlerin önemli bir diğer faaliyeti olacaktı.

Konferanstan sonra bu işlere yönelirken ve daha etkin bir bölge örgütü hedefi için koşuşturma içindeyken, Nabi'den yeni bir öneri geldi. 1977'nin ya Mart ya da Nisan ayıydı. Nabi ile normal görüşmelerden birini yapıyorduk. Beklemediğim, ancak, heyecanlandıran bir öneriyle karşılaşmıştım. Diyarbakır'a gidip bölgedeki çalışmayı organize etmem düşünülmüş, benim düşüncem soruluyordu. Önce Mustafa Hayrullahoğlu'nun gitmesi düşünülmüş, Mustafa'yla konuşulmuş. Sonradan yeni bir değerlendirme yapılmış, Mustafa'nın da önerisiyle benim gitmemin uygun olacağı sonucuna varılmıştı. Yanıtım evet olmuştu. Bunun üzerine, Nabi bir dahaki görüşmemizde Aydın Meriç'in de olacağını, meseleyi o zaman daha geniş konuşacağımızı ifade etti. Mesele üzerine düşünmem ve hazırlıklı olmam gerekiyordu.

Uzun süredir, 1974'ten sonra bölgeye gitmemiştim. Aile ve tanıdık ilişkilerinden aldığım bilgiler vardı. Kürt hareketini izliyordum. Ancak, bölgede olmak, gelişmelerin içinde yer almak başka bir şeydi. Partinin bölgede bir faaliyeti var mıydı, bunu da bilmiyordum. Yine de düşüncelerimi toparlamam için hazırlanmak durumundaydım. Öyle de yaptım.

Bir sonraki görüşme Kadıköy yakasında gerçekleşti. Buluşma yeri İrvem Keskinoğlu'nun Feneryolu'ndaki eviydi. 12 Mart öncesinde bu evde kalmıştım. Aydın Meriç bizden önce gelmişti. İrvem evde yoktu. Evi bize bırakıp gitmişti.

Görüşmede Aydın Meriç bilgi verdi. Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgesinin örgütlenmesi biraz gecikmeyle gündeme gelmişti. Aydın Meriç bilgilendirirken, bölgede parti örgütü olduğunu, bu örgütte "belediye başkan yardımcıları"nın da bulunduğunu söylemiş, ancak üye sayısını ve örgütlenme alanlarını açıklamamıştı. Aydın Meriç'in anlattıklarından işleri yürüten bir örgütün var olduğunu düşünmüştüm. Bölgeye gittiğimde gerçek durumu öğrenecektim.

Kürt hareketi üzerine konuştuk. Kurabileceğimiz ilişkiler konusunda düşüncelerimi aktardım. Devrimci demokratlar (Kürdistan Öncü İşçi Partisi) ve *Özgürlük Yolu* (Türkiye Kürdistanı Sosyalist Partisi) çevrelerinden tanıdık isimler vardı. Bu gruplarla, politik görüşleri itibarıyla da yakın düşünüyorduk. Bu çevrelerle diyalog imkânı üzerine konuşuldu. Yalnız TÖB–DER'de bir farklılaşma vardı. *Özgürlük Yolu* çevresi, TSİP çevresiyle birlikte hareket ediyordu. Son kongrede de TKP taraftarı, Birlik ve Dayanışma grubuyla fena kapışmışlardı. Gerek TKP Politbürosunda *Özgürlük Yolu* yönetimine karşı gerekse *Özgürlük Yolu*'nun yönetiminde TKP'ye karşı, 12 Mart döneminden kalma önyargılar vardı. Bunu aşmak gerekiyordu. Diğer Kürt grupları konusunda, bölgeye gittikten sonra bir karara varabilirdik. *Rızgari* çevresiyle diyalog ihtimali yok denecek kadar zayıf görünüyordu. Bu çevrenin izlediği politik hat saldırgan, diyalogdan uzak bir hattı. Kürdistan Demokrat Partisi'nin (KDP) tutumunu merak ediyorduk. Ancak bu partinin son durumu konusunda fazla bilgimiz yoktu. Bölgeye gittikten sonra daha sağlıklı bir değerlendirme yapabilirdik.

Bölgedeki durum konuşulduktan sonra, sıra kararın ne zaman uygulanacağına geldi. Teknik–İş Sendikası'nda çalışıyordum. İstanbul'dan taşınmak gerekiyor muydu? Kısacası, yaşamımda ne gibi değişiklikler olacaktı? Zorunlu olarak Teknik–İş Sendikası'ndan ayrılacaktım. 1 Mayıs'tan sonra bölgeye gitmem gerekiyordu. Onun için de sendikaya durumu iletmem gerekliydi. Bölgeye gidip döndükten sonra tekrar oturup bölgeyle ilgili konuşacaktık. Evi taşımam gerekmiyordu; bir ayağım bölgede, bir ayağım İstanbul'da olacaktı. Aydın Meriç ve Nabi Yağcı ile bu görüşmenin sonunda, Diyarbakır'a yolculuk kesinleşti.

1 Mayıs 1977 ve Sıtkı Coşkun

Görkemli, hafızalardan silinmeyen 1 Mayıs 1977, karanlık, eli kanlı katillerin kana buladığı 1 Mayıs 1977 yaklaşıyordu. 1976 1 Mayısı'ndan sonra, 1 Mayıs 1977'ye büyük bir istekle hazırlanılıyordu. DİSK'e bağlı sendikaların her biri, kendine göre bir çalışma yürütüyordu. Teknik–İş için, işkolunu tanımlayan bir sunum hazırlığına giriştik. Bu iş için, bir kamyon kiraladık. Kamyonun kasa kapaklarını açtık. Kasaya bir masa ve sandalye, masanın üstüne bir daktilo yerleştirdik. Sandalyeye bir arkadaş oturdu. Nereden bakılırsa bakılsın, hareket halinde bir büro görüyordunuz. Kamyonun dört tarafına DİSK–Teknik–İş flamaları konmuştu. Her şeyiyle, büro işkolunu yalın bir şekilde ifade ediyordu. Doğrusu, bunları anlatırken bugün yine heyecanlandığımı söylemeliyim. Çünkü gösteri ilgi uyandırmıştı.

Teknik–İş küçük bir sendikaydı. Sınırlı imkânlarla 1 Mayıs'a hazırlanmıştı. Diğer sendikaların hazırlıklarını okuyucu tahmin etmelidir. Örneğin, T. Maden–İş Sendikası, bölge bölge hazırlık yapmış, Saraçhane ve Beşiktaş olmak üzere, iki ayrı koldan yürüyüşün hem başını çekiyor hem de güvenliğini sağlıyordu. TÖB–DER, gençlik örgütleri, Kürt hareketi, Barolar, Tabipler Birliği, Mimar ve Mühendis Odaları, sanatçılar, kadın örgütleri, vb. geniş bir toplumsal yelpaze, DİSK'in öncülüğünde bu kutlamaya katkıda bulunmak için tüm imkânlarını seferber etmişlerdi. Katılan tüm sosyal grup ve hareketler en iyiyi yapma çabası içinde olmuşlardı.

Soldaki ezici çoğunluk eyleme destek veriyordu. Maocu gruplar DİSK'in eylemine karşıydı. Onlara göre, DİSK'in başındaki "sendika ağaları" işçi hareketine "ihanet" ediyorlardı. Ayrıca, "Sovyet revizyonistlerinin uşaklığını yapanlar"la işbirliği içindeydiler. 1 Mayıs'ı kutlamaya DİSK'in hakkının olmadığını, bu işin "sahipleri"nin kendileri olduğunu iddia ediyorlardı.

DİSK, Maocu grupları eyleme davet etmemişti. Ancak onlar, "zorla da olsa" eyleme katılacaklarını açıkladılar. Bunun anlamı, "eylemin düzenini bozacağım, 1 Mayıs kutlamasını provoke edeceğim" demekti.

Ülkücü militanların cinayetleri artıyordu. Radikal sol gruplar, ülkücülere aynı şekilde yanıt veriyordu. Görünmeyen bir el, ülkede şiddeti körüklüyordu. İşte, 1 Mayıs 1977'ye böylesi bir ortamda hazırlanılıyordu. Maocu grupların, 1 Mayıs kutlamasına karşı aldıkları tutum, gerilimin, eylem öncesi kaygıların artmasına yol açacaktı.

1 Mayıs günü heyecan fazlaydı. Eylemin görkemliliğini anlatmak, o günü tasvir etmek kolay bir iş değil. Sabah saatlerinden itibaren, Saraçhane ve Beşiktaş'ta toplanan kalabalıklar Taksim Meydanı'na aktı durdu. Kalabalığın alana yerleşmesi, akşamüzerine kadar sürdü. Alana giren her sendika, dernek ya da grup, eylemin yönetildiği kürsünün önünden geçerek, belirlen-

miş yerlerine geçiyordu. Kürsüden, her grup anons edilip tanıtılıyordu. İşçi hareketinin en yığınsal kutlaması yapılıyordu. Alana yerleşim tamamlanamadan, DİSK Genel Başkanı Kemal Türkler konuşmasını yapmaya başladı. Her şey normal gidiyordu. Herkes kaygılarından sıyrılmıştı. Maocu gruplar Saraçhane yönünden geliyorlardı. Arka sıralarda yer alıyorlardı ve henüz alana girememişlerdi.

Güvenliği sağlayanlar bir olay çıkmaması için büyük çaba gösteriyordu. DİSK Genel Başkanı Kemal Türkler'in konuşması bitmek üzereydi. Herkes eylemin bittiğini düşünmeye başlamışken, arkadan silah sesleri gelmeye başladı. Ne oluyor demeden ortalık karıştı. Ve o büyük eylem kana bulandı, 36 insanın canına mal oldu.

Eylemin ardından bilgiler toplandıktan sonra olayın nasıl olduğu ortaya çıktı. Maocu grupların Tarlabaşı Caddesi'nden Taksim'e yaklaştıkları sırada; güvenliği sağlayan işçilere ateş açılmıştı. Açılan ateşten Saraçhane yürüyüş kolunun koordinasyonundan sorumlu T. Maden–İş Yürütme Kurulu üyesi Murat Tokmak ve T. Maden–İş Topkapı bölgesine bağlı işyerlerindeki işçilerden oluşan güvenlik görevlileri yaralanmış; bu işçilerden biri de hayatını kaybetmişti. Burada ateşlenen silahların sesleri meydana ulaşamıyordu. Ortaya çıkan kargaşa da alana yansımamıştı. Kemal Türkler'in konuşması nedeni ile alandakilerin dikkati başka yöndeydi. Heykel ile Sular İdaresi binası arası boş sayılırdı. Bu sırada Elmadağ yönünden alana giren Dev–Yol konvoyu girişini tamamlıyor; heykel ile alan arasında konumlanıyordu.

Alandan duyulan ilk silah sesleri Taksim Meydanı'nın, İstiklal Caddesi'ne girişle, Tarlabaşı Caddesi arasındaki Sular İdaresi binasının üstünden gelmişti. Kim oldukları bilinmeyen (!) şahıslar, meydandan duyulan ilk atışları oradan yapmışlardı. Bunu alanı boydan boya geçen bir araçtan, otel pencerelerinden açılan ateş izlemiş; harekete geçen polis panzerlerinin sirenleri ve attıkları ses bombaları tüm alanda paniğe yol açmıştı. Intercontinental Oteli'nin[50] yanından Kazancı Yokuşu'na inen sokakta on sekiz kişi taranarak ve ezilerek hayatını kaybetmişti. Teknik–İş'in, 1 Mayıs eylemi için hazırladığı kamyon, tam da bu yokuşun ağzında park etmişti. Kemal Yıldız (kardeşim) ve Fevzi Karadeniz, bu yokuştan aşağı inmeyi düşünmüşler. Otelin oradan, yokuştan aşağıya koşuşturan kalabalığın tarandığını görüp kendilerini Teknik–İş kamyonuna atmışlar, saniyelerle ölçülecek bir zaman diliminde kurtulmuşlardı.

Faili meçhul cinayetler ülkesi Türkiye'de, bugün, bu görünmeyen (!) elin ne olduğunu bilmeyen yok artık. Ancak, o gün için her şey bu kadar anlaşılır değildi. İşçi hareketinin hak mücadelesine kan ve gölge düşmüştü.

---

50. Bugünkü The Marmara Oteli.

Ölü sayısı daha fazla olabilirdi. Düşünüldüğünde, bir katliam örgütlendiğini görmek zor değil. Kalabalığa ateş açmak, o gün yüz binlerle ifade edilen bir kalabalığı paniğe sürüklemek. O alanda buna fırsat vermeyen yürekli bir ses, katliamın büyümesini önledi. Bu yürekli sesin sahibi Sıtkı Coşkun'du.

Sıtkı Coşkun'u, o gün için herkes, önce meydana akın eden kalabalığı alana yerleştirirken, kürsüden yükselen, keyif veren, coşkulu sesiyle hatırlayacaktır. Silah sesleri duyulup kalabalıkta telaş başladığında, "sakin olun, yere oturun, herkes otursun" daha sonra "şimdi yürüyün, yavaş yavaş, kürsünün etrafında toplanın" diyen o hayat veren sesiyle de hep anacaklardır.

Bugün gibi hatırlıyorum. Sular İdaresi ile konuşmanın yapıldığı kürsünün bulunduğu alanın ortalarında bir yerdeydim. Aynı bölgede, Teknik–İş Genel Sekreteri Faik Güleçyüz ve Yürütme Kurulu üyesi Cahit Baylav da vardı. Nasıl hareket edeceğimi düşünürken, Sıtkı'nın sesini duydum; "sakin olun, yere oturun" diyen sesi. Ve aynı şeyleri bağırarak tekrarlamaya başladım. Etrafta, birçok insanın "oturun, sakin olun" deyip, Sıtkı'ya katıldığını gördüm. Kalabalık, Sıtkı, "otur" deyince oturuyor, "şimdi kalkın, kürsüye doğru yavaş yavaş yürüyün" deyince kalkıp kürsüye doğru yürümeye başlıyordu.

Biz, sekiz kardeşin beşi o gün oradaydık. Eşim ve annesinin karnında, birkaç hafta sonra aramıza katılmayı bekleyen yeğenim Olga da meydandaydı. Ve bizim gibi on binlerce insan. Sıtkı'nın o yürekli sesi olmasaydı, kim bilir ölüm hangimizi yakalayacaktı.

Sıtkı 1948 doğumluydu, 1998'de aramızdan ayrıldı. Ömrünün otuz yılı aşkın bölümünü emekçilerin kurtuluş mücadelesine verdi. Altmışlı yıllardan iki binlere kadarki uzun yürüyüşte ter döken, iz bırakan isimlerden biriydi. Son birkaç yıl dışında tüm politik yaşamımız birlikte geçti. Sonradan farklılaştık, birçok arkadaşımla farklılaştığımız gibi. Mücadele arkadaşım, dostum, kardeşim olarak onu sevgiyle anıyorum.[51]

---

51. Sıtkı'yla ilgili unutamadığım, bizden ayrıldığı o acılı günlerde, yaşadığım bir olayı da aktarmadan edemeyeceğim. Sıtkı için Özgürlük ve Dayanışma Partisi'nin (ÖDP) Tünel'deki binası önünde bir tören düzenlenmişti. ÖDP'nin genç genel başkanı talihsiz bir konuşma yaptı. Sıtkı'nın cenazesi başında, onun eski mücadele arkadaşlarına sataştı. Feridun Gürgöz, Yusuf Kıtıki, Mehmet Karaca, Ahmet Kardam, eşim ve ben kortejden ayrıldık. Fena halde canımız sıkılmıştı, mezarlığa ayrı gitmeye karar vermiştik. Sıtkı omuzlarda yol alıyordu. Öfkemizi soğutmak, biraz zaman geçirmek için kendimizi bir kahveye attık. Sonra yola koyulduk. Taksim Meydanı'nda, mezarlığa nasıl gideriz diye konuşuyorduk. Meydandaki temizlik işçilerinden biri konuşmamıza kulak vermiş, "cenazeye mi yetişeceksiniz" diye sordu. "Evet" dedik. "O işçilerin dostuydu, başınız sağ olsun" demez mi. Birbirimize baktık, Sıtkı için söylenen hak edilmiş sözler, acımızı hafifletmişti sanki.

1 Mayıs 1977'ye, Türkiye'nin değişik bölgelerinden geniş katılım olmuştu. Katılanlar günlerce hazırlık yapmış, davul zurna eşliğinde yola çıkmışlardı. Eylemden sonra ise coşkunun yerini, şaşkınlık ve hüzün almıştı. 1 Mayıs 1977 yığınların eylemliliğindeki kırılma noktalarından biri oldu. O güne kadar gelişen yığınsal eylemlilik bu olaydan sonra durulmuş ve bir yıl içinde geri çekilmeye dönüşmüştür.

1977 yılı aynı zamanda seçim yılıydı. Haziran ayında genel seçimler, sonbaharda da yerel seçimler yapıldı. Genel seçimlerde, Ecevit'in CHP'si, iktidardaki Demirel'in AP'sini zorluyordu. Herkes o yıl Ecevit'in tek başına iktidar olacağını düşünüyordu. Ecevit, son seçim mitingini İstanbul Taksim Meydanı'nda, 1 Mayıs katliamının yaşandığı meydanda yapacaktı. Mitinge birkaç gün kala başbakan Demirel, Ecevit'e Taksim Meydanı'nda suikast girişimi olacağını haber verdi. İlginçti, başbakan, ana muhalefet liderine, başbakanlık yapmış bir siyasi lidere, "suikast" ihbarında bulunuyor. Ancak kim ve niçin sorularını, neden böyle bir girişimi önleyemediğini de yanıtsız bırakarak. Ecevit, suikast girişimi iddiasına rağmen Taksim Meydanı'na geldi. Halk Ecevit'i yalnız bırakmadı.

Ecevit'in yığınların desteğini arkasına alması nedensiz değildi. İşçi hakları ve demokratik talepler konusunda umut veriyordu. Halkın "Karaoğlanı"ydı Ecevit. Hak ve özgürlük arayan yığınlar, 1973 ve 1977 seçimlerinde Ecevit'e büyük destek verdi. Ancak, yaratılan gerginlik ve erkene alınan seçim tarihiyle, Ecevit'in CHP'si iktidarın kapısında durduruldu.

Bundan sonra terörün tırmanışa geçişi başladı. Her gün sokaklarda katledilen insanların sayısı artarken, toplumda tanınan isimler de hedef seçildi. Ve yüzü aşkın insanın hayatına mal olan Kahramanmaraş katliamıyla, toplumun üstüne bir korku kâbusu çökecekti. Her gün kaldırılan cenazeler, yeni çatışmalara yol açacaktı. Hak arama talebiyle yola çıkan kalabalıklar yerini omuzlarında tabut, acı ve öfkeyle haykıran militan gruplara bırakacaktı. Bu da kaygı ve korkuyu artırmaktan öte sonuç vermiyordu. İşte, 1 Mayıs 1977'deki katliamın anlamı, bu acı günlerin ardından daha doğru anlaşılacaktı. 1 Mayıs kutlamasına saldırı düzenleyen karanlık eller, 12 Eylül askeri darbesiyle amaçlarına ulaştılar. Olay, sayısız faili meçhul (!) arasında yerini korumaya devam ediyor. Bunca karanlık, aydınlanmamış cinayeti bağrında gizleyen bir toplumda, adalet sağlanır mı? Hak ve hukuka saygı kendine yer bulur mu? İnsan yaşadıkça umut etmeyi bilmeli. Ancak ter dökmeden, bunca kirliliği temizlemeden, umut gerçeğe dönüşemez.

Hoşça Kal İstanbul

Mayıs ayında Diyarbakır'a gidiş hazırlıklarımı tamamladım ve yola çıktım. Topkapı bölgesindeki çalışmayı Nabi'ye devrettim. Teknik–İş Sendikası'ndan ayrılma isteğimi yönetime ilettiğimde ilk karşı çıkan Genel Başkan Turhan Ata oldu, ayrılmamam için ısrar etti. Sendikayla ilişkimin devamı için, Doğu ve Güneydoğu Bölge Koordinatörlüğü görevi verildi. Bu görevi amatör olarak sürdürecektim. Teknik–İş İstanbul Şubesi'ni Fevzi Karadeniz'e bıraktım. Her şeye yeniden başlamak üzere yeni bir yolculuğa çıkıyordum.

Bölgeye gidiş için hazırlanırken, Sait Güven yanıma gelmiş, bölgeye yerleşmek üzere İstanbul'dan ayrılacağını söylemişti. Politik faaliyette birlikte olduğu arkadaşlarla uyum sorunu yaşıyordu.

Ömer Ağın, nişan ve evlilik hazırlıkları içindeydi. Bana uğradı, Sait Güven'in kimseyle anlaşamadığını, sorunlar yaşandığını, yardımcı olmamı istemişti. Sait Güven yaşamı konusunda yeni bir karar arifesindeydi. Çevresiyle yaşadığı sorunların kendisinden kaynaklandığını söylüyordu. Diyarbakır'a evlenmek için gidecek ve orada yerleşecekti. İş problemi vardı. Diyarbakır'da Temel Dağıtım'ın bir şubesi açılacaktı. Benim de ilk çözmeyi düşündüğüm konulardan biriydi. Kitap dağıtımı, bölgedeki politik faaliyet açısından da önemliydi. Sait Güven'le konuştuk. Temel Dağıtım'ın Diyarbakır şubesinde profesyonel eleman olarak çalışacaktı. Sosyal güvencesi ve geçimini sağlayacak bir ücreti olan işti. İşi keyifle kabul etti. Haziran ya da temmuz ayında Temel Dağıtım'ın Diyarbakır şubesi açıldı, Sait Güven de çalışmaya başladı.

Bölgeyle ilgili ilk bilgileri sevgili Vedat'tan aldım. Beş parti üyesi vardı. Sorumlu Vedat'tı. İsfendiyar Eyyüboğlu (tıp öğrencisi), Kemal Ezber (öğretmen, o sırada Diyarbakır Belediyesi'nde Başkan Vekili), Berat Beran (eczacı). Bu dört arkadaş, 1975–1976 yıllarında Mustafa Hayrullahoğlu ve Vedat tarafından partiye alınmış. Beşinci kişi, Ahmet Mekki Dalaba (öğretmen), Diyarbakır'a gitmemden bir iki hafta önce, İstanbul'da öğretmen hareketi içindeki arkadaşlar tarafından partiye alınmış. Bu arkadaş, bölgede parti çalışması başlayacak diye, sayıyı artırma adına aceleyle, hiçbir açıklama yapılmadan partiye üye yapılmış. Vedat'ın ne kendisi hakkında ne de bu arkadaşın parti faaliyeti konusunda bir bilgisi vardı. Ahmet Mekki'ye "bölgeye git, Vedat ile ilişki kur" denmiş. Vedat da Lice'ye giderek görüştüğü Ahmet Mekki'ye "bekle, bir arkadaş gelecek" demiş. Gittiğimde Ahmet Mekki beni bekliyordu.

Parti komitesi üç kişiden oluşuyordu. Vedat (sekreter), İsfendiyar Eyyüboğlu ve Kemal Ezber (komite üyeleri). Berat Beran tek ilişki olarak Vedat'a bağlıydı. Berat, 12 Mart döneminde CHP'ye üye olmuş. Bir dönem Diyar-

bakır il başkanlığını yapmış. Çevresinde CHP'li olarak biliniyordu. Görüştüğümüzde, politik faaliyet olarak yapacak bir şeyi yoktu. Diyarbakır'ın tanınan bir ailesindendi. Gönlü bizden yanaydı. Ancak ailesi ve iş hayatı onun için her şeyin önündeydi. Bunu samimiyetle ifade etmişti. İstanbul'dan birbirimizi tanıyorduk ve dostluğumuz vardı. Bir iki görüşmeden sonra, Berat'ın da isteğiyle, dost kalmak üzere, parti ilişkisine son verdik.

Bir parti birimi vardı, ancak bu birim, komite olarak tüm bölgeyi etkileyecek merkezi bir faaliyet göstermiyordu. Vedat, 12 Mart öncesi Kürt hareketi içinde yer almış, çevresinde sevilen, ağırlığı olan bir isimdi. Diyarbakır DDKO'nun (Devrimci Doğu Kültür Ocakları) kurucu ve yöneticilerindendi. 12 Mart döneminde Niyazi Usta ve diğer Kürt tutuklularla birlikte hapis yatmıştı. Beyefendi kişiliğiyle birlikte kaldığı arkadaşlarının sevgisini kazanmıştı. 12 Mart sonrasında Tıp Fakültesi'nde öğrenci gençlik hareketinin toparlanmasında aktif rol aldı. Onun başında bulunduğu ekip DÜÖD (Dicle Üniversitesi Öğrenci Derneği) isimli derneği kurdular. Bu dernek Diyarbakır'da 12 Mart sonrasının ilk öğrenci derneğiydi. Öğrenci hareketi bu dernek etrafında toparlandı. Politik hareket yükseldikçe bu öğrenci derneği hem ilgi merkezlerinden biri oldu hem de çeşitli fakülteler bu girişimi örnek alarak dernekler oluşturmaya başladılar. Eğitim enstitüsü öğrencilerinin kurduğu DYÖKD (Diyarbakır Yüksek Öğrenim Kültür Derneği) bu etkiyle kurulan en önemli dernektir.

Kemal Ezber, Eğitim Fakültesi'nde öğrenci hareketinde öne çıkmış cesareti ve girişkenliği ile kabul gören öğrenci liderlerindendi. O dönem hem öğretmen okulu hem de eğitim enstitüsündeki milliyetçi öğrenciler ile yer yer çatışmalar başlamıştı. Bu saldırılar silahlı saldırılar olmamasına rağmen öğrencilerin okul güvenliklerini tehdit ediyordu. Kemal bu saldırılara tek başına göğüs gerenlerdendi. Bir saldırıda da yaralanmış hastaneye kaldırılmıştı. Diğer yandan mezuniyet sonrası, CHP gençlik kollarındaki ilişkileri vasıtasıyla Berat Beran ile birlikte hem bu çevrede toparlanmış gençlik kesimini etkiliyorlar hem de ilerici gençlik hareketi için olanaklar yaratıyorlardı.

İsfendiyar Eyyüboğlu, Tıp Fakültesi'ne girdiği yıllardan itibaren Vedat'ın yanında yer almış, öğrenci gençlik hareketinde aktif görevlerde bulunmuştu. Vedat'ın mezuniyet döneminin yaklaşmasıyla, 1976'dan itibaren DÜÖD içindeki faaliyeti İsfendiyar yönlendirmişti.

Komitenin partiyle bağlantısı yok denecek düzeydeydi. 1976'da Turgut Metin Öztürkoğlu'na bağlamayı denemişler. Turgut Metin ancak bir kez uğramış. Sonrasında İsfendiyar, Adana'ya giderek Necmettin Meriç kanalı ile bir kez, bir kez de Necmettin'in Diyarbakır'a gelmesi ile ilişki kurmuş. Bu

görüşmelerde MK yayın organı *Atılım* da iletilmiş, düzenli bir ilişki geliştirilememişti. Daha sonraları da *Atılım*'ları İstanbul'a giderek Mustafa Hayrullahoğlu'ndan alıp trenle Diyarbakır'a getirmişlerdi.

Bölgede partinin küçümsenmeyecek sayıda taraftarı vardı. Öğretmen hareketi (TÖB–DER) içindeki TKP taraftarları, "birlik dayanışma" adıyla hareket ediyorlardı. Diyarbakır, Siirt, Van gibi bölgenin değişik illerinde, parti taraftarı "birlik dayanışma" grupları vardı, TÖB–DER Lice Şubesi yönetimindeydiler. Gençlik hareketinde, İGD'nin Diyarbakır, Ergani ve Batman'da İGD'nin etkili ilişkileri vardı.

Bölgedeki örgütlü güçler, Kürt hareketindeydi. Kürdistan Öncü İş Partisi (PPKK) –Devrimci Demokratlar (DDKD) olarak biliniyordu, merkezleri Diyarbakır'dı. Türkiye Kürdistanı Sosyalist Partisi (TKSP) *Özgürlük Yolu* olarak biliniyordu, bölgedeki önemli örgütlenmelerden biriydi. *Rızgari* grubunun merkezlerinden biri, Diyarbakır'ın Ergani İlçesi'ydi. Ergani'deki gençler *Rızgari* ile İGD arasında bölünmüştü. Bir diğer etkin oldukları yer Siverek ve Van'dı. Bir diğer güç Kürdistan Demokrat Partisi (KDP) idi, KUK (Kürdistan Ulusal Kurtuluşçuları) adıyla anılıyordu. Türkiye Komünist Partisi'nin bölgeyi yöneten bir örgütü olmamasına karşın, öğretmen ve gençlik hareketinde, işçi hareketinde yarattığı etkiyle önemli şayıda taraftarı vardı. Organize edildiğinde, bölgede, Kürt hareketinden sonra önemli bir güç olarak ortaya çıkacaktı. Tarih olarak, gerek solda gerekse Kürt hareketinde herkesin saflarını seçtiği bir dönemdi. TKP, bölgeye diğer bölgelere göre gecikmeli olarak giriyordu. Buna karşın, onu bekleyen önemli bir taraftar kitlesi vardı. Bu durum, o tarihlerde, TKP'nin ülkedeki politik faaliyetinin etkinlik derecesini gösteriyordu.

Bölgedeki durum hakkında aldığım bilgi, yapılacak epey işin olduğunu gösteriyordu. Partinin örgütlenmesi için müsait bir taraftar kitle vardı. Bu atılacak adımları kolaylaştırıcıydı. Partiye üye almalar, Kürt hareketiyle diyalog, bölge için yeterli sayıda kadro vb. İşe yeni başlamanın telaşı, "başarabilecek miyim" kaygısı. İstanbul'da aktarılan bilgiler, parti örgütü konusunda abartılı da olsa, TKP yandaşı kitlenin varlığı, işe sıfırdan başlanmayacağını da gösteriyordu.

Niyazi Usta

Diyarbakır'a gidip Niyazi Usta ve Mehdi Zana'yı görmemek, onların dükkânına uğrayıp çaylarını içmemek ve sohbetlerine katılmamak mümkün mü? O günlerde, bölgeye giden her ilerici insanın ilk ziyaret ettiği yer;

Niyazi Tatlıcı ve Mehdi Zana'nın terzi dükkânıydı. 1974 affından sonra, ikili Silvan'da işlerine devam etmeye çalışmıştı. Ancak işler eskisi gibi olmayınca, yeni kararlar almak durumunda kalmışlardı. Mehdi Zana, yurtdışına, Fransa'ya işçi olarak gitmeyi düşünmüş. Bu konuda hazırlık yaparken, kendisini yetiştiren ustasını, Niyazi Tatlıcı'yı yalnız bırakamamış, kararından vazgeçmiş. Fransa'ya gitmek için denkleştirdiği parayı, Diyarbakır'da bir dükkân kiralayarak Niyazi Usta'ya sürpriz yapmış ve ikili, Silvan'dan Diyarbakır'a taşınmışlardı. İşyerleri, Diyarbakır'ın merkezinde, Ar Pasajı'ndaydı. Niyazi Usta, prostat kanserine yakalanmış, Mehdi Zana, imkânını zorlayarak, yurtdışına, Çekoslovakya'ya götürmüştü. Niyazı Usta'nın hastalığı ağırlaşmıştı. Vedat, hastalığı süresince, Niyazi Usta'yı yalnız bırakmamış, elinden geleni yapmaya çalışmıştı.

Vedat'la, Niyazi Ustayı görmek üzere sözleştik. Evde yatıyordu. Bizi görünce yataktan kalkmayı denedi. Mani olduk. 1970'te tanışmıştık. Diyarbakır dışından gelen eski bir tanıdığın ziyaretine fazlasıyla sevinmişti. Sıcak bir karşılama oldu. Hastalık son aşamasındaydı. Sohbet ettik. Vedat'tan ilaç istedi. Sözünü ettiği ağrı kesici morfinlerdi. Tedavi şansı tükenmişti. Hüzünle ayrıldık. Dışarıda, Vedat, "artık morfinlerin etkisi de yok, ağrıları kesmiyor" demişti. İnsanın çaresizlik içinde sevdiği, saygı duyduğu birinin göçüp gitmesine seyirci kalması zor ve acı verici.

Niyazi Usta'nın nüktedanlığından söz etmiştim. Kürt hareketinde bölünmelerin başladığı, gruplaşmaların filizlendiği günler. Kürt sorunu üzerine tartışma var. Niyazi Usta ve Mehdi Zana'nın terzi dükkânı politik unsurların uğrak yeri, politik tartışmaların adresiydi. Bu tartışmalarda, Niyazi Usta, sinirlenince basardı küfrü. Tanıyanlar da onun bu küfürlerine alınmazdı. Bir gün yine Kürt sorunu üzerine tartışmada şöyle der, "bizim bu Kürtler, manava giderlerse önce sorarlar, bu portakalda bizim mesele (Kürt sorunu) var mı? Eğer manav, "var" derse, portakalı alırlar. Yok derse, portakal almadan dönerler." Ardından, bildik öfkesiyle basardı kalayı. Bu sözlerde, her şeyi Kürt sorunu açısından izah eden, Kürt sorunu dışındaki konulara duyarlı olamayan bakış açısına eleştiri vardı.

Niyazi Usta gibi düşüncesinde samimi, Marksist bir Kürdün, bu tepkisini anlamak mümkün. O, Kürt insanıyla kavga da etse, onların, davalarında haksız olmadığını unutmuyordu. Kürt insanının darlığına kızardı. Ancak bu onlardan vazgeçmek anlamında değildi. Kürt halkının davasını anlıyor ve sahipleniyordu çünkü onlarla birlikte yaşıyor ve onlarla birlikte kavga veriyordu.

Kürt sorunu konusunda, bu derece katı milliyetçi yargıların egemen olduğu bir coğrafyada, yalnız bir halkın, davasına kıskançlıkla sarılmasındaki

masumiyeti anlayabilmek, o kadar da zor olmamalıdır. Kürt insanının yalnızlığından kaynaklanan güvensizlikle, "önce benim davam" diyen tutumunu adil yargılamak için katı milliyetçi yargıları yenmek gerekir. Türkiye'nin temel problemlerinden biri, ezilen bir halk olarak Kürtleri anlayabilmektir. Bugün yeniden düşünürken, soruna ilgi duyan herkesin, yukarıdaki sözlerden kendi payına bir şeyler düştüğünü görmesinde yarar var. O sözlerin sahibi Niyazi Usta, Kürt insanıyla birlikte kavga veren biriydi. Milliyetçi önyargılarla da mücadele ediyordu. Bugün "vatan millet" nutuklarının yaslandığı milliyetçi yargılarla, kim ne kadar mücadele ediyor. Doğrusu birazcık olsun düşünmeye ihtiyaç var.

O gün Vedat'la iki TKP'li olarak Niyazi Usta'yı[52] ziyaret etmiştik. Ziyaret sırasında sıcak, hesapsız, içten bir diyalogumuz olmuştu. Niyazi Usta, kardeşini tembihler misali, ihtiyaçlarını Vedat'a iletmişti. Vedat da tüm içtenliğiyle dinlemiş ve yapacaklarını anlatmıştı. Bugün bu tür ilişkiler kaldı mı, bilmiyorum? O gün, dostluğun, kardeşliğin temiz bir örneğini yaşamıştım.

Daha sonra, Mehdi Zana'ya uğramak üzere Vedat'la ayrıldık. Vedat işe, ben de terzi dükkânına doğru yola çıktım. Dükkâna giderken, yolda Mehdi Zana ile karşılaştım. Her zamanki gibi yine koşturuyordu. Ayaküstü sohbet ettik. Sonbaharda yerel seçimler vardı. Mehdi, Diyarbakır belediye başkanlığına adaylık için hazırlanıyordu. Kararını, Ankara'ya gidip arkadaşlarıyla konuştuktan sonra açıklayacağını anlattı. "Döndükten sonra daha geniş konuşuruz" dedi.

İstanbul'da Bölge Değerlendirmesi

Kısa süre sonra İstanbul'a döndüm. İstanbul'da parti ile görüşmede ilk değerlendirmelerimi aktardım. Bölgede merkezi örgütlü parti faaliyeti yoktu. Yapılması gereken ilk iş, parti yandaşı potansiyeli örgütleyecek ve onu harekete geçirecek ilk ilişkileri kurmaktı. Mevcut taraftarların içinde yönetici özellikleri olan, ilk parti üye adaylarını belirlemek ayrı bir dikkat ve çaba gerektirecekti.

---

52. Bu ziyaretimiz, sevgili Niyazi Usta'yla son karşılaşmamız olmuştu. Kısa bir süre sonra aramızdan ayrıldı. Diyarbakır'ın Silvan İlçesi'nde bir terzi. Halktan biri. Kimden, ne zaman ve nasıl etkilendiğini bilmem. 1960'lı yıllarda küçük bir kasaba terzisi. Zeki, nüktedan. Nesli tükenen özel bir insan. İz bırakması da ondan. 1960'lı yıllara yolculuk yapıp Diyarbakır'a söz geldiğinde, tanıyanın tanımayanın andığı bir güzel insan. Unutulmamayı hak edenlerden.

Gençlik kesimindeki hareketliliği toparlayacak, İGD (İlerici Gençler Derneği) merkeziyle ilişkileri düzene koyacak bir destekçi kadro talebinde bulundum. Bu konudaki talebim kabul edildi. Salih Turcan konusunda anlaştık. Salih Turcan, Ergani kökenliydi. İGD'nin kuruluş çalışmalarına katılmış, 1976'da altı aylık parti okulu eğitiminden geçmişti. Hareketli, enerjik bir arkadaştı. Gençlik kesimini toparlamada yardımcı olacağına inanıyordum.

Bölgeye bir kadro takviyesi daha gerekiyordu. Bölgenin toparlanmasında bana yardımcı olacak, işin önemli bir kısmını paylaşabilecek birine ihtiyaç vardı. Bu kişiyi, bölgeye yabancı olmayan, yönetici özellikleri olan bir arkadaş olarak düşünmüştüm. Bunun o gün için mümkün olmadığı söylendi. Önerdiğim arkadaşlar, politik faaliyetlerinden dolayı bölgeye gelecek durumda değildi.

Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da İlk Adımlar

1977'de Doğu ve Güneydoğu bölgesindeki çalışmaya böyle başladık. İlk iş olarak İsfendiyar Eyyüboğlu'nun İGD çalışmasında aktifleşmesini sağlamak gerekiyordu. O dönemde *İlerici Yurtsever Gençlik* Dergisi'nin bürosu vardı. İGD şubesi kurulmak üzere idi. Kemal Yıldız ve Mustafa Dağcı aktifti. Alınan kararla ikisi de aynı dönem partiye davet edildi. Daha sonra İGD şubesi kuruldu. Şube kurulurken başkanın kim olacağını konuştuk. Mahmut Şimşek'i önerdiğimi hatırlıyorum. Daha sonra Kemal'in uygun olduğu kararına varıldı. İsfendiyar'ın sorumluluğunda Kemal ve Mustafa ile gençlik komitesi kuruldu. Daha sonra Salih Turcan geldiğinde gençlik komitesi sorumluluğunu aldı.

Öğretmen hareketi için Ahmet Mekki ile görüştük. Bölgede aktifleşebilecek arkadaşlar üzerinde konuştuk. Kendi durumunun uygun olmadığını söyledi. Mehmet Çakmak'ın adını verdi. Mehmet Çakmak'ın politik olarak kendisinden daha gelişkin olduğunu, politikaya Mehmet'ten etkilenerek girdiğini anlattı. Bunun üzerine, Çakmak'la görüşme konusunda anlaştık. Ahmet Mekki Lice'deki çalışmalara katılacaktı.

Mehmet Çakmak, Karacadağ bölgesinden Diyarbakır'a göç eden yoksul köylü bir ailedendi. Lice'de öğretmenlik yapıyordu. Lice depreminde aktif çalışmıştı, halka yardımı örgütleyen birkaç insandan biriydi. O yıllarda, Marksist düşünceden etkilenmiş, TÖB–DER'de TSİP çevresiyle yola çıkmış, genç bir öğretmendi. 1976'da, GSB (Genç Sosyalistler Birliği) TSİP'ten kopup TKP'ye yönelince Mehmet Çakmak da Birlik Dayanışma Grubu içinde

yer almış. Lice ve Diyarbakır'daki öğretmenler arasında, militan ve mütevazı kişiliğiyle sevilen biri olmuştu.

Parti yandaşlarının olduğu yerlerden biri de Ergani'ydi. Ergani'de gençler, Ergani Halk Kültür Derneği etrafında örgütlenmiş; gruplaşmalar üzerine dernek, *Rızgari* ile İGD'li gençler arasında bölünmüştü. Her grup kendi derneğini kurmuştu. Kültür Derneği İGD'li gençlerin elinde kalmıştı. TÖB–DER Şubesi *Özgürlük Yolu* taraftarlarının yönetimindeydi. TKP yandaşları hareketsiz duruyordu. Ergani ile ilişki kuracak, oradaki potansiyeli örgütleyecek isim olarak da Müslüm Üzülmez vardı.

Müslüm Üzülmez, Ankara'da kimya mühendisliği okumuş. Okulu bitirdikten sonra, Diyarbakır'a yerleşmişti. Diyarbakır Belediyesi'nde temizlik işleri müdürü olarak görev yapıyordu. Aramızda sevgi ve güven vardı. Politik görüşleri itibarıyla da TKP'yi bekleyen parti yandaşlarından biriydi. Buluşmamızdan hem sevinmiş hem de heyecan duymuştu. Ergani'deki durumu iyi biliyor ve yandaş çevreyi tanıyordu. Konuşmanın sonunda, doğru bir adres bulduğumu fark etmiştim. Ergani'de Müslüm vasıtasıyla ilişki kurduğumuz ilk isimler, Heybet Atsız (gençlik kesiminden) ve terzi Ekrem olmuştur.

Bölgede parti yandaşlarının yoğun olduğu diğer önemli yerler Siirt ve Batman'dı. Siirt merkezde Birlik Dayanışmacı öğretmenler, Batman'da İGD şubesi vardı. Batman'daki İGD şubesi etkindi. Batman petrol bölgesiydi, petrol işçilerine ev sahipliği yapmasıyla dikkate değer bir öneme sahipti.

Batman'la ilişki için Şefik Tunç (Şefan) vardı. Şefan, Batman'da İGD şubesinin kurulmasında etkide bulunan gençlerdendi. İstanbul'da bir müddet kalmıştı, yanıma sık sık uğrardı. İGD merkezindeki partililer tarafından partiye alınmıştı. Bölgeye gittiğim sıralarda Batman'a dönmüştü.

Batman'da İGD'li gençler arasında sözü dinlenen kişi Süleyman Talay'dı. Süleyman, İGD şube başkanıydı. Şefan vasıtasıyla tanıştık; okuyan, karar verme yeteneği olan bir arkadaştı. Şefan'dan sonra partiye alınan ikinci genç Süleyman Talay oldu. Batman İGD'nin ilk yönetiminde Süleyman Talay, Naci Sümeli, Enver Sezgin, Şefik Genç vardı.

Diyarbakır merkezde, öğretmen kesimi içindeki çalışmaların içinde olan Kenan Akgün ve Salih Şimşek ilişki kurulan arkadaşlardı. Kenan Akgün, yaş olarak da öğretmen kesimi içinde ağabey konumundaydı. Salih Şimşek, Kürt meselesiyle ilgilenen, Kürt dili konusunda çaba gösteren bir arkadaştı.

Lice'de Ali İhsan Çelik ve Yusuf Baran isimlerini unutmamak gerekiyor. İlk yönelişlerimiz arasında olan isimlerdi. Yusuf Baran, Diyarbakır merkezde oturuyordu. Lice'ye giden otobüs ve dolmuş durağının sahibiydi. Lice'de sevilen bir arkadaştı. Ali İhsan Çelik, Lice'nin gençlerindendi. Mert, gözü pek biriydi.

İlk etapta Diyarbakır, Ergani, Lice ve Siirt, Batman bölgesindeki ilişkileri toparlayacak isimlere yönelmiştik. Reva Ozan da ilk ilişki kurduğumuz arkadaşlar arasındaydı. Reva, tıp öğrencisiydi. İGD'nin aktif üyelerindendi. İKD'nin çalışmalarını başlatmak üzere diyaloga girmiştik. Hiç unutmam, bir gün kendisine okulunu ihmal etmemesi gerektiğini, eğitimini tamamlamasının önemli olduğunu anlatmaya çalışmıştım. Kendimi örnek göstererek eğitimini tamamlamamasının anlamsızlığını anlatmak istemiştim. Reva, bana karşı çıkmıştı. Kararlı ve inatçıydı. İkna edememiştim. Reva ve Saba Ozan kardeşti, öğretmen bir ailenin çocuklarıydılar. Sade yaşamları ve samimi davranışlarıyla arkadaşları arasında hep sevildiler.

Bu bağlantılar ilk etapta on, on beş kişiyle başlamıştı. Unuttuğum isimler varsa, onlardan özür dilerim. Zamanın azizliğine versinler.

Yaz aylarında Temel Dağıtım da çalışmaya, kitap ve dergi dağıtımına başlamıştı. Mardin–Mazıdağı'ndan parti yandaşları, Temel Dağıtım'dan kitap ve dergi alırlarken bizimle ilişkiye geçtiler. İlişki kuran arkadaşlardan birisini hatırlıyorum, Mahmut Cavlı'ydı. Mardin–Mazıdağı kökenliydi ve Mazıdağı'ndaki kükürt fabrikasında çalışıyordu. İlk diyalogda güven veren bir arkadaştı.

Aynı yıl, Van'da ilişki kurduk. Süleyman Kartal adında bir arkadaşımız, İstanbul'dan Van'a giderek yerleşti. Süleyman Kartal, aslen Vanlı'ydı. Van'ın ünlü Kartal ailesinden, İstanbul'da İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi'ni bitirmişti. İstanbul'da İGD çalışmalarına katılmıştı. O çalışmalar içinde partiye üye olmuştu. Van merkezinde oturuyorlardı. Süleyman'ın gelişiyle Van'da çalışma başlamış; ilk toparlanma gençlik kesiminde olmuş, daha sonra da İKD Van Şubesi'nin açılmasıyla renklenmişti.

İlk adımları böyle atmıştık. Önce, var olan TKP yandaşı potansiyeli, legal alanda derleyip toparlayan bir çabanın içine girdik. Gençlik kesimini Salih Turcan'ın sorumluluğunda İsfendiyar Eyyüboğlu ve Şefan'la yönlendirmeye çalıştık. İsfendiyar ve Şefan, İGD Genel Yönetim Kurulu'na seçildiler ve İsfendiyar, İGD'nin Güneydoğu, Şefan da Doğu Bölgesi Temsilciliğini üstlendiler. Böylelikle, bölgedeki İGD faaliyetlerinin koordine edilmesi sağlanıyordu.

Öğretmen hareketindeki yandaş çevreyi ise Mehmet Çakmak üzerinden yönlendirmeyi düşünmüştük. Temel Dağıtım vasıtasıyla da bölgeye yayın akışı başlamıştı. Bunun toparlanmaya ayrıca katkısı oluyordu.

Kurduğumuz ilk ilişkilerle de parti örgütlenmesine yöneldik. Hem gençlik, öğretmen, kadın hareketi gibi legal alanlarda, hem de bölgelerde parti komitelerinin kurulmasında bu ilişkiler rol oynadı. 1977 sonuna gelindiğinde, legal alanlardaki faaliyet toparlanmış durumdaydı. İKD çalışmaları başlamış ve İKD Diyarbakır Şubesi kurulmuştu. Şube Başkanlığı'na Ülkü Akgün seçilmiş-

ti. Doğrusu, İKD çalışmasındaki beceriye ve ortaya çıkan sonuca şaşıranlar arasındaydım. Kürt kadınının bu derece aktif olabileceğini düşünememiştim. İKD çalışması kısa sürede sonuca ulaşmış, Diyarbakır'da şube açılmıştı. 1978 yılı içinde, kadınlara hak eşitliği talebiyle bir de yürüyüş düzenleyeceklerdi. Bu çalışmada emeği geçen çok sayıda arkadaş vardı. Hafızam beni yanıltır diye isim sayamıyorum. Bir haksızlığa yol açmak istemem.

İlk parti birimleri, Diyarbakır merkez, Ergani, Lice ve Batman'da ortaya çıktı. Gençlik ve öğretmen hareketini de buna eklemek gerekiyor.

Bu çalışmaya eklemem gereken bir iki konu daha var. Birincisi, bölge Türkiye'nin kırsal alanlarından, sanayileşmede geri kalmış bölgelerdendi, işçi sınıfının zayıf olduğu bir alandı. Bölge ile ilgili ilk verdiğimiz kararlardan biri de, işçi sınıfı içinde örgütlenmek olmuştu. Bu konuda bölgenin en önemli yeri Batman'dı. Batman'da, gençlik kesimiyle birlikte ilk yöneldiğimiz alan, Batman petrol işçileri olmuştu. Şefan üzerinden petrol işçileri arasında kurduğumuz iki ilişki, Memet Çelik ve Mahmut Kutlu adında iki işçi arkadaştı. Ayrıca petrol işçileri arasındaki çalışmada petrol mühendisi Kaya Karan da vardı. Parti ile yurtdışında ilişki kurmuştu. Memet sendikal alanda, Mahmut petrol işçileri arasındaki örgütlenmede yer aldılar. Batman petrol işçileri arasında çalışmaları yürütürken, İslamcı bir grup da işçiler arasında yoğun bir çaba içindeydi. Bu çalışmayı yapanlar, sonradan "Hizbullah" adıyla Türkiye gündemine oturacak olan örgütlenmenin lideri, Hüseyin Velioğlu ve çevresiydi.

Ergani bakır, Guleman ise krom yatakları bölgesiydi. Buraları hedef seçmemize karşın, örgütlenemediğimiz alanlardan oldular. Mardin-Mazıdağ kükürt yataklarında ilişki kurabilmiştik. Bunların dışında Diyarbakır'da küçük bir tekstil fabrikası vardı. Birkaç sempatizan dışında ilerleyen ilişki bulamadık. Urfa, Ceylanpınar'da, birkaç yüz tarım işçisinin bulunduğu bir devlet çiftliği vardı. Buraya da ulaşamadık. Ceylanpınar'da KUK örgütlüydü.

Önemli bir nokta ise, Aydın Meriç'in bölgeye gideceğim zaman önerdiği bir konuydu: Köylü dernekleri (Köy–Der) kurmamızı önermişti. O günleri yaşayanlar hatırlarlar. Köy–Koop'lar (Köylü Kooperatifleri Birliği) vardı. Köy–Koop'lar etkin bir faaliyet içindeydiler. Parti bu alanda da dikkate değer bir örgütlenmenin içindeydi. Aydın Meriç, Köy–Der örgütlenmesini savunuyordu. Bu konuda, Ege bölgesinde bir örgütlenme ve "*Tırpan*" adıyla bir de yayın vardı. Ege'de bu çalışmayı parti yürütüyordu. Marmara bölgesinde de Köy–Der kurulmuştu. Köy–Der'lerin ne yapacağı ise belirsizdi. Herkes ne yapılacağına kendisi karar vermek durumundaydı. En azından kurulan diyaloglardan benim çıkardığım buydu.

Bölgede, konuyu diyalog içinde olduğumuz arkadaşlara açmıştım. İşi benimseyen Lice'deki arkadaşlar oldu. Lice'de Köy–Der kuruldu, başkanlığına Mehmet Beg (Mehmet Karabulut) geldi. Mehmet Beg, Picar Beylerindendi. Kısa boylu, biz yaşlarda, sakin bir arkadaştı. İlk diyalogda saygı ve güven duyulan bir davranışa sahipti. Onun vasıtasıyla Lice köylüleri arasında geniş bir ilgi alanı bulmuştuk. 1990'lı yılların ortasında bir trafik kazasında bu güzel insanı kaybettik. Mehmet Beg, bölgede partiye gelen, ilişkilerimiz arasında özel bir yere sahip arkadaşlar arasındaydı.

Mehmet Beg yalnız parti ilişkisi olarak değil, dost olarak da yaşamımda özel olan bir kişi. Türkünün şu dizeleri bana hep onu hatırlatır:

Ağam ağam öz ağam
Muhabbet, muhabbet ölüncedir.
Ben sana gözüm demem
Tene düşer kör olur.
Ben sana gülüm demem
Gülün ömrü kem olur
Ben sana Reyhan demem.
Yaprak döker dal olur.
Ben sana paşam demem
Tahtan düşer azil olur
Ben sana begim derim
Begler daim beg olur...

Mehmet Beg ve bölgedeki çalışmalarda emeği geçen, o günlere saygıyı kaybetmeyen dostları saygı ve sevgiyle bir kez daha anıyorum.

TKP'nin Kürt Sorunu Konusundaki Tutumu ve Tartışmalar

1977 aynı zamanda, Kürt sorunu konusunda düşüncelerimizi açıkladığımız yıldır. TKP Programı, Kürt sorunu konusunda zayıftı ve anlamsız polemiklere neden oluyordu. TKP, ilk adımı, 1977 Ulusal Konferansı ve *Bizim Radyo*'daki Kürtçe yayınla atmıştı. Bu, *Ürün* Dergisi'nde aynı yıl yayımlanan makalelerle sürdü.

Ürün Dergisi'nin Haziran 1977'de yayımlanan 36. sayısında, Hüseyin Ersavaş imzasıyla, "*Ulusal Baskı ve Ayrıcalık*" başlıklı, bana ait yazı yayımlandı. Bu makaledeki amaç; TKP'nin Kürt sorunu konusundaki tutumunu

açıklamak, bir anlamda, TKP programındaki zayıflığı gidermekti. İkinci bir neden de, Kürt hareketiyle diyalog aramak, ilişki kurmaktı. Yazının giriş bölümünde bu amaç şöyle açıklanıyor:

"Bu yazıyı kaleme alırken şu konular üzerinde durmaya çalıştık: İşçi sınıfının[53] ulusal sorun konusunda tutumu, her iki ulustan burjuvazinin eğilimleri ve bazı görüşlerin eleştirisi. Amacımız, bu sorun üzerindeki tartışmalarda sağlıklı bir diyaloga varmaktır. Yazı, bu diyalogun sağlanmasına yardımcı olursa, işlevini yerine getirmiş demektir." (*Ürün*, Haziran 1977, sayı 36, sayfa 35)

Bu yazıya *Özgürlük Yolu*'ndan yanıt geldi. Yanıt sert, kavga eden, TKP'yi aşağılayan türdendi. Bunun üzerine, *Ürün* Dergisi'nde, Eylül 1977, sayı 39'da "*Yine Ulusal Sorun Üzerine*" başlıklı ve Hasan Utku[54] imzasıyla ikinci makale yayımlandı. *Özgürlük Yolu*'ndaki yanıt yazıyı okuyunca, tekrar yazmaya karar vermiştim. İstanbul'dan Diyarbakır'a gitmem gerekiyordu. Çıkardığım notlar vardı. Gecikme olacağı için başka bir arkadaşın yazacağı söylenmişti. Sonradan, yazının sevgili Haluk'a ait olduğunu öğrendim. Haluk, incelik gösterip gönderdiğim notlardan yararlanmış, sömürge sorunuyla ilgili bölümü olduğu gibi makalesine almıştı. Haluk da makalesinde, TKP'nin Kürt meselesindeki tutumunu tekrar açıklamaya çalışıyor ve giriş bölümünde, "devrimci savaşımın gerekleri Kürt olsun, Türk olsun bütün ilerici, demokratik güçleri, grupları, sosyalistleri, komünistleri savaşta birliğe zorluyor. Bunun da ilk koşulu diyalog kurmak. Konuşmak." (*agy*) diyerek, amacın diyalog kurmak olduğunu bir kez daha hatırlatıyordu.

Özgürlük Yolu, Kasım 1977'deki sayısında bu yazıya da aynı üslupla yanıt verdi. *Bizim Radyo*'da *Özgürlük Yolu* hakkında yanlış bilgiye dayanan bir yayının eklenmesiyle TKP ile TKSP arasındaki bu sevimsiz tartışma, 1978'in başlarına kadar sürdü. Bu makalelerin hedefi, TKP programındaki zayıflığı gidermek ve Kürt hareketiyle diyaloga yardımcı olmaktı. Diyalog yerine kavga etmiştik.[55]

Makalelerde Kürt sorunu konusunda, TKP programını düzelten bir yaklaşım sergileniyordu. Birinci makalede, "işçi sınıfı, ayrılık ve ezgi konusunda, her ulusun kendi yazgısını özgürce çizme hakkından yanadır, bunu

---

53. Okuyucu bunu TKP'nin tutumu olarak anlamalı.
54. Bu makale, Haluk Yurtsever'e aittir.
55. Öncelikle, şunu ifade etmek istiyorum. Geçmişte, sol birbiriyle fazlasıyla uğraştı. Bunun içinde Kürt hareketi de var. Bugün amacım, eski kavgayı canlandırmak, hele TKP'yi haklı çıkarmak değil. Aksine TKP'nin, dolayısıyla kendimin, o günlerde nasıl düşündüğümü, eğrisi doğrusuyla sorgulamaktır.

savunur. Bir ulusun kendi yazgısını özgürce belirlemesi, ayrılma, bağımsız devlet kurma hakkı anlamına gelir. Ama ayrılma, bağımsız devlet kurma hakkı, ille de bu hakkın kullanılması demek değildir. Bir ulusun özgürce kendi geleceği konusunda karar sahibi olması, aynı zamanda **birlikte kalma** anlamına gelir. Bu birlik, **onurlu ve gönüllü** bir birliktir." (*agy*, sayfa 39) ve devamla "... Sorun, devlet olmak ya da olmamak değil, ulusal ayrıcalık ve baskıyı, sömürü ve eşitsizliği yok etmek biçiminde ele alınmalıdır. Bunu sağlamanın yolu neyse onu seçmek en doğru çözümdür. Kısacası, ulusal sorun mutlak bir şey değildir. Var olan antidemokratik ilişkilerin son bulması, sömürü düzeninin yok edilmesi genel sorununun bir parçasıdır. Ülkedeki, iktidarın yapısını ve karakterini, toplumsal koşulları, genel olarak bir toplumsal gelişmenin seyri içinde ele almak bir zorunluluktur.

Ulusun kendi geleceği konusunda karar vermede özgür olması, **zor**'a dayanan ilişkilerin son bulması demektir. Egemen ulus burjuvazisinin sağladığı ayrıcalıklı durumun kalkması, özgür iradeye dayalı eşit ve kardeşçe bağların kurulması anlamını taşır. Bu açıdan, ayrı devlet olma ya da olmama, işçi sınıfının değil, iki kesimden burjuvazinin ayrı ayrı görüşleridir" (*agy*, sayfa 40) denilmektedir.

TKP Programı kime söylendiği belli olmayan, "uluslar, ulusal azınlıklar" tanımlarını kullanıyor. Parantez içinde de " Kürtler'e, Lazlar'a vb." deyip, karanlığa yapılan konuşma misali, sonu muğlâk bir ifade içinde kaybolup gidiyordu.

Ürün Dergisi'nde yayımlanan makaleler, önce bu belirsizliği giderdiler. Ulusal sorunu, Kürt sorunu olarak anlıyor ve sorunu, ezilen ulus sorunu olarak doğru tanımlıyordu. Yine ulusların kendi kaderlerini tayin etme hakkını savunuyor ve bu hakkın, ayrılma, bağımsız devlet kurma hakkı anlamına geldiğinin altını çiziyordu. TKP, Türk ve Kürt ulusunun gönüllü birliğinden yana olduğunu da açıklıyor, iki halkın, eşitlik temelinde kardeşçe bir birlikten yana olduğunu özellikle ifade ediyordu.

Ürün Dergisi'nde yayımlanan ikinci makale bu konunun altını bir kez daha çiziyordu. "Ulusal sorunun çözümünde temel Leninci ilke, ulusların kendi yazgılarını özgürce çizme hakkıdır. Bu hak, ulusun kendisinin kendi geleceği ile ilgili konularda özgürce karar verebilmesi, başkalarının zor kullanarak ulusun yaşamına karışmaması, kimsenin ulusun başlıca kurumlarını yıkamaması, geleneklerini darbeleyememesi, ana dilinin konuşulmasına engel olmaması demektir. Bu hak ulusun istediği biçimde örgütlenmesini de içerir." (*agy*. sayfa 46)

Peki, *Özgürlük Yolu*, başka bir ifadeyle, TKSP, TKP'nin bu bakış açısına mı itiraz ediyordu? Elbette hayır. Yanlış hatırlamıyorsam bu noktalardaki gö-

rüşleri aynı idi. Bugün hâlâ adı geçen çevre bu noktadaki görüşlerini koruyor. Türk ve Kürt halklarının eşit haklılık temelinde birliğinden yanaydı, çözüm için "federasyon" öneriyordu.

Ayrıca, Kürt sorununu işçi sınıfının mücadelesiyle bağlama konusunda da bir farklılık yoktu. *Özgürlük Yolu, Ürün* Dergisi'ndeki ikinci yazıyı yanıtlarken bunu şöyle ifade ediyor: "Leninizmin temel ilkelerinden biri, toplumsal mücadelenin tüm alanlarında proletaryanın sınıf mücadelesinin çıkarlarını önde tutmaktır. Bu, hiç kuşkusuz ulusal sorun için de böyledir. Bir ülkede, ulusal mücadeleyi o ülkede proletaryanın sınıf çıkarına tabi kılma, yine bir ülkedeki proletaryanın çıkarını, dünya ölçüsünde proletaryanın genel ve daha üstün çıkarına tabi kılma...

Biz, bu ilkenin doğruluğunu elbette tartışmayız. Bu ilkeye inandığımız içindir ki, örneğin Irak'ta, KDP yönetiminin İran gericiliği ve ABD emperyalizmi ile kurduğu ilişkileri en sert şekilde eleştirdik. Çünkü sözde otonominin gerçekleşmesi ve ulusal mücadelenin başarısı için de yapılsa, bu ilişkiler, proletaryanın uluslararası düzeyde yürütmesi gereken antiemperyalist mücadeleye aykırı düşüyordu. Bu, Kürt feodal ve burjuvalarının politikasıydı ve Kürt ulusal hareketine de büyük zararlar verdi." (*Özgürlük Yolu.* Kasım 1977, sayı 30, sayfa 30)

Burada şunu da eklemeliyim. O günlerde, TKP ve TKSP arasında, Irak Kürt hareketine bakış konusunda da bir farklılık yoktu. Bu derece temel noktalarda benzer düşünen iki hareketi kavgaya götüren sorun, ayrı örgütlenme sorunuydu. Bu konudaki tartışmayı da benim kaleme aldığım makale başlatmıştı. Ben yazdığım makalede, ayrı örgütlenmeyi "sömürge Kürdistan" fikriyle birleştiriyor ve "sömürgecilik tezi, burjuvazinin pazara egemen olma tezidir" diyordum. Ve devamla "Ulusal örgüt ise, burjuvazinin ileri sürdüğü gibi tüm ulusu temsil eden bir örgüt değil, tersine burjuvazinin sömürü ayrıcalıklarının aracı olan bir örgüttür" vurgusunu yapıyordum.

1977'de kaleme aldığım bu yazıya, bugün tekrar göz atınca, "o günler kendimize sorun yaratmak için ne kadar da çaba sarf etmişiz" diyorum. Sömürge fikrini paylaşmamış olmak yanlış değildi. Bugün de "sömürge Kürdistan" değerlendirmesinin doğru olmadığına dair düşüncemi koruyorum. Ayrıca bu değerlendirme bana Kürt sorununu, Türkiye'nin demokratikleşmesi fikrinden kopardığını, sorunu diğer tüm sorunlardan bağımsızlaştırıp yalnızlaştırdığını düşündürüyor. Bu açıdan, hiçbir zaman bu fikre yakın durmadım. Haluk Yurtsever'in yazısında ise, sömürge fikri etraflıca ele alınıyor ve doğru olmadığı anlatılıyordu.

Kürt Marksistlerinin ayrı örgütlenmelerini değil, birlikte örgütlenmeyi hep

doğru buldum: Bugün, bu ideal olanıydı diye düşünüyorum. Ve hayat bize gösterdi ki, her zaman ideal olanla yol alınmaz. Denebilir ki, ideal olanı yakalamak her zaman mümkün de olmuyor. Marifet gerekli olanı mümkün hale getirmektir.

Açık konuşmak gerekirse, Kürt Marksistlerinin ayrı örgütlere toplanmalarına karşı çıkarken, meseleyi kabalaştırıyordum. "Sömürge" fikrini savunan herkesi "ayrılıkçı burjuvazi" ile aynı safa koyan, işçi sınıfının mücadelesini "zayıflatan" olarak değerlendiren kaba bir yaklaşımdı, bu. Bugün de doğru bulduğum bir fikri, o gün savunurken hata yaptığımı görüyorum. Doğruyu, yanlış savunarak, *Özgürlük Yolu* çevresini şu satırlarla tartışmanın içine çekiyordum: "Ayrılıkçı etkilerden belli ölçülerde de olsa kendilerini sıyıramayanlar şöyle söylüyorlar: 'Eğer işçi sınıfı hareketi, özellikle hakim ulusun işçi sınıfı hareketi, bu gelişkinlik ve olgunluk düzeyine varmamış ve ulusal sorun karşısında zorunlu devrimci görevleri benimseyip yürütecek duruma gelmemişse, ezilen ulus sosyalistleri, ulusal görevlerini yapmayı belirsiz tarihlere erteleyecek değillerdi'.(*Özgürlük Yolu*, Sayı: 19) Anlatım biraz bulanık. 'İşçi sınıfı hareketi' deniliyor ve ekleniyor, 'özellikle işçi sınıfı hareketi'. Açık olmak gerek. Devrimci tutum bunu gerektirir. Ayrılıkçı burjuvazinin ayrı örgütlenme çabasına kesinkes karşı mıyız, değil miyiz?" (*Ürün*, Haziran 1977, sayı 36, sayfa 48)

Özgürlük Yolu, benim yanlış çıkışımdan yola çıkarak yanıtlarını sürdürdü. Bu çevre konusunda detaya girmeyeceğim; sorunun bir tarafında ben olduğum için, yanlış anlamaları önlemek için şu kadarını söyleyeceğim. *Özgürlük Yolu*, benim yanlışımı tespitte yanılmamıştı. Ancak, benim düştüğüm hataya onlar da düşmüş ve bunu derinleştirmişlerdi. Legal bir dergiyle tartışmaya, TKP'nin gelmişini, geçmişini yerle bir ederek yanıt vermişler ve TKP'yi "sosyal şoven" olarak ilan etmişlerdi. *Özgürlük Yolu*, *Ürün*'de yayımlanan iki makalede de altı çizilerek ifade edilen, yukarıda aktardığım alıntılardan da anlaşılacağı gibi, kendisinin de benimsediği Kürt sorunundaki temel yaklaşımı dikkate almadan eleştirisini yapıyordu.

Bu tartışmada atlanmaması gereken bir nokta daha vardı. İki dergi arasında tartışma sürerken, Eylül 1977'de *Bizim Radyo*'da yayımlanan, TKP Politbüro üyesi Ahmet Saydan'ın konuşmasında "son günlerde aldığımız haberlere göre bugün, yani partimizin kuruluşunun 57. yıl dönümünde *Özgürlük Yolu* grubuna bağlı kişiler tarafından sahte komünist partisi kurma girişimi tekrarlanacakmış" sözleri yer alıyordu. Bu konuşma, izleyen günlerde Almanya'da *Kurtuluş*, İngiltere'de *İşçinin Sesi* ve Türkiye'de *Ürün* Dergisi'nin 40. sayısında yayımlandı.

Özgürlük Yolu'nun verdiği tepkiye sonradan geleceğim. Bu gerçekdışı bir bilgiydi. Açıklamayı öğrendiğimde, parti ilişkisi içinde sorunu Nabi ile konuştum. Nabi'nin de bilgisi yoktu. Bu tür yayının doğru olmadığını Nabi'ye aktardım. O da açıklamayı onaylamıyordu. Tutumumuzu politbüroya iletecekti. TKP'yi yok sayan birçok çevre onun adını çalmayı denemişti. TKP'nin, kendine karşı olan bu tür girişimlerden rahatsızlık duyması anlaşılır bir şeydi. Ancak tepki verirken seçtiği yol kabul edilecek gibi değildi. Bu tarz, Marksist hareketteki kavgayı alevlendirmekten, diyalog eğilimini torpillemekten başka sonuç vermiyordu. Solda egemen olan yanlış bir tutumdu ve TKP de bu yanlışa kan veriyordu. Daha da önemlisi, bu tür açıklamalar, zor koşullarda mücadele eden bir hareketi deşifre ediyor, polisin saldırı hedefi yapıyordu.

Bu yayının yapıldığı günlerde, Diyarbakır'ın Ergani İlçesi'ne uğramıştım. Ergani'deki TKP yandaşlarıyla sohbetteyken, bir grup *Özgürlük Yolu* taraftarının görüşmek istediği iletildi. Aralarında eski tanıdık arkadaşların olduğu bir gruptu. Birçok konuda sohbet ettik. İçlerinden biri, adı geçen yayın konusunda ne düşündüğümü sordu. Yayının yanlış, haberin de doğru olmadığını açık bir şekilde ifade ettim. Bu açıklamayı onaylamadığımı toplantıda bulunanlara söyledim.[56]

Özgürlük Yolu, haklı olarak açıklamayı reddetti. Açıklama tarzı da onaylanamazdı. *Özgürlük Yolu* bu açıklama tarzını da eleştirdi. İşte tam bu noktada, hatasını tekrarladı. Haluk Yurtsever'in *Ürün* Dergisi'nde yayımlanan makalesine verilen yanıtta, TKP Politbüro üyesi Ahmet Saydan'ın adını anarak, açıklamayı aktararak, polemiği sürdürüyordu. TKP, Ahmet Saydan, *Bizim Radyo, Ürün* Dergisi ve dergideki makaleler, toplanıp birleştiriliyor ve TKP eleştirisine dönüştürülüyordu. *Özgürlük Yolu* bu tarza karşı çıkarak baş-

---

56. Türkiye'den gelen bilgiler, Aydın Meriç üzerinden partiye akıyordu. Ocak 1978'de TKP MK toplantısına gittiğimde Aydın Meriç'e olayı sordum. "Benden çıktı" demişti. "Bilgiyi nereden aldın" diye sorunca da, "bir yerlerden geldi" diye yanıtladı. Bize sormaması hataydı. İlişkilere verilen zararı anlatmaya çalıştım. Bölgede parti faaliyeti başlamıştı. Sormaya bile gerek görmeden, uydurma bilgiyle, *Özgürlük Yolu* hareketini suçluyordu. Aydın Meriç'in söyleyeceği fazla bir şey yoktu; "oldu bir sefer" deyip, kapatmaya çalıştı. Sonra, Ahmet Saydan'a sormuştum. Saydan sakin, kavgacı olmayan bir mizaca sahipti. Bana "ne bileyim yoldaş, metni yazılı verdiler elime" diyerek yanıtlamıştı. Parti enformasyonu diye inanmış, radyodan bu konuşmayı yapmıştı. İşte asıl mesele de buydu. Diyelim ki enformasyon doğru, o zaman yapılan doğru mu olacaktı? Mücadelede etik dışı yöntemlerin kullanılması kabul edilebilir mi? Sol içindeki kavga aklı selimi dışlayan, moral değerleri hiçe sayan bir aymazlıkla yol alıyordu.

lamıştı. Anlaşılmaz bir şekilde, karşı çıktığını kendisi yapıyordu. Yine, yasaklı parti TKP ile legal yayın *Ürün*'ü birleştirerek, *Ürün* Dergisi'ni zor duruma sokuyordu. Halbuki kendisi bizi bu davranışımızdan dolayı eleştiriyordu.

Bölgedeki en yakın grup olarak düşündüğümüz *Özgürlük Yolu* çevresiyle 1977 yazındaki hafızalarda iz bırakan tartışma ana hatlarıyla böyleydi.[57]

TKP–Özgürlük Yolu Tartışmasına Bugünden Bakış

Kendimize yakın düşündüğümüz bir çevreyle diyalog kurma amacıyla yazılan bir makalenin, kavga başlatmasındaki temel etken neydi sorusuna bugün vereceğim yanıt şudur: TKP olarak 1974'te Kürt hareketinin ortaya çıkışını anlayamadık ve yanlış değerlendirdik. Daha önce, TKP ile *Özgürlük Yolu* yöneticileri arasında, 12 Mart döneminde yurtdışında bir tartışma yaşandığını ve iki tarafın birbirine pek de sıcak bakmadığını aktarmıştım. Yine, TÖB–DER içinde TKSP ve TKP yandaşlarının karşı karşıya geldiğini eklemeliyim. Kanımca bunlar sonuç. Asıl sorun, Kürt hareketinin ortaya çıkışını doğru kavrayamamaktı. O günlerde, Irak'taki Kürt hareketindeki gelişmelerin bu algılamada katkısı olabilir mi? Kesin bir şey diyemiyorum. Hatırlanacağı üzere, Irak Kürt hareketi, İran'daki Şah rejimiyle ilişkiye girmiş, Irak Baas rejimiyle girdiği savaşta yenilmişti. Ve hareketin efsanevi lideri Molla Mustafa Barzani ABD'ye yolculuğa çıkmıştı. Tüm sol, elbette biz de, Baas rejimini antiemperyalist olarak değerlendiriyorduk. Böyle olunca da, hiç düşünmeden Kürdistan Demokrat Partisi ve onun lideri Molla Mustafa Barzani'yi gerici olarak ilan etmiştik. Bu durumun, bizim Kürt ulusal hareketine bakışımızı olumsuz etkilemesi mümkündür. 1970'te *Partizan* Dergisi'nde yayımlanan yazımda, Irak Kürt hareketine (KDP) olumlu baktığımı hatırlıyorum. Kanımca, bu gelişmeden ne kadar olumsuz etkilenirsek etkilenelim, temel etken bu değil.

Asıl sorun tek ülke, tek sınıf, tek parti anlayışının yorumlanmasıdır. Bu an-

---

57. Daha sonraları 1979'da, TKP ve TKSP arasında diyalog için Kemal Burkay'ı Ankara'da ziyaret ettim. Konuşmamızın sonunda, Kemal Burkay "Şeref'çiğim, bizim TKP kurmaya ihtiyacımız yok, kendi partimiz var" deyince, Burkay'a "haklısınız ağabey" demiş, Ergani'de taraftarlarına yaptığım açıklamayı tekrarlamış ve parti merkezi ile diyalogumuzu da aktararak, bu olayı onaylamadığımızı söylemiştim. Olay karşısında aldığım tutum yeterli değildi. Okuyucunun bu olayın nasıl olduğunu, TKP içinde nasıl algılandığını bilmesi için aktardım. Aldığım tutumun neden yetersiz olduğunu ise ileride izah etmeye çalışacağım.

layışla, solda bölünmeyi reddediyorduk. Marksist hareketteki tüm gruplar, kendi dışındakileri, ya "sağ" ya da "sol sapma" olarak niteliyor ve bölünmeyi kabul etmiyordu. Bu bakış açısı, bizi Kürt ulusal hareketini de yanlış değerlendirmeye götürmüştür. Kürt hareketinin, Marksizmden etkilenmesini olumlu, Marksist hareketin büyümesine katkı olarak anlamamız gerekirken, "hareketi bölen" olarak anladık. Böyle olunca da çatışma kaçınılmaz oldu. Tüm solu saran kavgaya bir de Kürt hareketi ile kavga eklendi. Tek ülke, tek sınıf anlaşılır da, tek partinin, "benim partim" olmadığı açık. Bugün dönüp baktığımda, "ben dedim oldu"nun ne kadar yanlış olduğunu görüyorum. Birlikte olmak gerekenleri hiçe sayarak, politik mücadelede haksız dayatmalarla yol almak, kalıcı sonuçlara varmak mümkün olmuyor. Ne yazık ki, o gün bunları fark edemedik. Omuz omuza yürüyeceğimiz güçlerle kavgaya tutuştuk. Başından planlanmış, hesabı yapılan bir kavga değildi bu. Tersine, yukarıdaki örnekten de görüldüğü gibi, diyalog kurma niyetiyle attığımız adım bile kavga getiriyordu. Sonradan da "niye böyle oldu" deyip kara kara düşünmeye başlıyorduk. Tam da "kaş yapayım derken göz çıkarmak" misali.

Tartışma nedeni; birlikte örgütlenme, Türk ve Kürt Marksistlerinin aynı parti çatısı altında birlikte olmaları sorunuydu. İlkesel olarak doğru olan bu fikir, bizim bakış açımızla kabalaşıyor, amaca hizmet yerine zarar veriyordu. Komünist partisinin tüm Marksist güçleri birleştirme gibi bir sorumluluğu vardı. Biz böyle bir sorumluluğu unutmuş gibiydik. Komünist partisini eleştiren, ona karşı çıkanları, komünist parti karşıtları olarak görüyor, ya "legal akım" ya da "sol" veya Kürt hareketiyse "milliyetçi" olarak değerlendiriyorduk. Halbuki, uzun yıllar politik mücadele alanının dışında kalmış bir partiydik. TKP Genel Sekreteri İsmail Bilen 1977 Konya Konferansı'na sunduğu raporda; "Biz komünistler Leninci gerçekçiyiz. Komünist morali her zaman temiz tutarız. Olgular direngendir. Mızrak çuvala sığmaz. Partimiz uzunca bir süre uyuşuk, beceriksiz kalmıştır. Bir bakıma erimiştir" diyerek gerçeği böyle ifade ediyordu. Ne yazık ki ifade etmekle, benimsemek ve faaliyetini ona göre örgütlemek ayrı şeylerdi. İçinde olduğunuz politik koşulları doğru kavrayamazsanız, sizden bekleneni de veremezseniz. O günlerde bizim yaşadığımız buydu.

Bu tartışmadan sonra, TKP ile TKSP arasındaki gerginlik arttı. Tanıdık arkadaşlarla selamlaşamaz olduk. Bu yanıyla üzücü bir deney oldu. Bir diğer yanıyla, bölgede TKP faaliyetinin başlamasının avantajıyla, bu tartışma öğretici oldu. Bir müddet sonra, Kürt hareketi konusundaki değerlendirmemiz değişti. TKSP çevresiyle yeniden diyalog arayışına girdik.

Bölgedeki Durum ve Kürt Hareketi

Kürt insanındaki duyarlılığın arttığı bir dönemdi. Eğitimli Kürt kesimi (bunu Kürt entelijensiyası olarak anlamak doğru olur), hak mücadelesinde aktif yerini alan bir güçtü. Türkiye'de yükselen Marksizm etkisi, Kürt entelijensiyası üzerinde de görülüyordu. Bölgede Kürt hareketinin, hem önder kadrolarını hem de geniş tabanını bu eğitimli gruplar ve gençlik oluşturuyordu. Gençlik kesiminde, üniversite gençliği başı çekiyordu. 1960'lı yıllarda TİP'te yer alan Marksist Kürt aydınlar, yerlerini bu eğitimli genç kadrolara bırakmıştı. TİP'teki çabanın başarısızlığı, Marksist Kürt aydınlarının dağılmasına, önemli bir kesimin pasifleşmesine yol açmıştı. Bir anlamda bu ilk Marksist kuşak, güven kaybına uğramıştı. Şimdi, daha çok DDKO'larda aktifleşen ve 1960'lı yıllarda hareketli olan genç Kürt kuşak, Kürt hareketini yönetiyordu. Marksist hareketin yaşadığı bölünmeyi, Kürt hareketi de yaşıyordu.

TİP'teki Kürt aydın çevrenin içinde yer alan Kemal Burkay'ın etrafında; yine o dönem TİP'te yer almış Mehdi Zana ve DDKO'larda aktif olan kimi isimler bir araya gelmişlerdi. 1974 Kasımı'nda kurulan Türkiye Kürdistanı Sosyalist Partisi (TKSP) adıyla yeni bir örgütlenme içindeydiler. Bu hareket, Kürt halkının eğitimli kesimine (öğretmen, doktor, avukat, vs.) dayanıyordu. Hareketin lideri Kemal Burkay, 1960'lı yıllarda TİP içindeki özverili faaliyetiyle solda bilinen bir isimdi. Marksist Kürt kadroları etrafına toplanmış, önemli bir güç durumuna gelmişti. Öğretmen hareketi içinde TÖB–DER yönetiminde yer alan, Doğu ve Güneydoğu'da önemli bir öğretmen taraftara sahipti. Devrimci Halk Kültür Dernekleri (DHKD) adında, Kürt gençleri etrafında toplayan yandaş bir gençlik örgütü vardı. Diyarbakır, Ağrı gibi illerde, halk arasında destek bulan kadrolara sahipti. Konya, Kırşehir gibi eski sürgün Kürt nüfusunun bulunduğu bölgelerde Kürtler arasında rakipsiz bir yandaş çevre desteği ve yurtdışında da KOMKAR adıyla bir örgütlenmesi vardı. *Özgürlük Yolu* adıyla düzenli çıkan ve geniş bir okuyucu kitlesi olan dergiyi de bu çevre yayımlıyordu.

Bir değerlendirme yapmak gerekirse, şunları söyleyebilirim. *Özgürlük Yolu,* Kürt sorununa Marksist açıdan bakan bir örgütlenmeydi. Kürt sorununun çözümünde, Türk ve Kürt halkının eşit haklılık temelinde birliğinden yanaydı. Ayrı örgütlenmeleri "güven" sorununa bağlıyordu. "Türk Marksistlerinin" görevlerini yerine getirmediklerini düşünüyordu. Kendi dışındaki Kürt grupları, burjuva veya küçük burjuva milliyetçisi olarak değerlendiriyordu. Kürt halkının gerçek temsilcisinin kendileri olduğu iddiasındaydı. Nasıl ki solda, "işçi sınıfının gerçek temsilcisi benim" kavgası vardıysa, Kürt kesi-

minde de "Kürt halkının gerçek temsilcisi" kavgası vardı. *Özgürlük Yolu*, bu tartışmada, Kemal Burkay, Mehdi Zana gibi isimlerin ve ideolojik faaliyetteki etkinliğin avantajıyla bir adım önde yola çıkmıştı. 1977'de, bölgeye gittiğimiz günlerde bu durum var olmasına karşın, değişim sinyalleri veriyordu.

1974 yılında kurulmuş TKSP çevresinin ikinci TİP ile ilişkileri ilginçti. TİP Diyarbakır il örgütünün ilk yönetim kurulunda Mehdi Zana Başkan, Ruhi Koç Sekreter, Sait Aydoğmuş, Vezir Perişan ve Hıdır Tek de yönetim kurulu üyesidir. Bu gruptan TKSP ile ilişkisi olan Mehdi Zana ve Devrimci Demokratlarla ilişkisi olan Sait Aydoğmuş aslında kendi ilişkilerini yürütmeye devam ediyorlar ve hatta kendilerini daha çok oraya bağlı hissediyorlardı. Bu durum bir dönem sonra sıkıntı yarattı ve il yönetimi feshedildi, yerine merkezden Nurettin Özvarış atandı.

Bölgeye gittiğimde TKSP çevresi TİP'ten ayrılmıştı ve iki tarafın ilişkileri bozulmuştu. Yeni dönemde, solda çok sayıda parti ve grup ortaya çıkmıştı. Solda ortaya çıkan adres çokluğu, daha önce yaşadıkları beraberlik deneyinin başarısızlığı, onları da ayrı parti kurma sonucuna götürmüştü. Birinci TİP'teki Kürt aydın hareketi legal bir hareketti. Sert, riski yüksek mücadeleye hazır değildi. Bunun için de 12 Mart darbesiyle dağılmıştı. Bu durumu da dikkate alarak illegal mücadeleye karar verdiklerini düşünüyorum. Bu özelliğiyle de TİP'teki Kürt aydın hareketiyle farklılaşıyordu.

Bir diğer önemli Kürt çevre, "Devrimci Demokratlar" adıyla anılan gruptur. Faaliyetlerinin merkezi Diyarbakır'dı. Bu çevre, Türkiye Kürdistan Demokrat Partisi'nin (KDP) Dr. Şivan (Sait Kırmızıtoprak) kanadının devamıydı. Genel Sekreter Ömer Çetin, Diyarbakır DDKO'nun kurucu genel başkanı ve KDP Merkez Komite üyesiydi. Hareketin kurucu kadroları Necmettin Büyükkaya, İstanbul DDKO kurucu başkanı ve KDP üyesi; Ahmet Karlı, İstanbul DDKO kurucu üye ve yöneticilerinden ve KDP üyesi; Osman Aydın, KDP Merkez Komite üyesi; Eyüp Alacabey, İstanbul DDKO ve KDP üyesi; Muhterem Biçimli, eski TİP ve KDP üyesiydi.

Bu çevre Marksizmden etkilenen, KDP'nin milliyetçi çizgisinin izlerini de taşıyan bir gruptu. Açık ifade etmeseler de ilk ortaya çıktıkları günlerde Kürt sorununun her ülkede ayrı çözümü konusunda net değillerdi. 12 Mart döneminde yaşadıkları acı olay, onları Irak KDP'sinden, Barzani hareketinden koparmıştı. Bu durum, onların dikkatlerini Türkiye'deki mücadeleye vermelerine neden oluyordu. O zaman da, Türk ve Kürt halkının ortak mücadelesinin önemini görüyorlardı. Galiba, zaman içinde bu belirsizliği aştılar. Türkiye'deki mücadelenin tek başına verilemeyeceğini bilmeleri, onları Türk ve Kürt halkının ortak mücadelesine yöneltti. Aralarındaki rekabete son vermeden TKSP'nin çizgisine yaklaştılar.

Bu grup da eğitimli Kürt tabana dayanıyordu. Üniversite mezunları, öğretmen ve gençlik hareketi içinde önemli bir taraftara sahipti. Sovyetler Birliği'nden yanaydılar. Marksist hareket içinde ilişki arıyorlardı. Bunu, TKSP ile rekabetin gereği olarak görüyorlardı. Doğru ifadeyle, onlar için solda kurulacak ilişki; devrimci bir hareket olarak kabul görmeleri anlamına geliyordu. Devrimci Demokrat adı bu çevreye uyuyordu. Partileri birkaç isim değişikliğinden (bu durumu yeri geldiğinde anlatacağım) sonra, Kürdistan Öncü İşçi Partisi adıyla tanınacaktır. Devrimci Demokrat Kültür Dernekleri (DDKD) adıyla, bölgede etkin bir de gençlik örgütlenmeleri vardı. Ayrıca benzer adla bir de kadın örgütlenmeleri oldu. İKD şubesi Diyarbakır'da açılınca onlar da kadın derneği kurdular. Bu grubu da yakın buluyor ve ilişki kurmayı düşünüyorduk.

Kürt hareketinin önemli bir diğer grubu, Kürdistan Ulusal Kurtuluşçuları (KUK) idi. Bu grup da KDP kökenlidir. KDP'nin Sait Elçi kanadının devamı demek yanlış olmaz. 12 Mart'ta KDP'nin yaşadığı iç hesaplaşmadan sonra, Sait Elçi'ye bağlı birkaç kişi KDP'yi yeniden örgütledi. Başlarında Derviş–i Sado bulunuyordu. KDP'nin klasik çizgisini geri çekerek Barzani hareketine bağlılığı sürdürdüler. Derviş–i Sado ve Dr. Sıraç Bilgin ekibi, sola karşı öfkeli, amaç için her şeyi mübah gören, yararcı bir düşünceye sahipti. Sola öfkeleri nefret düzeyindeydi. Türkiye'deki sol muhalefetle diyalog, birlikte mücadele gibi bir anlayışları yoktu. Bunda, Dr. Şivan kanadıyla (Marksist kanat) yaşadıkları dramatik hesaplaşmanın da etkisi vardı. Ancak savundukları görüşler, Kürt hareketini yalnızlaştıran, gerici konumlara çeken görüşlerdi. Yaşadıkları acı iç hesaplaşmadan çıkarılacak sonuç bu olmamalıydı.

Derviş–i Sado ve Dr. Sıraç Bilgin ekibi bu anlayışla 1973'te KDP'yi yeniden toparlamaya başlamıştı. 1975'te toplanan KDP kongresinde Derviş–i Sado ve Dr. Sıraç Bilgin ekibinin bu tutumu eleştiri konusu oluyordu. Genel sekreterliğe Derviş–i Sado yeniden seçilince, karşı grup partiden ayrılacağını deklare etti. Bu karşı tutum üzerine, Derviş–i Sado genel sekreterlikten çekiliyor, daha ılımlı bilinen Av. Mehmet Ali Dinler genel sekreterliğe geliyordu.

Bu dönem KDP'ye katılan genç kuşak, farklı düşünüyordu. Okuyan, etrafta olan biteni izleyen, hareketli bir kuşaktı bu. Türkiye'de esen sol rüzgârdan onlar da etkileniyordu. KPD'nin klasik çizgisine bağlıydılar. Herkes Irak Kürt hareketini (Barzani hareketini) eleştirirken, onlar savunuyorlardı. 1974'te Barzani hareketi yenilince, Irak KDP'si de dağılmıştı. Yerine "geçici komite" geçmişti. Geçici komite, KDP'yi yeniden toparlamaya çalışıyordu. Türkiye KDP'si de, geçici komiteyle birlikte hareket ediyor ve onlara her türlü yardımın örgütlenmesi için uğraşıyorlardı. Geçici komite ile birlikte ilk çatışmalarda bile yer almışlardı.

Genç kuşak sola karşı düşmanca bir tutum içinde olan parti yönetimine de muhalifti. 1975'teki küçük çaplı yönetim değişikliği onları ikna etmemişti. 1977'de toplanan parti kongresinde iki grup eşit oy alınca, çözümü ikinci bir oylamada arıyorlar, ilk oylamada tarafsız kalan divan başkanı, ikinci oylama da genç kuşağı destekleyince, eski ekip yönetimi kaybediyor. Yönetime gelen gençler, ilk iş olarak Derviş–i Sado ve Sıraç Bilgin ekibini partiden ihraç ediyor, KDP–KUK (Kürdistan Demokrat Partisi– Kürdistan Ulusal Kurtuluşçuları) adını alıyorlardı. Bu tarihten sonra da, yalnızca KUK adını kullandılar. Derviş–i Sado ve Sıraç Bilgin ekibi 1979'a kadar hareketsiz kalıyor. 1979'da Sami Abdurahman, Irak KDP'den ayrılınca, KUK, Sami Abdurahman'ı haklı buluyor. Derviş–i Sado ve Dr. Sıraç Bilgin bunun üzerine Barzaniler'le ilişkileri savunuyor, KDP adıyla yeni bir çabanın içine giriyorlar.

KUK adını öne çıkararak hareket eden bu genç grup, ilk başlarda ne yapacağı konusunda kararsızlık yaşıyor. Parti yönetimini almış ve karşı oldukları grubu tasfiye etmişlerdi. Ondan sonra ne yapacaklarını bilemiyorlar. *Özgürlük Yolu*–TKSP ve *Rızgari* gruplarıyla ilişkiye geçip birleşme önerisiyle bu çevrelere gidiyorlar. Ancak sonuç alamıyorlar. 1978'in ortalarına kadar bu şaşkınlık sürüyor. Sonra, legal alanda dernekler kuruyorlar. *Xebat* adında illegal bir gazete çıkarıyorlar. Irak KDP'si de aynı adla merkez yayın organı gazeteye sahip. Bu davranış grubun Barzani hareketine nasıl bağlı olduğunu gösteriyor. Türkiye'de ilk defa Nevruzları açık kutlamaya, Kürt geceleri düzenlemeye başlıyorlar.

Dışa yönelik ilişkilerde, Kürt gruplarla ilişkilere öncelik veren bir anlayışa sahiplerdi. Sol ile ilişkilerde, Sovyetler Birliği'nden yana (TKP, TİP, TSİP gibi) partilerden uzak duruyorlardı. Dev–Yol, Kurtuluş gibi sol gruplarla diyaloga daha yakındılar. Bunun nedeni, Irak Kürt hareketine karşı Sovyetler Birliği'nin tutumunu onaylamamalarıydı.

Bu grup, Türkiye sol hareketi tarafından fazla bilinmemesine karşın, Diyarbakır, Siirt, Mardin, Bitlis, Van, Urfa, Hakkâri gibi illeri içine alan bölgede, dikkate değer bir örgütlenmeye sahipti. KDP'nin geleneksel (köylü–esnaf) tabanını, eğitimli genç kesimi de katarak genişletmişlerdi. Davalarına inatla bağlı, enerjik bu genç grup politik hedeflerini belirleme, taleplerini izah etme konusunda yetersiz kalıyordu. Pratik faaliyetteki becerilerini, politik tecrübesizlikleri boğuyordu. Görebildiğim kadarıyla hareket, 1973–77 arasında bir gelişme gösteriyor. Yeniden toparlanma, sonra Irak Geçici Komite'yle dayanışma –ki bu Barzani hareketinin yeniden toparlanmasına katılma biçimindedir– hedefleri harekete canlılık kazandırıyor. Bunlar gerçekleşince, hareket hedefsiz kalıyor ve sorunlar yaşanmaya başlıyor.

Türkiye'de, Kürt programına sahip ilk parti örgütlenmesi olan bu hareket, iz bırakan örgütlenmelerden biriydi.

KDP kökenli bir diğer örgütlenme *Kawa* adlı örgütlenmedir. Adını, Kürt efsanesinin ünlü kahramanı *Kawa*'dan alan bu örgütlenme "Maocu" bir çizginin temsilcisiydi. Birkaç eski DDKO üyesi tarafından kurulmuştu. Bölgede hissedilir bir faaliyete sahip değildi. Kişilere yönelik saldırı anlamında, bir iki üzücü olayın dışında bir eylemlerini hatırlamıyorum. İz bırakamadan kaybolan örgütlenmelerden oldu.

Bu dönemin önemli bir grubu da *Rızgari*'dir. Ankara ve İstanbul DDKO'da yöneticilik yapmış bir grup tarafından başlatılan bir hareket idi. Grubun lider kadrosu Mümtaz Kotan, İbrahim Güçlü ve diğer üyeleri, 12 Mart'ta Diyarbakır'da birlikte hapis yatmışlardı. Adı geçen iki isim, Ankara DDKO'nun kurucularıydı. İbrahim Güçlü Ankara DDKO'nun başkanlığını yapmıştı. *Rızgari*'nin kimi kurucu kadroları, 1968 öğrenci hareketlerinin içinde de yer almış insanlardı. 12 Martta Diyarbakır'da yargılanırlarken birlikte savunma yapmış, hapiste yollarını belirlemiş bir gruptu. 1974 affıyla serbest kaldıktan sonra ilk yaptıkları iş, *Komal* adında bir yayınevi kurmak olmuştu. Sonra da *Rızgari* Dergisi'ni çıkardılar ve bu isimle anıldılar.

Kürt hareketi içinde Barzani hareketinin politik hattını doğru bulan ikinci gruptu. Irak Kürt hareketine destek vermediği için Sovyetler Birliği'ni eleştiriyorlardı. Galiba KUK dışında, herkesle kavga eden politik bir tutum içindeydiler. Barzani hareketini savunmaları, KUK hareketine yaklaşımlarıyla Türkiye KDP'sinin tabanını çekme, KDP'nin milliyetçi çizgisine oturma çabası içindeydiler. Daha önceleri, solda yer almış kadrolardı. Milliyetçi bir hattı sol bir jargonla savunuyorlardı. Gerek Kürt gruplara, gerekse diğer sol çevrelere karşı üslup olarak kaba ve inciten bir tarzları vardı. Bağımsız Kürt devleti tezinden yanaydılar. İsmail Beşikçi bu grupla birlikte hareket ediyordu. Kırıp döken bir anlayışın savunucusu bir imaj çizdiler.

Rızgari, 1977 ya da 1978'de bölündü. Mümtaz Kotan etrafında yer alanlar, *Rızgari* ve *Komal* yayınlarını sürdürdü. İbrahim Güçlü'nün etrafında yer alan grup, *Ala Rızgari* adını aldı. Ve aynı adla bir de dergi çıkardılar. Ayrılmalarının Irak Kürt hareketinde Barzani, Talabani ayrımında, "kimden yana olmak" gibi bir nedene dayandığı söylendi. *Rızgari* grubu, Molla Mustafa Barzani'den, *Ala Rızgari* grubu Talabani'den yana tutum aldı. Başka ayrılık nedenleri var mıydı, bilmiyorum. Ancak açıklanan bu nedenlerden bir hareket bölünür mü, doğrusu anlaşılır gibi değil. Ama bu yalnız *Rızgari*'nin karşılaştığı bir sorun değildi. O günkü Marksist hareketin bütününde yaşanan bir durumdu. Hatırladığım kadarıyla bu ayrılıktan sonra, *Rızgari* grubu, huysuz milliyetçi tutumunu sürdürdü. *Ala Rızgari*, milliyetçiliği, radikal sol söylemle birleştiren bir çizgi denedi.

Rızgari-Ala Rızgari grupları geniş kadroları etraflarında toplamışlardı. Bölünmeden sonra hareket zayıfladı. Kürt hareketi içinde her zaman duyulan bir sestiler. Biz bölgeye gittiğimiz günlerde etkinliklerini kaybetmişlerdi.

O günlerin enteresan grubu Apocular, Kürt hareketi içinden bir grup olarak algılanmıyorlardı. Hareketin çıktığı dönemde kendilerine atfettikleri isim "Ulusalcılar"dı. Daha sonra Apo isminin duyulması ve diğer grupların imalı takılışlarıyla Apocular ismini kullanmaya başladılar. Bu kanıyı haklarındaki bilgiler yaratıyordu. Grup, adını Ankara'da bulunan Abdullah Öcalan adından alıyordu. "Apo" diye çağrılan bu genç adamı tanıyanlar, arkadaş çevresinde ciddiye alınmayan, zayıf, dengeli olmayan bir karakter tipi çiziyorlardı. Anlatılanlara bakılırsa, bu ilginç adam bir hareketi örgütleyecek, ona yol gösterecek bir kapasiteye sahip değildi.

Hareketin arka planında bilinmeyen eller (!) aranıyordu. Bu grup, legal çalışmayı reddediyordu. Öğrenci, öğretmen herhangi bir dernekleşmeye, sendikalara karşıydılar. Bu alanlardaki çalışmaları tuzak alanlar olarak görüyorlardı. Kapalı yerlerde, loş karanlık odalarda, genç insanları topluyor ve banta kaydedilmiş konuşmaları dinletip gidiyorlardı. Soru sormanın, tartışmanın yasak olduğu, toplantıya katılan kişilerin kimliklerinin gizlendiği bu anlaşılmaz ortamlarda, insanları örgütlüyorlardı. Ankara'da ilk yayımladıkları bildiride, kendi dışlarındakileri "küçük burjuva" ve "düşman" olarak açıklamışlardı. Bildiriye göre ilk görevleri, bölgedeki bu "küçük burjuva" Kürt örgütlenmelerini tasfiye etmekti. 1976'da, MHP Genel Başkanı Alparslan Türkeş'in Diyarbakır'a gelişinde gösterilen yığınsal tepkiden sonra "Apocu" grubun adı duyulmaya başlanmıştı. Türkeş'in Diyarbakır'dan kovuluşu, o güne kadar MHP'nin bölgede yaptığı örgütlenmenin de dağılması sonucunu doğurmuştu. Doğu ve Güneydoğu'nun büyük bölümünde MHP bir daha örgütlenme şansı bulamayacaktı. O günler için bu, bölgeye şiddetin giremeyeceği anlamına geliyordu.[58]

Türkiye'nin birçok yerinde başlayan "sağ sol" çatışması bölgede yoktu. Kürt hareketi, toplumun dinamik kesimlerine dayanıyordu ve bu alanlarda etkin bir taraftara sahipti. 1960'lı yıllardan farklı olarak, bölgede sistem karşıtı muhalefeti Kürt hareketi temsil ediyordu. Diğer sol partilerin, grupların önemsenecek bir tabanı yoktu.

---

58. Bölgeye gittiğimde, Apocular hakkındaki ilk bilgileri Batman'daki arkadaşlardan aldım. Bizim bilgilerimiz, Kürt grupların bilgilerini doğruluyordu. Ve herkes bu gruptan uzak duruyor, bulaşmak istemiyordu. Zaman içinde bu enteresan grup kendini gösterecek ve önemli bir güç haline gelecekti.

Kürt hareketi iki ideolojiden besleniyordu, Marksizm ve milliyetçilik. Marksizm'in Türkiye düzeyinde yaygınlaşan etkisi, ulusal hak mücadelesi veren Kürtleri etkiliyordu. Marksistler, hem rejime muhaliftiler, hem de Kürtlerin haklarından yanaydılar. Ulusal hakları için mücadele eden halklar sosyalist ülkelerden, Sovyetler Birliği'nden destek buluyorlardı. Ulusal kurtuluş hareketleriyle, sosyalist ülkeler müttefiktiler. Bu durum, Kürtlerin Marksizm'e yönelmelerinde etken oluyordu.

Kürtler, ulusal haklarından yoksun bir halktır. Bu açıdan, doğası gereği, sorun ulusçu, yani milliyetçi ideolojiden besleniyordu Hareket üzerinde, Marksizmden daha güçlü ulusçu etkiler vardı. Bunun kaçınılmaz olduğunu gördüğünüz zaman, hareketi anlamak kolaylaşıyordu.

Kürt hareketinin zayıf yanı, bölünmüş durumuydu. Türkiye sol hareketindeki bölünmeye benzer bir durumu Kürt hareketi de yaşıyordu. Bölünme, egemenlik yarışıyla derinleşiyordu. Yükselen ulusal bilinçle, birleşmiş güçlü bir Kürt ulusal hareketi olarak mücadele alanında görünmüyordu. Aksine, birbirleriyle didişen, tek doğru kendisini gören ve dışındakileri, mücadeleyi bölen (!) olarak anlayan bir anlayış egemendi. Aralarındaki ilişkileri bu anlayış boğuyordu. Aralarındaki ilişki ve diyalogları, birbirine egemenlik aracı olarak değerlendiriyorlardı. Marksist harekette yaşananın bir örneği de Kürt hareketinde yaşanıyordu.

1977 Yerel Seçimleri

1977 genel seçimlerinde, Ecevit'in CHP'si iktidarın kapısında durdurulmuştu. MC (Milliyetçi Cephe, AP+MSP+MHP) hükümeti, Demirel'in başkanlığında, Erbakan ve Türkeş'in katılımıyla kurulmuştu. TİP, TSİP gibi partiler dışında sol bu seçimlerde aday çıkarmamıştı. TKP, demokratik hak ve özgürlüklerin genişlemesinden yana olan Ecevit CHP'sine destek verdi. TİP ve TSİP seçimlere katılmıştı, soldaki iç çatışma bu partilere desteği önlüyordu.

Yerel seçimler sonbaharda yapılacaktı. Yerel seçimlerde kimi bağımsız adaylar da çıktı. Mehdi Zana, söylediği gibi aday olmuştu. Adaylığını açıkladıktan sonra da hazırlıklara başlamış, herkesle görüşüyor ve destek istiyordu. Gelmesini, bizimle ilişki kurmasını bekledik. Adaylığını açıklamadan önceki karşılaşmamızda, aramızda geçen diyalog nedeniyle, Mehdi Zana'nın her şeye rağmen ilişki arayacağını düşünüyordum. Ne yazık ki, böyle bir şey olmadı. TKP çevresiyle böyle ilişkiye gerek görmedi. *Özgürlük Yolu* ile *Ürün* Dergileri arasında yaşanan tartışmanın gerginliğiyle hareket edilmişti.

Özgürlük Yolu dışında, ilişki kurmayı düşündüğümüz grup, Devrimci Demokratlar'dı. Bu hareketin yönetici kadrolarıyla DDKO'lardan tanışıyorduk, kimileriyle de yakın arkadaştık. Devrimci Demokrat gruptan Ahmet Karlı'yı, Siverek'te ziyaret ettim. Samimi bir buluşma oldu. Karlı, okulu bitirdikten sonra Siverek'e yerleşmiş, avukatlık yapıyordu. Aramızdaki diyalogu sürekli kılmak üzere anlaştık. Bu ilk karşılaşmada partileri konusunda bilgi verdi. Partilerinin adı, "Kürdistan Ulusal Devrim Partisi" idi. Karlı, partinin politbüro üyesiydi. Necmettin Büyükkaya ile aralarında sorun çıkmış, Büyükkaya gruptan ayrılmıştı. Daha sonra Necmettin'den de dinledim; Karlı'yı doğruluyordu. Birlikte yola çıkmışlardı. Genel sekreterlik sorununda kopuş olmuştu. Ömer Çetin'in genel sekreterliğine Büyükkaya itiraz etmiş, kendisi bu görevi üstlenmeye niyetlenmişti. Destek bulamayınca da eski mücadele arkadaşlarıyla yolları ayrılmıştı.

Bu kopuştan sonra, Necmettin Büyükkaya, birkaç arkadaşıyla birlikte Talabani hareketiyle dayanışma içinde çabasını sürdürdü.

1977 yerel seçimlerinde, Mehdi Zana'nın adaylığını açıklamasından sonra, Kürt kesiminden ikinci bir aday çıktı. Devrimci Demokratlar ile *Özgürlük Yolu* arasındaki görüşmelerde ortak tutum konusunda anlaşma sağlanamamıştı. Devrimci Demokratlar Avukat Yahya Mehmetoğlu'nu aday olarak çıkardılar. Yahya Mehmetoğlu bizim dönemden; İstanbul Hukuk Fakültesi'nde okuyan, ilerici gençlik hareketine destek veren bir arkadaştı.

Bize durumu açıklayıp destek istediler. Kendilerine destek vereceğimizi söyledik. Yalnız seçimlerle ilgili kendi çalışmamızı kendimizin yapacağını, seçim kampanyalarına karışmayacağımızı belirttik. TKP yandaşları, Diyarbakır belediye seçimlerinde, Devrimci Demokratlar'ın adayını desteklerken, Mehdi Zana aleyhine propaganda yapmama kararını da almışlardı. Arkadaşlarımız seçim boyunca buna bağlı kaldılar. Mehdi Zana konusunda tek söz söylenmedi.

Burada bir noktaya dikkat çekmek istiyorum. Gerek Mehdi Zana, gerekse Devrimci Demokratlar'ın adayı, bir belediyecilik programına sahip değildi. Bu çıkışlar politik çıkışlardı. Sistemle çatışan politik grupların, düşüncelerini yığınlara iletme, yığınlar arasında yer etme kavgasının bir parçasıydı. Yasal sistemin var olmasına fırsat vermediği politik hareketin, legal çıkış denemeleri demek yanlış bir ifade olmaz.

Seçimlerin sonunda, belediye başkanlığını elinde tutan CHP, seçimi kaybetti. Mehdi Zana, iptal olan önemli sayıda oya rağmen, açık farkla seçimi kazandı. Devrimci Demokratlar'ın adayı CHP'nin ardından üçüncü sırada kaldı. Seçim sonuçları, Diyarbakır halkının alışılmış partilerden kopuşunun

ve gelişen Kürt ulusal bilincinin bir işaretiydi. Mehdi Zana ve Devrimci Demokratlar'ın adayının aldığı oyların toplamı herkesi şaşırtacak bir düzeydeydi. Bu yerel seçimlerden hatırlayabildiğim, *Özgürlük Yolu*'nun bir diğer adayı Ağrı Belediye Başkanlığı'nı, Dev–Yol adayı Fatsa Belediye Başkanlığı'nı kazanmıştı. Bunlar 1965'te TİP'in Meclise girmesinden sonra, solun legal alandaki yeni kazanımlarıydı. Bu anlamda da, yönetenlerin tepkileriyle karşılaştılar. Fatsa'da terzi Fikri, Diyarbakır'da Mehdi Zana okların hedefi oldu. Belediye başkanları olarak, devlet katında kabul görmediler. Bu konuda, Mehdi Zana ile ilgili tanık olduğum bir olayı ileride aktaracağım.

Diyarbakır Belediye Başkanı Mehdi Zana

Mehdi Zana'nın Belediye Başkanlığına seçilmesinden sonra, kutlama ziyaretleri başladı. Zana'ya başarısından dolayı kutlama ziyareti kararı aldık. Ziyaret edecek isimler, Vedat ve İsfendiyar'dı. Bir üçüncü isim var mıydı, hatırlamıyorum. Vedat ve İsfendiyar'ın, Zana'yla sıcak, dostça ilişkileri vardı. Ziyaretin bir amacı, Zana'yı kutlamak ve başarı dilemekti. Bir diğer nedeni, seçimlerde kendisine destek vermediğimiz halde, yapacağı her olumlu işte desteğimizi arkasında bulacağını; ne olursa olsun, kendisine karşı bir tutumumuzun ve yıpratıcı hiçbir hareketimizin olmayacağını iletmekti.

Arkadaşlar ziyareti gerçekleştirdiler ve tutumumuzu Zana'ya ilettiler. Mehdi Zana, arkadaşlarımızın ziyaretinden memnun kalmış, söylediklerini sevinçle karşılamıştı. Her belediye başkanı gibi Zana da kendi kadrosunu kurmaya çalıştı. Başkan yardımcılıklarına ve bölüm başlarına kendi arkadaşlarını getiriyordu. TKP üyesi Müslüm Üzülmez, belediyede bir bölümün başındaydı. Konuşmuştuk, Zana'nın tutumuna göre hareket edecektik. Müslüm'ün ayrılmasını isterse, sorun yaratmayacaktık. Seçimlerden kısa süre sonraydı. Müslüm Üzülmez'den haber geldi. Görevini bırakmasını, istifasını istiyorlardı. İstifa talebinde bulunan, Zana'nın Başkan Yardımcısı Mehmet Yokuş'tu. Yokuş, öğretmendi. TÖB–DER Diyarbakır şube başkanlığını yapmıştı. TÖB–DER'in son kongresinde de Birlik Dayanışma grubunu hedef alan bir tutum sergilemişti. Müslüm'le konuşup durumu değerlendirdik. Mehdi Zana ile görüşmesi ve Zana'dan gelen tepkiye göre hareket etmesi konusunda karara vardık. Üzülmez, Zana ile görüşmek için epey çaba sarf etti. Ulaşmak mümkün olmadı. Mehmet Yokuş, Zana'nın görüşme için zamanının olmadığını, istifayı bizzat başkan Zana'nın istediğini ısrarla söyleyip durdu. Yapılacak bir şey kalmamıştı. Sorun yaratmamakta kararlıydık.

Tek yapılacak şey istifa etmekti. Üzülmez arkadaşımız istifa etti, işe ihtiyacı olduğu halde görevini bıraktı.

Bu konuyu aktarmak istedim. Mehdi Zana yaşamını özgürlük mücadelesine adayanlardan. Zana adı, saygın, saygın olduğu kadar da güvenilirdir. Mehdi Zana "*Bekle Diyarbakır*" adlı kitabında, bu olayı anlatıyor. Diğer grupların, -TKP'yi de katıyor ve Üzülmez olayından söz ediyor- kadrolarını belediyeden çekerek, kendisini yalnız bıraktıklarını, başarısız olmasını istediklerini yazıyor. Kitabı okuduğumda, Zana'yı yanılttıklarını, çevresindeki arkadaşlarının kendisine yanlış bilgi verdiğini, bilgisi dışında hareket ettiklerini geç de olsa anlamıştım.

Zana Belediye Başkanı olduktan kısa bir süre sonra, 1978 yılının ilk aylarında diye hatırlıyorum, *Özgürlük Yolu*'ndaki arkadaşlarıyla yolları ayrıldı. Ayrışmadan gerek *Özgürlük Yolu*-TKSP çevresi gerekse Belediye Başkanı olarak Mehdi Zana yıprandı. Kürt grupları, bu yıpranmada rol aldılar mı, bilmiyorum. Kesin bildiğim bir şey var, o da TKP'nin, yani bizim taraflardan herhangi birinin lehinde ya da aleyhinde bir tutum içinde olmadığı ve sonradan da olaydan yararlanmak gibi bir davranışın içine girmediğidir. Biz, Mehdi Zana'nın adaylığını açıklarken, herkesle ilişki kurmasına karşın, bizimle ilişki kurmaktan kaçınmasını dahi söz konusu etmedik. Diyarbakır Belediye Başkanlığı'nı almanın politik öneminin farkındaydık. Bu başarının sahibine karşı fazlasıyla toleranslı davranmak gerektiğine de inanıyorduk. O günleri birlikte yaşayanlar umarım, tüm bunları unutmamışlardır...

Biz bu yerel seçimlerde, Lice'den Yusuf Baran arkadaşımızın aday olmasını kararlaştırmıştık. Yusuf Baran, Lice'de sevilen ve güven duyulan biriydi. Şansı yüksekti. Adaylık başvurusu için hazırlıklarını yaptı. Nedenini tam hatırlayamıyorum, o gün için engel olmadığı halde, sevgili Yusuf Baran'ın (Ali Yusuf) adaylığı durdurulmuştu. Bölgeye yeni gitmiştik. Seçimler konusunda bir hazırlığımız da yoktu. Lice'deki arkadaşların önerileri doğrultusunda Baran arkadaşın adaylığına karar vermiştik, olmadı. Düşündüğümüz olmayınca, Lice'de CHP adayına destek verdik.

Lice Çalışmaları ve Ahmet Mekki

Bölgeye gittikten birkaç ay sonraydı. Kimi alanlarda parti ilişkilerini kurmaya başlamıştık. Partiye üye olan bu arkadaşlar, bulundukları alanlarda görev alıyorlardı. Böylelikle parti örgütlenmesinin ve politik faaliyetin ihtiyaç duyduğu kadroyu ortaya çıkarmaya çalışıyorduk. Partiye üye olan her

arkadaş bir alandaki komitenin aday üyesi olarak komite gibi çalışmaya başlıyordu.

Lice'den haber geldi. Parti üyesi, Lice'deki çalışmayı üstlenen Ahmet Mekki'nin akrabaları, birini öldürmüştü. Öldürülen kişinin ailesi, intikam için Ahmet Mekki'yi vurma kararı almış. Nedenleri de Ahmet Mekki'nin okumuş biri olmasıydı. Yani intikamlarını, düşmanlarının "ileri gelenini" hedef seçerek gerçekleştireceklerini söylemişlerdi.

Kan davalarının tipik mantığıdır bu. Yasalar yerine cezayı kendin vereceksin. Bunu da en ağır şekilde, en önemli hedefi seçerek yapacaksın. Elinden bir şey gelmeyenin, toplumda yeri olmayanın, intikam için "yeterliliği" de yoktur. Ahmet Mekki'nin olayla uzaktan yakından bir alakası yoktu. Kan davalarına karşıydı. Olaydan sonra da kendisini ilgilendiren bir durum olmadığını da söylemişti. Ancak ailenin okuyan kişisiydi, öğretmendi. Akrabaları arasında "adamdan sayılacak kişi" olduğu için, intikam peşinde koşanların hedefi Ahmet Mekki'ydi. Ahmet Mekki'nin olayla ilgisinin olup olmaması, onları ilgilendirmiyordu. "Düşman ailesinden" biriydi ve bu yeterliydi. Doğrusu can sıkan, beklenmedik, hesapta olmayan bir durumla karşılaşmıştık. "Bir şey olmaz" ya da "bize ne" denemezdi. Bir parti üyesinin hayatı söz konusuydu. Derde ortak olma, riski paylaşma günüydü.

Durumu tam öğrenmek ve doğru bir karar vermek için Lice'yi ve olayda yer alan tarafları tanıyanlarla konuşmak gerekiyordu. Liceli arkadaşlarla konuştuk. İçlerinde sorunu sağlıklı değerlendirebilecek, gerek yaş olarak gerekse sosyal köken olarak, Yusuf Baran (esnaf ve halkla iç içe biriydi) arkadaşla ayrıca konuştuk, önerilerini aldık. Gelen öneri, Ahmet Mekki'nin yurtdışına çıkarılması yönündeydi. Bu fikri Ahmet Mekki de savunuyordu. Tayinini isteyip başka bir bölgeye naklini de konuştuk. Ancak Ahmet Mekki'nin düşüncesi dışarı çıkmaktı ve bunu diğer arkadaşlar da doğru buluyordu. Gösterilen gerekçe yabana atılır gibi değildi. Kan davalarında iz sürmek, hedefi bulmak için yoğun çaba sarf edilir.

Kesin karar için partiyle görüşmeliydim. Yurtdışına çıkarma fikrini parti merkezinin onaylaması gerekiyordu. İstanbul'a gitmeye karar verdim. Daha önce Ahmet Mekki'ye güvenceli bir yer bulmamız lazımdı. En azından Lice, Diyarbakır dışında bir yer olmalıydı. Yer olarak Batman uygun diye düşündük. Batman'daki arkadaşlar Ahmet Mekki'yi misafir etti.

İstanbul'da Nabi ile bir araya geldik. Nabi'ye durumu aktardım. Yurtdışına çıkarılması fikrini tartıştık. Nabi sorunu dışarıyla görüştü. Yurtdışına çıkması olanaklıydı. Parti merkezinde Kürtçe yayın için ikinci bir kadroya ihtiyaç vardı. Parti merkezinin önerisi, sorunu ülkede çözmenin doğru olaca-

ğı yönündeydi. Görev yerini değiştirmek yanlış bir çözüm olarak görünmüyordu. Yurtdışına çıkış konusunda iyi düşünmek gerekiyordu. Ülkeden bakıldığı gibi değildi durum. Koşullar ağırdı. Leipzig'de kolay bir hayat yoktu. Daha önce, Kürtçe yayın için dışarı çıkarılan Hüseyin Erdem de sorunlar yaşamıştı. Parti bu konuda dikkatli olmak gerektiğini söylüyordu.

Ahmet Mekki'nin çıkışı söz konusu olduğunda, partinin dikkat çektiği nokta buydu. Çıkacak kişinin bu durumu bilmesi ve düşünerek çıkması isteniyordu. Onun için de, yurtiçinde nakil suretiyle yer değiştirme konusunun iyi düşünülmesi gerekiyordu. Nabi ile görüşmemizden vardığımız sonuç buydu. İstanbul'daki öğretmen arkadaşlar destek vermeye hazırdılar. Nabi ile görüşmemizde, Ahmet Mekki'yi İstanbul'a getirmek üzere karara varmıştık. İstanbul'da öğretmen arkadaşların yanına bırakacak, durumu bir kez daha değerlendirecektik.

Diyarbakır'a döndüm. Arkadaşlarla konuştuk. Ahmet Mekki dışarı çıkma konusunda ısrarlıydı. İstanbul'a götürürken dikkatli olmak durumundaydık. Kan davasını sürdüren tarafın bu yer değiştirmeyi fark etmemesi gerekiyordu. Batman'da kaldığını da fazla kişi bilmiyordu. Yusuf Baran'la Batman'a gittik, Ahmet Mekki'yi alıp Diyarbakır'a döndük. Daha güvenli diye Diyarbakır'a trenle dönmüştük. Sabah da uçakla İstanbul'a uçmuştuk.

İstanbul'da, Ahmet Mekki öğretmen arkadaşlar tarafından misafir edildi. Birlik Dayanışma'dan partili arkadaşlar çok sıcak karşılamışlar ve ne gerekiyorsa yapmaya hazır olduklarını, Ahmet Mekki'ye de söylemişlerdi. Yurtiçinde istediği bölgeye tayinini çıkarmanın mümkün olduğunu da iletmişlerdi.

Ahmet Mekki'nin çıkma konusundaki ısrarı üzerine çıkışına karar verdik. Bunun üzerine eşi ve çocuklarını İstanbul'a getirdik. Ailesiyle birlikte Nabi'nin bilgisi dahilinde öğretmen arkadaşlara teslim ettik.

Ahmet Mekki'nin karşılaştığı problem ve bunun üzerine bölgeden ayrılışı, arkadaşlar arasında üzüntü yaratmıştı. Özellikle öğretmen arkadaşlar arasında sevilen biriydi. Sakin ve çalışkan bir arkadaştı. Hiç ilgisi olmadığı, anlayış olarak reddettiği bir problemden dolayı, tüm düzeni bozulmuş, doğup büyüdüğü topraktan, sevdiği arkadaş çevresinden kopmuştu. Ahmet Mekki, Diyarbakır'dan ayrılırken, arkasında hüzün bırakmıştı. Sahip çıkılmış, yalnız bırakılmamış olması bunu önleyemiyordu. O gün, hiç kimse, Ahmet Mekki'nin gidişinin yarattığı hüznün, bir müddet sonra, yerini hayal kırıklığına bırakacağını düşünmüyordu.

Teknik–İş ile Bank–Sen'in Birleşmesi ve Bank–Sen Bölge Temsilciliği

Diyarbakır'a gitme kararı üzerine, Mayıs 1977'de Teknik–İş'ten ayrıldığım sıralarda, Bank–Sen'le birleşme görüşmeleri sürüyordu. Önce DİSK'te kurulan bir komisyon, Sosyal–İş, Bank–İş ve Teknik–İş Sendikalarının birleşmeleri yönünde bir karar almıştı. Sosyal–İş birleşmeyi reddetmiş ve DİSK'le arasında sorunlar yaşamıştı. Bu olaydan sonra, Teknik–İş, Bank–Sen'le birleşme çalışmalarına başlamıştı. Bank–Sen, Yapı Kredi Bankası'nda örgütlü bir sendikaydı. Teknik–İş, Sosyal–İş birleşme çalışmaları sürerken, Bank–Sen ile Gam–Sen arasında birleşme görüşmeleri yapılıyordu. Gam–Sen, Garanti Bankası'nda örgütlüydü. 1976 yılında DİSK'e katılmıştı. İki sendika kavgasız gürültüsüz birleşmişti. Bank–Sen ile Gam–Sen'in birleşmesiyle sendikanın üye sayısı, 15 bin civarında olmuştu. Bank–Sen banka işkolunda en etkin sendika durumundaydı. O dönem, bankaların çoğu kamu bankalarıydı ve çalışanları memur statüsündeydi. Bu açıdan Bank–Sen örgütlenmesinin önemi büyüktü.

Bank–Sen ile Teknik–İş arasındaki birleşme görüşmeleri, 1977'nin ya haziran ya da temmuz ayında sonuçlanmıştı. Bank–Sen kısa sürede hem büyümüş hem de ülke çapında bölge temsilcilikleri açarak DİSK'in en aktif birkaç sendikasından biri durumuna gelmişti. 1977'nin yazında, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun on dört ilini içine alan bölge temsilciliğini Diyarbakır'da açmıştı. Bölge temsilciliğine merkezden, İstanbul şubelerinin birinde çalışan bir üyesini atamıştı. Sendikada çalışmak üzere, birleşmeden sonra Bank–Sen Yürütme Kurulu üyesi olan Turhan Ata ile ilişki kurduk. Olumlu yanıt aldık. Diyarbakır'daki bölge temsilciliğinde organizatör olarak çalışacaktım. Ağustos ayı idi. Bank–Sen merkezindeki görüşmede, bölge konusunda bilgi aldım. On dört il Elazığ'dan, Kars'a, Ardahan'a, Van'dan Hakkâri'ye uzanan bir alanda tüm işyerleriyle ilişki kurmak ve sorunlarını çözmek gerekiyordu. İşyerleri (banka şubeleri) ilk defa sendikacılarla buluşacaktı.

Temsilci atanmasından sonra bir aydan fazla bir süre geçmesine rağmen bölge temsilciliği için henüz yer tutulmamıştı. Diyarbakır'a döndüm. Yapı Kredi Bankası'nın Diyarbakır merkezde iki şubesi vardı. Bölge temsilcisi ortalıkta yoktu. Sendikadan arabayı almış, bir iki işyerine (Elazığ, Diyarbakır, Bingöl) şöyle bir uğrayıp kaybolmuştu. İşyerlerinin çoğuna da gitmemişti. Ailesi Elazığ'da oturuyordu. Yapı Kredi'deki arkadaşlarla yer sorununu konuştuk. Bir hafta içinde Diyarbakır'ın merkezi bir yerinde ofis için geniş bir yer bulduk. Sendika merkezi onaylayınca yeri tuttuk. Bölge temsilciliğinin yeri ve adresi belliydi artık.

Her şey tamamlanınca bölge temsilcisi çıkageldi. Yanında annesi ve kız

kardeşi, altında sendikanın arabası. Bir saat kadar oturduktan sonra çekip gitti. Hiçbir şey söylememişti. Sendika merkezi kendisiyle irtibat kuramıyordu. Bölge temsilciliği kongresinin hazırlıklarının yapılması gerekiyordu. Tüm işyerlerine (Yapı Kredi, Garanti Bankası, Ordu Pazarları vs.) gitmek; buralarda temsilciliğin yapacağı çalışmalar konusunda bilgi vermek, kongre delegelerinin seçimini yapmak ve işyeri temsilci seçimlerini yenilemek gerekliydi. Bölge temsilcisi Yapı Kredi Bankası çalışanlarındandı. Sendika içinde kişisel beklenti içinde olan birkaç yönetim kurulu üyesiyle birlikte hareket ediyordu. Dertleri iş yapmak değil, sendikanın imkânlarını paşa gönüllerine göre kullanmaktı. Sendikadaki uyanışı kavrayamıyorlardı.

Bir müddet sonra merkez, bölge temsilcisini görevden aldı ve yerine beni temsilci atadı. Yapılması gereken tüm işleri birkaç ay içinde tamamlamam gerekiyordu. Kars-Ardahan'dan Hakkâri'ye kadar on dört ili içine alan bir geziye hazırlanacaktım.

Bank–Sen, imkânları olan bir sendikaydı. Bölge temsilciliklerine birer araba veriyordu, sendikal aktivite için ihtiyaç olan kadroyu da alıyordu. Diyarbakır bölgesine benim dışımda, önerim üzerine Mustafa Güleker adında bir arkadaş şoför olarak alındı. Güleker otobüs şoförlüğünden gelme, çalışkan, düzgün bir arkadaştı. İşe girdikten sonra, hem şoför hem organizatör hem de arkadaşım oldu.

Bölgeyi dolaşmaya başladık. Bitlis, Van ve Hakkâri'ye gittik. Sonra Bingöl, Muş, Elazığ, Tunceli, Erzincan, Erzurum, Kars, Ardahan'a. Ardahan'dan, Kağızman, Iğdır, Ağrı ve oradan Van'a geçtik. Ayrıca Mardin ve Siirt bölgelerine gittik. Gittiğimiz her ilde tüm şubeleri dolaşıyor, durumu izah ediyorduk. Müsait oldukları saatte kendilerinin önerdikleri kongre delegesi ve işyeri temsilcisi seçimini yapıyorduk. Bölgeyi gezmek, işyerlerine gitmek, önemli etki bırakıyordu. Çalışanlar, hayatlarında ilk defa işyerlerinde sendikayı kendilerine bu kadar yakın görüyorlardı.

Banka şubelerinde az sayıda insan çalışır. Başlarında bir müdür vardır. Müdür, idari açıdan patronun temsilcisidir. Aynı zamanda banka çalışanı olarak da sendikanın üyesidir. Bu küçük işyerlerinde, "eli kalem tutan," kendini işçiden çok memur gören bir anlayış da vardır. İşte Bank–Sen bu anlayışı değiştirmeye başlayan bir sendikaydı. Ücret artışları, işyerlerinde çıkan sorunların çözümü, tayinler vs. konusunda, üyelerinin yaşamında yarattığı olumlu değişiklikler, onlara işçi olmanın "kötü" bir şey olmadığını anlatıyordu.

Bölge kongresine kadar tüm işyerlerini dolaşıp seçimleri tamamlamıştık. Çoğu işyerine birden fazla uğramıştık. Bölge gezileri sırasında unutamadığım bir iki olay da var. Sendikalarda her düşünceden insanlar vardı. 1977 1 Mayıs katliamı yeniydi ve tansiyonu artırmıştı. Kırsal bölgelerde tutuculuk güçlüdür. Biz ne kadar dikkat etsek de, DİSK'e bağlı bir sendika olmanın

taşıdığı risk vardı. Muş'ta Yapı Kredi Bankası'nın şubesi vardı. Hafızam beni yanıltmıyorsa, Milli Selamet Partisi (MSP) Muş'ta güçlüydü. Banka şubesinde çalışanlar arasında da etkindi. Kongre delegesi ve işyeri temsilcisi Nurettin adında MSP'li bir arkadaşı seçtiler. Nurettin, Muş'un yerlilerinden Kürt bir arkadaştı. Aramızda iyi bir diyalog oluştu. Baştaki uzak duruşu, sonraları dostluğa dönüştü. Benim Kürt halk müziğine olan ilgimi öğrenmiş; Diyarbakır'a, bölge kongresine geldiği sırada Muş'un ünlü halk ozanı Şakiro'nun bir bandını hediye etmişti. Bu güzel insanı hiç unutmadım.

Bingöl'deki işyerinde delege seçilen arkadaş solcuydu, *Halkın Yolu* grubundandı. Grubun yöneticilerinden Ömer Bakkal adında Bingöllü bir arkadaş tanıdıktı. İstanbul DDKO'dan arkadaştık. Bingöl'de olduğunu duyunca, görmek istedim. Amacım eski bir dostun hatırını sormaktı. Bizim işyerindeki delege arkadaş bahaneler uydurup beni atlattı. Galiba "senin gibi bir revizyonistle ne görüşecek" diye düşünmüştü.

O dönem Elazığ karışık bir ildi. Sünniler MHP'li, ülkücü; Aleviler solcuydu. Ülkücülerin etkin olduğunu hatırlıyorum. Yapı Kredi ve Garanti şubeleri vardı. Elazığ Garanti Bankası Şubesi'nde iyi karşılandık. Ancak Yapı Kredi'de müdürün yardımı ile tehlikeyi atlattık. Ülkücüler vardı ve etrafa korku salmışlardı. Müdür Kürt kökenliydi. Bizimle kendisi muhatap oldu. Ancak kongreye delege göndermedi.

Bölgenin riskli illerinden biri de Erzurum'du. Erzurum'da Yapı Kredi'nin iki şubesi vardı. Şubeler sendikadan yanaydı. Bir şube müdürü işyeri temsilcisiydi. Bizi o misafir etti. Erzincan'dan sonra Erzurum'a uğramıştık. Akşam Erzurum'da kalmak zorundaydık. İki otel vardı. Biri Alevi kökenlilerin, yani ilericilerin; diğeri Ülkücülerin, yani milliyetçilerin kaldığı yerdi. Bizim işyeri temsilcisi müdür hepsini tanıyordu. Daha güvenli diye bize Ülkücülerin otelinde yer ayırttı. Banka müdürünün misafirleri diye kaldık. O gece Ülkücülerin otelinde yorgunluğumuzu giderdik. Kimseyle diyaloga girmeden, kalkar kalmaz da oteli terk ederek Erzurum'dan Kars'a yol aldık. Erzurum'a bağlı Pasinler İlçesinde de Yapı Kredi şubesi vardı. Erzurum'daki arkadaşlar uyarmışlardı, uğramayın diye. Ülkücülerin etkin olduğu bir yerdi ve şube çalışanları arasında da varlardı.

Doğrusu arkadaşların uyarılarına rağmen uğramak istedim. Sevgili Mustafa da "uğramayalım" diyordu. Yaptığım işi eksik yapmaktan hep rahatsızlık duyarım. Galiba böyle bir duygum vardı.[59] Benim ısrarım üzerine Mustafa direk-

---

59. Ancak işin aslı, bu bölge Abbas Dedem ve kardeşinin 90 bin kişiyle donarak öldüğü topraklardı. Aileye dedem ve kardeşinden en son haber bu ilçeden, Pasinler'den ulaşmıştı. Beni oraya çeken, kar fırtınasında birbirlerine sarılmış iki çaresiz insanın "biz öleceğiz" diye ailelerine haber gönderdiği son duraklarıydı.

siyonu Pasinler'e çevirdi. Erzurum–Kars yolu üzerinde, küçük bir ilçeydi. Şubeye girdik, kendimizi tanıttık. Soğuk bir hava esti. Yanımıza kimse gelmiyor. Bir genç geldi. Başladı soru yağmuruna. "Siz komünist misiniz?," "141–142'ye niye karşısınız?," "DİSK komünisttir" vs. Ben sakince izah etmeye çalıştıkça, o söylediklerinde ısrar ediyordu. Bir ara kayboldu. Şubede çay dağıtan arkadaş geldi. "Ağabey ne duruyorsunuz, hemen kalkın. Gitti arkadaşlarını getirmeye." Durumun vahametini anladık. Mustafa'yla kalktık. Bizim kalkışımız şube çalışanlarını da rahatlatmıştı. Atladık arabaya. Mustafa bastı gaza. Dedemin gömüldüğü topraklarda, neredeyse postu deldiriyorduk.

Bank–Sen Bölge Kongresi 1977 sonu ya da 1978'in başında toplandı. Kongrede benim dışımda üç aday daha vardı. Kürt gruplar hareketliydi. Devrimci Demokratlar, Ordu Pazarları'nda çalışan birini aday olarak çıkarmışlardı. Eski Teknik–İş üyesi, tanıdık biriydi. Gösteriyi seven, sağı solu belli olmayan bir arkadaştı. *Özgürlük Yolu*, Yapı Kredi Batman Şubesi'nin genç bir çalışanını aday olarak çıkarmıştı. Üçüncü aday, Garanti Bankası Diyarbakır Şubesi çalışanıydı.

Delegeler bir gün önceden Diyarbakır'a geldiler. Delegeler için o yıl faaliyete giren Aslan Palas Oteli'nde yer ayırtmıştık. Kongre için de ayrı bir salon tutmuştuk. Aday çıkaran Kürt gruplar otel salonuna çulu serdiler. Devrimci Demokratlar bir MK üyesini bu işle görevlendirmişti. Aramızda başlayan bir diyalog vardı. Sendikal faaliyet konusunda diyalog kabul etmemiş ve harekete geçmişlerdi. Ahmet Karlı ile konuşmuştum, "aday çıkarmayın, birlikte hareket edelim" diye. Ancak onlar bunu yok saymışlar, alternatif yaratmayı tercih etmişlerdi. *Özgürlük Yolu*'ndan görevli olan arkadaş da, TKSP'nin MK üyesi Zeki Adsız'dı. Mehdi Zana belediye başkanı olduktan kısa süre sonra, Genel–İş Diyarbakır Şubesi'nin başına Zeki Adsız getirilmişti. Gerek Devrimci Demokratlar (Kürdistan Öncü İşçi Partisi) gerekse TKSP (*Özgürlük Yolu*) propagandalarının içeriği aynıydı. Propagandalarını Kürt olmak, Kürt hareketi olmak üzerine kuruyorlardı. Benimle ilgili olarak TKP'li olduğumu ve TKP'nin Türk örgütü olduğunu anlatıyorlardı. Anlaşılacağı üzere kaba, sendikal aktivite ile ilgisi olmayan bir propagandaydı tercih edilen.

Biz çalışmalarına hiç karışmadık. Kongre günü davetli olmadıkları halde bu arkadaşlar da kongre salonundaydılar ve aynı tutumlarını kulislerde sürdürdüler. Kongre başladıktan sonra faaliyet raporu üzerine konuşmalar oldu. Devrimci Demokratlar'ın adayı benim sendika üyesi olmadığımı, politika için bölgede olduğumu söyledi ve konuşmasını bu iddia üzerine sürdürdü. *Özgürlük Yolu* adayı, elinde yazılı bir metin, baştan sonra TKP eleştirisine (asılsız suçlama demek daha doğru) ayrılmış bir konuşma yaptı. *Özgürlük Yolu* adayı, Devrimci Demokratlar'ın adayı lehine adaylıktan çekildi. Konuşmalara "buranın bir sendikanın bölge kongresi olduğunu unut-

mayın, sizi kimin yöneteceğine siz karar vereceksiniz" diyen kısa bir konuşmayla yanıt verdim. Sonra da seçimlere geçildi.

Kongre sonunda, Kürt grupların adayı iki oy (iki kişi birleşmişti), diğer aday bir oy aldı ve geri kalan oylar bana verildi. Kongre bölge temsilciliği yönetimini ve denetim kurulunu da seçti. Mehdi Zana'nın ağabeyi Garanti Bankası Diyarbakır Şube Müdür Yardımcısı Mithat Bilici de bu kurullarda görev aldı. Sevgili Mithat Ağabey'i 1990'lı yıllarda kaybettik. Sevgi ve saygıyla anıyorum.

Aynı günlerde, Bank–Sen Adana ve Konya bölge kongreleri toplandı. İkisine de gittim. Konya'da Ali Vardal'la karşılaştık. Bir ara baş başa kaldık. Partiyle ilişkisi kopmuştu. Durumu anlatırken gözyaşlarını tutamamış "ne hata yaptım ağabey" demişti. Benden sonra, Turgut Metin Öztürkoğlu bir kez uğramış, sonrasında ise, bağlantı kopmuştu. Dertleştik. Sorunun çözümü için bana düşeni yapacağımı söyledim. Daha sonra İstanbul'da Nabi ile görüşmede durumu aktardım. Ali, İç Anadolu parti örgütüyle çalışmaya başladı ve Konya'da parti biriminin kurulmasına katkıda bulundu.

Uzun süre Dev–Maden–Sen Diyarbakır Şubesi'nin yer sorunu vardı. Bank–Sen, bir odayı onlara verdi. Devrimci Demokrat çevreden arkadaşlar yönetimdeydi. Onlardan sonra, Baysen Sendikası Diyarbakır Şubesi de aynı odaya taşındı. Gün oldu sendika arabasını diğer sendikal çalışmalarda kullanmak gerekti, arabayı verdik. Bank–Sen Bölge Temsilciliği'nin imkânlarını elden geldiğince paylaşmaya çalıştık.

Doğu ve Güneydoğu'daki çalışmada, yeri gelmişken bir noktaya işaret etmek istiyorum. Bölgeyi dolaşmak, her ildeki politik durum konusunda bilgilenmek, bölgenin özelliklerini yerinde görmek ve öğrenmek demekti. Bölgede doğup büyüyen biri olarak bu gezilerin ufkumu genişlettiğini söylemeliyim. Bu gezilerin daha derli toplu düşünmeme ve gerçekçi olmama yardımcı olduğunu hatırlıyorum. Kürt sorununda da düşüncemin olumlu yönde etkilendiğini biliyorum. Partinin yeniden örgütlenmesi, parti örgütlerinin kurulması dönemiydi. Her işe tek başına koşuşturduğum günlerdi. Bunun üstüne, sıfırdan sendikal faaliyeti canlandırma girişimi binince, zorlanmak kaçınılmaz oluyordu. Ancak bu tür zorluklar yaşamadan da yol alınmıyordu.

Bank–Sen bölge çalışmasında ter döken bir kardeşimi yeri gelmişken anmak isterim, Bilal Yaver. Bölge temsilciliği faaliyete başladığında, Diyarbakır Yapı Kredi Bankası Merkez Şube'de ikinci müdürdü. Daha sonra Bağlar Şubesi'ne müdür olarak atandı. Politikayla ilgili değildi. Bizim çalışmalardan etkilendi. Sendikal faaliyete samimiyetle katıldı. Mardinli Kürt bir arkadaştı. 1978'de Bank–Sen Kongresi'nde sendikanın genel yönetim kuruluna seçildi. 12 Eylül gelip sendika kapanıncaya kadar da sendikal mücadelesini sürdürdü. Sakin, sade, sözü söz olan bir arkadaştı.

DİSK'teki Gelişmeler

1977 yılının önemli olaylarından biri de DİSK'teki gelişmelerdir. 1977 yazında DİSK'te çalışan kadroların tasfiyesi istemiyle bir kampanya başlatıldı. Gerekçe "TKP'li" olmalarıydı. DİSK, öteden beri ilerici güçlerin eylem birliğini, ortak bir cepheyi savunuyordu. MC hükümeti gündeme gelince, DİSK ortak cephe önerisini, genel başkanın bir açıklamasıyla kamuoyuna duyurdu. Açıklamada, ilerici güçlerin ortak cephesi UDC (Ulusal Demokratik Cephe) olarak adlandırılıyordu. UDC kavramını TKP kullanıyordu. DİSK'in açıklamasına Tekstil, Lastik–İş gibi sendikalardan olumlu tepkiler gelmiş, aynı çağrıya kendi sendika açıklamalarında yer vermişlerdi.

UDC çağrısı yapan açıklamayı TKP'ye mal eden ve DİSK'te çalışan uzmanların tasfiyesini isteyen bir kampanya başladı. DİSK kadroları, DİSK'in çözmek zorunda olduğu problem haline getirilmiş, üç beş kişiye itirazla başlayan olay, 1 Mayıs 1977 ve Haziran 1977 genel seçimlerinden hemen sonra "anti TKP" bir harekete dönüşüvermişti.

İleri sürülen ikinci gerekçe seçimlerde aday olan DİSK üyesi sendikacıların DİSK'ten bekledikleri desteği bulamamaları nedeniyle seçilemediklerini düşünmeleriydi. Oysa DİSK'in de TKP'nin de sendikacı adayların seçilip seçilmemesinde bir rolü yoktu. 1977 seçimlerinde DİSK ve TKP, CHP'yi desteklemişti. Ayrıca, DİSK yönetimindeki sendikaların içinde yönetimleri tehdit eden bir TKP muhalefeti de yoktu.

DİSK Genel Merkezi'nde çalışan kadroların tasfiyesi istemiyle başlayan kampanya, DİSK'i olağanüstü kongreye götürecek kadar derin bir iç kavgaya dönüştü. 1977'nin sonunda toplanan kongre, DİSK'in Kurucu Genel Başkanı Kemal Türkler'in yerine DİSK'e yeni katılan Genel İş Sendikası'nın Genel Başkanı Abdullah Baştürk'ü seçti.

Daha sonra, T. Maden–İş, Bank–Sen ve Baysen Sendikalarının ihraç istemiyle disiplin kuruluna gönderilmesinden, 1 Mayısların ayrı kutlanmasına kadar varan bir iç kavga başladı. Bu kavga 12 Eylül sonrasına da taşınacaktı.

Birçok yerde aynı anda yükselen anti TKP dalgayı kolaylaştıran önemli bir etken, solun iç kavgasıydı. Soldaki grupların DİSK'teki karşıtlıklarının altında yatan etken buydu. DİSK'te kavgayı başlatanlar, solun durumundan yararlanarak "anti TKP" harekete diğer sol grupların desteğini sağladılar. TKP'yi CHP ile işbirliği yapıyor diye eleştirenler, bu olayda Baştürk'ün arkasında kuyruk oluşturdu. TKP'ye karşı geliştirilen bu hareket, aslında tüm solu vurmuştur.

DİSK'te başlatılan "anti TKP" hareket, 1978 yılında TKP'yi olduğu her yer-

den söküp atmaya dönüştü. Kaçınılmaz olarak TKP, işçi hareketindeki tüm gücünü bu saldırıyı durdurmak için harcadı. Ne var ki, durum değişmişti. İşçi hareketinde gerileme başlamıştı, ne Türkiye eski Türkiye ne DİSK eski DİSK'ti, TKP de eski konumlarında değildi artık.

Sonuç olarak, 1977 yılı için söyleyebileceğim; 1 Mayıs 1977'yi kana bulayan saldırı, şiddetin tırmanmasını fitilledi. 1977 genel seçimlerinin sonuçları, politik gerilimi yükseltti; Ecevit hareketinin deformasyonuna yol açtı. Ve DİSK'teki kavga, yükselen işçi hareketini iç sorunlara yönlendirerek durdurdu. DİSK'e yöneliş durduğu gibi, DİSK'in birlik imajı da zedelendi.

1977 yılı, terörün tırmanmaya başladığı politik gerilimin yükseldiği, solun tecrit olmaya başladığı yıl oldu. Bu anlamda 1977, yığınların eyleminde ve solun gelişmesinde bir kırılma yılıdır. Sola ve işçi hareketine ilk önemli darbenin vurulduğu yıldır.

TKP, Doğu ve Güneydoğu Çalışmasının İlk Değerlendirmesi

1977 yılı sonunda bölgede ilk parti bağlantıları kurulmuştu. Gençlik, öğretmen, kadın hareketinde ve kimi işçi bölgelerinde (Batman, Mazıdağı gibi) partiye üyeler kazanılmış, parti birimleri için altyapı hazırlıkları yürütülüyordu. Partiye kazanılacak kadrolara yönelik çalışmalar sürüyordu. Diyarbakır, Siirt, Mardin ve Van'da üyeler kazanılmıştı.

Diyarbakır, TKP yandaşlarının yoğun olduğu bir ildi. Gençlik kesiminde İsfendiyar Eyyüboğlu sorumluluk aldı. İsfendiyar, Diyarbakır'daki gençlik kesimiyle ilgilendi, yılsonunda da, İGD Güneydoğu Bölge Temsilciliği ve Genel Yönetim Kurulu üyeliği görevini üstlendi.

Bölgede ilk gençlik çalışmasını Salih Turcan üstlenmişti. Salih dört ay kadar bölgede kaldı.[60] Diyarbakır İGD çalışmasından partiye gelenler Kemal Yıldız ve Mustafa Dağcı'dan sonra Haydar Üzülmez'le devam etti. O dönem Eğitim Enstitüsü'nde okuyan aktif bir grup genç GSB'den ayrılıp İYG çev-

60. Salih Turcan'ın bölgede gençlik kesiminin toparlanmasında katkısı oldu. Üniversitede öğrenciydi ve nişanlıydı. Aile baskısı gördü. Yaşamı konusunda karar vermek durumunda kaldı. Kararını verirken partisiyle konuşmadı, galiba buna cesaret edemedi. Bir gün baktık ki Salih bölgeye gelmiyor. Haber vermeden gitmiş. Ailesini de tanıyordum. Salih'ten çok umutluydum. Kısa sürede iyi de iş yapmıştı. O günler karşılaşıp konuşma fırsatı bulamamıştık. Bu, Salih'in mahçup halinin sonucuydu. Ancak bugün söyleyeyim, fazlasıyla üzülmeme rağmen, Salih'in iyi niyeti ve temiz yüreği konusunda hiç şüpheye düşmedim.

resine geldiler. Öğretmen hareketinde Mehmet Çakmak'tan sonra, Kenan Akgün ve Salih Şimşek partiye ilk gelen arkadaşlar diye hatırlıyorum. Kadın hareketinde Reva Ozan, sonra Ülkü Akgün ve Saba Ozan isimlerini hatırlıyorum. Lice'den; Yusuf Baran ve Ali İhsan Çelik, Ergani'den; Müslüm Üzülmez, Heybet Atsız ve terzi Ekrem partiye ilk gelen arkadaşlar oldu.

Siirt ilinde, merkezde öğretmen hareketi içinde TKP yandaşları vardı. Batman, Siirt'e bağlı bir ilçeydi. TKP, gençlik içinde güçlü bir taraftara sahipti. İGD şubesi aktifti. Batman'daki çalışmaları Şefan üzerinden yürütüyorduk. İlk partiye gelen Süleyman Talay oldu. Süleyman, Batman İGD Şubesinin başkanı ve kurucularındandı. Aslında oradaki gençleri toplayan kişiydi. Batman'da petrol işçileri vardı. Burada da ilk kurduğumuz ilişkiler Memet Çelik ve Mahmut adında iki işçi arkadaştı.

Mardin ilinde pek taraftar yoktu. Merkezde batıdan gelen bir mühendis arkadaş vardı. Bununla epey sonra ilişki kurabilecektik. Mardin'in Mazıdağı ilçesinde kükürt ocaklarında çalışan Mahmut adında bir işçi arkadaş Temel Dağıtım'ın Diyarbakır şubesi üzerinden bizimle ilişkiye geçmişti. İyi bir arkadaştı. Partiye ilk gelen arkadaşlardan biri oldu.

Van'da ise, İstanbul'da partiye katılmış olan Süleyman Kartal vardı. Öğretmen hareketi ve gençlik kesimindeki taraftarları toplamıştı.

Sonuç olarak; yılsonunda bölgedeki çalışmamızda durum şuydu; gençlik hareketi legal alanda, Güneydoğu Bölgesi İsfendiyar Eyyüboğlu, Doğu Bölgesi Şefan'ın sorumluluğunda koordine edilmişti. Diyarbakır Merkez, Batman ve Ergani'deki gençlik çalışmalarında parti bağlantıları kurulmuştu. Öğretmen hareketinde, Mehmet Çakmak, Kenan Akgün ve Salih Şimşek gibi isimlerle toparlanma başlamıştı. Mehmet Çakmak bölge koordinasyonunu sağlıyordu. Diyarbakır'daki parti çalışmasına da ayrıca katılıyordu. Kadın hareketinde Reva Ozan (bölgedeki çalışmadan sorumluydu), Ülkü Akgün İKD Diyarbakır Şubesi'nin başındaydı.

Legal alanların dışında, Ergani, Lice, Batman gibi önemli bölgelerde de ilk parti ilişkileri kurulmuştu. Özellikle Batman'da kurulan ilişkiler önemliydi. O dönem, Batman işçi kentiydi. Bölge komitemiz var mıydı? Bölge komitelerinin 1978'in ilk yarısından itibaren kurulmaya başlandığını hatırlıyorum. Diyarbakır İl Komitesi Sekreteri Mehmet Çakmak'tı.[61]

---

61. Yıllar geçti. Zaman zaman hafıza insanı yanıltıyor. Sözü geçen partiye alınmalar konusunda da zaman bakımından yanılgılar olabilir. Birlikte ter döktüğüm insanlara haksızlık etmek istemem. Aksayan bir şey varsa, bu zamanın azizliğidir.

Temel Dağıtım Diyarbakır Şubesi vasıtasıyla bölgede gazete, dergi ve kitap dağıtımı düzenliydi. *Politika* Gazetesi'nin[62] Diyarbakır Temsilciliğini Salih Şimşek üstlenmişti. Daha sonraları bu görevi, Üzülmez Kardeşlerden Mithat Üzülmez'e bıraktı.

TKP Merkez Komitesi'nin İlk Toplantısı

1977'nin son ayları, ya kasım ya da aralık, İstanbul'da Nabi ile görüşüyoruz. Nabi, "ilişkilerini ayarla, dışarı çıkıyoruz, merkez komitesi toplantısı var," dedi. Nabi'den TKP MK'ya alındığımı öğreniyorum. Heyecanlanmamak mümkün mü? Heyecan ve telaş, ikisini aynı anda yaşıyorsunuz. Partinin merkez komitesinde sorumluluk üstlenmek, insanın gururunu okşuyor, bunun tatlı heyecanını yaşıyorsunuz. Ulusal konferansa katılan biri olarak, sorumluluğun bizim gibi genç kadroların sırtına binmiş olduğunu bilmek ve bunu düşünmek ise kaygılandırıyor; "ne yapacağım, kaldırabilecek miyiz bu yükü?" diye. Cevaplayamadığınız sorular ardı ardına diziliveriyor.

İlk MK toplantısından çok şey hatırladığımı söyleyemem. Ancak çıkıştan, toplantı anına kadar neler olduysa paylaşmaya çalışacağım.

Nabi çıkışta kullanılacak pasaport için resim istemişti. Resimleri vermek üzere buluştuğumuzda, birlikte bir büroya gitmiştik. Sanırım bu büroyu Aydan Bulutgil kullanıyordu. Resimleri verdim. Oturduğumuz bölümün yanında kapısı açık küçük bir odacık vardı. Resimleri o küçük odada oturan arkadaşa verdi. Durumla Aydan Bulutgil ilgileniyordu. Pasaportu hazırlayan arkadaşı daha sonraları tanıma fırsatı buldum. Beyefendi, sakin, yaptığı işin hakkını veren, düzgün bir arkadaştı. Nabi, Aydan Bulutgil ve ben oturuyoruz. Nabi ile Aydan Bulutgil, MK üyelerinin çıkışı üzerine konuşuyorlar. Arabalarla çıkılacak. Buluşma yerleri, Kapıkule'de hangi saatte olunacağına dair detaylar konuşuluyor. Pasaportu hazırlayan arkadaş sakin işiyle ilgileniyordu, bir süre sonra işini bitirdi. Nabi ile Aydan Bulutgil de konuşmalarını tamamladı. Ben pasaportu alıp Nabi ile tekrar görüşmek üzere ayrıldım.

Yurtdışına çıkmak için Mecidiyeköy tarafında buluştuğumuzu hatırlıyorum. Küçükçekmece kavşağının oralarda da Aydan Bulutgil'le buluştuk ve yola devam ettik. Arabalar Batı Avrupa'dan gelmişti. Federal Almanya ve Batı Berlin'den partililerin arabalarıydı. Ülkelerine gelmişler ve geri dönülü-

---

62. Hatırlanacağı üzere günlük *Politika* Gazetesi vardı. Sahibi Maden–İş'ti. Çıkaran kadrolar TKP'liydi.

yor gibi bir organizasyondu. Direksiyondaki arkadaş hiç konuşmadı. Nabi, Adil Demirci ve ben bir arabadaydık. Yolda bir köftecide durduk ve karnımızı doyurduk. Akşamüstü kararlaştırılan saatte Kapıkule'ye varmıştık. Pasaport kontrolünden sorun olmadan geçtik. Bulgar sınırını geçişimizde de problem çıkmadı. Sofya'da Bulgaristan Komünist Partisi'nin (BKP) parti oteline gittik, bizi misafir ettiler. Batı Avrupa'dan gelen arkadaşlar Sofya'da bizlerden ayrılıp yollarına devam ettiler. BKP'nin misafiri olarak otelde birkaç saat kaldıktan sonra, Sofya Havaalanı'ndan, Doğu Berlin Schönefeld Havaalanı'na yol aldık. Schönefeld'den arabalarla kalacağımız yere geldik. Yer, Konya Konferansı sırasında konakladığımız göl kıyısındaki şirin mekândı. Bundan sonra burayı birkaç kez daha ziyaret edecektik.

MK toplantısı hazırlığı için bir gün ayrılmıştı, herkes hazırlık çalışması yaptı. MK'ya sunulacak politbüro raporu dağıtıldı, okundu ve yapılacak konuşmaların hazırlığı yapıldı. Çalışma aralarında bahçeye çıkıp yürüyüş yapıyorduk. Böyle bir anda İsmail Bilen'le karşılaştık. İsmail Bilen yaşlı biriyle sohbet ediyordu. Sohbete katılmak için izin istedik. İsmail Bilen'le sohbet etmek, onu tanımak, geçmiş hakkında bir şeyler öğrenmek istiyorduk. O da bizlerle sohbetten hoşlanırdı. "Buyurun" dedi ve hemen yanındakini tanıttı; "İsa yoldaş, TKP 4. Kongre delegesiydi. Konya Konferansı'nın da delegesi. Güvenlik nedeniyle katılamayan iki yoldaştan biri bu işte." İsa yoldaş (Mehmet Bozışık) heyecanla bize dönüp söylenenleri onayladı. İsmail Bilen'in yanında fazlasıyla ciddiydi. Disiplini bozacak (!) hareketlerden kaçınıyordu. Uzun süre sohbet ettik. 4. Kongre'de İsmail Bilen hapisteyken MK'ya seçilişini, Reşat Fuat'la MK sekreterliği yaptığı günleri anlattı.

Odalarda ikişer kişi kalıyorduk. MK üyeleri birbirleriyle rahat diyalog kuramıyordu. Birbirini tanıyanlar arasında kısa sohbetler hal hatır sormalar oluyordu.

Toplantıya 25 MK üyesi[63] katılıyordu. PB üyeleri İsmail Bilen, Ahmet Saydan, Mustafa Demir, Ali Durak ve Aydın Meriç; yurtdışından *Atılım* ve radyoları temsilen Veysi Sarısözen. Leipzig kolektifinden Süleyman Çavuşev; Batı Berlin'den Alp Otman ve Ömer Tulgan; Federal Almanya'dan Metin Gür, Dr. Özgür ve Ulvi Oğuz, Belçika'dan Cihan Şenoğuz; Fransa'dan Feridun Aksın; İngiltere'den Nihat Akseymen. Türkiye'den; İstanbul'dan Nabi Yağcı,

63. MK üyelerinin geldikleri yerleri ve bu arkadaşların çalıştıkları alanları daha sonraları edindiğim bilgilere dayanarak yazıyorum. O gün MK üyeleri konusunda bu tür ayrıntıları bilmemiz mümkün değildi. MK'nın temsil düzeyini göstermeye çalıştım. Daha sonrasında ve hâlâ yapılan konuşmalarda, MK'nın parti örgütlerini temsil eden bir organ değil de, bir elitler meclisi olduğu yanıltıcı görüntüsü ortaya çıkıyor.

Marmara Bölgesi'nden Aydan Bulutgil, Ege Bölgesi'nden Haluk Yurtsever, İç Anadolu'dan Güray Tekin Öz, Güney Bölgesi'nden Turgut Metin Öztürkoğlu, eski kuşak komünistlerden Mehmet Bozışık, sendikal alandan Sıtkı Coşkun, kadın hareketinden Gönül Dinçer, gençlik hareketinden Adil Demirci, Doğu ve Güneydoğu Bölgesi'nden Şeref Yıldız.

MK'nın ilk toplantısı bir gün sürmüştü. PB raporu okunmuş ve MK üyelerinin konuşmalarına geçilmişti. Fazla verimli olmadığını hatırlıyorum. Suya sabuna dokunmayan, herkesin çalıştığı alanda işlerin ne kadar iyi gittiğini anlattığı konuşmalar yapılmıştı. Partinin ideolojik çalışmasını güçlendirme yönünde bir karar alındığını; kararda Nihat Akseymen'in (Veli Dursun) ideolojik büro üyeliğine[64] atanmasının da yer aldığını hatırlıyorum. Toplantıda PB raporu oylandı ve kabul edildi.

Nabi Yağcı ve Aydan Bulutgil bu toplantıda PB'ye alındı ve PB'nin üye sayısı 7'ye çıktı. Cihan Şenoğuz ve Ulvi Oğuz toplantıdan sonra, 1978 yılı içinde Türkiye'ye geldiler.

MK toplantısı akşam saatlerinde bitti. Akşama yemek vardı. 1978 Ocak ayının son günleriydi; bahçede üyük bir ateş yakılmıştı, etrafında toplandık. Yenildi, içildi; toplantının yorgunluğunu atmaya, bir arada olmanın keyfini çıkarmaya çalıştık.

Toplantıdan sonraki gün, İsmail Bilen'le görüşmeler oldu. Herkes kendi çalışmalarıyla ilgili bilgi verdi. Benim bulunduğum bölgedeki çalışma birkaç aylık bir çalışmaydı. Örgütlülük düzeyini ve bölgedeki politik gelişmeleri aktardım. İsmail Bilen, Diyarbakır İl Komitesi için sevinmişti. Üye sayısının artırılmasını, bu konuda yavaş davranmamak gerektiğini anlatmıştı. İsmail Bilen tez canlı biriydi. Her şeyin hemen olmasından yanaydı. Bu belki de, gecikmiş olmanın yarattığı bir durumdu. Yığınlarla güçlü bağları olan bir parti hayaliyle ömür geçirmiş bir insanın ne hissettiğini anlamak kolay değil.

Görüşmeden sonra yola çıktık. Kiminle beraber döndüğümü hatırlamıyorum. Schönefeld Havaalanı'ndan DDR havayollarına ait bir uçakla[65] İstanbul'a indim. Toplantıya gidiş dönüş 4–5 gün içinde tamamlanmıştı.

---

64. Daha sonraları bu toplantıda Nihat Akseymenin ideolojik büronun başına getirildiğini söyleyenler de oldu. İdeolojik çalışma alanının sorumlusu PB üyesi Ahmet Saydan'dı ve onun sorumluluğu konusunda bir tartışmanın yaşandığını hatırlamıyorum.
65. O günlerde, Batı Berlin'deki Türk işçileri daha ekonomik diye DDR havayollarıyla sıkça seyahat ediyordu. Bu açıdan bu yolu kullanmakta bir sakınca görülmemişti.

TKP'ye Üye Alımları ve Örgütlenme

Merkez Komitesi toplantısından sonra bölgedeki çalışmalarda yeni adımlar attık. Partiye üye alımları devam etti. Ergani Bölge Komitesi Müslüm Üzülmez'in sorumluluğunda kuruldu. Heybet Atsız ve terzi Ekrem komite üyeleriydi. Diyarbakır'ın Dicle ve Çüngüş ilçelerinde ilk parti bağlantıları sağlandı. İki ilçede de öğretmen hareketi üzerinden ilişkiler geliştirilmişti. Dicle'de Ali Hoca, Çüngüş'te Cumali Hoca; daha sonraları bu iki arkadaşın sorumluluğunda bölge komiteleri oluşacaktı. Lice'de, önce öğretmen hareketi içinde bir birim oluştu. İGD şubesi kuruldu; İGD şubesinin başında Ali İhsan Çelik vardı. Ali İhsan parti üyesiydi. Öğretmen hareketinden hatırlayabildiğim partili arkadaşlar Beşir Doğan ve Baki Kaymak. Baki Kaymak çalışkan, özverili, paylaşan bir yoldaştı. Bir taksisi vardı. O arabaya binmeyen, acil işi olup o arabadan yararlanmayan arkadaşımız yoktu. Lice Bölge Komitesi, Beşir Doğan'ın sorumluluğunda kuruldu. Ali İhsan Çelik bu komitenin üyesiydi. Diğer komite üyesi sevgili Mehmet Beg (Mehmet Karabulut, Köy–Der Başkanı) olmalı. Lice Bölge Komitesinin biraz geç kurulduğunu hatırlıyorum. Esnaf kesiminden arkadaşlar da vardı. İsimlerini hatırlayamıyorum.

Diyarbakır merkezde, gençlik kesiminde İsfendiyar Eyyüboğlu'na bağlı Kemal Yıldız, Mustafa Dağcı gibi isimlerin yer aldığı gençlik komitesi kuruldu. Bu komitenin üyeleri daha sonra değişti; Kemal Yıldız okulu bitirip öğretmenliğe başladı. Komiteden ayrıldı. Daha sonraları gençlik alanındaki komite Mustafa Dağcı'nın sorumluluğunda Şemsi Araç, Fırat Bayraktar, Nevzat Temel, Fatih Binbay gibi isimlerle genişledi. Ancak partinin legal alan dışındaki örgütlenmesini Kemal Yıldız yürüttü.

Öğretmen kesiminde, Salih Şimşek, Kenan Akgün, Ahmet Polat aktifti. Komite üyelerini hatırlayamıyorum. Diyarbakır merkezde öğretmen kesiminde parti üye sayısı 1978 yılı boyunca arttı. Diyarbakır merkezde hastanede çalışan iki arkadaşımız vardı. Mele Nuri (Duruk) ve Mele Emin (Güleker). Aynı yıl içinde Diyarbakır'ın Silvan ilçesinde öğretmen hareketi içinde bir bağlantı kuruldu. Bu ilişki hep tek kaldı. Yandaş bir çevre yaratamadı.

Batman'da, gençlik kesiminde, Süleyman Talay'ın sorumluluğunda bir gençlik komitesi oluştu. Enver Sezgin bu komitenin üyesiydi. Diğer üye ya da üyeleri hatırlayamıyorum. Petrol işçileri arasındaki örgütlenmeyi Mahmut adındaki arkadaşın sorumluluğunda oluşturduk. Hatırlayabildiğim, Batman'da gençlik ve işçi çalışmasını birbirinden ayrı tuttuk. Buradaki çalışma Şefik Tunç'a bağlı gidiyordu. 1978'in ortalarında Mehmet Çakmak devreye girdi. Batman'da öğretmen hareketi içindeki çalışmada Sait Öztüzün adında

bir arkadaş vardı. Batman işçi kentiydi. Gençlik ve işçi kesiminde kurduğumuz ilişkilerle, etkinliği olan bir taraftara sahipti TKP.

Van'da, Süleyman Kartal bir çevre yaratmıştı. İlk İGD şubesini açtılar. Sonra İKD şubesi açıldı. Öğretmen kesiminde, Batıdan gelen birkaç kişilik bir Birlik Dayanışma yandaşı vardı. Hüsamettin adında muhasebecilik yapan bir arkadaş partiye üye olarak kazanılmıştı. Hüsamettin, 1960'lı yılların KDP üyesiydi ve Dr. Şıvan kanadındandı. Bölgeyi ve Kürt hareketini tanıyordu. Van'da sınırlı da olsa bir parti yandaşı çevre ortaya çıkmıştı. Van parti örgütünün üye sayısı hiçbir zaman fazla olmadı. Ancak bölgedeki önemli bağlantı noktalarımızdan biriydi. Bu yıl içinde Hakkâri–Şemdinli'ye bir partili arkadaşımız yerleşti. İstanbul'da İGD saflarında partiye katılmış, eğitimini tamamladıktan sonra, doğup büyüdüğü topraklara, Şemdinli'ye gelip yerleşmişti. Bu arkadaşın ilişkisini de Van'da Süleyman Kartal üzerinden yürütüyorduk. Van İl Komitesi 1978'in sonlarında kuruldu. Hanefi Karataş adında mühendis bir arkadaşımızın tayini Van'a çıktı. Hanefi Van'a yerleştikten sonra, Süleyman Kartal'ın sorumluluğunda Hüsamettin ve Hanefi'den[66] oluşan Van İl Komitesi kuruldu.

1978 yılında Kars'la ilişki kurduk. Daha doğrusu oradaki arkadaşlar bizi buldu. Veysel Uçum başkanlığında Kars'ta İGD şubesi kurulmuş. İstanbul'la İGD Genel Merkezi'yle ilişki kuruyorlar. İGD Genel Merkezi Diyarbakır'a yönlendiriyor. Veysel Uçum Diyarbakır'a gelip İGD'deki arkadaşlara durumu anlattı. Bunun üzerine Kars ilişkisini İGD'nin Doğu Anadolu bölge temsilcisi Şefan'a bağladık. Kars, bölgenin uç noktalarından biriydi. Dev–Yol ile Ülkücüler arasında paylaşılmıştı. İGD şubesinin açılması sevindiriciydi. 1979'da 3–4 kişilik bir parti birimi oluştu. Veysel Uçum sorumluydu. Kardeşi ve öğretmen dayısı parti üyesiydiler. Küçük de olsa, bir dayanak noktasıydı ve gelecek açısından önemli bir bağlantıydı.

---

66. Hanefi, Erganili'ydi, dayı tarafından kuzenimdi; Hanefi'nin babasıyla annem kuzendiler. Babası demiryolu işçisiydi. Bir dağ köyünden çıkıp demiryollarında çalışmaya başlamış, üç çocuğunu okutmuştu. Hanefi'nin dışında iki de öğretmen yetiştirmişti. Hanefi Karataş'ı 1980'lerin sonlarında bir trafik kazasında kaybettik. Yoksul, emekçi bir aileden gelmeydi. Zor koşullarda okumuştu. Başarılı bir öğrencilik dönemi vardı. 1970'li yıllarda Marksizmle tanışmış ve sonra TKP saflarına katılmıştı. 12 Eylül darbesinden sonra 1982'deki TKP operasyonunda tutuklandı. Gözaltında Süleyman Kartal'la yan yana düşüyorlar. İkisinin de gözleri bağlı olmasına karşın birbirlerini fark ediyorlar. Süleyman Kartal bir ara fırsatını yakalayıp Hanefi'nin kulağına "Xalo Hanefi (Hanefi Dayı) ben senin adını vermedim" diyor. Hanefi Karataş rahatlıyor. Ve işkence tezgâhından sağlam çıkıyor. Parti üyeliğini reddediyor, serbest kalıyor. Trafik kazasında kaybettiğimizde daha 30'lu yaşlardaydı. Onu sevgiyle anıyorum.

Yine aynı yıl Bingöl'de bir arkadaşla öğretmen hareketi üzerinden bağlantı sağlandı. Bu arkadaş daha sonra partiye üye oldu.

Mardin bölgesi Mazıdağı kükürt yataklarında da bir parti birimi oluştu. Mardin merkezde de bir parti ilişkisi vardı. Buradaki ilişkiden Mazıdağı kükürt ocaklarında çalışan Mahmut adında bir arkadaş sorumluydu. Sonraları Mardin ve Mazıdağı'ndaki partilileri Mardin ilinin tümünden sorumlu bir birim olarak değerlendirerek birleştirdik. Bu birim il komitesi düzeyinde örgütlenme değildi; ilişkilerini Diyarbakır İl Komitesi üzerinden yürütüyorduk.

1978

1978 yılı partiye üye alımının fazla olduğu yıl oldu. Bunun en önemli nedeni, bölgede oluşan TKP yandaşı potansiyelin 1977'den itibaren organize edilmesi, parti faaliyetinin başlamasının yarattığı olumlu etkilerdi. 1978'in ilk altı ayında, parti üye sayısı 70 civarına çıktı; yıl sonunda 100'e yakın parti üyesi vardı. 1978'den sonra ise partiye üyelikte de yavaşlama oldu. Sola yönelişin kesildiği, şiddetin tırmandığı ve toplumda can güvenliği kaygısının arttığı günlerde.

8 Mart 1978- İGD Diyarbakır Şubesi Genel Kurulu.

Soldan sağa: Ayakta konuşan Cemal Ulvi Pamukçu, oturanlar Cembeli Taş (Divan Katibi), Kenan Akgün (Divan Başkanı), Aysel Güre (Divan Katibi), Müslüm Üzülmez (Divan Başkan Yardımcısı), Kemal Yıldız (İGD Diyarbakır Şube Başkanı), Mispah Salık (Yönetim Kurulu Üyesi).

1978 yılı içinde kimi eylemler örgütlemeye çalıştık. İlk eylem, Nâzım Hikmet'i anma gecesidir. Ocak ayında, Diyarbakır Emek Sineması'nda yapıldı. Diyarbakır'da ilk Nâzım Hikmet'i anma gecesiydi. Sinema önüne caddeyi kaplayan büyük bir Nâzım portresi asılmıştı. İGD koro ve folklor ekibi geceye renk katmış, Nâzım'ın yaşamından kesitler aktarılmıştı. 500 kişinin katıldığı gece coşkuyla geçti.

Polis durup dururken, geceyi hazırlayan komite üyesi Saba Ozan'ı gözaltına almaya kalktı. Geceyi provoke etmek istedi. Müdahale ettik. Bu kez bana döndüler; tahrik etmeye, siyasi şubeye götürmeye çalıştılar. Arkadaşlar Saba'yı vermedi. Yusuf Baran, Tahsin Erdoğan ile Mustafa Güleker beni dışarı çıkarıp polisi atlattılar. Gece kargaşaya fırsat verilmeden tamamlandı. Geceye Kürt grupları da davet etmiştik ancak gelen olmamıştı.

Diyarbakır Emek Sineması'nda 8 Mart Toplantısı.
Sağdan sola Nabile Nergiz, İKD Yönetim Kurulu üyesi Emine Kukul (Eyyüboğlu), İKD Bölge Sekreteri Reva Ozan (Aşık), Saadet İlgin.

İkinci önemli eylem; Aralık 1978'deki kadınların yürüyüşü oldu. İKD Diyarbakır Şubesi üye sayısı ve faaliyetiyle kısa sürede dikkatleri üstüne çeken bir örgütlenme olmuştu. Kimse Diyarbakır gibi bir yerde kadınların hak arayışı içine gireceğini beklemiyordu. Kürt gruplarından Devrimci Demokratlar, İKD faaliyetinin ardından Devrimci Demokrat Kadınlar Derneği'ni kurdular. İKD çalışması onları etkilemişti. İKD'liler Diyarbakır'da kadınların hak eşitliği için bir eylem planlayıp hayata geçirdiler. Abartmasız, tüm Diyarbakır'ın sevgi ve sempatisini yanlarında buldular. Yürüyüş günü sokak-

lar onları sıcak bir duyguyla izleyenlerle doldu. Yürüyüş güzergâhı boyunca halk sevgi gösterisinde bulundu. Miting alanında konuşmalar yapıldıktan sonra, sakin bir şekilde eylemlerini tamamladılar.

Bahar aylarında Van'da, "Demokratik Hak ve Özgürlükler Mitingi" örgütledik. Miting tüm bölgenin katkılarıyla yapıldı. Bu eylem de, TKP yandaşlarının katılımı ile sınırlı kaldı. Soldaki iç kavga, ortak eylemlerde buluşmayı önlüyordu. Toplumda yükselen gerilim, yığınlardaki hareketliliği durdurmuştu, sol kendi içinde boğuşan bir devinim yaşıyordu. Eylemlerle bu olumsuz ortamı aşmak istiyorduk. Doğrusu buna gücümüz yetmeyecekti.

Yine 1978'in sonbaharı diye hatırlıyorum, Ergani'de köylülerin "tohumluk destek" talebiyle hükümetin tutumunu protesto mitingini örgütledik. Türkiye'de her hükümetin tekrarladığı bir tutumdur; kendi yandaşlarını kayırır, yine öyle olmuştu. Köy muhtarlarının da katıldığı eylem, isteklerin kaymakamlığa iletilmesiyle sonuçlandı. Kalabalık bir köylü topluluğunun katıldığı önemli bir eylem oldu.

Kasım 1978'de Batman'da da bir yürüyüş ve miting yapıldı. 200 kişi kadar katılım olmuştu. Oldukça gergin bir atmosferde yapılmıştı. Mitinge Apocuların saldıracağına dair duyum almıştık. Batmanlı arkadaşlar köşe başlarını tutarak güvenliği sağladılar. Saldıran olmadı. Suskun, patlamaya hazır sokaklardan geçerek yürüyüşü bitirmiştik. Kimse de izlememişti. Mitinge giderken Diyarbakır konvoyuna Silvan çıkışında bir saldırı olmuş, ucuz atlatılmıştı. Aslında benzer gerginlik ve saldırı olasılığını Van mitinginde de yaşadık. Orada da MTTB saldırı düzenleyecek diye gerginlik yaşamıştık. Bütün bu gergin atmosfere ve sadece kendi başımıza kalarak 200–300 kişi yürüyor olmamıza rağmen o hazırlıklarımızı ve miting coşkumuzu sanki yüz binler yürümüş gibi hatırlıyorum.

Bu eylemlerin sonuncusu Mart 1979'da Lice'de yapıldı. Köy–Der bir köylü mitingi örgütledi. 1975 Lice depreminden sonra nüfus çok azalmıştı. Depremdeki kayıp canlar dışında, göç olayı da yaşanmıştı. Bu açıdan mitinge 300 köylünün katılımı önemliydi. Lice'deki TKP üye ve yandaşları iyi bir iş başardılar. Mitinge katılımdaki başarıda, Lice Köy–Der Başkanı Mehmet Beg'in (Mehmet Karabulut) katkısı ayrıca anılmaya değerdir. Mehmet Beg köylük kesiminde sevilen ve güvenilen biriydi. Onun kurduğu ilişkiler, köylülerin katılımında etkili olmuştu. Mitingde Fevzi Karadeniz ve İsfendiyar Eyyüboğlu konuşmuştu. Fevzi konuşmasını Kürtçe yapmış ve ilgiyle dinlenmişti.

Moskova Parti Okulu'na Bölgeden İlk Öğrenciler

1978'de parti okuluna, Moskova'daki Marksizm–Leninizm Enstitüsü'ne ilk öğrenci gönderdiğimiz yıl oldu. Bölgeye iki kişilik kontenjan ayrılmıştı. İlkin bir kişi gönderebildik. İkinci kişi Kemal Yıldız'dı. Kemal'e okula gideceği söylendi ve yaşamıyla ilgili planlamayı ona göre yapması istendi. Ancak buna uymadığını ve gönderemediğimizi hatırlıyorum. Disiplinsiz davranmasının cezasını hemen vermiştik. Disiplin her şeyin üzerindeydi. 1978'in yaz başında da Süleyman Talay eğitime gitti. Daha sonraları ikişer kişilik kontenjanı değerlendirdik.

Moskova parti okulunda eğitim programı altı ay olarak programlanıyor, gidiş gelişler ve programa eklemelerle genellikle 8–10 ayı buluyordu. Burada eğitim gören kadrolar, parti tarafından yeniden değerlendirmeye alınıyordu. Kadrolar için bir sınav dönemi gibiydi. Bu açıdan parti okulu iki tür işlev görüyordu. Kadroların Marksizmin ilk temel bilgilerini edindiği bir dönem olduğu gibi, onların özelliklerini tespit etmenin, daha iyi tanımanın da yolu oluyordu.

1979'da iki kişilik kontenjanı kullandık. Bu kez eğitime Heybet Atsız ve Enver Sezgin gitti. Eğitimden sonra Heybet'in adı, aramızda "Kolhozcu" olarak kaldı. Eğitim saatlerinin dışındaki boş zamanlarında, daha çok kolhoz[67] pazarına uğrayıp, oradaki üreticilerle ilişki kurmuş, dostlar edinmişti. Bu davranışından dolayı eğitim grubundaki arkadaşları onu "Kolhozcu" diye çağırmaya başlamışlardı.[68]

Sonraki dönemde Şefik Tunç ve Reva Ozan eğitime gitti. Şefik gittiğinde İGD çalışması için bölgeye Cahit Kaplan geldi. Doğu Anadolu Bölgesi sorumluluğunu yürüttü. Çok zor koşullarda çalıştı.

---

67. Kolhoz, Sovyetler Birliği'nde köylü birliklerinin adıydı. Bir başka ifadeyle köylü kooperatifleri demekti. Bu birliklerde çalışan köylüler, kolhoz çalışması dışında kendileri için yaptıkları üretimin fazlasını pazarlarda satarlardı. Moskova'daki kolhoz pazarı bu pazarlardan biriydi.
68. Eğitimden sonra, parti merkezinde Heybet'in adı "Kolhozcu" olarak anıldı ve hep öyle kaldı. Bu isimle anılması, Heybet'in sade, gösterişsiz ve samimi davranışının onaylanması anlamındaydı.

Kürt Hareketiyle İlişkilerimizde Gelişmeler

Aynı yıl Kürt hareketiyle ilişki arayışımız devam etti. Devrimci Demokratlar'la kurulan ilişki, ikili görüşmeler halinde devam ediyordu. 1978 yılında TÖB–DER Diyarbakır Şubesi'nin seçimlerinde bu gruba destek verdik. TÖB–DER Şubesi yönetiminde olan *Özgürlük Yolu,* kongre öncesindeki diyaloglarda, mevcut yönetim tüm grupları temsil eden yeni bir yönetim önerisine sıcak bakmadı. *Özgürlük Yolu* "ister destekleyin, ister desteklemeyin" anlamında bir tutum aldı, işbirliğini reddetti. Devrimci Demokratlar TÖB–DER Diyarbakır Şubesi yönetimini almak istiyordu. Bizim önerilerimize "evet" dediler. Devrimci Demokratlar kongre divan seçimini Birlik Dayanışma grubunun desteği ile aldı. Ne yazık ki, seçimlerde sözlerini unuttular. Birlik Dayanışma grubuyla vardıkları mutabakata uymadılar. O günlerde, sol arasındaki diyaloglarda yaygın bir davranış türüydü.

1978'de Devrimci Demokratlar'la görüşmelerle ilgili birkaç bilgiyi de aktarmak istiyorum. Ahmet Karlı ile bir görüşmede; Adıyaman bölgesinde bir arkadaşının yakalandığını, parti mührü ve kimi belgelerin polisin eline geçtiğini söylemiş, Kürdistan Ulusal Devrim Partisi adını değiştirdiklerini ve Partiya Karkeré Kurdistan (Kürdistan İşçi Partisi) adını aldıklarını aktarmıştı. Devrimci Demokratlar parti adını gizli tutuyorlardı. Parti adına olur olmaz açıklama yapmıyorlardı. Bir tür güvenlik önlemiydi, onlar için. 1978 yılı içindeki başka bir görüşmemizde, Ahmet Karlı parti adını tekrar değiştirdiklerini söyledi. Nedeni; "Apocular" olarak bilinen çevrenin Partiya Karkeré Kurdistan (PKK) adıyla bildiri yayımlamış olmasıydı. Karlı, parti adının kullanılmış olmasından duydukları rahatsızlığı aktardıktan sonra, "polisin işi olabilir" dedi. Partilerinin yeni adı, Partiya Pêşenga Karkeré Kurdistan (PPKK) (Kürdistan Öncü İşçi Partisi) olmuştu.

Ahmet Karlı ile bu görüşmelerin birinde, partilerimiz arasındaki ilişkiyi açıklamak üzere ortak bir metin üzerinde anlaştık. Ancak, TKP Politbürosu bu metni doğru bulmadı ve açıklama yapılmadı.

Ortak metinde "TKP ve Kürdistan Öncü İşçi Partisi iki Marksist–Leninist parti olarak bir araya gelmiş, birlikte iş yapmak konusunda görüş birliğine varmışlardır," yazılıydı. Yani TKP, Kürdistan Öncü İşçi Partisi'ni Marksist–Leninist bir parti olarak kabul ediyor ve iki parti işbirliği konusunda anlaşıyordu. TKP Politbürosu'nun metni onaylamama gerekçesi, Kürdistan Öncü İşçi Partisi'ni Marksist–Leninist olarak kabul etmekti. Böyle bir kabul, soldaki bölünmenin ve Kürt hareketinin ayrı örgütlemesinin kabulü anlamında yorumlanıyor ve yanlış bulunuyordu. Politbüronun değerlendirmesinde, yanlışın sahibi bendim ve doğal olarak uyarıldım.

Devrimci Demokratlar (Kürdistan Öncü İşçi Partisi) için bu açıklama önemliydi. *Özgürlük Yolu* (Türkiye Kürdistanı Sosyalist Partisi) ile aralarında rekabet vardı. Devrimci Demokratlar KDP kökenliydi. *Özgürlük Yolu* tarafından "milliyetçi" olarak değerlendiriliyordu. *Özgürlük Yolu*, Kürt kesiminde Marksist hareketi kendilerinin temsil ettiğini söylüyordu. Devrimci Demokratlar, bu iddiayı çürütmek için TKP ile kurulan diyalogun açıklanmasını önemsiyorlardı. "Marksist–Leninist" tanımlamasını da Ahmet Karlı önermişti.

TKP Politbürosu bu tutumunu fazla sürdürmedi. 1979'da yayımlanan, Kürt hareketinin Marksizmden etkilenmesinin olumlu olduğunu benimseyen, Kürt hareketinin birliğini savunan bir yazı onaylandı. Güçlü bir Kürt hareketinin, işçi sınıfının güçlü bir müttefiki olduğunu savunan yazı bana aitti. İstanbul'da sıkıyönetim vardı ve *Ürün* Dergisi yasaklanmış, her ay değişik bir isimle yayınına devam ediyordu. Önder Sağlam imzasıyla Kasım 1979'da *Devrimci Alternatif* başlığıyla yayımlanan Kitap Dizisi'nin 5'incisinde "*Kürt Sorunu ve Güven*" başlıklı yazımda şöyle diyordum:

".. bugünkü sorunlar işçi sınıfı hareketinin Kürt sorununu kabullenememesinden gelmiyor. 'Güven' istemi, böylesi bir tutumun sonucu değildir. (..) sorun, Kürt halkının özgürlüğünü koparıp almasının işçi sınıfıyla savaş bağlaşıklığından geçip geçmediğine karar vermededir. Kürt demokrat hareketinin, devrimci demokratlarının karşı karşıya olduğu sorun budur. Bunu çözmeden, bu konuda açık tutum takınmadan düğüm çözülemez. (..)

İşçi sınıfı hareketinin güçlenmesinden tedirgin olmak için neden yoktur. (..) Kürt demokrat hareketi, işçi sınıfı hareketinin Kürdistan'da güçlenmesinden sevinmelidir. İşçi sınıfı hareketi, Kürt demokrat hareketinin savaş bağlaşığıdır. Kürt halkının özgürlük savaşımının ödünsüz savunucusudur. Kürt demokrat hareketinin bölünmüşlüğünden rahatsızlık duyuyoruz. Kürt demokrat hareketinin birliğini sağlamasından yanayız. İnanıyoruz ki, daha güçlü bir Kürt demokrat hareketi, işçi sınıfının daha güçlü savaş bağlaşığı demektir." (*Devrimci Alternatif, Ürün* Yayınları, Kitap Dizisi 5, Kasım 1979)

TKP Genel Sekreteri İsmail Bilen'den yazıyla ilgili övgü içeren destek geldi. Bu kez parti merkezinden takdir almıştım. Bu durum, aslında 1977'de *Ürün* ve *Özgürlük Yolu* Dergileri arasındaki tartışmadaki bir yanlışın da düzeltilmesi demekti. Söz konusu yanlış bize, yani TKP'ye aitti. Tartışmayı da benim kaleme aldığım makale başlatmıştı.

Böylelikle, Kürt Marksistlerinin ayrı örgütlerde yer almaları, artık "işçi hareketini bölme" olarak algılanmıyordu. Tersine, Kürt hareketinin Marksizmden etkilenmesi olumlu karşılanıyordu. Bu bir anlamda soldaki bölünmeyi kabullenme demekti. Aynı dönemde solda da diyalog arayışları başladı.

KDP–KUK (Kürdistan Demokrat Partisi–Kürdistan Ulusal Kurtuluşçuları) hareketiyle de diyalog aradık. Yeni bir kongre yaptıklarını, KUK adını aldık-

larını öğrenmiştik. KDP'de yeni gelişmeler olduğu söyleniyordu. Diyarbakır'da bir ilişki bulduk. Talebimizi ilettik. İlişkiyi kuran arkadaşla KUK'lu arkadaş birbirini tanıyorlardı. Talebimizi arkadaşlarına ilettikten sonra, kendilerinin de böyle bir diyalogdan yana olduklarını, ne ki henüz buna hazır olmadıklarını söyledi. Yumuşak bir ifadeyle bizimle ilişkiyi reddetmişlerdi. Doğrusu yapacak fazla bir şeyimiz yoktu. Kürt hareketinin, Türkiye sol hareketine (onlar "Türk solu" diyorlardı) bakışında güvensizlik vardı. Özellikle Doğu ve Güneydoğu'daki örgütlenmelerden rahatsızlık duyuyorlardı. Bu çalışmaları "sömürgeci güçlerin misyoner çalışması" gibi görüyor ve mesafeli duruyorlardı. Türkiye Marksist hareketinde yer alan Kürt kadrolara da, "aslını inkâr edenler" olarak bakıyorlardı. Böylesi bir psikolojik ortamda ilişki geliştirmek, ayrıca zordu.

Irak Kürt hareketini de yakından tanımak istiyorduk. 1974'te Molla Mustafa Barzani'nin İran ve ABD ilişkilerinin deşifre olmasının ardından, Barzani ve Irak KDP hareketine olumsuz bakıyorduk. Kürt çevrelerden (Necmettin Büyükkaya, Devrimci Demokratlar, vb.) aldığımız bilgiler çerçevesinde Talabani hareketiyle diyalog kurmaya karar verdik. Talabani'nin Yekiti hareketi, Barzani'ye muhalefet olarak ortaya çıkmış, sol bir hareket olma iddiasındaydı.

Devrimci Demokrat arkadaşlar böyle bir görüşme için yardımcı olabileceklerini ifade ettiler. 1978 yılı baharında Diyarbakır'da görüşme imkânı çıktı. Görüşme, bir doktor arkadaşın evinde gerçekleşti. Mehmet Çakmak'la birlikte görüşmenin olacağı eve kadar gittik. Mehmet Çakmak evin kapısından döndü. Talabani hareketinin iki yöneticisi evde bekliyordu. Biri Dr. Fuat, Talabani hareketinin politbüro üyesiydi; diğeri ise, Dr. Kemal'di. Dr. Kemal hareketin merkez komitesi üyesiydi. Uzunca bir sohbet oldu aramızda. Onlar görüşmeyi resmileştirmek istiyorlardı. Görüşmeyi açıklama önerisinde bulundular. Doğru olmadığını anlatmaya çalıştım. "Bunu dostça bir karşılaşma olarak alalım. Birbirimizi tanıma konusunda çabamızı sürdürelim. Açıklama türü işleri sonra düşünelim" diye yanıtlamıştım. Talabani hareketindeki dostlardan, "ayaküstü iş yapan," biraz dikkatsiz oldukları izlenimi kalmıştı. Ne kadar doğru değerlendiriyorum bilemem; sanki Barzani hareketiyle rekabetin baskısıyla, uluslararası ilişkilerde kendilerini duyurmak, "meşruiyetlerini kanıtlamak" gibi bir telaşları vardı.

Gerçekten Irak Kürt hareketini daha yakın tanımak, bilgimizi, kendi gözlemlerimizle birleştirmek istiyorduk. Görüşmeyi kendi inisiyatifimle yapmıştım. Daha sonra da partiye bilgi verdim ve parti merkezi tutumumu onayladı. Balıklama dalacağımız bir ilişki değildi. Irak Kürt hareketinin kadroları Türkiye üzerinden batıya geçiyorlardı. Yani Türkiye, onların dışarıyla bağlantı sağlayan bir kapısıydı. Doğal olarak, Türkiye istihbarat birimleri onların bu giriş çıkışlarını izliyordu. Biz ise henüz yeni örgütleniyorduk. Örgüt-

sel yapımız böylesi bir risk için henüz hazır değildi. Irak Kürt hareketinin bu tür ilişkilerde pek dikkatli olduğu da söylenemezdi. Birbirini tanımadan, bilmeden atılacak adımlar iki tarafa da zarar verirdi.

Bölgede Yönetici Kadro İhtiyacı

TKP açısından, bölgenin yönetici özellikleri olan kadroya ihtiyacı vardı. Bu konudaki talebimize, Salih Turcan'la ilk yanıt gelmişti. Ne ki, Salih Turcan bilinen nedenle bölgeden ayrıldı. Haziran 1978'de Ömer Ağın bölgeye gönderildi. Ömer Ağın partiye gençlik hareketinden gelmişti ve Diyarbakır kökenliydi. Parti okuluna gönderilmiş ve yeni dönmüştü.

Ömer Ağın bölgeye geldikten sonra, Mehmet Çakmak'ı Siirt bölgesine kaydırdık. Ömer Ağın, Diyarbakır İl Komitesi'nin, Mehmet Çakmak da Siirt İl Komitesi'nin sekreterlik görevlerini üstlendiler. Diyarbakır bölge ilişkileri Ömer Ağın'a bağlandı.

Ömer Ağın, önce kendine ev tuttu, evini taşıdı. İş olarak bir muhasebe bürosu açması fikri üzerinde durduk. İş sahibi olmak, Diyarbakır'a ev taşımış olmanın görünürde bir gerekçesi olacaktı. Kendisi ve eşi İstanbul İktisadi Ticari İlimler Akademisi mezunuydular. Bu konuda pek istekli davranmadığını hatırlıyorum. Bir süre işsiz kaldı. Ekonomik sorunu yoktu. Bölge örgütü ihtiyaçlarını karşılıyordu. Daha sonra Temel Dağıtım şubesinde çalışmaya başladı. Sait Güven Karayolları'nda işe girmiş, Temel Dağıtım'dan ayrılmıştı. Onun yerine Ömer Ağın işe başladı.

Diyarbakır İl Komitesi üç kişilik bir organdı. 1979'da üye sayısı beşe çıktı. Şu isimlerden oluşuyordu. Ömer Ağın, Fevzi Karadeniz, Kemal Yıldız, Salih Şimşek ve Yusuf Baran.

Siirt İl Komitesi üç kişiydi; Mehmet Çakmak, Süleyman Talay ve Siirt merkezde görev yapan bir öğretmen arkadaştan oluşuyordu.

Bölge çalışmalarında yaşadığımız ilk olumsuz olay 1978'de yaşandı. Sait Güven ve Ahmet Mekki[69], ani bir kararla Devrimci Demokratlar'a (Kürdistan

---

69. Ahmet Mekki'nin yurtdışına çıkış hikâyesini anlatmıştım. Leipzig'e gittikten sonra, Radyo'daki çalışmalara katılmış. Ahmet Mekki'ye Radyo'daki çalışmasına ek olarak kuryelik görevi verilmiş. Radyodaki görevinin yanı sıra Berlin'e gelen postaları Leipzig'e götürme işini de yapmaya başlamış. O dönem radyoda çalışan Hüseyin Erdem ve eşi ile problemler yaşanıyor. Bu arkadaşlar kolektifteki arkadaşlarla diyaloglarını kesiyorlar ve ilişkiler çıkmaza giriyor. Bu ortamda bir müddet sonra, Ahmet Mekki de bu davranışa ortak olmaya başlıyor. Sonunda, Leipzig'den ayrılmak istediklerini açıklıyorlar. Parti de gerekli olanı yapıyor. Bu arkadaşları Batı Avrupa'ya gönderiyor.

Öncü İşçi Partisi) katıldılar. Parti örgütünde bir tartışma yaşanmamıştı; ortalığa düşüp anlaşılmaz gerekçeler ileri sürerek yollarını ayırmışlardı. TKP'den ayrılan iki arkadaş hayal kırıklığı yaşattı. Hayal kırıklığı diyorum, çünkü ayrılma nedenlerini ve Devrimci Demokratlar'a katılma nedenlerini açıklayamadılar. O günkü politik faaliyetlerimiz ve görüşlerimiz konusunda söylenmiş tek bir söz hatırlamıyorum. Samimi olmayan bir davranış sergilediler. Ayrılmaları bölgedeki faaliyeti aksatan bir sonuç da yaratmadı.

Sonuç olarak Sait Güven ve Ahmet Mekki'nin o günkü ayrılışlarını görüş ayrılığı olarak anmak, düşünsel çabanın düzeyini düşürmek olur ki, buna da kimsenin hakkı yok.

Mehmet Çakmak'ın Ölümü, Ömer Ağın'ın Yaralanması

Bölgede bu yılların en acı olayını 19 Aralık 1978'de yaşadık. TKP Siirt İl Sekreteri Mehmet Çakmak öldürüldü. Aynı saldırıda Ömer Ağın ağır yaralandı. Çakmak vurulduğunda 100 metre ötede, Ziya Gökalp Lisesi'nin yanında siyasi polisin aracı duruyordu. Silahlı saldırıyı gerçekleştirenler iki kişiydi. Hedeflerini vurduktan sonra çekip gitmişler ve siyasi polis ondan sonra olay yerine gelmişti.

Olay akşamı Mehmet Çakmak bende kalmıştı. Bunu hep yapardı. Evde yalnız kalmamı doğru bulmuyordu, "güvenlik açısından doğru değil" derdi. Lice'de öğretmenlik yapıyordu. Kendini politik faaliyete adamıştı. Sıkça Diyarbakır'a geliyordu. Batman, Siirt'e gidiş gelişleri de içinde, her gelişinde beraber olurduk. Birlikte olduğumuz sıralarda, hem politik faaliyeti değerlendiriyor hem de bölgedeki gelişmeleri konuşuyorduk. Parti ilişkisi dışında gelişen bir dostluğumuz da vardı.

O sabah birlikte kahvaltı yaptık. Batman'a gidecekti, önce Temel Dağıtım'a uğramak istiyordu. Birlikte uğradık. Ömer Ağın daha yeni gelmişti. Kapıda karşılaştık. Birlikte oturup çay içmek istediler. Sendikaya uğrayacağımı söyleyip ayrıldım. Sendikaya vardığımda arkadaşlar çay getirdiler. Daha çay bardağı önümde duruyordu, Mustafa Güleker içeri girdi. Ben geldikten sonra, Mustafa arabayı alıp sendikadan çıkmıştı. Hemen geri dönmüştü ve bir şeyler sormama fırsat vermeden, "Temel Dağıtım'a silahlı saldırı yapıldı, Mehmet Çakmak'ı kaybettik, Ömer Ağın ağır yaralı, hastaneye kaldırıldı" diyerek devam etti. Mustafa'nın söylediklerine inanmak zordu. Tekrar tekrar anlatmak zorunda kaldı. İnsanın kanı donar ya, işte öyle bir andı.

Mehmet Çakmak'ı Temel Dağıtım'a bırakıp ayrıldıktan sonra, öğretmen arkadaşlardan Beşir Doğan geliyor. Çakmak, Ömer Ağın, Beşir Doğan ve

Temel Dağıtım'ı ziyaret eden Cemal Bağcı kapının önünde, dışarıda oturup sohbet ediyorlar. Saldırıyı gerçekleştirenlerden biri ateş ediyor, diğeri onu kolluyor. Hedefleri Mehmet Çakmak, iki kurşundan biri sevgili Çakmak'ın kalbine geliyor. Silah patlayınca Ömer Ağın engel olmak için saldırganın üzerine gidiyor. Bekleyen ikinci kişi Ömer Ağın'ı hedef alarak ateş ediyor. Vuranlar kaçıp gidiyor. Olaydan sonra gelen siyasi polis ise "oh iyi iş oldu" diyor. Polis sıradan bir araştırmayla yetiniyor.

Mustafa ile hastaneye gitmek üzere sendikadan çıktık. Temel Dağıtım'a uğrayalım istedim. Mustafa, "polis orada" diye uyardı. Israr ettim, uğradık. Polis bizi yakalamaya kalktı. "İşte bunlar, bu araba" diyerek bize yöneldiler. Ağzımızdan ne çıktığını hatırlamıyorum, ama öfkemi boşalttığımı hatırlıyorum. Sonra doğruca hastaneye gittik. Haberi duyan hastaneye koşmuştu. Ömer Ağın'ın durumu ciddiydi, çok kan kaybetmişti. Arkadaşlar kan bağışı için kuyruk oluşturmuştu. Kan bağışı için gelenler arasında, Devrimci Demokratlar ve *Özgürlük Yolu* çevresinden arkadaşlar da vardı.

Ömer Ağın ameliyata alınmıştı. İsfendiyar Eyyüboğlu, Reva Ozan, Mustafa Dağcı gibi tıpta okuyan çok sayıda İGD'li arkadaş, hastanedeki hocalarıyla diyalog halinde Ömer'le ilgileniyorlardı.

Kürt hareketinden doktor arkadaşlar vardı. Onlar da ilgisiz kalmadılar. Ruhi Koç'la karşılaştık. Ruhi Koç, 12 Mart'ta THKP–C, Mahir Çayan çevresinden, içerde yatanlardan. 1974 affından sonra Diyarbakır Tıp Fakültesi'nde eğitimini tamamlamıştı, staj yapıyordu. Durumu konuştuk. Ruhi Koç, "hastanedeki doktor arkadaşlar nöbetleşe Ömer Ağın'ın başında duracağız" dedi. O gün, ilerici insanlar, aralarındaki o anlamsız didişmeyi bırakıp, Diyarbakır'ı şiddet belasından korumak istercesine dayanışma içinde hareket ediyorlardı.

Diyarbakırlı ilericiler sevgili Çakmak'ı son yolculuğunda yalnız bırakmadılar. Cenaze töreni konusunda sorumluluğu TÖB–DER Diyarbakır Şubesi üstlendi. TÖB–DER Şubesi, Devrimci Demokratlar'ın yönetimindeydi. Kürdistan Öncü İşçi Partisi'nden Mahmut Çıkman ile durumu konuştuk. Cenaze hastaneden Mardinkapı'daki mezarlığa omuzlarda taşınacaktı. Yürüyüş boyunca tek bir slogan atılmayacak, sessiz sakin yürünecekti. Herkes buna uydu. Diyarbakır'ın ana caddesinden Mardinkapı Mezarlığ'ına yüründü. Diyarbakır esnafı, halk, yol boyunca törene bulundukları yerden katıldılar. Yığınsal ve etkili bir cenaze töreniydi. Yürüyüşün sessiz geçmesi halktaki saygıyı da artırmıştı. Şiddete karşı tüm ilericiler tavır alıyordu. Ve buna halk da katılıyordu.

Mezarın başında iki konuşma yapıldı. İlk konuşma TÖB–DER Diyarbakır Şubesi adınaydı. İkinci konuşmayı, Mehmet Çakmak'ın mücadele arkadaşları adına Salih Şimşek yaptı. Kalabalık başladığı gibi olgunlukla dağıldı.

Cenaze törenine, Birlik Dayanışma grubu adına, TÖB–DER İstanbul Şube Başkanı Talip Öztürk de katıldı.[70] Diyarbakır'dan ayrılırken kulağıma, "lütfen kendine dikkat et" dediğinde, "merak etme" demiştim.

Çakmak'a yapılan saldırının "Apocular"[71] tarafından yapıldığı hemen yayıldı. Olaydan on beş gün önce de Çakmak'a saldırmış ve tehdit etmişlerdi. Kendileri de yaptıklarını gizlemediler. İkinci günü bizim arkadaşlara kendilerinin yaptığını, gerekirse tekrar yapacaklarını söylediler. Hedefteki kişi de bendim. "Başınızdaki kişiyi biliyoruz. O sendikacı ayağını denk alsın, bilinmediğini sanmasın" diye tehditler savurarak ortalıkta dolaştılar. Tahrik etmeye çalışıyorlardı. Tutumumuzu bir bildiriyle açıkladık. Bildiride saldırının "Apocular" tarafından gerçekleştirildiğini, polisin de olayı izlediğini anlattık.

Apocular anlaşılması mümkün olmayan bir eylemle, mücadele arkadaşımızı katletmişti. Canımızdan can almıştı. Bize unutulması zor bir acı yaşatmıştı. Bunun yarattığı öfke bulutu tepemizde dolaşıyordu.

Mehmet Çakmak, Batman'daki çalışmalara katılıyordu. Bunu biliyorlardı. Batman'da gençler arasında İGD'nin güçlü bir etkisi vardı. PKK'nın örgütlenmede yoğunlaştığı önemli yerlerden biri de Batman'dı. Çakmak'a Batman'daki saldırıda "bir daha burada seni görmek istemiyoruz" demişlerdi. Saldırı bir tartışma sırasında ya da bir eylemde değil, yanında bir arkadaşıyla sokakta yürürken, tanımadığı, bilmediği kişiler tarafından yapılmıştı. Çakmak'ın öldürüşünden sonra da, PKK'nın Batman'daki tahrikleri devam etti. İGD üyesi İlhan Işık ve Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO) işçisi Abdullah Kutlu'yu yaraladılar. Batmanlı genç arkadaşlar büyük olgunluk gösterip bu tahriklere kapılmadılar. PKK'nın provokatif çabası karşılık bulmadı.

---

70. Sevgili Talip için birkaç söz söylemeden edemeyeceğim. Törene, bizim yanımızda olmak için gelmişti. Talip Öztürk Erzurum kökenliydi. Hani babayiğit denir ya, işte öylesine biri. Politik faaliyette de, esnek, hoşgörülü bir arkadaştı. Politik duruşu, insan özellikleriyle düzgün biri, adam gibi adamdı. O günlerde, TÖB–DER'in bölünme noktasına geldiği büyük kongresi toplanmıştı. Olayların sonunda TSİP–*Özgürlük Yolu* ittifakı yönetime gelmişti. Birlik Dayanışmacılar ayrı baş çekmek istemiş, sonradan bundan vazgeçmişlerdi. Ancak, kavga tüm hızıyla devam ediyordu. DİSK'teki kavgaya bir de TÖB–DER eklenmişti. TÖB–DER İstanbul Şubesi üç bin üyeli bir şubeydi. Birlik Dayanışma'nın yönetimindeydi. TSİP–*Özgürlük Yolu* ittifakı, İstanbul Şubesi'ni üç bin üyesiyle gözden çıkarmış, ihraç istemiyle disiplin kuruluna vermişti. İşte bu ortamda, sevgili Talip Diyarbakır'a gelmişti. Nerden bilebilirdik bir süre sonra, o katil kurşunların sevgili Talip'i hedef alacağını. 1979'da İstanbul'da Ülkücü katillerin kurşunları Talip Öztürk'ü aramızdan aldı. Sevgi ve saygıyla anıyorum.

71. O sıralar henüz PKK adı duyulmamıştı

Çakmak'a saldırdıkları günlerde, Doğubeyazıt'ta, TKSP–*Özgürlük Yolu*'ndan Mustafa Çamlıbel'i katlettiler. Çamlıbeller, 1960'larda TİP içinde ortaya çıkan Kürt aydın hareketinde, 1974'te de, TKSP–*Özgürlük Yolu*'nda yer alan ilerici bir Kürt ailesiydi. Mustafa Çamlıbel, Doğubeyazıt'taki gençlerin idolü, yiğit, atak bir genç. PKK, örgütlenmek için Mustafa Çamlıbel'i "engel" görüyor. Bir kahpe pusuda bu yiğit genci katlediyor.[72]

Bu bilgiler bir araya gelip PKK'nın devrimci insanları hedef alan cinayetleriyle birleşince, örgüt hakkındaki değerlendirmemiz de şekillenmişti. Bölgede, özellikle Diyarbakır, Muş, Van, Mardin, Siirt'i içine alan geniş bir alanda Apocular tetiğe basıncaya kadar tek bir şiddet olayı yaşanmamıştı. Bu nedenle de Kürt gruplar, Apocuları Kürt hareketinin bir rengi, Kürt hareketinden bir parça olarak görmüyordu. Bu değerlendirmeye biz de katılıyorduk. O günleri yaşayanlar bu algılamanın nedenlerini daha iyi anlarlar. 1979–80 yıllarında Apocular şiddet eylemlerini tüm bölge düzeyine yayacak, hedefleri de Kürt hareketinin kadroları ve sivil halk olacaktı.

Sevgili Çakmak, kardeşlerin büyüğüydü. Okumuş, meslek sahibi olmuştu. Babası, Bubi Amca inşaatlarda çalışıyordu. Hiçbir sosyal güvencesi yoktu. Mehmet Çakmak öğretmen maaşıyla ailesinin sosyal güvencesiydi. Yokluğunun acısı bir yana, ailenin geçim derdi vardı. Hayat devam ediyordu. Çakmak ailesinin acısını dindirmek mümkün değildi. Ancak yaşamlarını kolaylaştıracak bir şeyler yapabilirdik. Bubi Amca'yla konuştuk. Salih Şimşek görev aldı. Babanın sosyal sigortası yaptırıldı, primleri ödendi. Bubi Amca emekli oldu. Aile ekonomik açıdan bir gelire kavuştu. Çakmak ailesi, Mehmet Çakmak'ın ideallerine her zaman saygılıydı; sade, gösterişsiz duruşları ve tertemiz yürekleriyle her zaman mücadele arkadaşlarının yanında yer aldılar.

Çakmak ailesine gösterilen destekte, öğretmen arkadaşların katkısı büyüktü. Gerek bölgedeki öğretmen arkadaşlar gerekse Birlik Dayanışma grubunda yer alan öğretmenler, özellikle İstanbul bölgesinden arkadaşlar katkıda bulundular. Bank–Sen de kampanyaya katılanlar arasındaydı.

PKK'nın Mehmet Çakmak'ın canına kasteden saldırısı, politik faaliyetimizde ciddi yara açtı. Bölgede iki il komitemiz vardı. Siirt İl Sekreteri Çakmak hayatını kaybetmiş, Diyarbakır İl Sekreteri Ömer Ağın ağır yaralanmıştı. Kadro desteğine ihtiyacımız vardı. 1979 başında Fevzi Karadeniz bölgeye gönderildi. Fevzi Karadeniz İstanbul'da Bank–Sen 1. Bölgede organiza-

72. Apocular ilk cinayeti de kendi içlerindeki hesaplaşmada işlemişti; Antep'te, PKK kurucularından Haki Karaer'i 1976'da öldürmüşlerdi. Haki Karaer'in Öcalan'a muhalefet yaptığı söyleniyordu.

tör olarak çalışıyordu. Bank–Sen Diyarbakır bölgesinde de organizatör olarak işine devam etti. Fevzi Karadeniz geldikten sonra, Siirt İl Komitesi sekreterliği görevini üstlendi. Ayrıca Diyarbakır İl Komitesi üyesiydi.

Ömer Ağın uzun süre sağlık sorunları yaşadı. Bir süre sonra eşiyle İstanbul'a gönderildi. Diyarbakır'daki çalışmaları Fevzi Karadeniz, Kemal Yıldız, Salih Şimşek ve Yusuf Baran yürütüyordu. Diyarbakır'da gençlik, öğretmen, kadın hareketindeki çalışmaları ve bölgelerdeki çalışmaları yürüten arkadaşlar özveriyle davrandılar. Fevzi Karadeniz, Çakmak'tan doğan boşluğu kapatmaya çalıştı. Bölgedeki çalışmalara çabuk ısınmış ve çevreyle uyum sağlamıştı. Ömer Ağın, yaza kadar İstanbul'da kaldı, tedavisi tamamlandı. Diyarbakır İl Komitesi, politik faaliyetin aksamasına fırsat vermedi. Bölgedeki arkadaşlar dikkatli ve özverili bir çabanın içindeydi. Herkes dün yaptığından daha fazlasını yapması gerektiğine inanırcasına politik faaliyete katılıyor ve birbiriyle yardımlaşıyordu.

Peki, bizim yani TKP'nin eleştirilecek bir tarafı yok muydu? Yaptığımız seçimleri savunacak yanıltıcı bir söylem yerine, politik faaliyet açısından taşıdığımız riskleri konuşmalıydık. Bunun için ise, politik faaliyet konusunda ciddi olarak kafa yormak gerekiyordu. Taşıdığımız risklere uygun önlemleri almalıydık. Mehmet Çakmak'ın öldürülüşünden sonra bunu anlayabildik.

Bölgedeki çalışmamızda legal alanlarda ortaya çıkmış olan potansiyeli örgütlemiştik. Kaçınılmaz olarak legal alanlardaki deşifre kadrolardan oluşan bir örgüt yapısı oluşmuştu. Legal ve illegal alanların sağlıklı bir ayırımını başaramadık. Bu durum uyarılmamız gereken önemli bir noktaydı.

1979... MK Plenumu ve *İşçinin Sesi* Olayı

1979'da 1 Mayıs kutlamaları DİSK'teki kavganın ne derece derinleştiğini gösterdi. İstanbul'da sıkıyönetim 1 Mayıs kutlamalarını yasakladı. DİSK Genel Merkezi yığınsal kutlama için İzmir'i kabul etmedi. 1 Mayıs'ı Mersin'de kutlamaya karar verdi. TKP'nin yönlendirdiği sendikalar, İzmir'de ayrı 1 Mayıs kutlaması örgütlediler. İzmir'deki 1 Mayıs kutlaması yığınsal oldu.

TİP sıkıyönetim yasağına rağmen 1 Mayıs'ta sokağa çıkacağını duyurdu. Merter'de toplanarak sokağa çıkan Behice Boran ve TİP üyeleri, sıkıyönetim tarafından gözaltına alındı. 1 Mayıs 1979, solun kendi içinde nasıl bir parçalanma içinde olduğunun da kanıtıydı.

1 Mayıs'tan sonra yurtdışına çıkmamız gerekiyordu. Merkez Komitesi toplantısı vardı. MK toplantısından önce gelen haberler can sıkıcıydı. Parti-

nin tepesinde kavga vardı. Politbüroda işbölümü neydi bilmiyordum. Aydın Meriç 1977'den sonra yurtdışına çıkmıştı, parti merkezindeydi. Anlayabildiğim kadarıyla Türkiye ile ilişkiler Aydın Meriç üzerinden yürüyordu.

Durumu Nabi Yağcı aktardı. Aydın Meriç, Batı Avrupa'daki kadroların "sağ oportünist" olduklarını ve tasfiye edilmeleri gerektiğini söylüyordu. Söz konusu edilen kişiler, politbüro üyeleri Mustafa Demir ve Ali Durak'tı. Aydın Meriç, ülkeden gelecek olan MK üyelerinin birlikte hareket etmelerini, bir başka ifadeyle, kendisinin yanında yer almalarını istiyordu. Sorunun ne olduğunu anlatmadan, partide tasfiye kararı veriyor ve bu konuda MK üyelerinin arkasında durmasını istiyordu. Sorumluluk sahibi hiçbir insan, sorunu bilmeden, sorunun iki tarafını da dinlemeden karar veremezdi. Kendi adıma da öyle davrandım.

Nabi durumu aktardıktan sonra düşüncemi sordu. Birlikte değerlendirme yaptık. Yurtdışına çıktıktan sonra, herkesle konuşmak, önce sorunu anlamak gerektiği konusunda görüş birliğine vardık. Genel Sekreter İsmail Bilen'in alacağı tutumun önemli olacağını düşünmüştük. İsmail Bilen bizim için güvenilirdi. Onunla tutum birliğini önemsiyor, yanında yer almayı doğru buluyorduk. İsmail Bilen'le birlikte hareket etmeyi, parti birliğini korumanın yolu olarak görüyorduk. Bu anlayış partide güçlü bir eğilimdi.

Nabi ile birlikte yaptığımız değerlendirmeyi, Nabi diğer MK üyeleri ile de yapıyordu. Farklı düşünen var mıydı ya da bizim vardığımız sonucu paylaşanlar kimlerdi hatırlamıyorum. Ancak durumu bilmeden tutum almanın doğru olmadığını düşünen başka arkadaşlar da vardı.

Yurtdışına çıkış 1978'deki gibi oldu. Federal Almanya'dan arabalarla gelen parti üyeleri, bizi Sofya'ya kadar götürdü.[73]

Sofya'dan Doğu Berlin'e uçtuk. Schönefeld Havaalanı'ndan arabalarla toplantının yapılacağı göl kıyısındaki yere gittik. Kimse bir şey bilmiyordu. Ülkeye yukarıda anlattığım haberi gönderen Aydın Meriç ortalıkta pek görünmüyor ve konuşmuyordu. İsmail Bilen'i merakla bekliyorduk. Durum neydi? Ne diyecekti?

---

73. Batı Avrupa'dan gelen bu partililer önemli bir iş yapıyordu. Ülkeden dönüş yaparken bizleri de yanlarına alıyorlardı. Bizim pasaportlar da yurtdışında çalışan işçi pasaportlarıydı. İyi düşünülmüş bir organizasyondu. Ancak taşıdığı risk yabana atılır gibi değildi. Bizi taşıyan arkadaşlar, aileleriyle birlikte yurtdışında yaşıyorlardı. Yasal yaşıyor ve iş sahibiydiler. Bir tehlike anında yaşadıkları ülkelerdeki konumları dâhil, sahip olduklarının tümünü kaybedebilirlerdi. Ekmek derdi yüzünden yurtdışına çıkmak zorunda kalmış olan bu yiğit insanların gerektiğinde neleri göze aldıklarını bilmek, yaptıkları fedakârlıkları unutmamak gerekiyor.

Bu meraklı bekleyiş sırasında Mustafa Demir ve Ali Durak'la konuştum. Kendileriyle konuşmak istediğimi söyleyince "peki" dediler. Bahçede turlayarak konuştuk. Konuşma nedenimi ve düşüncemi açıkladım. O gün söylediklerim içerik olarak şuydu; "Aranızda ne oluyor bilmiyorum, bu konuda sizi dinlemek istiyorum, kimsenin adamı değilim, partide grupçuluğu doğru bulmuyorum, İsmail Bilen'e güveniyorum, İsmail Bilen'in vereceği bilgi ve alacağı tutum benim için önemli olacak."

Gerek Mustafa Demir gerekse Ali Durak, konuşmamdan fazla tedirgin olmuş gözükmediler. Ancak rahat değillerdi, sorunun ne olduğu konusunda tek söz söylemediler. Açık konuşmadılar, sorunun üzerinden atlayıp susarak geçiştirdiler. "İsmail Bilen büyüğümüzdür, eğer bir hatamız varsa, büyüğe affetmek düşer"; söyledikleri kısaca bu anlama geliyordu. Doğrusu bir şey anlatmamışlardı.

Daha sonra politbüro toplantısı oldu. İsmail Bilen gelmiş ve hemen politbüro toplantısına girmişlerdi. MK üyeleri bir açıklama (bu açıklamanın ne zaman ve nasıl yapılacağını bilen de yoktu) bekliyordu. Nihat Akseymen'in Leipzig'e gelmek için bir süredir Batı Berlin'de bekletildiği; Mustafa Demir ve Ali Durak'ın, Akseymen'in parti merkezinde görev almasını istemediğine dair, nedenleri bilinmeyen şeyler konuşuluyordu. Akseymen, Berlin'e gelmek üzere yola çıkarken *İşçinin Sesi* yayınını durdurmuştu. Mustafa Demir ve Ali Durak'a karşı, *İşçinin Sesi* çevresinin ve Aydın Meriç'in "sağ" nitelemesi yaptıkları biliniyordu. Nihat Akseymen'in çıkardığı *Emperyalizmin Zayıf Halkası Türkiye* broşürünün çatışmayı fitilllediği söyleniyordu. Ancak tüm bunları bir araya topladığımız zaman bile, bu anlaşılmaz durumu (hele partide tasfiyeyi gerektirecek durumu hiç) açıklayamıyordu.

Politbüro toplantısından sonra, Nihat Akseymen'in geleceği haberi duyuldu. MK toplantısı, politbüronun Akseymen'le görüşmesinden sonraya bırakılmıştı. Durum değişmişti. Mustafa Demir ve Ali Durak hedef değildi. "Olay adam" Akseymen olmuştu. Üstündeki sorumlulukların alınacağı söyleniyordu. Nedeni ise, partiden habersiz broşür yayımladığı ve partinin politik hattına karşı olduğuydu. Bu bilgiler bir sorumlu tarafından açıklanmış değildi. Politbüro toplantısının sona ermesini bekleyen MK üyelerinin aralarındaki konuşmalardı.

Politbüro, MK üyesi Nihat Akseymen'le görüşmesini bitirmişti. Haluk Yurtsever'le sohbet ediyorduk. MK üyeleri, ikili üçlü sohbetlerle aynı şeyleri konuşuyorlardı. Ne olup bittiğini anlamaya çalışıyorduk. Akseymen toplantıdan çıkıp arabaya yöneldi. Gidiyordu. Haluk'la yanına gittik. Ayakta beş on dakika sohbet ettik. Akseymen'in MK'dan alındığı öğrendik. İsmail

Bilen'in kendisine "benim yerime göz diktin, beni arkadan hançerledin" anlamında şeyler söylediğini aktardı ve devamla Akseymen, "Hasan yoldaşı (Aydın Meriç) hiç anlayamadım. Bana 'hain' dedi. Toplantıda üstüme yürüdü" diyerek, görüşmenin kendisince önemli olan çarpıcı noktalarını özet olarak aktardı. Kendisine söyleyebildiğim; "Biz Türkiye'den ne olup bittiğini bilmiyoruz. Her şey yeni oluşuyor. Lütfen sabırlı ol ve bize de zaman tanı. Haklıysan zaman içinde her şey çözülür" anlamında kısa birkaç cümle oldu. "Partiden ayrılma, karara uy" anlamında bir şeyler de söyledim.

Fazla zaman yoktu. Arabanın yanında konuşuyorduk. Haluk Yurtsever'le hem düşünsel hem de dost olarak yakındılar. İkisinin konuşacak şeyleri olur diye izin isteyip ayrıldım. Haluk'la konuşmaları uzun sürmedi. Kısa süre sonra, Akseymen arabaya bindi. Ayrıldıktan sonra Haluk yanıma geldi. Bahçede uzun süre dolaşıp konuştuk. Nihat Akseymen "karara uy, partiden ayrılma" anlamındaki sözlerime cevap vermemişti. Haluk'a sordum, "karara uymaz, bu iş koptu" diye cevap verdi. Akseymen'i iyi tanıyordu. Haluk'u, Akseymen partiye almıştı. Yoldaşlık bağının yanında sevdiği, değer verdiği bir arkadaşıydı, doğal olarak fazlasıyla üzgündü. "Akseymen'le konuşup ayrılmasını durdurmanın yolunu bulamaz mısın?" diye de sormuştum. Haluk, "Kimseyi dinlemez, karar vermiş, artık gelişmeleri izlemekten başka yapacak bir şey yok," demişti. Haluk, partide kalmanın doğru olduğuna inanıyordu. Yanlışı düzeltmenin yolu, partide kalıp mücadele etmek diye düşünüyordu.

Aklı doğruyu söylüyordu. Ancak yüreği arkadaşıyla beraberdi. Haluk, bir ikilem yaşıyordu ve onun durumunda olan herkes aynı şeyi yaşardı. Zor bir durumdu. Durumu konuşurken, aynı zamanda dertleştik. Yüreğimizi birbirimize açtık. O gün yaşadığımız sıkıntıyı paylaştık.

Daha sonra MK toplantısı yapıldı. Toplantıya bu olay damgasını vurdu. Başka şey konuşuldu mu, mutlaka konuşulmuştur ama ben hatırlayamıyorum. Politbüro adına İsmail Bilen durumu açıkladı: "Nihat Akseymen bir kitap yazmış ve yayımlamıştı. Kitaptaki görüşler partinin politik hattıyla uyuşmuyordu. Akseymen MK üyesiydi. Bu işi yaparken politbüroya danışmamıştı. Disiplinsiz davranmıştı. PB, Akseymen'in MK'dan alınmasına karar vermişti. PB aldığı kararın MK tarafından onaylanmasını istiyordu."

İsmail Bilen, sorunu kısaca anlattıktan sonra, MK üyelerinden sorunu fazla irdelememelerini istemişti. PB'nin istediği tek şey, MK'nın PB'ye güvenmesi ve alınan kararda PB'nin yanında durmasıydı. İ. Bilen'in PB adına MK'da yaptığı açıklama kısaca buydu.

Açıklama sorunu aydınlatmamıştı. Anlaşılan bazı şeyler saklanıyordu. MK üyeleri karşılaştıkları durumdan rahatsız olmuşlardı. Tanık olduğum ve soh-

bet imkânı bulduğum arkadaşların söylediklerinden bu anlaşılıyordu. MK üyeleri dışlandıklarını düşünüyor, ne yapacaklarını bilemiyorlardı. MK'da egemen olan ruh halini seslendiren Haluk Yurtsever oldu. Haluk Yurtsever, MK'nın sorunu tartışamadığına işaret etti. Sorunun PB'de çözüm şeklini doğru bulmadığını söyledi. Kısaca, "alınan karar doğru değil, bir daha olursa yanınızda olmam" dedi. Haluk, çoğunluğun düşüncesine tercüman olmuştu. MK üyelerinin çoğu dışlanmış olmanın, ne olup bittiğini anlamadan karara destek vermenin sıkıntısı içinde toplantıyı tamamladı. Toplantı sonrasında, çoğu arkadaşın bu sıkıntısını ifade ettiğini, Haluk Yurtsever'in tutumunu onayladığını bugün gibi hatırlıyorum. Hatırladığım ve unutmadığım bir gerçek de toplantı öncesi, Mustafa Demir ve Ali Durak'ın tasfiyesini (!) isteyen Aydın Meriç'in toplantı sırasında bunu unutup Nihat Akseymen'i "hain" ilan etmesidir.

İşçinin Sesi Kopuşu ve Etkileri

Peki, sorun neydi? Olay nasıl başlamış ve gelişmişti? 1978 MK toplantısında Nihat Akseymen'in ideolojik büroda, TKP Merkez Komitesi yayın organı *Atılım* Gazetesi'nin redaksiyonunda görevlendirilmesi kararı alınmıştı. Akseymen, 1979'da Leipzig'e gitmek için İngiltere'den ayrılıyor. Batı Berlin'de DDR'a geçiş vizesi için beklemeye başlıyor. Nihat Akseymen'in Batı Berlin'de bekleyişi uzuyor ve birkaç ayı alıyor. Bu arada İngiltere'de, R. Yürükoğlu (Nihat Akseymen) imzasıyla fırtına koparan "*Emperyalizmin Zayıf Halkası Türkiye*" kitapçığı yayımlanıyor. Avrupa'da ve Türkiye'de dağıtılıyor.

Akseymen'i Leipzig'e isteyen İsmail Bilen'di. Aydın Meriç, bu durumdan vazife çıkarıp, Türkiye örgütlerinin desteğini arkasına alarak, Demir ve Durak'ın tasfiyesi fikrini ortaya atıyor. İstediği desteği bulamıyor ve durum değişince de, Demir ve Durak'la birlikte Akseymen'in ipini çekiyor.

Mustafa Demir ve Ali Durak, Nihat Akseymen'le, 1970'lerin başından beri çekişiyorlar. Birbirlerini "sağ" ve "sol" diye eleştiriyorlar. Bu çatışma Avrupa'daki dernekler arasında ve içinde yürüyor. Demir ve Durak'ın, görevleri itibarıyla partide güçlü konumları var. TKP'nin Türkiye'de örgütlenmesinden sonra, bu konumlarına rağmen ağırlıklarını kaybeden ikili, DDR'daki iktidar partisi olan Almanya Sosyalist Birlik Partisi (SED) ile ilişkilerini kullanmaya başlıyor. DDR (yani SED) Nihat Akseymen'in girişi için vize vermiyor. Olay uzadıkça işin rengi değişiyor. Genel Sekreter İsmail Bilen'in tu-

tumu da değişiyor. Bu süreçte, İ. Bilen'in daha önceleri güvendiği Akseymen'e, güvenini kaybettiği anlaşılıyor.

Anlaşılacağı üzere MK, İsmail Bilen'in çağrısına uydu. Nihat Akseymen (R. Yürükoğlu) ile ilgili kararı oybirliği ile onayladı. Bu onayın formel olduğunu bilmek gerekiyor. Her şeyden önce, Haluk Yurtsever olanı doğru bulmadığını söylemişti. PB, MK'yı devre dışı bırakarak karar almıştı. MK'ya kalan, bir formalitenin tamamlanmasıydı. Bu durumun MK'da yarattığı sıkıntıyı herkes fark ediyordu. MK üyeleri bu rahatsızlığı, 1980 MK toplantısına, "tartışma" isteği olarak yansıtacaktı.

Kendi adıma şunu söylemeliyim. Nihat Akseymen'i tanımıyordum ve hakkında pek bilgi sahibi de değildim. Söz konusu kitabı görmemiş, okumamıştım. Mustafa Demir ve Ali Durak'ın hedef seçilmesinin nedenlerini öğrenmeye çalışırken, *İşçinin Sesi* sorun olarak karşıma çıkmıştı. Bu noktada, birçok MK üyesinin durumu aynıydı.

İşçinin Sesi'yle düşünsel yakınlığım yoktu. Ne ki olayın çözüm şeklinden rahatsız olmuştum. Nihat Akseymen'e gidip konuşmamın, "olup bitenin ne olduğunu bilmiyoruz, bize zaman tanı" dememin altında yatan gerçek neden buydu.

Doğrusu sonraki gelişmeler bu düşüncemin anlamlı olmadığını gösterdi. Akseymen'in aldığı tutum da anlaşılır değildi. Nihat Akseymen, İngiltere'ye dönmüş ve isyan bayrağını çekmişti. Partiden ayrılırken de İngiltere örgütünü peşinden götürmüştü. Partide grupların olduğunu söylüyordu. "*Partizan* grubu" sözlerini ilk önce o seslendirdi "ortacı" diyordu. Beni şaşırtan önemli noktalardan biri bu açıklamaydı. "*Partizan*" denen çevredendim ve bu, 1970 yılında kalmış bir olaydı.

Yirmi beş kişilik MK'da *Partizan* kökenli yedi kişi vardı. Bunlardan bazıları Aydın Meriç'e yakın duruyordu. Bunları MK'ya alan politbüroda İsmail Bilen, Mustafa Demir, Ahmet Saydan, Ali Durak ve 1977'den itibaren Aydın Meriç vardı. "Birlikte hareket edelim, biz bir grubuz" dendiğini hatırlamıyorum. Yalnızca İsmail Bilen'i pusula olarak kabul eden bir anlayış egemendi. Eskiden birlikte olmanın, birlikte TKP'ye gelmenin verdiği güven ve sevgi bağlarımız vardı. Birlikte olmak güzel bir duyguydu. Başka türlü olması da mümkün değildi. Birbirimizle daha rahat konuşabildiğimizi de söyleyebilirim. Bu durum herkes için geçerli değil midir?

Nihat Akseymen, kendisiyle ilgili kararın alınış tarzını iddialarına destek olarak kullanıyordu. Çıkışının etkili noktası buydu. Doğrusu kararla ilgili konuda haksız da değildi. Ne ki, ortaya çıkan sorunu anlatma tarzı böyle olmamalıydı. Partide durumu bilen kimse yoktu. Akseymen, partinin ço-

günluğuna sorunu anlatmadan, onları önemsemeden yolunu ayırmıştı.

Akseymen TKP'den ayrılırken partinin bir bölümünü koparma hesabıyla bir çıkış yapmıştı. TKP üyelerinin durumu tartışıp değerlendirebilecekleri bir zamana ihtiyaçları olduğunu önemsememişti. Parti çoğunluğunu "ya ben ya parti" ikilemiyle karşı karşıya bırakmıştı.

Politbüro, Nihat Akseymen hakkında karar alırken, MK'yı dışlamıştı. Akseymen, TKP'den ayrılırken, tüm partiyi hesap dışı tutmuştu, üstelik "benimle olmayan oportünisttir" diyerek. Sorun oldubittiye getirilmişti. Bu ikilemde partinin ana gövdesi doğal olarak merkezin yanında yer aldı. Nihat Akseymen yalnız kaldı.[74]

İşçinin Sesi, TKP'de sayısal olarak önemli bir kopuşa yol açmadı. *İşçinin Sesi*'nin kopuşunun, Ege yöresinde ve Ankara'da gençlik içinde etkileri oldu ancak Doğu ve Güneydoğu yöresinde sorun olmadı. Ne bir parti üyesi ne de bir parti sempatizanı etkilendi. Hatırlayabildiğim kayda değer bir olay yok.

Nihat Akseymen'nin görüşleri Türkiye'nin sorunlarına çözüm sunmuyordu. Buna rağmen TKP, R. Yürükoğlu'nu yanıtlamakta yetersiz kaldı. Çünkü TKP de günün sorunlarına çözüm üretemiyordu. Soldaki kavgada taraf olmuştu. Devrim programı dışında bir programı yoktu. *İşçinin Sesi*'yle ortaya çıkan sorunu çözme yöntemi yanlıştı. Bu yanlışı açık yüreklilikle savunmak mümkün değildi. Sorunu kendi içinde tartışmaya cesaret gösteremedi. Hâlbuki bir kopuşa fırsat vermeden çözmenin yolu olmalıydı, bu denenmedi.

İşçinin Sesi olayı, o güne kadar birlik içinde görülen TKP'de işlerin sanıldığı gibi iyi gitmediğinin işareti oldu. O gün fark edilmiş olmasa da, *İşçinin Sesi* olayı, yeniden toparlanan ve ciddi bir politik güç olmaya aday TKP'de çözülmenin ilk belirtisidir. Bu olaydan sonra, partide güven ortamının ne derece zedelendiği görülecektir. Politbüroda var olan farklılaşma parti içinde sorunlara yol açacaktı. MK'dan kopmalar (1980 sonlarında Haluk Yurtsever, 1981 Mayısı'nda Metin Gür) başlayacak ve parti zor günlere doğru yol alacaktır.

Doğru ya da yanlış değerlendirmesine girmeden bakılırsa, *İşçinin Sesi* olayı, parti için işlerin yolunda gitmediğine dair bir uyarıydı. Ne yazık ki o günlerde bu mesajı doğru algılayamadık.

---

74. Olayı aktarırken kuşkusuz hatırlayamadığım şeyler olabilir. Olayı başka anlatımların tamamlayacağına inanıyorum. Bu kararı alan TKP MK PB üyeleri; İsmail Bilen, Ahmet Saydan, Mustafa Demir, Ali Durak, Aydın Meriç, Nabi Yağcı, Aydan Bulutgil'dir.

TKP Doğu ve Güneydoğu Yöre Komitesi

Bölgede çalışmalar devam ediyordu. 1979 yılında yeni parti örgütleri ortaya çıktı. Diyarbakır İl Komitesi'ne bağlı Ergani ve Lice bölge komitelerine, Dicle (Piran) ve Çüngüş bölge komiteleri ile Diyarbakır merkezde, Bağlar Semt Komitesi eklendi. Malatya'da 4–5 kişilik parti ilişkileri oluştu. İstanbul'da okurken İGD'ye katılan bir arkadaş, eğitimini tamamladıktan sonra memleketi Malatya'ya dönmüştü. Malatya'daki örgütlenme bu arkadaş üzerinden sağlanmıştı.

Yine, İstanbul'da eğitimini tamamlayıp memleketine dönen partili bir arkadaş Şemdinli'ye yerleşmişti. Bu arkadaşın sorumluluğunda üç kişilik bir parti birimi oluştu. Buradaki çalışma Van İl Komitesi'ne bağlı yürüyordu. Ayrıca, Bingöl, Ağrı, Erzurum ve Tunceli'de de tek kişilik parti ilişkileri ortaya çıktı. 1979 yılı itibarıyla, TKP'nin bölgede, üç il komitesi (Diyarbakır, Van, Siirt) üç ilde parti birimi (Mardin, Hakkâri, Kars) ve beş ilde de parti bağları vardı. Parti üye sayısı, 130–140 civarındaydı. Üyelerin önemli bölümü eğitimli genç insanlardı. En aktif kesim üniversite öğrencileri ve mezunlarıydı. Doğal olarak partiye bu kesimlerden üyeler daha çok geldi.

1979'un sonlarında bu örgütlenmenin çatısı, yöre komitesi oluştu. TKP Doğu ve Güneydoğu Yöre Komitesi beş kişilikti. Komiteyi, Diyarbakır İl Komitesi Sekreteri Ömer Ağın; Siirt İl Komitesi Sekreteri Fevzi Karadeniz; Van İl Komitesi Sekreteri Süleyman Kartal; Ağrı, Kars, Erzurum ve Tunceli bölgelerinden sorumlu Aziz Kaya ile birlikte oluşturduk. Yöre komitesi üyesi Aziz Kaya[75] İstanbul'da, diğer üyeler bölgedeydi.

Bölgedeki parti faaliyeti hemen fark edilmişti. Kaçınılmaz olarak polis karşı faaliyeti başlatacaktı. Legal alana bilinçsiz kadro yığınağı, polisin karşı faaliyetini kolaylaştırıyor, Marksist harekete sızmasına uygun zemin yaratıyordu. TKP'ye yönelik böyle bir faaliyetin olacağını doğal olarak düşünüyorduk. Ancak o keşmekeşin içinde ne kadar önleyici olunabilirdi, bunu kestirmek zordu. Bugün bölgedeki örgütlenmenin bu konuda gösterdiği özenin boşa gitmediğine inanıyorum.

Doğu ve Güneydoğu yöresinde, TKP örgütlenmesine sızmak için polisin

---

75. Aziz Kaya ilk politik deneyini Kürt hareketinde edinmişti. *Özgürlük Yolu*'nda politik mücadeleye atılmış, gençlik hareketinde yer almıştı. İstanbul'da partiyle ilişki kurmuş, 1979'da Moskova'dan parti okulundan döndükten sonra bizimle çalışmaya başlamıştı. Kürt hareketini yakın tanıyan, sağduyulu, bölgedeki çalışmaları yönlendirmede katkısı olabilecek bir arkadaştı. Yöre komitesinin kısa dönemli çalışması sırasında bu özelliğiyle yararlı olduğunu hatırlıyorum.

üç girişimi oldu. İlki, işçi kesimindeki örgütlenmede ortaya çıktı. İlk kurduğumuz ilişkilerden biriydi. Sendikal alanda aktif, lider özellikleri olan bir işçi arkadaştı. Partiye üye olduktan kısa bir süre sonra, polis bu arkadaşa yönelerek, bilgi taşımasını istiyor. Durumu bize anlattı. Ne yapması gerektiğini konuştuk. Polis baskısını bir dönem sürdürdü, tehditler savurdu. Bu işçi arkadaşın parti bağı tek bırakıldı. Kendisinin de onayı alınarak, bir dönem gevşek, sıradan bir ilişki olarak tutuldu. Sonraları düzene girdi ve polisin girişimi sonuçsuz kaldı. İkinci olay gençlik kesiminde ortaya çıktı. Bir olayda içeri alınan genç bir arkadaşa, polis işbirliği teklif ediyor. Gözünü korkutmak için hırpalıyor. Dışarı çıktıktan sonra kendisiyle ilişki kurulacağını, istediklerini yapmazsa, başına gelecekleri söylüyor, tehdit ediyor. Arkadaş polisten çıktıktan sonra, durumu bağlı olduğu arkadaşa anlatıyor. Bu arkadaşı bir dönem bulunduğu bölgenin dışına gönderdik. Döndükten sonra da bir dönem dinlendirmeye aldık. Daha sonra da ilişkiye geçtik. Üçüncü olay, legal bir örgütün başında bulunan parti üyesi bir arkadaşımıza yönelik oldu. Bu parti üyesinin bir yakını MİT'te çalışıyor. Derneğin başına gelince, MİT mensubu yakını ilişkiye geçiyor. Kendileri adına çalışmasını teklif ediyor. Parti üyesi arkadaş, bir kurumda çalışıyor, ailesine bakıyordu. Birlikte çalıştığı yoldaşına sevgi ve saygı duyuyor, inanıyordu. Durumu aktarıyor ve ne yapması gerekiyorsa yapmaya hazır olduğunu söylüyor. Durumu değerlendirdik. Bu arkadaşımızın durumu zordu. İşiyle tehdit edilebilir, akrabalık bağından dolayı, aile ilişkilerinde bilmediğimiz nedenlerle baskı altına alınabilirdi. Arkadaşla durumu konuştuk ve kendisinin de onayı ile parti bağını askıya aldık. Dernek yöneticiliğinden de ayrıldı.

Bu üç olayda da daha sonraları bizi kaygılandıran bir şey yaşamadık. Polis baskısına maruz kalan arkadaşlar onurlarını korudular. Parti örgütü, polisin bu üç girişimini sonuçsuz bıraktı. Bunda, bölgede mücadele eden parti üyelerinin içten, hesapsız kurduğu ilişkilerin; arkadaşların, bölgeyi ve ilişki kurdukları insanları iyi tanımalarının ve aralarındaki dostlukların rolü büyüktü.

Bu üç olaydan çıkarılacak önemli bir sonuç, polisin, muhaliflerine karşı çalışmasında hangi kanallardan yararlandığıdır. Birinci olayda, legal alanda öne çıkan birini hedef seçti ve üstüne gitti. İkinci olayda, gözaltına aldığı kişileri, üçüncüsünde aile ilişkilerini kullandı. Rejim aleyhtarı olmak kolay iş değil. Varlığını tehdit ettiğiniz güç, sizi yok etmek için tüm imkânlarını seferber eder ve her yolu dener. Yukarıdaki üç örnek olay, üç ayrı yolun denendiğini gösteriyor. Bu kadar mı? Elbette değil. Örneğin, Marksist hareketin bölünmüşlüğü polisin çalışmasına başka fırsatlar yaratır. Bölünmüş hareketin, herhangi bir grubuna sızan polis, diğer gruplar konusundaki bilgi-

yi buraya gelen enformasyondan alır. Yani, Marksist grupların birbirleri hakkında anlattıkları bilgileri toplar. Uluslararası deney göstermiştir ki, polis sahip olduğu bilginin önemli bir bölümünü, karşıt grupların birbirleri hakkında aktardıklarından edinir. Gruplar arası rekabet, gruplar arası ideolojik görüntülü geçişler, rakiplere olan güvensizliğe bağlı olarak diğer grupların bu konudaki deneyimlerini yok sayma ve hafife alma polis çalışmasına büyük kolaylıklar sağlar. Polisin karşı faaliyeti, sadece illegal çalışan örgütlenmelere karşı yapılmaz. Yasal zeminde faaliyet yürüten örgütlere karşı da yapılır. Eğer rejim karşıtı, risk yaratan bir faaliyet varsa, kaçınılmaz olarak "devlet güvenliği," "ülkenin çıkarları" adına bu karşı faaliyetin muhatabı olur.

1979'da, polis bölgede bizi rahatsız etmeye başladı. Bunu açıkça ve göstererek yapıyordu. Mehmet Çakmak'ın vuruluşundan sonra evde kalmamaya başladım. Akrabalarımın Diyarbakır'da üç evi vardı. Oralara da gitmiyordum. Ergani'ye babamı görmeye gittiğimde, şehir merkezine uğramıyordum. Babam da tedirgindi. Bu ziyaretlerimi uzun aralıklarla ve kısa süreli yapıyordum.

Bugün gibi hatırlıyorum, o günlerde kardeşim Kemal Yıldız'la sokakta yürüyorduk. İki kardeş olarak ender buluşmalarımızdan biriydi. Dertleşiyorduk. Bir ara sesler fark ettik. Dönüp baktık. Siyasi polis arabası bizi izliyor. İçindekiler öfkelerine hâkim olamamış, bize küfürler ediyordu. Kendilerince bizi tahrik edip olay çıkartmak ya da gözdağı vermek mi istiyorlardı, bilinmez. Ancak iki kardeş, onlar yokmuş gibi, sohbetimize ve yürüyüşümüze devam ettik. Sessiz Diyarbakır da artık güvenli değildi. Tedirginlik, Diyarbakır'ın havasını da bozmaya başlamıştı.

Diyarbakır deyince, belediye seçimlerini kazanan ve Diyarbakır Belediye Başkanı olan Mehdi Zana'ya yönelik saygı ölçülerini aşan, hak ve hukuku hiçe sayan bir izolasyon vardı. Genel–İş Sendikası Diyarbakır Şubesi, *Özgürlük Yolu*'nun yönetimindeydi. Şube Başkanı Zeki Adsız, TKSP'nin MK üyesiydi. Kısa bir süre sonra, Mehdi Zana, TKSP–*Özgürlük Yolu*'ndan ayrıldı. Politik farklılaşma, belediyenin işlerine yansıdı. Kavga Diyarbakır Belediyesi'nde devam etti. Belediye işçileri 1979 yaz aylarında, Mehdi Zana'ya karşı greve gitti. Yazın cehennem sıcağında, Diyarbakır'da çöpler uzun zaman toplanmadı. Bu olay Mehdi Zana'yı yıprattı.

Mehdi Zana'nın, daha doğrusu, o dönem solun belediyeler konusunda bir projesi yoktu. Samimi çabasıyla bir şeyler yapmaya çalışıyordu. Fransa'da kurduğu ilişkilerle, belediyeye kimi araç gereçler kazandırmıştı. Halkla ilişkilerini sıcak tutuyordu. Ancak mevcut hükümetler yardım etmiyor, Diyarbakır'a gelen yetkililer onu dışlıyordu. Bu konuda bir tanıklığımı aktarmak is-

tiyorum. Bir gün İstanbul'dan, Ankara üzerinden uçakla geliyordum. Ankara'da bakanlardan biri bizi taşıyan uçağa bindi. Diyarbakır Havaalanı'na indik. Çıkışta Mehdi Zana'yla karşılaştık. Mehdi Zana gergindi, ortalıkta da koşturanlar vardı. Zana ile hatır sorduk. Havaalanında ne işi olduğunu sordum. Bakanın geldiğini, kendisinin de karşılamaya geldiğini, ne ki onu VİP salonuna almadıklarını, resmi karşılamanın dışında tuttuklarını anlattı. Etrafta itişmeler oluyordu. Biz sohbet ederken, elinde telsiz bir sivil koşarak yanımızdan geçerken, Mehdi Zana'ya omuz attı. Ne oluyor demeden Zana "sivil polis, yaptıklarını görüyor musun" dedi. Yanında kalmak istedim. Bana "sen git, bu ilk defa olmuyor, bari sen bulaşma" anlamında bir şeyler söyledi. İleride belediye zabıtalarıyla sivil polisler kavgaya tutuşmuştu bile.

Mehdi Zana, Diyarbakır Belediye Başkanlığı döneminde, devlet yetkililerinden kabul görmediği gibi, bu tür saldırılara da maruz kaldı. Tek nedeni Kürt siyasetçi olmasıydı. Yalanı, hileyi sevmeyen, inandığı ve bildiği gibi davranan, halkın oylarıyla gelmiş bir başkandı. Ancak, görevini yapmasını engellemek için ne gerekiyorsa yapılıyordu. Zana'nın belediye başkanlığı, ilk kazanımlardandı. Kürt kimliğine, bugünkü tolerans yoktu. Zana, ne elinde silah tutan bir politikanın savunucusu ne de yandaşıydı. O, politik düşüncelerinden ödün vermediği için dışlanıyor, başında bulunduğu belediyeye gerekli yardım yapılmıyordu.

PKK'nın Çatışma Politikası

Tüm bu olanlar bölgede durumun değişmeye başladığının da işaretiydi. Şiddetin yaydığı kaygı ve belirsizlik, Güneydoğu'ya da yansıyordu. PKK, Mustafa Çamlıbel ve Mehmet Çakmak cinayetlerinden sonra durmamıştı. Batman'da İGD'li gençleri hedef alan saldırılarından söz etmiştim. Ergani'de de aynı saldırılara devam ettiler. Batman ve Ergani'de İGD şubelerinin önemli etkinlikleri vardı. Ergani öğretmen okulunun öğretmen kadrosu içinde TKP örgütlüydü. Öğretmenlerden Hüsnü Güzel ve Haydar Üzülmez okulun yöneticileriydi ve TKP üyesiydiler. Okul müdürü ilerici, iyi niyetli biriydi. Öğrencilik döneminden yakın arkadaşlarımdandı. Okul öğrencileri arasında PKK örgütlenmeye çalışıyordu. PKK, Ergani'de İGD üyelerini çatışmaya çekemeyince, öğretmen okulunda olay çıkarmayı deniyordu. Okul yönetimindeki öğretmenler bölge insanlarıydı. Olaylara fırsat vermiyor ve eğitimin aksamasını istemiyordu. Bu çabalar nedeniyle Haydar Üzülmez hedef haline geldi. PKK, Haydar Üzülmez'i vurma planları yaptı. Üzülmez iki

kez kurulan pusudan kurtuldu. Eve gidiş geliş yollarını ve saatlerini her gün değiştirmek zorunda kaldı.

PKK aradığı çatışmayı sivil halka yönelerek yarattı. Önce Urfa–Siverek'te Bucaklara saldırdı. Bucakların Reisi Mehmet Celal Bucak'ı öldürme girişiminde bulundular. Mehmet Celal Bucak saldırıda ayağından yaralandı. Saldırıyı gerçekleştiren PKK'lılardan biri hayatını kaybetti. Bu saldırıdan sonra, Siverek, PKK ve Bucakların döktükleri kanla gündeme oturdu. Aynı şekilde Batman'da, Ramanlara saldırdılar. Raman ailesi de eski aşiret çatışmalarından gelen bir aileydi. Ramanların içinde yer aldığı aşiret kavgaları Kürtçe türkülere konu olmuştur. Benim müzik koleksiyonumda yer alan kasetlerde de bu türküler var. Ramanların o günlerdeki silahlı gücünü bilemiyorum. Bucaklar hakkında yeteri kadar bilgim vardı.

Bucaklar, Şeyh Said isyanına katılan aşiretlerdendir. Şeyh Said isyanında Siverek'i alan Şeyh Eyüp'le birlikte hareket ediyorlardı. İsyanın bastırılmasından sonra Bucaklardan asılanlar oldu. Kürt isyanlarına katılan aileler, yaşadıkları acıları yıllarca unutmadılar. İsyanlardan sonra devletle uzlaşma yolunu seçmelerine rağmen yaşadıklarının etkisi sürdü. 1950'de Demokrat Parti iktidarı, isyanlara katılan ve topraklarından sürülen ailelere af çıkardı. Bir anlamda onlarla barışı sağladı. Bu ailelerin çoğunluğu Demokrat Parti'yi destekledi ve iktidara yakın oldular.

Bucaklar da bu yolu seçenlerdendir. Demokrat Parti'den sonra Adalet Partisi'nde yer aldılar. Aşiret reisi Ali Ağa 1966'da vurulunca, yerine oğlu Mehmet Celal Bucak geçti. Mehmet Celal Bucak, biz yaşlardaydı, İstanbul'da üniversite öğrencisiydi. Diyarbakır Yurdu'na gelip giderdi. Necmettin Büyükkaya ve Ahmet Karlı'yla yakın arkadaştı. Kürt milliyetçiliğine karşı bir tutumu yoktu. Babası, aileden biri tarafından, Ali Ağa'nın yeğeni tarafından vurulmuştu. Hesapta olmayan bir kan davasının içinde bulmuşlardı kendilerini.

Bucaklarla ilgili bildiğim bir olayı da aktarmak istiyorum. 12 Mart muhtırasından sonra yaşadıklarımı aktarmış, kardeşim Mehmet Sıddık'tan söz etmiştim. Mehmet, Siverek'te öğretmenlik yapıyordu. O günlerin sol düşünceli öğretmenlerindendi. Sözünü esirgemeyen, biraz da dik kafalı bir karaktere sahipti. Bu tutumu, okul müdiresi ile arasında probleme yol açmıştı. Müdire hanım, Mehmet'i "komünist, Kürtçü" olarak ihbar etmiş, Mehmet aranıyordu. O dönemin sıkıyönetimi Bucaklardan tanıklık istiyor. Bucaklar, Mehmet için iddia edilen duruma tanık olmadıklarını söylüyorlar. Mehmet, Bucakların bu tutumu sonucu serbest kaldı.

Bucaklar, bölgenin eli silah tutan, en vurucu güçlerinden biriydi. Çatış-

mada kan dökmekten eli titremeyen, acımasız bir güçtü. Mehmet Celal Bucak, Adalet Partisi'nden milletvekiliydi. Bucaklara silahlı saldırıda bulunmanın mantığını anlamak kolay değildi. PKK arı kovanına çomak sokmuştu. Mehmet Celal Bucak'a saldırıdan sonra Bucakları hiçbir güç durduramazdı. Öyle de oldu. PKK'lı gençleri öldürdükten sonra, hızar makinesinde yok etmelere kadar varan acımasız bir saldırı başladı. Devlet desteğini de yanlarına alan Bucaklar, istedikleri gibi terör estirdiler. Siverek'teki hâkimiyetlerini artırdılar. Her şeye rağmen, Bucaklar saldırılarını PKK ile sınırlı tutmaya özen gösterdiler. Bölgede örgütlü olan Devrimci Demokratlar (Kürdistan Öncü İşçi Partisi), KUK (Kürdistan Ulusal Kurtuluşçuları), *Rızgari*, *Ala Rızgari* çevrelerine haber iletip "bizim sizinle bir derdimiz yok, kavgamız PKK iledir, onlar canımıza kastetti" dediler. Ve sonuna kadar buna uydular. Ancak bu kavga, Bucakları 12 Eylül'den sonra 1990'lı yıllarda, Abdullah Çatlı'nın yanına itecek ve bugünkü Bucakları yaratacaktı.

PKK'nın şiddeti yayma çabası bununla sınırlı kalmadı. O güne kadar istediği alana çekemediği Kürt hareketini, 1979'un ikinci yarısında çatışmaya çekmeyi başardı. KDP–KUK hareketinden söz etmiştim. Hatırlanacağı gibi, KUK hareketi genç insanların yönettiği bir hareketti. Silaha yabancı değillerdi. Barzani hareketiyle dayanışmalarında çatışmalara da katılıyorlardı. Onlar için silah bulmak da sorun değildi.

PKK, Ramanlar ve Bucaklara yönelik saldırılarının ardından KUK hareketine saldırarak bir adım daha attı. Urfa'nın Ceylanpınar bölgesinde iki saldırı gerçekleştirdiler. İlk saldırıda KUK'lu bir genci katlettiler. İkinci saldırıda, hedef seçtikleri KUK üyesine ulaşamayınca, yetmiş yaşındaki babasını öldürdüler. KUK'un çatışmadan uzak durma çabası sonuç vermeyince, PKK saldırılarına aynı tarzda cevap verdi. 1979'un ikinci yarısında başlayan bu vuruşma, Urfa, Mardin, Siirt, Diyarbakır olmak üzere, PKK ve KUK taraftarlarının bulunduğu yerlere yayıldı. Çatışmalarda 220'den çok insan hayatını kaybetti. Bucak ve Raman aşiretleriyle çatışmalarda ölenlerin sayısı ise bilinmiyor.

PKK'nın şiddeti bölgeye taşıyan eylemlerinin tek hedefi Kürt hareketi ve sivil halktı. Bucaklar ve Ramanların Kürt hareketine ve diğer sol gruplara karşı bir eylemleri yoktu. Eğer sorun sahip oldukları topraklar ise, Doğu ve Güneydoğu boydan boya büyük toprak sahiplerinin elindeydi. PKK kan dökmenin peşinde koşmuş, bunun tarafı olacak hedefleri de bulmuş, şiddeti bölgeye taşımayı başarmıştı.

1979... Ülkede Terör Kol Geziyor

1979 yılındaki gelişmeler, ülkenin bir askeri müdahaleye doğru adım adım yaklaştığını açıkça gösteriyordu. Şiddet, büyük kentleri esir almış gibiydi ve ülkenin dört bir yanına yayılıyordu. Malatya Belediye Başkanı Hamit Fendoğlu'na posta ile gönderilen bombalı mektup canına mal olacaktı. Hamit Fendoğlu, İzol aşiretinin Malatya kolundandı. Adalet Partisi'ne yakındı. Sağın bağımsız adayı olarak seçilmişti. Arkasında Sünni–Kürt aşiret desteği vardı. Malatya, Sünni ve Alevi nüfusu bir arada barındıran illerden biriydi. Şiddeti körükleyenler Sünni–Alevi ayrımını kullanıyorlardı. Kahramanmaraş ve Çorum'da da bu ayrımı körükleyerek sayısız insanın katline yol açmışlardı.

Ülkücü militanlar sokaklarda günahsız insan avına çıkıyorlardı. 12 Eylül duruşmalarının tutanaklarına yansıyan ve o günlerin gazete manşetlerini süsleyen, Ülkücü militan Ferhat Tüysüz'ün söylediklerini bugün gibi hatırlıyorum. Ferhat Tüysüz ve Veli Can Oduncu, İstanbul Zeytinburnu'nda bir işçi bölgesinde büyümüşlerdi. Zeytinburnu, devrimcilerle Ülkücü militanlar arasında çatışmaların olduğu bir bölgeydi. Ferhat Tüysüz ve Veli Can Oduncu her gün "devrimci avına" çıkarlarmış. Tüysüz'ün ifadesinde "canımız sıkılınca birini öldürmek için sokaklarda dolaşırdık, ilk bulduğumuzu vururduk, ne yapmış, ne yapmamış düşünmezdik" diyordu.

İşte böyle bir ortamda bir gün İstanbul'daydım. Eşimle, Küçükçekmece'ye, Sefa Usta'nın (kayınpederim) evine Sarkis Usta ve Ohannes'i görmeye gittik[76]. Küçükçekmece'den Cennet Mahallesi'nde bulunan bizim eve kestirme giden ara bir yol vardı. Ziyaretten dönerken kestirme yolu denedik. Gece saat on sıralarıydı. Yolun üst tarafında sesler duyduk. Kaç kişiler anlayamadık. Biri mermiyi namluya sürdü, yanındakine "vurayım mı" diye sordu. Bizi hedef aldıklarını anladık. Eşime, "sakin davran, bir şey duymuyoruz biz" dedim ve yürümeye devam ettik. İkinci kişi "dur, şimdi olmaz" dedi. Biz yol almaya devam ettik. Bunu yapanlar bizi tanımıyorlardı. Ülkücü militanların kaynadığı bir bölgeydi. Bizi avlamayı düşündüler, sonra vazgeçtiler. Beni tanımaları mümkün değildi. İstanbul'da kalmıyordum. Bizi hedef seçmelerinin bir mantığı yoktu.

---

76. Sarkis Çerkezyan, İstanbul il örgütünün illegal matbaasında çalışıyordu. Bu matbaada *Atılım* ve parti yayınlarını basıyorlardı. Sarkis Usta'nın oğlu Ohannes de yardım ediyordu. Yayınların taşınması sırasında polisle yaşanan bir sorun nedeniyle Ohannes Çerkezyan için bir risk ortaya çıkıyor. Önce matbaanın yerini değiştirmek için Sefa Usta'ya durumu anlatıyorlar. İlk iş olarak matbaa makinesini Sefa Usta'nın işyerine taşıyorlar. Ohannes'in barınacağı yer sorunu gündeme geliyor. Sefa Usta "haydi bizim eve" diyor ve Ohannes'i evine getiriyor.

Böylesi bir ortamda milletvekili ara seçimi ve kısmi senato seçimi oldu. 1977 genel seçimlerinde seçilen parlamentoda boşalan üyelikler için parlamento seçimleri yapılıyordu. Marksist hareket bu kez CHP'ye destek vermedi. Kendi adaylarını çıkardı. Doğu ve Güneydoğu'da, Devrimci Demokratlar aday çıkardılar, Mardin ve Siirt'te seçimlere katıldılar. TKP, bu bölgede Devrimci Demokratlar'ın adaylarını destekledi.

İstanbul da seçim bölgelerinden biriydi. TKP, ilerici adayları destekleyeceğini açıkladı. İstanbul'da bağımsız bir aday çıkardı. TKP'nin İstanbul adayı İKD Genel Başkanı Beria Onger idi. Sol gruplar da adaylar çıkardı. TİP, Behice Boran'ı aday gösterdi. Sol arasındaki rekabet 1979 kısmi seçimlerinde de devam ediyordu.

TKP, Beria Onger'in seçim kampanyasını yürütmek üzere bir komite kurdu. Komitenin başında seçim kampanyasını yürütmekle yükümlü MK üyesi Gönül Dinçer vardı. Beria Onger'in seçim mitingleri on binlerce insan topluyordu. İşçi semtlerinde yoğun bir çalışma vardı. Seçim kampanyası, halkın güncel sorunlarına çözüm öneren bir zeminde yürümüyordu. Solun "devrim" hedefli söylemiyle gidiyordu.

Beria Onger, seçimlerin sonunda 22 bin oy aldı. Hürriyet Gazetesi yazarı Oktay Ekşi'nin, "TKP'nin İstanbul'dan bir milletvekilliği var" diyen, TKP'nin yaşamın bir parçası olduğunu ifade eden değerlendirmesini saymazsak, seçim sonucu, TKP açısından hayal kırıklığı yarattı. Daha fazla oy bekleniyordu. TKP adayı mitinglere katılım sayısı kadar oy alabilmişti.

1980 MK toplantısında seçim değerlendirmesi yapıldı. Seçim kampanyasının sol bir söyleme dayandığı, seçim çalışmasının gereklerine dikkat edilmediği tespiti yapıldı. Seçim kütük yazımlarının takibinde, seçim sandık görevlilerinin belirlenmesinde eksikler vardı. Semtlerde ev ziyaretleri, vb. çalışmalar yeterince yapılmamıştı. Seçim kampanyasında koşturan birçok militan, kendilerini kütüklere yazdırmamıştı. Sonuç olarak propaganda da içerik olarak sol, teknik hazırlık çalışmalarında da özensiz davranmanın sonucu, TKP, alacağı oyu alamamıştı. Bu sonuçlarla seçimlere katılmanın ayrı bilgi ve tecrübe isteyen, hafife alınmaması gereken bir çalışma alanı olduğunu anlamıştık.

Seçimlerde TÜSİAD günlük gazetelere verdiği tam sayfa ilanlarla Ecevit'e karşı tutum aldı. Kısmi seçim sonuçları, CHP'nin oy kaybettiğini gösterdi. Bunun üzerine, Ecevit hükümeti istifa etti. Yerine Milliyetçi Cephe (İkinci MC) hükümeti Süleyman Demirel'in başbakanlığında kuruldu. Demirel'in yardımcılıklarına, Necmettin Erbakan (MSP) ve Alpaslan Türkeş (MHP) geldi.

MC hükümetinin ilk işi, ekonominin başına Turgut Özal'ı getirmek oldu.

Turgut Özal, büyük iş çevrelerinin yakından tanıdığı bir isimdi; Koç'ta, Sabancı'da çalışmış, MESS'in (Metal Sanayicileri Sendikası) başkanlığını yapmıştı. Özal görev alır almaz, Demirel hükümeti ekonomik önlemler paketini kabul etti. 24 Ocak 1980'de alınan bu kararlar, "24 Ocak kararları" olarak bilinir. Türkiye ekonomisini düzlüğe çıkartacağı düşünülen bu kararların uygulanması, 12 Eylül sonrasında gerçekleşecekti.

Bölgede İlk Tutuklanma ve Diyalog Arayışı

1979'da TKP merkezi, Doğu ve Güneydoğu parti örgütünden bir talepte bulundu. *TKP'nin Sesi* Radyosu'ndaki Kürtçe yayın, daha önce sözünü ettiğim iki kişinin ayrılmasından sonra durmuştu. Parti, yayını yeniden başlatma kararı almış, bizden Kürtçe bilen uygun bir kadro istiyordu.

Partiden gelen talebe uygun bir arkadaş aramaya başladık. Batman İGD'de aktif olan arkadaşlardan Naci Sümeli'yle konuşma kararı aldık, görevi önerdik. Gideceği yerin özellikleri, partinin uyarısı çerçevesinde anlatıldı. Naci Sümeli yapılan öneriyi kabul etti. Kürtçe okuyup yazmayı geliştirmesi için Batman'dan Diyarbakır'a taşındı. Salih Şimşek ile Naci Sümeli dört ay Kürtçe çalıştılar. Salih Şimşek'le yürütülen çalışma bittikten sonra, 1980'in ilk aylarında Naci yurtdışına çıktı.

Salih Şimşek, Mehmet Çakmak'tan sonra bölgede öğretmen hareketindeki Birlik Dayanışma grubunun merkezle bağını üstlenmişti. Bu nedenle de öne çıkan isimlerden biriydi. Polisin dikkatini çeken bir alanda, öğretmen hareketindeki çalışmaları yürütüyordu. Daha önce söylediğim gibi polis bizi rahat bırakmıyordu. Salih Şimşek, söz ettiğim çalışmayı tamamladıktan sonra polis tarafından gözaltına alındı. Polis bir gece Salih Şimşek'in evini basıyor ve aramada *Atılım*'ları buluyor. Tüm parti üyelerinin dikkatini çekmiştik. Üzerlerinde yazılı bir şey taşımayacak, evlerinde illegal yayın bulundurmayacaklardı. Sevgili Salih, *Atılım*'ları evinde tutmuş. Salih Şimşek, polis sorgusundan sonra tutuklandı.[77] Bölgede polise kaptırdığımız, ilk ve ilk olduğu kadar da önemli bir kayıp olmuştu.

---

77. Salih Şimşek, 1980'in ilk aylarında gerçekleşen bu tutuklanma nedeniyle 12 Eylül darbesi sırasında cezaevindeydi. Darbeden sonra da Salih Şimşek bırakılmadı. TKP üyeliğinden ceza aldı. Cezasının üçte birini Malatya'da sürgün olarak çekti. Gerek poliste, gerekse 12 Eylül'ün cehennemden farksız Diyarbakır hapishanesinde, başını dik tutmasını bildi. O zorlu sınavlardan onuruyla çıktı.

1979 yılı solda diyalog arayışının da başladığı yıl oldu. Marksist hareketteki bölünmüşlük fikrinin kabul edilmesi, diyalog kurmak için adım atmayı getirdi. Bu sonucun ortaya çıkmasında sol hareketin tıkanmasının payı büyüktü.

1979'un sonlarına doğru *Özgürlük Yolu*–TKSP ile diyalog için Kemal Burkay ile TKP MK adına görüşmem istendi. TKP aynı tarihlerde TİP ve TSİP ile de diyalog girişimlerinde bulundu. Daha önce de aktardığım gibi, Kürt hareketinde Devrimci Demokratlar PPKK (Partiya Peşenga Karkeré Kurdistan–Kürdistan Öncü İşçi Partisi) ile devam eden ilişkimiz vardı. Necmettin Büyükkaya bu gruptan ayrıldıktan sonra, çevresindeki arkadaş grubuyla Talabani hareketiyle dayanışma ağırlıklı faaliyet yürütüyordu. Sık sık görüşüyorduk, bölgedeki gelişmeler konusunda geniş bilgiye sahipti. Necmettin bölgeyi gezen, Kuzey Irak'la ilişkisi olan biriydi. Aramızda politik dostluktan öte bir yakınlık vardı. Necmettin'in verdiği bilgilerden fazlasıyla yararlanırdım.

Kemal Burkay ile görüşmek üzere, 1979'un sonlarında Ankara'ya gittim. Görüşmede TKP MK'nın diyalog önerisini ilettim. Kemal Burkay, öneriyi sıcak karşıladı. Bizimle TKSP MK adına arkadaşlarının ilişkiye geçeceğini söyledi. Beni bulabilecekleri adresi bıraktım.[78]

Bu görüşmeden bir müddet sonra, TKSP MK adına iki arkadaşla İstanbul'da görüştük. Görüşmeyi Çemberlitaş'ta, Birlik Avukatlık Bürosu'nda yaptık. TKSP'den iki arkadaşın geldiğini öğrenince, Sıtkı Coşkun'dan bana eşlik etmesini istemiştim. Görüşmeyi Sıtkı'yla birlikte gerçekleştirdik. Bu görüşmede TKSP ile bir ilişki başladı. Daha önceki gerginlik belli bir ölçüde aşıldı. Diyaloğumuzun eylem birliğini yaratamamasının nedeni, birlikte neler yapılabilinir noktasında gerekli düşüncenin oluşmamasıydı.

Bu görüşmede TKSP'den arkadaşlar bize TKSP, PPKK ve KUK arasında daha önce kurulmuş olan Ulusal Demokratik Güçbirliği (UDG) hakkında bilgi aktardılar. UDG'nin varlığını o toplantıda öğrenmiştik. Birlik 1978'de kurulmuş, ancak bu güçbirliği gizli tutulmuştu. UDG adına ne bir açıklama ne de eylem yapılmıştı. Üç örgüt anlaşmaya varılan noktalarda bir protokol imzalamışlar ve bu protokol gizli tutulmuştu. Güçbirliği, protokolün imzası ile sınırlı kalmıştı. Şimdi ise kurulan güçbirliği hiçbir faaliyette bulunmadan iki sene sonra dağılıyordu. TKSP ile görüşmeden birkaç gün sonra Devrimci Demokratlar (PPKK) ile görüşmemizde de aynı durum teyit ediliyordu.

---

78. Daha önce aktarmıştım. Görüşmenin sonunda Kemal Burkay, TKP'nin Sesi Radyosu'ndan "*Özgürlük Yolu* çevreleri TKP adıyla parti kurma hazırlıkları içinde" diye yapılan yayından söz etti. Haklı olarak sitem etti. Kemal Ağabey'e yanıtımı okuyucu hatırlayacaktır. Kendisine hak verdiğimi ve bunu onaylamadığımı söyledim.

1980 MK Toplantısı Öncesi Görüşmeler ve Yolculuk

1980 yılında eğitime gidecektim. 1979'da Reva Ozan ve Şefik Tunç'u parti okuluna gönderdiğimiz günlerde, bir sonraki dönem okula gideceğimi, bölgedeki çalışmaları ona göre organize etmem gerektiğini Nabi ile konuşmuştuk. 1980'in ikinci ayı olsa gerekir, Nabi, "MK toplantısı var" dedi. Çıkış için resim gerekiyordu. Her çıkışta farklı kimlik kullanılıyor ve ayrı pasaport hazırlanıyordu. MK toplantısından sonra da eğitime gidecektim. Bu durum, bölgedeki çalışmalardan uzun süre uzak kalacağım anlamına geliyordu. Yöre Komitesi yeni kurulmuştu. Durumu komitede de konuştuk. Uzun süre olmayacağımı aktardım. Yöre Komitesi üyesi Süleyman Kartal ve İsfendiyar Eyyüboğlu da eğitime gidecekti. Nisan sonu mayıs başında çıkacaklardı. Eğitim mayıs ayında başlayacaktı; o zamana kadar onları bekleyecektim.

Nabi görüşmede Ömer Ağın'ın da çıkacağını, pasaport için resim vermesi gerektiğini söyledi. "Ömer Ağın'ın MK üyeliği" konusunda ne düşündüğümü sordu. Doğrusu beklediğim bir soru değildi.

Nabi MK üyeliği ile ilgili soruyu sorduğu günlerde partinin onayıyla Diyarbakır'dan İstanbul'a taşınmasına karar vermiştik, ben dışarı çıkarken İstanbul'a taşınacaktı. Bölgedeki durumun güvenlikli olmadığını ve taşınması gerektiğini kendisi de söylüyordu. Ömer Ağın, PKK saldırısında yaralandıktan sonra altı ay kadar tedavi olmuş, ağır sağlık sorunları yaşamıştı. Yoldaşı yanında yaşama veda etmiş, o da ölümün kenarından dönmüştü. Bu durumu insani boyutuyla değerlendirdiğimizi de hatırlıyorum. Kendisini toparlaması için zamana ihtiyacı vardı. Ömer Ağın'ın politik yaşama kendini verebileceği düzeyde katılımından yanaydık. İGD çevresinden tanıdık arkadaşlarla da konuştuğumu hatırlıyorum. Ömer Ağın'ı bu nedenle eleştiren yoktu. Şimdi, böylesi bir durumdaki insana, daha fazla ve üst düzeyde sorumluluk verilmesi konusunda fikrim soruluyordu.

Beklediğim bir soru olmamasının başka nedeni de vardı. Bu, Ömer Ağın'ın yöneticilik özellikleriyle ilgiliydi.[79] Ömer Ağın'ın ilk deneyimleri, İGD

79. Ömer Ağın, bölgeye geldikten birkaç ay sonra birlikte çalıştığı arkadaşlardan birinin şu değerlendirmesini hâlâ hatırlarım: "Ömer Ağın yaşça bizden büyük olmasına karşın enerjik, bizden iki kez fazla koşuyor, bu durum heyecanımızı artırıyor, ancak yönetici olarak kaba" demişti. "Neden" diye sorunca da, "ağzımızı açamıyoruz, bir şey sorsak ya da onun söylediğinden farklı bir şey önersek, 'partiden daha mı iyi biliyorsunuz?' diyerek kestirip atıyor, bizi çocuk yerine koyuyor" diye yanıtlamıştı. Çalışkanlığı, enerjisi, aktifliği ve motivasyonu ile katkıda bulunuyordu. Beraber çalıştığı kadroları en fazla zorlayan yönü zaman zaman insanı bezdiren kıncı yanlarıydı.

çalışmasındaydı. Okullarda, öğrenci yurtlarında kurulan ilişkiler, yapılan tartışmalar, genç insanlarla çalışmakla, halk arasında, hele Kürt sorunu gibi zorlu bir meselenin olduğu alanda çalışmak farklıydı. Yığınlar arasında çalışmak analiz etme yeteneğini, politik güçlerin eğilimlerini algılamayı ve insan ilişkilerinde toleransı gerektiriyor, karar alma, sorumluluk üstlenme cesareti istiyordu. Daha önce bölgenin ihtiyacı olan kadrolar arasında Ömer'i hiç düşünmemiştim. Kadro talebinde bulunduğumda, önerdiğim isimler arasında yoktu. Diyarbakır İl Komitesi sekreterliği de benim kararım değildi.

Nabi'nin sorduğu soruya yanıtım, bunları hatırlatmak oldu. Tutumumun kişisel bir yanı yoktu. Politik faaliyetin ihtiyaç duyduğu kadro anlayışıyla ilgili düşüncelerim böyleydi. Nitekim Politbüro farklı düşünmüştü ve Ömer Ağın'ı MK'ya alıyordu. Nabi beni dinledikten sonra, Ömer Ağın'ın MK'ya alındığını söyledi, "PB, sadece düşünceni öğrenmek istiyor" dedi.

Fazlasıyla şaşırmıştım. "Karar verilmiş ise bana neden soruluyor?" diye tepkimi de belirtmiştim. Bana göre PB, MK'ya alacağı kadro konusunda, kişinin birlikte çalıştığı sorumlu MK üyesinin fikrini ve onayını esas almalıydı. Bu noktada benim düşüncem önemsenmemişti. Daha sonra düşüncemi öğrenme ihtiyacı (!) duyan PB'nin bazı üyelerinin, bu bilgiyi nasıl istismar ettiğine ayrıca değineceğim.

MK toplantısına hazırlanırken, Nabi'nin aktardığı bir tartışma konusu vardı: Darbe olursa karşı direnme örgütlenebilir mi?[80]

Nabi tartışma konusunu iletti ve ikili üçlü tartışma imkânı yarattı. 1979'daki MK toplantısında yaşanan, *İşçinin Sesi*'nin tasfiye kararından sonra MK üyeleri arasında tartışma, kendi düşüncesini söyleme eğilimi vardı. 1980 MK toplantısı öncesi bu isteği dile getiriyorduk. Bu düşünceyle "direniş örgütleme" fikrini tartıştık. Güray Tekin Öz ve Sıtkı Coşkun'la konuyu tartışma fırsatı buldum. Nabi'ye de düşüncemi aktardım. Benim düşüncem böyle bir direnişin koşullarının olmadığı yönündeydi. Bu diyaloglarda, Güray Tekin Öz'ün "direniş örgütlemek mümkün" fikrini, Sıtkı ve Nabi'nin de "koşulların buna uygun olmadığı"nı savunduğunu hatırlıyorum.

Güray Tekin Öz'ün bu fikrinde yalnız olmadığını da hatırlıyorum; Aydın Meriç ve Aydan Bulutgil'den etkileniyordu. Nedendir bilinmez, böylesi bir soruyu ortaya atmışlardı. 1 Mayıs 1977 saldırısının ardından başlayan dönemde yığınların geri çekildiğini söylüyorduk. Yığınların eylemliliğinde kı-

---

80. Politbüronun konuyu tartışıp tartışmadığını hatırlamıyorum. Bu sorunun Aydın Meriç üzerinden geldiği söylendi. PB'de böylesi bir tartışmanın gerçekten olup olmadığını bilmiyorum. MK toplantısında bu konunun tartışıldığını da hatırlamıyorum.

rılmadan söz edildiği bir ortamda, askeri darbeye karşı direniş örgütlemekten söz etmek, balon şişirmek gibi bir şeydi. Doğal olarak arkası da gelmedi. 12 Eylül darbesi olduğunda ise nasıl davranıldığını ileride görecektik.

MK toplantısına yine arabalarla gidilecekti. 1980 yılı mart ayının ikinci yarısıydı. Bu kez arabaları Türkiye örgütleri hazırlamıştı. Güray Tekin Öz ve Adil Demirci ile aynı arabadaydık. Arabayı bir Fransız kadın yoldaş kullanıyordu. Arabayı hazırlayan Güray Tekin Öz'dü. Bir araya geldiğimiz anda, vahim bir durumda olduğumuzu fark ettim. Araçta Fransız kadın şoför ve tek kelime yabancı dil bilmeyen üç adam. Kapıkule'de arabadan indik, çıkış işlemlerimizi yaptık.[81] Polis, Fransız yoldaşın, arabanın evraklarındaki bir sorun nedeni ile çıkamayacağını söyledi. Orada bulunan ve Bulgaristan'a gidecek otobüslerden biriyle anlaştık. Otobüs yolcu sayısını bildirmiş, işlemlerini yaptırmıştı. Otobüs şoförü karşıya geçersek, bizi Bulgaristan sınır kapısından alacağını söyledi. Beklemek istemedik. Polisin herhangi bir sorusuna muhatap olmadan oradan ayrılmamız gerektiğini düşünüyorduk. Pasaport işlemlerimiz tamamlanmıştı. Yürüyerek geçelim dedik, üçümüz valizlerimizi aldık ve yürüdük. Görevliler "ne oluyor, nereye gidiyorsunuz" diye arkamızdan hareketlendiler. Görevlilerin meraklı bakışları arasında sınırı geçtik, Bulgaristan gümrük bölgesine ulaştıktan sonra derin bir "oh" çektik. Bizden önce diğer arabalar geçmişti, bizi bekliyorlardı. Sınırı geçtiğimizi görünce onlar da rahatladılar. Otobüse binmek için beklerken bizim araba da çıkageldi. Polis, Fransız yoldaş itiraz edince çıkışına izin vermişti.[82]

1980 MK toplantısına gidiş maceramız bununla bitmedi. Bulgaristan içinde gece yol alıyorduk; aracı kullanan kadın yoldaşımız yorgun olduğunu, arabayı kenara çekip uyuyacağını söyledi. Sabah erken saatte Sofya'da olmamız gerekiyordu. Belirlenen saatte olmak için yola devam etmeliydik. Güray'a arkadaşla konuşmasını söyledik. Güray, "gereksiz, yorgun araba sürmez, kurallara uyar, hiçbir gerekçe onu ikna etmeye yetmez" dedi. Bana "sen sürebilir misin?" dediler. Bank–Sen bölge temsilciliğinin arabasını, şehirlerarası yollarda sürmüştüm ama ehliyetim yoktu. Aynı zamanda kötü sürücüydüm. Gece yarısından sonra herkes gibi uyku problemim vardı. Ama serde köylülük var, geçtim direksiyona. Rehberimiz Güray Tekin Öz. Bir ara ters

---

81. Şunu da unutmadan eklemeliyim. Ülkedeki MK üyelerinin çıkışı örgütlenirken, pasaportları olan bazı MK üyeleri normal yollardan gidiyorlardı. Gizli örgütlenen çıkışları sahte pasaport kullananlar yapıyordu ve bunlar çoğunluktaydı.
82. Polis Sofya'dan dönerken Fransız yoldaşı sorgulayacak, bizim kim olduğumuzu öğrenmek isteyecekti. Bu yürekli kardeşim şimdi Paris'te yaşıyor. Onu sevgi ve saygıyla anıyorum. Göze aldığı ve yaptığı az şey değildi.

yola girdik. Epey yol aldıktan sonra, fark ettik ki geri dönüyoruz. Otobanda ters yönden dönüş yaptık. "Çorba parası peşinde" olan Bulgar polisine yakalanmadan, sabahın saat altısına kadar, bir ileri bir geri derken yolu epey "kısalttık" (!). Sabah altıda, Fransız yoldaşımız uykusunu almış halde direksiyonun başına geçti ve Sofya'ya zamanında vardık. BKP tarafından kısa bir süre misafir edildik. Yorgunluğumuzu attıktan sonra uçağa bindik, Doğu Berlin'e doğru yola çıktık. Arabaları süren arkadaşlar Sofya'dan geri döndüler.

1980 MK Plenumu ve Yeni MK Üyeleri

Doğu Berlin havaalanından arabalarla toplantının yapılacağı, daha önce de geldiğimiz, göl kenarındaki yere gittik. Önce eski MK üyeleri toplandı. Yirmi beş kişilik MK'dan üç kişi yoktu. Nihat Akseymen 1979'da kendisiyle ilgili alınan kararı tanımamış, partiden ayrılmış, mücadeleye bildiği yoldan devam ediyordu. Federal Almanya'dan Dr. Özgür'ün 1979'da kimi özel nedenlerden dolayı kendi isteğiyle MK'dan ayrıldığı açıklanmıştı. 1979'un sonunda da Ahmet Saydan[83] (Aram Pehlivanyan) hayata veda etmişti.

MK kalan yirmi iki kişi ile toplandı. PB, MK'ya on yeni üye alınması kararını MK'nın onayına sundu. İsmail Bilen, kararı açıklarken; beş üyenin asil, beş üyenin ise aday üye[84] olduğunu söyledi. MK'ya alınan on yeni üye şu isimlerdi: Asil üyeler: Mehmet Karaca (sendikal alan), Erdal Talu (yığın örgütleri alanı), Orhan Yıldırım (İstanbul il örgütü), Birol Başören (Marmara yöresi), Cemal Kıral (Ege yöresi). Aday üyeler: Ahmet Muhtar Sökücü (gençlik kesimi), Çağatay Günel (İç Anadolu yöresi), Aziz Cuydur (Güney Anadolu yöresi), Ömer Ağın (Doğu ve Güneydoğu Anadolu yöresi), Aybars Bentürk (Batı Berlin örgütü).

---

83. Acı haberi Nabi'den almıştım. 1977, 78 ve 79 toplantılarında sohbetler etmiştik. Her defasında biraz daha yakınlaşmıştık birbirimize. Sakin, karşısındakine saygılı biriydi. Eskilerden hep negatif şeyler dinlerdik. Birini sormaya korkardık, acaba neler söylenecek diye. Ahmet Saydan'a sorduğunuz sorunun yanıtında bunlar olmazdı. Eski yoldaşlarından biri hakkında yanlış bir şey dinlediğimi hatırlamıyorum. Her haliyle bir beyefendiydi.1979 MK toplantısından sonraki günlerde kendini iyi hissetmeyince doktora gidiyor. Bağırsak kanseri teşhisi konmuş. İki ay sonra da aramızdan ayrılmıştı.
84. Komünist partilerinde MK aday üyeliği vardı. Aday üyeler, toplantılara katılır, tartışma aşamasında görüşlerini açıklar, ortak düşüncenin oluşmasına katkıda bulunur; karar aşamasında oy kullanamazlardı. MK'ya yeni alınan beş arkadaşın aday üye olarak MK onayına sunulmasına karşın, daha sonraki MK toplantılarında aday üyelik sözü edilmedi. Çalışmalara asil üyelerle eşit haklı olarak katıldılar.

MK'ya alınan yeni üyeler, belirli çalışma alanlarını temsil ediyordu; bir iki alan dışındaki tüm çalışma alanları, ikinci MK üyeliğiyle takviye ediliyordu. 1978'de MK'nın oluşumundaki temsile bakılırsa, bu durum daha iyi görülür. TKP'nin 1977 Konferansı'yla başlayan yönetimini oluşturma süreci yaşadığı da görülüyordu. Daha önce beş kişi olan PB üye sayısı, 1978'de yediye çıkarılmıştı. 1978'de toplanan yirmi beş kişilik MK, 1980'de yeni on üye ile takviye ediliyordu.

1978'deki MK üye yapısı, Türkiye ile yurtdışı arasında bir dengeyi yansıtıyordu. 1980'de alınan on üyenin katılımıyla bu dengenin açık bir şekilde Türkiye örgütleri yönünde değiştiği görülüyordu. 1980 yılında alınan yeni üyelerle Türkiye örgütleri, merkez karar organında ağırlık sahibi oldu.

Merkez Komitesi Toplantısı, yeni üyelerin katılımıyla oturumuna devam etti. Politbüro raporunu sunan İsmail Bilen, rapor üzerine tartışmayı açtı. Raporda, TKP'nin örgütlülük düzeyiyle ilgili bir değerlendirme vardı. Rapor "TKP'nin ulusal düzeyde örgütlü bir parti" olduğu tespitini yapıyordu. İkinci önemli nokta, TKP MK bu toplantıda partinin örgütsel yapısının yeniden düzenlenmesi ve Marksist hareketin birliği yönünde kararlar aldı. PB raporunun çerçevesini bunlar belirliyordu. Ülkede bir darbe tehlikesine de işaret ediliyordu, bunu o günlerde atlamak mümkün değildi.

Toplantının ilk günü ve ikinci gün öğleye kadar, PB raporu üzerine görüşler açıklandı. 1979 MK Toplantısı'ndan sonra ortaya çıkan tartışma isteği toplantıya yansıyordu. Herkes düşüncesini söylemeye çalıştı. Kendi adıma, TKP'nin "ulusal düzeyde örgütlü parti" olduğu tespitini abartılı bulduğumu ve eleştirdiğimi hatırlıyorum. Bu tespitin gerçek durumu ifade etmediğini düşünüyordum. MK'da bu konuda fazla konuşan olmamıştı. Toplantı arasında, PB üyesi Nabi Yağcı bana geldi, "yaptığın konuşma rahatsızlık yarattı" dedi. "Neden" diye sorduğumda, "İsmail Bilen kendisine karşı tutum alındığını düşündü. PB'de de benzer bir tartışma yaşadık, bu nedenle böyle düşünüyor" dedi. "PB'deki tartışmadan haberim mi var" diye sormuştum. Nabi, "haklısın, ne var ki böyle algılanmıyor," dedi.[85]

Toplantının ikinci günü öğleye doğru, rapor üzerine tartışmalar tamamlandı. Görüşülen önemli konularda komisyonlar kuruldu. İkinci gün öğleden sonra komisyonlar çalışmalarını sürdürdüler. Örgüt ve solda birlik konularında iki komisyonun çalıştığını hatırlıyorum.

---

85. Gerçekten üzülmüştüm. Kendi adıma İsmail Bilen'i, partinin birliği için vazgeçilmez olarak düşünüyordum. Daha önce de ifade ettiğim gibi, kimi konularda, onun tutumu benim tutumumu belirliyordu. Benim açımdan bu durum düşüncemi saklamamı gerektirmiyordu. Ne var ki bu durum parti içinde güvenin ne kadar sarsıldığının açık kanıtıydı. Ve bizleri hayal âleminden uyandıracak kadar da önemliydi.

Toplantının üçüncü günü komisyonların hazırladığı karar tasarıları üzerine görüşmeler oldu ve tasarılara kesin şekli verildi. İki kararı hatırlıyorum:

İlki örgütsel sorunlarla ilgiliydi. 1980 MK Toplantısı'nın aldığı en önemli karar diyebilirim. MK, partinin örgütlenmesinde ciddi zayıflıklar olduğunu tespit etti. Parti, yarı legal bir örgütlenmeye dayanıyordu. MK tam üyeli toplantılar yapıyordu. MK üyeleri yarı legal çalışma alanlarında ve açıktaydılar. Bu durum MK'nın deşifre olduğunun göstergesiydi. Bu örgütlenmenin polis sızmasına müsait olduğu da düşünülüyordu. Bu durum darbe hazırlıklarından söz edilen o günkü ortamda, parti örgütlenmesinin politik faaliyetin devamlılığı açısından ciddi zaaflar taşıdığı anlamına geliyordu.

Mevcut yapıların dağıtılması, yerine yeni bir yapılanmaya geçilmesi kararı alındı. Buna göre; yöre komiteleri, il komiteleri dağıtılacaktı. Yeni örgütlenmeye geçiş için, küçük geçiş birimleri oluşturulacaktı. Başta MK, yöre ve il komite üyeleri olmak üzere yöneticiler adreslerini değiştirecek, güvenlikli alanlara çekileceklerdi. Bu çalışma Politbüro tarafından denetlenecekti. O güne kadar aktif, ön planda olan kimi kadrolar geriye çekilecek, illegal faaliyet yeniden örgütlenecek ve yeni kadrolar sorumluluk alacaktı.

İkincisi solda birlik üzerine alınan karardı. MK, bu konuda TKP, TİP ve TSİP arasında birlik sorununu tartıştı ve bir karar aldı. Karar, adı geçen üç partinin legal sol bir partide birliğinin sağlanabileceği yönündeydi. Partinin adı Türkiye Birleşik İşçi Partisi olarak ifade ediliyordu.[86]

Gerçekten önemli bir adımdı. Ne var ki, karar bu kadardan fazlasını içeriyordu. TKP varlığını sürdürecekti. Legal kurulacak partiye TKP kadro verecek ve faaliyetini destekleyecekti. İşte bu nokta, alınan kararın anlamını bozuyordu ve TKP'nin birlik istediğine olan inancı zayıflatıyordu. Yine de, solda birleşme fikrinin değerlendirilmesi, birleşik parti fikrinin kabulü önemliydi. Çünkü bu karar, sonraki gelişmelere kapıyı aralayan bir ilk adımdı.

1980 toplantısında PB'de Ahmet Saydan'dan boşalan üyeliğe, ideolojik çalışmalar sorumluluğuna Veysi Sarısözen getirildi.

Sonuç olarak; 1980 MK Toplantısı, MK ve PB'ye yeni katılımlarla, parti yönetiminin güçlendirilmesi, TKP'nin örgütlenmesindeki zaafların tespiti, örgüt yapısının yeniden düzenlenmesi ve solda birlik kararlarıyla çalışmasını tamamladı. Toplantı üç gün sürmüş, MK, tartışmalar, komisyonların faaliyeti ve alınan kararlarla yoğun üç gün yaşamıştı. MK üyeleri döndükten sonra bu kararlar doğrultusunda faaliyetlerini yürüteceklerdi.

---

86. 1979'da TKP'nin (TİP, TSİP, TKSP, PPKK vb.) diyaloglar aradığını aktarmıştım. MK kararı önemli ve tarihi bir karardı. Yakın zamana kadar Marksist hareketin bölünmüşlüğünü kabul etmiyorduk, TİP ve TSİP gibi partileri önemsemiyorduk. Hâlbuki şimdi onlarla birleşmek gerektiğini söylüyorduk.

Berlin... Sigaraya Yeniden Başlıyorum

Eğitime gideceğim için MK kararların uygulanması üzerine Ömer Ağın'la konuştuk. Örgütsel yapının düzenlenmesi konusu can alıcı derecede önemliydi. Nabi ile de konuştuk. Ömer Ağın, ilişkisini Nabi ile sürdürecekti.

MK toplantısı sırasında, Ömer Ağın "benim MK'ya alınmama karşıymışsın" dedi. Şaşırdım; çünkü bu Nabi ile aramızda geçen bir diyalogdu. Nabi'nin böyle bir şeyi anlatacağını düşünemezdim. Nereden çıktı bu demeden, Ömer Ağın "Aydan Bulutgil anlattı" dedi ve ekledi "bana kulis yaptı, kendine göre aramızı açacağını düşünüyor."[87]

Kapıkule sınır kapısından geçişte atlattığımız tehlikeyi gruptaki arkadaşlar biliyordu. İşte böyle bir ortamda, Kapıkule'den geçip Bulgaristan yakasında bizi beklerken, Aydan Bulutgil, Ömer Ağın'a gidiyor ve "senin MK'ya girmene Kürt[88] karşı çıktı" diyor. Verdiği mesaj açıktı, "seni ona rağmen MK'ya aldık." Bunları dinledikten sonra, Ömer'in MK'ya alınması konusunda düşüncemi öğrenmek isteyen PB'deki üyelerin bu bilgiyi nasıl kullandığını da öğrenmiş oldum.

MK toplantısından sonra arkadaşlar çalıştıkları bölgelere döndüler. Eğitime gidecek birkaç MK üyesi ile kaldık. Eğitim konusunda Nabi gerekli bilgiyi vermişti. Sekiz aylık ana eğitim grubundaydım. Grubun sorumluluğu da bana veriliyordu. Bizim grup, okuldaki temel eğitim programına bağlıydı. Ek ders olarak, kimi konularda birkaç saatlik dersler alma hakkımız da vardı. Ana grubun dışında, eğitime üç MK üyesi daha geliyordu: Erdal Talu, Gönül Dinçer ve Aydan Bulutgil. Aydan Bulutgil PB üyesiydi. MK üyeleri, üç aylık özel eğitim için geliyordu. Ana grupla bir ilgileri yoktu. Üç aylık eğitimler, partinin önerdiği kimi konular ile okulun önerilerinden oluşan bir paket eğitimdi. Eğitime katılanların karşılanabilir talepleri de buna eklenebiliyordu. Arkadaşlarımız eğitimlerini İngilizce izleyeceklerdi. Böylece çeviriye gerek duymadan çalışma olanakları olacaktı.

Eğitim yeri SBKP MK Marksizm–Leninizm Enstitüsü idi; popüler adıyla Uluslararası Leninci Okul. Ben ana gruptan sorumluydum. Grup eğitimini tamamlayıncaya kadar sorunlarıyla ilgilenecek okul yönetimiyle ilişkileri sürdürecektim. Eğitim tamamlandıktan sonra bu süreçteki bilgiler parti mer-

---

87. Ömer Ağın, bana aktardığı bu diyalogu daha sonraki tarihlerde başkaları ile de paylaşmış. 1981 plenumu öncesinde Ahmet Muhtar Sökücü'nün bu diyalogdan söz ettiğini hatırlıyorum.
88. "Kürt", Aydan Bulutgil ve Aydın Meriç'in bana verdikleri isim.

kezi tarafından değerlendirmeye alınıyordu. Tabii ki, okul yönetiminin grup hakkındaki değerlendirmesi de partiye iletiliyordu. Eğitim gruplarıyla Aydın Meriç ilgileniyordu. MK toplantısından sonra vereceği bilgiyi bekliyordum. Aydan Bulutgil ile birlikte geldiler.

Eğitimdeki grup, eğitimi tamamlayıp ülkeye dönüyordu. Bölgeden eğitime gönderdiğimiz arkadaşlardan Reva Ozan'ın benimle görüşmek istediğini söylediler.[89] Aydan Bulutgil ile birlikte gittik. Reva ile bir kahvede buluştuk. Sohbetimize Aydan Bulutgil de katıldı. Doğrusu hep o konuştu. Söylediklerinde dikkate değer bir şey yoktu. Sabırla bekledim. Düşündüğünü yapmış olacak ki konuşmasını bitirdi, kalktı, ayrıldı. O gittikten sonra, sevgili Reva "bu yoldaş daha yukarıdan herhalde" dedi. Söylerken de gülüyordu. "Düşündüğün gibi olmayabilir" dedim. Aydan Bulutgil gittikten sonra, hal hatır sorduk. Okuldaki durumdan sohbet ettik.

Zorunlu bir görüşme değildi, illegal faaliyet açısından sorumlu bir davranış da sayılmazdı. Reva'ya MK toplantısı yapıldığı ve benim de bu nedenle orada olduğum da söylenmişti. Görüşmeden sonra Reva kaldığı yere gitti, ben de parti misafirhanesine döndüm. Gönül Dinçer ve Erdal Talu ile birlikte Moskova'ya gitmek için bekliyorduk.

İki hafta kadar Doğu Berlin'de bekledik. Bu bekleme sırasında, Aydın Meriç eğitim konusunda bilgilendirmek için geldi. Yanında yine Aydan Bulutgil vardı. Üçümüz oturduk. Aydın Meriç, eğitim grubunun durumu ve oradaki yaşamın örgütlenmesi konularında herhangi bir şey anlatmadı. Eğitim grubunun komitesinde yer alan isimleri verdi. Ardından söylemek istediği konuya girdi, "Moskova'ya parti okuluna gidiyorduk, gidenlerden biri önemliydi, bu önemli kişi Aydan Bulutgil'di". Aslında dört MK üyesi birlikte eğitime gidiyorduk. Önemsenmesi gereken buydu ama anlaşılan Meriç ve Bulutgil için bunun pek önemi yoktu.

Aydan Bulutgil'in PB üyesi olduğunu, ona karşı davranışta özenli olmak gerektiğini anlattı. Moskova önemli bir yerdi, "vitrin"di, bu ifadeyi hiç unutmadım. Benim yapacağım her işi Aydan Bulutgil'e sormam gerektiğini vurguladı, hem kolektife hem de okul yönetimine Aydan Bulutgil'in önemli biri olduğunu göstermeliydim. "Bütün iş sana düşüyor. Sen sekretersin, ancak gerçek sorumlu Aydan Bulutgil" diyordu. Aydın Meriç'in anlattıklarından çıkardığım sonuç: "davul senin boynunda, tokmak onda" oldu. Tüm bu konuşmaları Aydan Bulutgil susarak dinledi.

---

89. Reva Ozan benim orada olduğumu bilemezdi. Bölgedeki kadın hareketinden sorumluydu. Ülkeye dönüşte bölgeyle ilgili söylenecek şeyleri Ömer Ağın'la konuşmuştuk. O konularda Reva Ozan'a söyleyeceğim bir şey yoktu.

Aydın Meriç'e grubun sorunlarının çözümü, grup yaşamının örgütlenmesi gibi konularda MK üyelerine danışacağımı söyledim. Çünkü doğru olan ve olması gereken buydu. Yalnız, dinlerken kendimi çok kötü hissettiğimi söylemeliyim. İçimin karardığını hatırlıyorum. Ve tabii ki, eğitim dönemini kazasız, belasız nasıl geçireceğimi de düşünmeye başladım. MK toplantısı sırasında bir de mide spazmı geçirmiştim. Doğru dürüst yemek yiyemiyordum. İşte bu gergin, sevimsiz ortamda yeniden sigaraya başladım. 1973'te Selimiye Kışlası'nda mahpus yatarken fırlatıp attığım sigaraya yedi sene sonra böylesi bir ortamda yeniden başladım.

Moskova Parti Okulu

Bu karamsarlık ve gerilimli durumda Aydan Bulutgil, Gönül Dinçer, Erdal Talu ile birlikte Moskova'ya yol aldık. Gittikten kısa bir süre sonra ardkadaşların üç aylık eğitimi başladı. Nerdeyse bütün gün yalnızdım. Yemek saatlerinde buluşuyorduk. Ana grup mayısta geldi. Tercümanla birlikte havaalanına gidip grubu karşıladım. Grup gelince yapılacak iş de var demekti. Yalnız oturmanın yarattığı sıkıntı da sona erdi.

Komite toplantısı yaptık. Komite üyeleri; Berdan Dere, Özlem Özgür ve yedek üye Nafiz Bostancı idi. Nafiz Bostancı, biraz buruk gibiydi. "Yedek üyelik yok, herkes asil üye" dedik ve işbölümü yaptık. Berdan Dere komitenin sekreter yardımcılığını, Özlem Özgür eğitim grupları sorumluluğunu üstlenecek ve Nafiz Bostancı grubun günlük yaşamının örgütlenmesiyle ilgilenecekti.

Grubu topladık, toplantıda eğitimin içeriği ve okul yaşamı konusunda bilgi verdik. Grup yirmi kişiden oluşuyordu. Onar kişilik iki sınıfa ayrıldık, sınıf temsilcilerini belirledik. İki sınıf temsilcisi de İGD'den gelen arkadaşlardı. Yaşar Ankara'dan, Osman İstanbul'dan gelmişti. Yaşar diğer ülke gruplarıyla ilişki görevini de üstlenmişti. Daha sonra kendi eğitim gruplarımızı oluşturduk. Bu gruplar dört–beş kişilikti. Her grubun bir sorumlusu vardı. Zaman zaman grubun tümünü bir araya getiren, birlikte yemek hazırlayan ve birlikte eğlenmeyi örgütleyen ortak bir yaşama başladık.

Okulda eğitim saatleri dışında dışarı çıkma imkânı vardı. Okul dershane, kütüphane, yemekhane, kafeterya ve yurtlarıyla birlikte tüm ihtiyaçları karşılayan bir kompleksti. Okulda Latin Amerika'dan Uzak Doğu'ya, Afrika ülkelerinden Batı Avrupa ülkelerine kadar, dünyanın dört bir yanından, illegal partilerden, legal partilerden öğrenci grupları vardı. Batı Avrupa'dan ge-

lenler legal parti gruplarıydı. Nikaragua'dan gelen Sandinist grup iktidardaydı. Demokratik Yemen ve Afganistan grupları da iktidar partilerinin üyeleriydiler.

Okulda güvenlik sorunu önemseniyordu. Onun için de okul yaşamı belli kurallar çerçevesinde yürütülüyordu. Yasal partiler daha rahat hareket ediyorlardı. İllegal parti gruplarının hareketleri sınırlıydı. Okul dışına çıkma, tanımadığı kimselerle ilişki kurma gibi kimi konularda sınırlamalar öneriliyordu. Bizim grup, dışarı çıkışları iki ya da üç kişilik küçük gruplar şeklinde yapıyordu. Zamanımızın hemen hemen tamamı okulda geçiyordu.

Okulda uluslararası tartışma toplantıları, film gösterileri, kültürel çalışmalar gerçekleştiriliyordu. Enstitü Rektörlüğü Moskova'daki kültürel faaliyetlerin izlenebilmesi için öğrencilere büyük olanaklar tanıyordu. İstenen her gösteriyi izleme olanağı vardı. Öğrencilere verilen burs tutarı bilet ücretlerini rahatça karşılıyor; Sovyet vatandaşlarının saatlerce, günlerce bekleyerek alabildiği biletler kolayca bulunuyordu. Etkinlikler salonlarda uluslararası protokol sıralarından izleniyordu. Grup komitesi, arkadaşları bu tür etkinlikleri izlemeleri için teşvik ediyordu.

Okuldaki yaşamın önemli bir bölümünü eğitim alıyordu. Eğitim saatlerinin dışında okul kantini ve yurt odalarında çay, kahve eşliğinde sohbetler yapılıyordu. Oluşturulan eğitim birimleri haftanın belli saatlerinde bir araya geliyor ve eğitim konularını tartışıyorlardı. Kardeş parti gruplarından Yunanistan Komünist Partisi grubuyla iç içe gibiydik. Yakın bir ilişkimiz vardı. Kimi zaman birlikte yemekler hazırlayıp eğlenirdik. Bunun dışında, grup üyelerimiz farklı ülke gruplarıyla tekil diyaloglar da yürütüyordu. Genel olarak, fazla dışa açılmayan, okul kurallarına uyan ve eğitime önem veren bir grup görünümündeydik. Batı Avrupa partilerinden gelenler bizi "Stalinci," illegal koşullardan gelenler, disiplinli, ciddi bir grup olarak değerlendiriyordu. Geldiğimiz ülkenin kültürüyle beslenmişliğimizi dikkate alırsak, okuldaki duruşumuzun yadırganacak tarafı yoktu. Sorumlu davranmak için kendimize düşen çabayı gösteriyorduk. Her şeyimiz çok düzgün ve doğruydu demek ne kadar gerçek değilse, asık suratlı işgüzarlar olduğumuzu söylemek de o derece haksızlık olur.

Eğitim programına ek olarak grubumuzun, kardeş komünist partilerinin deneyimleri ve Kürt sorunu konusundaki istekleri de karşılandı. Kürt sorunu üzerine, Şarkiyat Enstitüsü'nden iki kişi geldi. Biri Lazoriev, diğeri de Hasretyan'dı.

Eğitimin pratik bölümü de vardı. Pratik çalışması için iki ayrı yere gittik. Bunlardan biri Leningrad (bugünkü St. Petersburg), diğeri de on beş

Sovyet Cumhuriyetinden biri olan Azerbaycan gezileriydi. Ayrıca Moskova'da Lenin Mozolesi, Kremlin Sarayı, Lenin Kütüphanesi ve şehirdeki diğer müzelerin ziyaretleri de pratik faaliyetin içinde yer alıyordu.

Leningrad, unutamadığım bir şehir. Haziran ayında; şehrin en güzel zamanında, beyaz gecelerin olduğu günlerde gittik. Kışlık Saray, namı diğer Hermitaj Müzesi, 1917 Ekim Devrimi'nde Kışlık Saraya ateş açan Avrora Zırhlısı, Smolni, Lenin'in odası, kullandığı masa, Lenin'in barındığı Finlandiya sınırındaki salaş sığınak, İkinci Dünya Savaşı'nda Nazi ordularının ablukasına direnen ve şehri teslim etmeyen açlığa ve Hitler ordularına karşı mücadelede hayatını kaybeden 600 bin kişinin anısına yapılan o büyüleyici anıt.

Leningrad gezisinde, üç aylık grup bizimle değildi. Cumhuriyet gezisini birlikte yaptık. Azerbaycan'a 23 kişilik grup olarak gittik. Bakü ve Sumgayit adında bir işçi kentini gördük; fabrika, kolhoz, okul, kreş ziyaretleri yaptık. Sünni ve Şii temsilciler ile görüşmeler yaptık. Azerbaycan KP MK yöneticileri ile bir toplantı yaptık. 1920'de TKP'nin kuruluş kongresinin toplandığı binayı da ziyaret ettik.

Bu gezilerde ziyaret edilen yerlerde grup adına konuşma yapılıyordu. Gezdiğimiz her yerde grubumuzun bir üyesi bu görevi üstlendi. Leningrad ve Azerbaycan gezilerinde, Aydan Bulutgil dışında tüm grup üyeleri, bu temsil görevini yerine getirdiler.

Eğitim ve eğitimin pratik bölümü sayılan geziler, 1917 Ekim Devrimi ve sonrasında ülkenin gelişmesi konusunda bilgilendirdiği gibi, İkinci Dünya Savaşı'nda, Sovyetler Birliği'nin oynadığı rolü de anlatıyordu. Stalin dönemiyle ilgili çok önemli bilgileri bu eğitim döneminde edindiğimi söylemeliyim. Stalin'in parti içinde estirdiği terörü de detaylarıyla burada öğrenmiştim.

Eğitim sırasında Türkiye'de darbe oldu. 12 Eylül darbesinin olduğu gün, yirmi üç kişilik grubumuz Bakü'deydi. TKP'nin kuruluş kongresinin olduğu binaya gidiyorduk. Grubumuza tahsis edilen otobüste, yanıma grubumuzdan sorumlu, SBKP üyesi ve okulda görevli arkadaş geldi. "Türkiye'de darbe oldu. Ordu yönetime el koydu" dedi.[90] Darbe haberini gruba açıklama şanssızlığı benim oldu. Otobüs kongre binası önüne gelip durduğunda darbe haberini gruba açıkladım. Grup sükûnetini bozmadan geziye devam etti, programını tamamladı.

---

90. Görevli arkadaş benden önce Aydan Bulutgil'e de bu haberi vermiş; onun bir yorum yaptığını da söylüyordu: "Fazla tedirgin olmaya gerek yok. Aydan Bulutgil'in dediğine göre askeri darbenin lideri Genelkurmay Başkanı Kenan Evren ılımlı bir kişi, Ecevit'e yakın bir adammış". Aynı gün bu değerlendirmeyi Aydan Bulutgil'den de dinledim.

Eğitim Dönemindeki Sorunlar

Eğitim dönemleri sorunsuz olmuyor. Kapalı bir yaşam, ortam değişikliği ile birleşince beklenmeyen kimi sıkıntılar da yaşanıyor. Karşılaşılan sorunların büyümesi ya da sıradanlaşması, grubu yöneten komitenin rolüne bağlıdır. Grubu esas hedefinden uzaklaştırmamak, çıkan sorunları büyütmeden, grup içindeki dayanışma ve hoşgörüyü diri tutarak hayatı normalleştirmek de mümkün; tersini yapıp, sıradan olayları ciddi problem haline getirmek de.

Eğitim dönemimizin, darbe sonrasındaki ayları sıkıntılı bir dönem oldu. Her dönem yaşanan sıkıntıları biz de yaşadık. Grupta ortak davranışı hafife alan, sorumsuz davranan, bir–iki kişi de olsa, ortaya çıktı. Dışarı çıkma, okula zamanında dönme konularında keyfi davranışlara başladılar. Grup yaşamının dışında hareket edenler, bu konuda da grubun öfkesini çektiler. İki arkadaş vardı. İkisi de aynı bölgeden gelmişlerdi. Biri, önemli bir ilde il komitesi üyesiydi. Diğeri aynı bölgeden gençlik kesiminden geliyordu. Davranışlarını, bir meziyet, diğer arkadaşlarına karşı üstünlük gibi göstermeye çalışıyorlardı. Rahatsızlık komiteye ve bana kadar ulaştı. Grubun daha toleranslı olması için arkadaşlarla konuştuk. Davranış sahiplerinin kimi zaman tacize varan ve şikâyete yol açan davranışları oluyordu. Grubun tepkisine rağmen, sorunu büyütmedik.[91]

Yaşadığımız esas sorun ya da önemsenmesi gereken olay başkaydı. Sözünü ettiğim, Aydan Bulutgil ile aramızda geçenlerdir. MK toplantısının ardından, Aydın Meriç ve Aydan Bulutgil'in sergiledikleri tutum, Moskova'da parti okulunda da devam etti. Grup geldikten sonra, yaptığımız planlamada MK üyesi arkadaşların düşüncelerine de başvurduk. Birkaç kez Erdal Talu, Gönül Dinçer ve Aydan Bulutgil ile bir araya geldik. Düşünce ve önerilerini aldık. Erdal Talu ve Gönül Dinçer önerileriyle yardımcı oldu. Erdal grubun ortak yaşamı içinde de yer aldı. Grupla birlikte davrandı, arkadaşlıklar kurdu.

Aydan Bulutgil, diğer iki MK üyesiyle birlikte fikir alışverişinde bulunmamdan rahatsızdı. Bu görüşmelerde hiç konuşmuyordu. Bir gün, yalnız konuşmamızı istedi. Oturduk. "Diğer MK üyelerinin fikrini almaya gerek

---

91. Sorun biraz da Aydın Meriç'in yanlış yönlendirmesinden kaynaklanıyordu. Grup üyelerinin birçoğu ile eğitim öncesinde konuşmuş, özel bilgi verdiğini belirterek benimle ve grup üyeleri ile ilgili bilgi aktarmıştı. Bu tutum davranışlarını ayarlayamayanları cesaretlendiriyordu. Bu iki kişi ülkeye döndükten bir süre sonra yakalandılar. Eğitim grubu hakkında, kendilerine aktarılan bilgileri, tahminleri de içinde; okulda yaptıklarıyla birlikte polise anlattılar. Benim kimliğimi de vermişlerdi; oysa beni tanımazlardı, bilmeleri de mümkün değildi; ilk kez eğitim grubunda karşılaşmıştık.

yok" dedi. "Yalnızca kendisine başvurmamı, ne yapılacaksa kendisinin onayının almam gerektiğini" söyledi. Aydın Meriç'in söylediklerini tekrarlıyordu. Söylediği gibi olamayacağını anlattım; "Üstlendiğim işin sorumluluğunu da taşırım, MK üyelerinin fikirlerini almakta da bir sakınca görmüyorum" dedim. Gergindi, eli ayağı titriyordu. Unutamadığım bir şey söyledi; "Peki benim yerim ne olacak?." Kendisine, "Eğer sen kendi yerini bilmiyorsan, sana söyleyebilecek bir şey de olmaz," dedim. Daha da gerildi, "*Partizan* grubundansın" deyiverdi. "Ne söylediğinin farkında mısın" diye sordum. "Evet" diyerek cevapladı. Kendini kaybetmişti. "Böyle bir grup faaliyetini biliyorsan neden susuyorsun? Sana düşen bunu parti organlarına taşımak değil midir?" dedim. Söylediklerinin arkasında durmasını söyleyip, ayrıldım.

Bu konuşmadan sonra Aydan Bulutgil odasına çekildi. Grup yaşamına da katılmadı. Grupta tanıdığı bir–iki arkadaşla birkaç kez odasında görüşmeler yaptı. Grubun yemeklerinde, ortak eğlence gecelerinde de görünmedi. Azerbaycan gezisinde, gezinin sonunda verilen yemekte konuşma yapmasını istemiştik. Azerbaycan Komünist Partisi yönetiminden kişiler de vardı. "Sağlık sorunum var" deyip yemeğe bile katılmadı. Küskün, bir köşeye çekilip kaldı. Eğitimleri erken bitmişti. 12 Eylül darbesinden sonra ilk ayrılan o oldu. Moskova'dan ayrılırken geldi, konuştuk. Benim ne yapacağımı merak ediyordu. Partide gruplar var iddiası kendisine aitti; "burada kapatalım" dedi. Kendi davranışlarını eleştirdi; eğitimden yararlanamadığını, sağlığının da bozuk olduğunu anlattı. İsmail Bilen'in haberinin olmasından çekiniyordu. Ülkede darbe olmuştu. Zorlu bir dönemdi. Aydan Bulutgil'in isteğine "peki" dedim. Olayı kapatmak üzere ayrıldık. Giderken de yolculadım.

Doğrusu yaşadığımız şey, "kapatalım" demekle kapanacak cinsten değildi. Dört MK üyesi bir araya gelmiştik. Bunu farklı değerlendirebilir, birbirimizden bir şeyler öğrenebilirdik. Yoldaşlık ilişkisine dostluğu da ekleyebilirdik. Tersi oldu. Aydan Bulutgil ile yoldaşlık bağlarımız yara aldı. Birbirimize güvenimizi kaybettik. Bu didişme kapanmayacak, ülkede de devam edecekti.

Grup eğitimi tamamlandıktan sonra, okulda beklemeye başladık. Ne olacağını kimse bilmiyordu. Ülkeye dönülecek mi, yoksa bir yerlere göç mü başlayacaktı? Tedirgin, sıkıcı günlerdi bunlar. Aydan Bulutgil'den sonra ikinci ayrılan Gönül Dinçer oldu. Erdal Talu bizimle kaldı.

1980 Aralık sonuna doğru grubumuz ülkeye dönmek üzere okuldan ayrıldı. Parti, eğitime giden herkesten, eğitim ve grup yaşamı konusunda değerlendirmelerini içeren rapor istiyordu. Raporlar genellikle grup sekreterine teslim edilirdi. Parti komitesinin ortak kararıyla tersini yaptık. Arkadaşların düşüncelerini rahatça ifade etmeleri için, yazdıklarını partiye kendile-

rinin teslim etmelerini söyledik. Böylelikle her arkadaşın düşüncelerini rahatlıkla ifade edeceğine inanıyorduk.

Berlin'de sevgili Erdal ile birlikte grubun ülkeye dönüşünü bekledik. Aydın Meriç'le görüşmemiz sönük geçti. Düşündüğü, planladığı şeyler olmamıştı. Eğitim grubunda önemsenecek sorunlar yaşanmamıştı, komite, grup üyelerinin desteğini almıştı. Erdal, grupla ilgili olumlu şeyler söyledi. Aydın Meriç benimle bir şey konuşmadı. Erdal'la ayrı bir görüşme yaptı. Eğitime giderken anlattıklarını yok sayıyor gibiydi.

Erdal ile aynı uçakla Türkiye'ye dönecektik. Aydın Meriç bizi bilgilendirirken, "sokağa çıkma yasağının olmadığı saatlerde, zamanında yerlerinize varacaksınız" dedi. Erdal ile bindiğimiz uçak Sofya'da aktarma yaptı. Beklerken, eğitim grubundan Özlem Özgür ve Yaşar'la karşılaştık. Onlar bizden önce gelmiş ve orada kalmışlardı. İki kişiyken dört olduk. Gece saat 24.00'ten sonra Yeşilköy havaalanına indik. Erdal ile havaalanında bekleyen kalabalığın arasına karışıp, bir köşeye çekildik. Özlem Özgür ile Yaşar da bir başka köşeye çekildiler. Üstelik ikisi daha Ankara'ya uçacaklardı. Sabah 6.00'ya kadar havaalanında tedirgin bekledik. Polis etrafta cirit atıyordu. Darbe koşullarında bize sunulan ülkeye "güvenlikli" dönüş böyleydi. Saat altı olunca Erdal'la ilk işimiz, bir taksiye atlayıp oradan uzaklaşmak oldu. 1980 Aralık ayının son haftasında ülkeye dönmüştüm.

12 Eylül Darbesi

12 Eylül askeri darbesi ordunun hiyerarşik yapısını koruyarak yapıldı. Darbenin lideri genelkurmay başkanı, cunta üyeleri kuvvet komutanlarıydı. Uzayıp giden ve bir sonuca bağlanmayan cumhurbaşkanlığı seçimlerinden sonra, askerler iktidara el koydu, Demirel hükümetini ve parlamentoyu dağıttı. Binlerce insanın hayatına mal olan sokak terörü de o sabah sona erdi.

Askeri darbenin ilk hedefi, silahlı gruplar oldu. Bu saldırılarla radikal gruplar dağıldı. Militanlarının önemli bölümü yakalandı. Kendini yurtdışına atanlar ve yakalanan kadrolarıyla, silahlı grupların ülkedeki örgütlenmelerinden geriye bir şey kalmadı. Silahlı mücadele yolunu seçen gruplar, 12 Eylül sonrasında etkinliklerini kaybettiler.

Darbeciler, burjuva partilerinin faaliyetini de durdurdu. MSP lideri Erbakan ve MHP lideri Alpaslan Türkeş hakkında tutuklanma kararı çıkarıldı. Bunlardan Türkeş, birkaç gün teslim olmadı. Kimi pazarlıklardan sonra ortaya çıktı ve tutuklandı. CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit, cuntanın kararını protesto

edip CHP genel başkanlığından istifa etti. *Arayış* adında bir dergi çıkarıp, askeri rejime muhalefetini sürdürdü. AP lideri Süleyman Demirel çevre ilişkilerini koruyarak evinde sessiz oturmayı seçmişti.

Askeri rejim, gelir gelmez, eski bir generale, Bülend Ulusu'ya hükümet kurdurmuş; Demirel'in Başbakanlık Müsteşarlığı'na getirdiği Turgut Özal bu hükümette ekonomiden sorumlu başbakan yardımcısı olmuştu. ABD'yi yönetenler cuntanın gelişini, "bizim çocuklar Türkiye'de darbe yaptı" diyerek karşılamışlardı.

Askeri rejim, silahlı grupları susturup, burjuva partilerinin faaliyetini yasakladıktan sonra, yolunun açılmasına rağmen, yapacakları işler bitmemişti. Sırada solun şiddete bulaşmamış (Kürt hareketi de içinde) kesiminin susturulması ve darbeden rahatsız olan faaliyeti durdurulmuş burjuva partilerinin temelli kapatılmasındaydı.

Eğitimden döndükten sonra böyle bir ortamda yeniden işe başlamak durumundaydık. TKP açısından, 1980 MK kararlarının ne derece uygulandığını sorgulamak ve gereğini yapmak da bu çabanın bir parçası olacaktı.

12 Eylül Sonrası Parti Faaliyeti

1981'in ilk günlerinde Nabi ile buluştuk. Bu buluşmada eğitim döneminin değerlendirmesini yaptığımızı hatırlıyorum. Partiden ve okul yönetiminden gelen bir değerlendirme olumluydu.

Aydan Bulutgil ve Aydın Meriç'le yaşadıklarımı aktardım. Parti içinde bozulmaya başlayan güven ortamından sonra, insan bu tür sorunları konuşabileceği birine ihtiyaç duyuyor. Nabi, bağlı çalıştığım sorumluydu ve PB üyesiydi. Onunla konuşmak parti hukuku açısından normal olandı. Yaşananları aktardıktan sonra, Nabi fazla bir şey söylemedi. Sınırların aşıldığını o da fark etti. Benim tutumumda yanlış bir şey yoktu. Zor günlerin önümüze koyduğu görevler nedeniyle, sorun üzerine fazla söylenecek şey bulamadık galiba.

Darbenin değerlendirilmesi üzerine konuştuk. TKP askeri darbeyi analiz etmekte zorlanıyor ve darbenin karakteri konusunda tereddütler yaşıyordu. Yurtdışındaki kimi açıklama ve yayınlardaki söylem, kafaları karıştırıyordu ve rahatsızlık yaratıyordu. Bunu konuştuğumuzu, darbeyi "askeri diktatörlük" olarak değerlendirmeden yana olduğumu hatırlıyorum. Bu anlayışı hep koruduğumu da söylemeliyim. Daha sonra TKP farklı değerlendirmeler de yaptı. Kimi arkadaşlar "faşist" nitelemesini daha doğru buldular. "Faşist diktatörlük" nitelemesi hiçbir dönem bana doğru gelmedi. Farklı nitelemeyi

sorun olarak da görmedim. TKP'nin bu konudaki sıkıntısı bir dönem daha devam edecekti.

Görüşmede konuştuğumuz önemli bir konu; 1980 MK kararları gereğince bölgede alınması gereken önlemlerdi; bu konuda Ömer Ağın hiçbir şey yapmamıştı. Bölge bağlantısı Nabi'deydi. Nabi'nin "elini çabuk tut; ne yapacaksan hemen yap" dediğini hatırlıyorum. Nabi durumdan kaygılıydı ve Ömer Ağın'ın bir şeyler yapmadan zaman öldürmesinden rahatsızdı. Partiye henüz saldırı gelmemişti. Ancak bu saldırının olmayacağı anlamına gelmiyordu. Eğitime gittikten sonra, Ömer Ağın İstanbul'a taşınmış ve bir şey yapmadan beklemişti. 9–10 aylık bir zaman kaybedilmişti.

Nabi'den, Ömer Ağın'la nasıl görüşeceğimi öğrendim. Ömer Ağın'la buluştuk. Bölge örgütünün durumu hakkında bilgi verdi. 1980 Temmuzu'nda Fevzi Karadeniz (Siirt il komite sekreteri ve yöre komitesi üyesi) tutuklanmıştı. Maden–İş Genel Başkanı Kemal Türkler'in öldürülmesi üzerine, işyerlerinde protesto eylemi örgütlediği için Fevzi içeri alınmış. 12 Eylül darbesi olduğu sırada içerdeymiş. Sonradan serbest bırakılmıştı ve İstanbul'daydı. Salih Şimşek bırakılmamıştı, içerdeydi. Bunun dışında önemli bir gelişme yoktu.

1980 MK kararlarının uygulanması için beni beklediğini söyledi. Akıl alacak bir durum değildi. Önlem almak için ciddi bir maddi sorun görünmüyordu.[92] Ömer Ağın'ın problemi karar verememekti. Karar vermek demek, sorumluluk üstlenmek demekti; onun yapamadığı da buydu. Yöre komitesi ve il komiteleri olduğu gibi duruyordu. İstanbul'da Merter'e taşınmıştı. Daha önce de aynı semtte oturuyordu. Kayınpederi de o bölgedeydi ve galiba kendisini böyle daha iyi hissediyordu. Kendisi dahil, bölgede hiçbir kadro konusunda ciddi bir önlem alınmamıştı. Bir saldırı halinde tüm kadrolar polisin elinin altındaydı.

"Neden yapmadın, nasıl böyle beklersin?" demek yerine, neler yapmamız gerektiğini konuştuk. Önce yöre komitesi ile bir araya geldik. Süleyman Kartal, Van'dan geldi; diğerleri İstanbul'daydı. Durumu yöre komitesi üyelerine açıkladık, yöre komitesi ve il komiteleri dağıtıldı. İl komitelerinin dağıtılmasından sonra geçiş birimleri kurduğumuzu hatırlıyorum. Yöre komitesinin

92. 12 Eylül darbesi olduğunda, bölge örgütünün kasasında 200.000 TL para var. Kasadan sorumlu arkadaş, Diyarbakır il komite üyesi Yusuf Baran'dı. Darbeden sonraki günlerde Yusuf Baran, 50.000 lira da kendisi bağışta bulunuyor ve 250.000 TL'yi Ömer Ağın'a gönderiyor. Fevzi Karadeniz serbest bırakılınca, Bank–Sen'in Diyarbakır'daki işyerlerinde çalışanları, Bilal Yaver ve Mithat Bilici'nin öncülüğünde 30.000 TL bağışta bulunuyor. Bölgede yeni bir düzenlemeye gitmemesinin nedeni rakamların da gösterdiği gibi para değildi. O günleri yaşayanlar, yukarıdaki rakamın önemli bir meblağ olduğunu hatırlarlar.

yerine yeni bir birim konmuyordu. Yöre düzeyindeki ilişkiler, tekli ilişkilere dönüştürüldü. İl komiteleri yerine geçen birimlerden Diyarbakır için Müslüm Üzülmez'in sorumluluğunda bir birim kurulduğunu hatırlıyorum. Van ve Siirt il komiteleri konusunda nasıl bir önlem aldığımızı hatırlayamıyorum.

Şubat ayında polisin nefesini ensemizde hissetmeye başladık. Polis Diyarbakır İl Komitesi üyesi Kemal Yıldız'ı aramaya başlamıştı. Erken davranıp, Kemal Yıldız'ın bölge dışına çıkmasını sağladık. Parti görüşmeleri asgariye indirildi. Çok sayıda parti ilişkisi dondurduldu; görüşmeler ertelendi. Polis saldırısına karşı tüm örgütler uyarıldı. Yönetici düzeydeki arkadaşların yer değiştirmesi önerildi. Değiştirmeyenlerin sonuçlardan kimseyi sorumlu tutamayacakları açıklandı. Kemal Yıldız İstanbul'a, Süleyman Talay İskenderun'a, Mustafa Dağcı Gaziantep'e, Reva ve Saba Ozan kardeşler de İstanbul'a taşındılar. İsfendiyar Eyyüboğlu Ankara'da kaldı. Ankara'da operasyon başlayınca ve eşi Emine'nin Diyarbakır'da gözaltına alınması üzerine İstanbul'a geldi. Van il sekreteri Süleyman Kartal, bulunduğu yeri terk edemedi ve sonucundan doğacak sorumluluğu üstlendi. Buna benzer başka örnekler de vardı. İsimlerde yanılırım diye yazmıyorum. Herhalde önemli olan da neyi nasıl yaptığımızdır. Sonuç olarak; şubat ayında bölgeden çektiğimiz kadrolarla, yöre komite üyeleri, il komite üyeleri, gençlik ve kadın hareketinin sorumluları bölge dışına çıkarılmış oldu. Polisin "ha" deyince, çekip alabileceği, kolay birer av değillerdi artık. Bölgeden çekilen kadrolara daha sonra başka isimler de katıldı.

İlk etapta bölgeden çektiğimiz arkadaşlardan Mustafa Dağcı, Diyarbakır'a döndü. Aile baskısına dayanamamıştı. Tıp Fakültesi son sınıftaydı. İmtihanlara girip okulu bitirmek istiyordu. Yaptığı işin sorumluluğunu üstlendi. İGD şube başkanıydı. Polisin ilk el atacağı kişilerden biriydi; ilişki kurmak, hem kendi güvenliği, hem de parti faaliyeti açısından doğru değildi. Bu düşünceyle parti ilişkisini kestik.

Bölgeden çektiğimiz arkadaşlar kendi imkânlarıyla buldukları yerlere yerleştiler. Bu yerlerin kimileri geçiciydi. Daha sonra yer değiştirmek için de ilk adım atılmıştı. Nabi Yağcı, yardıma ihtiyacımızın olup olmadığını sordu. Zor koşullardı. Bizim bir hatamız, yardım aldığımız örgüte operasyonun sıçraması demekti. Aynı şekilde yardım aldığımız örgüt operasyona uğrarsa sonucu bize yansırdı. Riski sınırlamak için sorunları kendi imkânlarımızla çözmek istiyorduk. Belki biraz sıkıntılıydı, ancak doğru olan buydu. Bölgeden ayrılan arkadaşların kimileri evli, çocuk sahibiydiler. Tüm zorluklara katlandılar ve kendilerine düşeni yapmak için ciddi çaba gösterdiler. Alınan bu önlemler ve arkadaşların özverili çabalarıyla bölge örgütü, 1981'deki TKP'ye yönelik polis operasyonunu kayıpsız atlatacaktı.

Operasyon Öncesinde

Şubat 1981'de yapılan PB toplantısı sırasında partiye önemli bir bilgi ulaşmış. Bu, TKP'ye yönelik polis operasyonunun, nisan sonu ya da mayıs başında başlayacağı yönünde bir istihbarattı. MK yapısının deşifre olduğu bilgisi de vardı. Bu bilgiler üzerine PB, güvenlik önlemlerinin yeniden gözden geçirilmesini kararlaştırdı. Operasyon başladığında *TKP'nin Sesi* Radyosu'ndan Nazım'ın şiiri okunarak bir uyarı yayımlanacaktı.

Böylesi bir ortamda Nabi, Aydan Bulutgil'in benimle görüşmek istediğini söyledi. Kaygı ve telaşın arttığı günlerdi. Nabi'nin verdiği habere sevinmemiştim. Ne ki, politik faaliyetin bu tür sevimsizlikleri de var. Görüştük.

Aydan Bulutgil ordu içindeki çalışmadan sorumlu olduğunu açıkladı. Örgütlerimizdeki asker ve polis ilişkilerinin kendisine devredilmesi gerektiğini söyledi. Sözünü ettiği alan, parti faaliyetinin en hassas, en kritik alanıydı. Özel uzmanlık isteyen bir çalışma alanıydı. Örgütleri dolaşarak "Ordu içindeki çalışmalardan sorumluyum; asker, polis ilişkilerinizi bana devredeceksiniz" diyerek yürütülecek bir çalışma değildi. Askeri darbe koşullarında, gericiliğin egemen olduğu bir ortamda, bu sıfat ve sorumlulukla ortaya çıkıp, herkese ilan etmek şaşırtıcıydı.

Bölgede bu tür ilişkilerimiz yoktu. Onun sorumluluk alanıyla ilgili konuşacak bir şey de olmadı. Genel durumu konuştuk. Partiye saldırı konusunu değerlendirdiğimizi de hatırlıyorum. Aydan Bulutgil saldırı ihtimalini uzak görüyordu. Bülent Ecevit'in *Arayış* Dergisi'ni çıkarmasını, rejimin yumuşayacağına kanıt olarak gösteriyordu. Kapatılan partilerin tekrar faaliyetlerine döneceğine inanıyordu ve partiye yönelik bir saldırıya ihtimal vermiyordu.[93]

Aydan Bulutgil ile 1981 Mayısı'na kadar birkaç kez görüştük. Bu dönemde aramızdaki tatsızlık yenilendi. Tartışmayı başlatan Aydan Bulutgil oldu. Eğitimin sonunda, ayrılırken yaşadıklarımızı unutmamızı istemişti. Şimdi,

---

93. Sürecin daha iyi anlaşılabilmesi için, 12 Eylül'ü izleyen günlerle ilgili önemli bulduğum bir bilgiyi not etmek istiyorum. 12 Eylül'de TKP örgütlerine yönelik ilk ciddi saldırı darbe sabahı Bursa'da başladı. Bursa'da sürmekte olan Maden–İş grev yerlerinden ve evlerinden alınan işçiler ve sendikacılar tutuklandılar. Gözaltına alınanlar içinde TKP üyeleri de vardı ve siyasi poliste ağır işkenceler altında parti örgütü ile ilgili olarak da sorgulandılar. Bursa İl Komitesi üyesi **Avukat Ahmet Hilmi Feyzioğlu** işkencede hayatını kaybetti. Sorgudan çıkan parti üyelerinin sendikacı ve işçi arkadaşları kanalı ile gönderdikleri bilgiler Ekim ayında partiye ulaşmıştı. Gelen bilgilere göre polis TKP örgütü ile ilgili bilgi sahibiydi. Ayrıntılı sorgulamalar yapılmıştı. En az iki parti üyesine, sorgularında, başka dokümanların yanı sıra Ulvi Oğuz ile buluşmalarında çekilmiş fotoğraflar gösterilmişti.

eğitimde olanları unutmadığını söylüyor ve "hesaplaşacağız" diyordu. Kendisine gereken yanıtı verdiğimi söylemeliyim.

Aydan Bulutgil yöre örgütünde el altından ilişkiler kurmayı da denedi. Doğu ve Güneydoğu yöre örgütünden, Aziz Kaya'ya bağlı bir partiliyle ilişki kurmak istedi. Arkadaş, Erzurum bölgesinden İstanbul'a gelmiş bir doktordu. Aydan Bulutgil, kendisine bağlı Sezai adında biri vasıtasıyla doktor arkadaşa ulaşıyor. Kendisiyle düzenli görüşeceğini, bölge hakkında bildiklerini ve ilişkileri kendisine vermesini söylüyor. Arkadaşa "Kürt'ün haberi olmasın" diyor; yani benim bilgim olmasını istemiyor.

Arkadaş durumu bağlı çalıştığı Aziz Kaya'ya aktardı. Bu arkadaşla ben de görüştüm. Yazılı rapor istedim. Durumu Nabi'ye aktardım, konuyla ilgili raporu da verdim. Sorunu MK toplantısına taşıyacağımı, Aydan Bulutgil ile görüşmek istemediğimi söyledim. Nabi, sorunu MK'ya götürmeye karşı değildi. Görüşmek gerektiğini, parti ilişkisini kesmenin doğru olmadığını anlattı. Ben görüşmemek konusunda ısrarcı oldum. Sinirlenmiştim ve hata yapacağımdan çekiniyordum. Ayrıca, ikimizin görüşmesinde çözülecek bir sorun da yoktu. Kritik ortamda riski artıran, anlamsız, angarya bir ilişkiydi. Nabi benim ısrarıma karşılık "Yanlış yaparsın, sorumlu duruma düşersin" diye uyardı. Aydan Bulutgil'le zorunlu görüşmelerimiz devam etti.

İşte bu görüşmelerden birine Ulvi Oğuz geldi. "Beni görmek" istemiş, Aydan Bulutgil de randevu yer ve saatini vermiş. O buluşmaya Aydan Bulutgil gelmedi. Mayıs ayı başında da yakalandı.

1981 Nisan ayı sonlarında polis, TKP'ye yönelik operasyonu başlattı. İlk saldırı, İç Anadolu yöre örgütüne yönelik oldu. Önce, Kırıkkale bölge sekreteri alındı. Sonra, operasyon Ankara'da devam etti. MK ve yöre komitesi üyesi Çağatay Günel'in de içinde olduğu geniş bir tutuklanma oldu. İç Anadolu yöre örgütüne yönelik operasyon, Kırıkkale'den Ankara'ya sıçramış gibi görünüyordu.

Birlikte yaptığımız değerlendirmede, Ankara'daki operasyonun dışardan göründüğü gibi, Kırıkkale'den başlayıp Ankara'ya sıçradığına inanmadık. Polisin daha önceden bilgi sahibi olduğu düşüncesi, bize daha doğru geliyordu. İç Anadolu yöre örgütü birkaç gün içinde çökmüştü. Bu normal bir durum değildi. Polis, operasyona aldatıcı bir görüntü veriyordu.

Marmara yöre örgütü, MK ve yöre komite üyesi Birol Başören'in mart ayında polis tarafından gözaltına alınmasını önemsemedi. Marmara yöre sekreteri Ulvi Oğuz'du. Aydan Bulutgil ile buluşmamıza geldiğinde, Başören bir haftadır gözaltındaydı. Durumunu sormuştum. "Önemli değil, yakında bırakırlar," demişti. Partiye yönelik bir polis operasyonuna ihtimal vermiyordu.

Mayıs başındaki operasyonda Marmara yöre örgütleri çok kısa sürede çöktü. Güney Anadolu yöre örgütü de bir iki gün içinde dağıtıldı. Operasyon İç Anadolu yöresindeki tutuklanmalarla bu bölgeye sıçramış görünüyordu. MK üyesi ve yöre örgütü sekreteri Turgut Metin Öztürkoğlu örgütün üye listesi ve kimi belgelerle birlikte yakalandı. Böylelikle Turgut Metin, kendisinin ve yoldaşlarının direnme şansını yok etti. MK üyesi Aziz Cuydur yakalanmayan az sayıda kişiden biri olarak kendini İstanbul'a attı.

Operasyonun önemli sonuçlarından biri, TKP PB üyesi Aydan Bulutgil'in yakalanmasıydı. Aydan Bulutgil, Turgut Metin Öztürkoğlu'nun kuryesi ile randevusunda, Harbiye'de yakalandı.[94]

Aydan Bulutgil'in, Birol Başören'in yakalanması ve örgütün çökertilmesi pek normal görünmüyordu. Ulvi Oğuz'un polisin takibi altında olma ihtimalini düşündük. Nabi'yle görüşmesi doğru olmazdı. Nabi'nin görüşmelerini sınırlandırmasını önerdik. Kimi randevuları Sıtkı Coşkun ve Adil Demirci üstlendi. Nabi'nin, Yusuf Şanlı ile bir randevusu vardı. Yusuf'u tanıdığım için ben üstlendim.

Nabi operasyonu atlatan PB üyesiydi. Görüşmelerimizde operasyonu değerlendirdik. Bu değerlendirmeyi, Nabi ve Sıtkı, bir defasında da Nabi ve Adil Demirci ile birlikte üçlü yaptığımızı hatırlıyorum. Kritik günlerdi. PB üyesi olarak Nabi Yağcı, sağlıklı karar verebilmek için MK üyeleriyle ikili, üçlü görüşmelerle durumu değerlendiriyordu.

Ulvi Oğuz bu operasyondan sonra Nabi Yağcı ile görüşmek için ısrarcı oldu. Ulvi Oğuz ilişkisini Sıtkı Coşkun üstlendi. Ulvi Oğuz'u, kendi ilişkileri içindeki bir yoldaşın evine yerleştirdi. Mayıs ayının yirmisinden sonraki günlerde, Ulvi Oğuz kendi kuryesiyle olan randevusunda yakalandı.[95]

Operasyon Sürecinin Diğer Yüzü

Operasyonlarda binin üzerinde TKP üyesi yakalandı. Bunların arasında bir PB üyesi ve dört MK üyesi de vardı. Marmara, İç Anadolu ve Güney

---

94. Aydan Bulutgil'in kaldığı yer bir apartman dairesiydi. Daha önce İGD üyesi gençlerin kaldığı bir evdi. Dairenin sahibi Ulvi Oğuz'un ablasıydı. Oysa kendisi güvenlikli bir evde kaldığını söylemiş; güvenliği ile ilgili önerileri ve güvenli barınma yeri tekliflerini geri çevirmişti.
95. Ulvi Oğuz polisi kaldığı eve getirdi. Ev sahipleri yakalandı. Sıtkı Coşkun'la da aynı evde randevusu vardı. Polis eve karakol kurdu ve Sıtkı Coşkun'u beklemeye başladı. Sıtkı kendine göre tedbirliydi, tuzağa düşmedi.

Anadolu yöre örgütleri çöktü. TKP'nin diğer örgütleri operasyondan bu düzeyde zarar görmediler. 1981'in sıcak günlerinden, o karışık ortamdan hatırlayabildiklerimden birkaç not daha aktarmak istiyorum.

Mayıs ayı başında polis Nabi Yağcı'ya yönelik, eşzamanlı operasyonlar düzenledi, sonuca ulaşamadı. Mayıs başında polisin Nabi'ye yönelik operasyonda gittiği adres rastgele bir yer değildi. Nabi, bir işyeri olan bu adresi kullanıyordu. 1960'lı yıllardan arkadaşı, yoldaşı Tekin Türkyılmaz'ın sahibi olduğu bir yerdi. Nabi'nin işyerindeki adı da Yılmaz'dı. Polis, Nabi'nin Yılmaz adıyla o işyerinde bulunduğunu bilerek gitmişti. Ne var ki, Nabi altı aydan beri o adrese uğramıyordu. Polisin enformasyonu doğruydu, ancak, eskiydi.

Sıtkı Coşkun'un sorumluluğundaki sendikal alan, legal çalışma alanıydı. Kadroları göz önündeydi. Sıtkı Coşkun, komünist harekette tanınan, bilinen kişilerden biriydi. 12 Eylül darbesinden hemen sonra, ilk atılan adım T.Maden–İş ve Bank–Sen yöneticilerinin yurtdışına çıkarılması oldu. TKP PB (yurtdışındaki yöneticiler demek daha doğru) önce bu çıkışlara taraftar olmadı. Sıtkı'nın ısrarı, yurtdışındaki yöneticileri ikna etti ve sendikacıların çıkışı sağlandı. Sıtkı'nın sorumlu olduğu bu legal alan kadroları, polis operasyonunu atlatmakla kalmadı, diğer bölgelerden gelen yoldaşlara barınma olanağı da yarattı.

Adil Demirci'ye bağlı gençlik kesimini ve Erdal Talu'ya bağlı yığın örgütlerini de ciddi bir kayıp vermedi. Doğu ve Güneydoğu yöre örgütü ile ilgili durumu aktarmıştım. Operasyon öncesinde müdahaleyle önlemler alabilmiştik. Ege yöre örgütünde de benzer bir durum yaşandı.[96] Burada da önlemler alınmamıştı. Nabi'nin çabasıyla; MK üyesi Cemal Kıral ve İzmir İl Komitesi üyeleri, bölgenin dışına çıkarıldılar. Örgütün yönetici kadrolarının ortadan kaybolmaları, polis saldırısını etkisizleştirdi.

---

96. Ege örgütünden söz ederken, Haluk Yurtsever'le ilgili birkaç söz söylemek istiyorum. Merak ettiğim için Haluk Yurtsever'in durumunu sormuştum. Partiden ayrıldığı söylenmişti. Haluk Yurtsever'in partiden ayrılmayı doğru bulmadığını, ancak, düşünsel olarak *İşçinin Sesi*'nin görüşlerini paylaştığını biliyordum. R. Yürükoğlu'nun kopuşunda yaşadığı duygusal sıkıntıya da tanık olmuştum. Kopuşu 1980 MK toplantısından sonraki süre içinde olmuştu. 1979 sonrasında Haluk Yurtsever, *İşçinin Sesi*'yle ilişkisini sürdürmüştü ve *İşçinin Sesi*'nde iki yazısı yayımlanmıştı. İlkinde uyarılmış, ikincisinde MK üyeliği dışındaki sorumluluğu (Ege yöre sekreteri) alınmıştı. Sonra da kendisi partiyle ilişkisini kesip *İşçinin Sesi*'ne gitmişti. Haluk Yurtsever daha sonra, *İşçinin Sesi*'yle de yolunu ayırdı. Ayrıldığı günlerde, *İşçinin Sesi*'nde yayımlanan bir yazıyı okumuştum. Yazı R. Yürükoğlu'na aitti. Haluk Yurtsever'i, partiden kendilerinin kopardığını, ayrılmaya mecbur ettiklerini açıklıyordu.

Başka bir konu da, İç Anadolu yöre örgütü sekreteri ve MK üyesi Güray Tekin Öz'ün durumu ile ilgilidir. Operasyonda yakalanmamıştı, İç Anadolu yöre sekreteri ve MK üyesiydi. İstanbul'daydı. Mustafa Hayrullahoğlu barınmasını sağlıyordu. Durumu iyi değildi. Moral destek için görüşmem istendi. Görüştüm. Bir değerlendirme yapamıyordu. Yöneticisi olduğu örgütte ne olup bittiğinden habersizdi. Yüzüne baktığınızda sağlık sorunu olduğunu fark ediyordunuz. Ankara yöre örgütünde yakalanmamış kimi kadrolara yöre komitesi üyesi Cahit Baylav ve İstanbul'da bulunan bölge kadroları vasıtasıyla ulaşılmaya çalışıldı.

Operasyon sırasında ek bir zorlukla karşılaşıldı. Teknik aparat dağıtılmış, ellerindeki kimlik, pasaport, vb. evraklar imha edilmişti. Teknik aparatın kadroları da yurtdışına çıkarılmıştı. Polis operasyonları sırasında parti örgütleri kimlik, pasaport, vb. evrak temin edemez durumda kaldılar. Kadroların yurtdışına çıkışı Aydın Meriç'in bilgisi altında gerçekleşmişti. Teknik aparatın araç, gereç ve ellerindeki evrakları imha etmesi talimatını Ulvi Oğuz vermişti. Bu parti birimi Aydan Bulutgil'e bağlıydı. İlişkilerinin yürütülmesinin Ulvi Oğuz'a devredildiği anlaşıyordu. Parti örgütlerinin bu uygulamadan haberleri yoktu. Kimlik temini ve yurtdışına çıkma imkânları büyük ölçüde yok olmuştu. Deşifre olan parti üyelerinin yeni kimlikler edinmeleri zora giriyordu. MK üyeleri ülkede sıkışıp kalmış oluyordu. Bu durumu öğrendikten sonra kaygımızın arttığını hatırlıyorum.

1980 MK toplantısından sonra ülkedeki iki politbüro üyesi arasındaki işbölümü şöyleydi: Nabi Yağcı'ya bağlı örgütler; İstanbul ili ve Trakya bölgesi, Doğu ve Güneydoğu yöre, Karadeniz yöre örgütleri. 1980 MK toplantısından sonra bu görevlerine ülkede örgüt sorumluluğu da eklenmişti.

Aydan Bulutgil'e bağlı örgütler, Marmara, İç Anadolu, Güney Anadolu, Ege yöre ve yığın örgütleriydi. Buna solla ilişkileri de eklemek gerek. Ayrıca, 12 Eylül 1980'den sonra ordu içinde çalışma, ülkedeki teknik aparat birimlerinin sorumluluğu da var.

Ülkedeki iki PB üyesi gerektiğinde örgütlerle görüşme yapabiliyordu. Nabi'ye bağlı örgütlerle Aydan Bulutgil, Aydan Bulutgil'e bağlı örgütlerle Nabi Yağcı görüşebiliyordu. Bu uygulama ile eğitimden döndükten sonra, yani, 1981'in başında karşılaşmıştım. 1980 MK toplantısından sonra başlamıştı.

Bu konuda, Aydan Bulutgil'le yaşadıklarımı MK'ya taşıyacağımı aktarmıştım. Nabi ile konuyu konuştuğumuzda, rapor hazırlamayı düşünüyordum. Yazılı belgeyle MK toplantısına gitme düşünceme karşılık, Nabi, kendisinin bu konuda rapor hazırlayacağını söyledi. Tüm örgütlerde yaşananları ve nedenlerini içeren geniş bir raporun daha doğru olacağı açıktı. Aktardıklarımı ve bir-

likte yaptığımız değerlendirmeleri de dikkate alan bir rapor düşündüğünü söylemişti. Bu raporun Nabi tarafından partiye verildiğini de aktarmalıyım.

Yurtdışına Çıkma Kararı

1981 MK Toplantısı nisan–mayıs gibi düşünülüyordu. Böyle bir haber MK üyelerine de iletilmişti. Polis operasyonları durumda belirsizliğe yol açmıştı. Teknik birimin dağıtılması ve eldeki pasaportların imha edilmesi durumu daha da zora sokmuştu. Yakalanmayan ve yurtdışına çıkacak MK üyesi sayısı ondu. Mehmet Karaca ve Ahmet Muhtar Sökücü, 12 Eylül darbesinden sonra dışarı çıkmışlardı. Legal alanda oldukları için çıkarılmaları uygun görülmüştü. Gönül Dinçer, eğitimden sonra Türkiye'ye dönmemiş, parti merkez yayınlarında çalışmak üzere Leipzig'de kalmıştı.

Yurtdışına çıkış konusunu değerlendirdiğimizi hatırlıyorum. Çıkmanın doğru olacağını düşünüyorduk. Partiye yönelik operasyondan çıkardığımız sonuç, parti faaliyeti konusunda, polisin bilgi sahibi olduğuydu. İlk etapta polis bize ulaşamamıştı. Ancak bunun ne kadar süreceğini bilemezdik. Dışarı çıkarak, tüm bilgileri masaya yatırarak daha sakin ve etraflı bir değerlendirme yapmaya ihtiyaç vardı. MK kesinlikle toplanmalı ve durumu değerlendirmeliydi.

Yaşanılanlar çok ciddi güvenlik zaaflarımızın olduğunu gösteriyordu. Çıkışları kimseye haber vermeden[97] yapmaya karar verdik. Bu kez hiçbir haber vermeden, Doğu Berlin'e gidecektik. Pasaport kontrolünden çıktıktan sonra, havaalanından bir telefonla gelişimizi Batı Berlin'e bildirecek ve onların gelip almalarını bekleyecektik.

İlk çıkan Güray Tekin Öz'dü. İlk çıkanlardan olması uygun olur diye düşünüldü. Nabi Yağcı'nın da beklemesi doğru değildi. Polisin en önemli hedeflerindendi ve her kaldığı gün riskti, önce çıkanlardan biri oldu. Yola en son çıkan Adil Demirci ile ben olduk. Çıkış kararı verdikten sonra, ne olur ne olmaz diyerek, yer değiştirmiştim. Bu konuda Adil Demirci yardımcı oldu. Gençlik kesiminden, eğitimde birlikte olduğum bir yoldaşımın evinde, on beş yirmi gün kadar misafir kaldım. Sonra da Aksaray, Vatan Caddesi'nden kalkan bir otobüse binip yola çıktım. Tarih, 19 Temmuz 1981'di.

Çıkarken "MK toplantısı yapılır, durumu değerlendirir ve döneriz" diyorduk. Yurtdışında kalmak, mülteci olmak aklımızın köşesinden geçmiyordu.

---

97. İ.Bilen'in Nabi ile kurduğu haberleşmeden yurtdışına çıkışları bildiğini sanıyorum.

Her zaman evdeki hesap çarşıdakine uymuyor. Aslında hiç kimsenin o günlerde, dönemin ne kadar uzayacağı ve ödenecek bedellerin ağırlığı konusunda bir öngörüsü yoktu. Politik değerlendirmelerimizdeki belirsizlikler hem perspektifimizi daraltıyor, hem de yeni gelişmelere karşı hazırlıklı olmamızı engelliyordu.

Şimdilik burada durarak 1974–80 dönemine bir daha dönüp bakmak, birkaç noktaya dikkat çekmek, kısa bir hatırlatma yapmak istiyorum. Daha sonra yurtdışına çıkışımıza ve sonrasındaki gelişmelere döneriz.

1974–1980 Dönemi Üzerine Düşüncelerim

12 Mart darbesinin ardından yaşananlar ve dünyadaki gelişmeler "bu iş komünist partisiyle olur" fikrini güçlendirdi. Marksist düşünceye ilgi duyan sayısız insan tarafından paylaşılan bir arayışa dönüştürdü.

Bu yıllarda, dünyada olup bitenler, komünist partisine ilgiyi artıran başka bir etken oldu. 1974'te komşu Yunanistan'da Albaylar Cuntası devrildi. Yunanistan Komünist Partisi legale çıktı. Kırk yıllık faşist rejimler, İspanya'da Franco, Portekiz'de Salazar diktatörlükleri yıkıldı. İspanya ve Portekiz Komünist Partileri bu süreçte rol oynadılar. Aynı dönemde, tüm dünyanın ilgisini üstünde toplayan Vietnam Savaşı'nın sona ermesi, yoksul Vietnam halkının ABD'yi alt etmesi Sovyetler Birliği'ne güveni güçlendirdi. Dünya komünist hareketinin prestijini artırdı.

TKP, bu koşullarda ülkede örgütlenmeye başladı. Yığınların eylemliliğinde gözle görülür bir artış vardı. Yeniden örgütlenme dünyada ve Türkiye'de koşulların uygun olduğu bir dönemde başlıyordu.

TKP, bu gelişmenin içinde aktif rol aldı. İşçi sınıfının mücadelesini örgütleyen, ona yön veren politik bir güç oldu. Bu dönem TKP'nin saflarında yer alan komünistler, özverili bir mücadele örneği verdi, TKP'yi yoktan var ettiler. Yetmiş yıllık TKP tarihinin bu en güçlü örgütlenmesi TKP'ye gönül veren binlerce adsız yürekli insanın eseri oldu.

Tüm bunlar gerçeğin bir yüzü. Gerçeğin diğer yanına baktığımızda, Marksist hareketin bütünü için geçerli olan zaafları da görüyoruz.

TKP tartışan, çözüm üreten düşünsel bir yaşama sahip değildi. Ülkenin can alıcı sorunları konusunda çözüm üretemeyen TKP, soldaki diğer gruplar gibi "devrim olunca sorunları da çözeriz" diyen eklektik bir programa sahipti.

Türkiye gibi askeri darbelerin olduğu ve rejim sorununun yaşandığı, "Kürdüm" demenin suç sayıldığı, 1 Mayıs işçi bayramının "komünist bayra-

mı" diye yasaklandığı, kendi faaliyetine de izin verilmediği bir ülkede, TKP'nin bir demokrasi programı yoktu. Bunun temel nedeni demokrasi sorununun küçümsenmesiydi. Bu anlayışla, parti yaşamında da demokrasi dışlanmış, bir başka bahara ertelenmişti.

Demokratik hak ve özgürlükler için mücadelenin küçümsenmesinin sonucu, kendi özgürlüğü için kendi dışındaki güçlerden beklenti içinde olmaktı. Solun büyük bölümü, kendi özgürlüğü için mücadeleyi küçümseyen bir anlayışa sahipti. "Devrim olunca her şey çözülecek" diye düşünülüyordu.

Marksist hareket bölünmüştü. Herkes hareketi kendisiyle tarif ediyordu ve sınırlıyordu. Birbirini reddeden, "diğerleri" üzerinde egemenlik kurmayı seçen, "benmerkezci" bir anlayış hâkimdi.

1974–80 dönemi, solun iç kavgasının derinleştiği, bölünmelerin arttığı bir dönem olmuştu. Üstünlük kurma anlayışı, Kürt hareketi de içinde tüm solun akıldışı iç kavgalarına yol açtı. TKP de bu kavgada yer aldı. Kavga, işçi hareketine, entelijensiya ve gençlik kesimlerine taşındı. Yasal örgütler, egemenlik ve güç kavgasının alanı oldu. Ne zaman ki kavga bu alana taşındı, buralar egemenlik ve güç alanları olarak kullanılmaya başlandı, işte o zaman bu örgütlerin temsil ettikleri kesimlerle ilişkileri bozulmaya başladı. Meslek örgütlerinin etkinlikleri daraldı, solun politika araçlarına dönüştü. Yığın örgütleri dar militan örgütler konumuna düştü ve temsil ettikleri kitle ile araları açıldı. 1977'den itibaren yığınların eylemliliğindeki düşme, geri çekilme fark edilemedi. Sekter, iç kavgayla meşgul sol (elbette TKP de içinde) çözüm üretemedi.

Solda, sadece ülke sorunlarında çözüm üretemeyen değil aynı zamanda yaşanan gerçekliği algılamayan, bunu değerlendirmek yerine kendi kalıplarını tekrar eden, kendi gerçekliğini dayatarak hayata sırtını dönen bir düşünme biçimi ve ideolojik kalıplar vardı. Bu sadece sol sekter gruplar için geçerli değildi, tüm solun düşünme yöntemleri buna göre biçimleniyordu. Bu anlayışlar Türkiye'de sürece müdahale etme, etkileme yolunu tıkadığı gibi, yenilginin, dağılmanın altında da bu politik gerçekler yatıyordu.

İşçi hareketi içindeki kavgadan örnek vermek istiyorum. Örgütsüz ve siyasal bilinci düşük işçiler arasında herhangi sol fikrin taraftar bulması ve yeni işçilerin mücadelede aktifleşmesi sendikal harekete olumlu yansıyordu. On binlerce işçinin DİSK'in eğitimleriyle tanıştığı sol fikirler tüm Marksist örgütler için yeni taraftarlar kazandırdı. DİSK'in etkinliğinin artması genel olarak sol için ve tüm sol gruplar için yeni meşruiyet alanları yaratıyordu. Diğer taraftan Marksist hareketin sendikal hareketteki etkinliği sınırlıydı. Marksist olmayan sendikacıların etkinliğindeki sendikalarda çalışmak ve bu

sendikaları mücadeleye kazandırabilmek için farklı görüşlerle bir arada çalışabilmek gerekiyordu. Etkinlik alanları düşünüldüğünde ise TKP kadrolarının bunu başarabildiğini kabul etmek gerekir.

Bu yıllarda TKP'nin sendikalardaki etkinliği AP ve CHP'den sonra üçüncü sıraya yükseldi. Türk–İş sendikalarında da TKP'nin etkisi fark edilir hale gelmişti. Bu etkinlik farklı sol güçlerle birlikte kazanılmıştı. İlk yıllar –içinde tartışmalar taşısa da– sendikal harekette eylem birliği yıllarıydı.

Ne zaman ki solda kavga kızıştı, o zaman konumlarımızı koruma adına hareket etmeye başladık. 1977 yazında DİSK'te başlatılan kavganın ardından olanlar bunun açık örnekleridir.

1977 sonbaharında Türkiye Maden–İş kongresi toplandı. Kongre sonunda seçilen yedi yürütme kurulu üyesinden beşi TKP üyesidir. Yine 1978 Şubatı'nda toplanan Bank–Sen kongresinde seçilen yedi yürütme kurulu üyesinin dördü TKP üyesi, diğer üçü TKP yandaşıdır. Bu sendikaların bölge temsilciliklerinde de durum farklı değildi.

TKP'nin sendikal alandaki örgütlülüğü onlarca sendikayı kapsıyordu. Onun için örneği genişletebiliriz. Burada dikkatten kaçmaması gereken nokta şudur; 1977 yılında DİSK'te TKP'ye karşı başlatılan tasfiye hareketi, sol grupların desteğiyle şuursuz bir hal aldı. DİSK'te çalışan az sayıda teknik kadronun tasfiyesiyle başlayan hareket, T. Maden–İş, Bank–Sen ve Baysen sendikalarının "geçici ihraç" edilmelerine kadar vardı. Amaç, TKP'nin işçi hareketi içindeki etkinliğini kırmaktı. Sol gruplar bunu TKP'ye üstün gelme adına uygun gördü ve destekledi. TKP bu saldırıda ayakta kalmak için aynı şekilde cevap verdi. Kendimizi haklı görüyorduk, DGM'ye karşı genel grev eylemi sonrasındaki saldırılarla boğuşurken sırtımızdan bıçaklandığımızı düşünüyorduk.

Etkinliğimizin bulunduğu her yerde, DİSK üyesi her sendikada DİSK yönetimini sıkıştırmak için harekete geçtik. Kavga çıkarmadığımız hiçbir sendika kalmadı. TKP'yi tasfiye etmek isteyen herkese aynı şekilde cevap verdik.

Şunu açık söylemek gerekir ki bu kavgada kazanan olmadı. İşçi hareketinin ana örgütü DİSK bölündü. DİSK'in toplumdaki imajı zedelendi. Hak mücadelesi verenler arasındaki dayanışma bozuldu. 1978'de metalürji işçilerinin başlattığı MESS grevleri desteksiz kaldı. DİSK'i o günlere taşıyan metalürji işçileri, bu mücadelelerinde DİSK'i yanında göremedi. O dönem, solun olduğu tüm alanlarda aynı durum yaşandı.

Soldaki kavga, Marksist hareketi yığınların demokratik taleplerinden uzaklaştırdı. Yığın bağlarını zayıflattı. Yığın eylemleri, bölünmüş dar grupların eylemlerine dönüştü. Marksistler içinde bulundukları durumu kavrayamıyor, hareketi kendi dar çevreleriyle tanımlıyordu.

1960'lı yıllarda, Türkiye yeni bir deney yaşamıştı. 1973 atılım kararından sonra yeni bir sayfa açmaya çalışan TKP bu gerçeği atladı. Kendi deneyimini, 1960'lı yılların devrimci deneyimi ile birleştiremedi. Bölünmüş Marksist hareketi birleştirmek için çaba harcasaydı, o günleri farklı yaşamamız mümkün olabilirdi.

1974–80 döneminde TKP'nin politik rotasını belirleyen ana organ politbürodur. 1980'e kadar TKP'nin politikasında söz sahibi olan isimler, 1973–74 yıllarında oluşan PB'nin üyeleri olan İsmail Bilen, Ahmet Saydan, Mustafa Demir ve Ali Durak'tı. Bu isimlere eklenen Aydın Meriç'i partiye alan ve MK üyesi olarak Türkiye'deki çalışmanın başına getiren bu dört kişidir. Bu tarihten itibaren TKP'yi yöneten beş isim[98] bu insanlar. MK ilk toplantısını 1978'de yaptı. Bu tarihte Nabi Yağcı ve Aydan Bulutgil PB'ye katıldı.

TKP Genel Sekreteri olan İsmail Bilen bizim kuşağın saygı duyduğu, yücelttiği (bilmeden İ. Bilen'e yapılan bir haksızlıktı bu) bir isimdi. Buna bizim zaafımız demek daha doğrudur. Bizim kuşak geçmişten gelen bir efsane kahramanına ihtiyaç duyuyordu. Kendine olan güven eksikliğini giderecek, gözleri kapalı izleyeceği bir lider bekliyordu.

İsmail Bilen işçi kökenli, aynı zamanda sınıf mücadelesinin de bir işçisi, emektarı, direngen bir inanç adamıydı. Ne ki, 40 yıldır ülkeden uzaktı. Ne Marksizm bilgisi ne de ülke sorunlarına hâkimiyeti, üstlendiği sorumluluk konusunda ona yardımcı olacak yeterlilikte değildi. Omuzladığı yük onu zorluyor; ilerleyen yaşı, yoğun faaliyetin temposunu kaldıramıyordu.

TKP Genel Sekreteri İsmail Bilen'in yanında, eski kuşaktan Ahmet Saydan (Aram Pehlivanyan) vardı. O da uzun zamandır ülkeden uzaktı. Ülke sorunlarına ve gelişmelere hâkim olmak, onun için de zordu.

Mustafa Demir, Ali Durak ve Aydın Meriç, 1960'lı yıllarda mücadeleye katılan bizim kuşaktan isimlerdir. Demir ve Durak'ın ülke deneyleri yoktu. Zeki Baştımar döneminde, TKP'nin Batı Avrupa örgütlenmesi sırasında partiyle buluşan ilk kadrolar arasındaydılar. TKP'nin yeniden hayata dönüşünde çaba göstermişlerdi. Aydın Meriç, 1960'lı yıllarda TİP üyesiydi. 12 Mart döneminde partiyi aramış ve sonra TKP ile buluşmuştu.

Ülkede partiye ilk gelen kadroların önemli kesimi 1960'lı yılların mücadelesi içinden geliyordu. Ülkedeki faaliyetin içindeydiler. Her şey tahminleri aşan bir hareketlilikle başladı. TKP, hesaplayamadığı bir örgütlenmeyi başardı. Bir dizi sorun da beraber geldi. Bölünmüş bir sol hareket. Her tarafta ken-

98. Aydın Meriç, 1977'de PB'ye alınıyor. Türkiye'deki çalışmalardaki sorumluluğu ise 1974'te başlıyor.

dini "eşsiz komünist" hareket olarak ilan eden parti ve örgütler. TKP adını sahiplenen girişimler. "Beni dikkate almak zorundasınız" diyen ve açık, net olarak ortaya çıkan bir Kürt hareketi. Bu gelişmeyi yönetmek, sorunlara çözüm üretmek TKP yapısı için çok zordu. Soldaki kutuplaşma derinleşti, sorunlar büyüdü. Bu çözümsüzlük, örgütlerin içlerine yansıdı. Tüm sol, iç sorunlar yaşamaya başladı. TKP de bu olumsuz gelişmenin dışında kalamadı.

Bir anda büyüyen bir harekette, bu derece zayıf bir merkez, sorunların üstesinden gelemezdi. Öyle de oldu. TKP, gelişen yığın hareketini kucaklayamadı. Örgütlendi, küçümsenmeyecek bir örgütlenme yarattı. Ne var ki, kendiliğinden gelişen harekete kendini kaptırdı. Kendini ispatlama adına legal alanlarda koşturdu. Yasaklı bir parti olduğunu, ilk fırsatta tepesine bineceklerini, kazanımları bir çırpıda kaybedebileceğini, pusuda beklendiğini unuttu. Soldaki kavgada yer alarak, yığınların demokratik mücadelesinden uzaklaştı. Büyüyen iç sorunlarıyla yüz yüze kaldı.

TKP, Batı Avrupa'da örgütlenmeye başladığı dönemde, kadrolar arasındaki farklılıklar, içten içe ısınan bir kavgaya işaret ediyordu. Söylemek istediğim daha 1972'lerde başlayan, Batı Almanya örgütü (Mustafa Demir, Ali Durak) ile İngiltere Örgütü (Nihat Akseymen–*İşçinin Sesi*) arasında bir farklılaşmadır. Birbirlerini onaylamıyorlar; "sağ ve sol" suçlamalarında bulunuyorlardı. Türkiye'deki örgütlenmeyle birlikte Türkiye kadroları da farklı bir kesim oluşturdu.

TKP PB, yani merkez, sorunları çözen bir düşünce üreterek, herkesi birleştiren, partiyi toparlayan bir çaba gösteremedi. TKP'nin, politik tecrübeleri sınırlı, ne düşünsel ne de pratik faaliyetteki üretimleriyle pek tanınmayan genç kuşak kadroları yaşayıp görerek yol alıyorlardı. Onları birleştiren bir merkez olmayınca da birbirlerini yanlış yargılarla değerlendirdiler. Herkes aynı mı düşünüyordu? Elbette hayır. Ancak, birbirini anlamayı denemeden, öncelikle ülke sorunlarını anlama ve çözüm üretme konusunda ortak bir çabayı ortaya koymadan, "bunlarla yürümem" demek, "sorunları çözmeye yetemiyorum" demekten başka bir anlamı ifade etmiyordu. Ne yazık ki, TKP'nin karşılaştığı durum tam da böyleydi.

1979'da *İşçinin Sesi* olarak TKP'den ayrılan Nihat Akseymen, "Ben bu TKP'yi yönetemem; yapılacak en doğru iş, koparılabilecek parçayı koparmaktır" der gibiydi. İ. Bilen'den "umudu" kesince başka hiç kimseyi hesaba katmadan yolunu ayırdı.

O günleri yaşayan biri olarak, TKP içindeki kavgayı tetikleyen 1977 konferansıdır diye düşünürüm. Çünkü TKP'nin örgütlü gücü bu konferansta belli oldu. TKP'yi yönetebileceğine güvenenler(!), ortada umduklarından

farklı bir yapı gördüler. Büyüyen, gerçek bir partinin içinde eriyip kaybolmaktan korkanlar yeniden düşünmek zorunda kaldılar.

İsmail Bilen, TKP'nin yakaladığı fırsattan, parti olarak yığınlarla bağlanmaktan mutluluk duydu. Çünkü o, yıllarca "Arkanda kaç kişi var? Yurtdışında emekli olmuş iki üç kişi" sözleriyle hafife alınmanın acısını yaşamıştı. Şimdi, "Varım, yığınların arasındayım" diyebiliyordu.

Ne ki diğerleri böyle anlamadılar. Büyüyen ve farklı kadroları bir araya getiren TKP'yi yönetmek zordu. Küçük grupları yönetmeye alışkın ve etrafını göremeyen anlayış sahipleri için, "sevilmeyenlerle" yolları ayırmak gerekiyordu. İlk adım, Nihat Akseymen'le atıldı.

Mustafa Demir ve Ali Durak ülkedeki örgütlenmeden rahatsızdı, başlarına "bela" almış duygusu içindeydiler. Ülke kadroları için "goşist, maceracı" gibi nitelemelerde bulunuyorlardı. Genellikle diyalog kurmaktan, samimi ilişkilerden uzak durdular. Yasaklı TKP'nin mecbur kaldığı gizli faaliyetinin gizemliliğine sığınmayı seçtiler. Daha da acısı, kardeş partilerle olan ilişkilerini, parti içi sorunların çözümünde güç ve araç olarak kullandılar.[99]

Yeniden örgütlenme sürecinde, TKP'yi yöneten merkezin durumu böyledir. Şunu rahatlıkla söyleyebilirim. TKP'nin birleşik sol bir hareketi savunamamasının, soldaki iç kavgada yer almasının, yarı–legal dayanıksız bir örgütlenmeye dayanmasının ve parti içinde birliğini sağlayamamasının en önemli etkeni böylesine zayıf bir merkez yönetimine sahip olmasıdır.

Türkiye'deki kadroların bu sürece daha olumlu etki yapamamasının önemli bir nedeni; çalışmanın başında bulunan Aydın Meriç'in anlayışıdır. Kadrolar arasındaki farklılıkları bir fırsat olarak gören, altı boş gösterilerle dünyayı yöneteceğini sanan "küçük tezgâhtar" anlayışı yerine; aklıselim sahibi, sorumluluk bilinci ve politik süreci kavramak isteği olan bir anlayış hâkim olsaydı; farklı şeyler yaşamamız mümkün olabilirdi. En azından solda, sağduyulu ve diyalog isteyen bir TKP'nin çabası birçok şeyi değiştirebilirdi. Ne yazık ki, o dönemdeki koşullarda bu gerçekleri değiştirmek mümkün değildi. 12 Eylül darbesi olduğunda TKP, derin iç sorunlarla yüz yüzeydi.

Bu bölümü noktalamadan önce eklemek istediğim bir şey daha var. Daha önce ifade ettiğim gibi MK ilk toplantısını 1978'de yaptı. MK üyeleri ilk kez 1978'de bir araya gelebildi. MK'nın oluşması 1980'de tamamlanabilmiştir. PB, MK'yı oluştururken 1974'ten 1978'e kadarki zamanı MK'yı oluşturma süreci olarak değerlendirmiş, kimi partiye adım attığı gün, kimi de parti faaliyeti içinde artan sorumluluğu sonucu MK'ya alınmıştı.

---

99. *İşçinin Sesi* olayı ile açıkça fark edilen bu durum 12 Eylül'den sonra çok daha vahim boyutlar alacaktı.

TKP yeniden örgütlenirken, bu dönem partiye katılmış ve yeniden örgütlenme alanlarında çalışan biri olarak söyleyebilirim ki, örgütler kurarken özgürdük. Yol gösteren bir merkez yoktu ve yaptığımız işe fazla müdahale de yoktu. Yaptığımız işler ve taşıdığımız enformasyon ve değerlendirmelerle PB'nin çalışmasını etkileme şansımız vardı. Eğer fark ettiğimiz sorunlara çözüm önerebilseydik; yaşadığımız rahatsızlıkların nedenlerini doğru algılayıp, çözüm için ısrarcı olabilseydik; başka bir ifadeyle, kendi düşüncelerini önemseyen ve kendine güvenen kadrolar olsaydık partinin politikalarını etkileyebilirdik.

Okuyucu hatırlayacaktır, kimi konulardaki rahatsızlıkları aktarmıştım. Örneğin, *Bizim Radyo*'da *Özgürlük Yolu* hakkındaki yayın gibi. Yanlışı eleştirmek, doğru bildiğini söylemek iyi gözüküyor, ancak yeterli değildi. MK üyesi olarak sorunu MK'ya taşımalı, orada çözüm aramalıydım. Bizim yapamadığımız, ama esas yapılması gereken buydu.

1979'da *İşçinin Sesi* ile ilgili PB'nin MK'yı devre dışı bırakarak karar almasına MK üyeleri dur diyebilseydi sonuç farklı olmaz mıydı? En azından MK'nın yönetici organ olarak sorumluluğu bu değil midir?

MK çoğunluğunun[100] tutumu "merkezci" bir tutumdu. İsmail Bilen'i rehber edinen, parti kararlarına uyan ve iş yaparak sorunları aşacağına inanan bir anlayış egemendi. Kendi adıma paylaştığım bu "merkezci" tutumu, sorunların çözümünün de yolu sanıyordum. Kararlara uymak, özverili bir faaliyetin içinde olmak yanlış değildi. Ancak sorunları tartışmak, çözüm aramak gibi bir sorumluluk duymak da gerekli ve önemliydi. "Merkezci" tutum, kendi düşüncelerine güvenmemenin yansımasıydı. Çözüm aramayı başkasına bırakıp, iş yaparak "parti birliğini" koruyacağımızı düşünüyorduk. Böyle düşündüğümüz için de kaçınılmaz olarak her zaman hazırlıksız yakalanıyorduk. Kendine güvenmemenin faturasını ödüyorduk. Sorunlar ortaya çıktığında düşünmeye, çözüm aramaya başlanması, yeni yeni sorunlar yaratıyor ve sorunu daha da ağırlaştırıyordu. Buna da ancak "düşe kalka yol almak" denilebilirdi.

PB'nin dışında, 1974 ya da 1978'de, 1980'de MK'ya giren üyelerin, kısacası MK'nın bu dönemde sorumluluğu yok mu? Böyle bir soruyu "var" diye cevaplıyorum. Bu dönemin sorumluluğunu taşıyoruz.

---

100. Bir anlamda Türkiye örgütlerinin

7. BÖLÜM

1981 MK Toplantısı

Otobüs Aksaray Vatan Caddesi'nden hareket edince, koltuğa yaslanıp gözlerimi yumdum. Uykum yoktu. Tarifi zor duygular içindeydim. Hani insanın ayakları yerden kesilir ya, öyle bir şey. Yalnız benimki sevinçten değil, ne olacağını bilememekten. Partiyi içine yuvarlandığı durumdan çıkarmanın yolu ne? Çözüm bulamamanın yarattığı sıkıntı bir yanda, bir yanda geride bıraktıkların. Yolculuk nereye varacak, ne getirecek? Hepsi yanıtı bilinmeyen sorulardı benim için.

Uzun süre öyle yol aldıktan sonra toparlanmaya çalıştım. Kapıkule'den geçiş de kritikti. Sakin olmak, rahat davranmak gerekiyordu. Gece yarısı Kapıkule'de olduk. Otobüsteki görevli pasaportları topladı. İşlemleri yapmak üzere kendisi gitti. Yolcular ihtiyaçlarını gidermek için indiler. Ne olur ne olmaz diye inmedim. Otobüste uykuya yattım. İşlemler bittikten sonra, bir polis elinde pasaportlarla geldi, ad okuyarak pasaportları dağıttı ve çekip gitti. Kapıkule geçişini sorunsuz atlatmıştım. Doğrusu, Türkiye sınırından çıkınca bir rahatlama hissettiğimi söylemeliyim. Polisin nefesini ensemizde hissediyorduk. Yakalanan arkadaşların sıkıntısı ve her an yakalanma tehlikesinin yarattığı gerilim vardı üzerimde. Kapıkule'den çıkınca bir anlık da olsa o gerilimden kurtulmuştum. Ne ki, kısa sürecek bir rahatlamaydı bu. Partinin durumu, sorunlara çözüm arayışı, uykusuz gecelerin uzun süreceğini tekrar hatırlatacaktı.

Otobüs Sofya'ya sabah vakti vardı. Sofya'da bir taksiye atlayıp doğrudan havaalanına gittim. Doğu Berlin'e uçmak için bütün gün beklemek zorunda kaldım. Bulgar görevliler bekle deyip durdular. Bulgar Komünist Partisi'yle ilişki aramadım. Kararlaştırdığımız gibi habersiz geçiş yapmaya kararlıydım. Havaalanında bir de bir Türk yolcu çıktı karşıma. O da Batı Berlin'e gitmeye çalışıyor. Benden yardım beklediği için de yanımdan ayrılmıyordu.

Kaçağa benziyordu. Akşam için bilet bulduk. Türk yolcu benim kuyruğum gibi, ayrılmıyor. Doğu Berlin'e indik. Polis kontrolünde sıkı bir aramadan geçtik. Demokratik Almanya polisi her şeyimizi aradı. Polis çıkışından sonra, Türk yolcuyu atlattım. İkinci kata çıktım. Postaneden Batı Berlin'deki adrese telefon ettim. Parti adımı verdim ve havaalanında beklediğimi söyledim. Bir müddet sonra "hey sekreter tavariş" diye bir tanıdık sesle kendime geldim. Karşımda Erdal Talu, sarıldık.[101] Bir haziran gecesiydi, henüz ortalık kararmamıştı. Trene bindik, parti misafirhanesine yol aldık.

MK üyelerinin hepsi orada değildi. Bir grup misafirhanede, bir grup da başka yerdeydi. Çıkışlar firesiz tamamlanmış, aynı gün yola çıktığımız Adil Demirci benden önce varmıştı. Misafirhanede Sıtkı Coşkun, Ahmet Muhtar Sökücü, Güray Tekin Öz ve birkaç MK üyesi daha vardı. Erdal başka yerde kalıyordu. Politbüro üyeleri ortalıkta yoktu. Bilinmez bir sessizlik vardı sanki. Orada bulunan arkadaşlarla sarıldık.

Toplantı hemen olmadı. Toplantı öncesi bir ay kadar bekledik. Doğu Berlin'de misafirhane ve evlerde kalan MK üyeleri, bir müddet sonra Doğu Berlin dışına taşındı. Birlikte bağımsız bir evde kaldığımızı hatırlıyorum. Berlin'in içinde dikkat çekilir, güvenlik açısından doğru olmaz diye düşünülmüştü.

MK toplantısı öncesinde, bu süre boyunca sohbetler yapıldı. Doğal olarak konuşulan tek konu, tutuklanmalar, çözüm için ne yapmak gerekir gibi sorulara aranan yanıtlardı.

1980 MK toplantısı, parti örgütlenmesinin polis faaliyetine karşı zayıf olduğunu tespit etmişti. Parti yarı legal bir konumdaydı. Parti örgütlenmesindeki zayıflık, partiye polis sızmasının mümkün olduğu anlamına geliyordu. Mayıs 1981'de TKP tutuklanmaları sırasında bizi kaygılandıran bir nokta da buydu. Tutuklanmalarda polisin kolay yol alması dikkatimizi çekmişti. Bunun sadece poliste çözülmelerin sonucu olamayacağını düşünüyorduk. Çözülenin yanında direnenler de olur ve direnme noktaları polisin hareketini yavaşlatır. Her şey çok kolay olmuştu. Tutuklanmaların ardından ülkeden gelen MK üyeleri arasında partiye polis sızdığı kanaati yaygındı.

Operasyonla ilgili edinilen ilk bilgilerden Aydın Meriç ve Aydan Bulutgil'in ilişki kurdukları örgütleri yanlış yönlendirdikleri anlaşılıyordu. 1980 MK kararlarının dikkate alınmadığı da açıktı. Marmara, İç Anadolu ve Güney Anadolu yöre örgütleri bu tutum sonucu büyük darbe almışlardı. Bu örgütlerde

---

101. Erdal ile on aya yakın bir beraberliğimiz olmuştu. Eğitimden sonra, 1980 Aralık sonunda birlikte Türkiye'ye dönmüştük. Ülkede hiç görüşemedik. O telaşlı günlerde bu mümkün değildi. Bir anlık da olsa, tekrar karşılaşmanın sevincini paylaştık.

polis operasyonuna karşı önlem alınmamış olması, Güney Anadolu yöre sekreteri, MK üyesi Turgut Metin Öztürkoğlu'nun parti üye listeleriyle yakalanması, Aydan Bulutgil'in kaldığı ev ihmal olduğunu çok açık gösteriyordu.

Teknik birimin durumu ayrıca soruydu. Gizli faaliyetin en kritik, en hassas alanı olarak kabul edilen teknik birim Aydın Meriç'e bağlıydı. Aydan Bulutgil'den Ulvi Oğuz'a uzanan birden fazla yöneticisi vardı. Aydan Bulutgil'in sorumlu olmadığı, daha doğrusu elinin girmediği alan yok gibiydi. O da tüm işlerini Ulvi Oğuz üzerinden yürütüyordu. Keyfi ve sorumsuz davranışlarda eşleşen bir ilişki sistemi de ortaya çıkıyordu. Aydın Meriç'le bağlantılı olduğu belli olan, Aydan Bulutgil, Ulvi Oğuz, Turgut Metin Öztürkoğlu'nun dâhil olduğu bir ilişki sistemi fark ediliyordu. Yaptığımız sohbetlerde ortaya çıkan resim buydu.

Polis operasyonlarının yol açtığı kayıplardan daha da önemlisi, parti içinde güven ortamının bozulması, partinin bir otorite zaafı yaşamasıydı. PB'de birlik yoktu. Ülkedeki MK üyeleri PB'ye güvenlerini kaybetmişlerdi. Aydın Meriç'in tüm sorumluluklarının alınması, İsmail Bilen'den sonrası için çözüm bulunması gibi konuları konuştuğumuzu hatırlıyorum. İsmail Bilen, MK üyeleri için hâlâ en güvenilir kişiydi. Yaşı itibarıyla bu kadar yoğunluğu kaldıramayacağını da düşünüyorduk. İsmail Bilen'den sonra partiyi toparlayacak, parti otoritesini temsil edecek yeni bir isim düşünen yoktu. Anlaşılacağı gibi, durumun ciddiyeti fark edilmişti. Ancak konuşulanlar önceden düşünülmüş, net öneriler olmadığı için, o anın telaşıyla uçuşan düşüncelerdi. Yüksek sesle düşünülüyordu dersek daha doğru olur. İsmail Bilen'den bu durumu saptayarak gerekli adımı atması bekleniyordu. Neydi bu gerekli adım? Doğrusu net bir yanıt verildiğini hatırlamıyorum.

Tutuklanmalar konusunda ilk bilgileri kesinleştiren belgeler elde değildi. Polisteki tutum, örgütlerdeki önlemler, tutuklanmalardaki bilgilerin karşılaştırılması gibi zaman isteyen bir çalışmaya ihtiyaç vardı. Hepimiz olayların içinden gelen, olayları yaşayan kişilerdik. Bu açıdan her birimizin kendine göre bir değerlendirmesi ve buna göre de yargısı vardı. Ancak bu derece önemli bir durumda, sonuca varabilmek için, ciddi bir çalışma gerektiği de kesindi.

Sohbetler yapıldıkça bu gereksinim kendini göstermeye, öfke yerini sağduyuya bırakmaya başlayacaktı. MK toplantısına yaklaştığımız günlerde üzerimizdeki gerginliğin ve öfkeli ruh halinin yerini sükûnet ve sağduyuya bıraktığını söylemeliyim. Elbette her şey net değildi. Ne ki, sorunların çözümü için kararlı, bilinçli bir çabaya ve sabra ihtiyaç duyuluyordu.

Toplantının yapılmasına yakın günlerdi. Aydın Meriç de kaldığımız yere geliyordu. "Yoldaş sana bir şey söylemek istiyorum" dedi. "Buyur" dedim.

"Ben yanlış yaptım" dedi. Kestirmeden söylemişti. "Herkes hata yapar, yoldaş" diye cevap verdim. "Hayır, beni anlamadın, ben hata yaptım. Şimdiki aklım olsa yapmazdım. Düzeltmek için ne lazımsa varım" dedi. "Evet, dinliyorum" dedim ve konuşmasını sürdürmesini bekledim. Aydın Meriç "Söyleyeceğim bu" dedi ve ayrılıp gitti. Arkasından baktım. "Ne yapmak istiyor" diye kendime sordum. Yaptığı yanlışlardan parti büyük zarar görmüştü. Parti içinde güven ortamının bozulmasında pay sahibiydi. Elbette söylemesi gereken şeyler vardı. Bunları PB'de, MK'da söylemeliydi.

MK toplantısı öncesi Genel Sekreter İsmail Bilen, her zaman yaptığı gibi etrafa moral veren bir tutum içindeydi. Şakalaşıyor, sorunların üstesinden gelineceğini söylüyordu. Mustafa Demir ve Ali Durak, MK üyeleriyle ilişkilerinde iki yabancı gibi duruyordu, mesafeli ve suskundu. Haklı olarak bu tutumları eleştiri alıyordu. Bu süre boyunca göremediğimiz PB üyeleri de oldu. Nabi Yağcı'yı, Veysi Sarısözen'i göremediğimizi hatırlıyorum.

Merkez Komite toplantısı bu kez alışılmışın dışında bir yerde, Bratislava'da[102] yapıldı. MK toplantısı öncesinde, PB üyelerinin sorunlarla ilgili bir fikir beyanı olmadı. İsmail Bilen genel sohbetler yaptı ve moral vermeye çalıştı. Aydın Meriç, Federal Almanya örgütünde problem yaşandığını ve örgüt sekreteri ve MK üyesi Metin Gür'ün sorumluluklarının alındığını sohbet sırasında aktardı. Sorulan sorulara, "Mustafa Demir ve Ali Durak'ın işi" diye cevap veriyordu.

MK'nın önünde önemli sorunlar vardı. 12 Eylül darbesinden sonra, darbenin nitelendirilmesi konusunda tartışmalar vardı. Batı Avrupa örgütlerinin tutumu eleştiriliyordu. TKP MK adına yapılan açıklamalarda netlik yoktu ve eleştiriler bu noktada haklılık kazanıyordu. TKP, uğradığı tutuklanmalarla ağır darbe almıştı. Partide yönetim zaafı ortaya çıkmıştı. Bu konuda açık çözümleyici adımlar gerekiyordu. Toplantıdan sonra ülkeye dönüş nasıl sağlanacaktı?

Merkez Komitesi 1978'deki ilk toplantısını yirmi beş kişi olarak yapmıştı. 1979'da sayı yirmi üçe düştü. 1980'de MK'ye on yeni üye katıldı ve MK üye sayısı otuz üç oldu. Şimdi MK yirmi altı kişiyle toplanıyordu. Yedi eksik vardı. Bunlardan beşi –ki biri PB üyesi– (Aydan Bulutgil, Birol Başören, Çağatay Günel, Turgut Metin Öztürkoğlu, Ulvi Oğuz) tutuklanmış, Haluk Yurtsever partiden ayrılmıştı. MK'nın toplandığı günlerde Metin Gür'ün de partiden ayrıldığı öğrenildi.

---

102. Çekoslovakya Sosyalist Cumhuriyeti, bugünkü Çek ve Slovakya devletlerinin birliğinden oluşuyordu. Bratislava Slovakya'nın başkentiydi.

MK toplantısı bu koşullarda başladı. Toplantı açılışını TKP Genel Sekreteri İsmail Bilen ve PB üyesi Nabi Yağcı yan yana oturarak birlikte yaptılar.

Rejimin Karakteri Sorunu

Toplantı üç gün sürdü. PB, MK toplantısına önemli bir hazırlıkla gelmişti. Geniş tartışılan konulardan biri, 12 Eylül askeri rejiminin nitelendirilmesi oldu. Hatırlayabildiğim, iki farklı değerlendirme vardı. Askeri rejimi faşist olarak niteleyen arkadaşlar vardı. Bu nitelemeyi yapanlardan anımsayabildiklerim Aydın Meriç, Erdal Talu ve Gönül Dinçer'di. Bir diğer değerlendirme ise, askeri diktatörlük nitelemesiydi. Bu nitelemeyi doğru bulanlardan biriydim ve bugün de yanlış olmadığını düşünüyorum. Tüm MK üyeleri bu konuda görüş belirttiler. Birden fazla söz alıp konuşanlar çoğunluktaydı.

Konuşulanları tüm yönleriyle hatırlamak zor. Rejime karşı yürütülecek politika tartışıldı. Rejimin niteliği konusunda görüş belirten arkadaşlar, yürütülecek politika konusunda da görüş belirtiyorlardı. Tüm siyasi partiler kapatılmıştı. CHP, AP'nin, burjuva muhalefetinin dikkate alınması gerektiğini söyleyen arkadaşlar vardı. Askeri rejime karşı geniş bir kesimi dikkate alan, daha doğru bir ifadeyle askeri rejime karşı olan tüm güçleri dikkate alan bir politika tartışıldı. Bu fikri savunanlardan biri de bendim. Bu konuda farklı düşünceler de vardı, etraflı tartışılması istendi. Ağırlık askeri rejime karşı burjuva muhalefetin dikkate alınması fikrinin doğruluğu yönündeydi. Ne var ki; MK askeri rejim konusunda net değildi. Kesin şeyler söylemekten kaçınıyordu. Tutuklanmalar, parti içinde ortaya çıkan sorunlar MK'yı daha fazla meşgul ediyordu.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki süreçte, gelişmekte olan ülkelerde, ABD destekli askeri darbe örnekleri fazlaydı. Latin Amerika ve Uzak Doğu'da birçok örnek yaşanmıştı. Buralarda da, askeri rejimin nitelenmesi konusunda sonuçlanmayan tartışmalar yaşanmıştı. Kimi bu rejimlere faşist, kimi de askeri diktatörlük diyordu. Değişmeyen gerçek ise; bu rejimleri ABD istiyor ve destekliyordu. Ülkedeki büyük sermaye ve ABD'nin işbirliği ile ordu harekete geçiyordu.

Sakin düşünüldüğünde, askeri darbeye "faşist" ya da "askeri diktatörlük" demekten çok, ona karşı izlenecek politika önemliydi. MK sorunu tartıştı ve "askeri diktatörlük" nitelemesini benimsedi. Ne var ki, nedeni açık değildi. Cuntanın beş üyesi arasında yapılan ayrım ise durumu tam anlamıyla karıştırdı. Cunta üyeleri arasındaki farklılığın izahı hiç yoktu. Bu konuda yapılan MK açıkla-

masından sonra, sorulan sorulara yanıt vermekte zorlandığımızı hatırlıyorum.

Rejimin nitelendirilmesi konusundaki karışıklık uzun süre devam etti. Askeri diktatörlük, faşist diktatörlük tartışmaları parti kadroları arasında da sürdü. 1983'ün ikinci yarısında TKP "faşist" nitelemesini kullandı. TKP faşist diktatörlük nitelemesini kullanmaya başladıktan sonra da, parti yayınlarında askeri diktatörlük nitelemesini kullanmaya devam etti.

Solda (Kürt hareketi de içinde) tüm örgütler rejimi "faşist diktatörlük" olarak niteliyor ve bunu kurulacak ilişkilerde "vazgeçilmez" bir prensip sorunu da yapıyorlardı. Rejim konusunda, TKP'nin farklı niteleme yapması, solun bu tutumuyla karşılaşınca, diyalog ve işbirliği çabalarını olumsuz etkiliyordu. Bu konuda son bir söz; rejime karşı izlenecek politika noktasında sıkıntı hep devam etti. Tüm sol için geçerli. Rejime karşı belirlenmiş tutarlı bir politika izlenmemiş olmasındaki temel etken, askeri rejimin analizi ile ilgilidir. Rejim nitelemeleri sağlıklı bir analizin ürünü değildi. Onun için, rejim çözülme sürecini yaşarken, 1987'deki TBKP'nin (TİP–TKP birleşmesinin ardından başlayan yasallaşma girişimiyle) sürece müdahale çabasının dışında, tüm sol süreci izlemekle kalmış ve ortaya çıkan sonuçla yetinmiştir.

Parti Yönetiminde Değişiklik

1981 MK toplantısının önemini artıran konulardan biri, parti yönetimindeki değişiklik kararlarıydı. Değişikliğin başta geleni genel sekreterlik sorununda atılan adımdır. Genel Sekreter İsmail Bilen'in yaşı ve büyüyen hareketi yönetmede ortaya çıkan sıkıntı, İ. Bilen'den sonra kimin genel sekreter olacağı sorununu yaratıyordu. Bu sorun odaklı gruplaşma da yaşanmaya başlanmıştı. 12 Eylül'den sonra gelen tutuklanmaların ardından, bu sorunun yanıtı kaçınılmaz olmuştu. MK üyeleri isimlendirmese de herkes bunun farkındaydı.

Çözüm İsmail Bilen tarafından getiriliyordu: Yeni dönemde sorunların ağırlaştığı ifade ediliyor ve yardımcı genel sekreter öneriliyordu. Genel sekreter yardımcılığı değil, yardımcı genel sekreter. Bu çözüm İ. Bilen'i dikkate alan, genel sekreterlik değişikliği için geçiş formülüydü. PB bu kararı onay için MK'ya sunuyordu. Aranan isim bulunmuştu: PB üyesi ve Türkiye'deki örgüt işlerinden sorumlu Nabi Yağcı.

MK, PB'nin aldığı karan onayladı. Diğer MK üyeleri nasıl anladı, ne hissetti bilemem. Belirlenen isimden dolayı da hem heyecanlanmış hem de sevinmiştim. Nabi Yağcı ile 1966'dan beri mücadele arkadaşıydık. Beraber TKP'yi aramış, TKP'de birlikte çalışmıştık. Yüreğine güveniyordum. Daha

önce İ. Bilen sonrasında nasıl bir görevlendirme olacağı üzerinde düşünmemiştim. Kendisinin böyle bir düşüncesinin olduğuna da tanık olmamıştım. Genel sekreterlik ağır bir yüktü. Pratik faaliyetteki özveri ve çaba böyle bir yükü kaldırmaya yetecek miydi? Düşündükçe kaygılandığımı söylemeliyim.[103] Her şeye rağmen bu adım, MK'da yeni bir dönemin habercisiydi. Bunu düşündükçe de daha çok çaba göstermek gerektiğini görüyordum.

Yönetimdeki ikinci değişiklik PB'deydi. Tutuklanmalardan sonra PB'nin takviyeye ihtiyacı vardı. Yönetim konusunda PB'den gelen ikinci öneri de buydu. İki yeni üye[104] öneriliyordu, Adil Demirci ve Orhan Yıldırım. MK bu öneriyi de onayladı.

Üçüncüsü, PB üyesi Aydın Meriç'in, merkezi Prag'da olan ve komünist partilerinin ortak yayını *Barış ve Sosyalizm Sorunları* Dergisi'nde TKP temsilcisi olarak görevlendirilmesi oldu. Bu öneri geldiğinde, Aydın Meriç'ten gelecek tepkiyi bekledim. Hiçbir tepki gelmedi. PB'nin kararını MK onayladı. Karar, MK çoğunluğu tarafından şaşırtıcı karşılanmamıştı. Aydın Meriç, PB'de etkili bir konumdaydı. Partinin ülkedeki faaliyetini yönetmişti, teknik alanın başındaydı ve Türkiye örgütleri ile parti merkezi arasındaki bağı kuran kişiydi. Görev değişikliği Aydın Meriç'in olup bitenden sorumlu görüldüğüne işaret ediyordu. Soruşturma gerektiren bir durumdu ve kesin karar için (gerekli bilgileri ve kanıtları toplayıp kesinleştirmek için) zamana ihtiyaç vardı. Tutuklanmalardan sonra MK üyelerinin yalnız İ. Bilen'i haberdar ederek dışarı çıkışı, Aydın Meriç'e açık bir güvensizlik mesajıydı. Kendi adıma bu noktada adım atılması gerektiğine inanıyordum. Bu açıdan da PB'den gelen önerileri onaylarken, yeni dönem için umutlandığımı da söylemeliyim.

Diğer bir önemli karar da; genel sekreter, partinin yeniden örgütlenmesi için MK'ya yeni üye alabilmek için yetki isteğiydi. MK'ya en fazla altı üye alma yetkisi genel sekreter ve yardımcı genel sekretere veriliyordu. Alınacak üyeler, toplantılara katılmayacak, genel sekreter ve yardımcı genel sekreterin dışında kimsenin tanımadığı "gizli MK üyeleri" olacaktı. MK, öneriyi onayladı ve genel sekreterliğe ihtiyaç duyulan yetkiyi verdi.

MK bürolarının yeniden organize edilmesi, MK Örgüt Bürosu ve parti kadro komisyonunun kurulması kararları da alındı.

---

103. 5. Kongre'ye kadar da bu kaygının sürdüğünü söyleyebilirim. Zaman zaman düşüncemi paylaştığım Sıtkı Coşkun bugün hayatta değil. Doğrusu o benden daha iyimserdi.

104. Öneride, açık isim zikredilmedi. Sayı olarak ifade edildi. Ne ki kimler olduğu hemen duyuldu.

Önemli bir konu da Türkiye'ye dönüştü. MK üyelerinin tümü dışarı çıkmıştı. MK toplantısının ardından ülkeye dönüş zorunluydu. Bunun nasıl olacağını planlamak ve kimlerin döneceği, kaç kişi olacağı, vb. konularında karar vermek için PB yetki istedi. Ülkeden alınacak yeni bilgilere göre, daha detaylı değerlendirme gerektiren bir konuydu. MK, dönüşün örgütlenmesi, sayısı ve planlaması konusunda PB'ye yetki verdi.

Federal Almanya örgütünde sorun çıkmıştı. MK üyesi, Federal Almanya örgüt sekreteri Metin Gür hakkında PB'nin aldığı karar, MK tarafından onaylandı. PB, Metin Gür'ü ve Federal Almanya yöre komitesini görevden almış, *Kurtuluş* Gazetesi'nin başına geçmesine karar vermişti. Karar Metin Gür'e iletildikten sonra, Gür başına buyruk davranmış, partiyle bağını kesmişti. Sağlıklı bir bilgilendirme olmadı, etraflı bir tartışma da hatırlamıyorum.

Ülkede darbe olmuştu. Partiye yönelik geniş tutuklanmaların başladığı, işkencede parti üyelerinin (Ahmet Hilmi Feyzioğlu) hayatını kaybettiği ve yurtdışına politik göçün başladığı bir ortamda, böyle bir sorunun ortaya çıkmasını anlamak zordu.

Sonuç olarak, 1981 MK toplantısında önemli kararlar alındı. Ülke pratiğinden gelen kadrolar, karar mekanizmasında etkin oldular. Darbe alan ve kan kaybına uğrayan partinin, gericilik koşullarında yeniden örgütlenmesi gerekliliğine yanıt olarak genel sekreterliğe "gizli MK" üyeleri için yetki verdi.

Örgütsel konularda önemli kararlar alan MK, rejimin nitelendirilmesi ve yürütülecek politika konusunda net bir tutum alamadı. Bu önemli noktada, partinin yetersizliği bir kez daha ortaya çıkıyordu.

İleride de TKP zaman zaman değişen bir çizgi izleyecekti. Bunun nedeni de askeri rejimin doğru analiz edilememesidir. Rejime "faşist" diyenler sorunu yanıtladıklarını sanıyordu. Halbuki rejim nitelemeleri sağlıklı bir analizin ürünü değildi. Hazır kalıpların tekrarına dayanıyordu. Böyle olunca, solda kavramlar üzerine sonuçlanmayan tartışmalar ve izahı olmayan ayrılıklar sürüp gidiyordu. TKP bu şablonu aşmayı denedi. Ne ki, uzun zaman netleşmiş bir politika belirleyemedi. O da askeri darbenin hedefini göremedi. Tereddütler yaşadı.

TKP MK 1981 toplantısı bu çalışmalarla sonuçlandı. Bratislava'dan Berlin'e döndük. Her zaman kaldığımız parti misafirhanesine geldik.

Tercüman Gazetesi'nin Antikomünist Kampanyası

1981 Ağustosu'nun ilk günlerindeydi; günlük gazeteler geldi. *Tercüman* Gazetesi, TKP tutuklanmalarını tefrika yapmış, baş sayfadan TKP Merkez Komitesi üyelerinin listesini veriyordu. Yakalanan yönetici kadroların ifade-

lerine dayandırılarak, geniş açıklamalar yapılıyordu. Yayında, Aydan Bulutgil'in ifadesi öne çıkarılıyordu. Açıklanan MK üye listesinde, birkaç isim dışında MK üyeleri hakkındaki bilgiler doğruydu. İki üç MK üyesinin gerçek kimlikleri konusunda ise bilgi yoktu. Bunlar, Adil Demirci, Ömer Ağın ve Cihan Şenoğuz'du.

Tercüman Gazetesi'ndeki yayının, komünist partisine karşı moral üstünlük sağlama amaçlı olduğu açıktı. Polis, komünist partisine karşı nasıl başarılı bir operasyon yürüttüğünü, yönetici kadroların ifadelerine dayandırarak, partinin ne kadar "zayıf ve güvenilmez" olduğunu anlatmaya çalışıyordu. Ancak, bu antikomünist yayında, polisin bir zaafı da hissediliyordu. Polis, TKP'nin ülkedeki yönetici kadrosunu elinin altında sanmış, harekete geçtiği anda hepsini toplayacağını düşünmüştü. Polis bu hedefine ulaşamamıştı. *Tercüman* Gazetesi'nin yayınında, polisin ulaşamadığı örgütlerin ve yönetici kadroların durumu ise soru işaretiydi. Gazete yayınında polis, TKP yöneticilerinin dışarı "kaçtıklarından şüpheleniliyor" diyor, aranan kişilerin hâlâ ülkede olabileceğini de göz ardı etmiyordu.

O günleri yaşayanlar, her şeye rağmen bu tür yayınların etkili olduğunu hatırlar. Sol örgütler konusunda çıkan haberler doğru yanlış ayırt edilmeden fazlasıyla yıpratıcı etki yapıyordu. TKP hakkındaki bu yayın da böyleydi.[105] O günleri bütün sıcaklığıyla yaşayan bizlerin, gazete yayınındaki çarpıtmaları, yayının amacını anlamamıza rağmen etkilendiğimizi söylemeliyim. Herkesin canının fazlasıyla sıkıldığını, düşüncelere daldığını bugün gibi hatırlıyorum.

İşçinin Sesi, bu yayını TKP'ye karşı mücadelenin aracı yaptı. PB üyesi Aydan Bulutgil'in "çözüldüğü"nü ilan etti. TKP yönetiminin Bulutgil hakkında sustuğunu, "oportünistler"in polise direnmeyenleri partide tuttuğunu sıralayıp, saldırıyı sürdürdü.

Dünün ayrılıklarına takılanlar, böylesi zor günde dayanışma yerine, kimin ne kadar kayıp verdiği ile ilgileniyordu. İşte Tercüman'ın yayını bunlar için aranılan malzemeydi. Farkında olmadan karşı propagandanın etki alanına giriyorlardı. Bu da soldaki kavganın yarattığı deformasyonun boyutunu göstermesi açısından düşündürücü olsa gerekir. O günlerde, psikolojik savaşın moral üstünlüğü darbecilerdeydi.

---

105. 1982 yılında İsveç'e iltica ederken, Stockholm Havaalanı polisinde, Kürt gruplardan birinde bir dönem birinci adam olarak sorumluluk alan bir arkadaşla tanıştım. Kim olduğumu anlayınca ilk söylediği, tutuklanmalarla ilgili *Tercüman* Gazetesi'nin yayınıydı. Bu Kürt kardeşimin ilk söylediği "Vallahi polis TKP'yi ne güzel çözdü, değil mi?" oldu. Hani rakip kaleye gol atınca taraftar sevinir ya. Bu arkadaşımız da, rakibe atılmış gol misali, sevinerek söylemişti.

TKP'de yönetim değişikliği zor bir ortamda olmuştu. Parti örgütleri polis saldırısı altındaydı. Sendikalar, dernekler kapatılmış, yığın bağları daralmıştı. Soldaki iç kavga, sol arasındaki ilişkilerde derin yaralar açmıştı. TKP soldaki kavgada yıpranmış, iç sorunlarla yüz yüze bir parti durumundaydı. Bu durum partinin yanlış yönetilmesinin, yanlış politikalar izlenmesinin ürünüydü. TKP'nin 1973 sonrasında yeniden örgütlenmesinde söz ve karar sahibi olan yönetim, deyim yerindeyse, çökmüştü.

TKP 1981 MK Plenumu'nun sonuçları durumu değiştirebilecek miydi? Ülke pratiğinden gelen kadroların sorumluluk almaları, yeni bir başlangıç demekti. Partinin yeniden toparlanması, soldaki ilişkilerin yeni bir anlayışla ele alınması, partide merkezi düşünsel faaliyetin yetkinleştirilmesi gibi hayati sorunlarımız vardı. Bu önemli sorunlarla baş etmek zorundaydık. Zor günlere bir yolculuk başlamıştı. Yürüyüp görecektik.

Ülkeye Dönen Yöneticiler

PB, MK toplantısından sonra, ülkeye dönüş ve yeni işbölümü konularında yaptığı çalışmayı sonuçlandırdı. Dönüş için üç isim belirlenmişti. Adil Demirci, Cihan Şenoğuz ve Ömer Ağın. O gün yapılan değerlendirme, dönüş için tüm risklere rağmen, durumlarının daha uygun olduğu yönündeydi. Polisin herkes gibi onlar hakkında da bilgi sahibi olduğu varsayımından hareketle yola çıkıyorlardı.

Ülkeye dönenlerin yapmaları gereken iş, güvenli yeni yapılar oluşturmaktı. O koşullarda dönüş büyük bir riskti. Her şeye karşın risk almak gerekiyordu. Dönenlerin üstlendikleri sorumluluk ağır ve tehlikeliydi. Kafa ve moral olarak buna hazır olmak gerekiyordu. PB yeni işbölümünü planlarken bunu dikkate almış olmalıydı.

Yeni işbölümünü ve dönecek arkadaşlarla ilgili bilgiyi, Yardımcı Genel Sekreter Nabi Yağcı'dan aldım.[106] Daha sonra Adil Demirci ile konuştuk. Teklif Adil Demirci'den gelmişti. Ülkeye dönüyordu. Doğu ve Güneydoğu yöre örgütü ve kadrolar konusunda bilgi almak, yapılacaklar konusunda

106. Dönecek arkadaşlarla ilgili bir noktadaki kaygımı, o gün, ilk Nabi Yağcı ile paylaştım. Bu, Ömer Ağın'ın durumuydu. 1980 MK toplantısından sonra on ay boyunca (bu arada 12 Eylül darbesi olmuştu) hiçbir önlem almadan İstanbul'da beklemişti. Gözlemim, dönüş için hazır olmadığı yönündeydi. Birkaç ay içinde ilişkilerini bölgeden birine devredip dışarı çıkmalıydı. Uzun süre kalması tehlikeyi artırırdı.

düşüncemi öğrenmek istemişti. Bölge ve bölgedeki konular üzerine geniş olarak konuştuk. Bildiklerimi aktardım. Birlikte çalışabileceği kadrolar konusunda önerilerde bulundum. Ömer Ağın konusundaki kaygımı ilettim. Ülkede uzun kalmamasının önemli olduğunu, ilişkileri devrettikten sonra dışarı çıkarılmasının doğru olduğuna dair düşüncemi de söyledim. Ömer Ağın'la da konuştum, bölgedeki düzenlemeyi kısa sürede tamamlayıp dışarı çıkmasının doğru olduğunu anlattım.

Ülkeye dönecek arkadaşlarla vedalaşmamızda duygu yoğunlukları yaşadık. Herkes onları düşünüyordu. Başarabilecekler miydi? Başlarına bir bela gelmeden aldıkları işi tamamlayabilecekler miydi? Uzun zaman kaygı içinde onlardan gelecek haberleri bekledik.

Avrupa'daki Görev Dağılımı

Yurtdışında kalmalarına karar verilen MK üyelerinden Batı Avrupa'ya ilk çıkanlar; Mehmet Karaca, Ahmet Muhtar Sökücü ve Cemal Kıral oldu. MK toplantısından sonra, PB'nin işbölümünü ve ülkeye dönüşü planlamasının ardından bu üç MK üyesi Batı Avrupa'ya geçti. Mehmet Karaca ve Ahmet Muhtar Sökücü Fransa'ya, Cemal Kıral Yunanistan'a iltica ettiler. Bu sırada, Maden–İş ve Bank–Sen'in yönetici kadroları da İsveç, Almanya ve Hollanda'ya iltica için Batı'ya çıktılar.

Batı Avrupa'ya bu ilk çıkışların bir amacı vardı. DİSK ve bağlı sendikaların yönetici ve işyeri temsilcileri tutuklanmıştı. Sendika ve dernekler kapatılmıştı. Avrupa'da yürütülecek bir kampanya ile oluşturulacak bir dayanışma hareketine, askeri darbeye karşı demokratik hak ve özgürlükleri savunan muhalif bir sese ihtiyaç vardı.

Maden–İş ve Bank–Sen yöneticileri bu muhalefetin örgütlenmesinde etkin olabilecek konumdaydılar. Yasal örgütlerin seçilmiş yöneticileriydiler ve hiçbir yasadışı eylemleri yoktu. Buna karşın sendikaları kapatılmış, onlar aranmaya başlanmış, arkadaşları ise tutuklanmıştı. MK üyelerinden Mehmet Karaca bu çalışmanın sorumlusu olarak Fransa'ya gidiyordu. Karaca, Maden–İş Sendikası Genel Başkanı'ydı, bir dönem DİSK Genel Sekreterliği yapmıştı. Türkiye'deki askeri darbeye karşı demokratik muhalefet, Fransa'dan organize edilecekti.

Sıtkı Coşkun, Erdal Talu ve Orhan Yıldırım ise Demokratik Almanya'da bekleyeceklerdi. Yapacakları iş ve yaşayacakları ülke konusunda henüz karar verilmemişti. Sıtkı Coşkun, Erdal Talu ve Orhan Yıldırım MK toplantısın-

da kararlaştırılan Örgüt Bürosu için düşünülüyordu. Ne ki, henüz kesinleşmiş bir durum yoktu. Bir dönem bu belirsizlik devam edecek ve bu arkadaşlar DDR'da beklemek durumunda kalacaklardı.

Nabi, dönüşler ve yeni işbölümü konusunda bilgilendirirken, Leipzig'e yerleşeceğimi söyledi. PB, kadro komisyonu üyelerinin isimlerini belirlemişti. PB üyesi Mustafa Demir'in sorumluluğunda, PB üyesi Alp Otman ve ben, kadro komisyonunda birlikte çalışacaktık. Komisyonun ilk yapması gereken iş, parti merkezindeki arşivi düzenlemek, parti üyelerinin dökümünü yapmak ve haklarındaki tüm bilgileri arşivlemek olacaktı. Parti kadrolarının tüm özellikleriyle tanınmasına imkân yaratılacaktı. Örgüt Bürosu oluşturulduktan sonra iki komisyonun birlikte çalışması öngörülüyordu. Henüz yeni atılan bir adımdı, partide örgüt ve kadro çalışmalarının merkezi bir planlamaya dayandırılması düşünülüyordu. Genel Sekreterin çalışmasına yardımcı olacak bir MK üyesine de ihtiyaç vardı. Bu amaçla Leipzig'e gidecektim.

Konuşmamızda, MK üyelerinin eğitimi ve partide sağlıklı bir işbölümünün gerekliliği gibi önemli konuları da konuştuk. Daha doğrusu, Nabi anlattı, ben dinledim. Teorik konularda partide yetersizlikler vardı. 1973 atılım sürecinin her safhasında bu eksiklik hissedilmişti. Bu eksiklik (en son, rejimin nitelendirilmesi ve yürütülecek politika konusunda olduğu gibi) her adımda partinin önüne çıkıyordu. Nabi, MK üyelerini belirli periyotlarla eğitime göndermek için gerekli planlamanın yapılacağını söyledi. Nabi ile bu konuşmamızda yeniden başlamanın heyecan ve kararlılığı vardı. Her yeni başlangıç gibi, iyi niyetle işe koyulma, eksiklikleri açık yüreklilikle ifade etme, işi planlama ve yeni hedefler belirleme çabası içindeydik. Ve doğal olarak da henüz netleşmemiş, kesin olmayan kimi konular da olacaktı. Hele yaşanan sorunları gördükten sonra bunun kaçınılmaz olduğunu anlamak da zor değildi.

Bu açıdan anlatılanları bütünüyle paylaştığım bu görüşme bugün gibi aklımda. Yurtdışında kalma kararının resmen iletildiğinde içimin daraldığını, üzerime çöken ağırlığı fark eden Nabi "Ne oldu, bunu tahmin etmen gerekiyordu" deyince; "Tahmin ediyordum ama yine de insan bir tuhaf hissediyor kendisini" diye yanıtlamıştım.

Görüşmenin sonunda Nabi, Leipzig'e gelmeden önce 20 gün için Çekoslovakya'ya gideceğimi de söyledi. Gönül Dinçer'le birlikte dinlenmeye gidecektik. Çekoslovakya'dan dönünceye kadar da ev sorunu çözülecekti. DDR partisine gerekli başvuru yapılmıştı. Gönül Dinçer'le Slovakya'ya gittik. 2.000 metre yükseklikteki Tatra Dağlarına çıktık. Sonbaharın başıydı, Eylüldü. Pingpong maçları, orman yürüyüşleri yaptık. Sakin bir yirmi gün geçirdik.

Tatilden sonra Leipzig'e döndüm. Ev sorunum çözülmemişti. Gülay–

İrvem Keskinoğlu ailesinin evinde kaldım. Gülay ve İrvem, 1979'da Leipzig'e gelmişlerdi. Mücadele arkadaşlığımızın yanı sıra yılların dostluğu vardı. Tekrar karşılaşmak keyifliydi. Geleceğimi duymuşlar, ev sorununun çözülmediğini öğrenince, kendilerinde kalmamı onlar istemiş. Bir ay kadar bu iki kardeşimin evinde kaldım. Sonra, tek başına oturan Naci Sümeli'nin evine taşındım. Naci Sümeli'nin tek odası vardı. Leipzig'de kaldığım süre boyunca birlikte kaldık. Hiçbir sorun yaşamadım. Naci, ev işlerinde hem becerikli, hem de uyumluydu.

TKP'nin merkezi faaliyeti Leipzig'den yürütülüyordu. Genel Sekreter, TKP Merkez yayın organı *Atılım* redaksiyonu, *Bizim Radyo* ve *TKP'nin Sesi* Radyolarının çalışanları ve Leipzig'de görevi olan politbüro üyeleri buradaydı. TKP kolektifinin Leipzig'deki yaşamları zordu. Büyük özveri isteyen kapalı bir yaşamı göze almak gerekiyordu. Çevreden kimseyle ilişki kurmamaları gerekiyordu. Buna aynı apartmandaki komşuları da dâhildi. Birlikte çalıştıkları kolektifin üyeleri dışında kimseyle arkadaşlıkları yoktu. Ülkedeki yakınlarıyla sadece mektuplaşabilirlerdi. Aileleri onların nerede olduğunu bilmezdi. Mektuplaşma, Batı Avrupa ülkelerindeki bir adres üzerinden yapılıyordu. Leipzig'de, parti merkezinde çalışma heyecan vericiydi. İlk günlerin heyecanı yaşandıktan sonra tecrit yaşamının sıkıntıları da başlıyordu. O günkü iki kutuplu dünyada, soğuk savaş ortamının yarattığı gerilimin ürünüydü Leipzig'deki yaşam.

TKP'nin çalışma yeri iki katlı mütevazı bir binaydı. *Bizim Radyo* ve *TKP'nin Sesi* Radyosu çalışanları ile *Atılım* redaksiyonu üst kattaydı. Genel sekreterin ve partinin merkezi faaliyeti alt kattaydı. Politbüro toplantıları da bu katta yapılıyordu. Alt kata, bu bölümde görevli olanlar dışında girilemezdi.

TKP kolektifi sabah 9:00'da işyerinde oluyordu. Radyo yayınları için günlük toplantıda konular ve yorumları kaleme alacak arkadaşlar belirlenir, her konu üzerinde tartışılır, içeriği konusunda önerilerde bulunulurdu. Ana fikir belirlendikten sonra, kaleme alacaklar gönüllü ortaya çıkardı. *Atılım* redaksiyonu ayrı toplantı yapar. Radyo yayınları için tüm kolektif (genel sekreter, *Atılım* redaksiyonu ve tüm çalışanlar) toplantılarda yer alırdı.

Radyo yayınları için hazırlık öğleye kadar tamamlanır, öğleden sonra hazırlanan yorum ve haberler yayına girerdi. Kolektif öğle yemeğini işyerinde yerdi; bunun için her kolektif üyesi bir gün nöbetçi olarak mutfakta görev alırdı. Nöbetçi kişi bir gün önceden alışverişini kendisi yapardı. Kolektif üyeleri, hafta sonu tatillerinde birbirlerini ziyaret ederdi.

TKP'nin Leipzig'deki faaliyetini, *Bizim Radyo*'nun yayın hayatına girdiği 1957–58 yıllarında yurtdışındaki TKP üyeleri başlatmıştı. Nâzım Hikmet bir

dönem, *Bizim Radyo* çalışmalarına katılmış, Leipzig kolektifinin üyeleri arasında yer almış. 1973 atılım kararından sonra, Bulgaristan'dan Türk kökenli bir grup gelmiş. Haber spikerliği, Rusça'dan çeviri gibi konularda katkıda bulunuyorlardı. Benim karşılaştığımda üç aile, yani 6 kişi vardı. Leipzig'de olduğum dönemde, TKP kolektifi yirmi beş kişi civarındaydı.

Leipzig'de kaldığım süre boyunca sabah toplantılarına katıldım. Birkaç kez radyo yayınları için yorum, makale yazdım. Kolektifin isteği üzerine, Kürt sorunu ve Kürt hareketi konusunda gruba bilgi verdim. Kolektifin, Kürt sorununa fazlasıyla ilgi duyduğunu söylemeliyim. Uzun süren toplantıda, sorulan sorularla verimli bir bilgi alışverişi oldu.

Sorumluluk üstlendiğim alanda ise belirsizlik vardı. Kadro komisyonunun ilk dönem toplantılarında yapılacak işleri netleştirmeye çalıştık ve nereden başlayacağımızı tartıştık. Toplantıların yararlı olduğunu söylemeliyim. Ne var ki, iki önemli konuda sıkıntımız vardı. Komisyon sekreteri Mustafa Demir istekli değildi. Toplantılarda konuşulanlar konusunda hiçbir şey yapmıyordu. Bir anlamda, konuştuklarımız masada kalıyordu. İkinci sıkıntımız partinin üye dökümünü yapmak için ortada parti üye listesi ve üyelik başvuruları yoktu. Aydın Meriç, bu tür belgeleri partiye teslim etmemişti. Söylenenlere göre, orada burada ya kaybolmuş ya da yok edilmişlerdi. O günlerde, yaptığımız tahmini değerlendirmelere göre, TKP'nin 4–5 bin civarında üyesi vardı. Ancak elimizde bunu doğrulayacak materyal yoktu. Parti üye listesini çıkarmak, parti üyeleri konusunda gerekli bilgileri toplayıp arşivlemek için sıfırdan bir çalışma başlatmak gerekiyordu.

Batı Avrupa'daki örgütler için böyle bir çalışma bir iki haftada çözülecek bir işti. Zorluk, Türkiye'deki örgütlenmeyle ilgiliydi. Darbe sonrasında dağılan örgütler, partiden kopan üyeler üzerine yapılacak yeni bir çalışma, partinin durumunu bilmesi açısından da bir gereklilikti. Komisyon çalışmalarında konuştuğumuzda her konuda hemfikir oluyorduk. Sonrasında ise yapılan bir şey yoktu. Batı Avrupa örgütlerinin üye dökümü de getirilemiyordu.

O günün zor koşullarında, illegal faaliyette dikkat edilmesi gereken normlar konusunda bir çalışmaya giriştim. Kendi pratiğimizden yola çıkıyordum. 1981 TKP tutuklanmalarındaki yanlışlara dikkat çeken, ülkede faaliyet yürüten kadrolara yardımcı olacak bir çalışmaydı. Çalışmaya kendim karar vermiştim. 50–60 sayfalık, bir broşür olabilecek bir metin ortaya çıktı. Yardımcı Genel Sekreter Nabi Yağcı'ya bilgi verdim. Her gün bir aradaydık ve aynı mekânı paylaşıyorduk. Nabi broşürü okuduktan sonra, kadro komisyonunun çalışması olarak değerlendirmenin doğru olduğunu söyledi. Amacı örgütlere ulaştırmaktı. Broşür metnini komisyon toplantısına sun-

dum. Mustafa Demir okumak için aldı ve sonrasında metinden haber çıkmadı, metin kaybolmuştu. Bir politbüro üyesinin, sorumluluğunu üstlendiği komisyonun çalışmasını neden önlediğini anlayamıyordum.

M. Demir ve A. Durak ile Ülke Pratiğinden Gelenler Arasında Sorunlar

Leipzig'e gelip bu anlaşılmaz durumla karşılaştıktan sonra bazı gerçekler de ortaya çıkmaya başladı. Birlikte çalıştığınızda saklanamayacak kadar açık görünen bir durumdu. 1981 MK toplantısı, partideki sorunların çözümü konusunda kimi adımlar atmıştı. Bu, sorunların bütünüyle çözüldüğü anlamına gelmiyordu. PB'de kavga devam ediyordu.

Aslında, 1981 MK Plenumu'ndan önce PB'de yaşanan olaylar da var. Toplantı öncesi PB ile kardeş partiler arasında danışma görüşmeleri olduğunu toplantı sonrasında öğrendik. Nabi Yağcı ile ilgili öneri SBKP'den onay almış. PB'de bu görüşmelerden sonra adım atılabilmiş.

İsmail Bilen, PB toplantısında Nabi Yağcı'yı öneriyor. Mustafa Demir karşı çıkıyor ve aday oluyor. Nabi Yağcı çoğunluğun desteğini alıyor. Mustafa Demir ve Ali Durak yalnız kalıyor. Buraya kadar olanda bir problem yok. Eğer muhalefetinizi sürdürecekseniz, bunu MK toplantısına taşımak gerekirdi. Herkes içine sinmeyen konularda sorumluluk almama hakkına sahipti. Doğru olan tutum buydu.

Demir ve Durak, PB'de alınan kararı içine sindirmemelerine rağmen, sorunu MK toplantısına taşımadılar. İsmail Bilen, PB'nin önerisi olarak konuyu MK'nın onayına sunarken de susmuşlar, muhalefetlerini belirtmemişlerdi. Sonradan yapılan işbölümünde, Mustafa Demir kadro komisyonu sorumluluğunu da üstlenmişti. Şimdi komisyonun çalışmasını önlüyordu.

Ülke pratiğinden gelen kadrolarla dertleri neydi? Nabi Yağcı'yı neden reddediyorlardı? Askeri rejime karşı yürütülecek politika, soldaki ilişkileri iyileştirme, partinin yeniden toparlanması ve yürütülecek mücadele yöntemi konusunda farklı bir konseptleri mi vardı?

Üzülerek söylemeliyim ki sorun böylesine önemli bir görüş ayrılığına dayanmıyordu. Elbette kimi farklı algılamalar vardı. Örneğin, askeri rejime faşist denmediği için TKP'yi eleştirenlerin hâlâ sözünü ettiği bir konu var. *Kurtuluş* Gazetesi cuntanın başı Kenan Evren'in Bulgaristan ziyaretini olumlayarak, manşete çıkarmıştı. Bu yayının arkasında bu arkadaşlarımız vardı. *Kurtuluş* Gazetesi'nin tutumu 1981 MK toplantı öncesi ve toplantı sırasında, MK üyelerinden eleştiri almış, yayın onay görmemişti. Bunlar olurken,

yapılan işin doğruluğunu savunanı da hatırlamıyorum. Keşke sorunlara bakış konusunda farklı bir konsept olsaydı. Bugün bu farklı bakış açısını konuşur, kişisel beklentilere dayanan, böylesine sıkıcı bir konuyu dillendirmekten uzak olurduk.

Mustafa Demir ve Ali Durak, partiyle ve politik mücadeleyle yurtdışında tanışmışlardı. Ülkedeki gelişmelerin boyutu büyüyünce, yetmediklerini anlamak istememişlerdi. Onlara göre, ülkedekiler onlardan sonra partiye gelmişlerdi. "Sahip" onlardı. Ülke pratiği içinde yer alanlar, deyim yerindeyse "dağdan gelip bağdakini kovan"dı. Kendilerini "mülk sahibi" gibi hissediyorlar ve bundan kaynaklandığını düşündükleri haklarını (!) kullanıyor ve otorite tanımıyorlardı.

Demokratik Almanya'daki parti (SED) ile iki arkadaşımızın anlaşılmaz bir yakınlıkları vardı. TKP'nin merkezi faaliyeti bu ülkedeydi. Bu iki arkadaşımız, ülkede olup bitenler ve kadrolar konusunda SED'i yanlış bilgilendiriyorlardı. Parti içi eylemlerinde Batı Avrupa örgütlerini ve SED ile ilişkilerini kullanıyorlardı.

Ortaya çıkan bu durum karşısında İsmail Bilen ve Nabi Yağcı sabırla gerginlik yaratmamak için çaba gösterdi. PB üyeleri Alp Otman ve Veysi Sarısözen bu çabalara destek verdi. Kadro komisyonundaki tıkanma bu nedenle sakin karşılandı. 1981 MK Plenumu, yönetim değişikliği kararı ile karar mekanizmasında, ülke pratiğinden gelen kadroların önünü açmıştı. Ne var ki onlar da yurtdışına ve bu ülkelerdeki pratiğe yabancıydılar. 5. Kongre'ye kadar sürecek olan bu akıldışı muhalefet TKP'yi meşgul edecekti. Zor bir dönemdi. Günler ilerledikçe durumun vahameti görülecek, kayıplar ve bunun yarattığı yıpranmalarla yol alınacaktı.

12 Eylül askeri darbesinden sonra, TİP, TSİP ve Kürt hareketinin yönetici kadroları Batı Avrupa'ya çıkmıştı. TKP legal alanda öne çıkmış sendikal kadroları, 1981 yılının ikinci yarısında Batıya göndermişti. DİSK ve bağlı sendikaların, Barış Derneği gibi yasal kuruluşların yöneticileri tutuklanmıştı. Binlerce tutuklu ve işkencede hayatını kaybeden insanlar vardı. Bunu Avrupa kamuoyuna duyurmak, askeri rejime karşı demokrasi ve özgürlük isteyen muhalefetin göreviydi. Bunun için solda bir diyalog ve işbirliği gerekiyordu.

Partinin ülkede toparlanması için ilk adım atılmış, dönüş kararı alınmıştı. Batı Avrupa'da olup bitenlerden doğru bilgi almak, solda diyalog ve işbirliğini başlatmak için Veysi Sarısözen'in Batıya gidip gelmesine karar verildi. Veysi, daha önce Belçika'da oturma izni almıştı ve Belçika (politik göçmen) pasaportu sahibiydi. Veysi'nin Batı Avrupa'ya çıkışı yararlı oldu. TKP'nin Batı Avrupa örgütleri ve sol kesimden bilgiler gelmeye başladı.

Özel Eğitim

Kasım 1981'de Yardımcı Genel Sekreter Nabi Yağcı, üç aylık eğitime gideceğimi söyledi. İllegal koşullarda politik faaliyet yürüten partilerin deneyimlerini içeren, partinin örgütsel faaliyetine katkıda bulunacak özel bir eğitimdi. Sıtkı Coşkun, Erdal Talu, Orhan Yıldırım'la birlikte gidiyorduk. Adı geçen üç arkadaş Örgüt Bürosu için düşünülüyordu. Ben kadro komisyonundan gruba katılıyordum. Aslında üç arkadaşın üstlenecekleri sorumluluk belli olmadığı için beklemedeydiler. Yalnız başlarına, bir evde zaman geçiriyorlardı. Onlara göre ben şanslıydım. Leipzig kolektifinin içindeydim.

Grubumuzun sekreteri PB üyesi Orhan Yıldırım'dı. Moskova'da 1982 Şubatı'na kadar süren eğitim için dört yoldaş yola çıktık. Gittiğimiz yerin yabancısı değildik. Hepimiz daha önce bir eğitim dönemini burada geçirmiştik.

Ancak bu defaki biraz farklıydı. İçerik olarak özeldi. Kalacağımız yer de gözlerden ırak olacaktı. Havaalanında bizi karşılayanlardan tercüman Vladimir tanıdıktı. Daha önceki eğitimlerde aynı görevi üstlenmiş, sıcak, sevimli bir arkadaştı. Bizi, Moskova'nın merkezinde görkemli bir binaya[107] götürdü. Bize ayrılan dairede tüm ihtiyaçlarımız karşılanıyordu, eğitimi de orada yapıyorduk. Ders veren hocalar bulunduğumuz daireye geliyordu. Zorunlu olmadığı sürece dışarı çıkmamaya özen gösteriyorduk.

Eğitim programı, bizim mücadele koşullarımızı dikkate alarak hazırlanmıştı. Zor koşullarda politik faaliyet gösteren partiler için güvenlik sorunu önemliydi. Bu açıdan, polisin çalışma tarzı, eğitimi, kullandığı teknik malzeme ve polisin istihbarat çalışmaları konusunda uluslararası deneyim gibi konuları içeren bir dersimiz vardı. Bununla bağlantılı, benzer koşullarda mücadele etmiş Yunanistan, Portekiz ve Latin Amerika ülkeleri komünist partilerinin deneyleriyle ilgili bir ders daha vardı. Buna her ülke partisi konusunda bilgi sahibi ayrı ayrı hocalar geldi. Eğitim programı, askeri darbelerin amaçları, "faşist darbe", "askeri diktatörlük" tartışmaları; bu rejimlere karşı komünist partilerinin politikaları, geniş güçlerle işbirliği, demokrasi programının önemi, vb. gibi çok yönlü bir bilgilendirmeyi içeriyordu.

Bu eğitimin içinde kimi tekil konuları içeren bölümler de oldu. Örneğin, Türkiye'de kapitalizmin gelişmişlik düzeyi gibi. Bizim o günkü faaliyetimizde önemli bir yeri olan göçmen işçi sorunu üzerine de ayrıca bilgi aldık.

---

107. Bina, Stalin döneminin mimarisinin simgeleri olan Moskova'daki yedi binadan biriydi. Bu binalardan biri Dışişleri Bakanlığı binasıydı. Kalacağımız bina konut olarak kullanılıyordu.

Askeri rejime karşı mücadelede izlenecek politika ilgi alanımızdı. Latin Amerika ülkelerinde, Yunanistan'da olanları merak ediyorduk. Askeri rejimler konusunda farklı nitelemeler vardı. Latin Amerika deneyleri konusunda hoca her ülkedeki değerlendirmeleri ayrı ayrı aktardı. Portekiz deneyimini aktaran hoca "faşist" nitelemesini benimsiyordu. Bizim grupta da farklı değerlendirmeler devam etti. Erdal Talu "faşist" nitelemesini doğru buluyordu. Ben "askeri diktatörlük" nitelemesinden yanaydım. Kendi açımızdan bunu hocalarla da tartıştık. Aslında ortaya çıkan sonuç: İki niteleme de yapılıyordu. Değişmeyen, komünist partilerinin bu rejimlere karşı tüm muhalifleri dikkate alan bir politika izlediğine dair gerçekti. Askeri rejimden, burjuva demokrasisine geçişi sağlayacak bir programa sahip olmak önemliydi.

Bu eğitim sırasında Şarkiyat Enstitüsü'nü ziyaret ettik. Kirov adında Türkiye uzmanı bir hocayla sohbet ettik. Kirov, bize ders vermek için bulunduğumuz yere gelen hocalardan biriydi. Enstitü'de Kürt sorunu konusunda çalışma yürüten, Hasretyan ve Lazariev adında iki hocayla da Kürt sorunu üzerine uzun bir sohbetimiz oldu.

Üç aylık eğitim boyunca daireden dışarı pek çıkmadık. Kapalı yaşama rağmen grup içinde can sıkıcı bir şey yaşanmadı. Sıtkı Coşkun ve Orhan Yıldırım'la geçmişte beraber olmanın getirdiği yakınlığı yaşıyordum. Erdal Talu ile ikinci kez bir arada oluyordum. 1980'deki eğitimde birbirimizi tanıma imkânı bulmuştuk. Politik mücadeledeki yoldaşlığımız, dostluğa yol alıyordu.

Kendi aldıklarıma bakarak rahatlıkla söyleyebilirim ki, eğitimin amaca uygun bir işlevi oldu. Daha sonraki günlerde buradan aldıklarımdan fazlasıyla yararlandım. Bizden sonraki aylarda bu özel eğitime, sevgili Mustafa Hayrullahoğlu ve başka arkadaşlar da gidecekti.

Leipzig'e Dönüş

Eğitimden dönerken evime yerleşeceğimi düşünüyordum, ama düşündüğüm olmadı. Ev sorunu çözülmemişti. Böyle bir sorunu düşünecek ortam da yoktu. Partide herkes yapılacak işlerle fazlasıyla meşguldü. 1981 MK toplantısının ardından ülke ile bağ kurulmuş, partinin yeniden organize olması için hareket başlamıştı. Ülke örgütleriyle, yeni koşullara uygun bir çalışma yürütülüyordu. Örgütler yeni yapılanmaya yönelirken, kadroların eğitimi yeniden düzenleniyordu. Örneğin; sekiz aylık temel eğitimin dışında, üç aylık özel eğitim ve kimi alanlarda derinleşmek için 4–5 yıllık eğitimler örgütlenmeye başlanmıştı.

Askeri darbe dönemi, gericilik dönemi, hayal kırıklıklarının yaşandığı, sorunların karmaşık hale geldiği günlerdi. Yeniden düzenleme, eski ilişkilerin çözülmesi, yenilerin ortaya çıkması demekti. Bu aynı zamanda, çatışma ortamıydı. Parti tarafından yapılmış hatalar, yeninin kabul görmesi, her şey sorundu. Gericiliğin kişi hayatını tehdit eden baskısı, kişilerin değişen tercihleri, tüm bunlar birleşince, sorunlarla birlikte, depresif durumlar yaşamak kaçınılmaz oluyordu. TKP'nin ülke ve yurtdışı örgütlerinde bu durumun yansıttığı değişik sorunlar yaşanıyordu.

TKP Leipzig kolektifi de bu dalgalanmadan payını almıştı. Partideki sorunların yansıması olarak, Gönül Dinçer'in yürüttüğü bir muhalefet vardı. Dinçer, *Atılım* redaksiyonunda görevliydi. Radyo yayınlarına da katkı sağlıyordu.

Atılım redaksiyonunda, Sarısözen ile Dinçer arasında başlayan tartışma, kişisel uyumsuzluğa dönüşmüş, kolektifin ev ziyaretlerine kadar taşınmıştı. Buraya geldiğim günlerde, Nabi bilgilendirmişti. Sonrasında ise, herkesi rahatsız eden bir hal aldı. Politik konulardaki tartışmanın, inatlaşmaya dönüşmesi özel yaşamdaki ilişkilere yansıması sıkıcıydı. Leipzig'deki grubun çoğunluğu (Dinçer'in yanında yer alan bir–iki kişi dışında) Veysi Sarısözen'den etkileniyordu. Sarısözen PB üyesiydi. Gönül Dinçer'in tutumu "partiye karşı" bir hareket olarak algılanıyordu. Böylelikle Veysi'yi haklı çıkarıyordu. Doğrusu bu haksızlıktı. Ancak, önlemek kolay değildi. Çünkü bunda Gönül Dinçer'in de payı vardı. Aralarındaki tartışmada, karşılıklı ikna amacı görünmüyordu. İnatlaşmaya dönüşmüştü, kolektifi taraf olmaya itiyordu.

Nabi ile Dinçer'in durumunu konuşurken, Nabi olanlardan rahatsızlığını ifade etmiş, Dinçer'in hırpalanmaması için bir şeyler yapmak gerektiğini anlatmıştı. Kendisine "oturup konuşsan, birlikte çalışma isteğini anlatsan daha doğru olmaz mı?" diye söylemiştim. Yanıtı "bana da güvenmiyor, bu yanlış gidişi nasıl durdururuz bilemiyorum" olmuştu.

Bugün gibi hatırlıyorum, 1981 MK toplantısından sonraki konuşmalarımızda, üzerinde durduğumuz bir konu da, gruplaşmanın partide yarattığı tahribattı. Parti kadroları arasında güven kaybını önlemek; birbirine inanılan, güvenilen, birlikte yürünebilen bir parti ortamı yaratmak zorunluydu. Bu anlayışla, "kim kimin adamı" düşüncesini yıkmak gerekiyordu. Buna katkı yapabilecek isimleri konuşuyorduk. Gönül Dinçer bunlar arasındaydı. Partiye katkı yapacak biri olarak düşünülüyor ve önemseniyordu.

Gönül Dinçer, o güne kadar birlikte mücadele ettiği arkadaşlarına karşı, onarılmaz bir güven kaybı yaşıyordu. Leipzig'in kapalı ortamı yaşanan sorunları daha da derinleştiriyor, keskinleştiriyordu. Anlayabildiğim, tüm sorunların sorumlusu olarak birlikte çalıştığı, muhatap olduğu arkadaşlarını gö-

rüyordu. Birçok konuyu dikkat vermeye değer bulmuyordu. Mesela, 1981 tutuklanmalarında yapılan hatalar üzerinde durmuyordu. Bu konuda hoşgörüden yanaydı. Tutuklanmaların değerlendirilmesi ve alınması gereken tutum konusundaki anlayışı da böyleydi. Birçok açıdan bu sorunun aşılması zor görünüyordu. Ülke örgütlerinde de benzer sorunlar yaşanıyordu. Ankara'da "Devrimci Kanat" adında bir grup ortaya çıkmıştı. Kimi çalışma alanlarında parti ile ilgili kaygılar belirtiliyordu. Devrimci hareketin darbe yemesinin, gericiliğin egemen olmasının yarattığı bir travma yaşanıyordu.

Batı Avrupa Örgüt Sekreterleriyle Genişletilmiş Toplantı

12 Eylül 1980 askeri darbesinden sonra mücadele Batı Avrupa'ya kaymıştı. Türkiye'de demokrasi ve özgürlük mücadelesi veren muhalefetin merkezi, o gün Batı Avrupa'ydı. Bu açıdan, TKP Batı Avrupa örgütlerinin rolü artmıştı. Rejime karşı muhalefetin sesini duyurmada, ülkeyle dayanışmayı örgütlemede bu örgütlerin yapacağı birçok iş vardı.

Batı Avrupa örgütlerinin ülke ile dayanışma çalışmalarına desteği hayati önemdeydi. Onların desteği olmadan dayanışma faaliyetini yürütmek kolay değildi. Başlayan politik göçün gereği olarak, iltica sorunlarının çözümünde bu örgütler destek veriyorlardı. TKP örgütlerinin bulunduğu ülkelerde, göçmen örgütleri içindeki çalışmaların güçlendirilmesi gerekiyordu. Politbürodaki tıkanma, Ali Durak'ın başına buyruk, merkezi hiçe sayan tutumu, yapılacak işleri geciktiriyordu.

Durak ve Demir'in nedenleri belliydi. Batı Avrupa örgütlerini tanımadan, yurtdışındaki durumu öğrenmeden hareket etmek yanlışa prim vermek olacaktı. Tahribatı önlemek için zamana ihtiyaç vardı. Partinin toparlanması, rejime karşı muhalefetin örgütlenmesi gerekiyordu. PB, tıkanıklığı aşmak için örgüt sekreterleriyle yüz yüze görüşme kararı aldı.

1982 Mart ayı diye hatırlıyorum. Batı Avrupa örgütleriyle görüşmeler yapıldı. PB'nin aldığı karar gereği görüşmeyi, Genel Sekreter İsmail Bilen, Yardımcı Genel Sekreter Nabi Yağcı ve kadro komisyonu yapacaktı. Daha sonra bu görüşme PB'de değerlendirilecekti.

TKP'nin Batı Avrupa'da; Federal Almanya, Batı Berlin, Fransa, Belçika, Hollanda'da örgütleri ve İsveç'te[108] bir temsilcisi vardı. Bunların hepsi toplantıya çağrılıydı. Toplantı, Berlin'deki parti misafirhanesinde yapıldı.

---

108. O tarihte İsveç'te dört parti üyesi bulunuyordu.

Fransa, Belçika ve Hollanda örgütleriyle görüşme yapabildik. Batı Berlin Örgüt Sekreteri toplantıya gelmedi. Nedeni konusunda sağlıklı bir bilgi de yoktu. İsveç'teki temsilci de bir toplantıya katılamayacağı haberini iletmişti. Kadro Komisyonu Sekreteri ve PB üyesi Mustafa Demir de aynı binada bulunmasına karşın toplantıya katılmadı.

Federal Almanya Örgüt Sekreteri Ali Söylemezoğlu, ortak toplantıya katılmadı. İsmail Bilen ve Nabi Yağcı ile görüştü. Nabi, İ. Bilen'in yanından geldi ve Federal Almanya Örgüt Sekreterinin genişletilmiş tolantıya katılmayacağı konusunda bilgi verdi. Söylemezoğlu, görüşmede Ali Durak'ın da toplantıya katılması gerektiğini söylemişti.

Fransa Örgütünün Sekreteri MK üyesi Feridun Aksın'dı[109]. 1960'lı yıllarda İstanbul'da TİP Beyoğlu İlçesinde politik faaliyetlere katılmıştı. Fransa örgütü konusunda bilgi verdi. İşçi kesiminde legal bir dernek ve aktif bir parti örgütleri vardı. Paris ve Strazburg'da aktiflerdi. Üniversite mezunu ve işçi kökenlilerden oluşan bir kadroya sahiptiler. Fransız Komünist Partisi ile işbirliği içinde çalışıyorlardı. Feridun Aksın'ın partiyle bir sorunu yoktu. Olup bitenin farkındaydı ve bunun sıkıntısını hissediyordu.

Belçika Örgütü Sekreteri Ali adında bir arkadaştı. Veysi Sarısözen ve Cihan Şenoğuz'la birlikte çalışmıştı. Partinin Belçika'da bir örgütü ve yönlendirdiği bir işçi derneği vardı. Örgütte bir daralma yaşanıyordu. 12 Eylül darbesinden sonraki süreçteki gelişmeler, partinin performansı onları olumsuz etkilemişti. Belçika örgüt sorumlusu arkadaş da partideki durumdan rahatsızdı. İyi niyetli birine benziyordu. Bu arkadaşımız, işlerin iyi gitmemesinden duyduğu rahatsızlığı, "yorgunum, bırakmak istiyorum" diye ifade etti. Gittikten sonra da partiden ayrıldı. Belçika örgütü dağıldı demek daha doğru olur sanırım. 5. Kongre'den sonra Belçika'ya yerleştirilen birkaç politik göçmenle burada var olmaya çalışıldı.

Hollanda Örgüt Sekreteri, Hollanda'ya göçmen işçi statüsüyle gelen, 1960'lı yılların TÖS üyesi bir arkadaştı. Hollanda'da öğretmenliğini sürdürüyordu. TKP'nin buradaki ilk üyesiydi. Eşi ve çocuğuyla, *Atılım* dağıtan, TKP'yi örgütlemek için ailesiyle birlikte ter dökmüş, sakin, nahif bir arkadaştı. Hollanda'da az sayıda parti üyesine dayanan parti örgütü, etkin bir işçi derneğini yönetiyordu. Hollanda örgüt sekreteri İlhan Hoca, çekingen ve kaygılıydı. Görüşme ilerledikçe kendini rahat hissetmeye başladı.

Feridun Aksın, İlhan Hoca üçümüz yemekte konuşmaya devam ediyor-

---

109. Sevgili Feridun Ağabey'i 2003 yılında kaybettik. Onu saygıyla anıyorum.

duk. İlhan Hoca konuşmanın bir yerinde, "yoldaş, nasıl olsa bizi görevden alacaksınız, parti nasıl istiyorsa öyle yaparız" dedi. İlhan Hoca'nın sözleri karşısında şaşırdım, "nereden çıkardın bunu" diye sordum. "Bizi buraya çağırmanızın nedeni bu değil mi?" dedi. Ali Durak toplantı konusunda bilgi verirken, örgüt sorumlularına görevden alınacaklarını söylemişti. Feridun Aksın da dikkatle dinliyordu. Toplantının açıklananın dışında bir amacı olmadığını tekrarladım. Partinin önünde duran devasa işler vardı. Batı Avrupa örgütlerinin oynayacağı rol önemliydi.

Belirtilen bu kaygıları arkadaşlara ilettim. Onlar da gerekli açıklamaları yaptılar. İlhan Hoca ve Feridun Aksın ülkelerine rahatlamış olarak döndüler.

1981 Tutuklanmaları Değerlendirmesi

Parti yönetimi, 1981 tutuklanmaları konusunu henüz sonuçlandırmamış, kesin bilgilerle değerlendirme yapmak istemişti. Gecikme ise tartışmalara yol açıyor, parti üyeleri, yapılacak değerlendirmeyi merakla beklerken muhalifler konuyu yıpratma amaçlı işliyorlardı.

Genel sekreterlik, 1981'de tutuklanan MK üyelerinin polis ifadelerinin geldiğini, okuyup, düşüncemi iletmemi istedi. Söz konusu olan, PB üyesi Aydan Bulutgil ile MK üyeleri; Birol Başören, Turgut Metin Öztürkoğlu, Çağatay Günel ve Ulvi Oğuz'un ifadeleriydi.

Turgut Metin Öztürkoğlu'nun durumu biliniyordu. Yakalanırken, polisin eline geçen belgeler her şeyi anlatıyordu. İki üç gün içinde, Güney Anadolu yöre örgütü çökertilmişti. Partinin hiçbir yazılı belge bulundurmama kararı hiçe sayılmış ve üyelerin direnme şansları yok edilmişti.

Çağatay Günel poliste zayıf davranmıştı. Direnen yoldaşlarının direncini kırmak için, polis Günel'den yardım almıştı.

Birol Başören, Mart 1981'de gözaltına alınmıştı. 1981 Mayıs başında ise operasyon başladı. Marmara örgütü 4–5 gün içinde çökertildi. Yöre Komitesi Sekreteri Ulvi Oğuz'du. Aydan Bulutgil'e bağlı çalışıyorlardı. Mayısın 20'sinden sonraki günlerde de Ulvi Oğuz yakalandı. Üçünün polis ifadeleri birbirini doğruluyordu. İlk yakalanan Birol Başören'di. Başören'in ifadesinde, 150–200 arasında isim vardı. Hâlbuki yöre komite üyesi olarak böylesine geniş bir bilgiye sahip olmaması gerekiyordu. Başören, yöre komite üyesi olarak bir bölgeden sorumluydu.

Aydan Bulutgil'in ifadesinde, Birol Başören'in ifadesindeki isimlerin dışında kimi isimler vardı. Ancak, Başören'in ifadesini doğruluyordu. Bulutgil,

ordu içinde çalışmadan sorumlu PB üyesi olduğunu da kabul ediyordu. Eldeki ifadeden, Bulutgil'in konuştuğu anlaşılıyordu. TKP'ye yönelik operasyon başladığında, uyarı için *TKP'nin Sesi Radyosu*'ndan Nâzım Hikmet'in şiirinin okunacağı bilgisi de ifadede vardı. Bilmemesi gereken başka bilgilerle birlikte Mustafa Hayrullahoğlu'nun[110] gerçek kimliği, Aydan Bulutgil'in polis ifadesinde yer alıyordu.

Ulvi Oğuz, Federal Almanya'dan 1978'de Türkiye'ye dönüş yapmış, Bursa bölgesine yerleşmiş ve Aydan Bulutgil'le birlikte çalışmaya başlamıştı. Daha sonra da yöre komite sekreteri olmuştu. Marmara bölgesine yönelik operasyonda, en son yakalanan yöneticiydi. Operasyondan 20 gün sonra yakalanmış, polisi, Sıtkı Coşkun'la randevusu olan eve getirmişti. Mayıs başında, partiye yönelik operasyonda, teknik aparatı dağıtmış eldeki pasaportları yok etmişti. MK üyelerinin dışarı çıkacağını bilmesine rağmen bunu yapmıştı. Aydan Bulutgil'le ilgili her işin içinde Ulvi Oğuz vardı. Polis ifadesi, Aydan Bulutgil'in ifadesini tamamlar mahiyetteydi. Yakalanmış son kişi olarak düşünüldüğünde, kendisinden önce yakalanmış Birol Başören ve Aydan Bulutgil'in söylediklerini kabul etmekten öte bir şey yaptığı görünmüyordu. Diğerlerinden farklı olarak, ifade metni içinde parti politikalarını savunuyordu. Örneğin Marmara Bölgesindeki çalışmalar konusunda bilgi verirken, ifade kesiliyor ve araya Ulusal Demokratik Cephe politikasının savunması giriyordu ve daha sonra bir diğer konu. Aslında bunun bir polis sorgusu olduğunu unutup, mahkeme salonunda, duruşma sırasında yapılan bir savunma olarak okuduğunuzda söylenecek bir şey olamazdı. Yazılı polis ifadesiydi. Bilinçli bir elin Ulvi Oğuz'un ifadesiyle oynadığı düşüncesiyle ifadede doğru olmayan bir şeyin varlığını hissederek kaygılandığımı hatırlıyorum.

İfadeler konusundaki düşüncelerimi Yardımcı Genel Sekreter Nabi Yağcı'ya anlattım: "1981'de tutuklanan MK üyeleri direnememişti, aklanacak bir durum yoktu. Tutuklanmalar konusunda ulaşan diğer bilgiler de bu durumu teyit ediyordu." Ulvi Oğuz'un ifadesiyle ilgili kaygımı da Nabi'ye aktardım. Nabi, "eldeki diğer bilgiler de polis ifadesinden kaynaklanan kaygıyı artırıyorsa da, söz konusu olan, parti içindeki polis faaliyeti ise sonuca varmak için yeterli değil" dedi. "Peki, sorun nasıl çözülecek" diye sormuştum. Nabi'nin yanıtı, "kardeş partilerden yardım almak gerekiyor" oldu. "İsmail Bilen SBKP'ye başvurdu. Onlar da yardımcı olacaklarını söylediler" diye anlattı. Genel Sekreter İsmail Bilen üzerinden yapılan girişimin sonucu beklenecekti.

---

110. M. Hayrullahoğlu, İstanbul il sekreteriydi, gerçek kimliğiyle tanınan biri değildi.

1982 MK Plenumu

1982 Mayısı'nın ilk haftasında TKP MK toplandı. Toplantı yine Çekoslovakya'da yapıldı. Oturumlar olarak üç gün, gidiş dönüşlerle beş gün sürdü. Toplantının gündeminde tutuklanmalar, askeri rejime karşı politik mücadelenin örgütlenmesi ve Batı Avrupa örgütlerinin faaliyeti gibi konular vardı.

Politbüro faaliyet raporu sunulduktan sonra konuşmalara geçildi. İlk bir iki konuşmacıdan sonra söz aldım. Tutuklanmalar konusunda düşüncelerimi açıklayarak, karar almak gerektiğini ilk ifade eden ben olmuştum. Benden önce söz alıp konuyu atlayan arkadaşlar da içinde, herkes düşüncesini açıkladı. Çoğunluk tutuklu MK üyelerinin, tutuklanmalardan önce gerekli önlemleri almadıkları ve poliste direnmedikleri için sorumluluklarını yerine getirmedikleri yönünde görüş belirtti. Aydın Meriç ve Gönül Dinçer farklı düşünüyordu. Bir karar alınmasını gerektirecek durum olmadığını söylediler. Ancak, mızrak çuvala sığmaz durumdaydı ve pek ısrarcı olamadılar.

1981 tutuklanmaları konusunda karar metni hazırlanıp tartışmaya sunuldu. Karar metninde yer alan "ihanete varan çözülmeler" ifadesi üzerine tartışma oldu. Aydın Meriç ve Gönül Dinçer buna da itiraz ettiler. Bu noktada birkaç arkadaş daha kaygısını belirtti. Bu nitelemenin ağır olduğuna inanıyorlardı. Kendi adıma, olup bitenden sonra, bu tür detayları pek önemsememiş, ifadeyi yanlış da bulmamıştım. Karar onaylandı, TKP MK 1981'de tutuklanan MK üyelerini sorumlu buldu. Tutuklu MK üyelerinin parti üyeliklerini askıya aldı.

Toplantıda tartışılan konulardan biri de askeri rejime karşı politik mücadelenin örgütlenmesiydi. Askeri rejimin yaptığı ilk işlerden biri 1961 Anayasası'nı iptal etmek olmuştu. Cuntacı generallere göre mevcut anayasa "halka bol geliyordu." Onlar için 1961 Anayasası fazla demokratikti. Bunun için yeni bir anayasa hazırlığı vardı. Hazırlanacak anayasa, 1982 Kasım ayında halkoyuna sunulacaktı. Askeri rejimin anayasa teklifine karşı, demokratik bir anayasa fikri üzerinde tartışıldı. Tartışma sonucunda, oybirliği ile 1961 Anayasası temelinde demokratik bir anayasa fikri benimsendi. Diğer sol gruplarla birlikte hareket edilmesi de karara bağlandı. Yaz aylarında, TKP PB üyesi Veysi Sarısözen bu konuda görev aldı. Köln'de, sol grupların da yer aldığı bir toplantıyla "demokratik anayasa" önerisi basına açıklandı. Bu eylem, 12 Eylül darbesinden sonra solun ilk sesi ve sol arasındaki diyalogun somut bir adımı oldu. Bunun yarattığı olumlu etki de yaşandı. Sol, askeri rejime karşı suskunluğunu bozdu. Ayrıca, askeri rejime karşı kampanyayı uluslararası platforma taşımak için tutuklularla dayanışma sorunu tartışıldı. DİSK ve

Barış Derneği davaları etrafında kampanyalar yürütülmesi fikri onay gördü. İlk etapta, DİSK davası etrafında bir kampanya başlayacaktı. TKP MK "52'lere Özgürlük" kampanyası kararı aldı. Kapatılan DİSK'in 52 yöneticisi tutukluydu ve haklarında dava açılmıştı. "52'lere Özgürlük" talebi, DİSK davası etrafında yürütülecek kampanyanın belgisi olarak benimsendi. Kampanyayı, Maden–İş ve Bank–Sen sendikalarının yöneticileri yürütecekti. Batı Avrupa örgütleri bu çalışmalara gerekli desteği verecekti.

1982'de toplanan TKP MK, demokratik anayasa, Türkiye ile dayanışma kampanyası kararlarıyla, askeri rejime karşı mücadeledeki tutumunu da belirliyordu. Yanlış hatırlamıyorsam, bu toplantıda tüm muhalefeti birleştiren, askeri rejimden burjuva demokrasisine geçiş perspektifli bir politika fikri ağırlık kazandı. MK toplantısında, askeri rejime karşı yürütülecek politika konusunda, hatırlayabildiğim bir fikir ayrılığı yaşanmadı.

1982 TKP MK toplantısında tartışılan konulardan biri de, Batı Avrupa örgütlerinin faaliyeti diye hatırlıyorum. Batı Avrupa'da, solda örgütlü, en dikkate değer güç TKP'ydi. Batı Berlin, Federal Almanya, Fransa, Belçika, Hollanda ve İsveç'e uzanan geniş bir alanda parti örgütleri ve bu örgütlerin yönettiği göçmen dernekleri vardı. TKP örgütleri, bulundukları ülkelerdeki komünist partileriyle ilişki kurma ve dayanışma içinde faaliyetlerini yürütme imkânına sahiptiler. Bu durum, onların etkin olma şansını artırıyordu.

MK toplantısındaki tartışmada Batı Avrupa'da yürütülecek dayanışma çalışmalarına, örgütlerin destek vermesinin gerekliliği tartışıldı. Merkezi Fransa'da olan ve MK üyesi Mehmet Karaca'nın sorumluluğunda yürütülen çalışmalara ikinci bir direktif beklemeden desteklenmeliydi. Ali Durak ve Mustafa Demir dayanışma çalışmalarının parti komiteleri tarafından yönetilmesi gerektiğini ileri sürüyorlardı. Onlara göre, Batı Avrupa örgütleri iki ayrı merkezden yönetilemezdi. Aslında söz konusu olan yönetme değildi. Örgütlerin önüne konulacak perspektifti. "Ülke ile dayanışma çalışmalarına destek verin" denilecekti. Her ülkede, dayanışma çalışmasını yürüten sorumlu isimler de belliydi. Bu isimlerle dayanışma içinde olmak, onların yürüteceği faaliyete destek olmaktı mesele. Bu da, dil bilen kadro, kamuoyunu etkileyecek politik çevrelerle diyalog ve zorunlu durumlarda parasal destekti. Bu arkadaşların anlamsız çabalarına karşın MK, örgütlerin dayanışma çalışmalarına destek vermesini karara bağladı.

1982 TKP MK toplantısı, Batı Avrupa örgütlerinin görevlerini ve faaliyetteki rolünü yeniden ifade etti. Plenumda tartışılan bir konu da göçmen işçi sorunu oldu. Batı Avrupa'daki bu kitlenin kalıcı olduğu vurgulandı. TKP'nin Türkiyeli göçmen kitlesine bakış açısı sorgulandı. TKP MK 1982 toplantısı ele aldığı konularda partinin tutumunu netleştirmişti.

Batı Avrupa'da Göçmenlik Yılları

1982 MK toplantısının olduğu günlerde Sıtkı Coşkun ve Erdal Talu'nun Batı'ya çıkacakları belli olmuştu. Şeyda Talu ve Ayşe Coşkun ülkeden gelmişlerdi, çıkış için DDR'da bekliyorlardı. Erdal, Hollanda'ya, Sıtkı İsveç'e iltica edecekti. Orhan Yıldırım'ın Batı'ya çıkışı düşünülmüyordu. Yapacağı iş henüz netleşmemişti. Orhan için sıkıntılı günler bir süre daha devam edecekti.[111]

Merkez Komite toplantısından döndükten birkaç gün sonraydı. Nabi "konuşalım" dedi. Nabi'nin tutumundan, önemli bir şey konuşacağımız belliydi. Oturduk. "Birsen geldi" dedi ve ekledi, "yalnız bir problem var." Birsen, Batı Berlin'e inmişti. MK toplantısı sırasında gelmiş, bir hafta kadar iz sürülmüş ve sonra ilişki kurulmuştu. Birsen'in yeri belirlendikten sonra, Batı Berlin'den Ahmet Kardam, eşimle ilk görüşmeyi yapmış, olay konusunda bilgi almıştı. Bundan sonra bana haber veriliyordu.

Olayın detaylan şöyleydi: Birsen, Türkiye'den otobüsle Viyana'ya geliyor. Oradan uçakla Doğu Berlin'e devam etmesi gerekiyor. Doğu Berlin'e sık uçak bulunmuyor. Belirlenen uçağı kaçırırsanız bir gün sonrasını beklemek durumundasınız. Türkiye'den yurtdışına çıkışta, 200 mark ya da 100 dolardan fazla para taşımanın yasak olduğu günler. Bir gün sonrayı beklemenin zorluğu ve zamanında yerine ulaşmanın telaşıyla yola devam etmek istiyor. Binmesi gereken uçakta yer bulamıyor. Frankfurt aktarmalı uçağa biniyor. Batı Almanya aktarmalı uçaklar, Doğu Berlin'e değil, Batı Berlin'deki havaalanına iniyor. Havaalanında beklerken durumu fark ediyor. Geri gönderilme tehlikesi yaşıyor, havaalanında çalışan Türk işçilerden biri eşime sahip çıkıyor. Birsen'i alıp evine götürüyor ve olması muhtemel sıkıntılardan kurtarıyor.

Birsen, Türkiye'ye telefon edip durumu bildiriyor. Birsen'i misafir eden aile,[112] onu alıp DDR'a geçiyor. Doğu Berlin'de birkaç kapı çalıyorlar, polise başvuruyorlar, durumu anlatıyorlar. DDR polisi oyalıyor. İşte bu sırada parti, Türkiye'den iletilen bilgi üzerine Birsen'le bağ kuruyor. Ahmet Kardam, eşimi Batı Berlin'deki partililerden birinin evine yerleştiriyor.

---

111. Orhan Yıldırım, daha sonra MK sekreterliğinde görev aldı. Parti merkezindeki örgütsel ve teknik bütün işleri yürütür hale geldi. Genel sekreter yardımcısı olarak çalıştı. Parti merkezinin Batı Avrupa'ya taşınmasından sonrası da dahil görev yaptı, Leipzig'den en son ayrılan yoldaşımız oldu.
112. Eşime sahip çıkıp yardımcı olan Sivaslı işçi kardeşim, Alevi kökenli. O günlerde bebek bekliyorlardı. Adını İbrahim koyacaklardı. O gün anne karnında gün sayan İbrahim bebek, bugün 24 yaşında olmalı. Bu aileyi ve eşimi misafir eden partili kardeşimi ve ailesini her zaman sevgiyle, minnetle anıyoruz.

Nabi bu bilgiyi aktardıktan sonra, "SED ile görüşmelerde pürüzler var, durumu tam bilmek istiyorlar" dedi. Nabi, SED'e PB üyesi Veysi Sarısözen'in, eşimle görüşeceğini ve sonra olayla ilgili tüm bilgileri sunacaklarını ve pürüzleri gidereceklerini söylemiş. Sorun çıkmayacağına inanıyordu. Doğrusu, herhangi bir sorun çıkması için neden de yoktu. İşin uzaması SED'in hassasiyetine bağlanıyordu.

Veysi Sarısözen, Batı Berlin'e geçip Birsen'le görüştü. SED'e bilgi verildi ama SED ile görüşmelerden sonuç alınamadı. SED yetkilileri, eşimi DDR'a alamayacaklarını ifade ediyorlardı. DDR'da kalması "güvenlik sorunu" sayılıyordu.

Bu konuda SED'in gerekçelerini akla uygun bulmamız mümkün değildi. 1981 MK Toplantısı kararlarına karşı sürdürülen kavganın arkasında, hiçbir tereddüde gerek bırakmayacak kadar açık biçimde SED duruyordu. Mustafa Demir ve Ali Durak'ın tutumunun arkasındaki destek belliydi. On ayı geçmişti, neredeyse bir yıl olacaktı, bana ev gösterilmemişti. O kadar derdimiz arasında ev verilmemesinin nedenini düşünecek durumda değildik. Kadro komisyonunun çalıştırılmamasını da önemsememiştik, aşarız diye düşünüyorduk. SED'in bu olaydaki tutumu ile benim Leipzig'e yerleşmem olanaksız hale geliyordu. Bu gelişmeden benim Leipzig'e gelmemi de istemediklerini anlıyorduk. Nabi Yağcı'ya olduğu kadar birlikte çalışacak kadroya da itiraz vardı. Kullanılan gerekçe ise akla uygun değildi.

İsmail Bilen, diyalogdan çözüm çıkmayınca, sorunu SED MK'ya taşımayı düşündü. İsmail Bilen'e durumun onların bilgisi dışında olamayacağı hatırlatıldı ve sorunu SED MK'ya taşıması önlendi.

Ne yapacağımızı Nabi ile konuştuk. Daha sonra, Veysi Sarısözen ve Alp Otman'ın da katıldığı bir görüşme yaptık. Arkadaşlar tutumumu sordular. "Alınacak karara uyarım," dedim. PB'nin vereceği karar belliydi. Benim Leipzig'den ayrılmam gerekiyordu. Ev sahibi, misafir kabul etmiyordu. PB'nin kararı belli oldu. Batı'ya çıkıyordum.

Gideceğim yer ve gelecek konusunda, Nabi ile etraflı bir görüşmemiz oldu. Kadro komisyonundaki sorumluluğum devam ediyordu. Ancak, bunun nasıl sürdürüleceği belirsizdi. Kadro çalışmasının parti merkezi dışında yapılması mümkün değildi. Aslında ikimiz de kadro komisyonundaki sorumluluğun sona erdiğinin bilincindeydik. Çekoslovakya'da bir parti okulu için çalışmalar vardı. Bu konudaki hazırlıklar tamamlandıktan sonra, okulun başına geçebileceğim de söylendi. Partinin önünde zor sorunlar vardı. Bir dizi sorun ve yapılması gereken bir o kadar da iş bekliyordu. Sol ve Kürt hareketi ile ilişki kurmak, askeri rejime karşı politik faaliyeti örgütlemek, sorunları aşmanın da yoluydu. Ve o anda yapılması gerekenlere yönelmek, önümüzdeki işleri ihmal etmemek gerekiyordu.

1981 MK toplantısında yapılan yönetim değişikliğinin ardından zorlu bir süreç başlamış, taşlar yerinden oynamıştı; yeniden yerine oturması kolay iş değildi. Aydın Meriç'in faaliyetinin yarattığı tahribatın boyutu belirsizken, Mustafa Demir ve Ali Durak muhalefet bayrağını açmıştı. Bir bölünmeye yol açacakları kaygısı, her geçen gün artıyordu. Böylesi bir bölünmeyi partinin kaldıracak hali yoktu. Bölünmeyi önlemek sabır işiydi. Böylesi zor bir dönemden geçiyorduk.

Batı Avrupa örgütlerinin yanlış bilgilendirilmeleri sonucunda, parti yönetimine karşı güven kaybı yaşanıyordu. Ülkeden gelen politik kadrolar konusunda da aynı algılama vardı. Batı Avrupa'ya çıkan MK üyelerinin bu konuda yapacakları önemliydi. Batı Avrupa'daki faaliyete katılmak, sol hareket ve Kürt hareketi ile işbirliğini geliştirmek için çaba göstermeliydik.

Batı'ya geçmek için hazırlanan Erdal'ın gideceği Hollanda'da, il komitesi statüsünde bir parti örgütü vardı. Erdal, Hollanda'ya gittikten sonra bu örgütün toparlanmasına katkıda bulundu. Daha sonra da, sol ile ilişkilerde sorumluluk aldı. Hollanda ve Belçika'daki örgütlerin çalışmalarını yönetti.

Sıtkı, İsveç'e yerleşecekti. Amaç, Kürt hareketi ile ilişki kurmaktı. Benim Leipzig'den ayrılmam gerekince, Sıtkı'nın İsveç yerine, Danimarka'ya yerleşmesine karar verildi. Danimarka'da parti örgütü yoktu. Politik göçmenlerin yerleşmesinden sonra, parti örgütü ortaya çıktı. Sıtkı, daha sonra MK Örgüt Bürosu sekreterliği görevini üstlenecekti. İlk çıkışta belirlenmiş bir sorumluluğu yerine getirmekten çok, yetişebileceği işlere yetişmeye çalıştı.

İsveç'e İltica

İsveç'e, Kürt hareketiyle ilişki kurmak amacıyla gittim. Kürt hareketinin yönetici kadroları İsveç'teydi. Kürt sorunu konusunda sorumluluğum ve İsveç'teki çalışmaları yürütmek için ilişkim MK sekreterliğiyle yürüdü. Ali Durak'la ilişkim olmadı. Bunu, Yardımcı Genel Sekreter Nabi Yağcı ile konuştuk. Bunun anlamı Ali Durak'ın, Batı Avrupa'daki çalışmalarda, sorumluluğunun sınırlandırılmasıydı. Yanılmıyorsam, Sıtkı'nın durumu da benimle benzerdi. Yeni örgütlerin ortaya çıktığı (bunlar politik göçmen kadrolardan oluşuyordu) yerlerde böyle bir yol izlendi. Erdal, Karaca, Ahmet Muhtar, Cemal Kıral bulundukları ülke örgütlerinin ilişkileri içinde yer aldılar.

Erdal ve Sıtkı, benden bir hafta, on gün önce Batı'ya çıktılar. Önce Batı Berlin'e geçtim. Eşimle görüşüp durumu anlattım. Eşim, benden bir hafta sonra gelecekti. 7 Haziran 1982'de İsveç'e gitmek üzere yola çıktım.

Stockholm Havaalanı'nda iltica başvurusundan önce pasaportumu yok ettim. Polisin eline geçmemesi gerekiyordu. Havaalanında üç gün kaldım. Gazetelerde, bizimle ilgili çıkan haberler yanımdaydı. İfademden sonra, onları da polise verdim. Sonra serbest kaldım. Bir hafta sonra, 14 Haziran 1982'de eşim geldi. Onu havaalanından aldık. İki saat poliste kaldı. Polis, gerekli işlemleri bitirince bıraktılar. Böylelikle Batı Avrupa maceramız başlamış oldu...

İltica başvurusunda bulunan herkese kalacak bir yer gösteriliyordu. Bu genellikle bir oteldi. Otelde bir müddet kaldıktan sonra, ev sorunu halledilirdi. İlticalar yoğunlaşınca kamplara göndermeye başladılar. Bir buçuk iki yıllık bir dönemde dil kurslarıyla iş hayatına hazırlık yaşanır. Bu süre içinde, kalacak yer kirası, yiyecek ve giyecek karşılığı, kişi başına belirlenmiş bir para yardımı yapılır. Oturma izni alamayan ise, gitmek istediği ülkeye gönderilir. Bu bilgiler, polisten çıktıktan sonra, sosyal yardım kuruluşuna uğrayıp kayıt yaptırdığınızda, sizinle muhatap olan görevli tarafından size anlatılır. Ne yapmanız gerektiği, hayatınızı yeniden düzenlerken, haklarınız ve imkânlar konusunda bilgilendirilirsiniz.

İsveç'teki TKP temsilcisi polis çıkışında beni karşıladı. Sosyal büroya gittik. Yukarıdaki bilgileri aldım. Otelde yer gösterdi. Kalacağım yer konusunda sonra karar veririm dedim. Parti temsilcisi Coşkun arkadaşın adresini verdik. Eşim geldikten sonra, yerleşme konusunda karar verme düşüncesindeydim. Eşim gelinceye kadar da Coşkun arkadaşın evinde misafir olarak kaldım. Düşüncem otele yerleşmek, normal prosedüre uymaktı. İsveç'te Bank–Sen yürütme kurulu üyeleri Enver Türkoğlu ve Akat Sağıner bulunuyordu. Onlar, 1981'in ortalarında İsveç'e gelmişlerdi. Eş ve çocukları daha Türkiye'deydi; ikisi birlikte üç odalı bir evde kalıyordu. Yanlarında kalmamız için ısrarcı oldular. Otelde kalmışlardı; ev koşulları otele göre daha uygundu. Bu daveti geri çevirmedik. Ve dört ay bu sevgili dostlarla aynı evi paylaştık.

Haziran, İsveç'in güzel günleridir. Ünlü beyaz gecelerin ayı. Bir, bir buçuk saat civarında bir mağrip zamanı dışında aydınlıktı. Geceleri uyuyamaz olduk. Kelimenin gerçek anlamıyla bizi aydınlık vurdu. Gece yarılarında yollara çıkıp arkadaş ziyaretleri mi dersiniz, yemek hazırlayıp eve davet mi... İlk günler şaşırmış, ne yapacağımızı bilmez dolaşıp durmuştuk. Gece yarısından sonra, Akat Sağıner'in irmik helvası partilerini hâlâ konuşuruz. Karşılaştığımız değişiklik, bir başka dünyadaymışız gibi gelmişti.

Göçmenliğin zor yanı, ait olmadığınız bir diyarda olduğunuzu her an fark ediyor olmanızdır. Bu ürkütücü bir yalnızlık duygusu verir size. İlk günler buna karşı tek silahınız, tanıdıklarla bir arada olmaktır. İlk günlerdeki bu

birbirine tutunma, buna dayanışma demek daha doğru olur, zaman içinde yol almanıza, hayatınızı yeniden toparlamanıza yardımcı olur. Günler geçtikçe, neler yapmanız gerektiğini daha iyi anlarsınız.

Stockholm şehir merkezinde tüm politik mültecilerin uğradığı bir kahve vardı. Tanıdıklar burada buluşur, gidecekleri bir yer varsa gider, yoksa oturup sohbet ederdi. Acemilik günlerini geride bırakan arkadaşlar bize kahveyi gösterdiler. İkinci günü orada buluşmak üzere sözleştik. Birsen'le yola çıktık. Kaldığımız yer ile merkez arası metro ile yarım saat. Şehir merkezindeki metro birkaç kat ve birden fazla çıkışı var. Tam acemilere göre. Merkezde yanlış kapıdan çıktık. Kahvenin bulunduğu meydanın tam tersi tarafa çıkmışız. Kaybolan küçük çocuklar misali telaşlandık. Ne yapalım diye düşünürken, tanıdık bir arkadaşla karşılaştık. Doğru çıkışı bir kez daha gösterdi. Sonra birlikte kahveye gittik. Bunu yaşayan yalnız biz değildik. Yeni gelen herkes bir şekliyle benzerini yaşıyordu. Oturup anlatılınca da gülerek benzer örnekleri dinliyorduk.

Bu kahve, göçmen müşteriye uzun süre dayanamadı. Politik göçmenler, sosyal yardımla yaşamını sürdüren insanlardı. Para ile ilgili her konuda, örneğin içecekleri kahvenin, sigaranın hesabını yapmak zorundaydı. Uğradıkları bu kahvede bir kahve içip saatlerce sohbete dalıyorlardı. Bu durum karşısında, sahibi kahveyi lokantaya çevirdi. Lokanta, göçmenlerin bütçesi için lüks bir yerdi. Değişiklikten sonra, politik göçmenler değişik yerlere dağıldılar. Göçmenler arasında "müzikli kahve" olarak bilinen, 1980'lerin başında İsveç'e gelen her politik göçmenin uğradığı bu kahve, anılardaki yerini aldı.

İsveç'te Kürt Politik Çevre

Kürt hareketinin yönetici kadrolarının hemen hemen tamamına yakını İsveç'teydi. Türkiye Kürdistanı Sosyalist Partisi (TKSP) Genel Sekreteri Kemal Burkay ve kimi MK üyeleri, Kürdistan Öncü İşçi Partisi'nin (PPKK) yönetici kadrosu, Kürdistan Demokrat Partisi–Kürdistan Ulusal Kurtuluşçuları (KDP–KUK) hareketinin yöneticileri, *Ala Rızgari* lideri İbrahim Güçlü ve Dr. Naci Kutlay, Mehmet Emin Bozarslan ile ünlü Kürt Şair Cigerxwûn gibi Kürt aydınları da bu ülkedeydi.

İlk karşılaşmalarda bilgi alışverişinde bulunduk. Herkes yerleşme telaşında ve dağılan örgütsel ilişkileri yeniden kurmakla meşguldü. Bizim ünlü "müzikli kahve"miz, bu ilk karşılaşmalara tanık oldu. Kürdistan Öncü İşçi Partisi yöneticilerinden tanıdıklarla ilk burada karşılaştık. Kürt hareketinin

durumu, sol hareketin durumundan farklı değildi. Askeri darbeden sonra başlayan tutuklanmalardan o da nasibini almıştı. Örgütsel yapılar dağılmış, yoğun bir yurtdışına çıkış olmuştu. Kalan kimi ilişkileri yeniden organize etmek için uğraş içindeydiler.

12 Eylül darbesinden sonra gelen tutuklanmalarla büyük kayıplar verilmişti. Kürdistan Öncü İşçi Partisi Genel Sekreteri Ömer Çetin tutuklanmıştı. Aktardıkları bilgiye göre; Çetin, aranmasını önemsememiş, bırakılırım diye gidip teslim olmuştu. Politbüro üyeleri Mahmut Çıkman'la birlikte geniş bir tutuklanma olmuştu. Genel Sekreter Ömer Çetin'in tutumu, partide bir bölünmeye yol açmış, Suriye'de yaptıkları toplantılarda Ömer Çetin'den yana tutum alanlar ile genel sekreteri sorumlu bulanlar diye ikiye bölünmüşlerdi. Zor günler yaşıyorlardı. Aralarındaki toplantılarda, Ömer Çetin'e karşı çıkanlar çoğunluk sağlamış ve kongre kararı almışlardı. Kongreye kadar genel sekreterlik görevini, PB üyesi Ahmet Karlı üstlenmişti.

TKSP (Türkiye Kürdistanı Sosyalist Partisi), yönetici kadrolarının önemli kısmını dışarı çıkarmıştı. Türkiye'deki yapılarının dağılmasına karşın Batı Avrupa'da örgütlü durumdaydılar. Genel Sekreter Kemal Burkay, gerek Kürt hareketinde gerekse solda dikkate alınan biriydi.

Rızgari, *Ala Rızgari* gibi gruplar dağılma yaşıyorlardı. *Rızgari* grubunun lider kadrosu tutuklanmıştı. *Ala Rızgari* lideri İbrahim Güçlü yalnız başına mücadeleye devam ediyordu. KDP–KUK hareketinde büyük bir kopma vardı. Suriye'de yaptıkları toplantıda görüş ayrılıkları çıkmış, çok sayıda militan ayrılmış, dar bir çevre kalmışlardı. Yeni bir genel sekreterle, KUK–Sosyalist Eğilim adıyla yollarına devam kararı almışlardı.

PKK büyük bir tutuklanma yaşamış, binlerce kişi PKK üyesi olmaktan, PKK'ya yataklık yapmaktan içeri alınmıştı. Abdullah Öcalan, 12 Eylül darbesinden önce Suriye'ye geçmiş, tutuklanmayı atlatmıştı. Ülkedeki yönetici kadrolarının tümüne yakını yakalanmış, diğerleri yurtdışına çıkmıştı.

Tüm bunların yanı sıra, önemli sayıda Kürt kadro yurtdışındaydı. Kimi ilk çıkışını İran, Suriye üzerinden yapmış, sonra da Batı Avrupa'ya geçmişlerdi. Tüm gruplar önce Suriye'de toplanmıştı. Suriye'de kaldıkları dönemde, kendi aralarında birleşme, işbirliği için çaba göstermişler, kimi önemli adımlar da atmışlardı. Iraklı Kürt liderlerin[113] yardımcı olmalarıyla, Türkiyeli Kürt gruplarının ortak toplantıları olmuştu. Toplantılarda, PKK'nın yer alması rahatsızlık yaratmış, bir sonuca varılamamıştı. Buna karşın Kürtlerin birleşme-

113. Talabani'nin çabalarından söz ediliyordu.

sini isteyen yaygın bir düşünce vardı. Bu çerçevede TKSP, KUK ve Kürdistan Öncü İşçi Partisi'nin birleşmesi gerektiği savunuluyordu.

Suriye devletinin tutumuna da tanık oluyorlardı. Türkiye'den çıkıp gelen Türk ve Kürt gruplara ev sahipliği yapan Suriye, tüm gruplara işbirliği teklifinde bulunmuştu. Suriye'nin bu tutumuna sıcak bakmayan barınamamış, Suriye'den ayrılmıştı. PKK dışında, Suriye'de barınma imkânı bulan Kürt grup yoktu.

Mülteciliğin ilk demleriydi. Yerleşme, toparlanma telaşı ve tüm sıkıntıların arasında umut verici olan, diyalog ve işbirliği isteğinin güçlü olmasıydı. 1968'lerde başlayıp 1970'li yıllarda devam eden o kör kavga döneminden herkes kendine göre bir şeyler öğrenmişti. Yardımlaşma, eylem birliği düşüncesi öncelikliydi. İlk karşılaşmalarda bir şeyler ısınmaya başlıyordu. Kürdistan Öncü İşçi Partisi ile bu karşılaşmalarda diyalogumuz oluştu. Karşılıklı bilgi alışverişi devam etti. Bu diyaloga yenileri eklenecek, yeni tanışmalarla devam edecektik. Kürt aydınlarından Dr. Naci Kutlay'la bu sırada karşılaştık. Kardeşlerimin yerine koyduğum, aile dostu iki kardeş gençle yolda karşılaştık. Yanlarında orta yaşlı biri vardı. Doğrusu ben tanıyamamıştım. "Şerefçiğim" diye ilk atak ondan geldi. Şaşkınlığımı fark eden genç kardeşlerim "Naci Kutlay" dediler. Sarıldık, özür diledim. 1970'ten sonra ilk karşılaşmamızdı. Yurtdışında kaldığım süre boyunca dostluğumuz sürdü. İlişkimizin, diyalog, devrimci dayanışma, vefaya dayanan politik ve insani boyutu vardı.

İsveç'te diğer sol gruplardan arkadaşlar da vardı. Dev–Yol, kendi aralarında farklılık gösteren, Dr. Hikmet Kıvılcımlı'dan etkilenen Vatan Partisi, Sarp Kuray çevreleri "Dayanışma Derneği" adında bir dernek içinde birlikte hareket ediyorlardı. TİP ve TSİP'in yayınlarını dağıtan birer temsilcisi vardı. TİP'li Müjdat adında kendi halinde genç bir arkadaştı. TSİP temsilcisi Hüseyin Çorumlu'ydu. TSİP'in Çorum il başkanlığını yürütmüştü. Her yerde Hüseyin, gibi arkadaşlar bulmak mümkün değildir. "TSİP'li Hüseyin" her ay TSİP'in yayınlarını alır, ulaştırması gereken yerlere ulaştırır, yöneltilen eleştirilere gülümser, sükûnetini bozmadan geldiği gibi ayrılırdı. Partisine ve genel başkanına bu kadar bağlı kişi bulmak zordu. "TSİP'li Hüseyin"i tanımayan, tanıyıp da takılmayan yoktu. Sanırım tüm takılmalara karşın, içten içe herkes, davasına sadık, sevimli Hüseyin kardeşimi severdi.

İsveç'te TKP Örgütü

İsveç'te TKP'nin bir temsilcisi, parti biriminin dört üyesi vardı. Bunlar, 1970'li yıllarda İsveç'e gelen ve burada partiyle tanışan arkadaşlardı. Yönettikleri bir de dernek vardı. İsveç Türkiyeli İlericiler Birliği (İSTİB) adındaki bu dernek, İsveç'teki Türkiyeli göçmenlerin ilk örgütlenmesiydi. Türk–Kürt tüm göçmenler önce bu dernekte buluşmuş, 1970'lerin ikinci yarısında yollar ayrılmıştı. İSTİB'in dışında, Türk göçmen işçilerin birçok derneğini birleştiren bir göçmen işçi federasyonu (Türk Federasyonu) ortaya çıkmıştı. Bu önemli bir örgütlenmeydi. Göçmen işçileri temsil ediyordu. Kürtler kendi örgütlerini (Kürt Federasyonu) kurmuştu. TKSP'nin (Türkiye Kürdistanı Sosyalist Partisi) yönettiği KOMKAR, Kürdistan Öncü İşçi Parti taraftarlarının bir derneği ve Türkiyeli sol grupların (Dev–Yol'un ağırlıkta olduğu) yer aldığı dayanışma derneği vardı. Birçok politik grubun denetlediği dernekler bulunuyordu. Bu olumsuzluğa karşın İsveç'teki Türkiyeli göçmenler örgütlüydüler. Bu örgütlülük, diyalog ve işbirliği arayışında avantajdı.

TKP'nin dört kişilik parti birimi dışında, 12 Eylül askeri darbesinden sonra gelen politik göçmen partililer vardı. Maden–İş Sendikası Yürütme Kurulu üyesi Ekrem Aydın, Bank–Sen Yürütme Kurulu üyeleri Enver Türkoğlu ve Akat Sağıner, *Politika* Gazetesi'nden Osman İkiz, uzun yıllar hapis kalan "68 kuşağı"nın tanıdık ismi Yusuf Küpeli İsveç'e parti kanalıyla gelen arkadaşlardı. Ayrıca, Ankara'daki tutuklanmalardan sonra kendi imkânlarıyla yurtdışına çıkıp partiyle ilişki kurmuş ve İsveç'e gönderilmiş dört partili daha vardı. Bu arkadaşların hepsi Stockholm'deydi.

Bu arkadaşlardan, kiminin parti ilişkisi kesilmiş, kimi ise ne yapacağını bilmez durumda bekliyordu. Parti sorumlusu Coşkun, kimseye bir açıklama yapmadan her şeyi dondurmuştu. Ali Durak'tan ne talimat almışsa onu yapmıştı. Mantık şuydu: Ülkede darbe oldu, tutuklanmalar var; zor koşullarda yeni önlemler almak gerekir. Avrupa'da da izleniriz, ülkedeki çalışma koşulları bizim için de geçerlidir. Bunun sonucunda, görüşmeleri, sokakta birbirleriyle selamlaşmaları yasaklanmıştı, İSTİB kapalı tutuluyordu. 1981'de İsveç'e gelen partililerden Ekrem Aydın ve Osman İkiz aynı otelde, yan yana iki odada kalıyorlar. Bu iki arkadaşın birbirleriyle konuşmaları, birbirlerini ziyaret etmeleri yasaklanmıştı. Partili iki kız kardeş vardı. Bunlardan Oya, İsveç'te eskiydi; Hülya, 12 Eylül'den sonra gelenlerdendi. İki kardeş de aynı semtte oturuyordu. Onlara da görüşme, birbirinin evine gitme yasağı konmuştu.

İSTİB kapalıydı. Coşkun, derneğe gelip giden birkaç kişiyi de "tehlikeli" deyip uzaklaştırmış, derneğin anahtarını cebine atmıştı. Partililerin bir ara-

ya gelmeleri sakıncalı görüldüğü için, 1 Mayıs'ta İSTİB flaması açılmamış, partililerin aynı kortejde yürümeleri yasaklanmıştı. Dayanışma Komitesi'nde yer alan Ekrem Aydın, Enver Türkoğlu, Akat Sağıner, Osman İkiz gibi arkadaşlar ne yapacaklarını bilemez durumdaydılar. İsveç dilini bilmiyorlardı. Yardım eden yoktu. Dayanışma Komitesi'nin adı vardı, eylemi yoktu. Bu duruma isyan eden Yusuf Küpeli, Oya ve Hülya kardeşler gibi arkadaşların ilişkileri kesilmişti. Dayanışma Komitesi'ndeki arkadaşlar, "bu işte bir yanlışlık var" deyip sabırla beklemeyi seçmişlerdi.

İsveç'teki komitede, sorumlu Coşkun'un dışındaki iki arkadaştan biri, İSTİB Başkanı'ydı. Alman Lisesi mezunuydu Almanca ve İsveççe'yi Türkçe kadar rahat konuşuyordu. Diğer komite üyesi ise, Darüşşafaka Lisesi mezunuydu. O da İngilizce ve İsveççe'yi iyi konuşuyordu. İkisi de, Coşkun ne diyorsa ona "evet" diyordu.

İlk iş olarak tüm arkadaşlarla tek tek görüştüm. Onları dinledikten sonra yapılanların yanlış olduğunu, partinin tutumunu anlattım. Kimse Coşkun'la görüşmek istemiyordu. Kimi ilişkiyi bile koparmıştı. Tüm parti ilişkilerini üstlendim. Kısa süre sonra Bulgaristan'daki eğitimden, hemen sonrasında Sovyetler Birliği'ndeki parti okulu eğitiminden arkadaşlar döndü. Bunların arasında olan Bülent Metin ve Tayyar Alaca ile sendikacı arkadaşlardan Enver Türkoğlu ilk toparlanmada aktif görev aldılar. Önce dernek açıldı. İSTİB'i açma ve faaliyetini yönetme işini Bülent Metin üstlendi.[114]

İkinci adım, parti faaliyetini üstlenen parti üyeleri arasında işbölümüne dayanan bir çalışmayı başlatmak oldu. İsveç İl Komitesi kuruldu. Sekreter Enver Türkoğlu, üyeler Tayyar Alaca ve Bülent Metin oldu. Daha sonraları bu komite genişleyecekti.

İsveç Parti Komitesi'nin kurulması ve işbölümünün ortaya çıkmasıyla parti faaliyeti başladı. Yapılan şuydu; parti içinde bilgi alışverişini sağlamak, politik göçün ihtiyaçlarına yanıt vermek, göçmen işçi sorunlarıyla ilgilenmek, askeri rejimin baskılarını Batı Avrupa kamuoyuna duyurmak, ülkedeki tutuklularla ve mücadele edenlerle dayanışmayı örgütlemekti. Kısaca, faaliyetimizin amacı buydu, işbölümü de bu amaca uygun yapıldı.

İsveç'e gelerek politik göçmen olan parti üyelerinin problemlerinin çözümüne destek sağladık. Yerleşmek, oturma izni almak için ihtiyaçları olan belge, tercümanlık gibi konularda elimizden geleni yapıyorduk. Bu çalışma İSTİB üzerinden yürüyordu. Tutumumuz, yalnız TKP üyelerine yardımcı ol-

---

114. İSTİB'in kapandığı 1990'lı yıllara kadar Bülent Metin bu çabasını sürdürdü.

makla sınırlı değildi. T.C. vatandaşı olan ve İSTİB'den yardım isteyen herkese bu destek veriliyordu. İSTİB'in verdiği referanslarla oturma izni alan çok sayıda insan oldu. İSTİB'in İsveç Göçmen Bakanlığı ile yakın diyalogu vardı. İSTİB, dayanışma çalışmalarında, sol örgütlenmelerle diyaloglarda görev aldı. Çevre ilişkilerini geliştirdi.

Ülke ile dayanışma çalışmalarına hız verildi. Dayanışma Komitesi hareketa geçti. Tercüman sorunları çözüldü. Dil bilen bir arkadaş komite çalışmalarına verildi. Paris'teki merkezle düzenli haberleşme sağlandı. Strasbourg'da Avrupa Konseyi'ndeki çalışmalara destek sağlandı. İhtiyaç duyulduğunda, İsveç'ten tercüman arkadaş gönderildi. Daha ileride anlatacağım gibi, dayanışma çalışmalarında İsveç örgütü önemli işler yapacaktı.

Parti faaliyetinin bir hedefi de, Avrupa'daki Türkiyeli göçmen işçilerin sorunlarıyla ilgili yapılacaklardı. İsveç'te Türk Federasyonu (Göçmen İşçi Dernekleri Federasyonu) adında bir örgütlenme olduğunu söylemiştim. Enver Türkoğlu ve Ekrem Aydın'ın desteğiyle bir arkadaşımız bu alanda görev aldı. Bu alandaki çalışmamız, 1984'ten itibaren daha verimli olmaya başlayacaktı.

İsveç parti komitesi bu çalışmanın yanında, parti üyelerinin hayatlarını yeniden kurmaları için gerekli olan dil öğrenme, iş hayatına hazırlanma gibi konularda yönlendirici olmaya çalıştı. Eğitimlerini tamamlamak isteyen arkadaşları destekledi.

Birkaç ay içinde TKP örgütünün faaliyetinde fark edilir bir canlanma başladı.

Avrupa Seyahatleri

İsveç'e geldikten iki ay sonra oturma izni aldım. Ağustos ayının ikinci yarısında pasaportum elimdeydi. Pasaportu aldıktan hemen sonra da İngiltere'ye gitmek üzere yola çıktım. Cahit Baylav, Nafiz Bostancı ve Ertan Uyar Londra'ya yerleşmişlerdi. Bu arkadaşlarla görüşmek için gidiyordum. Stockholm–Berlin arası trenle 20 saatlik yol. Doğu Berlin'de arkadaşlar beni karşıladı. DDR'dan transit geçiş yapıyordum. DDR vize vermemişti; SED, TKP yönetimine baskısını sürdürüyordu.

Nabi ile bir lokantada oturduk. Birkaç saatimiz vardı. İki aydan sonra ilk defa yüz yüze konuşuyorduk. İsveç'i ve yapmaya çalıştıklarımızı anlattım. Parti merkezinde sorunlar devam ediyordu.

Nabi ile konuştuktan sonra ayrıldık. Batı Berlin'e geçip Ahmet Kardam'la buluştum. Kardam beni Tegel Havaalanı'na götürdü. Tegel'den Londra uça-

ğına bindim. Londra Havaalanı'nda önce polise takıldım. Havaalanına Cahit Baylav gelecekti. Haberleşmede bir yanlış anlama olmuş, Cahit yanlış alana gitmiş. İrtibat kurup gelinceye kadar birkaç saat beklemek gerekti. Cahit'le sarıldık. Birlikte eve gittik. Evde Nafiz Bostancı bekliyordu. Bostancı ile 1980 yılında Moskova'daki eğitimde beraberdik ve aramızda sıcak bir ilişki doğmuştu. Ertan Uyar, 1968'den beri tanıdığım, sevdiğim bir arkadaşımdı.

Üç kişilik bir komite kurmuşlardı. Ertan Uyar sekreter, Cahit Baylav ve Nafiz Bostancı komite üyeleriydi. *İşçinin Sesi*'nin 1979'da ayrılmasından sonra, bu üç arkadaş TKP faaliyetini İngiltere'de yeniden başlatmışlardı. Daha sonraları, Londra Halkevi kurularak Türkiye ile dayanışma çalışmalarıyla, yeni katılan politik göçmen kadrolarla etkin bir TKP örgütü oluştu.

Londra'da iki gün kadar kaldım. Ertan, Cahit ve Nafiz birlikte kalıyorlardı. Üçünün de eş ve çocukları gelmemişti. Cahit Baylav'la ilk yaptığımız iş Marks'ın mezarına gitmek oldu. Londra kapalı, ıslak, sıkıcı havasıyla, eski yapılarıyla keyif vermeyen bir kent olarak iz bıraktı.

"Avrupa seyahatlerim" başlamıştı. Sıtkı ve Erdal'ın oturma izni sorunları henüz çözülmemişti. İngiltere'den sonra Federal Almanya'ya gittim. Önce Doğu Berlin'e uğradım. Nabi Almanya örgütü konusunda bilgi verdi.

PB'deki çatışma Batı Avrupa'daki örgütlerden sağlıklı bilgi akışını önlemeye devam ediyordu. Parti merkezi bu örgütlerden sorumlu PB üyesi Ali Durak'ı görevinden almıştı. Parti merkezi, örgütle doğrudan ilişki kuruyordu. Federal Almanya Örgütü Sekreteri Ali Söylemezoğlu ile görüşmeye gidecektim.

Doğu Berlin'den Federal Almanya'ya yola çıktım. Söylemezoğlu ile Düsseldorf'ta buluşacaktım. Ali Söylemezoğlu ile "Konya Konferansı"ndan tanışıyorduk. Düsseldorf Tren İstasyonu'nda buluştuk. Birlikte evine gittik. Bir akşam da misafir kaldım. Ev sahibi olarak sıcak davrandı.

Parti örgütünün faaliyeti konusunda tatmin edici yanıtlar alamadım. Söylemezoğlu, Federal Almanya örgütünün üye sayısı, örgütsel yapısı, bütçesi ve imkânları konusunda bilgi vermekten kaçındı. Bu konularda hazırlık yapması gerektiğini, hemen bilgi veremeyeceğini söyledi.

Bu dönemde birkaç kez Federal Almanya'ya gittim. Söylemezoğlu ile diyalogumuzda bir gelişme olmadı. Federal Almanya görüşmeleri Söylemezoğlu ile sınırlı kaldı. Yöre Komitesi ile görüşeme fırsatı da verilmedi. Parti içindeki gelişmelerden olumsuz etkilenerek aldığı anlam veremediğim tavırda ısrarlıydı.

Batı Berlin örgütündeki direnç yeteri kadar uyarıcıydı. Almanya örgütünün durumu zamana bırakıldı, sorun haline getirilmedi. Batı Avrupa'yı tanımıyor, parti örgütlerinin durumunu bilmiyorduk. Doğru olan beklemekti. Nitekim Almanya örgütü ile parti merkezi arasındaki sorun 5. Kongre sürecinde aşıldı.

Doğu ve Güneydoğu'da TKP Operasyonu

1982'nin sonbaharında bu geliş gidişlerin birinde, Nabi ile oturuyoruz, "haberler iyi değil" dedi. Yaşadığımız onca probleme rağmen "haberler iyi değil" açıklaması ürkütücüydü. Nabi devam etti, "Doğu ve Güneydoğu yöre örgütüne operasyon yapıldı. Örgüt çökertildi. Operasyon Adil Demirci'ye sıçradı."

Hani insan buz kesilir, kanı donar ya, öyle bir şey. "Nasıl olmuş" diye ancak sorabildim sanırım. Nabi olayı anlattı. İlk gelen bilgilere göre, Doğu ve Güneydoğu yöre örgütüne yönelik operasyon başlıyor, İstanbul'daki yönetici kadroların tutuklanmasıyla bölgede devam ediyor. Adil Demirci, Ömer Ağın'la olan randevusunda yakalanıyor. Nabi'nin aktardığı bilgiye göre, 1981 MK toplantısından sonra ülkeye dönen üç MK üyesi tutuklanmış durumdaydı. Cihan Şenoğuz yılın ilk aylarında yakalanmıştı. Bu tutuklanma Karadeniz bölgesiyle sınırlı kalmıştı. Şimdi, Doğu ve Güneydoğu yöre örgütü çökertiliyordu ve tutuklanma, yöre örgütünün dışına, ülkedeki tek PB üyesine kadar uzanıyordu. Bu operasyonun anlamı, 1981 MK kararından sonra ülkeye dönüşle atılan adımın sakatlanması demekti. Bu darbenin sonuçlarını temizlemek, ülkedeki faaliyeti yeniden toparlamak kolay olmayacaktı.

Sorun bu kadar da değildi. Mustafa Hayrullahoğlu da tutuklanmıştı. İşkencede hayatını kaybettiği konusunda (doğrulanamayan) bir bilgi de gelmişti. Hayatı konusunda ciddi kaygılar vardı.

1982 tutuklanmalarının gerekli bilgileri toplandı. Doğu ve Güneydoğu yöre örgütündeki sorumlu arkadaşların polis ifadeleri geldi. Parti merkezi, örgütü tanıdığım için olup biten konusunda hem bilgilendirdi hem de ifadeleri okumamı istedi. Bunun sonucunda da değerlendirmemi aldı. Merkezin de bir değerlendirmesi vardı. Bölgeyi ve örgütü bilen biri olarak benim düşüncemi de alarak bir sonuca varmak istiyordu. Ortak bir değerlendirme yaptığımızı hatırlıyorum.

1981 Haziranı'nda Türkiye'den ayrılırken bölge örgütünde 150 civarında üye vardı. Son anda aldığımız geçici önlemlerle, Doğu ve Güneydoğu Yöre Örgütü, 1981 polis operasyonundan etkilenmemişti. 1981 MK Toplantısından sonra Ömer Ağın ülkeye dönmüştü ve örgütün yeniden yapılandırılması gerekiyordu. Ülkeye dönenlerin yapmaları gereken iş, güvenli yeni yapılar oluşturmaktı.

Gelen bilgilerde Doğu ve Güneydoğu Yöre Örgütünde yeni bir yapılanma görünmüyordu. İstanbul'a çektiğimiz arkadaşlardan, İsfendiyar Eyyüboğlu ve Kemal Yıldız birer ev tutmuşlar, eşleri de iş bulup çalışmaya başlamış. Yine, Fevzi Karadeniz'in eşi iş bulmuş. Böyle baktığınızda, örgütün

iki evi vardı. Fevzi Karadeniz değişik yerlerde barınmaya çalışıyordu. Ömer Ağın yurtdışına çıkmak istediğini söylemiş, bu konuda ısrarcı olmuştu. Parti merkezi yurtdışına çıkışı için hazırlık yaptığı sırada tutuklanmıştı.

Mustafa Dağcı, okulu bitirince Diyarbakır merkezde muayenehane açmış, pratisyen doktor olarak çalışmaya başlamıştı. Daha önce, Mustafa Dağcı, Diyarbakır'a dönüp okulunu bitirme isteğini iletince, kendisinin de onayıyla parti ile ilişkisi kesilmişti. Polisin ilk hedeflerinden biriydi. Ömer Ağın, dönüşünden sonra Mustafa Dağcı'yı İsfendiyar Eyyüboğlu'na bağlayıp gençlik kesimindeki ilişkileri bu kanaldan yönetmek istemişti.

Gelen bilgiler ışığında ilişki ağına baktığımızda, vardığımız kesin bir sonuç vardı. Bölge örgütünde ciddi denecek bir önlem alınmamıştı. Güvenlik açısından fahiş hatalar yapılmıştı. En ciddi hatalar, Ömer Ağın'ın ülkeye döndükten bir müddet sonra eşi ve çocuğunun yanında kalmaya başlaması ve yeniden Mustafa Dağcı ile ilişki kurularak çalışmaya başlamasıydı.

Görünürde tutuklanmalar şöyle başlamıştı: Polis 30 Ağustos'ta Mustafa Dağcı'yı Diyarbakır'da yakalıyor. İsfendiyar, Dağcı ile randevusunda yakalanıyor.

İsfendiyar kaldığı yeri söylemiyor. On beş gün süreyle eve bir şey olmadığını izleyen Reva ve Saba kardeşler eşyaları kurtarmak için eve gidiyorlar. Eşyalarının ev sahibinden habersiz götürüldüğünü düşünen komşuların ihbarı ile yakalanıyorlar.

Ömer Ağın, 8 Eylül'de İstanbul'da eşi ve çocuğunun kaldığı kayınpederinin evinde yakalanıyor. Polisi Kemal Yıldız'ın evine götürüyor. Kemal Yıldız ve eşi evde bulunamıyor. İstanbul dışına bir arkadaşlarına misafirliğe gitmişler. Polis evde karakol kuruyor. Sabah erken saatte, Kemal Yıldız ve eşi geliyor. Güvenlik önlemi olarak Kemal Yıldız'ın eşi evi kontrole gidiyor. Karakolu fark ediyorlar. Polisi atlattıktan sonra, o gün eve gelecek olan Fevzi Karadeniz'i uyarıyorlar. Ömer Ağın'ın yakalanmasıyla polis, Adil Demirci ile olan randevularını öğreniyor. Randevuya gelen Adil Demirci yakalanıyor. İstanbul'da tutuklanan Ömer Ağın, İstanbul'da ve daha sonra götürüldüğü Diyarbakır'da yüzleştirildiği parti üyelerine ifade vermeleri için telkinde bulunuyor.[115]

---

115. İstanbul'da da tutuklandıktan sonra emniyette İsfendiyar'ı tuttukları yere bırakılıyor. Direneceğini söyleyen İsfendiyar'a "sen bilirsin ama oldukça zor, hatta imkânsız, deneme istersen" diyor. Diyarbakır'da parti üyeleriyle yüzleştiriliyor. Bunlardan Beşir Doğan, 15 gün işkencede her şeyi reddediyor. Yüzleştirme sırasında Ömer Ağın, Beşir Doğan'ın partideki sorumluluğunu, ilişkilerini söylüyor. Direnen arkadaşlardan Mahfuz Okyay'a parti üyesi olduğunu söyleyerek "herkes konuştu, boşuna işkence görme" demeye çalışıyor. Mahfuz Okyay sonuna kadar adını bile söylemiyor.

Yakalanmayan, adı polisten saklanan az sayıda üyenin dışında, 150 kişilik örgüt çöküyor.

Parti üyelerinin polisteki durumu hakkındaki bilgiler gelince yaptığımız tespitlerde, tutuklanmalarda çözülmenin yaygın olmadığı anlaşılıyordu. Polisin şüphe üzerine aldığı kimi isimler (Van İl Komitesi üyesi Hanefi Karataş gibi) arkadaşlarının da direnmesiyle serbest bırakılmıştı.

Doğu ve Güneydoğu yöre örgütüne yönelik 1982 operasyonunda, Ömer Ağın'ın hiçbir kaygıya yer bırakmayacak açıklıkta sorumluluğu vardı.

Mustafa Hayrullahoğlu'nun durumuna gelince, partideki bilgiler, Mustafa'nın yakalanmasının farklı bir operasyon olduğu yönündeydi. 14 Kasım 1982'e tutuklanmıştı.

Partinin ulaştığı kimi bilgiler ve bunlardan çıkartılan sonuçlar vardı. Bunlardan biri ve "olabilir" diye düşündüğüm şudur: Polis, Mustafa'yı İstanbul İl Sekreteri olarak 1981 yılından itibaren arıyordu. Aile ve arkadaş çevresinde araştırma yürütüyor. Bunun sonucunda Mustafa'nın yakın tanıdığı, Laleli'de otel işletmeciliği yapan birine ulaşıyor. Mustafa zaman zaman bu otele gelip gidiyor. Polis, otel sahibini baskı altına alıyor. Adam durumu Mustafa'ya haber veriyor. Daha sonra Mustafa yurtdışına gidiyor.

Mustafa yakalanmadan birkaç hafta önce yurtdışında özel bir eğitimden döndü. İlk olayın üzerinden zaman geçtiğini düşünerek otele gitmiş ve buradan alınmış olabilir. Mustafa'nın otel çevresindeki riski hafife alarak otele gitmiş olması mümkündü. Anlaşılacağı gibi bu bir tahmindi. Hayrullahoğlu'nu tanıyan, seven bir arkadaşının tahmini.[116]

Mustafa'nın yakalanmasından sonra alınan ilk haber aynı tarihlerde gözaltında olan ve serbest bırakılan başka örgüt üyelerinden gelen bilgilerdi. Hayrullahoğlu'nun ağır işkenceden sonra hücrede yanına bırakıldığı tutukluya; "Benim adım Deniz, TKP İstanbul İl Sekreteri olarak alındım, bu bilgiyi dışarı iletebilir misin" diyor. Aynı gecenin sabahı, Hayrullahoğlu fenalaşıyor ve hücreden alınıp götürülüyor. Uzun süre haber alınamadı.[117]

Toparlarsak: 1982'de ilk tutuklanma Karadeniz bölgesiyle başladı, bölge kadrolarından yakalananlar oldu, sonuçta Cihan Şenoğuz da tutuklandı. Bu olayda polis operasyonu, Karadeniz bölgesi dışına sıçramadı. İkinci önemli tutuklanma Doğu ve Güneydoğu Yöre Örgütüne yönelik oldu. Bu örgü-

---

116. Mustafa'nın nasıl yakalandığı tümüyle aydınlatılamadı. Daha sonraları Mustafa'nın işkencede ölümünden sorumlu polislerin yargılanması sürecinde, dava dosyasına konulan yakalama ile ilgili evrak, otel çevresinde tutuklandığını işaret ediyor. Operasyonun tümünü aydınlatmasa da yakalanma anını doğruladığını düşünüyorum.
117. Mustafa'nın mezarının bulunması ve ölüm haberini alışımı ileride anlatacağım.

tün beş altı kişilik birimine yönelik bir tutuklanma daha önce olmuştu. Kars İGD Şube Başkanı Veysel Uçum İzmir'de yakalandıktan sonra, polis Aziz Kaya ve Kars'taki parti birimi (3–4 kişi) üyelerini aldı. Aziz Kaya sıkı durunca, tutuklanma genişlemedi. Eylül 1982'deki tutuklanmada örgüt çökertildi, polis, Adil Demirci'ye ulaştı. Kasım 1982'de Mustafa Hayrullahoğlu yakalandı. Gerek Demirci'nin gerekse Mustafa Hayrullahoğlu'nun direnci, polis operasyonunun yayılmasını önledi. Adil'in ve Mustafa'nın ele geçirilmesine bağlı olarak yakalanan hiç kimse olmadı.

Nabi Yağcı tutuklanmaları haber verirken, "şimdi ne yapacağız hangi ilişki güvenlikli bilemiyorum" deyişini bugün gibi hatırlıyorum. Gerçekten zor günlerdi. Bunaldığımız, bazen ne yapacağımızı bilemediğimiz günler. 1982 tutuklanmaları sıkıntıları artırdı. Buna karşın parti, ülke örgütleri ile ilişkileri yeniden düzene koyacaktı.

Aydın Meriç'in Batı'ya Geçişi

Nabi ile Berlin'de bir kahvede oturuyoruz. Kasım 1982 olmalı. Yine transit vize ile DDR'dan geçiyorum, birkaç saatimiz var. Sonra ayrılacağız. Yine can sıkıcı bir haber veriyor, "Aydın Meriç kaçtı" diyor. "Nasıl kaçtı, nereye" diye soruyorum. "Batı'ya" diyor Nabi. Şaşkınlıktan küçük dilimi yutacağım. Nasıl bir şey bu? Bu kadarı da olur mu? Oluyor. Ve biz yaşıyoruz.

Aydın Meriç, Batı'ya giderken çıkış yapmadan hemen önce Gönül Dinçer'i arıyor. Her şeyin bittiğini ve Prag'daki[118] işi bıraktığını, Batı'ya geçeceğini haber veriyor. Gönül Dinçer durumu partiye iletiyor.

Aydın Meriç, önce Fransa'ya, Paris'e gitti. Paris'te MK üyesi Mehmet Karaca'yı aramış. Karaca ile bir kahvede buluşmuşlar. "Partizan grubu"nun partiyi dağıttığını, her şeyin bittiğini söylemiş, kalacağı yeri açıklamamış.

Aydın Meriç daha önceden hazırladığı yurtdışında ve yurtiçindeki kurye bağlantılarını kullandı. Batı Avrupa şehirlerinde hazırlanmış randevularda buluştuğu kuryeleri göndererek ülke içindeki parti örgütlerini etkilemeye çalıştı. İstediği sonucu alamayacağının ortaya çıkması fazla zaman almadı. Bir süre sonra da Londra'ya gitti ve *İşçinin Sesi*'ne katıldı.

---

118. TKP PB üyesi Aydın Meriç, TKP'nin *Barış ve Sosyalizm Sorunları* Dergisi'ndeki temsilcisi olarak Prag'da kalıyordu. 1981 MK toplantısındaki yeni işbölümünden sonra Prag'a taşınmıştı.

1981 MK toplantısında alınan karar gereği, partinin içindeki durumun çok yönlü araştırılması sonuçlanmış gibiydi. MK kararlarını dikkate almayan sorumsuz davranışları sonucunda TKP büyük yara almıştı. Aydın Meriç partinin bilgisi dışında, kimi kadroları Batı'ya çıkartmış ve buralara yerleştirmişti. Bu kadroların görevlerinin ne olduğunu kimse bilmiyordu. Araştırma sürecinde bu kadroların evlerinde pasaportlar, kimlikler ve parti merkezinde tutulması gereken belgeler bulunduğu öğrenilmişti.

1981 tutuklanmalarında sorumluluğu vardı. 1980 MK kararlarının uygulanmasını hafife alanların başında geliyordu. Partiye yönelik polis saldırısını önemsememişti. Partinin teknik birimleri Aydın Meriç'e bağlıydı. Ülkedeki birimi Aydan Bulutgil'e bağlamıştı; Bulutgil "ordu içinde çalışma sorumlusu" olarak tüm yöre örgütleriyle ilişki kuruyordu. Teknik birimin diğer sorumlusu Ulvi Oğuz'du. Oğuz aynı zamanda Marmara Yöre Sekreteriydi. Ulvi Oğuz teknik birimin dağılması, kadrolarının yurtdışına çıkarılması ve ellerindeki dokümanların imha edilmesi direktifini vermişti. 1981 tutuklanmaları sırasında teknik aparat dağıtılmış, tüm pasaportlar, kimlikler yok edilmişti. Aydın Meriç, hiçbir şeyden haberinin olmadığını söylüyordu. İşbölümüne ve sorumluluk kargaşasına bakınca nasıl bir aymazlık içinde olduklarını anlamak zor olmuyordu. İllegal faaliyette böylesi kritik alanlar, böylesine iç içe, aynı kişilerin sorumluluğunda olmamalıydı. Bu tür uygulamaları, parti içinde grupçu bir faaliyetin izleri olarak da yorumlanıyordu.

Tüm bunların yanı sıra, parti içindeki polis faaliyeti ile ilgili gelen bilgilerin de Aydın Meriç'in paniklemesine yol açtığı düşünülmüştü.

Polis faaliyetinin belirlendiğinden söz etme nedenim; Nabi ile görüşmemizde, Ulvi Oğuz'un polis olduğunu açıklamasıydı. Ulvi Oğuz'un polis olduğu SBKP'den gelen istihbarat bilgisinden öğrenilmişti. Nabi'ye sormuştum, "nasıl bir faaliyet, partiye polis olarak mı girmiş, yoksa daha sonra mı polisle çalışmaya başlamış" diye. Partiye polis olarak girdiği açıklanmıştı. Bu konuda, partiye gelen bilgiyi şöyle aktardığını hatırlıyorum: TKP, 1960'lı yıllarda Batı Avrupa'da örgütlenmeye başlayınca, polisin de karşı faaliyeti başlıyor. O dönemde, Batı Almanya'da TKP'ye polis sızmaları oluyor.[119]

---

119. İstihbarat bilgisine göre polis sızması iki kişiydi. Ulvi Oğuz'un yanı sıra sözü edilen ikinci kişinin adını (ne yazık ki) hatırlamıyorum. Bilginin geldiği günlerde partiyle ilişkisi kalmamıştı ve Türkiye'nin güney bölgesinde, büyük bir şirkette üst düzey yönetici olarak çalışıyordu.

Ulvi Oğuz, önce, Zeki Baştımar'a, sonra İsmail Bilen'e yakın duruyor ve 1978'de Türkiye'ye dönerek Marmara bölgesinde çalışmaya başlıyor. Aydın Meriç'in çevresinde yer alıyor, Aydan Bulutgil'in eli ayağı olmuş. Bu durumundan yararlanarak parti içinde tırmanıyor. 12 Eylül'den sonra Meriç ve Bulutgil tarafından PB üyeliğine öneriliyor. İsmail Bilen "işçi kökenli" diye sıcak bakıyor ama PB'de gerekli destek sağlanamıyor.

SBKP'den gelen istihbarat bilgisi PB üyelerine aktarılmıştı. Aydın Meriç bu bilgiden haberdardı. Kaçışından sonra bu konu hakkında neler konuşacağı kestirilemiyordu. PB, Aydın Meriç'in yapabileceği spekülasyonun önüne geçmek için Ulvi Oğuz'un polis olduğunu açıklamayı düşünüyordu. Nabi, benim düşüncemi sordu. Oğuz'un polis olduğunu açıklayıp açıklamamak bir değerlendirme sorunuydu. Gizli kalabilecek bir durum olsaydı, açıklanmayabilirdi. Polis faaliyetini denetim altında tutmak için doğru yol bu olurdu. Aydın Meriç'in durumu nedeniyle bu bilgiyi saklamak mümkün görünmüyordu. Bu durumda deşifre etmek daha doğru olacaktı. Bu düşüncelerle, PB'nin Ulvi Oğuz'un polis olduğunu açıklamasına onay verdim.

Nabi ile görüşmemizden sonra, durumu Erdal Talu'ya iletmek üzere Hollanda'ya yola çıktım. Sanıyorum, sevgili Sıtkı pasaportunu almıştı, o da yollardaydı. Erdal henüz pasaport alamamıştı. Ona bilgi verme görevi bana düştü. Erdal'a can sıkıcı haberi ilettim. Yapılacakları konuştuk. O zor günlerde buluşmanın tadını çıkardık diyemeyeceğim. Yine de buluşmanın, yüz yüze konuşmanın bir anlamı vardı.[120]

Aydın Meriç'in Batı'ya kaçışı, MK'ya polis sızması önemli olaylardı. Bunun etkileri de oldu. Federal Almanya, Batı Berlin ve Hollanda örgütleri, tepkilerini bir mektupla SKBP, DKP (Alman Komünist Partisi), SED (DDR Partisi) ve Batı Berlin Sosyalist Birlik Partisi'ne gönderdiler. Kardeş partilere mevcut TKP yönetiminden rahatsız oldukları mesajını veriyorlardı. TKP'nin iç sorunlarını kardeş partilere ileterek, çözüm için destek istiyorlardı.

Batı Avrupa örgütlerinin enformasyon kaynakları Ali Durak ve Mustafa Demir'di. Ali Durak ve Mustafa Demir için olanların sorumluları, İsmail Bilen ve Türkiye'deki çalışmaları yürüten kadrolardı. Bunlar partiyi yönetemezlerdi.

---

120. Gittiğimde evde misafirleri vardı. Vasıf Öngören Erdal'ın evinde kalıyordu. Öngörenler Diyarbakırlı bir ailedir. Büyük kardeş gazeteci ve 49'lardandı. 1969'da ağabey Öngören'le, TİP Eminönü İlçe Başkanı Şener Sarıcı'nın evinde karşılaşmıştık. Bir de tartışmamız olmuştu. Diyarbakırlı iki Kürdün tartışması, Kürt sorunu üzerineydi. Biri çözümü sosyalizmde görüyor, diğeri çözümün sosyalizmle ilişkili olmadığını düşünüyordu. Vasıf Öngören, kardeşlerin ortancası ve tiyatronun usta isimlerinden biriydi. Bir süre sonra kaybettiğimiz bu değerli insanı saygıyla anıyorum.

Onları engellemek için de her yol mubahtı. Aslında fazla dolambaçlı bir yol izlemiyorlardı. SED'le ilişkilerini kullanarak hedeflerine varmaya çalışıyorlardı.

Harekete geçen yalnız Durak ve Demir değildi. Aydın Meriç, *İşçinin Sesi* ile birlikte TKP'nin "Menşevik" yönetimine karşı cihat başlatmıştı. Tüm sorunların sorumlusu olarak "*Partizan* kliği"ni ilan ettiği bir broşür yayımladı. Broşürün girişinde ilk sayfalarında "*Partizan* kliği"nin partiyi soktuğu bu durum, partimizin altmış yıllık tarihi boyunca geçirdiği periyodik likidasyonların son örneğidir," "bu broşürün bir amacı da "oportünist *partizan* kliğini sergilemektir" diye yazıyordu.

Batı Berlin Günleri

1982 Aralık olması gerek. Yine yola düştüm. DDR'dan transit geçiş vizesi ile Batı Berlin'e geçeceğim. Batı Berlin örgütündeki sorunları anlamak için yüz yüze görüşmeler yapacağız. Erdal Talu da gelecek. Erdal Talu pasaportunu aldıktan sonra ilk yolculuğuna çıkıyor.

Batı Berlin, TKP'nin 1960'lı yıllarda yeniden örgütlenmesinde ilk ilişkilerin kurulduğu yer. Batı Berlin örgütü, 1973 atılımında TKP'nin yeniden örgütlenmesinde önemli bir yere sahip. Parti yönetimine kadro vermiş önemli bir örgüt. Mustafa Demir, Alp Otman, Ömer Tulgan, Aybars Bentürk bu örgütten MK'ya gelen arkadaşlar.

Mustafa Demir ve Ali Durak'ın bu örgütü etkilediği biliniyordu. 1981 MK toplantısında Aybars Bentürk, tüm MK üyelerini şaşırtan bir konuşma yapmıştı. Bentürk'ün tutumu, hem kabaydı hem de partinin sorunlarından uzak, önyargılardan kaynaklanıyordu. "Profesör istemiyoruz, mektepli işi değil bu, biz işçiyiz" diyerek herkesi topa tutan bir konuşmaydı. Ülkede darbe olmuş, yoldaşları tutuklanmış, yapılması gerekli işler var. Bunların hiçbiri derdi değilmiş gibi, Bentürk ülkedeki faaliyetin içinden gelen arkadaşlarını, İsmail Bilen'i "fazlalık" gören öfkeli bir konuşma yapmıştı. O olağandışı ortamda, bekleyen sorunlar nedeni ile kimse bu konuşmanın üzerinde durmamıştı.

Batı Berlin örgüt sekreteri Aybars Bentürk örgüt sorumluluğundan çekilmişti. Çekildiğinden parti merkezinin daha sonra haberi olmuştu. 1982 MK toplantısında da Bentürk yoktu. MK üyeliğinden de çekilmişti. Hem MK üyeliğinden hem de Batı Berlin örgüt sorumluluğundan çekilme nedeni belirsizdi. Parti merkezine ulaştırılan yazılı bir gerekçe yoktu. Batı Berlin'de kaldığım sürelerde de Bentürk'le karşılaşmadım. Küsmüş, örgütle ilişkisini kes-

mişti. Bunun nedeni, Durak ve Demir'le ayrılığa düşmesiydi. Doğrusu bu iki PB üyesinin ilişki çevresi, kendi dışına (ve parti merkezine de) "sır" vermeyen kapalı kutu gibiydi. Erdal ile bu kapalı kutuyu açmaya gidiyorduk.

Nabi ile görüşmeden sonra, Alp Otman'la Batı Berlin'e geçtik. Alp Otman gerekli bilgiyi verdi. Örgütü, kadroları tanıyordu. Bir dönem Batı Berlin Sekreterliğini yapmıştı. Ne var ki aradan geçen zamandan sonra, kimi konulardan habersizdi.

Görüşmeleri yapacağımız ve kalacağımız yere gittik. Oturan tarafından uzun zaman önce boşaltılmış bir evdi. Her taraf küf içindeydi. Oturacak sandalye, yatacak yatak yoktu. Mutfakta ne bardak ne de tabak vardı. Çay içmek için su ısıtacak bir kap bile yoktu. Alp Otman gerekli çabayı gösterdi. Eve birkaç sandalye geldi. Çöplüğe atılmış, küf kokan bir yatak ve iki üç tane bardak geldi. Evin durumunu anlatmak da, anlamak da zordu. Batı Berlin örgütünü yöneten ve onlara akıl verenler, mücadele arkadaşlarına, bizlere "istemediğimiz kimsenin burada yeri yok" demek istiyorlardı. Ve bunu bir derebeyi edasıyla yapıyorlardı.

Batı Berlin'de Erdal'la bir hafta boyunca görüşmeler yaptık. Bu süre boyunca, küflü tek kişilik yer yatağını paylaştık. Görüşmelerde, partinin yapmak istedikleri konusunda bilgi verdik. Sorular sorduk. Partiyle ilgili eksik gördüklerini anlamaya çalıştık.

Parti üyeleri sorunların ciddiyetinin farkında değildi. Ne istedikleri de belirsizdi. Hiç unutmadığım, her gelenin tekrarladığı sözlerdi, "barış sorunu önemlidir yoldaş". Belliydi ki söylenmişti, onlar da tekrarlıyorlardı. 12 Mart'ta hapiste kaldığım süre boyunca, patates ve siyah mercimek yemeğinden gına gelmişti. 1974'te çıktıktan sonra uzun yıllar bu iki yemeği yemez olmuştum. Batı Berlin görüşmelerinden sonra da "barış" sözcüğüne alerji (!) duymaya başlamıştım.

Bir haftalık görüşmelerin sonunda çözümlenen hiçbir şey yoktu. Örgütün durumunu görmüştük. Kendilerini bir çevreye bağlı hisseden, bu bağlılığa ters düşenin dışlandığı bir göçmen arkadaş grubu gibiydi parti örgütü. Görüşmede birkaç söz söyledikten sonra tıkanan, doğrular karşısında suskun kalan parti üyeleri; söz verdikleri arkadaşlarına ters düşmemek için susan, başları önde, suçsuz, günahsız, temiz insanlar. Erdal için bir şey söylemeyeceğim, ancak bende bu işin sorumlularına yönelik bir öfkenin biriktiğini hatırlıyorum. Bu tür oyunları oynayanların zayıf insanlar olduğunu, kendilerine inananları istismar eden çaresizler olduğunu söylemeden geçemeyeceğim.

Görüşmelerimizin amacı, örgütü tanımak, faaliyetini öğrenmekti. Hedefsiz, ne yapacağını bilmeyen bir örgütle karşılaştık. Göçmen işçi sorunların-

dan, ülke ile dayanışmadan uzak, "partide neler oluyor" muhabbetiyle zaman geçiren bir örgütle karşılaştık. Partinin yaşadığı sorunlara gerçek anlamda kafa yorsalar denecek söz olmazdı. İş, "mahallelinin dedikodusu"na dönüşmüştü. Parti ve ülke sorunlarından uzak, tanımadıklarına karşı güvensiz bir grup haline gelmişlerdi.

Görüşmelerin sonunda Erdal ayrılarak Hollanda'ya döndü. Beni kendilerinden saymayan bu arkadaşların derdini dinlemeye ve sorunlara çözüm aramaya devam edecektim.

1983 yılbaşında İsveç'e gidemedim. Partinin başvurusu üzerine DDR yetkilileri iki günlük vize verdiler, "özel" izinle Leipzig'e gittim. Yılbaşını, Nurseli–Veysi Sarısözenler'in evinde geçirdim. Yılbaşı akşamı Bilge ve Zülfü Dicleli de geldi. Giderken rakı götürmüştüm. Leipzig'de rakı bulmak her zaman mümkün değildi. Yılbaşını rakı içip siyaset konuşarak geçirdik. Bir gün sonra da Batı Berlin'e döndüm.

Batı Berlin örgütünde kim sorumlu belirsizdi. Partinin bildiği sekreter doktor bir arkadaştı. Doktor arkadaş ise görevi bıraktığını, Serdar adında genç bir arkadaşın sorumluluğu üstlendiğini söylüyordu. Aybars Bentürk'ten sonra sorumluluğu üstlenen doktor, görevi ne zaman neden bırakmıştı, bilinmiyordu. Bizim anladığımız, parti merkeziyle bir tür oyun oynanıyordu. Örgütü yöneten doktor arkadaştı. Parti komitesi üyeleri ortada yoktu.

Erdal'dan sonra parti üyeleriyle tek tek yeniden görüşmeler yaptım. Doktordan örgütün faaliyeti ve imkânları konusunda bilgi istedim. Örgütün turizm alanında çalışan bir işletmesi vardı. Örgütün kasası ve bu işletme konusu da içinde olmak üzere hiçbir konuda bilgi verilmiyordu.

Şunu hemen söylemek istiyorum, örgütün mali durumu konusunda, söz konusu olan işletme de dâhil, bilgi vermemelerinin nedeni, parti parasına el koyma değildi. 1983–84 yıllarında Batı Berlin örgütüyle ilgilendim. Sırası geldikçe bunları aktaracağım. Bu arkadaşların parayla pulla işleri yoktu. Dertleri başkaydı. Politbürodaki "kavgada" kendilerince taraf oluyorlardı. Partiye bilgi vermeyerek, söylenenin tersini iddia ederek muhalefet olduklarını göstermek istiyorlardı. Örneğin turizm işletmesi konusunda gerekli bilgiyi verselerdi, inanıyorum ki zarar ettikleri ortaya çıkacaktı. Kimi masrafları da cepten ödemişlerdi. Arkadaşlarımızın derdi parayla değil, ülkeden gelen yöneticilerleydi.

Örgütün denetlediği Türk Merkezi adında bir dernek vardı. Derneğin ilişkileri parti çevresiyle sınırlıydı. Partinin Batı Berlin şubesi gibi çalışıyordu. Batı Berlin örgütünün direnci bu konularda da sürdü. Derneğin üye yapısının değişmesinden çekindikleri açıktı. Öyle bir durumda, derneği denetle-

yemeyeceklerini düşünüyorlardı. Parti merkezi bu konuda müdahale etmek durumunda kaldı. Süleyman Üstün'ün başkanlığında yeni bir yönetim önerdi. Türk Merkezi'nin kongresi toplandı. Dernek kongresinde parti içi sorunları tartıştılar. Parti merkeziyle polemik yolu aradılar. Kongreye dinleyici olarak katıldım. Konuşmamı beklediler, dinlemekle yetindim. Kongre sonunda, Süleyman Üstün'ün başkanlığındaki yönetime derneği bıraktılar. Bununla, "MK kararlarına" karşı çıkmadıklarını göstermişlerdi." Ancak, kongreden sonra, derneğe gelmeyerek muhalefetlerini sürdürdüler.

Ülke ile dayanışma konularında Dayanışma Komitesi'nden direktif alamayacaklarını söyleyerek duruma itiraz ediyorlardı. Uluslararası alanda politik etki olarak Batı Berlin'in oynayacağı rol sınırlıydı ama her şeye rağmen yapılacak şeyler vardı.

O günlerde merkezi Batı Berlin olan yeni bir gazetenin, *Türkiye Postası*'nın yayınına başlanmıştı. Ahmet Kardam'ın sorumluluğunda, Filiz Kardam, Özlem Özgür, Oya Baydar ve Aydın Engin'den oluşan bir kadrosu vardı. *Türkiye Postası*'nın çıkışı sırasında Ertan Uyar İngiltere'den Batı Berlin'e taşındı. Baskı ve mali konularda sorumluluğu Ertan üstlenmişti. *Türkiye Postası*'nın Batı Berlin örgütünün desteğine ihtiyacı vardı.

Türkiye'deki askeri rejimi deşifre etmek, askeri rejime karşı Batı Avrupa'da muhalefetin sesini duyurmak amacıyla yayın hayatına giren *Türkiye Postası*'na karşı tutumları da farklı değildi. Gerek gazetenin çıkmadan önce hazırlık çalışmaları sırasında, gerekse gazetenin çıkışı sırasında destek vermediler. Gazeteyi çıkaran arkadaşlar politik göçmen kadrolardı. Batı Berlin'e yeni gelmişlerdi. Çevreyi, neyin nerede olduğunu bilmiyorlardı. Gazete kadrosunu bütünüyle yalnız bıraktılar. Kendilerince "uzlaşmasız" bir muhalefet yürütüyorlardı.

Batı Berlin örgütündeki sorunun çözümü konusunda, karar mekanizması PB'ydi. Alp Otman'la ilişki içinde çalışmayı yürütüyorduk. Zaman zaman Nabi ile görüşüyorduk. PB, Batı Berlin Sosyalist Birlik Partisi ile diyalog içindeydi. Batı Berlin partisi "benim topraklarımda yapılanı bilmek istiyorum" gerekçesiyle TKP'deki soruna müdahil olmuştu. Galiba bu SED'in tutumunun bir yansımasıydı. Batı Berlin'de kaldığım bu süre içinde Türk Merkezi'ndeki değişiklik dışında bir değişikliğe gidilmedi. Zaman isteyen bir durumdu, sabır gerektiriyordu. Örgütün yanlışını görmesi, politik faaliyetine geri dönmesi gerekiyordu. Kişi değiştirmekle çözümlenecek bir durum yoktu.

Batı Berlin örgütünün sorunlarıyla uğraştığımız günlerdi. Bazen Nabi ile görüşmem gerektiğinde, Doğu Berlin'e günlük olarak geçiyordum. Yaşadığımız sorunları konuşuyorduk.

Arka planda yürütülen "genel sekreterlik kavgası"na kimi örgütlerin araç yapılması, SED'in müdahil olması, partiyi fazlasıyla yoruyordu. Durum uzadıkça da, Federal Almanya ve Batı Berlin örgütlerinin içinde yer aldığı, iki PB üyesinin başını çektiği bir bölünme tehlikesi artıyordu.

Genel Sekreterlik Sorununun Çözümü

Ocak 1983'te genel sekreterlik sorunu çözüldü. İsmail Bilen parti başkanı, Nabi Yağcı genel sekreter oldu. PB'nin bu kararı, Nisan 1983'te yapılan MK Plenumunda onaylandı ve açıklandı.

1983 Martı'nın ikinci yarısında, Batı Berlin'den ayrıldım. Örgütün yaşadığı sorunu aşması için zamana ihtiyaç vardı. Bir müddet daha bu sendrom devam edecekti. Doğu Berlin'e geçtim. Nabi ile görüşüp, akşam yedi sıralarında kalkan trenle Stockholm'e gidecektim. Vizem yoktu, transit geçiş yapıyorum.

Nabi ile bir lokantada oturduk. Hem bir şeyler yiyeceğiz hem de konuşacağız. Batı Berlin örgütünün durumu, partideki gelişmeler ve yapılması gereken işler.

Mustafa Hayrullahoğlu'nun durumu dört aydır araştırılıyordu. Ailesi, avukat arkadaşlarla beraber olayın aydınlanması için uğraşıyordu. İhtimal en kötüyü, acı olanı gösteriyordu. Kesinleşinceye kadar gizli bir umutla beklersiniz. İnanmasanız da, olanı olmasın diye duymak istersiniz. Böylesi bir beklentiydi bizimkisi.

Nabi, "en zor konuya geldik, Mustafa'dan haber var" dedi. Sözcükler boğazında düğümleniyordu. Mustafa yakalandıktan sonra ağır işkence görmüştü. İşkence sonucu fenalaşmış, bir sabah vakti hücresinden alınıp götürülmüş, bir daha da haber alınamamıştı. Nabi haberi verirken ağlıyordu. Yapılan araştırmalar sonucunda, öldüğü kesinleşmiş ve mezarı Kasımpaşa'da Kimsesizler Mezarlığı'nda bulunmuştu. Nabi'nin anlattıklarını dinlerken, birden hıçkırıklarım yükselmeye başladı. Lokantadaki herkes bize döndü. Nabi beni sakinleştirmeye çalıştı. Sesime kendim de şaşırmıştım. Kaygı içinde beklemenin, kendine bile söylemekten çekindiğin acı gerçekle yüz yüze gelmenin yarattığı bir patlamaydı. Hani insanı boğan, "yeter be!" dedirten anlar olur. Bağırmak, kırıp dökmek gelir içinden. İşte öyle bir andı bizimkisi. İkimizden biri daha iyi durumda değildi. Etraftakilerin şaşkın bakışları üzerine, içimizdeki sıkıntıyı boşaltmadan, yarım kalan gözyaşlarını içimize akıtarak toparlandık.

Mustafa Hayrullahoğlu

Mustafa Hayrullahoğlu

Mustafa ile mücadele arkadaşlığının ötesinde iki dosttuk. 1960'lı yıllarda İstanbul'da Diyarbakır Öğrenci Yurdu'nda birlikte kalmıştık. Tanıştığımızda Marksist fikirleri savunuyordu. 1970'in başında, TİP Eminönü İlçesi'ne üye olurken yardımcı olmuştum. *Partizan* Dergisi'ni çıkaran çevrenin içinde yer aldı. Aynı çevrenin çıkardığı *Tekel Gerçek* Gazetesi'nin Yazı İşleri Müdürlüğünü üstlendi. Mustafa, 1974–76 arasında bana evini açtı. Ailesini, dört kardeşini, anne ve babasını da tanıdım. 1974'te aynı günlerde TKP'ye üye olduk. İkimiz de İstanbul'da politik faaliyet yürüttük. Mustafa, Şişli–İstinye bölgesinde, ben Topkapı'da çalıştım. Polis, Mustafa'yı TKP İstanbul İl Sekreteri olarak arıyordu.

1981 MK kararıyla verilen yetkiyle görevlendirilen ilk gizli MK üyelerinden biriydi. Ölüm haberi sarsıcıydı. İsveç'e döndükten sonra, odaya kapanıp saatlerce ağladım. O gün duygularımı şu dizelerle ifade etmeye çalışmışım:

Mustafa Hayrullahoğlu'na

Oturuyoruz
Gerginlik ve yorgunluğu politik yaşamın
Sorunlar... Sorunlar
Isıtmıyor dost toprağı
En zor konuya geldik
Evet
En zoruna diyor yoldaş
"İlk gelen haber doğru"
Fazla konuşmuyoruz
Bir bakış tek bir kelime
Yeter birbirimizi anlamaya
Kendimi değil yoldaşı düşünüyorum
Kim bilir

Bu anı daha kaç kez yaşayacak
Seni düşünüyorum iki gözüm
Zulmün ve yokluğun şehrini
Diyarbekir'i düşünüyorum
Cehennem sıcağı yazı
Çekilmez kışıyla
Ne güzeldir
Düşmanı ürküten dik kafalı şehrimiz
Mahsun Dicle'yi seyrediyorum Fis kayasından
Dolaşıyorum Evsel bahçelerini
Çıkıyorum
Mardin kapıdan Dağkapıya
Gölgesinde Diyarbekir Bedeni'nin
Bir yorgunluk çayı
İstanbul'u düşünüyorum
Beşiktaş'taki evi
Bir başkadır İstanbul
Bir başka sevdadır
Ne fırtınalar yaşadık ne fırtınalar

Aradık durduk
Bir avuç insandık
Grev çadırları açtık
Yürüdük
Meydanları doldurduk
Seni düşünüyorum iki gözüm
Bir sızı bir sızı yüreğimde
Daralıyor dünyam
Daralıyor
Daralıp kararıyor

Kardeşim Kemal'le Görüşme

Mustafa'nın sarsan acı haberinden sonra, Nabi "kardeşin burada" dedi. Doğu ve Güneydoğu yöre örgütü tutuklanmalarını bir şans eseri atlatan Kemal Yıldız'dı gelen. Örgüt Bürosu'ndaki arkadaşlar bilirler. Yurtdışına çıkışlara sıcak bakmazdım. Kaçınılmaz durumlarda tek çare çıkış ise, söylenecek söz olmaz. Ancak, örgütleri rahatlatmak adına, iyi düşünülmeden yapılan çıkışların doğru olmadığını düşündüm hep.

Nabi, Kemal'in çıkış nedenini anlattı. Soyadından dolayı polis, hedef olarak seçebilirdi, polis bizi elinden kaçırdığı için öfkeliydi. Moral yıpratma, psikolojik darbe vurmak için bu tür hedeflere yönelirdi. Başka partilerin pratiğinde bu tür örnekler vardı. Kemal'in pozisyonu fazlasıyla riskliydi. Nabi, "böylesi bir tehlikeyi göze alamadık" dedi. Ne tepki vereceğimi bilemedim. Bunca acı ve sıkıntı içinde kardeşimi göreceğim diye sevineyim mi, yaban ellere düştü diye üzüleyim mi?

Kemal bir başka yerde kalıyor, Batı'ya geçmek için bekliyordu. Nabi "Hollanda'ya gidecek" dedi. Kemal'le beraber olmak için bir iki saatlik zamanımız vardı. Görmek için kaldığı yere gittim. İki kardeş sarıldık. 1980'in başından beri Kemal'i görmemiştim. İstanbul'a geldiğinde güvenlikli olmaz diye görüşmemiştik. Üç yıla yakın bir ayrılıktı bizimkisi.

Kemal'le konuşacak çok şey vardı. Bölge örgütüne yönelik tutuklanmayı konuştuk. Olup biteni, bildiklerini anlattı. Aile ile ilgili merakımı gidermek istedim. Kemal kendisinin bir büyüğü kardeşim Bozan ve babamla ilgili bir şeyler söyledi. Ne dediğini anlayamamıştım. Sorular sordum. Kemal, sorularımdan habersiz olduğumu anlayınca, konu kapandı.[121]

Kemal evliydi, bir de çocuğu vardı. Sevgili Neval Çerkezdi. Ethemcik anne tarafına, Çerkezlere benziyordu. Ethem 1979'da doğduğunda adını ben vermiştim. Ethemcik uzun süre anne–babadan ayrı kalmıştı. Sağlık sorunları yaşıyordu. Doktorlar teşhis koyamamıştı. Annesi de kaçaktı. Daha sonraları anlaşılacaktı ki Ethem'in sağlık sorunu ciddiydi. Doğumda göbek bağının kesilmesinde yapılan hata, önemli damarlardan birini tıkamıştı. Kemal anlatırken gözlerini benden kaçırıyordu.

Batı Berlin'den ayrılırken, dört aylık kapanmanın yarattığı stresi atarım diye düşünmüştüm. İşkenceyle gelen ölüm, kucağında bebesiyle kaçak anne haberi. Buna sürgünü, hasreti de ekleyin. Yaşamımızı özetlerseniz stressiz günü olur mu bu hayatın. Bunca dert, bunca ayrılıktan sonra kendimize bir gün ayıramaz mıydık? Ayırmadık. Zaman kısaydı. İki kardeş ayrılmak durumundaydık. Sarıldık can parçasıyla.

Perişan bir halde yola koyuldum. Berlin–Stockholm treni, 20 saatlik yol bitmek bilmez. Bir Mustafa'yla yım, bir Ethem ve annesiyle. Sonra, Mustafalar Ethemler çoğalıyor. Kim bilir kaçtırlar. Akıtamadığım gözyaşlarım, haykıramadığım öfkem bir kez daha dizelere dökülüyor.

---

121. Daha sonraları, 1984 yılının ikinci yarısında, ülkeden gelen bir yoldaşla görüşmede, tesadüfen olanları öğrenecektim. Babam ve kardeşlerin beyefendisi Bozan'la ilgili olanı anlatmayı 1984'teki o görüşmeye bırakıyorum.

Ethem ve Annesine

Solda deniz,
Arifiye'den İzmit Körfezine
İzmit Körfezinden
Haydarpaşa'ya yol alan
Kurtalan Ekspresinde sanıyor kendini insan
Kurtalan Ekspresi
Üç gün üç gece yol alır
Tuvalet kapısına sırtını dayayarak
Kucağında bebesiyle Kürt kadını
Ya sen
Sen Arifiyeli kız
Ela gözlü Çerkez kızı
Kocan uzakta polis peşinde
Yeğenim
Aslan yeğenim kucağında
Ne yapıyorsun nerdesin
Kim bilir ne haldesin
Titriyor
Titriyor size uzanamayan ellerim

TKP 5. Kongresi'ne Doğru

1981 MK Plenumu'ndan sonra partinin önünde önemli görevler vardı. Örgütsel alanda partinin yaralarını sarmak, yeni bir gizli yapılanmaya gitmek gerekiyordu. 1981 MK Plenumu kararları bu konuda genel sekreterlik ve PB'ye gereken yetkiyi vermişti.

İkinci önemli adım, askeri rejime karşı politik faaliyetin örgütlenmesiydi. Bu konuda Avrupa Konseyi'nde yürütülen faaliyet ilk girişimlerden biri oldu. Diğer sol güçlerle birlikte, 1982 Anayasası'na karşı alternatif bir anayasa önerisiyle DİSK ve Barış Derneği davaları için yürütülen kampanyalar diğer girişimlerdi.

Sol güçlerle diyalog süreci devam ediyordu. TKP'nin Paris'teki Dayanışma Komitesi'nin, Avrupa Konseyi'nde yürüttüğü çalışma, TİP Genel Başkanı Behice Boran ve TSİP Genel Başkanı Ahmet Kaçmaz'ın yürüttükleri çalışmalar birbirini tamamlıyordu. TKP Paris Dayanışma Komitesi, sendika ve

demokratik örgütlerin 30 civarındaki yöneticisinin girişimi olarak faaliyet yürütüyordu.

Kürt hareketi ile ilişkilerim sürüyordu. Kürdistan Öncü İşçi Partisi ile İsveç'e gelir gelmez ilişki tazelenmişti. Bir ara PB üyesi Veysi Sarısözen İsveç'e geldi. O sıralarda, Kürdistan Öncü İşçi Partisi kongre toplamıştı. Ahmet Karlı kongreye bile çağrılmadan tasfiye olmuş, Serhad Dicle genel sekreter seçilmişti. Veysi resmi bir görüşme yaptı. Bu görüşme güven tazeledi. Taraflar, geçmişin aksine, birlikte bir şeyler yapma konusunda istekliydi.

Mayıs 1983'te TKP ile TKSP (Türkiye Kürdistanı Sosyalist Partisi) resmi bir buluşma gerçekleştirdiler. TKSP Genel Sekreteri Kemal Burkay ve PB üyesi Ziya Acar ile TKP Genel Sekreteri Nabi Yağcı ve ben Sofya'da buluştuk. Heyetlerin görüşmeleri samimi bir havada geçti. Genel sekreterler ikili görüşme de yaptılar. Birçok konuda yakın düşünüyorduk. TKSP ve TKP arasındaki ilişkilerin merkezi düzeyde devamına karar verildi. TKSP ve Kürdistan Öncü İşçi Partisi'yle kurulan ilişki, 1984'te *Sol Birlik*'in kurulmasıyla devam edecekti.

1983'te *Türkiye Postası*'ndan sonra, üç aylık teorik dergi *Yol ve Amaç* yayına başladı. *Yol ve Amaç* Dergisi farklı görüşlerin tartışıldığı bir dergiydi. Partiden farklı düşünen, parti görüşlerini eleştiren, bir anlamda serbest kürsü rolü üstlenen bir yayındı. Bu farklılık derginin yönetimine de yansıyordu.

12 Eylül askeri darbesinden sonra bir yandan tutuklanmalarla dağılan örgütler, partiden ayrılmalar ve gruplaşma eğilimleriyle yaşanan parti içi sorunlar, diğer yanda yenilenen parti yönetimi, askeri rejime karşı politik faaliyetin örgütlenmesi, sol ve Kürt hareketiyle diyalog çabalarıyla TKP iki farklı süreç yaşıyordu. TKP, 1974–80 döneminden çıkardığı derslerle, politik ve örgütsel olarak değişim çabası içine giriyordu. 1973 atılımından sonraki süreçte, partinin örgütlenmesinde aktif rol oynayan kadrolar, askeri darbe sonrasında, kendi pratiklerinden çıkarak, dünün hatalarından kurtulmaya çalışıyordu. Bu çabaları güçlendirecek, tartışmaları noktalayacak adım kongreydi.

TKP, 51 yıldır kongre toplayamamıştı. Partide kongre sorunu, zaman zaman seslendirilse de, her konuşmadan sonra konu ertelenmişti. Bir dizi sorunla boğuşan, yara almış bir partide ve zor koşullarda kongre cesaret isteyen bir işti. Genel Sekreter'den ilk duyduğumda, şaşkınlığımı "kongre toplayabilir miyiz" diye sorarak ifade etmiştim. Konuşunca da, ne kadar gerekli ve doğru bir iş olduğunu anladım.

MK toplantısı 1983 Nisan ayında yapıldı. MK Plenumu, Nabi Yağcı'nın genel sekreterliği ve İsmail Bilen'in parti başkanlığı ile ilgili PB kararını onayladı.

MK toplantısından iki önemli belge çıktı. Biri *Mustafa Suphi Tezleri*, diğeri *Barış ve Demokrasi İçin Eylem Programı*'dır.

Mustafa Suphi Tezleri, TKP'nin stratejik hedefine kaynaklık eden temel yaklaşımlarını içeriyordu.

Demokrasi İçin Eylem Programı, askeri rejime karşı mücadele programıydı. TKP ile benzer koşulları yaşamış partilerin deneyiminden yola çıkarak hazırlanmış bir metindi. TKP ilk defa böyle bir programı önüne koyuyordu. Ne yazık ki bu güncel politika, TKP'nin 5. Kongre'de kabul ettiği programına yansımayacaktı.

1983 yaz aylarında, *Mustafa Suphi Tezleri* parti örgütlerinde tartışmaya açıldı. Kongre süreci, partinin toparlanma süreci olarak düşünülüyordu. Bu açıdan, tezlerin tüm parti birimlerinde tartışılması amaçlandı. Daha önce partiden ayrılmış kadrolara ulaşmak, onları parti saflarına yeniden kazanmak hedeflendi.

Tezlerin tartışılması ilgi gördü. Partiden ayrılan eski üye çevrelere ulaşıldığını hatırlıyorum. *Mustafa Suphi Tezleri*, parti örgütlerinde tartışıldıktan sonra, örgüt konferansları toplandı. Örgüt konferanslarında tartışma devam etti. Konferans delegeleri, tezler üzerine görüşlerini serbestçe dile getirdiler. Görüşler not edildi ve tutanak haline getirilerek merkeze iletildi.

Batı Berlin örgüt konferansı için on gün önce gittim. Yeniden parti üyeleriyle ikili görüşmeler yaptım. Konferansın organizasyonu için Batı Berlin Sosyalist Birlik Partisi yardımcı oldu. Yer sorununu çözdüler. Konferansa Erdal Talu da geldi. Erdal ile beraber konferansı yönettik. Batı Berlin konferansı en son toplanan konferans oldu. Konferans bittikten sonra, Erdal ile Doğu Berlin'e geçtik ve oradan kongre için yola çıktık.

Kongre'nin örgütlenmesinde sorumluluk üstlenen arkadaşlardan; Genel Sekreter Nabi Yağcı, Sıtkı Coşkun, Orhan Yıldırım ve Berdan Dere'yi biliyorum. Programın hazırlanmasına ise, Veysi Sarısözen, Alp Otman ve Zülfü Dicleli katkıda bulundular. Bu çalışmanın Batı Avrupa'da yürütülen, İsveç ve Batı Berlin'deki bölümüne katıldım.

5. Kongre

TKP 5. Kongresi'ne Çekoslovakya eve sahipliği yaptı. Erdal ile kongrenin yapıldığı yere vardığımızda geç saatlerdi ve delegeler oradaydı. Federal Almanya örgütünden delegeler sonradan geldiler. Kongre, Bratislava yakınlarında Slovakya Komünist Partisi'nin tahsis ettiği bir tesisteydi.

Kongre sürecinde tezlerin mümkün olduğu kadar yaygın tartışılması için çaba gösterildi. Örgüt konferanslarına katılanlar ve kongre delegeleri merkez-

den seçildi. O günlerin zor koşullarında gizlilik gereği böylesi bir yol izlendi. Kongrenin toplanması ve doğal olarak katılacak delegeler de gizli tutuldu.

Kongre delege sayısının açıklandığını hatırlamıyorum. Kongre üzerine konuşmalardan yetmiş civarında delegeden söz edildiğini hatırlıyorum. Delegeler iki ayrı bölümde toplandılar. Büyük salonda kongre divanı, Batı Avrupa ve sosyalist ülkelerden gelen delegeler yer aldı. İkinci bölümde –ki bu bölüm de iki gruptan oluşuyordu– ülke örgütlerinden gelen delegeler bulunuyordu. Ülke örgütleri delegeleri ana salonu monitörlerden izleyebiliyor, tüm konuşmaları dinleyebiliyor ve söz alarak konuşabiliyorlardı. Büyük salondakiler onları dinleyebiliyor ama göremiyordu. Güvenlik nedeniyle ülke delegelerinin iki grubunun da birbirini görmesi ve karşılaşmaları imkânı yoktu.

Güvenlik önlemi olarak şunu da eklemeliyim, kongreye katılan ülke örgütü delegelerinin bir bölümü, kongrenin açıklanmasından sonra bir süre ülkeye gönderilmedi. Kongrenin açıklanmasından sonra, polisin iz süreceği bilindiği için bu önlem alınmıştı. O dönem, polis 5. Kongre ile ilgili bilgilere ulaşamadı.

Genel Sekreter Nabi Yağcı ve Onursal Başkan İsmail Bilen kongreyi birlikte açtılar, kongreyi açtıktan sonra kongre divan üyelerini delegelerin onayına sundular. Divanın onayından sonra, program, tüzük komisyonu ile kararlar komisyonu seçildi. Program ve tüzük komisyonunun başkanı Sıtkı Coşkun, sözcüsü Zülfü Dicleli, kararlar komisyonunun başkanı ben, sözcüsü Erdal Talu idi. Komisyonlar beş altı kişiden oluşuyordu.

Kongrenin üç gün sürdüğünü hatırlıyorum. Farklı görüşleri olan delegeler konuştular. Program konusunda farklı düşünceler de dile getirildi. 1983 MK Plenumu'nda onaylanan *Barış ve Demokrasi İçin Eylem Programı*'ndaki yaklaşımların ve 1981 MK toplantısından itibaren, partide paylaşılan görüşlerin kongre sürecinde programa yansımaması eleştirildi.

Mustafa Suphi Tezleri ve program tartışmalar sonunda onaylandı. Parti tüzüğüne, İsmail Bilen'in onursal başkanlığı için bir ek yapıldı. Solda birlik konusu, ele alınan önemli konulardan biriydi. Solda birleşme ve işbirliği konusu karara bağlandı.

TKP, 51 yıl sonra kongre topluyordu. Ve birçok kişinin inanamayacağı düzeyde, geniş katılımlı, önemli bir organizasyondu. Kongreye müthiş bir coşku hâkimdi. Gözyaşlarını tutamayanlar vardı. Konuşmalara bu coşku yansıyordu. Bir iki sesle sınırlı da olsa kongrenin temsiline eleştiri de dile getirildi. İllegal bir partinin, 12 Eylül koşullarında topladığı bir kongrede bileşim konusunda kusur bulmak zor değildi.

Kongreye katılanların hatırlayacağı gibi Federal Almanya delegesi Adil

Sonkaya bu eleştiriye tepki olarak başka bir gerçeği şöyle ifade etmişti: "Bu tarihi olay açıklandıktan sonra, bazıları çıkıp 'üç beş kişi bir araya gelip kongre yaptı' diyecekler. İşte zoruma giden budur" demişti. Kongre sonundaki yemekte söylenen bu sözler herkes tarafından destek görmüştü.

Delegelerin konuşmalarına, askeri rejime karşı mücadelenin örgütlenmesi ve yaşanan sorunlar yansıdı. Ülke örgüt delegeleri, ülkede yaşadıklarını ve çabalarını dile getirdiler. 12 Eylül sonrası tutuklanmalarla, partiden kopuşlarla yorucu birkaç yıl yaşanmıştı. Kongrenin yarattığı coşkuyla bu dönemi kapatma arzusunu dile getiren ülke delegelerinden biri, düşüncesini şu sözlerle ifade etti: "Şimdi bizi eleştirenlere bundan sonra soracağız; var mısın yok musun?" Kongre tarafından destek gören bu düşünce o günkü ruh halini de anlatıyor. Bu sözler polis operasyonlarının, işkencelerle gelen ölümlerin ve panik kopuşların yarattığı gerilimin bir yansımasıydı. Haklı olmasına haklıydı. Ne var ki duygusaldı ve bu sözlerde bir hesaplaşma isteği vardı. Duygusallık kadar sağduyuya da ihtiyacımız vardı. 5. Kongre partinin toparlanmasında rol oynayacaksa –ki hedeflerinden biriydi– toleranslı bir dönemin başlangıç çağrısı olmalıydı.

Önemli kararlardan biri, 1981 ve 82 tutuklanmalarındaki tutum ve sorumluluklarından dolayı üyelikleri askıya alınan MK üyeleriyle ilgili MK kararının onaylanmasıydı. Ayrı bir kararla, Ulvi Oğuz'un MK üyeliği onaylanmadı ve MK üyesi olarak kabul edilmedi.

Yeni MK listesini Genel Sekreter kongreye sundu. İsimler kodlanmıştı. Genel Sekreter listeyi sunarken MK listesinde yer alanları parti stajları[122] ile tanıttı. 5. Kongre'de seçilen MK üyelerinden (MK toplantılarına katılanlardan) isim olarak hatırlayabildiklerim; İsmail Bilen, Nabi Yağcı, Veysi Sarısözen, Mustafa Demir, Ali Durak, Orhan Yıldırım, Alp Otman, Sıtkı Coşkun, Adil Demirci, Mehmet Bozışık, Erdal Talu, Mehmet Karaca, Ahmet Muhtar Sökücü, Cemal Kıral, Ömer Tulgan, Zülfü Dicleli, Berdan Dere, Ali Söylemezoğlu, Halit Erdem, Fevzi Karadeniz ve Şeref Yıldız. MK'ya 1985'te Yavuz Ünal, 1986'da Feridun Gürgöz ve Ahmet Kardam katılacaktı.

5. Kongre'den sonra seçilen Politbüro: İsmail Bilen, Nabi Yağcı, Veysi Sarısözen, Mustafa Demir, Alp Otman, Orhan Yıldırım, Adil Demirci[123] ve Sıtkı Coşkun.

---

122. Adaylar kongre isimleri ile tanıtılırken kimliklerini ortaya çıkarmayacak biçimde partide yaptıkları görevler, deneyimleri, kökenleri konusunda kısa bilgi verilmişti.
123. Kongre sırasında Adil Demirci hapisteydi.

5. Kongre'de MK'ya yeniden seçilmeyen isimler: Güray Tekin Öz, Gönül Dinçer, Cihan Şenoğuz, Feridun Aksın, Aziz Cuydur ve Süleyman Çavuşev.

Kongre üç günlük yorucu çalışmayı son gece bir yemekle noktaladı. Yemekte, coşku ve sevinç vardı. İsmail Bilen etrafına umut saçıyordu. Belliydi ki durumdan mutluydu. Delegelerin heyecanı, dönüşlerinde partiye yeni bir hava getireceğinin habercisiydi. Kongre sonrası TKP için farklı olacaktı.

5. Kongre'nin İşlevi

Peki, 5. Kongre'nin işlevi ne oldu? Önce şunu söylemeliyim. Genel sekreterlik konusunda PB'de yürütülen kavga bitti. Batı Berlin örgütü muhalefetini sürdürdü. Kongreden sonra topluca, "Batı Berlin Sosyalist Birlik Partisi'ne gidiyoruz" diyerek ayrıldılar. Bir kısmı Batı Berlin Sosyalist Birlik Partisi'ne katıldı. Bir kısmı köşesine çekildi.

Ali Durak, 1984'teki ilk MK toplantısına katıldı. Toplantıda konuşmadan oturdu. Aynı yıl yapılan ikinci MK toplantısına partiden istifa mektubunu[124] gönderdi. Mustafa Demir PB'de kaldı; zorunlu bir "görev" dönemini tamamlarcasına, anlaşılmaz bir tutumla ve hiçbir iş yapmadan, hiçbir şeye karışmadan.

5. Kongre sonrasında SED–TKP ilişkileri saygı temelinde rayına oturdu. O güne kadar SED MK adına TKP ile ilişkiyi yürüten kadrolar değiştirildi. Yeni kadrolar arasında olan, kendi adıma hiç unutmadığım ve hep hatırlayacağım Werner gibi gerçek bir komünistle tanışma şansını yakaladık.

5. Kongre'nin önemli görevlerinden biri, örgütsel olarak partinin toparlanmasını sağlamaktı. Örgütsel anlamda bu işlevi gördüğünü kabul etmek gerekir. Kongreyle partinin otoritesi arttı. Parti faaliyetinde canlanma başladı.

Kongre'de yeni bir program ve *Mustafa Suphi Tezleri* kongrede onaylandı. Kabul edilen program sola kayışın ifadesiydi. TKP, o güne kadar kendisine yönelik eleştirilerden (sağ oportünist, reformist, vb.), askeri darbe koşullarından etkilenmişti. Aynı yıl yapılan MK Plenumu'nda kabul edilen, askeri rejime karşı mücadele görevlerini formüle eden eylem programını yok saymıştı. Program, mevcut rejimden barışçı yoldan çıkış yolunun kapalı olduğunu savunuyor, diğer bir deyişle rejimin bir halk ayaklanmasıyla değ-

124. Ali Durak'ın istifa mektubu MK'da okundu. Uzun yıllardır Almanya'da yaşadığını, bir Almanla evli olduğunu anlattıktan sonra kendini bir Alman gibi hissettiğini ve Alman işçi sınıfının mücadelesine katılacağını söylüyor; MK üyeliğinden ve partiden istifasını bildiriyordu. Alman Komünist Partisi'ne üye olmuştu.

şeceğini söylüyordu. Oysa kongrenin toplandığı günlerde, askeri rejim Türkiye'yi seçimlere götürüyordu. 1983 seçimleri rejimde çözülme sürecine işaret ediyordu. Kongre bu gerçeği atlamıştı. Bu durum bir kez daha gösterdi ki TKP'yi yöneten kadrolar, düşünsel görevlerin üstesinden gelme noktasında eksik kalıyordu.

Bunun yanında program, Kürt sorununa bakışta kabul gören bir adım attı. Sorunu *Mustafa Suphi Tezleri*'nde tartışmaya sundu. Tezlerde ana başlıklar halinde, Kürt halkı üzerindeki baskıya, Kürt ulusal hareketine ve yaşananlara da dikkat çekti. Kongrenin onayladığı tezlerde sorun şöyle ifadesini buldu: "Türkiye'de yaşayan Kürtlerin kendi kaderlerini tayin hakları, Türkiye'den ayrılarak ayrı bir devlet kurma hakkıdır. TKP kimsenin bu hakka karşı çıkma, onu yasaklama hakkı olmadığı görüşündedir. TKP bu hakkı ödünsüz savunur. Bu hak gerçekleştirilmeden eşitlikten söz edilemeyeceğini, Türkiye'de sonuna kadar tutarlı bir demokrasinin kurulamayacağını açıklar." (*TKP 5. Kongre Belgeleri*, sayfa 213)

5. Kongre'de kabul edilen TKP programına da şöyle yansıdı: "Halk erki ulusal sorunu çözecektir. Kürt ulusunun kendi kaderini tayin hakkı, yani ayrılma hakkı gerçekleşecektir. Eğer Kürt halkı özgür iradesi ile birlikte kalmaya karar verirse, ortak devlet, somut tarihsel koşullara uygun bir biçimde düzenlenecektir. Demokratik devletin anayasasında Kürt halkının ayrılma hakkı güvence altında olacaktır." (*TKP 5. Kongre Belgeleri*, sayfa 126)

Sonuç olarak 5. Kongre, başardıkları ve başaramadıklarıyla, TKP tarihindeki yerini aldı. Eksikleri ne olursa olsun önemli bir olaydı. TKP'yi yeniden ayağa kaldıran bir adım oldu.

İsmail Bilen'in Ölümü

Kongreden bir–iki ay sonraydı. İsmail Bilen'in ölüm haberi geldi. Bekletiği sağlık sorunları nedeniyle Bulgaristan'da hastaneye yatarak ameliyat olmuştu. Ameliyat sonrasında hayata gözlerini yummuştu.

1973 atılım kararıyla TKP'nin gelişmesine öncülük etmişti. Büyüyen partiyi yönetmede zorlanmış, sorunları çözmede yetersiz kalmış olmasına karşın varlığının ayrı bir anlamı vardı. Dünle aramızdaki bağdı. Onun varlığı güven veriyordu. 80'i aşan yaşına karşın ölümü ona uzak düşünürdük. Belki de bu düşünceden dolayı ölümü bizim için beklenmedik bir olay oldu.

Onun liderliğinde, TKP 51 yıl sonra kongresini toplamış, partiyi genç kuşaklara teslim etmişti. Böylelikle Kongre, partiye yönelik meşruiyet tartışma-

larına noktayı koymuştu. Kongre'yle noktalanan süreç yaşamına anlam veren, onu ayakta tutan tek hedefti sanki. Mutluydu.

İsmail Bilen ve kuşağı, Stalinci geleneğin taşıyıcılarıydı. Bu açıdan eleştirebilirsiniz. Tabii ki, beslendiğiniz kaynağın Stalincilik olduğunu unutmadan. 1929 tutuklanmasında sağlam durmuştu. 61 yıllık parti yaşamını bir nefer gibi tamamladı. 50 yıla yaklaşan kahredici göçmenlik yaşamının yalnızlığına direnmeyi bildi. Bizim kuşağa bayrağı teslim etme onurunu taşıyordu. Sanırım çileli ömrünün tek mükâfatı da budur. Bize taşınan çok şey olmasa da, onu ve mücadele arkadaşlarını sevdik, saygı duyduk.

Nefer olmak
Ne şan ne şöhret
Beklenmeden bir şey
Kazanmak parti üyeliğini
Ve korumak son nefese kadar.

Bu dizeler, İsmail Bilen ve kuşağını iyi tanımlar. Onlar bir ömür davalarına bağlı yaşadılar. Komünist olarak yaşamlarını noktaladılar. Dünün sıcak duygularıyla, sevgi ve saygıyla o çileli kuşağı bir kez daha anıyorum.

Batı Berlin Toparlanması

Kongre sonrası günlerdi. DDR'a geçtim. SED ile ilişkiler normalleşmişti, artık vize sorunumuz yoktu. Genel Sekreter Batı Berlin'e geçmem gerektiğini anlattı. Berlin örgütü "Batı Berlin Sosyalist Birlik Partisine gidiyoruz" diyerek kopan örgütten geriye 8–10 kişilik bir üye grubu kalmıştı. Eski kadrolardan Murat Alp ve çevresindeki 4–5 genç kararsız kalmış, beklemeyi seçmişlerdi. Murat Alp, 1944 tutuklanmasında emniyet müdürlüğünde öldürülen Hasan Basri Alp'in oğluydu. Bu açıdan da TKP'ye duygusal bir bağlılığı vardı. Eski arkadaşları ile "baba yadigârı parti" arasında ne yapacağını bilmez bir durumda bekliyordu.

Batı Berlin örgütünü yeniden toparlayacak isimler de belirlenmiş gibiydi. Sorumluluğu Ertan Uyar üstlenecekti. Ertan, *Türkiye Postası*'nda çalışıyordu. İngiltere'den Berlin'e geldikten sonra, çevreyle kimi ilişkiler kurmuş, örgüt konusunda bilgi edinmişti. Kurduğu ilişkiler de kabul görmüştü. Ertan'ın sorumluluk alması konusunda, Nabi ile görüşmüşlerdi.

Çalışmalara katılacak ikinci isim Aziz Cuydur'du. Cuydur, 5. Kongre'de

MK'da görev almayacağı, Genel Sekreter tarafından kendisine iletilince, "beni bu yükten kurtardığınız için teşekkür ederim" demişti. İşçi kökenli, iyi niyetli genç bir arkadaştı. Yurtdışına çıktıktan sonra uzun süre DDR'da kaldı. Sıtkı ve Erdal'ın DDR'da beklediği günlerde, Cuydur da bekliyordu. Leipzig'de kaldığım dönemde, birkaç kez ziyaretine gitmiştim. Batı'ya geçtiğimiz günlerde o da Yunanistan'a gitti. Yunanistan'da bir müddet kaldıktan sonra yapılacak fazla bir şey olmadığı düşünülmüş ve Batı Berlin'deki çalışmalara katılmak üzere getirilmişti. Aziz Cuydur, Batı Berlin Örgüt Komitesinde görev alacak ikinci kişiydi.

Diğer isimler henüz belirlenmemişti. Eski kadrodan, göçmen işçi kökenli isimlere ihtiyaç vardı. 8–10 kişilik grup politik göçmenlerden oluşuyordu. 12 Eylül'den sonra gelen bu kadrolar çevreyi iyi tanımıyor, örgütün sorunlarını bilmiyordu. Dağılan, Batı Berlin Sosyalist Birlik Partisi'ne gitmeyen, parti üyelerini tanıyan, sorunları birlikte yaşayan arkadaşlara ihtiyaç vardı. Murat Alp'le birkaç kez görüştüm. Gönlü partiden yanaydı. Kopuşun mantıklı bir açıklaması yoktu. Sonuçta karar veremedi. Batı Berlin partisine gitmedi ancak, parti örgütüne de geri dönmedi.

Batı Berlin'de iki hafta kadar kaldım. Görüşmeleri parti merkezi düzenli takip ediyordu. PB üyesi Alp Otman örgütü ve eski kadroları tanıyordu. Eski kadrolardan iki arkadaşı tanıştırdı. Görev alacak diğer iki isim de bu arkadaşlar olacaktı. Görüşmeler tamamlanmıştı. Ertan'a gerekli bilgileri aktardım. Genel Sekreter ile görüştükten sonra komiteyle toplantı yapıp bilgilendirecek ve ilişkileri devredecektim.

Nabi ile son görüşmede durumda beklenmedik bir değişiklik olmuştu. Batı Berlin Örgüt Sekreteri, göçmen işçi kökenli Ramazan Tolaz adındaki arkadaş olarak belirlenmişti. Tolaz'ı Alp Otman getirmişti. *Türkiye Postası*'nın ilk çıkışı sırasında gazeteye destek olmuştu. Ne ki örgütle bağları kopmuştu, iyi niyetliydi, fakat politik olarak yetersizdi. Batı Berlin'de eski olması avantajdı. Ancak ne komitedeki işbölümünü, ne de örgütü yönetecek yeterlilikteydi. Genel Sekreter ile bunları konuştuk. Nabi, Ramazan Tolaz'ı tanımıyordu. Alp Otman'ın verdiği bilgilerle bir değerlendirme yapılmış ve karar vermişlerdi. İsimlerden bağımsız kimi nedenleri vardı. Ertan Uyar'a bunun nasıl izah edileceğini de sormuştum. Ertan, politik birikimi olan, partinin yaşadığı sorunları yakından bilen biri olarak doğru kişiydi. Ayrıca, onunla konuşmadan böyle bir karar değişikliği hoş da değildi. Nabi ile tartışmamızdan farklı bir sonuç çıkmadı.

Ertan'la buluştuk. İnsan inanmadığı şeyi anlatmakta zorlanır. Ertan'a durumu anlattım ve komitede görev alacağını söyledim. "Ben bu işte yokum"

dedi. Ramazan Tolaz'ı tanıyordu. Israrcı olmak istedim. "Bu iş yürümez" diye ekledi. Lafını esirgemedi. "Sorunları böyle çözemezsiniz" dedikten sonra, dostluğumuza inandığı için de bastı kalayı. Sorumluluk almadı. O gün söylemedim ama onu haklı bulmuştum.

Batı Berlin Komitesi; sekreter Ramazan Tolaz, Aziz Cuydur ve adını hatırlayamadığım Batı Berlin'in eski kadrolarından, Alp Otman'ın önerdiği başka bir arkadaştan oluştu. İlişkileri komiteye devrettim ve aralarındaki işbölümüne yardımcı oldum. Yapacağım bir şey kalmayınca da ayrıldım. Bu girişim de Batı Berlin'deki soruna çözüm olmadı. Bir müddet sonra, 1984'ün sonlarında komite dağıldı. Batı Berlin Aziz Cuydur'u yormuştu, İsveç'e geldi. Batı Berlin'deki çalışmaları Ahmet Kardam yürütecekti. Batı Berlin örgütü eski canlılığını yakalayamadı, ancak, uğraşılan bir problem olmaktan çıktı. Az sayıda parti üyesi ve Türk Merkezi'ndeki faaliyetle yetinen bir örgüt olarak kaldı.

1983 Seçimleriyle Açılan Dönem

TKP 5. Kongresi'nin toplandığı günlerde, Türkiye 1983 seçimlerini yaşadı. Darbeciler seçimlere kendi partileriyle girdiler. Emekli General Turgut Sunalp'in başında olduğu Milliyetçi Demokrasi Partisi (MDP), cuntacı generallerin direktifiyle kurulmuştu. Cuntanın başı Kenan Evren meydanlarda "oyunuzu MDP'ye verin" diyecek kadar fütursuz davranarak, desteğini açıkça sürdürdü. Seçimlere, CHP'nin oylarına talip olan Halkçı Parti ve Özal'ın kurduğu Anavatan Partisi (ANAP) katıldı. Turgut Özal ve ANAP'a ABD ve TÜSİAD çevreleri destek veriyordu. 1983 seçimlerinden ANAP çıktı. Halkçı Parti ikinci, darbecilerin MDP'si üçüncü parti oldu.

O günlerde Marksist hareket bunu ne kadar anladı, ayrı bir konu. 1983 seçim sonuçları bu süreçte kendini gösterecekti. Önce, mevcut partileri onaylamayan ve cunta tarafından yasaklanan siyasiler partilerini kurmaya başladılar. CHP'liler Sosyal Demokrasi Partisi'ni (SODEP) kurup, başına Erdal İnönü'yü getirdiler. Adalet Partisi çevresi, Demirel'in onayıyla Doğru Yol Partisi'ni (DYP), Erbakan çevresi Refah Partisi'ni (RP) ve Türkeş ve MHP çevresi Milliyetçi Çalışma Partisi'ni (MÇP) kurdular. Darbecilerin koyduğu eski siyasilere siyaset yasağını deliyorlar, davranışlarıyla, cuntanın yaptıklarını onaylamadıklarını gösteriyorlardı.

1984'te ilk işçi mitingi, İstanbul Saraçhane'de yapıldı. 12 Eylül darbesinden sonraki ilk işçi eylemiydi. 1985'ten itibaren DİSK ve Barış Derneği davaları da sönümlenen davalar olacaktı. Cuntanın başı Evren, meydanlarda

gürleyip duruyor, baskılar sürüyordu ama artık durum değişmeye başlamıştı. O gün fark edemedik, 1983 seçimleri, askeri rejimin çözülme sürecinin adımıydı. Seçimlerden sonra da darbeyi gerçekleştiren askerlerin tüm ayak diremelerine karşın süreç farklı gelişecekti.

1984–85 TKP'nin Toparlanma Yılları

1984–85 yılları TKP'nin toparlandığı, dışa yöneldiği dönem oldu. Parti içindeki olumsuz hava duruldu. Yeniden başlama isteği ile yeni parti yönetimine güven arttı.

1981 MK toplantısından sonra oluşturulması düşünülen Örgüt Bürosu kongreden sonra kuruldu. Büro Sekreteri PB üyesi Sıtkı Coşkun'du. PB üyesi Orhan Yıldırım, MK üyeleri Berdan Dere ve Halit Erdem büroda görev aldılar. Kongre hazırlık çalışmalarında da bu arkadaşlar görev almıştı. Örgüt Bürosu'nun kongre hazırlık çalışmalarında ortaya çıktığını söylemek yanlış olmaz.

Kongre sonrasında ikinci önemli adım, Prag'daki parti okulunun faaliyete başlamasıdır. 1981 MK Plenumu'ndan sonra üzerinde düşünülen bir konuydu. MK ve Örgüt Bürosu üyesi Berdan Dere okulun sorumluluğunu üstlendi. Prag yakınlarındaki Čelákovice'deki parti okulunda, 1984–85 yıllarında ülkeden gelen kadrolara eğitim verildi.

Bu dönemde, TKP merkez yayın organı *Atılım*'ın ülkede basımı, dağıtımı daha düzenli hale geldi. Ayda bir yayımlanan *Atılım* on beş günlük yayımlanmaya başlandı.

Kongre sonrasında yönetici organ olarak MK'nın etkinliğini artırmak, sorunların MK'da tartışılıp karara bağlanması ve uygulamaların denetlenmesi amacıyla, MK'nın daha sık toplanması benimsendi. Toplantılarda serbestçe tartışma ortamı yaratıldı.

TKP'nin yasallaşma hedefinin mümkün olduğu 1984'te tartışılıp benimsendi. Bu düşünceyle aynı yıl "TKP'yi savunma komiteleri" kararı alındı. Komitelerin amacı Batı Avrupa'da, TKP adına sözcüleri harekete geçirmek, TKP'nin amacını kamuoyu ile paylaşmak ve TKP siluetini legalde görünür kılmaktı. TKP'yi savunma komiteleri ilk etapta Hollanda ve İsveç'te faaliyete başlayacaktı. Hollanda'da Erdal Talu, İsveç'te ben sözcüydüm.[125] "TKP'yi

125. Bu sıfatla, 1985'te İsveç'te bir toplantıya katıldım ve TKP'nin konuyla ilgili düşüncelerini açıkladım. O güne geldiğimizde bu toplantıdan ve konuşmamın içeriğinden söz edeceğim.

savunma komiteleri" neyi nasıl yapacağımızı netleştiremediğimiz için karar düzeyinde kaldı.

Bu dönem sol hareket ve Kürt hareketi ile ilişkilerde ciddi adımların atıldığı bir dönem oldu. Bu yöneliş partiyi TİP–TSİP–TKSP–PPKK–TKEP ve TKP'nin içinde yer aldığı "Sol Birlik"in kurulmasına ve daha sonra TİP–TKP birliğine götürecekti.

1983 yılıydı, Genel Sekreter, "İsveç'te bir posta kutusu açacağız" dedi. Türkiye'nin her bölgesinden bu posta kutusuna haber içerikli mektuplar gelecekti. Posta kutusu, *TKP'nin Sesi* Radyosu'ndan ilan edilecek ve partili, partisiz haber gönderecek herkese açık olacaktı. Buradaki amaç, askeri rejim altındaki Türkiye'nin her yerinden olup bitenler konusunda haber almak, olayları duyurmak, partinin propaganda gücünü etkili kılmaktı.

Bu iş için PB üyesi Alp Otman İsveç'e geldi. İşçilerin Komünist Partisi (Arbetar Partiet Kömünisterne-APK) ile yapılan görüşme sonunda APK'nın bir üyesinin adına bir posta kutusu açıldı. Anahtarı bize teslim edildi.

Posta kutusunun sorumluluğunu, İsveç parti komitesi üyesi Bülent Metin üstlendi. Posta kutusuna gelen mektuplar, on beş günde bir İsveç parti örgütü üyesi kuryelerle Doğu Berlin'e taşınıyordu. Kısa süre sonra bu iş haftada bire indi. Her hafta Türkiye'nin değişik bölgelerinden 40–50 mektup geliyordu. Stockholm–Berlin arası 20 saatlik bir yoldu. 20 saat gidiş, 20 saat geliş. Posta işini üstlenen iki arkadaşımız da çalışıyordu. Sırayla hafta sonlarında 40 saatlik yolculuk yapıyorlardı. Bu posta, 1983'ten 1987'ye kadar devam etti. Posta kutusuna gelen haberler TKP'nin radyo yayınlarının etkisini daha da artırdı.

1984 Diyarbakır Cezaevi

Ocak 1984'ün son günlerinde Diyarbakır Cezaevi'ndeki olayların haberi ulaştı. Ölenlerin kesin sayısı bilinmiyordu. Kürt hareketinin bilinen isimlerinden Necmettin Büyükkaya ve TKP üyeleri İsfendiyar Eyyüboğlu, Ali İhsan Çelik hayatını kaybeden isimler olarak söylenmişti. Kürt hareketi çevrelerinden gelen bilgiler de olayı doğruluyordu. Hemen bir şeyler yapmak gerekiyordu. Kürt ve diğer sol gruplarla ilişki kuruldu. Neler yapılabilir konusu görüşülürken, partiden gelen ikinci habere göre Necmettin Büyükkaya ölmüştü, İsfendiyar Eyyüboğlu ve Ali İhsan Çelik ise hastanedeydiler.

Bu olaydan öncesine uzanırsak, tutuklular baskı ve haksız uygulamalara karşı 1983'te zorlu eylemlere girişmişlerdi. Ankara-Mamak ve Diyarbakır ce-

Matstrejkar i solidaritet med fängslade

Ett femtontal turkiska medborgare inledde på fredagsmorgonen en matstrejk vid turkiska ambassaden i Stockholm som protest mot förhållandena för politiska fångar i Turkiet.

Sedan den 7 juli 1981 sitter över 3 000 flyktingar i militärfängelser i sjölvia Turkiet som protest mot kvinnovåldsregimen.

På förmiddagen i fredags anordnade flyktingarnas organisationer i Stockholm en demonstration utanför den turkiska ambassaden i Stockholm mot förhållandena för politiska fångar i Turkiet. Bland annat krävde demonstranterna att Turkiet skall respektera de mänskliga rättigheterna och att alla politiska fångar skall frigivas.

Utanför den turkiska ambassaden i Stockholm matstrejkar en femtontal turkiska medborgare

Foto: DON TITTLMAN

Aktuellt

Protester i Stockholm och Europa

Då lättar trycket på de fängslade

Dayanışma eylemlerini İsveç'in en büyük gazetelerinden Dagens Nyheter sayfalarında duyurdu. (Temmuz, 1983)

zaevlerindeki direnişlerde birçok tutuklu yaşamını yitirmiş, Batı Avrupa'da dayanışma eylemleri örgütlenmişti. 1983 yazındaki bu eylemler sırasında Stockholm'un merkezinde açlık grevi eylemi gerçekleştirilmişti. On üç gün süren eylem süresince eşim ve bir kadın arkadaş sağlıkları bozulduğu için hastaneye kaldırılmış, diğer Kürt ve sol gruplar eylemin son beş–altı gününe katılmışlardı.

Necmettin'in ölümü üzerine de Stockholm'de, Türkiye Büyükelçiliği'nin önünde protesto eylemi yapıldı. İsveç Dışişleri Bakanlığı harekete geçirildi. Olay, Avrupa'nın diğer ülkelerinde de protesto edildi ve Avrupa kamuoyunun dikkati çekildi. İsveç ve birçok ülke, Türkiye'deki askeri rejime olayı kınadıklarını bildirdiler ve politik tutum aldılar.

Necmettin Büyükkaya'nın ölümüne yol açan olay nasıl gelişmişti? Diyarbakır Cezaevi'nde baskı döneminin bitmesini ve şartların normale dönmesini sağlayan direniş, tutukluların ortak kararı ve katılımlarıyla Eylül 1983'te başladı. Bu direniş ile cezaevindeki yaşam bir süre normale döndü. Ancak daha sonra tekrar tırmandırılan baskılarla koşullar ağırlaştı. Tek tip elbise giydirme hazırlıkları nedeniyle işkence tekrar başlayınca Ocak 1984'te direniş başladı. Koğuşlara yapılan baskınlar nedeniyle koğuş kapılarının arkasına barikatlar kuruldu. Koğuşlar teker teker basılarak tutuklular tek tip elbise giymeleri için zorlandı. Tutuklular hücrelere konularak direniş kırılmaya çalışıldı. Baskınlar sonunda kuralları kabul edip tek tip elbise giyenlerle, direnişe devam edenleri ayırmak için tutuklular sinema salonuna toplandı. Direnmeye devam edenler hamama indirilerek işkenceye alındı. Necmettin Büyükkaya burada yapılan işkenceler sonunda askeri hastaneye götürüldü ve orada yaşamını yitirdi.

Diyarbakır hapishanesindeki direnişi yöneten bir komite vardı. Komitenin beş üyesinden biri Necmettin Büyükkaya, bir diğeri TKP grubunu temsilen görev alan İsfendiyar Eyyüboğlu'dur. Eyyüboğlu bu olayda ölümün

eşiğinden döndü. Yaşadıklarını yazıya döktü. Yazdıkları arasında bu olayı anlatan bölümü buraya almak için iznini istedim. Sevgili İsfendiyar'ın onayıyla 10 ve 11. bölümleri aşağıda okuyacaksınız:

"Diyarbakır – 10.
23 Ocak 1984
Sevgili K.

Öğlene doğru koğuşun basılma ihtimalini karşı koğuşun –36– uyarısıyla anladık. Yapacak bir şey yoktu. Bilmediğimiz bir yere götürüleceğimiz belirsizliğiyle son hazırlıkları yaptık. Giyebileceğim ne varsa üzerime giydim. Telaşlanmaya zaman kalmadan, kapı bomba sesine benzer bir sesle sarsıldı. Çatılara yerleştirilmiş dev hoparlörlerden Zeki Müren şarkıları devam ediyor. Ses sonuna kadar açık olmasa, bangır bangır ortalığı inletmese, insanın "enginde yavaş yavaş günün minesi soldu" yu, uzanıp hülyalara dalarak dinleyesi geliyor.

Koğuş karıştı. Barikatı kuvvetlendirmek için kapıya doğru koştuk. Bizim telaşlı sürükleme, yığma faaliyetlerimiz henüz başlamışken kapı parçalandı. Açılan delik balyozlarla kazmalarla genişletildi. İçeriye ilk dalanlara karşı koymamız da çok kısa sürdü. Anlık değişikliklerle koğuşun arka tarafına doğru sürüklendik. İçeride göğüs göğüse bir muharebe başladı. Asker sayısı artıkça bizimkilerin sayısı azalıyordu. O hengâmede dahi hızla olup biten bu yer değiştirmeyi izleyebiliyor, farkına varabiliyordum. Görünmeyen emici bir kuvvet koğuştakileri yutuyor, içine alıyor, onlarca askeri ise üzerimize püskürtüyordu.

Ayağımı yakalayan bir el beni ranzanın üzerine yıktı. Onlarca pençe üzerime üşüştü. Kaldırıp aşağı attılar. Yere düşmedim. Havada yakaladılar. İhtimamlı davranıyorlardı. Sert bir şeyin kendilerinden önce davranıp zarar vermesini istemiyorlardı. Sanıyorum götürüldüğüm yeni ikametgâhıma kadar da bir daha yere değmedim. Yüzlerce gardiyanın arasında fasılasız tekmelerle yumruklarla "el üstünde" taşındım. Getirildiğimiz yerde –akşama bunun sinema salonu olduğunu anlayacaktık– yüz üstü yere atıldım.

Yanımda yatanları görünce, bütün koğuşun veya başka koğuşlardan birçok kişinin buraya getirildiğini anlıyorum. Bunu anlamam, felaketi tek başıma karşılamayacağımı gösterdiği için rahatlatıyor beni. Vücuduma göz gezdiriyorum. Üzerimdeki kabanımın sadece bilek ve ön kol kısımları kalmış, diğer kısımlar yok. Parçalanmış.

Çevreden andımız ve İstiklâl Marşı sesleri geliyor. Ne olduğunu an-

lamıyorum. Canım sıkılıyor. Hem ne olduğunu anlayamıyorum, hem de Eylül'den ve sloganlardan sonra yeniden andımızı, İstiklâl Marşı'nı okuyan, yakaran, bağıran seslere tahammülüm yok. Birazdan bir tekme yiyorum. Tekmenin sahibi: "Kurallara uyacak mısın? Elbise giyecek misin? Kalk andımızı oku" diyor. Betonun üzerindeki yüz üstü halimi terk etmeye hiç niyetim yok. Tepki göstermiyorum. Yerimden kımıldamıyorum. Tekmenin sahibi de üstelemiyor. Israrcı davranmadan bitişiktekine geçiyor. Bitişikten sesli yanıt alıyor. "Elbise giymeyeceğim, kurallara uymayacağım" diyen ses tanıdık geliyor. Başımı hafif sağa kımıldattığımda yanılmadığımı anlıyorum. Yanımdaki Necmettin. Bir süre karışılmadan rahatça yatmaya devam ediyoruz. Sesler birbirine karışarak devamlı artıyor. Andımızı ve İstiklâl Marşı'nı okuyan yeni sesler ekleniyor. Eskiler ara vermeden devam ediyorlar herhalde, kalabalık işitilsinler diye. Bir süre sonra postallar tekrar ayaklarıma vurmaya, ezmeye başlıyor. Hareketlerden ve iniltilerden Necmettin'e de vurduklarını tahmin ediyorum. Bizim yattığımız bölgede kalabalık artıyor. Otoriter, emreden ve kahreden ses arkada tepemizde, "bunu götürün gebertin, dikkat edin ölmesin, bunu da götürün öldürün" diyor.

Ayak bileğimden çekilerek sürüklenmeye başlıyorum. Zemin pürüzsüz ve kaygan mı? Yoksa ben mi fark etmiyorum. Yere sürünen yerlerim acımıyor. Böyle rahat. Bir süre sonra çeken gardiyan bıkıyor, yoruluyor, bırakıyor ayak bileğimi. "Kalk lan orospu çocuğu" diyor. Ayağa kalkıyorum. Tekme tokatların verdiği hızla aşağılara sürükleniyoruz. Nereye gittiğimin fazlaca önemi yok ve zaten fark etmem de imkânsız. Andımız ve İstiklâl Marşları seslerinin azaldığı, bağırmaların dayak seslerinin arttığı bir yerlere doğru geliyoruz. Seslerin ortasında yere atılıyorum tekrar. Yüz üstü yatmaya devam etsem tekrar diye düşünerek yavaştan dönme hamlesi yaptığımda, benim ekip başıma üşüşüyor. Kalabalıklar. Hiç vakit kaybetmiyorlar. Şimdiye kadar görmediğim bir usulle, hızlıca ayak bileklerinden bağlıyorlar, iplerin diğer kısımlarını da bir haydara bağlayarak, "hoop" deyip yukarı kaldırıyorlar. Ben ayaklarımdan yukarıya doğru çekilerek, asılıyorum. Sadece kemerimden yukarısı, gövdem zeminle temas halinde. Bazen omuzlarıma kadar yukarıya kaldırılmış oluyorum. Tabanlarıma, ayaklarıma, baldırlarıma ve kaba etlerime onlarca ve birbirine çarpmayan organize kalaslar peşi peşine inip kalkmaya başlıyor. Ben etimin hızla yanmaya başladığını hissediyorum. Acı, kesintisiz bir hızla beynime çarparken, bağırıyorum. Avazım çıktığı kadar bağırıyorum. Bütün hayatım boyunca bağırmadığım kadar

güçlü ve aralıksız. Bağırmamı kestiğim an, acı canımı alıp gidecek, parçalara ayrılacakmışım gibi telaşlanıyorum. Kısa bir an sonra sesimin perde perde söndüğünü anlıyorum. Yüzüme çarpan sularla, boğulacak gibi olup ağzıma, burnuma kulaklarıma kadar dolan suyu geri atmak için çırpınırken yeniden kendimi acımasızlığın o sert sesleri içinde buluyorum. Seslerin içinden başıma üşüşen ihtimamlı bakıcılarımın sevinçli seslerini seçiyorum.

"Ayıldı, kendine geldi, devam edin."

Çok gerilerde kalmış tanıdık bir acının beynime çarpan etkisiyle yeniden havuz başına dönüyorum. Zaten uyku da bastırdı. Derin tatlı uykular çekiyor beni içine...

* *

11 Diyarbakır
23 Ocak 1984
Sevgili K.

Derin uykulardan hayata döndükçe, acılarımı, ağrılarımı hissediyorum. Dalıyorum. Kendime geldikçe vücudumun ve olduğum yerin algılarını birleştirmeye çalışıyorum. Yataktayım. Üstümdekilerin ıslaklığını ve henüz ısınamamanın titreyişlerini ayırt ediyorum.

Bembeyaz çarşaflar ve yorganlar içindeyim. Üzerimde iki yorgan var. Sarışın bir delikanlı gülümseyerek üzerimden kayan ikinci yorganımı düzeltirken, gülümsüyor. "Askeri hastanedeyiz, geçmiş olsun, adım Osman" diyor. Derin uykularımın arasında Necmettin'le laflıyoruz. Bölük pörçük. Hemen yanımdaki temiz, beyaz hastane karyolasında o yatıyor. Doğruluyorum. Konuşmamıza müdahale eden, engelleyen yok. Ama onun yatağının kenarına oturacağım. Daha yakından haberleşeceğiz, durumu değerlendireceğiz. Kalkıp basmayı beceremiyorum. Ayaklarımın altı paramparça, gövdemin aşağı kısımlarını yokluyorum. Beynimi zorlayan bildik ağrıyı hatırlıyorum. Yırtılmış pantolonun kenarlarından bacaklarıma bakmaya çalışıyorum. Görebildiğim kısımların rengi değişmiş. Normal cilt renginin yerini kırmızı mor hareler almış. Necmettin takılıyor. "Ben senden daha iyi haldeyim herhalde" diyor. Sinema salonu sonrası hamamı anlatıyor. "Hamama götürülürken bana saldırdılar" diyor. "Onlarca kalaslı gardiyan etrafımı sardı. Sinema salonuna da tekmelerle ve yerlerde sürüklenerek vardım. Hamamdaki işkence sesleri ve çığlıklar çok kötüydü, "hatırlıyor musun?" diyor. Üzgünüm, hatırlamıyorum. Acaba bayılmalarım nedeniyle mi, yoksa, Necmettin'in duyduğu çığ-

lıkların bir kısmı bana mı ait? Neyse sonlara doğru o da hatırlamıyor. "Çevre ve olanlar bulanıklaşmıştı" diyor. Benimle kıyaslandığında "ne kadar güçlü bünyesi var" diye düşünerek kıskanıyorum. Direnişin durumunu konuşuyoruz. Basılan koğuşlarda elbise giymeyenleri 37'ye götürmüşler. Hücreler çok kalabalıkmış. Kurallara uyanları ve elbise giyenleri de tekrar koğuşlarına götürüyorlarmış. "Onların sayısı oldukça azmış" diyor. Seviniyoruz. "Ben de zaten uzun süre kalmadım. Kısa süre sonra geldiler, beni çıkardılar, hastaneye getirdiler" diyor.

Gece sarsıyorlar uyanır gibi oluyorum, kendime gelmekte zorlanıyorum, bir koşuşturma. Hastane koridoruna doğru olan demir parmaklıklı kapıyı tekmeliyor, yüzünü seçemediğim bir arkadaş; koşun, ölüyor diyor. Dışarıda koşuşturmalar başlıyor. Nöbetçi ötelerde birbirlerine mi haber veriyor? "Necmettin ölüyor" diye patlıyor bir ses, kendime gelmemle yandaki yatağına sıçramam bir oluyor. Nabzına bakıyorum. Yok. Solunumuna bakıyorum, durmuş. Kurtarırız umudunu kaybetmiyorum. Panik içinde, arkadaşların yardımıyla kalp masajı, suni solunum deniyoruz. Yok, yok...

Çöküyorum yatağa. Diğerleri de birer ikişer dönüyorlar yataklarına. Yorganın içine giriyorum, yüzümü de kapatıyorum yorganla. Acılarım, ağrılarım, bayılmalarım, gidip gelişlerim hepsi bitmiş. Her şey o kadar net ki. Eksilmelerim ve ölümün boşluğu ile yüz yüzeyim. Yorgan kımıldasa çıt çıksa hissedecek kadar kendimdeyim. Ancak hissedebileceğim ne bir ses, ne bir nefes, ne ışık, ne bir sıcaklık var. Derin bir boşluğa yuvarlanıyorum. Boşluk, hırsımın ve çaresizliğimin şeklini alıyor. Derinleşiyor, uçsuz bucaksız.

Gözyaşlarımın sıcaklığı iyi mi geliyor? Ne kadar geçti bilmiyorum. Oda kalabalıklaşıyor. Yorganı açıyorum. Doktorlar son kontrollerini yapıyorlar. Telaşsız ve soğuklar. Kısa sürede işlerini bitiriyorlar. Kendi aralarında fısıldaşıyorlar. Gidiyorlar, Necmettin'i birazdan götürecekler ve artık gelmeyecekler, ani bir korku içime yayılıyor hemen. Götürmesinler, engel olabilir miyim diye düşünerek kalkıyorum. Karyolasının çevresine bakarken baş kısma asılmış gri balıkçı kazağını görüyorum. Dirseklerimden ve ellerimden aldığım güçle uzanarak, sürünerek kazağı alıyorum. Yastığımın altına koyuyorum.

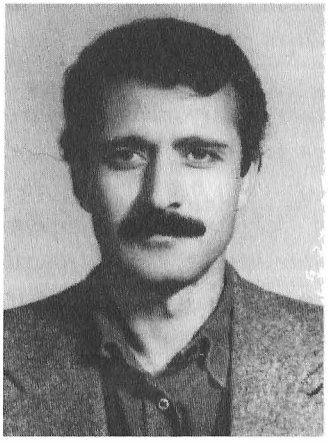
Daldığımı hissettiğim an kendime geliyorum. Hemen bitişik yatağa bakıyorum. Boş.

On beş dakika sonra iki doktor geliyor. "Hazırlan, seni taburcu edeceğiz" diyor."

İsfendiyar Eyyüboğlu, Necmettin'in öldüğü sabah hastaneden taburcu edildi. Üç gün sonra koma halinde hastaneye geri getirildi ve 45 gün hastanede kaldı. Hastanede kaldığı sürede bir asteğmen doktor, "madem meslektaşız anlatmadan yapamayacağım. Seni taburcu ettiğimizde, ölüme gönderdiğimizi biliyorduk. Ancak yapacak bir şeyimiz yoktu. Emir, kolordu komutanından gelmişti" diyor.

İşkenceden sonra, koğuşlara gönderilenler iç kanamayla ölüme teslim ediliyorlar. Bu bilinçli yapılan bir eylem. Necmettin'in ölümü de böyle oluyor. İsfendiyar'ın şansı yaver gidiyor ve kapıdan dönüyor. Bu işkenceleri yöneten iki subay var: Abdullah Kahraman ve Ali Osman Aydın. Bu isimleri, Diyarbakır Cezaevi'nde yatan birçok arkadaştan duydum.

Necmettin Büyükkaya

Necmettin Büyükkaya

Mustafa Hayrullahoğlu'nu katledenler yargılandılar. Aldıkları ceza Yargıtay'da bozuldu. Ahmet Hilmi Feyzioğlu'nun katilleri yargılanmadı. Necmettin Büyükkaya cinayetinin sorumluları da yargılanmadılar. 12 Eylül'de işlenen sayısız cinayet, bunların açtığı yaraların nasıl kapanacağının hesabı yapılmadan hiçbir soruşturmaya uğramadan kapatıldı.

Sevgili Necmettin iyi bir insan, yürekli vefalı bir dava adamıydı. 1960'larda, lise çağından itibaren, Kürt halkının özgürlük davası için kendine düşeni yapmaya çalıştı. Bugünkü nesillerin bilmesi ve unutmaması gereken isimlerdendir. O gün Necmettin için duygularımı kâğıda dökmüşüm, bugün sizinle paylaşıyorum.

Güneşe Çıkıncaya Dek
Necmettin Büyükkaya için

İnce uzun bir mavzerdi
Mümkün olanın değil
Peşindeydi bir rüyanın

Alıp götürdü cellatlar
Vedalaşmadan bir sabah vakti
Sarp dağları
Yeşil ovaları varmayın döşeli
Yüreğinin direğidir vatan sevgisi
Açtı gözünü
Başında eli kamçılı toprak beyi
Kapısında
Nöbette silahlı Nato eri
Her çocuk,
Özgür doğmak ister
Hakkıdır
Özgür yaşamak bir insanın
Daldı on altısında gökyüzünün maviliklerine
Aldı onu
Aldı sardı bu sevda
Bir tutku özgürlük tutkusu
Eskidir bu topraklarda
Gözyaşı dökmesin dostlar
Düşman kına yakmasın
Dumanlı Ararat gibi başı
Bir gider bin boy verir
Güneşe çıkıncaya dek bebeleri
Çarpıyor
Çarpacak bizimle kan içinde yüreği

Necmettin'le arkadaşlığımız 1962'de Diyarbakır Ziya Gökalp Lisesi'nde başlamıştı. En son 1980'in başında Diyarbakır'dan ayrılmadan önce görüşmüştük. Evine yemeğe davet etmişti. Her zamanki gibi politika konuşmuştuk.

Sevgili arkadaşım, dostum Necmettin'i bir kez daha sevgiyle anıyorum. Kısacık hayatına unutulmayacak kadar şey sığdırmayı başaran biri olmak kolay bir iş değil. O bunu başardı.

Elçilik önündeki eylemden sonra, *TKP'nin Sesi* Radyosu'nda Necmettin için bir program yaptık. Batı Avrupa'da yayımlanan *Türkiye Postası*'nda aynı içeriği yayımladık. Stockholm'de kardeşiyle diyalog kurmuştuk. Her şeyi kardeşinin bilgisiyle yapmaya çalıştık.

Türkiye ile Dayanışma Çalışmaları

Türkiye ile dayanışma çalışmalarının önemli ayağı da tutuklu ve tutuklu aileleriyle ekonomik dayanışmayı örgütlemekti. 1984'te İsveç'te bu amaçla bir faaliyet örgütlemeye çalıştık. Bu faaliyetin yürümesi için, yardımın gönderileceği adreslerin belirlenmesi, isim ve adreslerin İsveç kurumlarına sunulması gerekiyordu. İlk dönemde, Batman'daki KUK'tan tutuklu olan bir arkadaşın ailesinin de içinde yer aldığı bir gruba ulaşıldı. Yardımın devamlılığı için, gerekli adreslerin ve kişilerle ilgili bilgilerin derlenip toparlanmasına gereksinim vardı. Bunun için ülkede çalışma gerekiyordu. Sorunu 1984 baharında girdiğim PB'de ve Örgüt Bürosu ile tartıştık. Konu önemliydi. Böyle bir faaliyet için ülkede ayrı bir örgütlenme gerekiyordu. Bu çalışma ülke örgütleri için güvenlik sorunu yaratıyordu. Birkaç kez PB'nin gündemine alındığını ve tartıştığımızı hatırlıyorum. Ne yazık ki bir sonuca varamadık. Bu girişim küçük bir çevre ile sınırlı kaldı.

İsveç örgütü bu çalışmadan yola çıkarak, bir "dayanışma fonu" kurdu. Amacı, parti merkezinin bilgisinde, sınırlı sayıda da olsa ihtiyacı olan parti üyelerine ekonomik destek sağlamaktı. Batı Avrupa ülkelerinde politik göçmen olarak bulunan kimi partililer ekonomik sorunlar yaşıyordu. Sosyal yardım alamıyor ve iş bulamıyorlardı. İsveç'teki dayanışma fonu, sınırlı imkânlarıyla, hem ülkedeki hem de yurtdışındaki yoldaşlarla ekonomik dayanışma içinde oldu.

İsveç örgütü, dayanışma fonuna ilk parayı, köfte ve sosis satarak kazandı. Miktar da öyle büyük değil. 3–5 bin kron civarında bir paraydı. Sonra, arkadaşlar ek işlerde çalışıp bu işlerden kazandıkları parayı fona aktardılar. Parti aidatları dışında her ay fona bağışlar yapıldı. 3–5 bin İsveç kronu ile başlayan fonun, 100 bin kronu bulduğu dönem oldu.

İsveç'teki bu dayanışma fonu 1987'ye kadar var oldu. 1987'de "Kutlu–Sargın"ın ülkeye dönüşünde, bu fondan parti merkezine 100 bin İsveç Kronu aktarıldı.

12 Eylül darbesinden sonra Batı Avrupa'da sürdürülen dayanışma çalışmalarının önünde önemli zorluklar vardı. Kemal Türkler'in DİSK Genel Başkanlığı döneminde Dünya Sendikalar Federasyonu (DSF) ile sıcak ilişkiler kurulmuştu. DSF komünistlerin yönlendirdiği sendikalar ve sosyalist ülke sendikalarının üyesi olduğu bir birlikti. Sosyal demokrat partilerin yönlendirdiği Avrupa sendikaları TKP'ye yakın sendikalara mesafeli davranıyor, DİSK'le (ve Abdullah Baştürk'le) diyalogu sürdürüyorlardı. Baştürk kendisini ve DİSK'i temsil etmesi için avukatını dışarı çıkarmıştı. Baştürk'ün avuka-

tı Brüksel'e yerleşmişti, çalışmalarını oradan sürdürüyordu. Mehmet Karaca'nın başında bulunduğu Paris'teki Dayanışma Komitesi DİSK temsilcisinin karşı propagandasından dolayı zorlanıyordu. Baştürk yurtdışındaki sendikacıların[126] DİSK'le ilgilerinin olmadığını söylüyor, temsilcisi de bunu etrafa yayıyordu.

Dayanışma Komitesi Fransız sendikalarından (CGT) destek alıyordu. CGT, Fransız Komünist Partisi'nin denetimindeydi. Bu zorluklara karşın Paris merkezli dayanışma faaliyeti, Avrupa Konseyi'nde DİSK ve Barış Derneği davaları üzerinden etkinliğini sürdürdü. İngiltere'den Yunanistan'a kadar uzanan Avrupa coğrafyasında, ülke ülke girişimlerde bulundu. TİP, TSİP, Kürt hareketinden TKSP (Türkiye Kürdistanı Sosyalist Partisi) ve Kürdistan Öncü İşçi Partisi çevreleriyle çabasını birleştirdi. Askeri rejime karşı demokratik muhalefetin sesi olmaya çalıştı.

Bu çalışmaya aktif katılan İsveç örgütü dayanışma çalışmalarını Norveç'te de sürdürdü. Norveç'te bulunan iki arkadaşı yönlendirdi. Norveç sol partilerinden Sosyalist Parti'nin desteğiyle 1985'in başında bir konferans örgütlendi. İsveç örgütü yöneticilerinden Sedat Özgüven İsveç Dayanışma Komitesi üyeleriyle Norveç'e gitti. Norveç'teki konferansa Mehmet Karaca da katıldı. Norveç'teki bu konferanstan sonra İsveç'te daha geniş çaplı ikinci bir konferans yapıldı. İsveç Sosyal Demokrat Partisi konferansa destek verdi.

Paris'teki merkez, diğer ülkelerdeki dayanışma komitelerini de harekete geçirdi. Katılımcılar, Avrupa ülkeleri parlamenterleriydi. Hıristiyan demokrat partilerden sosyal demokratlara, yeşillerden komünistlere geniş bir katılım sağlandı. İçlerinde iktidar partilerinin temsilcileri de vardı. Konferans, İsveç parlamentosunun bir salonunda toplandı. Sendikal haklardan düşünce özgürlüğüne, Kürtlerin demokratik haklarına kadar önemli konularda görüşler açıklandı ve bu konularda konferansa katılanların ortak tutumunu belirleyen bir metin kabul edildi.

Stockholm'deki bu konferans 1985'in Mayıs ayında toplanmıştı. Konferansın sonunda, Avrupa'nın değişik ülkelerinden gelen arkadaşlarla yola çıkmalarından önce bizim evde bir araya geldik, bir değerlendirme yaptık. Oğlum Erdem'in doğumuna bir ay vardı. Organizasyondan ve sonucundan herkes memnundu. Avrupa'da sürdürülen dayanışma çalışmasının ortaya çıkardığı başarılı bir eylem olmuştu.

---

126. Baştürk, T.Maden–İş ve Banksen yöneticilerini işaret ediyordu. Bunlardan biri de DİSK yürütme kurulu üyesiydi.

1984 MK Plenumları ve PB Üyeliği

5. Kongre'den sonra ilk MK toplantısı, 1984'ün ilk aylarında yapıldı. İki buçuk, üç ay sonra ikinci toplantı ve sonra üçüncü MK toplantısı ile devam etti. TİP–TKP birleşmesi ve sol güçlerle işbirliği konuları bu toplantıların önemli gündem maddesi oluyordu. Gerek TKP–TİP gerekse sol birlik görüşmelerine katılan üç kişilik komisyonun[127] bir üyesi olarak bunu hatırlıyorum.

Komünist partisinin yasallığı, bu dönem konuştuğumuz ve TKP'nin hedefi olarak belirlenen bir konuydu. Kongrede kabul edilen programda askeri rejimin bir halk ayaklanmasıyla yıkılacağı görüşüne yer vermiştik. 1984'te bu görüşün gerçekçi olmadığını tartışmaya başladığımızı hatırlıyorum.

MK toplantılarında Örgüt Bürosu örgütsel durum ve gelişmeler ile ilgili genel bilgi raporları sunuyordu. Ülkede yürütülen çalışma genel sekreter ve Örgüt Bürosu'nun bilgisindeydi. Gizlilik nedeniyle parti örgütlerinin durumu konuşulmuyordu.

1984 MK toplantıları DDR'da yapıldı. MK plenumlarında sıcak, samimi bir hava hâkimdi. 12 Eylül sonrasının gerilim ve karamsarlığını geride bırakan, yeniden umutların yeşerdiği bir ortama girdiğimizi hissediyorduk. Parti yönetimine bakışta, güven ve sevgi duygusu egemendi.

1984 baharında bir görüşmemizde Nabi, Erdal Talu ve benim PB'ye alındığımızı söyledi. Konu İsmail Bilen'in vefatından sonra gündeme gelmiş. Politbüroya takviye gereği konuşulurken Erdal ile benim adım önerilmiş ve karar verilmiş. Sorumluluğun artması, gönül verdiğiniz bir hareketin üst organlarında görev üstlenmek heyecan vericiydi.

Sovyetler Birliği'nde Tatil

Bu koşuşturma ve stres ortamında istisnai de olsa, zaman ayırıp nefes alacak anlar da oldu. Zaman zaman sosyalist ülkelerde dinlenme imkânı vardı. 1984 Haziranı'nda eşimle birlikte Sovyetler Birliği'ne bir aylık bir tatile gönderileceğimizi öğrendim. Geziye, Fransa'dan Mehmet Karaca ve Feridun Aksın da katıldı. Dört kişilik TKP grubu olarak önce Moskova'ya gittik. Moskova'da kaldığımız birkaç günde Lenin Mozolesi'ni, Kremlin Sarayı'nı ziyaret ettik; Bolşoy Tiyatrosu'nda bale izledik.

---

127. Üç kişilik komisyon: Nabi Yağcı, Erdal Talu, Şeref Yıldız.

Moskova'dan sonra tatil yerimize, Yalta'ya gittik. Yalta Konferansı görüşmelerinin yapıldığı binayı, salonları, bölgenin tarihi yerlerini dolaştık. Sivastopol ve Bahçesaray'ı ziyaret ettik.

Yalta'da baştan aşağı sağlık kontrolünden de geçtik. Genel sağlık kontrolünün sonunda tedavi imkânı da vardı. Ciddi bir sorunu olan çıkmamıştı. Haziran ayıydı, Karadeniz'in suyu soğuktu, suyun 16 derece olduğu gün suya girdiğimizi hatırlıyorum. Küçük bir motorla denize açıldık. Oltalar ayarlandı, istavrit avladık. Eşim, Feridun Aksın, tercüman ve kaptan beş kişi. Sevgili Karaca güneşlenmeyi tercih etti. Kovayı doldurup döndük. Masada rakı ve yeşil salata olmasa da keyifle istavritleri yedik, İstanbul'u hayal ederek. İstavrit işi bizi sarmıştı. Birkaç kez tekrarladık. Doğrusu oradan oraya göç etmekten ve gergin ortamlarda koşuşturmaktan sonra böyle bir dinlenme iyi geldi. Bu tatilden aldığımız hazzı hiç unutmadık.

Ulusal Sorun Bürosu

5. Kongre'den sonra ulusal sorun bürosunun yeniden kurulması[128] için adım attık. Kürt sorunu bürosu kuruldu. Büronun sorumlusu bendim. Büro için MK üyesi Fevzi Karadeniz ve İsveç'teki parti komitesi üyesi Tayyar Alaca'nın adları üzerinde fikir birliği sağlandı. Kürt sorunu bürosunun işlevi belirsizdi. Fevzi ve Tayyar'la İsveç'te bir toplantı yaptık. Büronun görevlerini tartıştık. Büronun ülkeyle, Doğu ve Güneydoğu bölge örgütleriyle ilişkisi ne olacaktı? Böyle bir ilişki olmadan bir şey yapabilir miydik? Toplantıda, arkadaşlarla ülke ile bağı olan bir yapılanmanın gerekli olduğu sonucuna vardık. Toplantı sonucunu merkeze ilettim.

Genel Sekreter'le birkaç kez bir araya gelip bu sorunu değerlendirdik. Yapılacak işler ve sorunun özgünlüğü düşünüldüğünde büro tanımı yetersiz kalıyordu. Ayrıca "Kürt sorunu bürosu"nun işlevi belirsizdi. Kürt sorunu konusunda geniş yetkileri olan bir yapılanmaya ihtiyaç vardı; Doğu ve Güneydoğu yöre örgütü ile birlikte düşünmek zorundaydık. Bu yapı bölgesel sorunlar konusunda özgür davranabilmeli, Kürt hareketi ile ilgili karar alabilmeliydi. Böylesi durumlarda merkezle zaman zaman farklı davranma hakkına sahip özerk bir yapı gerekliydi. Kendi merkez komitesi, kendine ait yayın or-

---

128. 1977'de ulusal sorun bürosunun kurulduğu açıklanmıştı. O gün, büronun sekreteri PB üyesi Ali Durak'tı. Bana da "bu büronun üyesisin" denmişti. Ne ki büro hiç toplanmadı ve bir faaliyeti olmadı. Öylesine bir girişim olarak kaldı.

ganı olan özerk bir örgütlenme olmalıydı. Nabi ile bu çerçeveye Kürt Seksiyonu demenin daha doğru olacağı düşüncesindeydik. Bu yapılanmanın, günü geldiğinde Kürt Komünist Partisi olması gerektiğini düşünüyorduk.

Vardığımız bu sonuçtan sonra bölge örgütüyle bağ kurmalıydık. Ne var ki böyle bir adımı atmak için zaman gerekiyordu. Bölge örgütü tutuklanmalardan sonra dağılmıştı. Yeniden toparlanması için politik birikimi olan, bölgeye yabancı olmayan biri gerekiyordu. Gitmek istedim. Nabi "Henüz koşullar uygun değil" demişti. Tayyar Alaca üzerinde karara vardık. İsveç'te Tayyar ile konuştum ve beklemeye geçtik. Tayyar'la birlikte iki arkadaş daha hazırlandı. Bu arkadaşlar önce parti okuluna gönderildi.

1982'den itibaren TKP'nin Kürt hareketi ile ilişkilerinde olumlu bir gelişme vardı. TKSP ve Kürdistan Öncü İşçi Partisi (PPKK) ile kurulan ilişkiler 1984 yılı içinde solda birlik çalışmalarıyla yeni bir anlam kazandı. 1985 yılında KUK–Sosyalist Eğilim (Kürdistan Ulusal Kurtuluşçuları, Sosyalist Eğilim) ile bu ilişki ağı daha da genişledi.

TKP, bu dönem birleşik bir Kürt hareketini savundu. 12 Eylülden sonra Kürt hareketinde de böyle bir eğilim vardı. Bizim düşüncemiz, tüm Kürt gruplarının, milliyetçi eğilimlerden komünistlere kadar geniş bir kesimin içinde yer alacağı bir cephe hareketinin yaratılması yönündeydi. Bu cepheyi TKP'nin Doğu ve Güneydoğu yöre örgütünün de içinde yer alacağı devrimci–demokrat bir cephe hareketi olarak tanımlıyorduk. Bu düşüncemizi, başta TKSP ve PPKK olmak üzere herkesle[129] paylaşmaya çalıştık.

Bu dönem TKP, Kürt partileri dışında Kürt aydınlarla da ilişkilerini geliştirmeye çalıştı. Dr. Naci Kutlay'la ilişkimiz 1982'de İsveç'e geldiğimiz günlerde iki eski tanıdık olarak başladı ve devam etti. Dr. Naci Kutlay, Kürt gruplarının birliğini savunuyordu. Kürt hareketinde birleşmeye TKSP ve onun lideri Kemal Burkay'ın öncülük yapabileceğini düşünüyor, "Burkay'la ilişki kurun, destek verin" diyordu. Bizimle diyalogunda, Kürt hareketinin birliğinin öneminin, o mücadelede yer alan her kişinin değerli olduğunun altını çizer, kimseyi hafife almamak gerektiğini anlatırdı. Burkay'ın bilgisi, dürüst kişiliği ve politik tecrübesi ile Kürt gruplarını birleştirebileceğine inanıyordu.

Dr. Tarık Ziya Ekinci, diyalog kurduğumuz isimlerden biriydi. 1982'de TKP Doğu ve Güneydoğu yöre örgütü tutuklanması sırasında Tarık Ziya Ekinci içeri alınmış ve TKP üyeleriyle birlikte olmuştu. Tutuklu oldukları dönemde dayanışma içinde olmuşlardı.

---

129. Şu notu düşmemde yarar var. Birleşik Kürt hareketinin içinde PKK'yi düşünmüyorduk.

1960'lı yıllardan tanıdığım Ekinci'nin yurtdışına çıktığını öğrendiğimde heyecanlandım. Aradım. Tanıdık bir ses duymanın sevinciyle karşıladı. Geçmiş olsun dileklerimizi, yalnız olmadığını, dostlarının var olduğunu ifade etmeye çalıştım. Paris'e Ekinci'yi görmeye gittim. Ahmet Muhtar Sökücü ile birlikte ziyaret ettik. Elbette politika konuşuldu. Tarık Ağabey'in düşüncelerini dinledik. TKP'nin Kürt sorunu, askeri rejim gibi konularda ne düşündüğünü aktarmaya çalıştık. TKP Genel Sekreteri Nabi Yağcı Paris'e gittiğinde ziyaret ettiği kişilerden biri de Dr. Ekinci oldu. Fransa'ya her gittiğimde Tarık Ağabey'i gördüm. Her zaman haberleştik. Ahmet Muhtar Sökücü de onu yalnız bırakmadı.

Mehmet Emin Bozarslan çalışmalarını İsveç'te sürdürüyordu. Kürt ulusal hareketinin tarihi konusunda, belgeler üzerinde ciddi çalışmaları vardı. İsveç'in Upsala şehrinde oturuyordu. Stockholm'e 45 dakikalık bir yol. 1969'dan, DDKO döneminden tanışıyorduk. O günlerde sevgi ve güvene dayanan bir tanışıklığımız vardı. Telefon ettim. "Nasıl görüşebiliriz" diye sordum, evine davet etti.

Türkiye Postası'ndan bir arkadaş ve fotoğraf çekecek biriyle gittik. Bizi Kürt misafirperverliğiyle ağırladı. Yemek hazırlamış. Yemekten sonra geniş sohbet imkânı bulduk. *Türkiye Postası* Gazetesi'nde yayımlanmak üzere, çalışmaları konusunda geniş bir röportaj yapıldı, fotoğraflar çekildi. Röportaj *Türkiye Postası*'nda yayımlandı. Kitaplarının satışı için destek istedi, satış için İsveç ve diğer Batı Avrupa örgütleri destek oldular.

Mehmet Emin Ağabey Irak KDP'sini, Barzani hareketini önemsiyordu. Kendisini daha sonraları da ziyaret ettim. Zaman zaman telefonla haberleştik. Benimle ilişkisinde rahat davrandı. Bundan hep mutluluk duydum. Bir isteğinin olup olmadığını sorarken TKP adının telaffuz edilmeyeceği konusunda rahat olmasını istemiştim. Böyle bir durumun kendisini rahatsız edeceğini biliyordum. Başka bir parti ile ilişki konusunda hassastı. Çalışmalarıyla yaptığı katkı çok şeye değerdi.

İsveç'te yaşayan Kürt Şair Cigerxwûn'la yakın ilişkimiz oldu. Cigerxwûn Türkiye kökenli Kürtlerden. 1926'ların sonralarında Suriye'ye taşınıyor ve orada yaşamını kuruyor. Asıl adı Şehmus. Köy medreselerinde din eğitimi görmüş. 1920'lerde Karacadağ bölgesinde karşılaştığı Erganili Şevki Yıldırım'ın milliyetçi görüşlerinden etkilenmiş. İlk karşılaşmamızda "Şevki-i Sengo diye birini biliyor musun" diye sormuştu. Sözünü ettiği Şevki Yıldırım'dı. Biliyorum deyince, hikâyesini anlatmıştı.

Cigerxwûn, Kürt hareketinin komünist partisiyle işbirliği içinde olmasından yanaydı. Türkiye'de Kemal Burkay'a güveniyor ve bunu açıkça ifade

ediyordu. TKP ile ilişkisini açık yürütmekten mutluluk duyan biriydi. 1984'te aramızdan ayrılırken, Kürtlerle komünist partilerinin birliği konusunda bir çalışma yapıyordu. Yakın oturuyorduk ve sık görüşüyorduk. Cigerxwûn, sevgi dolu koca bir yüreğe sahip bir halk adamıydı. Onu tanımaktan hep mutluluk duydum.

Barış Derneği davasından yargılanan Kürt aydınlardan Medet Serhat, İngiltere'ye gelmişti. Aradım, geçmiş olsun dileklerimi ilettim. Cahit Baylav ilişki kurdu. Medet Serhat, yurtdışında fazla kalmadı. Sorununu çözerek, Türkiye'ye döndü.

Fransa'da oturma izni alan, Kürdistan Öncü İşçi Partisi'yle yolları ayrılan Av. Ahmet Karlı ile de benzer bir diyalogumuz oldu. Fransa'da görüştüğüm dostlardan biriydi. Bu konuda Ahmet Muhtar Sökücü de yardımcı oldu. Karlı bugün aramızda yok. Zor günler yaşadığını söylemeliyim. Bu dostumu sevgi ile anıyorum.

Bu insanların her biri kendi başına hareket eden, bağımsız tutumları olan kişilerdi. Elbette örgütlü mücadeleden geliyorlardı. Uzun yürüyüşte farklılaşmalar olmuş, her biri kendine göre bir tutum belirlemişti. Bize benzemedikleri, bizimle birebir aynı düşünmedikleri de kesindi. Farklı düşünsek, farklı mücadele yollarını seçsek de aynı idealleri paylaştığımız insanlardı. Onları önemli kılan da bu farklılıklarıydı.

Kürt aydın çevre ile kurduğumuz bu dostluk, TKP'nin, 12 Eylül'den sonra aydınlara, kendinden farklı düşünenlere karşı tutumunun bir yansımasıydı. Kendi adıma bu diyaloglardan çok şey öğrendiğimi, onların dostluğundan güç aldığımı söylemeliyim. Hepsinin dostluğuna müteşekkirim.

Heybet Atsız ile Doğu ve Güneydoğu'da Yeniden Bağ

1984 yılının ikinci yarısı diye hatırlıyorum. PB toplantısından sonra kalmam istendi. Ülkeden gelen bir yoldaşla görüşecektim. Doğu Berlin'de partiye ait evlerden birinde görüştüğüm kişi Heybet Atsız'dı. Heybet, Diyarbakır İl Örgütüne bağlı Ergani Bölge Komitesinin üyesiydi. 1978'in sonbaharından beri aranıyordu. Ergani'deki köylü eyleminde öne çıkmıştı. Hakkında açılan davanın duruşmasına götürülürken kaçmıştı ve o günden beri kaçaktı. 1982 tutuklanmaları olduğu sırada, *TKP'nin Sesi* Radyosu Diyarbakır bölgesindeki tutuklanmalarla ilgili haber ve yorumlarını, Heybet'in gönderdiği bilgiler üzerinden sürdürmüştü. Bu yayın öylesine etkili oldu ki TKP operasyonunu sürdüren polis timi "bu adamlar her yerde var" diyecek kadar şaşkına dönmüştü.

Heybet Erganili'ydi, hemşerimdi, kişi olarak kardeşim gibi sevdiğim bir yoldaşımdı. Uzun bir aradan sonra bölgeden bir arkadaşla görüşmenin yanında, bu kadar yakın bir sevgili dostla karşılaşmak hem heyecan hem de mutluluk vericiydi.

1982'deki tutuklanmalardan sonra bölge ile kopan ilişkiler Heybet[130] üzerinden yeniden kuruldu.

Örgüt Bürosu, bölgede yapılabilecek çalışmalar ve kurulacak ilişkiler konusunda yardımcı olmamı istiyordu. Tutuklanmalardan sonra dağılan bölge örgütü ile ilişki kurmak; Diyarbakır'da hapis yatanlara ulaşmak, onların parti faaliyetinden haberdar edilmelerini sağlamak önemliydi. Heybet bölgeyle bağ kurabiliyor, gidip gelebiliyordu. İstanbul'da bulunan, geldikleri Batman–Siirt bölgesi ile bağları kopuk olan Süleyman Talay ve Enver Sezgin'le görüşüyordu.

Süleyman Talay bilinmeyen bir nedenle (kendisi bir neden söylemiyordu) kırgın duruyordu. Süleyman'ın dışarı çıkarılmasını, sorun ne ise dışarıda yüz yüze konuşmayı önerdik. Süleyman bu öneriyi benimsemedi ve dışarı çıkıp görüşmeyi kabul etmedi. Parti ile ilişkisi hep sürdü. Batman'la Enver Sezgin'in ilişki kurmasına karar verildi.

Görüşmemizde, Heybet Atsız, Süleyman Talay ve Enver Sezgin'in üçlü bir birim olarak çalışmasını önerdik. Bölge ile bağ kurmasalar da, sorunları üçlü konuşup tartışmalarının daha verimli olacağını ve iki arkadaşı teşvik edici olacağını düşünüyorduk. Batman'dan tutuklanan işçi arkadaşlar vardı. Ailelerine ulaşmak önemliydi. Bu arkadaşların aileleriyle dayanışma için yapılacak şeyler olabilirdi.

Tutuklu arkadaşlardan Haydar Üzülmez 1985'te tahliye oldu. Haydar Üzülmez'in katılmasıyla, Heybet'in sürdürdüğü çalışmalarda, bölgede ulaşılan ilişkilerde ve haberleşmede canlanma oldu.

Heybet Atsız'la 1984 ve 85'te Örgüt Bürosu'nun isteği üzerine iki kez görüştük. Bu görüşmelerde yukarıda aktardıklarım dışında birkaç önemli konuyu da konuştuğumuzu hatırlıyorum.

1984'teki karşılaşmada, 5. Kongre'de kabul edilen yeni TKP programının hapisteki arkadaşlara ulaştırılması sorununu konuştuk. Diyarbakır Hapishanesi acımasız baskıların sürdüğü ve denetimin sıkı olduğu yerlerden biriydi. Eylemi gerçekleştirecek insan büyük risk alacaktı. Yakalanma durumun-

---

130. Kemal Yıldız, 1983 başında dışarı çıkarken, Heybet'le bağ kurma işini konuşmuş, dışarı çıktıktan sonra Heybet'e ulaştırılmak üzere bıraktığı bir mektupta parti bağının nasıl kurulacağını yazmıştı.

da yaşamını tehdit eden baskılarla yüz yüze kalacaktı. Yaptığı işin ve aldığı riskin farkında olması gerekiyordu. Bunu üstlenecek arkadaş, hapiste yatan arkadaşlardan birinin yakını, görüşmelere gidebilen biri olabilirdi. En az dikkat çeken, güvenilir mahpus arkadaşları değerlendirdik. Heybet'in ulaşabileceği bir mahpus yakını olarak Ayşe Çim adı öne çıktı. Ayşe, sevgili Mehmet Çakmak'ın kardeşiydi. Öğretmen arkadaşlardan Haşim Çim'le evliydi. Haşim sakin, mütevazı tavrıyla arkadaşları arasında sevilen biriydi; ideallerine bağlı, çizdiği portrenin tersine dirençli bir arkadaştı. Zorlukları göğüsleyecek güçlü bir yanı vardı. Ayşe Çim, girişken, özü sözü bir, yürekli bir arkadaştı. Mehmet Çakmak'tan dolayı Ayşe kardeşimizi böyle bir riske atmak doğru mu diye içimizin titrediğini, tereddüt ettiğimizi de hatırlıyorum. Sonuçta, görevin taşıdığı riskleri tüm yönleriyle konuşmak üzere Ayşe ve Haşim Çim konusunda karar kılındı.

Bu eylem başarıyla gerçekleşti. TKP'nin yeni programı, Diyarbakır Hapishanesine girdi ve elden ele dolaştı. Hapistekilere moral ve direnme gücü verdi, her koşulda parti faaliyetinin devam ettiğinin örneği oldu.

Aynı görüşmede Heybet'le Salih Şimşek'le ilişki sorununu da görüştük. Salih, cezasının hapislik dönemini tamamlamış, Malatya'da sürgün günlerini tamamlamaya çalışıyordu. Heybet bu ilişkiyi de kurdu.

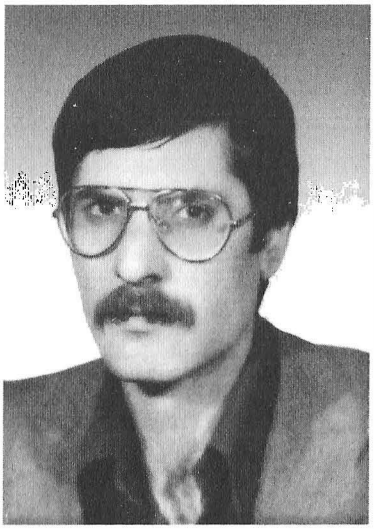
Heybet'le görüşmede hapisteki kadroların önemi üzerine konuştuk. Hapisteki kadrolar 1970'li yılların politik deneyinden geçmiş, bir anlamda olgunluk dönemini yakalayan arkadaşlardı. Dışarı çıkmaları yaklaşıyordu. Onların deneyiminden yararlanmak önemliydi. Örgüt Bürosu da böyle bir perspektife sahipti. Hapislik yaşamıyla birlikte öne çıkan kimi isimler üzerinde konuştuğumuzu da söylemeliyim. Dışarı çıkan arkadaşların önemli bir kesimi legal alanlarda istihdam edilmeliydi. Durumu daha müsait olan, seçilmiş kimi kadrolar da dikkatlice illegal faaliyete yönlendirilmeliydi.

Heybet'le 1984'teki görüşmenin sonunda bir başka sohbete daldık. Heybet'in babam ve aile çevremle de sıcak bir ilişkisi vardı. Başlarına "bela" sarmamak için ailemden kimse ile haberleşemiyordum.

Özel sohbetimizde söz dönüp ailenin durumuna geldi. Heybet bilgim olmuştur diye sakınmadan konuşuyordu. Benim dört küçüğüm Bozan bir trafik kazasında hayatını kaybetmişti. Bozan, Diyarbakır'da tekstil fabrikasında işçiydi. 28 yaşında, evli ve bir çocuk babasıydı. 1981 yılında bir hafta sonu Ergani'ye anne ve babayı görmeye gelmiş, dönüşte kaza olmuş. Bizim sıkı arandığımız günlerdi, aile çevresiyle bağım yoktu. Bu olaydan da habersizdim. Sol tarafımda bir sıkışma oldu, sözcükler boğazımda düğümlendi. Heybet "ne yaptım" dercesine şaşkındı. Toparlamaya çalışırken sözcükler

savruluyordu. Bir ara ikimiz de sustuk. Gözyaşlarım içime aktı. Başkası nasıl hisseder bilmem. Benden sonra dünyaya gelen kardeşlerimi, (kırılıp sormasam da) kardeş kadar çocuğum gibi de görürüm. Onları koruma görevim olduğunu düşünürüm, onlardan sorumlu olduğum duygusunu yaşarım. Bunu yapamamak, onlara ulaşamamak bana büyük acı verir.

Bozan, sekiz kardeşin sondan üçüncüsü, insanları incitmekten kaçınan bir beyefendi, paylaşmayı bilen, sevgi dolu yüreğiyle bulunmaz bir insandı.

Genç yaşta kaybettiğim kardeşim, Bozan Yıldız.

Heybet'le sohbetimizde babamın felç geçirdiğini de öğrendim. Babam kaba güce prim vermeyecek kadar güçlü, kendine saygısı olan biriydi. Üç kardeş aranıyorduk. Kırsal bölgelerde bu ciddi bir sorundu. Etrafın dedikodusu, art niyetlilerin yakıştırmaları sıkar insanı. Babam 12 Mart darbesi sırasında da benzer bir durumla karşılaşmıştı. Etrafın dediklerine aldırmazdı. Bozan'ın beklenmedik ölümü onu sarsmıştı. Ardından, Bozan'ın yaşıtı Yadı Halam'ın oğlu Ahmet'i kaybetmişiz. Ahmet, öğretmen hareketinin içinde yer alan TKP üyelerindendi.

İki evladın beklenmedik ölümünün acısına asker baskısı ekleniyor. Babamı her gün askeri karakola çekiyorlar. "Çocukların nerede" diye. Üç kardeş de evli, iş güç sahibi insanlardık. Yani baba ocağından uçalı yıllar olmuştu. Ben 40'ına merdiven dayamış biriydim. Benim hesabımı babama soruyorlardı. Öyle ki kışın karda çağırıp sabahtan akşama kadar dışarıda bekletip sonra "git, yarın sabah burada ol" diyorlardı. Gazeteler bizim yurtdışına çıktığımızı çok önceden manşete çıkarmışlardı. Karakoldaki yetkili, alay edercesine "senin oğlun Moskova'da" diyor, babam "yerini biliyorsanız beni niye çağırıyorsunuz" diye yanıtlayınca da, "Moskova'dan para geliyormuş" diyerek saldırganlaşıyormuş.

Yine böyle günlerden birinde, babamı ve aranan birkaç arkadaşın babalarını akşama kadar beklettikten sonra içeri alıyorlar. Karşılarında 24–25 yaşlarında bir astsubay. Babaları sıraya diziyor ve sırayla "oğlun nerede" diye soruyor. "Bilmem" yanıtını alınca da tokatlıyor. Sıra babama geliyor. Astsubay çocuk tokat için elini kaldırıyor. Babam elini tutuyor ve "sen ne yapı-

yorsun, baban yaşındaki insanlara karşı bu davranışından utanmıyor musun, suçumuz ne? Suçumuz varsa, Diyarbakır'a mı, nereye göndereceksen gönder" diyor. Karakoldan çıkıp eve geliyor ve düşüyor. Tansiyonu çıkmış, bir tarafına felç iniyor. Uzun süre Diyarbakır'da tedavi görüyor. Heybet'le görüştüğümüzde, baston yardımıyla dışarı çıkmaya başlamış.

Babamı 1991'de kaybettik. 1919 doğumluydu. Türkiye'yi yönetenlerin, 12 Eylül'ün o insanlık dışı baskılarıyla babamın hayatından en az on–on beş yıl aldığını düşünürüm.

DDR Gezisi

Heybet'le görüşmeden sonra yapılacak bir işim daha vardı. Genel Sekreter Nabi Yağcı'nın başında bulunduğu bir TKP heyeti, SED'in davetlisi olarak bir haftalık DDR gezisi yapacaktı. Programda önemli işletmeler, kültür ve eğitim merkezlerinin ziyareti vardı. Bir anlamda, DDR ile dayanışma anlamını taşıyordu. Kardeş parti TKP, DDR'ın başardıklarıyla, sahip olduğu değerleriyle tanışacaktı.

Nabi, konuyu PB'ye getirmişti. Leipzig'deki TKP kolektifinden, Ayşe Bilge Dicleli, Nurseli Sarısözen, Cavlı Çulfaz ve birkaç arkadaşın daha içinde yer aldığı bir heyet gidecekti. Nabi, PB'den bir arkadaşın da olmasının doğru olacağını söylemiş ve benim katılmam için karar verilmişti.

Bir haftalık gezi nasıl geçti bilmiyorum. Bu gezi sırasında Genel Sekreter'in gitmesi gereken bir başka iş vardı. O gün grubu ben temsil ettim. Bir konuşma yapmak durumunda da kaldım. Doğrusu ne dedim, gruptaki arkadaşları sıkan bir halim oldu mu bilmiyorum. Bir haftayı bakıp görmeyen, duyup anlamayan biri olarak geçirmiştim.

Heybet'le sohbetimize Orhan Yıldırım tanık olmuştu. Sonradan Nabi'ye aktarmış. Bir sonraki PB toplantısında, bir ara Nabi ile yalnız kalmıştık. Başsağlığı diledi. "DDR'daki geziye gelmemeliydin, neden söylemedin" dedi. Üzgündü. 1981 tutuklanmaları sırasında ağabeyinin kalp yetmezliğinden hayata veda ettiğini anlattı. Ağabeyi Nabi'nin okumasına destek olmuş, bir anlamda babalık yapmıştı. Evli, çocuk sahibiydi, emeği ile yaşamını sürdürüyordu. Arandığımız o zor günlerde ölüm nedenini bilmiyordu, acaba kendisinden dolayı baskı gördü mü diye de meraklanıyordu. Duyduğum acıya, sıkıntısını paylaşarak ortak olmaya çalıştı. Sarıldık. Herkesten dert dinler, çare bulmaya çalışırdık. Ancak kendi derdimiz, acımız içimizde saklı kalır ve kaldıkça da büyürdü. O gün bir anlık da olsa kendimize zaman ayırmıştık.

Nabi'yi dinledikten sonra kendimi iyi hissetmiştim. Nabi de paylaştığı için sanırım kendini iyi hissetmiştir. Birbirimizi üzmemek, yoldaşına derdini yansıtmamak adına acımızı içimizde saklardık. Nabi, acımı öğrenmeseydi, sakladığı acısını bilemeyecektim. O benimkini başkasından öğrenmeseydi, ben anlatmayacaktım. "Her şeyin bir sırası var" denir, ama kendimiz için sıra her zaman doluydu.

Solda Birlik ve Diyalog Adımları

TKP açısından 1984'ün önemli bir gelişmesi de solda birlik ve diyalog konusunda atılan adımlar oldu. TKP–TİP birleşme görüşmelerini ikili sürdürme kararı aldılar; ikili diyorum çünkü öncesinde bu diyalogun içinde TSİP de vardı. TKP–TİP–TSİP görüşmeleri, TKP 5. Kongresi'nden önce tıkanmış, görüşmelere ara verilmişti. Bu karar verildiğinde, görüşmelerin gizli kalması istenmiş, TKP ve TİP bu isteğe uymuştu. TSİP, iki partinin tutumuna rağmen, tarafları dikkate almadan görüşmeleri açıklamıştı. 1984'te TKP–TİP diyalogu TSİP dışında ikili başladı. TİP'le ikili ilişkiyi, TKP adına Erdal Talu yürütecekti.

Kürt hareketi ve TİP, TSİP'le diyalog süreklilik kazanınca, TİP–TKP birleşmesinin yanında, solda bir cephe hedefi de netleşti. Bu hedeflere verilen önem açısından, Erdal Talu'nun sorumluluğunun yanı sıra Genel Sekreter Nabi Yağcı'nın başkanlığında, Erdal Talu ve benim yer aldığımız üç kişilik bir komisyonun görüşmeleri yürütmesini kararlaştırdık. 1984'ün sonlarında yapılan TKP–TİP görüşmesinde, birlik görüşmelerinin yalnız iki parti arasında yürütülmesine karar verildi. TİP–TKP ve Sol Birlik görüşmeleri Macaristan'da, Budapeşte kentinin göller bölgesinde yapıldı. Görüşmelere ev sahipliğini Macaristan Sosyalist Birlik Partisi üstlenmişti.

Aynı yıl solda birlik–cephe çalışmaları da olumlu sonuçlandı. Türkiye Komünist Emek Partisi (TKEP), Kürdistan Öncü İşçi Partisi (PPKK), Türkiye İşçi Partisi (TİP), Türkiye Komünist Partisi (TKP), Türkiye Kürdistanı Sosyalist Partisi (TKSP) ve Türkiye Sosyalist İşçi Partisi (TSİP) olmak üzere altı partinin içinde yer aldığı bir birlik kuruldu. Aralık 1984'te kurulan bu güç birliğinin adı, "Türkiye ve Türkiye Kürdistanı Sol Birlik" kısa adı ise, "Sol Birlik" idi.

Sol Birlik kuruluş nedenlerini ve amacını iki belgeyle belirledi. Bu belgelerden biri; *Türkiye ve Türkiye Kürdistanı Sol Birlik Deklarasyonu*'dur. Sol Birlik içinde yer alan partiler bu deklarasyonda, güçlerini birleştirme neden-

lerini ve hedeflerini açıkladı. Sol Birlik partileri, güncel görevi, askeri rejime son vermek ve demokratik bir hükümetin kurulması olarak belirledi. Kurulacak demokratik hükümette sol birliğin yer almasını ise zorunlu görmüyordu. Deklarasyonda "Sol Birlik partileri askeri rejimin yıkılması ve demokratik bir hükümetin kurulmasından sonra demokratik programın hayata geçmesi için mücadele edecektir" diyordu. Sol Birlik içinde yer alan partilerin, işçi sınıfı öncülüğünde demokratik halk iktidarı doğrultusunda mücadelelerini birlikte sürdüreceklerine dair açıklamalarıyla deklarasyon metni noktalanıyordu.

İkinci metin, *Demokratik Güç Birliği Platformu*'dur. Bu metin acil görevleri içermekteydi. Askeri rejimin uygulamalarını kaldıran, sorumlularından hesap soran; işçilerin, Kürt–Türk, toplumun geniş kesimlerinin demokratik taleplerine yanıt arayan bir metindi.

Amaçlarını şöyle ifade ediyordu: "Demokratik Güç Birliği Platformu, yukarıdaki istemler doğrultusunda, işçi ve emekçi halkın aktif, örgütlü ve yığınsal mücadelesini temel alan, faşist diktatörlüğe karşı geniş demokrasi ve barış güçlerinin birliğini sağlama yolunda kalıcı bir güç birliği oluşturmayı amaçlamaktadır. Demokratik Güç Birliği Platformu bu amaç ve istemler üzerinde anlaşan tüm politik parti ve akımların eşit haklar temelinde katılımına açıktır.

Demokratik Güç Birliği Platformu bu taleplerin tümünü kabul etmeseler bile bunlardan herhangi biri uğrunda mücadele etmek isteyen güçlerle, onlar faşist diktatörlükle uzlaşmayı reddettikleri ve demokratik güçlerle, sol güçlerle işbirliğine yanaştıkları ölçüde, onların bu mücadelesini desteklemeye, eylem birliği yapmaya ve omuz omuza ortak bir savaşım yürütmeye hazırdır." (*Sol Birlik Belgeleri, Riya Azadi,* Kasım–Aralık 1984)

Aralık 1984'te adı geçen partilerin yetkili heyetlerinin yaptığı toplantıda bu iki metin onaylandı ve Sol Birlik resmi olarak kuruldu. Bu toplantıda her yıl zirve toplantılarının yapılması da karara bağlandı. Bunun dışında, "*Sol Birlik*" adıyla aylık bir gazete çıkarma kararı alındı. TKP adına çalışmaları Erdal Talu yürütecekti. Diğer partiler de birer sorumlu belirlediler.

Bu toplantı sırasında, tüm partilerin birbiriyle ikili görüşmeleri oldu. Ve bu her yıl tekrarlandı. 1984 toplantısı sırasında, TKP–TİP'in birleşme görüşmelerine başladıkları da açıklandı. Bu, iki partinin vardığı ortak karardı. Bu açıklamanın ardından TSİP'li arkadaşların bir dışlanmışlık duygusu yaşadıklarını söylersem yanlış olmaz. Ancak bunun sorumlusu kendileriydi. 1985'teki zirve görüşmelerinde, TSİP'li arkadaşlara aramızda "güven sorunu" olduğunu açıkça söyledik. Birlik çalışmaları için bu kaygıyı aşmalıydık. TSİP heyetinin bu kaygımızı paylaştığını hatırlıyorum.

Sol Birliğin kuruluşunun duyurulması heyecan yarattı. Çok kişi bu adımın solda birlik eğilimini güçlendireceğini düşünüyordu. Kurulan birliğe yeni katılımların olabileceği umutları arttı. Sol birliği kuran örgütlerde de bu iyimserlik vardı. Aramızdaki diyaloglarda bu görülüyordu. Ne var ki, zaman geçtikçe bu iyimserlik kaybolmaya başladı. 1985 Sol Birlik zirve toplantısında kararsızlık vardı. "Sol Birlik ne yapacak, ülkedeki faaliyeti ne olacak" soruları yanıtsız kaldı. Kabul edilen iki metin (Deklarasyon ve Platform) kâğıt üzerinde kalıyordu. Aylık *Sol Birlik* Gazetesi'ne bu eylemsizliğin sıkıntısı yansıyordu. Gazetenin okuyucusu beklediğini bulamıyordu. Gazetenin her sayısı, çıkacak yazılardaki formülasyon tartışmalarıyla, kendini tekrarlayan sıradan bir yayına dönüştü. 1986 Sol Birlik zirvesi formel bir toplantıdan öteye gitmedi. 1984'teki heyecan ve iyimserlik uçup gitmiş, yerini birbirinden fazla bir beklentisi olmayan, mesafeli bir duruşun hâkim olduğu eski hal geri gelmişti. Herkesin umutla çıktığı birlik yolculuğunda, umduğunu bulamamanın yarattığı hayal kırıklığının soğukluğu yaşanıyordu.

Eylem birliği pratik faaliyete yansımayınca, kaçınılmaz sonuç ortaya çıktı. Ülkede birlikte yapılacak işler konusunda güven eksikliği vardı. Bu güven, örgütlerin birbirlerinin ülkedeki durumları konusundaki kaygılarıyla ilgili gibi görünüyordu. Ancak bugün düşündüğümde, bu kaygı örgütlerin kendilerine olan güvenlerinden kaynaklanıyordu. Ülkedeki örgütsel yapıların böylesi bir eylem birliğinin yaratacağı riskleri karşılayabilmesi konusunda kimse rahat değildi. Sol Birliği oluşturan örgütler, ülkedeki eylem birliğinin polis saldırısıyla karşı karşıya kalacağının bilincindeydiler. Ne var ki, böylesi bir saldırıyı karşılama konusunda kaygılıydılar. Bu kaygı, Türkiye sol hareketinde böylesi önemli bir adımın kalıcı olmasının önüne geçti.

Eylem birliğinin getireceği riskleri karşılamaya cesaret edememenin altında yatan başka bir gerçek, Sol Birliğin öneminin yeteri kadar anlaşılamamasıydı. Yoksa her işbirliğinin taşıdığı riskler vardır ve onları göze almadan birlikte iş yapılamazdı. Birlikte risk alıp, omuz omuza yürümeden bu tür birliklerin kalıcı olması mümkün olamazdı. Öte yandan Sol Birlik, Türkiye'de Marksist hareketle, Kürt hareketi arasında ortaya çıkan önemli bir işbirliği adımıydı. Bu birlik için her türlü riski göze almaya değerdi.

TKP–TİP Birlik Görüşmeleri

TKP–TİP birleşme görüşmeleri bu dönemde ilerleme kaydediyordu. 1985'teki TİP–TKP heyetlerinin görüşmesinde birleşme yönünde bir adım

daha atıldı. Taraflar birleşme konusunda samimi olduklarını gösterdiler. Sıcak, duygusal anlar yaşadığımızı söyleyebilirim. TKP adına Nabi Yağcı görüşme sırasında "biz TKP heyeti dünümüze baktığımızda eski TİP'li olduğumuzu görüyoruz. Size baktığımızda, –Boran ve Sargın'ı kastederek– siz de eski TKP'lisiniz. Bu durum bile bu ayrılığın anlamsızlığını anlatmaya yeter" demişti. Bizim ilk partimiz ve dünümüz TİP, onların ilk partisi ve dünleri TKP. TKP–TİP birliğini başarmak ortak sorumluluktu. TİP heyetinin bu mesaja verdiği tepki bizi hem cesaretlendirmiş hem de mutlu etmişti. Bu cesareti Boran'ın içtenlikli tutumundan almıştık.

Bu görüşmede, TKP'nin yasallaşmasının ve TİP'in yasallığını savunmasının önemi üzerinde durduk. TİP tarafı için yasallık ilk sıralarda yer almıyordu.

TKP–TİP birleşme çalışmaları PB ve MK toplantılarının vazgeçilmez gündem maddelerinden biri olmuştu. 1984'ten itibaren her MK toplantısında bu konu tartışıldı, birleşme konusundaki kaygılar dile getirildi.

Örgütlerde, tepedeki bakış açısı hâkim değildi. Parti tabanında TİP–TKP birleşmesinin önemi anlaşılamıyordu. TKP tabanında böylesi bir birliğin gerçekleşebilmesi konusunda tereddütler vardı. Bu düşünceler MK toplantılarına da yansıyordu. Kimi MK üyeleri birliğin örgütlerde tartışılmasını öneriyordu. Birliğin tabanda tartışılmasına karşı çıkanlar arasındaydım ve tereddüt eden MK üyelerini ikna etmek için aktif tutum da aldım.

TKP–TİP birleşmesi, Marksist hareketin yakaladığı önemli bir fırsattı. Birleşmenin örgütlerde tartışılmasını sağlamak gerekirdi. Tepede, iki parti heyetleri arasındaki görüşmelerle sonuca gitmek, bu tarihi adımın anlaşılıp benimsenmesinde, öneminin kavranmasında sıkıntılara yol açacaktı. Önemli diğer bir eksiklik ortak iş yapmaya, eylem birliğine dayanmamasıydı. Bu açıdan, o günlerde MK toplantılarında örgütlerin eğilimini taşıyan, sorunu tartışmak isteyen arkadaşların ve bu sürece tabanın katılması isteğinin haklı olduğunu söylemeliyim. O gün bu sese ve tartışma önerilerine gerekli dikkati göstermeyen biri olarak doğru yapmadığımızı düşünüyorum.

Birliği tepedeki görüşmelerle sınırlı tutmak, iki partinin tabanının dışlanması anlamına geliyordu. 1970'li yıllardaki kavgalarda taraf olmuş, birbirine karşı önyargıları olan iki partinin kadrolarının, bu önyargılarını kırmalarına fırsat tanımak gerekiyordu. Tepedeki heyetlerin istekli olmaları böylesi bir birlik için yeterli olamazdı. Önyargıları olan parti üyelerinin, dünün yanlışlarını aşmaları için, sürece aktif katılımları sağlanmalıydı. Ne yazık ki bunları (o gün söylemedim ama) bugün söyleyebiliyorum.

TKP–TİP birleşme görüşmeleri 1985'ten sonra daha da yol aldı. 1986'da birleşme artık kesinleşmiş gibiydi. 1986 ve 87'deki gelişmeyi daha sonra ak-

taracağım. Şimdilik 5. Kongre'den sonra, 1984–85 yıllarındaki gelişmelerle devam etmek ve bu dönemi bağlamak istiyorum.

Herkesin bildiği gibi 1985'in ikinci yarısından sonra, Sovyetler Birliği'nde iktidar değişikliği ile başlayan yeni bir dönem vardı. Gorbaçov'la başlayan, uluslararası dengeleri altüst eden bu dönem, herkesi olduğu gibi bizi de fazlasıyla etkiledi. Onun için bu dönemin, sorunlara bakışımızdaki etkileriyle ayrı bir önemi var.

1985, PB'nin Batı Avrupa ve Ülke Örgüt Kadrolarıyla Toplantısı

1985 baharı, mart ya da nisan ayı diye hatırlıyorum. PB, ülke ve Batı Avrupa örgütleriyle görüşme kararı aldı. Anlaşılacağı üzere, Batı Avrupa örgütleri ve ülke örgütleri kadrolarıyla ayrı ayrı görüşmeler yapılacaktı. Genel Sekreter'in önerisiyle PB'de görüşmeler için işbölümü yapıldı. Ülke örgütleriyle görüşmelerde, Örgüt Bürosu sekreteri Sıtkı Coşkun'la birlikte yer aldım. Görüşmeler Genel Sekreter'in başkanlığında yapıldı. Bu görüşmelerin bir amacı da parti yönetiminin partideki gelişmeyi görmesini sağlamaktı. 12 Eylül'den sonraki tutuklanmalar, yaşanan sorunlarla dağılan örgütler ve kopuşların ardından partide bir toparlanma dönemi başlamıştı. Bu görüşmelerin iki bölümü de PB'de değerlendirildi. Parti örgütleri yaşanan sorunları geride bırakıyordu. Ülkede yeniden bir hareketliliğin işaretleri vardı.

İstanbul merkezli bir faaliyetin canlandığını hatırlıyorum. İşçi, gençlik ve enteleijensiya alanlarında bir toparlanma vardı. Ülkedeki faaliyeti detayları ile tartışma imkânı yoktu. Ancak örgüt temsilcileriyle buluşma, onlardan alınan kimi bilgiler ülkede durumun değişmeye başladığının işaretini veriyordu. 12 Eylül'ün ilk günlerinin etkisi geçiyordu. Toplumda bir hareketliliğin başladığı açıktı. Ülkedeki faaliyetin etkinliğini nasıl artırırız diye tartışıldığını da hatırlıyorum. TKP merkez organı *Atılım* Gazetesi'nin on beş günde bir çıkarılması[131], ülkede legal yayın imkânlarının araştırılması gibi konuları da bu dönem konuştuk. Ülkede sivil muhalefetin harekete geçtiği; bu hareketliliğin içinde yer alma isteği ile yapılacakları tartışmaya başladığımız günlerdi.

---

131. *Atılım* Gazetesi on beş günlük yayınına Mart 1984'te başladı. *Atılım* Gazetesi'nin on beş günde bir yayımlanmaya başlanmasından sonra MK, *Atılım*'ın haftalık yayımlanması kararı aldı. Karar üzerine yapılan görüşmelerde tartışmalar oldu. İllegal koşullarda haftalık yayın olamayacağı, önceliğin *Atılım*'ın daha yaygın dağıtımında ve parti örgütlerine ulaşmasında olduğu gerekçesiyle karara karşı çıkıldı. Karar bir muhalif ve bir çekimser oya karşı çoğunlukla kabul edildi.

TKP'nin Batı Avrupa'daki faaliyeti de farklı değildi. Batı Avrupa örgütleri herkesin fark edeceği bir toparlanma ve hareketlilik içindeydi. Örgütlerle görüşmeye katılan PB heyeti, Batı Avrupa'daki çalışmalardan memnundu. Genel Sekreter'le birlikte görüşmeye katılan PB üyelerinin önerisiyle İsveç örgütü çalışmalarından dolayı kutlandı. İsveç örgütü üç önemli hedef koymuştu önüne. Birincisi ülke ile dayanışma, ikincisi göçmen işçi sorunları ve üçüncüsü parti içi yaşamın yeni koşullara uygun düzenlenmesiydi. Aslında bu perspektif tüm Batı Avrupa örgütlerinin perspektifiydi.

İsveç TKP Örgütünün Çalışmaları

İsveç örgütünden söz etmiştim. İsveç parti örgütü politik göçmenlerden oluşan küçük bir örgüttü. Komite üyeleri; Enver Türkoğlu (sekreter), Sedat Özgüven, Bülent Metin, Tayyar Alaca, Mehmet Tuna, Mehmet Ali Tazedal ve aynı yıl komiteye katılan Tekin Türkyılmaz'dan oluşuyordu.

Örgütlerde toparlanmayı sağlayan, politik faaliyetin canlandırılması oldu. Ülke ile dayanışma ve işçi derneklerindeki faaliyet bu toparlanmanın ana unsurlarıydı. Buna parti içi yaşamın canlandırılması eklendi. Parti birimlerinde tartışma ortamı yaratıldı. Yapılacak işleri kendileri tartışmaya ve karar almaya başladılar. Parti üyeleri gelişmeler konusunda bilgilendirildi. On beş günde bir film gösterileri örgütlendi. Alman işçi hareketinin tarihini, Sovyetler Birliği kaynaklı ve Hitler faşizmine karşı mücadeleyi konu edinen film gösterilerine ilgi, düşünülenden fazla oldu.

TKP'nin yurtdışındaki örgütlenmesi de gizliydi. Küçük birimlere dayanan, parti üyelerinin bir araya gelmediği kapalı bir örgüt yapısına sahipti. Bu yapı ülkede zorunluydu. Ancak, yurtdışında aynı yapı anlamlı değildi. İlk dönem ne yapacağımızı da bilemiyorduk. Legal dernekler etrafında hareketlilik sağlanmaya çalışılıyordu. Derneğe gelenlerin çoğunluğu parti üyesi olunca, kaçınılmaz olarak partili tutum egemen oluyor ve derneklerin etki alanı daralıyordu.

Parti yapısının illegal birimlere dayanmasının doğru olmadığını düşünüyorduk. 5. Kongre öncesi merkezde bu konuyu tartışmış, ancak çözüm bulamamıştık. 1985 baharında İsveç'te tüm parti üyelerinin katıldığı açık parti toplantısı örgütlendi. Toplantıyı, İsveç örgüt sekreteri açtı. Üyeleri ben bilgilendirdim ve tartışmayı açtım. Konuyu PB'ye taşıdık. PB tam destek verdi. İsveç örgütü ilk adımı atmıştı. Parti üyelerinin tümüne yakını aynı şehir-

de ikamet ediyordu ve birbirlerini tanıyordu. Bu açıdan bu adımı atmak zor olmadı.[132]

Birimlere dayanan yapıları kaldıramadık. Bu durum İsveç gibi yerlerde de devam etti. Ancak, bölgesel toplantılar ve parti içi enformasyonun canlandırılması ile parti yaşamında bir rahatlamanın olduğunu, daha açık bir faaliyetin yürütüldüğünü söyleyebiliriz. Bu anlayış, TKP'nin legale çıkma hedefiyle de örtüşüyordu. TKP'nin profilini ilk önce Batı Avrupa'da ortaya çıkarmak gerektiğini düşünüyor, Batı Avrupa'daki koşulların buna uygunluğunu görüyorduk. "TKP'yi Savunma Komiteleri" fikri böyle ortaya çıkmıştı. Bunun için parti örgütleri faaliyetlerini daha çok legal araçlarla yürütmeliydi. TKP gibi zorunlu göçmenlik yaşayan komünist partilerinin yaptıkları da böyleydi. Onlar da yurtdışında legal zeminde hareket ediyorlar, komünist partisi adını kullanarak çalışıyor ve özgürlük mücadelelerini açık kimlikleriyle yürütüyorlardı.

Bu dönem göçmen işçi sorunlarına yönelik, birikimi olan, sorunları bilen örgütler ciddi kampanyalar örgütlediler. Örneğin, Federal Almanya örgütü daha önce pasaport harçlarının düşürülmesi yönünde bir kampanya örgütlemişti. 1983–84 yıllarını kapsayan "bedelli askerlik kampanyası" yürüttüler. Yurtdışında yaşayanlar için yirmi bin mark bedel ödedikten sonra iki ay askerlik yapılıyordu. Federal Almanya örgütünün yürüttüğü bu kampanya etkili oldu, tüm Avrupa'da Türkiye vatandaşlarından destek gördü. Kampanya karşısında Türkiye sessiz kalamadı. Bedelli askerlik on bin marka indirildi.[133]

Bunlar göçmen işçi sorunlarına yönelik ciddi adımlardı. Ayrıca, göçmen işçilerin bulundukları ülkelerde vatandaşlık, seçme ve seçilme hakları yönünde TKP örgütleri aktif çaba içinde oldular.

Aynı yıl, FİDEF'in (Federal Almanya İşçi Dernekleri Federasyonu) davetiyle, Federal Almanya'da Batı Avrupa'daki derneklerin katıldığı bir toplantı yapıldı. Toplantıya katılan dernekler TKP'nin yönlendirdiği örgütlerdi. Şu sorulara cevap aradılar: Derneklerin Batı Avrupa'da bir çatı altında birleşmeleri mi, yoksa derneklerin bulundukları ülkelerde göçmen işçi dernekleriyle birlikler oluşturmaya yönelmeleri mi gerekir?

---

132. Federal Almanya gibi yaygın, 400–500 parti üyesi olan bir örgüt için ise durum bu kadar kolay değildi. Parti üyelerinin ezici çoğunluğu ekonomik nedenlerle gelen göçmen işçi statüsündeki arkadaşlardan oluşuyordu. Çoğunun ülke ile bağları canlıydı. Komünist partisi üyeliği meslek yasaklarına yol açıyordu, onlar için büyük riskti.

133. Bedelli askerlik 15 yıl sonra yeni bir kararla on bin euroya (eski para birimi ile yirmi bin mark) çıkartıldı.

Bu toplantı iki gün sürdü ve sonuçta her ülkede göçmen işçi örgütleriyle birlikte hareket etme kararına vardılar. TKP'ye bağlı bir örgütlenme yerine tüm göçmen işçileri kucaklayan, değişik eğilimlerin birlikte hareket ettiği bir örgütlenme tercih edildi. Bu, parti yönetimi tarafından da onaylanan bir anlayıştı.

Toplantıda varılan sonuç yönünde çabalar sürdü. İSTİB, Türk Federasyonu'na (İsveç'teki Türkiyeli göçmen işçileri bünyesinde toplayan tek işçi federasyonu) üye olmak üzere başvurdu. 1986'nın başlarında İSTİB'in bu başvurusu kabul edildi.

Federal Almanya'da FİDEF ve Hollanda'da HTİB kendi dışındaki işçi dernekleriyle diyaloga girdiler. Bu yönde diğer Avrupa ülkelerindeki TKP yandaşı derneklerin de çabaları oldu.

1984'ün sonlarında Federal Almanya örgütünün çalışmalarına katılmaya başlamıştım. 1985'in ikinci yarısında, benim sorumluluğumda Batı Avrupa Örgüt Komitesi oluşturuldu. Batı Avrupa'daki çalışmalar üç PB üyesine bağlı yürütülüyordu. Danimarka, İngiltere, Fransa, İsviçre Sıtkı Coşkun'a; Hollanda, Belçika Erdal Talu'ya bağlıydı. İsveç örgütü ile ben çalışıyordum, zaman zaman Batı Berlin ve Federal Almanya örgütlerinin çalışmalarına da yardım etmiştim. 1985'te Batı Avrupa'daki örgütlerin bir komite tarafından yönetilmesi karara bağlandı. Bu komite, Federal Almanya'dan Feridun Gürgöz, Fransa'dan Ahmet Muhtar Sökücü, Hollanda'dan Nihat Kahraman, Danimarka'dan Haluk Tan İpekçi ve sol güçlerle ilişki alanından Murat Tokmak ve benden oluşuyordu. Murat Tokmak, sol güçlerle ilişkilerden sorumlu Erdal Talu'nun yardımcısıydı. Batı Avrupa Komitesi'nin oluşumundan sonra, Fransa, İsviçre, Danimarka ve İngiltere örgütleri Sıtkı Coşkun'a, Hollanda ve Belçika örgütleri ise Erdal Talu'ya bağlı kalmaya devam etti. Bu durum komitenin çalışmasını sınırlamasına rağmen Batı Avrupa'daki faaliyetten sorumlu adres artık belliydi.

Stockholm'de Şeyh Said İsyanı Üzerine Bir Toplantı

Stockholm'de 13 Temmuz 1985'te Şeyh Said İsyanı ile ilgili bir toplantı yapıldı. Toplantıyı, Komela Karkerên Kurdistanê li Swêdê (KOMKAR–Swêdê) örgütlemişti. KOMKAR dernekleri, TKSP'nin yönlendirdiği derneklerdi.

Toplantının amacı, 60. yılında Şeyh Said İsyanı'nı yeniden değerlendirmekti. Toplantıya, TKSP adına Genel Sekreter Kemal Burkay, Kürdistan

Öncü İşçi Partisi adına Genel Sekreter Murat Civan, Yekiti Niştimani Kurdistan (Kürdistan Yurtseverler Birliği–Talabani Grubu) Politbüro Üyesi Ömer Şêxmûs, Azad Hasan (Şair Cigerxwîn'un oğlu) Suriye'deki Kürt partilerinden PDP adına Reşo Zilan (Türkiye kökenli Kürt aydını) davetliydi. TKP MK adına da davet yapıldı. Durumu PB'de konuştuk. Henüz TKP MK adına açık toplantılara katılmıyorduk. Toplantıya "TKP'yi Savunma Komitesi" adına katılım doğru bulundu. Durumu daveti yapan arkadaşlara ilettik. Kemal Burkay'a da ayrıca izah ettim. Toplantıya ben katılacaktım. TKP'deki durumumu biliyordu. Arkadaşlar gerekçemizi saygı ile karşıladılar.

O gün toplantıda yaptığım konuşma metni elimde değil. Ancak TKP adına söylemek istediğimiz bugün gibi aklımda. 1925'te isyan olduğunda TKP'nin tutumu doğru muydu? 60 yıl sonra bu konuda TKP ne düşünüyordu? Konuşmada bu soruları yanıtlamaya çalıştım.

Bilindiği üzere Şeyh Said bir Nakşibendi şeyhidir. Elazığ, Diyarbakır, Bingöl, Muş ve Erzurum–Hınıs'a kadar uzanan bölgede Sünni Kürtler üzerinde etkili olan bir tarikat şeyhiydi. Kimilerinin iddia ettiği gibi "bir askeri deha" değildi. Tersine askeri konularla hiç mi hiç ilgisi yoktu. Yine iddia edildiği üzere, Azadi Cemiyeti'nin gizli lideri olduğuna dair tek bir kanıt bulunmuş değildir. Azadi Cemiyeti Başkanı Cibranlı Halit Bey'le bacanak olmaları bu iddiaya kaynak gösteriliyor. Ve o günkü Kürt Teali Cemiyeti eski üyesi kimi Kürt aydınlarının "din adamlarının otoritelerinden yararlanmak gerekir" diye, kendi kendilerine (evet sadece kendilerine) ifade ettikleri söylemlerinden hareketle Şeyh Said'in Kürtlük iddiası olduğu söyleniyor. O gün bu isyandan dolayı baskıya uğramış Kürt Teali Cemiyeti üyesi aydınların ve bugünkü araştırmacıların Şeyh Said'in "Kürt Devleti" hedefiyle yola çıktığını gösteren bir kanıt sunduklarına kendi adıma rastlayamadım.

Sözünü ettiğim Kürt Teali Cemiyeti eski üyelerinden ve Azadi Cemiyeti üyesi Hoybun Cemiyeti Genel Sekreteri Kadri Cemilpaşa (Zinar Silopi) anılarında o günleri şöyle anlatır: "...Kürt aydınları çok kıymetli bir şahsiyet olan Cibran Aşireti Reisi Miralay Halit Bey'in etrafında toplanarak 1922 senesinde istiklâl anlamına gelen *Azadî* adı ile bir siyasi örgüt kurdular. Kürdistan'ı istiklâline kavuşturacak yeterli derecede bir savaş örgütünün gereğine inanan milletsever Kürt aydınları bunun icrasına çalışıyorlardı. Kürt subaylarından Bitlisli İhsan Nuri, Süleymaniyeli Mülazım İsmail Hakkı Şaveys, Hertulu Hurşit örgütün önemli üyeleriydiler. Erzurum'da bulunan örgüt merkezinden aldığı talimat üzerine Kürdistan'ın çeşitli yerlerinde teşkilâtın geliştirilmesi görevini üzerine alan Mülazım İsmail Hakkı Şaveys Diyarbekir'e de uğramıştı. Diyarbekir'de ben Cemil Paşazade Kasım Bey,

Doktor Fuat, Dava Vekili Mehmet Efendi –Bave Tujo– yani meşhur Hacı Ahti, Ekrem Cemil (Ekrem Cemilpaşa –benim notum) ve bazı diğer arkadaşların da iştirakiyle örgütün bir şubesi açıldı." (*Doza Kurdistan,* sayfa 85).

Azadî Cemiyeti konusunda söyledikleri bunlardır. Şeyh Said'in Azadî Cemiyeti'yle ilişkisi konusunda bir bilgi ve iddia yok. İsyan Diyarbakır'a bağlı Piran (bugünkü Dicle ilçesi) ilçesinde başlıyor. İsyan başladığında Kadri Cemilpaşa durumlarını şöyle açıklıyor.

"8 Şubat 1925 tarihinde Türk karakol erlerinden bazılarının Piran'da öldürüldüğünün haberini Diyarbekir'de işittiğimizde bu hususta bir şeyden haberi olmayan Azadî kuruluşu ile görevli Diyarbekir Şubesi üyeleri bizler olayın içeriğini ve ne amaçla yapıldığını anlayamadık. Cemiyetin reisi Halit Cibri (Cibranlı Miralay Halit Bey –benim notum) ve nüfuzlu azalarının tutuklu olması, örgüt kuruluşunun tamamlanmamış olmasından ötürü örgüt kararı ile bu kıyam hareketinin yapıldığını çok uzak görüyorduk. Hayret ve tereddüt içinde idik." (*Doza Kurdistan,* sayfa 92).

Ayaklanma bir köylü hareketidir. Başında Nakşibendi şeyhlerinin bulunduğu bir köylü ayaklanması. Şeyh Said'i izleyenler, Sünni Zaza, Kürt bölgeleridir. Şeyh Said padişah düzeninden yanadır. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti, otorite sağlama, merkezi bir devlet yaratma mücadelesi içindedir. Merkezi devletin denetim çabası feodal unsurları tedirgin eder. Bu farklılaşma kaçınılmaz olarak gerilim yaratmaktadır. Ve bu gerilim 8 Şubat 1925'te Diyarbakır'ın Piran ilçesinde patlar. Bu patlama bir anda yayılır. Elazığ–Diyarbakır'dan Muş'a, Van'a kadar geniş bir bölgede isyan egemen olur. Ancak hareketin belirli bir hedefi yoktur. Nasıl bir düzen kurmak ister, belirsizdir. Sultan yanlısıdır ama ne yapacak, kimlerle hangi hedefe yürüyecek bilinmez. Şeyhe inanan, genç devletle sorunu olanlar katılır. Çabuk yayılır. Aynı şekilde yenilgi de çabuk gelir. 8 Şubat'ta başlayan isyan, 14 Nisan'da Şeyh Said'in İran sınırında devlet güçlerine teslim olmasıyla son bulur. 80 küsur yıldır konuşulan ve konuşulmaya devam edecek olan isyanın ömrü iki aydır.

İsyandan yalnız Şeyh Said ve çevresi sorumlu görülmedi. Kürt halkının hak mücadelesini veren Kürt aydınları da sorumlu ilan edildi. Eski Kürt Teali Cemiyeti üyeleri isyanın hazırlayıcıları olarak tutuklandı. Seyid Abdülkadir (Kürt Teali Cemiyeti Başkanı), Dr. Fuat Berxû, Kemal Fevzi, Hacı Ahti gibi önemli isimlerin içinde yer aldığı grup, İstiklâl Mahkemeleri'nde yargılanıp idam edildiler.

Ayaklanma başladığında, Bitlis'te tutuklanan Azadi Cemiyeti lideri Cibranlı Halit Bey ve Bitlis Mebusu Yusuf Ziya, mart ayında (isyan devam ederken) asıldılar. Ekrem Cemilpaşa gibi isimler hapis cezası aldı ve binlerce

aile sürgün edildi. Adı geçen Kürt aydınlar, Kürt halkının haklı talebini savundular, kendilerine gösterilen idam sehpalarına başları dik yürüdüler.

Şeyh Said İsyanı sonunda kurulan İstiklâl Mahkemeleri'nin karar gerekçelerine göre; isyan bir Kürt ayaklanmasıdır ve İngilizler tarafından kışkırtılmıştır. Şeyh Said İsyanı'nda İngilizlerin rolü olduğuna dair sav bugüne kadar kanıtlanmış değildir. Ancak bu gerçekdışı iddiayla Seyid Abdülkadir ve oğlu İstanbul'dan alınıp Diyarbakır'a getirilerek diğer Kürt aydın grup ve Şeyh Said'le birlikte idama mahkûm edildiler.

Böylelikle Kürt sorunu Sevr'de ortaya çıkan durumla birleştirilerek, Türkiye'yi bölmek isteyenlerin dışardan kışkırttığı bir "tehlike" olarak devlet politikasındaki yerini almıştır. Ne acıdır ki, İstiklâl Mahkemeleri'nde yargılanan ve mahkûm edilen, Kürt halkının hak talebidir. Verilen idam kararlarının temel gerekçesi isyancıların bir Kürt devleti istedikleridir.

O tarihte ayaklanma konusunda TKP bir değerlendirme yaptı. Şeyh Said İsyanı'nı, İngilizlerin kışkırttığı, gerici bir ayaklanma olarak niteledi. Kürt halkının ulusal haklarından yana olmaktan başka "günahı" olmayan, ayaklanma sırasında evlerinde oturan Kürt aydınlarının hedef alınmasını ve Kürt halkının hak talebinin "suç" ilan edilmesini atladı. Bu tutumu yanlıştı. Olaya baktığınızda, TKP'nin gelişmeler konusunda fazla bilgi sahibi olmadığını, yapılan resmi açıklamalara göre bir tutum aldığını görürüz.

Stockholm'deki toplantıda, konuşmamda verdiğim asıl mesaj bu konudaydı. O gün TKP'nin tutumunun yanlış olduğunu açıklamıştım. Ayaklanmanın da, ulusal devletin kuruluşundan tedirgin olan unsurların başını çektiği bir köylü ayaklanması olduğunu ifade etmiştim. Kürt köylüsünün ayaklanmasıydı. Bu isyanın sonuçları itibarıyla Kürt halkının hak mücadelesindeki yerini aldığının da altını çizmiştim. Bu değerlendirme TKP PB'sunda benimsenen bir değerlendirmeydi.

Şeyh Said İsyanı'nda TKP'nin aldığı politik tutum yanlıştı. TKP bu yanlışı, açık bir toplantıda yetkili ağızlardan açıkladı. Bizden önceki kuşakların yanılgısı partimizin yanılgısıydı. Bunu düzeltme sorumluluğumuz vardı. Yanılgımızı kabul ettik ve düzelttik. TKP'nin Kürt sorunundaki yanılgısı yalnız bu olay değil. Bizim kuşak da yanlış yaptı. Daha önce anlattım. Kürt hareketinin ortaya çıkışını anlayamadık. Dostlarımızla yanlış tartışmalara girdik. Zaman kaybettik. Yanlış yapmadan yol almak mümkün mü?

Ama birleşik bir Kürt hareketini savunan, Kürt hareketi ile güç birliği kuran da biz olduk. 1990'da yasal kurulan TBKP'nin kapatılmasının iki nedeninden biri Kürt sorunudur. Kürt sorunu konusunda programında istenen değişikliği yapmadığı ve "Komünist" adını taşıdığı için kapatıldı. Bu gerçe-

ği atlamadan yapılan her TKP eleştirisi değerli olduğu kadar öğretici olur.

Sorumsuza sormuşlar. Gerçeği gördün mü? Bizim sokaktan geçmedi demiş. Sorumluluk sahibi insanların tutumu elbette farklı olmalıdır. Kürt halkının hak talebine saygı duyanlar, onun hak mücadelesini destekleyenler, gerçeği atlamadan, yanlışların, yanılgıların üstüne yürümelidir. Bilinmelidir ki, Kürtlerin dostlara ihtiyacı var. Hem de herkesten daha çok.

Göçmenlik Yaşamından Bir Sayfa

Komünistlerin yaşamlarının bir yanında göçmenlik yatar. Yaşamayan bilmez. Göçmenliği "kurtuluş" belleyenler, o yalnız yaşama özlem duyanlar olur. Gericiliğin egemen olduğu, baskının yoğunlaştığı günlerde, risk altında olan güvenli bir barınma yeri arar. Böylesi durumlarda, çoğu zaman eş ve çocuk geride bırakılır. "Bir dönem görüşemeyeceğiz, meraklanma" denir. Kalan "peki" der. O "bir dönem" uzar gider. Gidenden haber gelmez. Kaygı dolu günler başlamıştır.

Göçmenlik, yaşama sıfırdan başlamaktır. Kurduğunuz hayat dağılır. Doğup büyüdüğünüz topraklardan kopup bilmediğiniz bir diyarda yeni bir başlangıç yaparsınız. İstemeden, planlamadan. Bu yeni bir yaşamın başlangıcıdır. Ama siz "geçer gider, dönerim" diye hesap yaparsınız. Yeni yaşamı kabullenmek kolay olmaz. Isınamazsınız. Oyalanır zaman kaybedersiniz. Bunun için sayısız nedeniniz vardır.

Geride bıraktığınız eş ve çocuk haber bekler. Ne zaman buluşacaksınız? Polisin kapısında nöbet tuttuğu yaşlı anne babanın sağlığından kaygılanırsınız. Ve mücadele arkadaşlarınız. Ne haldeler? Şu anda polis hangisinin kapısını çalmaktadır? Tutuklanmalar, işkencede yaşamını kaybedenlerin acı haberleri ve hapistekiler. Gericiliğin baskın çıktığı o panik ortamında sayısız sorunla boğuşmak durumundasınız. Hayal kırıklıkları, değişen tercihlerle karşınıza dikilen dünün mücadele insanlarını anlamakta zorlanırsınız. Sorunların çözümünde, çoğu kez çaresiz kalır, kimi zaman da öfkenize yenilip haksızlık yaparsınız.

İşte bunca gaile içinde yaşama yeniden başlamak zorundasınız. Önce geldiğiniz ülkenin dilini öğrenmek durumundasınız. Yeniden defter kalem, öğrencisiniz.

1982'de İsveç'e geldiğimizde yaşama böyle adım attık. Teknik üniversite diplomalı arkadaşlar temizlik işiyle başladılar. Kadınlar, çocuk yuvalarında, kasiyerlik işlerinde iş hayatına ilk adımlarını attılar. Mesleklerinde ihtisası

olanlar (örneğin doktorlar), yardımcı kadro olarak iş buldular. Öğrenimlerini tamamlamak isteyen arkadaşlar yeniden öğrencilik yaşamına başladılar. Atılan adımların sonrası, net hesaplanmasa da geleceği yabancı diyarlarda kurmanın başlangıcıydı. Dediğim gibi, hesabınız böyle değildir. O gün içinde bulunduğunuz durumun gereğini yapıyorsunuzdur. Zaman içinde kurduğunuz yaşamı bırakmak, yeniden başlamak mümkün olmuyor. Hele sizi yabancı diyarlara atan neden kalmazsa.

Bu gerçeği çok sonra fark ediyorsunuz. Başlarken hesaplar farklıdır, hayaller kurar, döneceğiniz günü beklersiniz. Her attığınız adım bir ikincisini gerektirir. Yaşamın dertleri bitmez. Bitti diye düşündüğünüz yerde yeniden başlar. Her ayrılık hüzün verir. En sarsanı dönüşü olmayan son yolculuklardır. Göçmenlikte ölüm acısı bir başka vurur. Biz onu da yaşadık. Hem de beklenmedik anlarda.

1984'te Apé Selim'i kaybettik. Apé Selim kim diyeceksiniz. TKP'li değil. Türkiye Kürdistanı Sosyalist Partisi Merkez Komite üyesi. Asıl adı Mustafa Budak. Budaklar kaç kardeş bilemiyorum. Benim bildiğim altı kardeş. TKSP saflarında, Kürt halkının hakları için özverili bir çabanın içinde oldular. Tunceli kökenli bir aileydi.

12 Eylül'den sonra çok kişi gibi Apé Selim de dışarı çıkanlardan. İlk uğrak İran olmuş. İran Kürdistan Demokratik Partisi'nin misafiri olarak İran'da kaldığı dönemde peşmergelerle dağlarda yaşamış. Sanlıktan siroz olmuş bir peşmerge varmış. Bulaşıcı hastalığı var diye kimse bu insana bakmıyor. Apé Selim yaşam riski olan bu bakımı gönüllü üstleniyor. Hasta peşmergeyi yalnız bırakmıyor. Onu aramızdan zamansız alıp götüren hastalığı da orada kapıyor.

1982'de İsveç'e geldi. Bir süre mücadele arkadaşı Faruk Aras'la aynı evde kaldılar. O günlerde yakın oturuyorduk. Birkaç kez oturup sohbet ettik. İnsan özelliği davranışına yansıyan biriydi. Bunu hemen fark ediyorsunuz ve o zaman aranızda mesafe kalmıyor. İnsan ilişkisinde nezaketin bir erdem olduğunu bilen kaldı mı, bilmiyorum. Apé Selim bu erdemli kişilerdendi.

Onu İsveç'te sade bir törenle, dostlarının onu anlatan konuşmalarıyla uğurladık. Apé Selim'i kısa bir süre tanıdım. Ama bu süre onun unutamadığım değerler arasında yer almasına yetti. Yaşama deneyimli, verimli bir yaşta, kırklı yaşlarda veda etti. Özgürlük mücadelesi için yapacağı çok şeyin olduğu bir dönemde. Kürt halkının özgürlük mücadelesi için ter döken Apé Selimler az değildir.

1984'te bilge kişi Şair Cigerxwûn'u da kaybettik. 81 yaşındaydı. Barış ve özgürlük mücadelesine adanmış, herkese nasip olmayacak bir ömür yaşamıştı. İlerleyen yaşına rağmen kaybı sarsıcı oldu. Canlı, bir şeyler yapmak

isteyen haliyle ölüm ondan uzaktır, diye düşünmüştüm. Suriye'de 300 bin kişinin katıldığı bir törenle toprağa verildi.

1985'te Asım Özçetin ve Enver Türkoğlu'nu kaybettik. İkisi de sendikal hareketten gelen TKP üyeleriydi.

Asım Özçetin, Petrol–İş Sendikası Mersin Şube Başkanı'ydı. 1981'deki TKP operasyonunda tutuklanmıştı. Tahliye olduktan sonra bir süre sendikal çalışmalarına devam etti, yeniden şube başkanı seçildi. Tekrar tutuklanma kararı sonrasında yurtdışına çıktı. Kanserdi. Bir süre Moskova'da tedavi gördü. İsveç'e geldiğinde tedavi süreci yeni bitmişti. Evli ve iki çocuk babasıydı. Değerli bir işçi lideriydi. İnsan olarak da mütevazı, sakin kişiliğiyle, İsveç'teki tüm arkadaşlardan sevgi ve saygı gördü. Hastalık kısa süre sonra tekrarladı. İkinci tedavi sonuç vermedi. 1985'in ilk yarısında arkasında genç bir eş, iki çocuk bırakarak aramızdan ayrıldı.

Enver Türkoğlu, Bank–Sen Yürütme Kurulu üyesi ve Örgütlenme Dairesi Başkanı'ydı. İsveç örgüt sekreteri olarak politik faaliyetini sürdürüyordu. Enver samimi, öğrenmeye açık, özverili bir arkadaştı. İnsan ilişkisinde açık ve adildi. Bu açıdan da seviliyordu. Politik deneyimi fazla olmasa da, onu kapatacak kapasitedeydi. Parti organlarına yazı yazıyor, düşüncelerini insanlarla paylaşıyordu.

1985 Eylülü'ydü. Federal Almanya'da yapılacak TKP'nin 65. kuruluş yıldönümü toplantısına katılma hazırlıkları sürüyordu. İş peşinde koşturduğu bir sırada, evden çıkıyor, yüz metre ötede düşüyor. Acı haberi Mehmet Ali Tazedal'dan aldım. İnanamadım. Hastaneye koştum. Eşi Güner Türkoğlu başındaydı. Enver sedyede yatıyordu. Hıçkırıklarla üstüne kapandığımı hatırlıyorum. Enver'in ölümü tam bir şok hali yarattı. Enver'le yalnız mücadele arkadaşı değildik; iki yakın dost, iki kardeştik. Bir kardeş kaybetmenin acısını yaşadım.

Sevgili Enver'in cenaze töreni, tüm Avrupa'daki sendika yönetici ve örgüt temsilcilerinin katılımıyla yapıldı. Akşamki bölümde Enver'le ilgili anılar anlatıldı, duygusal yoğunluk yaşandı. Aynı gün Enver'i ülkeye yolculamak için havaalanına götürdük. Bugün, yarın derken, Türkiye'nin Enver'in cenazesini kabul etmediğini öğrendik. Türkiye ile gerilimli bir politik kapışma başladı. Enver, vatandaşlıktan atılanlardandı. Askeri rejim, 12 Eylül'den sonra yakalanmayan sendika ve demokratik örgüt yöneticilerini vatandaşlıktan atmıştı. Bu akıldışı karara dayanarak cenazeyi kabul etmiyorlardı. İsveç Dışişleri Bakanlığı ile ilişki kurduk, politik baskı için yoğun bir çabaya girişildi.

Tam bir kâbus gibiydi yaşanan günler. Enver, Stockholm Havaalanı'nda tam bir ay bekledi. Sonunda İsveç Dışişleri Bakanlığı ile mutabakat sağla-

yarak Türkiye'ye rağmen Enver'i yolculadık. İsveç Dışişleri Bakanlığı olayı Türkiye Dışişleri'ne iletti. Türkiye duruma boyun eğmek zorunda kaldı.

Göçmenlik. Koca kalabalıklarda yalnızlık. Kovulmuş adam muamelesi, yasaklı, istenmeyen olmak. Hayattayken korkmaları anlaşılır da, ölümden sonra duyulan korku anlaşılır mı?

Bir de ülkede bıraktıklarımız var. Yüzünü görmeye, sesini duymaya hasret olduklarımız. Onlardan gelen acı haber bir başka vurur. Son bir kez kucaklaşmadan gelen ayrılık. Son yolculuğunda elini tutamamak. Mezarına bir avuç toprak koyamamak. Dünyanın sonu gibi bir şey ve acı haber dolanarak gelir. Kelimeler anlamsızlaşır, şok haberi aldığınızda, yüreğiniz, göğüs kafesinizi yarıp dışarı çıkmak istercesine sıkıştırır.

Acınızı, hiçbir şey hafifletmez, zamandan başka. Zaman ise, durur gibi, yavaş yol alır. Bu konuyu göçmenlikte hayata merhaba diyerek aramıza yeni katılan, fırtınada açan çiçeklerden söz ederek kapatacağım.

İsveç'te 1985 yılında kolektifimize 3 yeni üye katıldı. Üç taze can, üç bebecik; 12 Haziran'da Erdem, ağustosun ilk haftasında Aynur–Bülent Metin'in kızları Pınar, Pınar'dan bir hafta sonra da Dr. Saim Ergün ve Gülderen Alaca'nın kızları Demet. Aramızdan zamansız ayrılan dostlardan doğan boşluğu doldururcasına çıkıp geldiler.

Erdem benim oğlum. 42'sinde baba oldum. Doğumda annesinin çektiği acıyı hiç unutmadım, unutamam. Annesinin her çığlığında ellerini tutan ellerim ter içinde kaldı, tüm gücünü kaybetti. Yaşamından kaygılandım, pişmanlık yaşadım. Ne zaman ki ağlayan bebek sesi duyuldu ve annenin çığlıkları kesildi, o an her şey değişti. Bir dünya kazandığımı fark ettim.

Gece 12'de hastaneye gitmiştik. Doğumdan sonra eve geldim. Gündüzdü, saat 3 sıralarıydı. Uyku yok. Oturduğum yerde uçuyor gibiyim. Elime kalemi aldım ve oğlumla konuşmaya başladım.

Hoş geldin
Serçe yavrusu sanki
Çekinirsin bakmaya
Anlatamam oğlum duygumu
Kapı pencere açarak
Haykıramadım mutluluğumu
Oğlan istediğimi
Söyleyip durdum dostlar
Yokladım kendi kendimi
Kız mı, oğlan mı?

Sanırım gönlüm sende
Ne de olsa
Şarklılık var serde
Şaka bir yana oğlum
Güzel şey dünyaya gelmek
Sürgünde büyümeni istemem
İstemem
İkinci sınıf insan duygusunu
Vatansız bir sığıntı gibi yaşamanı
Bir dünya vermek isterdim oğlum
Bulutların üzerinde
Sakin
Sımsıcak bir dünya
Titremesin isterdim
Titremesin yüreğim
Sen çıkarken sokağa

Erdem 4 yaşında. Birsen Yıldız, Erdem Yıldız, Şeref Yıldız. 1989.

Bulutların üzerinde bir dünya yerine ayrılıklar yaşadık. Dört yaşında onu geride bırakarak ayrıldım. Daha önce de sıkça ayrılırdık. Her ayrılışta, Erdem kapıyı tutar "gitme baba, gitme" derdi. Sarılırdık, bir şeyler anlatırdım. İkna olur bırakırdı. Bu kez farklıydı. Ayrılığın ne kadar süreceği belirsizdi. Özgürlüğümüz için yasaklarla hesaplaşmak üzere ülkeye dönüyorduk. Eşimle konuştuk. Erdem'e söylemeden, onunla vedalaşmadan yola çıktım. Yıl 1989, aylardan eylül.

Hapisten çıktıktan sonra askerlik başladı. Bedelli askerlik başvurum vardı. Erdem'le askerde buluştuk. Birlikte kaldığımız beş gün boyunca benden kaçtı. Cemal Amcası ile arkadaşlık yaptı. Habersiz çekip giden babaya dargındı.

Politik mücadelede düşündüklerimizi yapamadık. Ayakta kalmak, yaşama bir yerinden tutunmak gerekti. Ben ülkede, Erdem ile annesi İsveç'te yaşam kavgasına girdik. Ekonomik imkânlar taşınmalarına şans tanımadı. Bugün yarın derken zaman akıp gidiyordu. Yılda bir kez gelme şansları vardı. Her yıl bunu yapmak da mümkün olmadı. Geldiklerinde bir ay kalırlardı.

Zaman içinde Erdem'le diyalogu yakaladık. Ancak, babasının sevimsiz durumunu kabullenmiş olsa da, yaşamında doğan boşluğu yenemezdi. Bu küçücük bir çocuğun yapabileceği bir iş değildi.

Telefon konuşmalarımız en sık ayda bir olurdu, fazla masraf çıkmasın diye. Telefonu anneden Erdem alır, ilk sorduğu soru "baba ne zaman geliyorsun?" Ben "ne zaman geleyim" deyince, "şimdi gel" derdi. Gece saat; 12.00. İstanbul, Stockholm. Ama bu çocuk o an babasını istiyor. Zaman ve mekân dinler mi? Aman dinlemez bir çocuk isteği bu. Bu diyalogları çokça yaşadık. Her telefon görüşmesinden sonra kendimi sokaklara attım. Günlerce kanım çekilmiş hissettim. Konuşmaz, duymaz, bezgin bir adam misali dolaşıp durdum.

Okula başladıktan sonra, arkadaşları Erdem'in babasıyla hiç karşılaşmadılar. Okula Erdem'in annesi gidiyor, sorunlarıyla anne ilgileniyordu. Arkadaşlarının sorularına Erdem'in verdiği yanıtlar ikna edici olamadı. Tüm çocukların babaları yanındaydı. Erdem'inki ise ortada yoktu. Arkadaşlarının tutumu Erdem'i yaralıyordu. Erdem en çok bu nedenle babasının İsveç'e gelmesini istiyordu.

Durumu öğrendiğimde çaresizdim. Erdem'e geleceğime söz verdim. Hemen hareket edemedim. Birkaç yıl beklemek gerekti. Nihayet, Nisan 1997'de Erdem'e verdiğim sözü tutabildim. İsveç'e vardığımda, ilk yaptığım iş Erdem'in okuluna gitmek oldu. Öğretmenin izniyle sınıfa girip derslerini dinledim. Öğretmen, incelik gösterip Erdem'in babasını arkadaşlarına tanıttı. O günden sonra Erdem'in yürüyüşü değişti. Yüzündeki hüzün kayboldu.

Parçalanan hayat yolculuğunun baskısına yorgun düştüğüm gün, İsveç'e eşim ve oğlumun yanına dönmeye karar verdim. Haziran 2000'de tekrar İsveç'teydim. Erdem'i 4 yaşında bıraktım, tekrar buluştuğumuzda 15 yaşındaydı.

İsveç'e dönmeye karar verdiğimde dünyanın sonu sanmıştım. 57 yaşındaydım. Dil öğrenip iş bulacaktım. İmkânsızı başarmak gibi bir şeydi. Ancak dostların desteği imkânsızı mümkün kıldı. Yapabilirsem, 1990'dan sonrasını, dünyamızın yıkılışından sonraki yaşamımızı ayrıca kaleme alacağım. Dediğim gibi başarabilirsem. İsveç'teki dostları o zaman anlatmak istiyorum. Şimdi konu dağılmasın diye burada bırakıyorum. Çünkü iki satırla geçiştirilemeyecek kadar önemli. Sofralarında bana yer açarak yalnız olmadığımı gösterdiler.

Erdem 15 yaşında.

Buluşmanın heyecanlı günleri çabuk geçti. Erdem'le aynı evde olmanın tadını yakalamak istiyordum. Kolay olmuyor. Baba gibi davranmama

direniyor. Kapışıyoruz. Birbirimizi üzmeye başlıyoruz. Bir an geldi, aciz kalıp kabalaştım. Erdem'in yüzünde patlayan tokat, banaydı. Taş kafamı duvara vurmuştum, ayıldım. Onun benden bağımsız bir kişilik olduğunu, istekleri, düşünceleri olduğunu geç de olsa fark ettim. Kendisi ile ilgili konularda ona danıştım. Karar bildirmedim, öneride bulundum. Ne olursa olsun birbirimize gerçeği söyleme konusunda sözleştik, ilişkimizde yalana yer vermedik. Diyalogumuz değişmeye başladı.

Bir gün işten geldim. Gece saat 10. Erdem durgun. Nedenini sordum. "Sonra konuşalım" dedi. Annesi uyumaya gitti. Erdem'le oturduk, gece saat 2–3. Oğlum sevdalanmış. Sevdasını dinledim oğlumun. Sorularına yanıt verdim. Sohbetin sonunda Erdem'in yüzünde gülücükler açıyordu. Sabah işe gideceğim için erken kalkıyorum. İşten geldikten sonra ağrı kesici alıp yatardım. O akşam ilk defa ağrı kesici almadan deliksiz bir uyku çektim.

8. BÖLÜM
TKP'den TBKP'ye

65. Yıl Kutlama Toplantısı

1985'te TKP'nin kuruluşunun 65. yılını farklı kutlamayı düşündük. 5. Kongre'den sonra atılan adımlar değişik bir hava yaratmıştı. TKP'nin yasallaşmasını önemli bir görev olarak görüyor, bu yönde atılması gereken adımlar üzerinde tartışıyorduk. TKP'nin 65. yıl kutlamasını da bu anlayışla ele aldık.

PB'deki tartışmalarda Batı Avrupa'da açık, yığınsal bir toplantı fikri ortaya çıktı. Kuruluşundan hemen sonra illegal koşullarda, gizli çalışmak zorunda kalan TKP'nin yönetici kadrosu da hep gizlenmek zorunda kalmıştı. TKP Genel Sekreteri Batı Avrupa'da açık bir toplantıda ortaya çıkacaktı.

Aylar öncesinden hazırlıklar başladı. Toplantı yeri Federal Almanya olarak kararlaştırıldı. PB tarafından görevlendirilen Sıtkı Coşkun, genel sekreteri tanıtan bir broşür hazırladı. İsveç'te basılan broşür, Batı Avrupa'da dağıtıldı. Alışılmış, olağan bir iş değildi. Yasallaşma düşüncesi, mevcut durumdan çıkmayı, parti profilinin yöneticileriyle birlikte kamuoyuna gösterilmesini gerektiriyordu. Bu düşünce parti örgütlerince de destek buldu. Parti üyelerinin genel sekreterleriyle buluşma düşüncesi ayrı bir heyecan yaratıyordu. Örgütler kutlamaya bu heyecanla hazırlandılar. Toplantıda Genel Sekreter'in yapacağı konuşma özel bir önem taşıyordu. Konuşmanın içeriği PB'de belirlendikten sonra kaleme alınacaktı.

PB'de bu konuşmanın içeriği tartışıldı. Toplantıya, MK ve İdeolojik Büro üyesi Zülfü Dicleli davetliydi. İdeolojik çalışmadan sorumlu PB üyesi Veysi Sarısözen Rusça öğrenmek için Moskova'ya gitmişti. İdeolojik çalışmaların yönetimini Zülfü yürütüyordu. Genel Sekreter, konuşmayı kaleme alacak olan Zülfü Dicleli'nin toplantıyı izlemesinin ve gerekli notları almasının yararlı olacağı için davet edildiğini açıkladı.

Buraya kadar olanlar beklenmedik bir şey değildi. PB'nin bu toplantısını ilginç kılan, 65. yıl toplantısında yapılacak konuşmanın içeriğinin belirlenmesi değildi. Bu konuşmanın önüne geçen ve konuşmanın içeriğine yansıyacak olan şey başkaydı.

Nisan 1985'te SBKP MK Plenumu'nda Mihail Gorbaçov genel sekreterliğe getirildi. Gorbaçov'un gelmesi memnuniyet yaratmıştı. 1982'de Brejnev'in ölümünden sonra Andropov, sonra da Çernienko gelmişti. Andropov iki yıl, Çernienko 8–10 ay görevde kalmıştı. Yaşlı kuşağın temsilcileri ardı ardına hayata veda etti. Bu durum, yaşlı, enerjisini tüketmiş bir kuşağın iktidarı bırakmak istemediğine yorumlanıyordu. Doğal olarak da otorite sorunu yaratıyordu. Gorbaçov, genç ve dinamikti. Genel sekreter oluşu, olumsuz imajı sileceği ve yeni bir dinamizm yaratacağı için onay bulmuştu. Gorbaçov'un adını ilk defa 1980'de Moskova'ya eğitime gittiğimde duymuştum. 1980'de Gorbaçov MK Sekreterlerinden biriydi ve geleceğin genel sekreter adayı olarak gösteriliyordu.

Ağustos 1985 PB toplantısının önemi, Gorbaçov'la başlayan dönemin ilk defa bu toplantıda ifade edilmesidir. Nabi Yağcı toplantıdaki açıklamalarıyla (ve sonra konuşuruz deyip yaptığı kimi imalarla) "köklü bir değişim" döneminin başladığını söylüyordu. Açıktı ki dünya komünist hareketinin lider ülkesi Sovyetler Birliği'nde yeni bir durum vardı. TKP Genel Sekreteri bilgilendirilmişti. Daha doğrusu Leipzig'deki arkadaşlar bilgi sahibiydiler. Çünkü Genel Sekreter konuşurken arada bir bu arkadaşlardan onay alıyordu. Şaşkınlıkla dinlemiştim. PB'de çoğunluğun benim durumumda olduğunu söylemeliyim. MK üyelerinin de henüz gelişmeden haberleri yoktu. PB toplantısında da bir aydınlatma yapılmadı. Sadece bazı değinmelerde bulunuldu. TKP'de bu politbüro toplantısıyla Gorbaçov'un yeniden yapılanma (perestroyka) ve açıklık (glasnost) olarak ifade ettiği "yenilenme" süreci başladı.

TKP'nin 65. yıl toplantısında Genel Sekreter'in yapacağı konuşma bu anlayış çerçevesinde hazırlandı. Komünistlerin aydınlara bakışını açıklama, isim verilerek özür dileme fikri buradan doğdu. Marksist hareketin birliği, diyalog ve işbirliği, yasallaşma gibi konuların yer aldığı iki saatlik konuşma metni, Gorbaçov rüzgârının ilk esintilerinin etkisini taşıyordu. TKP'de yenilenme süreci başladı. Yenilenme birlik çalışmalarıyla, daha sonra yasallaşma eylemiyle birlikte ifade edildi. 1987 sonrasında birlik, yasallık ve yenilenme başlığı ile tanımlandı.

65. yıl kutlama toplantısı eylül sonunda Federal Almanya'da yapıldı. TKP Federal Almanya örgütü iyi bir hazırlık yapmış, başarılı bir eylem örgütlemişti. Avrupa'nın dört bir yanından gelen partilileri bir aksamaya fırsat ver-

meden karşıladılar. 5–6 bin kişilik salon doluydu. Çok kişi ayaktaydı. TİP Genel Başkanı Behice Boran ve TSİP Genel Başkanı Ahmet Kaçmaz davetliler arasındaydı. Alman Komünist Partisi Genel Başkanı Herbert Mies ev sahibi olarak açılış konuşmasını yaptı. Sonra da TKP Genel Sekreteri Haydar Kutlu (Nabi Yağcı) konuştu. Salonda büyük bir heyecan vardı. Konuşma büyük bir dikkatle dinlendi. TKP Genel Sekreteri'nin konuşması katılanlar için değişik bir ses olarak algılandı. Sonraki dönemde bunun ne anlama geldiğini daha iyi göreceklerdi.

Genel Sekreter, Federal Almanya'da bir hafta kaldı. Alman Komünist Partisi'nin (DKP) misafiri olarak gezdi. Partililerle sohbetler yaptı. Bu çıkış, TKP'nin açık–legal bir faaliyet istediğini anlatıyordu. O gün dışa yansıyan da buydu. TKP'nin bu tutumunun ilgi çektiğini ve konuşulduğunu hatırlıyorum.

TKP–TİP birleşme çalışmaları da geri dönülmez bir noktaya gelmiş gibiydi. Her geçen gün yönetim düzeyinde bu birliğin gerekliliğine inanç artıyordu. Bu gelişme TİP ve TKP taraflarının istekli tutumlarının sonucuydu.

1986 MK Plenumu, TBKP Adı Kabul Ediliyor

TKP MK 1986 yılının ilk yarısında toplandı. Tartışılan konulardan biri TKP–TİP birliğiydi. Birleşme durumunda partinin adının ne olacağı sorunu vardı. Görüşmelerde, TİP tarafı ile "Birleşik Komünist Partisi" adı konusunda fikir birliğine varılmıştı. Heyetler bunu merkez organlarına sunacaklardı.

TKP'de parti adı konusunda hassasiyet vardı. İsme ek dahil, her tür değişiklik tartışma yaratıyordu. 5. Kongre birlik konulu kararında birliğin önemine vurgu yaparken, birliğin TKP çatısı altında olacağı yazılmıştı. Doğru bir ifadeyle, parti adı kıskançlıkla korunmak isteniyordu. Durumu yumuşatmak için, MK toplantısından önce bu konu üzerinde konuşuldu. Görüşmelerin MK toplantısına kadar sağduyunun devreye girmesine yardımcı olacağı düşünülüyordu.

Partinin eski kuşak temsilcisi Mehmet Bozışık'ın ne tutum alacağı merak konusuydu. Daha doğrusu isim değişikliğine onay vermesi zor görünüyordu. Bozışık, bir ömrü TKP'de geçirmişti. Hapisler yatmış, sürgünler yaşamıştı. TKP adı onun hayatıydı. Toplantı öncesi Genel Sekreter durumu benimle görüşüp Bozışık'ı ikna etmek için konuşmamı istedi.

Bozışık'la sevgiye dayalı bir ilişkimiz vardı. Her toplantı sırasında birlikte yürüyüşler yapar, sohbetler ederdik. Kendine has ölçülere sahipti. Kolay güven duyan biri değildi. Üzerinde uzun mücadele yaşamında karşılaştığı

sorunların yıpratıcı etkileri vardı. Birlikte yürüyüş yaparken konuyu açtım. TKP–TİP birleşmesinde gelinen durumu aktardım. İsim sorununu açtım. Yanıtı: "PB böyle düşünüyorsa sorun yok yoldaş" dedi, şaşırmıştım. Karşı çıkacağını, sorular yönelteceğini düşünüyordum. Yanıtına teşekkür edip doğru olanın bu olduğunu tekrarlamıştım.

MK Plenumu'nda farklı görüşler çıktı. "Türkiye Birleşik Komünist Partisi" (TBKP) adını doğru bulanlar ve bulmayanlar vardı. Konu tartışıldıktan sonra oylamaya geçildi. Bozışık kabul oyu verdi. Karşı oy Mehmet Karaca'dan geldi. Karaca parti adının TKP olarak kalmasından yanaydı ve tartışmalarda ikna olmamıştı. Ancak, omuz omuza yürüdüğü arkadaşlarından farklı tutum almaktan dolayı sıkıntılıydı. Oylamadan sonraki arada yanına gittim, sohbet ettik. Farklı düşünüp birlikte yürümeyi öğreniyorduk.

1986 MK Plenumu'nda Örgüt Bürosu ülkedeki faaliyet konusunda bilgi verdi. Aydınlatmayı, MK Örgüt Bürosu Sekreteri Sıtkı Coşkun yaptı. Örgüt Bürosu'nun verdiği bilgilerden sonra, ülkedeki faaliyet tartışıldı. Sendika, gençlik, entelijensiya arasında çalışma, legal yayın, ortaya çıkan burjuva muhalefeti gibi konularda MK üyeleri düşüncelerini açıkladılar.

Ülkedeki faaliyet önemliydi. Örgüt Bürosu'nun bilgilendirmesi gizlilik kaygısı ile yetersiz kalıyordu. 5. Kongre'den sonra PB ve MK'nın temel sorunlarından biri, ülkedeki faaliyet konusundaki bilgi eksikliğiydi. Bunu bugün daha iyi görüyorum.

MK Plenumu'nda, TKP–TİP birleşmesi, Sol Birlik, ülkedeki faaliyetin yanı sıra Batı Avrupa'daki faaliyet de konuşuldu. Batı Avrupa Komitesi'nin kuruluş kararı, gerekçesiyle birlikte MK'ya sunuldu, onaylandı.

PB'nin Aldığı Ölçüsüz Bir Karar

Batı Avrupa örgütlerinde karşılaşılan kimi sorunlardan daha önce söz etmiştim. Benzer sorunlar 1986 yılında da sürüyordu.

Yurtdışına politik göçün akışıyla ortaya çıkan, parti içi kavgayla beslenen ve politik mücadeleden kopuşa yol açan sorunlar vardı. Bu sorunlar farklı nedenlerden kaynaklanıyordu.

Nedenlerden biri, 12 Eylül darbesinin ardından baskıların, tutuklanmaların yarattığı hayal kırıklıklarıdır. Deyim yerindeyse bir travma halinin yaşandığı o günlerde panik kopuşlar olmuştu.

Yaşananlardan dolayı güvenlerini kaybeden, partiyi yetersiz bulanlar da vardı. Dürüst davranıp bunu açıkça ifade edip yollarını ayırdılar. Bunlardan

kimi örgüt toplantılarına, gecelere katılıp parti çevresinden kopmadı. Arkadaşlık ve dostluk ilişkilerini zedelemediler. Bu insanlardan bugün görüştüğüm, sözüne güvendiğim arkadaşlar var.

Sorunun bir diğer nedeni, parti içindeki kavgadan arta kalan izlerdi. Bu sorun zaman zaman sıkıcı durumlar yaratsa da, sadece kimi örgütleri meşgul eden bir sıkıntıydı. Aralarında belirgin bir düşünce birliği olmayan, ortak noktaları yönetimden şikâyet olan bir iki arkadaş çevresiyle sınırlı kaldı.

Zaman ilerledikçe tercihler de değişiyordu. Göçmenlik koşullarında ülkede olup biteni izlemek, aynı heyecanı yaşamak kolay değildi. Ülkeden kopunca, sorunlara yabancılaşma başlıyordu. Bu, sessizce gelen bir kopuştu. Yeni yaşamın tercihleri farklıydı. Gerekli gereksiz şikâyetler başlıyordu. Buna genel olarak politik faaliyetten memnuniyetsizlik demek yanlış olmaz. Bu kopuşu önlemek mümkün olmuyordu. Uzun süren göçmenlik yaşamının yarattığı baskılara dirençle ilgili bir durumdu.

Tercihi değişen insanların kimileri sorunu kişilere yüklemeden köşelerine çekildiler. İnsan ilişkilerini koruyarak, yarına bir şeyler bıraktıkları için dostluklarını koruyabildiler. Farklı yol seçenler de oldu. Kimileri dedikoduyu, kişileri hedef alıp kara çalmayı seçti.

Sorunlar karşısında biz dirayetli mi davrandık? Ne yazık ki hayır.

Zaman zaman çaresiz kaldığımız, öfkelenip yanlış yaptığımız oldu. Parti imkânlarını kullanıp dışarı çıkmış, oturum için işlemlerini tamamladıktan sonra yollarını ayırmayı düşünenleri görüyorduk. Bunaldığımız anlarda, "partiden o ayrılacağına biz atalım" diyerek attıklarımız da vardı. Sorun kaç kişi olduğunda değildi. Tutumumuzun nedeni de, o güne kadar gösterdiğimiz sağduyuyu zaman zaman kaybetmemizdi.

Böyle anlardan birinde, yaptığımız yanlış bir işe, daha sonra "böyle de olur mu" diyerek, kendimiz de şaşırdık. Gönül Dinçer'in içinde yer aldığı 4–5 kişilik bir arkadaş çevresi partinin iyi yönetilmediğini düşünüyorlardı. Her birinin farklı nedeni olsa da yönetime karşıydılar. Partinin yayın organlarında düşüncelerini açıklıyorlar, toplantılarda konuşuyorlardı. Her birinin parti görevi vardı, parti faaliyetinin içindeydiler.

Bunlardan 5. Kongre'ye katılanlar vardı. Gizlilik kurallarıyla alay edercesine kongre hakkında önlerine gelenle (seslerinden tanıdıkları) ülkeden gelen delegelerin adını vererek konuştular. Adını dile getirdiklerinden kimileri, ülkedeki faaliyetin içinde sorumluluk üstlenen arkadaşlardı. Bu, insanların güvenliğini tehlikeye sokuyordu. Buna rağmen, söyledikleri söylenmemiş kabul edildi.

Bir sorunun çözümü uzar, sorun anlamını kaybederse, çürüme başlar. Bu

çürümeyle birlikte yanlışlar da başlar. İşte böyle bir anda hata yaptık.

1986 yazı. Genel Sekreter Türkiye'deydi. PB toplantısını Veysi Sarısözen yönetiyordu, toplantıda Orhan Yıldırım, Sıtkı Coşkun, Erdal Talu ve ben vardık.

Toplantı gündemi açıldı. Alınması gereken kararlar alındı. Sözünü ettiğim konu gündemde yoktu. Toplantı bitmiş, kimimiz ayaktayız. Toplantı Leipzig'deydi, Berlin trenine yetişmek için acelemiz vardı. Böyle bir sırada, sözünü ettiğim arkadaş grubunun bir Avrupa ülkesinde bir araya gelecekleri, "bir toplantı" yapacakları açıklandı. "Ne olup bittiğine bakalım, ne yapmak istediklerini öğrenelim" dendi. Açıklamayı Veysi yaptı. Orhan açıklamaya ek yaptı. "Sıtkı ile Orhan sorunu çözsün" dendi. "Peki" dedik ve konuşmalar bitti. Tam bir ayaküstü "karar"dı.

Bu kararın sonunda olanlar hakkında daha sonra bilgilendik. Birlikte bir tatil yerine giden arkadaş grubunun bir araya geldiği yer izlenmiş. Konuşmaları dinlenmiş, kayda alınmış. Daha sonra bu bilgilere dayanılarak arkadaş grubu içinden bazıları görüşmeye çağrılarak savunmaları istenmiş.

PB'nin gündemine alıp sorunu enine boyuna tartışmadığı, ayaküstü alınan bir kararla ortaya çıkan sonuç kabul edilebilir cinsten değildi. "Parti içi demokrasi" üzerinde çok konuşulan, tartışılan günlerdi. Söz konusu olan arkadaşlar görüşlerini her fırsatta dile getiriyorlar, yazıyorlardı. Partide bir muhalefet mi başlatmak istiyorlar? Bırakın ne yapmak istiyorsa yapsınlar. Ortaya çıktıkları zaman sen de sözünü söylersin.

Tekrar PB toplantısı için Leipzig'e geldiğimizde Genel Sekreter dönmüştü. Genel Sekreter'e, PB üyesi Alp Otman konu ile ilgili bilgi vermişti. Toplantıda bu konuyu açtı. Genel Sekreter, kararın ve yapılan işin yanlış olduğunu açıkladığında, jetonlar düştü. Kararı verenlerin söyleyecek sözü yoktu.

Ortaya çıkan bu durumun ilgili arkadaşlara anlatılmasına karar verildi. Onların olup bitenden haberleri yoktu. Olayı PB'den öğrendiler. PB'nin özeleştirisini iletme görevini Erdal üstlendi. İlgili arkadaşlarla konuştu. Bir araya geldikleri yerin izlendiğini, dinlendiğini açıkladı. Özür diledi.

Yaptığımız hatayı düzeltmek için aklımıza gelenleri yaptık. Ama doğruyu bulmak kolay iş değil. Sonuçta böyle bir uygulamanın yapıldığı gerçeğini değiştiremedik. Çözüm üretemeyenler, yapmam dedikleri hatayı yapar. Çözüm üretebilmek ise, olayların akışına kapılmakla değil, sorunu doğru analiz etmeyle başlar. Bu olaydan vardığım sonuç bu, kendi adıma.

TKP'de Gorbaçov Rüzgârı

1986 MK Plenumu'nda tartışılan konulardan Batı Avrupa'da yaşanan sorunlara geldik. Bu, nedensiz değil. Gorbaçov'la başlayan değişim rüzgârı kendini hissettirmeye başlamıştı.

1986'nın ilk yarısında PB değerlendirmeler yaptı. Parti içi yaşamın demokratikleşmesine, parti faaliyetinde yenilenmeye gereksinim vardı. Bunun için parti içinde eleştiri ve özeleştirinin önemi üzerinde duruldu. Bu amaçla örgütlerin aydınlatılması kararı alındı. Gruplar halinde toplantılar örgütlendi. Doğu Berlin'de bir hafta boyunca tüm Avrupa örgütlerinin yönetici kadroları bu toplantılara katıldı. Genel Sekreter toplantılarda kadrolarla görüştü. Parti çalışmalarındaki hatalara, eleştiri özeleştirinin önemine dikkat çekti. Farklı düşünmenin suç olmadığını, o güne kadar süregelen "parti ne diyorsa doğrudur" anlayışının hatalı olduğunu anlattı.

Son dönemlerde Batı Avrupa örgütlerinde yaşanan kimi sorunları "göçmen hastalığı" olarak tanımlıyorduk. Bunlar göçmenlik koşullarında her partinin yaşadığı sorunlardı. Yukarıda izah etmeye çalıştığım ve birden fazla nedeni olan sorunu bu şekilde ifade etmek, durumu yanlış değerlendirdiğimizin resmiydi. PB'nin örgütlediği Doğu Berlin'deki toplantılarda, Genel Sekreter bu bakış açısını da eleştirdi. Bu değerlendirmenin yanlış olduğunun altını çizdi.

Boğucu yaz sıcağında hafif bir esintinin ne demek olduğunu bilirsiniz. Hele bir ağacın altındaysanız. Önce yüzünüzü hafif bir esinti serinletir. Ve ardından keyifli bir uyku ikram eder, yorgunluğunuzu alıp götürmek istercesine. Gorbaçov rüzgârı da 1986'da böyle hissediliyordu. Hiçbirimiz, bunun ileride dünyamızı yıkacak bir fırtınaya dönüşeceğinin farkında değildik.

Tüm iyiniyetimizle, inanarak başlamıştık. Genel Sekreter'in anlatımına bu niyet yansıdı. Toplantıya katılanlar da aynı duygularla söylenenleri dinliyordu. Halbuki olup biteni anlamak, söyleneni düşünmek, atılacak her adımı tartmak gerekiyordu. Böyle bir çaba içinde olan, söylenenler konusunda ikna olmayanlar da vardı. Toplantıdaki egemen hava ise "anladık" şeklindeydi. Çünkü partilerine, Genel Sekreterlerine inanıyorlardı, değişim gerekliliğine işaret eden de onlardı.

Parti değişim startını vermiş, parti örgütleri harekete geçmişti. Toplantıdan sonra Batı Avrupa örgütleri, parti içinde tartışma, parti faaliyetinde değişim çabası içine girdi, yeni bir yöneliş isteği ile hareketlendiler.

Önceden başlayan TKP–TİP birlik çalışması, solda işbirliği ve yasallaşma çabasıyla Gorbaçov'la başlayan değişim isteği birleşiyordu. Askeri rejim konusundaki söylemimiz de değişmeye başladı. 1986'ya kadar askeri rejimde-

ki çözülmeyi göz ardı eden bir bakış açımız vardı. Rejimi "Özal-Evren diktatörlüğü" olarak ifade ediyor, yapılan seçimlerin, faaliyete başlayan siyasi partilerin "göstermelik" olduğunu söylüyorduk. 1986 yılı içinde bu bakışı terk etmeye başladık, askeri rejimdeki çözülmeyi dikkate alan bir söylemi seçtik. Yeniden ortaya çıkan burjuva muhalefetinin askeri rejimdeki çözülmenin bir yansıması olduğunu kabul ettik. Bununla birlikte, sürece müdahale etme düşüncesiyle yapılabilecekler konusunda kafa yormaya başladık.

Ülkeye legal dönüş üzerine tartışmaya başladık. Örneğin sendika, Barış Derneği yöneticisi arkadaşların dönüşlerinin mümkün olabileceğini düşünüyorduk. Bunun zamanına karar veremiyorduk. Kısacası, 12 Eylül'den sonra önümüze koyduğumuz kimi hedeflerle, Gorbaçov'la başlayan yeni süreç birleşmiş, TKP'de yeni bir hareketlilik başlamıştı. Bu, 1987'de somut sonuçlar verecekti.

1986 TKP Ulusal Konferansı

Bu anlayışla, 1986'da Batı Avrupa ve Türkiye örgütlerinin ayrı ayrı konferanslarının toplanmasına karar verdik. *Ulusal Konferans* fikri, Gorbaçov'la yöneldiğimiz yeni anlayış temelinde parti içi yaşamı ve parti faaliyetini, TKP–TİP birleşme çalışmasını tartışmayı amaçlıyordu. Değişim sürecini tüm partinin eylemine dönüştürmek istiyorduk. Parti bu tartışmayla bir sonuca varacaktı.

Batı Avrupa örgütleri konferansını sonbaharda yapmayı düşündük. Planlamayı PB yapıyordu. Ülke konferansı ise Genel Sekreter ve Örgüt Bürosu'na bırakıldı. Ülkedeki çalışmayı onlar yürütüyordu.

1986 yazıydı. Genel Sekreter bir seyahate çıkacağını açıkladı. Bir PB toplantısında olamayacağını, yerini ve seyahatin amacını döndükten sonra açıklayacağını, bunun önemli bir parti faaliyeti olduğunu söyledi. PB'den yetki için onay istedi. Olağandışı bir seyahat olduğu açıktı. PB, Genel Sekreter'in istediği onayı verdi.

Sonraki PB toplantısını Genel Sekreter'in yokluğunda yaptık. Dönüşünde yapılan PB toplantısında buluştuk. Genel Sekreter "imaj değişikliği" yapmıştı. Bıyıklar kesilmiş, saç şekli değişmişti. PB üyeleriyle kucaklaştı. Yüzler gülüyordu. Toplantının ilk gündemi seyahat konusunda bilgilendirmeydi. Genel Sekreter ülkeye gitmiş, ülke örgütleri konferansı toplanmıştı. Ülkede kendisine MK ve Örgüt Bürosu üyesi Berdan Dere eşlik etmişti.

Ülke örgütleri konferansı konusunda PB'ye bilgi verdi. Giderken PB'nin

gösterdiği güven için teşekkür etti. Tahmin edilmesine karşın, Genel Sekreter'in verdiği haber PB üyelerini mutlu etti. İçimizdeki kıpırdanma yüzümüze yansıyordu. Ülkeye gidip gelmek, yasaklı olan bizler için başka bir anlam taşıyordu. Ülkeye dönüşün şekli üzerinde ciddi düşünmeye başladığımız bir dönemdi. Onun için de bizimkisi sıradan bir mutluluk değildi. Düşündüğümüzü yapabileceğimize dair güven tazeledik. Parti, genel sekreterini ülkeye gönderip hiçbir sorun yaşamadan, *Ulusal Konferans* topluyordu. Yasaklı bir komünist partisi genel sekreterinin bu eylemi hiç de sıradan bir eylem değildi. Tüm partiyi cesaretlendiren, kendine güven duymasını sağlayan bir olaydı. Açıklama yapıldığında, TKP örgütlerindeki tepki de böyle oldu. Partinin bir şeyler yaptığına ve yapabileceğine olan inançları arttı.

Batı Avrupa örgütleri konferansı düşünüldüğü gibi sonbaharda Danimarka'da toplandı. Yer sorununu Sıtkı Coşkun çözmüştü. Konferansa, Batı Avrupa örgütlerinden geniş bir katılım vardı. İsveç örgütü 6 delegeyle temsil edildi. Delege sayıları, örgütlerin üye sayılarına göre PB tarafından tespit edildi.

Konferansı, Batı Avrupa Komitesi yönetti. 6 kişilik komiteyle birlikte delegelerden Şeyda Talu da divanda yer aldı. Batı Avrupa konferansına TKP Genel Sekreteri Haydar Kutlu (Nabi Yağcı) ve TİP Genel Başkanı Behice Boran da katıldı. Batı Avrupa'daki MK üyeleri ve PB üyeleri de konferansa katılanların arasındaydı. Divan üyeleri seçiminden sonra, TKP Genel Sekreteri Haydar Kutlu açış konuşmasını yaptı. Sonra, TİP Genel Başkanı Behice Boran konuştu. Delegelerin konuşmalarıyla devam eden konferans iki gün sürdü.

Tartışmalar demokratik bir ortamda yapıldı. Farklı düşünen, parti faaliyetini yeterli bulmayan delegeler görüşlerini açık ifade ettiler. Tartışmaların konusu TKP'nin genel faaliyeti üzerineydi. Konferanstan önce, PB'de, Batı Avrupa'daki faaliyetin ele alınacağı beklentisi vardı. Delegelerin partinin politikası, ülkede olup biten ve yapılabilecekler konusundaki duyarlılığı örgütlerin aklının ülkede olduğunu bir kez daha gösteriyordu. Batı Avrupa'da yapılabilecekleri yapıyorlardı. Onların asıl dertleri ülkede yapılabilecek işlerdi. TKP üyesi olmalarının anlamı da bu değil miydi?

Konferanstaki konuşmalarda, delegeler TKP-TİP birleşme çabasına da destek verdiler. Konferansın sonunda kararlar alındı. Türkiye örgütleri konferansında da benzer bir prosedür izlenmişti. Orada da kararlar alınmıştı. Konferansın toplanmasında ve yönetiminde sorumluluk üstlenenlerden biri olarak hatırlayabildiklerim bunlar.

Bu süreç, Gorbaçov'la başlayan değişim rüzgârının getirdiği ivmenin devamıydı. TKP'nin 65. yıl kutlaması ile ilk adımı atmıştık; 1986 MK Plenumu, Batı Avrupa örgüt toplantıları ve *Ulusal Konferans*'la devam ediyorduk.

TİP–TKP Görüşmelerinde Birliğe Doğru

TİP–TKP görüşmelerinde pürüzler tek tek çözülüyordu. 1986'daki görüşmede, iki partinin birleşmesinde organların bileşimi sorunu gündeme geldi. TİP tarafı, çoğunluğun TKP'de olmasının doğal olduğunu düşünüyordu. Behice Boran "TİP, TKP'ye katıldı denecek bir durum olmasın, çoğunluğun TKP'de olması normaldir" diye ifade etmişti. Hatırlayabildiğim TKP tarafı, yani biz henüz kesin bir karara varmış değildik. Ancak TİP tarafının bu önerisi, üstelik TİP Genel Başkanı Boran'dan gelmesi bizi rahatlatmıştı. Bizim eğilimimiz de bu yöndeydi. İki partinin örgütlülük düzeyine baktığınızda doğru olan da buydu. Her şeye rağmen kesin bir karara varılmadı. Daha doğrusu biz yönetim konusunun sonlara kalmasını istedik. TİP tarafı da bunu kabul etti.

TBKP yönetimi konusunda kendi içimizde çözüm üretme çabasını sürdürüyorduk. İki partinin birleşmesinde, TKP yönetici organlarında yer alanların kimileri, yeni partinin yönetiminin dışında kalacaktı. Bu, kaçınılmaz bir sonuçtu. Bunu çözerken, adil olmak, birleşme sürecine yardımcı olacak bileşimi bulmak için bizlerin fedakârlığı gerekiyordu. Dünkü rekabetten oluşan önyargıları törpülemek, ilk adımda karşılıklı güven ortamının oluşumuna yardımcı olmak önemliydi.

1986'nın ilk yarısında bu konuda ilk adımı attık. Bir PB toplantısı öncesi, Genel Sekreter, Sıtkı Coşkun, Erdal Talu, Orhan Yıldırım ve ben bir aradaydık. Bu konuyu konuşuyorduk. TİP–TKP birleşmesinde, PB'nin nasıl oluşması gerekir, işbölümü nasıl olmalıdır sorularının yanıtını arıyorduk.

Genel Sekreter, birleşmeden sonra Sıtkı ve benim PB'nin dışında kalmamız, MK sekreterliğinde sorumluluk üstlenmemiz konusunda düşüncemizi sordu. Erdal, benim PB'de kalmamın doğru olacağını söyledi. Nedenini izah etmeye çalıştı. Araya girdim, öneriyi destekledim. Konuşmaların sonunda, öneri desteklendi. TBKP oluştuktan sonra, Sıtkı ile ben PB'nin dışında kalacaktık. Konuyu PB'nin gündemine taşımak için henüz zaman vardı. Ancak TBKP yönetiminin oluşumu konusunda ilk vardığımız karar buydu.[134]

Bu konuda ikinci adım, TKP MK ve PB'ye yeni katılımlar konusunda verilen karardır. Bu konu 1986 yaz başından itibaren PB'de konuşulmaya başlandı. TKP–TİP birleşmesi dönülmez bir süreçteydi. Birleşik partinin yöne-

---

134. Bu mutabakata karar diyorum, tutanaklara geçmemiş ve aramızda vardığımız bir mutabakat da olsa PB'nin çoğunluğunun iradesiydi.

timinde yer alacak yeni isimler üzerinde düşünüyorduk. Birleşik parti yönetiminde yer alması düşünülen, o günlerde MK üyesi olmayan 4–5 isim üzerinde konuşuldu. MK'ya iki, PB'ye iki takviye yapılacaktı. MK ve PB'ye yeni katılımlar konusunda PB'de görüş birliği yoktu. Veysi Sarısözen ve Alp Otman'ın MK ve PB'nin genişletilmesine muhalif kalmalarından dolayı karar beklemeye alındı.

Konu, Batı Avrupa ve ülke örgüt konferanslarının yapılmasından sonra tekrar konuşuldu. Arkadaşların PB'de muhalefetleri devam etti. Onlar yapılmak istenenin doğru olmadığını söylüyordu. Sonunda PB'de Veysi Sarısözen, Alp Otman ve Mustafa Demir'in muhalefetleriyle, üçe karşı beş oyla karar alındı.

Karar gereği, Federal Almanya Örgüt Sekreteri Feridun Gürgöz ve Ahmet Kardam MK'ya, MK üyeleri Zülfü Dicleli ve Mehmet Karaca PB'ye katıldılar.

Bu karar öncesinde, genel sekreter yardımcılığı sorunu da gündeme geldi. Aslında böyle bir düşünce uzun zamandır vardı. Örgüt Bürosu ve PB üyesi Orhan Yıldırım bu görevi fiilen sürdürüyordu. İlk başta beklenti de bu yöndeydi. Ancak bu konuda Genel Sekreter'in kararı önemliydi. Çalışma arkadaşını seçmek hakkıydı. MK ve PB'ye katılımların konuşulduğu sırada, Genel Sekreter isimler konusunda, PB üyelerinin düşüncelerine başvurdu. Bu yoklama, toplantı dışında yapıldı. Kimi kararlar öncesi, Genel Sekreter böyle bir yol seçiyordu. Karar vermeden önce konuyu irdeleme ve daha sağlıklı karar alma fırsatı doğuyordu.

İlk düşünülen isim Ahmet Muhtar Sökücü'ydü. PB'ye Zülfü Dicleli ve Ahmet Muhtar Sökücü'nün katılımı ve Sökücü'nün genel sekreter yardımcılığı düşünülüyordu. Benim düşüncem soruldu, "olur" dedim. Genel Sekreter, Ahmet Muhtar Sökücü ile konuşacaktı. Daha sonra karar değişti. PB üyeliği ve genel sekreter yardımcılığı konusunda ikinci isim Mehmet Karaca oldu. Karardan önce yine fikrim soruldu. Onay verdim. Karaca PB'ye girdikten sonra genel sekreter yardımcılığı konusu PB gündemine geldi. 1987 yılı içinde genel sekreter yardımcılığı konusunda karar alındı.

1986 sonuna geldiğimizde TKP PB, TİP–TKP birleşmesiyle oluşacak birleşik partinin yönetiminde TKP'den sorumluluk alacaklar konusunda ana çerçeveyi ortaya çıkarmış, ön çalışmanın önemli bir bölümünü tamamlamıştı. Elbette tüm isimler belirlenmiş değildi. Ancak parti atması gereken ilk önemli adımları atmıştı.

PB'deki Muhalefet ve Bir Tartışma

5. Kongre'den sonra partide başlayan iyimser hava, 1986 sonlarında değişmeye başladı. Gorbaçov'la başlayan tartışma ilgi uyandırsa da yeni bir tartışmaydı. Öncesi yoktu. Gorbaçov adıyla duyuldu. Köklü bir değişimden söz ediliyordu. Kimileri Gorbaçov rüzgârının geçici olduğunu düşünüyordu.

Türkiye'de politik hava değişimi devam ediyordu. Askeri rejimin ilk yıllarında Batı Avrupa'nın gösterdiği tepki artık yoktu. Yurtdışında yürütülen dayanışma hareketi işlevini tamamlamıştı. Ülkede burjuva muhalefeti hareketliydi. Sol olup biteni izleyerek, bekler bir pozisyondaydı.

TKP'nin içinde yer aldığı Sol Birlik eylemsizdi, işlemez durumdaydı. Parti, TİP'le birlik ve Gorbaçov'la başlayan süreçle ilgiliydi. TİP'le birlik çalışmaları iki partinin heyetleri arasında yürütülüyor, parti tabanı bu çalışmanın sonucunu bekliyordu.

TKP, Gorbaçov'la başlayan parti içi tartışmaya hazırlı değildi. Neyin değişmesi gerektiği net değildi: "Parti faaliyetinin yenilenmesinden" söz ediyorduk. "Nasıl olacaktı" bu sorunun yanıtı belirsizdi. Yanlış kimin? Doğrunun sahibi kim? Bugün bu soruların yanıtını vermek zor olmayabilir. O gün ise problemdi. Aslında ikisinin de sahibi aynıydı. Bir tarafta doğruların, diğer tarafta yanlışların sahipleri diye bir durum yoktu. Herhalde işin zor tarafı da buydu.

Böylesi bir dönemde parti yönetiminde muhalif bir tutum ortaya çıktı. Muhalifler PB üyeleri Veysi Sarısözen ve Alp Otman'dı. 1986 yılı sonlarında açık hale gelen bu sorunun ortaya çıkışı daha önceye uzanıyordu. O günlerde açık olarak söylenmeyen ancak daha sonraları ifade edilecek olan değerlendirmeler bu sorunun kaynağını oluşturuyordu. İki PB üyesi, Genel Sekreter'i değerlendirirken aynı noktada birleşiyorlar, yetersiz buluyorlardı.

Sarısözen ve Otman, 1981 Plenumu öncesinden, 5. Kongre'ye kadarki sürede, partinin yaşadığı sorunların çözümünde çaba gösteren arkadaşlardı. Bir yanda tutuklanmalar ve kopuşlar, diğer yanda genel sekreterlik sorununda partinin bölünme tehlikesi yaşadığı o zor günlerde, sağduyulu tutumlarıyla partiyi bir arada tutan birkaç yönetici arasında yer aldılar. Bu dönemdeki belirleyici tutumları partideki ağırlıklarını artırmıştı. Genel beklenti bu arkadaşların da içinde yer aldığı genç kadronun uzun süre birlikte yürüyeceği yönündeydi. Bu beklenti, 5. Kongre'yle birlikte daha da güçlenmişti.

Ne yazık ki beklentilerin tersine rüzgârlar esmeye başlamıştı. Bu durumu 1984'ün ilk yarısında fark ettim. 1984'te yapılan ikinci MK toplantısındaydık.

Bir ara Genel Sekreter benimle konuşmak istedi, konuştuk. Veysi Sarısözen çalışmayı bırakıp iki seneliğine Moskova'ya gitmeye karar vermişti. Bu karar, yaşadıkları sorunlardan kaynaklanıyordu.

Veysi, Haziran 1984'te, Rusça öğrenmek için iki seneliğine Moskova'ya gitti. Eğitimde olduğu süre içinde PB toplantılarına katıldı. Toplantılar için gelip gitti. Bu durumun yarattığı sıkıntı PB'de sessizce sürdü.

Alp Otman'ın durumunu 1984 yazında PB'nin çalışmalarına katıldığımda fark etmeye başladım. 1985 yılı sonunda DDR'da eğitime gitti. Bir yılı aşkın zamanını eğitime ayırdı. Sadece PB toplantılarına geliyordu. Nedeni, Veysi'nin tutumundan farklı değildi. İki arkadaşımız da Genel Sekreter'i yeterli bulmuyorlardı.

İki arkadaşımızın da partiden farklı bir politik konseptleri yoktu. 5. Kongre'den sonra Sol Birlik kurulduğunda bu adımı onayladılar. TİP–TKP birlik çalışmalarında dinleyici pozisyonunda oldular. Bu çalışmalarda karşı çıkmayan, ancak o sürecin heyecanını da paylaşmayan bir tutum izlediler.

12 Eylül'den sonraki zor günleri atlatan partide bu iki arkadaştan beklentiler fazlaydı. Ne var ki onların ilk başlarda dışa yansımayan gerçek durumları ise böyleydi.

Sarısözen, 1984 Haziranı'ndan 1986 Haziranı'na kadar; Alp Otman ise 1986 yılı boyunca, parti çalışmalarını bırakıp eğitime gitmişlerdi. Mustafa Demir de 1986'da bir yıllığına DDR'da eğitime gitti. O günlere dönüp baktığımda, 5. Kongre'den sonraki dönemde, 9 kişilik PB'nin koşturan, parti faaliyetini omuzlayan üyeleri; Nabi Yağcı, Orhan Yıldırım, Sıtkı Coşkun, Erdal Talu ve bendim. Partinin ideolojik faaliyeti ise MK üyesi Zülfü Dicleli'ye bırakılmıştı.

Sarısözen ve Otman'ın PB'deki muhalefetleri, 1986 sonunda açık hale geldi. Bu dönemde Sol Birlik bekleneni vermiyordu, eylemsizlikten dolayı tıkanmıştı. TKP–TİP birleşmesi ise artık kesin gibiydi. İki arkadaşımız, dikkatlerini bu iki noktada yoğunlaştırdılar.

Politbüroda Kürt Sorunu Tartışması

PB'deki muhalefetin açtığı diğer bir tartışma da PKK konusunda oldu. Önce bu tartışmayı anlatacağım. Daha sonra da, TKP–TİP birleşmesi, ülkeye dönüş, parti içinde başlatılan genel tartışmayla devam etmek istiyorum. Daha doğrusu, 1987–88 ve 89'daki gelişmeleri, olayları aktarırken bu arkadaşların tutumunu da vermeye çalışacağım.

PKK'nın 1976'dan sonra Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da nasıl bir faali-

yet yürüttüğünü, bizim bu örgüte bakışımız konusunda daha önce bilgi vermiştim. Şimdi 12 Eylül 1980 askeri darbesinden sonraki duruma bakalım.

PKK, 1984 Ağustosu'nda bir karakol baskınıyla silahlı eylemlerini başlattı. Örgüt, Suriye'nin denetimindeki Bekaa Vadisi'nde konumlanmıştı. Bir diğer ifadeyle Suriye'den destek alıyordu. Ortadoğu'da bu tür politikalar ilk değildi. Suriye'nin bu tutumu, komşu ülkelerin birbirini zayıflatma amaçlı dar politikalarının bir yansımasıydı. Irak–İran, İran–Türkiye ve Suriye–Türkiye'nin birbirine karşı tutumlarında bu örnekler vardır. Bu didişme tarihten gelen bir çekişmenin kalıntısıdır.

Suriye'nin PKK'ya verdiği desteğin sınırının nereye kadar olduğu bugün biliniyor. Yine, 12 Eylül askeri darbesinden sonra, Suriye'nin böylesi desteğini diğer Kürt grupların reddettiğini de tekrar ifade etmek istiyorum.

PKK örgütten ayrılanlara Avrupa'da da şiddet uyguluyordu. PKK, saldırılarını kendi dışındaki örgütlere de yöneltti. 1986'da. Paris ve Hamburg'da TKSP'nin iki aktif üyesini katlettiler. TKSP Genel Sekreteri Kemal Burkay hakkında vurma kararı almışlardı. PKK, yayımladığı bir bildiride, solda başka hedefler de gösteriyor ve tehdit ediyordu. Gösterdiği hedeflerin arasında bizler de vardık. Durumu PB'de konuştuk. Kaygılanmadığımızı söyleyemem. Ne var ki, onların yöntemleri bizim deneyeceğimiz yöntemler değildi. Yolumuza devam ettik. Bu durum, 1986'daki "Sol Birlik" toplantısında da konuşuldu.

Sol Birlik, TKSP'ye yönelik saldırı ve tehditkâr tutumundan dolayı, PKK'yı kınayan bir açıklama yaptı. Kemal Burkay'a yardımcı olmayı teklif ettik. Teşekkür etti, kendi imkânlarıyla güvenlik önlemlerini aldı. Göçmenlikte, özgürlük mücadelesi verdiğini iddia edenlerden gelen böylesi bir tehditle karşı karşıya kalmak acı vericiydi.

Parti, PKK'ya kaygıyla bakmış, ilişki kurmayı düşünmemişti. Partinin "birleşik bir Kürt hareketi" anlayışında da PKK yer almıyordu.

İki arkadaşımız PB'de PKK'nın önemine dikkat çekiyordu. PKK ile ilişki kurulmalıydı. Sol Birlik'teki eylemsizlikten, Kürt hareketi ile diyalog değişikliği gerektiği sonucunu çıkarıyorlardı. Sol Birlik'teki eylemsizliğin faturası, böylece Kürt gruplara kesilmiş oluyordu. İfade etmeseler de partinin Kürt hareketine yönelik politikasının doğru olmadığına da işaret ediyorlardı. 1986'daki bu tartışmalarda ikna edici olamadılar. Kürt hareketinde diyalog değişikliğinin nedenini izah edemiyorlardı. TKP şiddeti reddediyordu. PKK'nın tek silahı şiddetti. Bu iki aykırı anlayış arasındaki diyalog nasıl sağlanır? Bu soru yanıtsız kalıyordu.

Barış ve Ulusal Demokrasi Programı'nın içeriğine yansıyan konuların

içinde Kürt sorunu da vardı. Sorunun burjuva demokrasisi içinde çözülebileceği düşüncesindeydik. "Askeri rejimin tasfiyesinden sonra nasıl bir demokrasi" sorusuna yanıt arayışımız PB'de tartışılıyordu. Tartışma, 1987 MK Plenumu'nda kabul edilen *Barış ve Ulusal Demokrasi Programı*'nın içeriği ile ilgiliydi. Kürt sorunu konusunda aradığımız, politik bir tanımlamaydı. Tartışmalar sonunda, "adil, demokratik, barışçıl bir çözüm" tanımlamasında görüş birliği sağlandı.

TKP, Kürt halkının kendi kaderini tayin etme, ayrılma hakkını savunuyordu. Bu, 5. Kongre'de kabul edilen programda ve daha sonra da TBKP Programı'nda yer aldı. Aynı zamanda TKP, Kürt ve Türk halklarının eşit haklılık temelinde birlikte yaşamasından, iki halkın gönüllü birliğinden yanaydı. Bunu da her zaman açıkça ifade etti. TKP, sorunun demokratik yoldan, şiddetten uzak yöntemlerle çözüleceğine inanıyordu. İşte bu düşüncesini "adil, demokratik, barışçıl bir çözüm" şeklinde ifade etti. Bu sonuca varmamızda, Veysi Sarısözen ve Alp Otman'ın katkılarını söylemeliyim. "Barışçıl çözüm" ifadesinin tanımlamada yer alması bu arkadaşların katkısıdır. Öneri, Veysi Sarısözen'den geldi. Gerekçesi şiddeti dışlayan, politik mücadeleyi esas alan bir anlayışı ifade etme amaçlı olduğu için "barışçıl" ifadesi tanımlamaya eklendi. Gerekçe doğruydu ve öneri tanımlamanın içeriğini zenginleştirdi.

Sarısözen ve Otman, Kürt sorununun şiddete başvurularak çözülebileceğine inanmıyorlardı. Ancak "ilişki kuralım" dedikleri PKK, demokratik mücadele yöntemlerini reddediyor ve silahlı mücadeleyi, şiddeti seçiyordu. Ayrıca TKP'yi de "hain örgütler" listesine almıştı. Diyalog için bu açmazı çözecek bir gerekçe gerekiyordu. Tartışma uzun süre bu çerçevede sürdü.

1987'nin ilk yarısında arkadaşların bu düşünceleri PB'de destek bulmaya başladı. Bu konuda düşüncelerini geliştirdiler. Parti, sorunların "diyalog ve işbirliği" yoluyla çözülebileceğini söylüyordu. Dayatmalarla sonuç almanın mümkün olmadığını, ülke sorunlarının çözümü için diyaloga gereksinim olduğunu savunuyordu. Arkadaşlar bu fikri esas alarak, "PKK'yı silahlı mücadeleden vazgeçirecek güç biziz" dediler. Türkiye'nin sorunlarını çözme yeteneğine sahip tek partinin TKP olduğunu savunuyorlardı. "parti bu sorunu çözmelidir, bundan kaçmak olmaz" diyorlardı.

Bu gerekçe önemliydi ve "hayır" demek pek de kolay değildi. Çünkü Türkiye sorunlarını çözme iddiasında olan bir parti için bundan kaçmak düşünülemezdi. Eğer, yapabilecekleriniz konusunda bir abartma içinde değilseniz ve tartışmaya konu olan örgütün ne yapmak istediği konusunda doğru analiz yapıyorsanız.

Bir PB toplantısında her zamanki gibi yine konu tartışılıyordu. Arkadaşlar karar çıkarmak istiyorlardı. Çünkü epey bir zamandır bu fikir üzerinde çoğunluğun desteği oluşmuştu. Genel Sekreter'in de içinde bulunduğu PB çoğunluğu öneriye destek verdi. Sıtkı Coşkun'la yalnız kalmıştık. Gelinen noktada karar almamak için bir neden yoktu. Benim karşı çıkmam sorun oldu. Genel Sekreter karar için ısrar etti ve bu nedenle bir gerginlik yaşadık. Çoğunluğun olduğunu ve karar alabileceklerini, benden doğru bulmadığım bir konuda destek beklememelerini söyledim. PB'nin üye sayısı bu dönem on bir kişiydi. Adil Demirci dışındaki on kişi toplantıda hazır bulunuyordu. Mustafa Demir'i genel tutumu nedeniyle ayrı tutmak gerekirse, Sıtkı ile benim dışımdakiler aynı fikirdeydiler. Buna karşın karar alınmadı. Doğrusu sonuca şaşırmıştım.

O an neden karar alınmadığını anlayamamıştım. Daha sonra, arkadaşların da PKK ile bir diyalogun ne kadar doğru ve mümkün olduğu konusunda net olamadıklarını ve bunun için de böyle bir sorumluluk almak istemediklerini düşündüm.

Bizim PKK'ya karşı tutumumuza karşın, sorunun çözümü konusundaki düşüncemize gelince, PKK'nın silahları bırakması gerektiğini söyledik. Çünkü Kürt sorununun silahlı mücadeleyle çözüleceğini düşünmedik. Kürt halkının içinde bulunduğu koşullardan dolayı, silahla işi olmaması gerektiğine inanıyorduk. PKK'nın silahları bırakması için de: genel bir af çıkarılmasını, Kürtlerin Kürt olarak politika yapma hakkını, Kürt partisinin yasal faaliyetini savunduk.

Kısacası bugün birçok aklı başında kişinin savunduklarını TKP, TBKP olarak biz yirmi yıl önce savunuyorduk.

Yenilenme–Birlik–Yasallık

1987'nin ilk aylarında TKP MK toplantısı yapıldı. Bu toplantıya iki yeni MK üyesi katıldı: Feridun Gürgöz ve Ahmet Kardam. Tahmin edileceği üzere TKP–TİP birleşmesi görüşüldü. Birleşme kesinleşmiş durumdaydı. Birleşik partinin program ve tüzük çalışmaları başlayacaktı. Daha sonraki aylarda bu konuda kurulan komisyonlar program ve tüzüğü hazırlayacaktı.

Ulusal Konferans, Batı Avrupa örgüt konferansları ve ülkedeki gelişmeler değerlendirildi. *Barış ve Ulusal Demokrasi Programı* kabul edildi. Program, askeri rejimden sonraki Türkiye'yi tanımlıyordu. Diğer bir ifadeyle güncel politik hedefleri olan, demokratik bir Türkiye amacını içeren alternatif bir

programdı. Gorbaçov'la başlayan arayış çabamızın bir yansımasıydı. TKP açısından, TBKP Programı'nın bir ön hazırlık çalışması olduğunu söyleyebilirim.

1987 yılı yenilenme rüzgârının hızlı esmeye başladığı yıl oldu. SBKP (Sovyetler Birliği Komünist Partisi) ve BKP (Bulgaristan Komünist Partisi) kongreleri toplandı. SBKP Kongresi, perestroyka (yeniden yapılanma) ve glasnost (açıklık) olarak ifade edilen değişimin yeni programını kabul etti. İçeride özgürlükçü, uluslararası ilişkilerde diyalog ve işbirliği isteyen bir anlayış seslendirildi. TKP Genel Sekreteri ve TİP Genel Başkanı kongre davetlileri arasındaydı. Bu kongre, TKP MK toplantısından bir süre sonra toplandı. O günler büyük ilgi uyandırdı. Bizim arayış konusundaki çabamıza da cesaret verdi.

SBKP Kongresi'nden sonra BKP Kongresi yapıldı. Bulgaristan'da "Türk azınlık" problemi vardı. 1986'dan itibaren TKP bu konuda Bulgaristan'ın izlediği politikayı açık eleştiriyordu. TKP merkez yayın organı *Atılım*'da partinin bu tutumunu ifade eden açıklama yer almıştı.

BKP Kongresi'ne katılan TKP Genel Sekreteri Haydar Kutlu (Nabi Yağcı), burada yaptığı konuşmada TKP'nin bu konudaki farklı bakışını dile getirdi. Türklere yönelik politikayı eleştirdi. Gorbaçov'la başlayan değişim sürecinde bağımsız tutum almanın bir örneğiydi bu tavrımız. Sosyalist bir ülkede izlenen yanlış bir politikayı doğru bulmadığımızı ifade ediyorduk. Aynı yıl TKP Genel Sekreteri, Yunanistan'a bir seyahat yaptı. Federal Almanya ve Fransa'dan sonra Yunanistan, kapitalist ülkelere yapılan üçüncü geziydi. YKP'nin (Yunanistan Komünist Partisi) davetlisi olarak gitti. Kıbrıs ve Ege sorunları konusunda TKP'nin görüşleri seslendirildi. Kıbrıs konusunda, tüm üslerden ve yabancı askerden arınmış, eşit haklılık temelinde, bağımsız, federatif bir Kıbrıs devletini savunuyorduk. Ege kıta sahanlığı konusunda, Türkiye ve Yunanistan'dan birinin mağduriyetine yol açmayacak adil bir çözümden yanaydık. TKP'de, gezi öncesi, Ege sorunu konusunda Ayşe Bilge Dicleli bir çalışma yapmıştı. TKP Genel Sekreteri'nin Yunanistan gezisi, gerek Yunanistan gerekse Türkiye basınında geniş yer buldu.

Batı Avrupa ülkelerindeki (Federal Almanya, Fransa ve Yunanistan) bu çıkışlar TKP'nin yasallaşma isteğinin bir yansımasıydı. Saklanmayan, açık bir parti imajı yaratma çabası olarak da ilgi uyandırdı. Aynı yıl partide "eleştiri–özeleştiri" kampanyası başlatıldı. PB, "eleştiri–özeleştiri" için *Atılım*'da[135]

---

135. *Atılım* Gazetesi Leipzig'den Duisburg'a (Federal Almanya) taşınmıştı. Başında PB üyesi Veysi Sansözen vardı. Batı Avrupa'da görünen yalnız TKP Genel Sekreteri değildi. Partinin merkez yayın organı *Atılım* da Batı'daydı. Bu da TKP'nin yasallaşma konusundaki ciddiyetinin örneğidir.

özel sayfalar ayrılmasına karar verdi. *Atılım* Gazetesi'nin Batı Avrupa için özel bir baskısı[136] yayımlanmaya başlandı. Batı Avrupa baskısında parti içi tartışma eki ya da özel sayfalar yer alıyordu.

Ekim 1987'de TİP–TKP birleşmesinin duyurulduğu Brüksel basın toplantısından sonra iki parti MK'larının ortak yayını olarak yayımlanan *Yeni Yol* Gazetesi'nde de bu kampanya devam etti.[137] Yenilenme fikrinden çıkan *Yeni Yol* Gazetesi'nin isim babası, PB üyesi Orhan Yıldırım'dır. 1987 yazında yayın hayatına başlayan gazete, dolayısıyla kampanya 1988'in ilk aylarına kadar sürdü. Tartışma 1988 Mayısı'nda toplanan TBKP Kuruluş Kongresi'nden önce sona erdi.

Atılım, "eleştiri–özeleştiri" kampanyasına destek verirken Sovyetler Birliği'ndeki süreci taklit eden bir yol izliyordu. Buna karşın, "eleştiri–özeleştiri" kampanyasına destek vermesi, parti üyeleri açısından cesaret vericiydi.

Tartışma, "Yenilenme, Birlik, Yasallık" belgisiyle başladı. Parti yaşamının demokratikleşmesi, politik faaliyetin yenilenmesi, birleşik bir Marksist hareket ve kendi düşünce temelinde özgürce politika yapma hakkı olarak, yasallık. 1985'te başlayan değişim çabamız, 1987'de böyle formüle edildi. Bu, o güne kadarki anlayışımızda köklü bir değişiklik demekti. Marksizmden kopuş değil, kendine güvenen, yanlışlarının konuşulmasından korkmayan, diyalog ve işbirliğinden yana bir komünist hareket amaçlıydı.

Kampanyanın zayıf yanı belirsizlikti. Parti, sorunları belirlemiş değildi. Tartışmayı yönetenin olmaması özgür davranma açısından olumluydu. Ancak belirsizlik keyfiliğe yol açtı. Tartışmaya, şikâyetçi bir anlayış yansıdı. Memnuniyetsizliklerini ifade edenler çözüm önermiyordu. Söylediklerinin peşini kovalamayan, aklına eseni söyleyip oturan bir davranış ortaya çıktı. Parti faaliyetinde ter döken kadrolar tartışmada izleyici kaldılar. Çünkü onlar yaptıkları işin önemini biliyor ve "neyi değiştirmeleri gerekir" sorusuna yanıt arıyorlardı. Sorularına yanıt bulamayacaklarını hissedince de geri durmayı seçtiler.

Kaçınılmaz olarak tartışmadan beklenen alınamadı. Yazıldı, çizildi. Ne ki tartışma boşlukta kaldı. Bu durum, yalnız TKP'deki tartışmaya ait bir problem değildi. Gorbaçov'la başlayan değişim sürecinin genel karakteri böyleydi.

---

136. TKP MK yayın organı *Atılım,* Türkiye ve Batı Avrupa için ayrı hazırlanmaya başlandı. Gazetenin başyazısı ve bazı yazıları ortak olarak yayımlanıyordu. Batı Avrupa ve Türkiye baskılarında ayrı haberler yer alıyordu. Parti içi tartışma sayfalarındaki bazı yazılar ortak yayımlanıyor, yerel tartışma konuları ise farklı oluyordu.
137. *Yeni Yol* Gazetesi'nin ilk sayısı 1 Kasım 1987'de TİP MK ve TKP MK ortak yayını olarak yayımlandı. *Atılım* Gazetesi'nin yayın hayatı sona erdi.

Değişecek olanın yerine neyi koyacağını bilmemekle ilgili bir sorundu. Dahası, değişecek olan ile kalacak olanın da belirsizliği vardı. O gün farkında olmasak da bu belirsizlik fazlasıyla önemliydi.

TİP–TKP Birliği İçin Son Adımlar

1987 MK Plenumu'ndan sonra TİP ile birleşme sürecinin tamamlanması için çalışmalar sürdü. Birleşik partide program ve organların bileşimi sorunu henüz kesinleşmemişti.

1987'de TKP tarafının anlayışı değişti. TKP PB'de "eşit temsil" fikri ortaya çıktı. Öneri, Alp Otman ve Veysi Sarısözen'den geldi. Genel Sekreter de öneriyi destekledi.

Otman ve Sarısözen bu tür önerileri yenilenme süreciyle bağlı olarak yapıyorlardı. TKP–TİP birleşmesinde "eşit temsil" demek, TKP'ye ek yük bindirmek demekti. Böylesi bir bileşim, daha örgütlü olan TKP'nin iç sorunlarla karşı karşıya kalması anlamına geliyordu. Otman ve Sarısözen'in önerilerini onaylamamıştım.

Bu süreçte bu tutum hep yaşandı. "Yenilenme" konusunda anlaşılmaz bir yarış yaşanıyordu. Aynı şeyler savunuluyor, ancak farklı tutumlar devam ediyordu. O günlerde PB toplantılarında Veysi ile aramda tartışmalar da oldu. Bu tartışmadan öğrendiğim şeyler de oldu. Daha önce de ifade ettim. Bir sorun, açık konuşulup tartışılmaz, önyargılarla sürdürülürse deforme oluyor. Yılların yol arkadaşlığına temel olan güveni yok ediyor. Yıkılmaz sanılan yoldaşlıkları yıkıyor. Bugün dönüp baktığımda bu sorunun geldiği noktada kendi payıma düşeni görüyorum.

İlişkilerin bu hale geldiği günlerde bunaldığımı söylemeliyim. Yeni durumu anlamaya çalışıyordum. Kolay tutum değiştiren biri değilim. Onun için de zorlandığım günlerdi. Bir işte emeğiniz varsa, şapkanızı alıp gidemiyorsunuz. Ne kadar zorlansanız da, umut etmek istersiniz. İşte bu bocaladığınız, kararsızlıklar yaşadığınız anlarda, kimi zaman kendinizden ödün de verirsiniz. Bunları yaşadım.

TKP–TİP birleşmesinde birleşik partinin yönetiminde görev almamın doğru olmayacağını düşünüyordum. Birleşme kongresine kadar bekleyecektim. PB toplantısında TBKP MK'da görev alacak TKP listesi belirlenirken bu konuyu gündeme getirdim, görev almayacağımı söyledim. Genel Sekreter'in ısrarına rağmen tutumum değişmedi. Sonra dönüş gündeme geldi. Ülkeye dönüş konusu gündeme gelince, tutumum değişti. Böylesi kritik bir

kararın altında imzası olan biri olarak sorumluluk almaktan kaçamayacağımı gördüm ve TBKP MK'da görev aldım.

Birleşik partide genel başkanın Behice Boran, genel sekreterin Haydar Kutlu olması önerisi de TKP'den geldi. Boran, "hayır, bu sizin hakkınız" dedi. TKP tarafının ısrarı üzerine, "eşit temsil" konusu gibi bu öneri de kabul edildi.

TKP–TİP birleşmesinde, birleşik partiye üyelik sorunu da tartışıldı. Yaklaşım şöyleydi: İki partinin üyeleri doğal olarak birleşik partinin üyeleri olacaktı. Daha önce partilerden ayrılanlar ise yeni oluşuma davet edilecek, kendi başvurularıyla üyelikleri kabul edilecekti.

1981–82 TKP tutuklanmaları sonrasında üyelikleri askıya alınan eski parti yöneticilerinin durumu da görüşüldü. Birleşme ve yasallık mücadelesiyle ortaya yeni bir durum çıkmıştı. "Herkesin ikinci bir şansa hakkı var" deyip yeni durumda bu arkadaşlar hakkında alınan kararın kaldırılması düşüncesi benimsendi. PB önerisi MK'da onaylandı. Arkadaşlar hakkında alınan karar kaldırıldı.

TKP ve TİP taraflarının ortak düşüncesi, birleşik partinin daha geniş kesimlere ulaşabileceği, bunun için de öncelikle iki partinin kopmuş eski ilişkilerinin toparlanması yönündeydi. Matematikte, 1+1=2 eder. Ancak politikada 1+1=3 ya da 4 hatta 5 olur. TİP ve TKP birleşmesinin iki partinin güç toplamını aşacağı düşünülüyordu. Bu bakış yanlış da değildi, yeter ki adımlar doğru atılsın.

Birleşik Parti ve Ülkeye Dönüş

Ekim 1987'de TKP–TİP birlik çalışmaları, TBKP (Türkiye Birleşik Komünist Partisi) adıyla tamamlandı. 7 Ekim 1987'de TKP Genel Sekreteri Haydar Kutlu (Nabi Yağcı) ve TİP Genel Başkanı Behice Boran, Brüksel'de ortak bir basın toplantısıyla birleşmeyi kamuoyuna duyurdular. TBKP, Marksist hareketin birliği için atılmış önemli bir adımdı. Marksist hareketteki bölünmeler ve birbirine üstünlük kurma yönündeki iç kavgalar anımsanırsa, bu birleşmenin önemi daha çok anlaşılır.

Behice Boran, Haydar Kutlu.
TBKP'nin kuruluşunun açıklandığı
Brüksel basın toplantısı. 7.10.1987.

Birleşmenin kimi zayıflıklarından söz etmiştim. Eksik bı-

raktığımız ya da yanlış yaptığımız şeylere yine değineceğim. Ancak söz gelmişken, bir gerçeğin altını çizmek istiyorum. TİP–TKP birleşmesinin mimarları, elbette iki partinin yetkili merkez organlarıdır. Çünkü atılan her adım bu organların onayından geçmiştir. Bu gerçeği atlamadan, birleşmede görüşmeyi yürüten iki parti liderinin çabasının ayrı bir yeri olduğu unutulmamalıdır. Bu çalışmanın içinde yer alan biri olarak şunu söylemeliyim; 5. Kongre hazırlık çalışmalarına başladığımız günlerde, önemli bir diğer hedefimiz, TKP–TİP birliği ve sol güçlerle diyalog ve işbirliğiydi. 5. Kongre'den hemen sonra da soldaki birlik çalışmalarında bu iki hedefe yöneldik. TKP'nin, TİP'le birleşme ve Sol Birlik'in ortaya çıkması konusundaki çabasında Genel Sekreter Nabi Yağcı'nın önemli bir payı vardır. Nabi'nin bu yöndeki inancı ve kararlılığı partiyi cesaretlendirmiştir.

Birlik çalışmalarında benzer bir istek ve kararlılığı TİP Genel Başkanı Behice Boran'da da görmüştük. TKP tarafı olarak görüşmeleri yürüten bizler, TİP Genel Başkanı Boran'ın tutumundan hep cesaret aldık. Onun istekli, pozitif tutumu birleşme yönündeki inancımızı güçlendirdi. Attığımız adımdan emin olduk.

Brüksel'de TBKP'nin kurulduğuna dair ortak basın toplantısından hemen sonra, 10 Ekim 1987'de Behice Boran aramızdan ayrıldı. Basın toplantısından önce, böyle bir heyecanı kalbinin kaldıramayacağı yönünde doktor tarafından uyarılmıştı. Uyarıya rağmen, basın toplantısına katıldı. Bu durum, Boran'ın TİP–TKP birleşmesini ne kadar önemsediğinin kanıtıdır. O politik yaşamına TKP'li olarak başlamış, TİP'li olarak devam etmişti. Şimdi bu bölünmeye, bir anlamda kendi yaşamındaki bu ayrılığa noktayı koyuyor ve ikisini birleştiriyordu.

Boran'ın ölümü erken ve zamansız oldu. TBKP için Behice Boran'ın özel bir yeri vardı. 70'li yaşlardaki bu komünist aydın, dürüst ve mücadeleci kişiliğiyle, kendisini doğru bulmayanların da saygı duyduğu biriydi. TİP yasal bir partiydi ve Boran bu partinin lideriydi. Yani yasal mücadeleden gelen, onu temsil eden bir komünistti. Bu açıdan, birleşik partiye güç ve meşruiyet anlamında ayrı bir katkı sağlıyordu. TİP'te de tartışılmaz bir otoriteydi. Behice Boran adı partiyi bir arada tutuyordu. Bu özellikleriyle Boran'ın beklenmedik kaybı, TKP–TİP birleşmesi açısından da ayrıca bir talihsizliktir.

Behice Boran'ın ölüm haberini Federal Almanya'da aldım. Federal Almanya Yöre Komitesi ile Essen kentinde toplantıdaydık. Sevgili Sıtkı Coşkun telefon edip üzücü haberi verdi. Basın toplantısından sonra TKP Genel Sekreteri Nabi Yağcı Hollanda'ya geçmişti. Haberi almış, Sıtkı ve Erdal Talu ile beraber Brüksel'e dönmüştü. Sıtkı telefonda, Duisburg'da bulunan Veysi Sarısözen'i de alıp hemen Brüksel'e hareket etmemizi istiyordu.

Haberi Federal Almanya Yöre Komitesi'ne açıkladık. Federal Almanya Yöre Komitesi Sekreteri ve MK üyesi Feridun Gürgöz'le Veysi'yi de Duisburg'dan alıp yola çıktık. İki, iki buçuk saatlik bir yolculuktan sonra Brüksel'e vardık. TKP PB'sunun 9 üyesinden beşi, yani çoğunluk bir aradaydık. Mehmet Karaca gecikmişti. Karaca geldikten sonra devam etmek üzere toplandık. Genel Sekreter konuyu açtı. Boran'ın ölümü üzerine Türkiye ile bağlantı kurulmuş. Eski bir parlamenter olarak Boran için TBMM önünde bir tören konusunda hükümet onay vermişti. Boran'la birlikte gidecek heyet konusu konuşulmuştu. Bu arada, TKP Genel Sekreteri Kutlu, bir TBKP heyetinin de cenazeye eşlik etmesi önerisinde bulunmuştu. Öneri TİP tarafına iletilmiş, Genel Sekreter, Sıtkı ve Erdal fikir birliğine varmışlardı. Durum Veysi ile bana açıklanıyordu. Cenazeye eşlik edecek TBKP heyetinde, TKP PB'den Sıtkı ile benim adım üzerinde de anlaşma sağlanmış. Heyette yer alacak TİP PB'den arkadaşların adları belli değildi. TİP tarafı gerekli değerlendirmeyi yapıp isimleri belirleyecekti.

Veysi bu öneriyi destekledi. Erdal ve Sıtkı'nın tutumu belliydi. Sıtkı dönüş konusunda karar vermişti. Öneriyi ben de destekledim, heyete katılmaya ve ülkeye dönmeye hazır olduğumu söyledim. Bu ilk görüşme fazla uzamadan beş PB üyesinin görüş birliği ile tamamlanmıştı. Daha sonra Mehmet Karaca geldi, Karaca'nın katılımıyla sayı altı oldu. Birlikte bir değerlendirme daha yaptık. Aynı sonuca vardık. Veysi, Erdal ve Karaca da dönecek isimler arasında yer almaya hazır olduklarını ifade ettiler. Vardığımız kararın koşulları da vardı. Genel Sekreter, Sovyetler Birliği'ne gidecekti. Konuyu etraflı düşünüp dönüşte tekrar değerlendirmek gerekiyordu. Bir heyet yerine, TİP ve TKP Genel Sekreterlerinin dönüşleri daha doğru olabilirdi. Bir araya geldiğimizde durumu bir kez daha değerlendirecektik.

TBKP heyetinin dışında, sendika, Barış Derneği ve Avrupa'daki göçmen dernek yöneticilerinin içinde yer aldığı bir diğer heyet konusu da görüşüldü. Bu heyette yer alması önerilen örgüt temsilcilerinden hatırlayabildiklerim: Maden–İş'ten Murat Tokmak, Bank–Sen'den Turhan Ata, Genel–İş İzmit Bölgesi'nden Nafiz Bostancı, Barış Derneği Genel Sekreteri Enis Coşkun ve FİDEF Genel Başkanı Hasan Özcan.

Boran için bir tören hazırlığı da sürüyordu. Biz sorunu tekrar tekrar konuşup geliştirmeye çalıştık. Bu sohbetlerde, cenazeyle birlikte gitmenin ne kadar doğru olup olmadığı sorusu da ortaya atıldı. "Ülkeye dönüş için cenaze istismar ediliyor" gerekçesi ile eylemin zayıflatılacağı düşüncesi, bizi karar değişikliğine yöneltti. Bu noktada, Avrupa'daki göçmen dernek yöneticilerinden bir heyetin cenazeye eşlik etmesinin ve TBKP dönüşünün ise cenazeden sonra olmasının doğru olacağı sonucuna vardık.

Boran için yapılan törende, TKP Genel Sekreteri Nabi Yağcı yaptığı konuşmada, ülkeye dönüş mesajı verdi: Törene, Batı Avrupa'daki TKP örgüt temsilcileri, TİP'li ve TSİP'li arkadaşlar katıldılar. TKP örgütlerine gerekli bilgi verildi. Konu kesinleşmeden dönüş kararının açıklanmaması istendi. Cenaze ile birlikte gitme kararını geri çekince, tarih belirlemedik. Sorunu TİP'le birlikte tekrar değerlendirmek, dönüş programını netleştirmek gerekiyordu. Buna karşın, Sıtkı ile ailelerimizle vedalaşmak ve valizlerimizi hazırlayıp dönmek üzere yola çıktık.

Stockholm'de İsveç örgüt yöneticilerine gerekli bilgileri verdim. Konunun komitenin bilgisiyle sınırlı kalması gerekiyordu. Kararımız basın toplantısıyla açıklanacaktı. Açıklama sonrasında örgütler yapacakları işlere yöneleceklerdi. Stockholm Havaalanı'nda eşim ve 6–7 arkadaşla vedalaşıp yola çıktım. Erdem daha iki yaşındaydı. Her zamanki ayrılıklardan biri sanmıştı.

Kopenhag Havaalanı'nda Sıtkı ile buluştuk. İkimizin de elinde, yanımızda taşıyabileceğimiz boyda küçük valizler vardı. Bagaj işlemlerine takılmadan yola çıkmak istemiştik.

TİP, TKP PB'leri ortak toplantı yapacaktı. Doğu Berlin Schönefeld Havaalanı'na inip toplantının yapılacağı yere hareket ettik. Geldiğimizde toplantı başlamıştı. PB üyelerinden oluşan heyet yerine, iki parti genel sekreterinin dönmesinin daha doğru olacağı yönünde konuşuluyordu. Genel sekreterlerin dönüşü konusunda da fikir birliği yoktu.

TKP Politbüro'sunun ilk dönüş kararı: Sıtkı Coşkun ile birlikte döneceğiz.
Enis Coşkun, Sıtkı Coşkun, Ayfer Coşkun, Şeref Yıldız, Mehmet Karaca. (Brüksel, Ekim 1987)

TİP tarafı dönüşe sıcak bakmıyordu. TİP Genel Sekreteri Nihat Sargın, "illa dönelim deniyorsa, birleşme (TBKP) kongresini yapalım ondan sonra dönelim" diyordu. Sargın'ın önerisinde, iki üç ay sonraya erteleme vardı. Bu süre içinde kongre ve gerekli hazırlıklar tamamlanır sonra da dönülür deniyordu.

TKP tarafında genel sekreterlerin dönüşünü doğru bulmayan PB üyeleri de vardı. Veysi Sarısözen ve Alp Otman iki partinin birleşme sürecinde genel sekreterlerin önemli rollerinin olacağını, dönüş ile birlik sürecinin ve partinin varlığının tehlikeye gireceğini söylüyorlardı.

TKP PB çoğunluğu[138] Genel Sekreter Nabi Yağcı ile birlikte dönüş fikrini savunuyordu. TİP tarafının birleşme kongresini bekleme önerisinin sorunu soğutacağına, böyle bir konuda sıcağı sıcağına adım atmak gerektiğine inanıyorduk.

TKP tarafının dönüş konusundaki ısrarcı tutumu TİP tarafını ikna etti. Toplantı sonunda, TİP ve TKP PB'lerinin ortak kararı, iki genel sekreterin TBKP'yi yasal olarak kurmak üzere ülkeye dönmeleri oldu. Dönüş tarihi 16 Kasım 1987 olarak belirlendi. Karar bir basın toplantısıyla açıklanacaktı. 27 Ekim 1987 tarihinde de açıklandı.

TİP ve TKP PB'leri dönüş kararını Sol Birlik'teki örgütlere iletme kararı da aldı. Özellikle yasal parti olarak TSİP'in ve Kürt örgütleri TKSP ve Kürdistan Öncü İşçi Partisi'nin aynı amaçla hareketi önemliydi. Bu düşünce ilgili örgütlere iletildi. Paralel hareket etmenin önemi anlatıldı. Bizim düşüncemiz, ister birlikte, ister ayrı ayrı ancak paralel hareket etme yönündeydi. Ne yazık ki, Sol Birlik'teki örgütler bu öneriyi geri çevirdiler. TBKP adına TİP–TKP girişimini "teslimiyet" olarak değerlendirdiler. TSİP'li arkadaşlar, yasal faaliyetten gelmelerini önemsemiyor gibiydi. Partilerinin kapatılmış olmasını normal bir durum gibi karşılıyorlardı. Kendi yasallıkları için mücadele yerine, koşullar elverdiğinde "yeni bir parti kurulur" düşüncesindeydiler.

Kürt hareketinin ise bu konuda net bir hedefi yoktu. Kürt olarak kendini ifade etme, politik alanda Kürt partilerinin yasal faaliyet hakkı konusuna hazır değillerdi. Onun için önerimizi reddetmekle kalmadılar, özgürlüğü için yola çıkan bir müttefik hareketle dayanışmayı bile fazla gördüler. TSİP'in tutumu da farklı olmadı.

TİP–TKP PB'lerinin ortak toplantısından sonra hazırlıklara başlandı. TKP PB durumu etraflı ele aldı. Dönüş eyleminin güçlendirilmesi için yurtdışından başka dönüşlerin örgütlenmesi üzerinde duruldu. Dönmeye hazır parti üyelerinin belirlenmesi ve bu arkadaşların kendilerini hazırlamaları konusu görüşüldü. Ülkeye dönüşün gönüllü bir eylem olduğu ve kendini hazır hissedenlerin tespiti karara bağlandı.

Dönecek MK üyeleri sorunu da ele alındı. Genel Sekreter Yardımcısı Mehmet Karaca, Örgüt Bürosu'ndan Sıtkı Coşkun ve Orhan Yıldırım ile Federal Almanya Yöre Sekreteri Feridun Gürgöz dışındaki tüm MK üyelerinin dönüşü konusunda görüş birliği sağlandı. Adı geçen arkadaşlar, ülkede sorun çözüme kavuşuncaya kadar yurtdışında kalacaklardı. Hem ülke ile dayanışmayı örgütleyecekler hem de işler ters gittiğinde, partiyi yeniden toparlayacak yönetici ekip olarak hareket edeceklerdi.

---

138. Mehmet Karaca, Sıtkı Coşkun, Zülfü Dicleli, Orhan Yıldırım, Erdal Talu, Şeref Yıldız.

TKP PB, TBKP MK'da görev alacak isimleri de belirledi. Bunlar; Nabi Yağcı, Mehmet Karaca, Veysi Sarısözen, Zülfü Dicleli, Alp Otman, Erdal Talu, Sıtkı Coşkun, Feridun Gürgöz, Yavuz Ünal, Ahmet Kardam, Cemal Kıral, Adil Demirci, Mehmet Bozışık ve Şeref Yıldız. Bu listede ülke örgütlerinden gelecek yönetici kontenjanı ayrı tutuldu. Örgüt Bürosu'ndan Orhan Yıldırım da dâhil ülkeden MK ve PB'de yer alacak isimler konusunda Genel Sekreter'e yetki verildi. Adil Demirci'nin durumu ayrıca konuşuldu. TBKP PB'de görev alacaktı. Ayrıca Mehmet Karaca, Erdal Talu ve Zülfü Dicleli TBKP PB'de görev alacak isimlerdi[139].

TBKP MK dışında kalan yurtdışındaki TKP MK üyeleri Mustafa Demir, Halit Erdem, Ali Söylemezoğlu, Ahmet Muhtar Sökücü ve Ömer Tulgan'dı. Mustafa Demir, Genel Sekreter'in TBKP yönetiminde görev alması için ısrarcı tutumuna rağmen, MK'da yer almayacağını söyledi ve kendi isteği ile yönetim dışında kaldı.

TKP PB'de alınan önemli bir karar ise birleşme kongresinin ertelenmesi kararıdır. 1987 yazında TKP örgütleri kongrelerini toplamış ve birleşme kongresine katılacak delegelerini seçmişti. Ülkeye dönüş ve TBKP'nin yasal kuruluşu kararı alınınca, birleşme kongresinin ertelenmesi, kongrenin ülkede yasal toplanması fikri ağırlık kazandı. Yasallaşma sürecinde, iki partinin birleşme sorunlarıyla ilgilenip içe kapanacağı ve bunun da yasallaşma mücadelesine zarar vereceği sonucuna vardık. Bunun için de konu TİP yönetimiyle görüşülecek ve kongre ertelenecekti.

TKP PB, bir önemli karar daha aldı. Ülkedeki çalışmaları güçlendirmek üzere belirlenen bir grup kadroyu gizlice ülkeye göndermeye karar verdi. Tespit edilen bu isimler, yasal TBKP'nin yönetici kadroları arasında yer alacaktı. Kesin sayıda yanılabilirim. Ancak bu 10–15 kişilik bir gruptu. İsveç'ten Sedat Özgüven İzmir Bölgesi'ne, Tayyar Alaca ise Doğu ve Güneydoğu Bölgesi'ne destek için belirlenen isimler arasındaydı. Bu kadrolar kısa süreli bir eğitimden sonra ülkeye döneceklerdi. PB ve Örgüt Bürosu bu kadroların ülkeye dönüşünü örgütleyecekti.

TKP PB, TBKP'nin yasallaşma mücadelesiyle ülkede bir dayanışma hareketi örgütlenmesi kararı aldı. İki genel sekreterin döndüğü gün ülkede basın toplantısıyla dayanışma somutlanacaktı. Bu çalışma, PB üyesi Adil Demirci'nin sorumluluğunda örgütlenecekti. Yasallaşma için legal çalışmalar yapılacak, parti çevresi bu çalışmalar etrafında toparlanacaktı.

139: TBKP Kongresi'nde MK seçiminde belirlenen bu liste değişikliğe uğradı. TKP tarafından görev alanlar konusunda değişiklikler oldu.

Dönüş konusunda konuşulup karara bağlanacak konular belirlendikten sonra TKP MK toplandı. MK, ülkeye dönüş kararını ve TBKP MK'da görev alacak isimleri, kısacası PB'nin önerilerini onayladı. MK toplantısından sonra tüm örgütlerde dönüş konusunda kampanya başlatıldı. Bu kampanyanın lider örgütü Federal Almanya oldu. Hem parasal hem de partinin merkezi faaliyetine verdiği destek açısından önemli işler yaptı. Dönüşten sonra partinin merkezi faaliyeti Federal Almanya'dan yürütüldü. Federal Almanya örgütü ve Örgüt Sekreteri Feridun Gürgöz bu faaliyetin yürütülmesinde çok önemli destek sağladı.

Ülkeye dönüş, komünist partisinin özgürlüğü için mücadele yürüyüşüydü. İşte bu eylem, partide yeni bir heyecan ve hareketlilik yarattı. Partinin eylemini güçlendirmek üzere maddi kampanya başladı. Parasal desteğin yanında, kolundaki bileziği, parmağındaki yüzüğü bağışlayanlar oldu. Batı Avrupa örgütleri tüm imkânlarını kullanarak güçlü bir kampanyanın altına imza attı.

TKP ve TİP Genel Sekreterlerinin ülkeye dönüşü konusundaki hazırlıklar tamamlandı. TKP, kendi içinde yapması gereken son hazırlıkları yaptı. Türkiye seçimlere gidiyordu. Seçimlerden bir iki hafta kadar önce iki genel sekreter yasaklı TBKP'yi yasal kurmak üzere Türkiye'ye döneceğini açıklamıştı. İki genel sekreterin ülkeye dönüş haberi basında büyük yankı buldu.

Sovyetler Birliği'nde Gorbaçov'la başlayan süreç, dünya gündeminin birinci sırasındaydı. Gorbaçov'un popülaritesi artıyordu. TİP ve TKP Genel Sekreterleri, dönüş öncesi Gorbaçov'la bir görüşme yaptılar. Bu görüşme, TBKP ile dayanışma amaçlıydı. Sonrasında günlük gazetelerin röportajları başladı. 70 yıla yakın bir tarihe sahip yasaklı TKP Genel Sekreteri'ne ilgi fazlaydı. Türkiye'nin önemli gazetecilerinden biri, TKP Genel Sekreteri Haydar Kutlu ile yaptığı görüşmede, dönüş konusunda kesin kararlı olup olmadığını sorduktan sonra, Mustafa Suphi ve 14 yoldaşının Karadeniz'de öldürülmesini hatırlatarak, "sizin de başınıza böyle bir şey gelebileceğini düşünmüyor musunuz?" diye, olayın taşıdığı riske dikkat çekmeyi ihmal etmedi.

Bu ünlü gazetecinin sorusu yerindeydi. Bu görüşmeden sonra olayı kendi aramızda tekrar konuştuk. Bedeli olmayan bir özgürlük var mı? Ya da bedeli olmayan "özgürlük" özgürlük mü? Gelin görün ki, soldaki dostlarımız bu gerçeği düşünmeden, bizim "teslimiyetçi" olduğumuzu, "ANAP'la anlaştığımızı" iddia etmeye kadar işi vardırdılar. Ne yazık ki sol kendi özgürlüğü için mücadele etmeyi ciddiye almıyordu.

TİP ve TKP Genel Sekreterlerinin TBKP'yi kurmak üzere ülkeye dönüş kararı ile dönüş günü arasında bir aylık hazırlık dönemi yaşandı. Bu hazırlık çalışmasının bir yanı da Avrupa ve Türkiye kamuoyunu bilgilendirmek

oldu. İki genel sekreterin dönüşü, Federal Almanya'nın Düsseldorf kentinde yapılan bir geceyle noktalandı. Geceye, Avrupa'daki tüm TKP–TİP örgütleri katıldılar. TKP Genel Sekreteri'nin Batı'ya geçmesi zor olduğu için geceye TİP Genel Sekreteri Nihat Sargın katıldı. Binlerce kişinin katıldığı, heyecanı yüksek bir dayanışma gecesiydi.

Kutlu–Sargın Türkiye'de

16 Kasım 1987'de iki genel sekreter yola çıktı. Nihat Sargın Brüksel'den, Haydar Kutlu Batı Berlin'den uçağa bindi. Federal Almanya'nın Frankfurt kentinde buluşup yola devam ettiler. Onlara, Avrupalı siyasilerden bir heyet ve basın mensupları eşlik etti. TİP–TKP yöneticileri iki yoldaşlarını yolculamak üzere işbölümü yaptılar. TKP Genel Sekreteri Haydar Kutlu'yu yolculayanlar arasında yer aldım. Nihat Sargın ile Düsseldorf'taki gecede vedalaşmıştık. Onları uğurlarken, aklımızı ve yüreğimizi onlarla birlikte yola çıkarıyorduk. En azından benim için bu yolculuğun anlamı buydu. Dönüşü olmayan, faturası ne olursa olsun arkasında durulması gereken bir adımdı. İki genel sekreterin ülkeye dönüş kararı, geri dönüşü olmayan "gemileri yakma" harekâtıydı.

TKP ve TİP Genel Sekreterlerinin yasal faaliyet isteği ile ülkeye dönüş kararı açıklanınca, Türkiye'yi yönetenlerden sert açıklamalar gelmeye başlamıştı. Darbeci Kenan Evren ve Başbakan Turgut Özal yarışırcasına olaya karşı çıkıyor ve gelenleri "vatan haini" ilan ediyordu. Hâlbuki daha önceleri, "Türkiye'de demokrasi var. İsteyen ülkeye dönebilir" deyip kimi ünlüleri geri çağırıyorlardı. Öyle ki; "özgürlükler ülkesi Türkiye'ye(!)" parayla kimi sporcular getirilerek "esaretten" kurtarma gösterisi yapılıyordu.

Sargın ve Kutlu'nun dönüşü ülkedeki seçim gündemini de değiştirmişti. Tüm basın konuyla ilgiliydi. Her gün yetkililerin konuyla ilgili açıklamaları vardı. Turgut Özal'a göre "seçimleri provokasyon amaçlı" bir eylemdi. Yapanlar "ajan–provokatör"dü. Yetkililer, "hainler gelirlerse, olacaklardan sorumlu olmadıklarını" da açıklıyordu. Doğrusu, Batı'ya demokrasi ve özgürlükler ülkesi mesajı verenler, bu iki komünistin dönüşünden dolayı fazlasıyla rahatsızdı. Sağduyu gitmiş, kin ve öfke hortlamıştı. Daha doğrusu oyun bitmiş, gerçekle yüzleşme zamanıydı. Türkiye bu sınavdan sıfır çekecekti.

Kutlu ve Sargın, Türkiye'nin başkenti Ankara'ya indiler. Ankara Emniyet Müdürü Mehmet Ağar'dı. Kin ve öfkelerine uygun bir karşılama yaptılar. Uçak alana iner inmez etrafları sarıldı. İki genel sekreter zırhlı araçlara alı-

narak, gözleri bağlandı ve bilinmeyen bir yöne yolculuk başladı. Ne dünya kamuoyu ne basın hiçbir şey ülkeyi yönetenlerin öfkelerini yenip aklıselim davranmalarına yardımcı olamadı. Öyle ya, "koca devlete kafa tutmak, kendini bilmez iki komünistin haddi mi?" Devlet onlara "suçlu" diyorsa, suçludurlar. "Hak aramak da ne oluyor!"

İşte böyle. "Gizli" faaliyet yapıyorsun diye suçlanırsın. "Gizli faaliyeti bırakıyorum, legal çalışmak istiyorum, mahkemelerinizde hakkımı savunmaya geliyorum" diyorsun, yine suçlusun.

Kutlu ve Sargın'dan günlerce haber alınamadı. Bulundukları yer bile bilinmiyordu. Batı Avrupa'dan giden heyetlerin baskısı arttı. Ankara Emniyeti ve hükümet akıl almaz bir oyun sergiledi. Avrupa'nın baskısını düşürmek için iki genel sekreterin, lüks yatak ve perdelerle döşenmiş özel odalarda ağırlandıklarını gösteren bir mizansen hazırladılar. Bunu basına da yansıttılar.

Hâlbuki iki genel sekreter işkence altındaydı. En gelişmiş işkence metotları denendi. Örneğin, hayati tehlike arz eden, direnci yok eden özel iğneler yapılmıştı. Yapılan iğneden sonra uyku ölüm getirirdi. Filistin askısı gibi kaba metotları saymıyorum. Oynanan oyuna Avrupalı temsilciler inanmadılar. Gözaltındakilerle konuşma imkânı bulamamışlardı. İki genel sekreter onların girişimlerinden habersizdi.

19 gün sonra mahkemeye götürülürken işkence gördüklerini haykırdılar. Kutlu ve Sargın mahkemeye çıkarıldılar ve tutuklandılar. İşte o zaman olup bitenden herkes haberdar oldu.

İki genel sekreterden ilk bilgiler gelince; TİP ve TKP PB'leri, durumu değerlendirmek üzere Hollanda'da ortak bir toplantı yaptı. Genel sekreterlerin polisteki ifadeleri konusunda da bilgi gelmişti. Toplantıda ilk söz alan arkadaşlardan biri karamsardı. Sonra Veysi Sarısözen söz aldı. Genel sekreterlerin polis ifadelerinde can sıkan bir durumun olmadığına dikkat çekti. TKP Genel Sekreteri'nin işkenceye boyun eğmediğini, TKP ve sosyalist ülke ilişkileri, TKP'nin illegal faaliyeti konusunda polise bilgi vermediğini anlattı. İlk konuşmanın karamsarlığını dağıttı. Daha sonra yapılan konuşmalarda, neyin önemli olduğunun altı çizildi. Ortaya çıkan durumun şaşırtıcı olmaması gerektiği, yoğun bir çaba gerektiren bir mücadele dönemine dikkat çekildi. Genel sekreterlerin polisteki tutumlarının tüm örgütlere indirilmesi, spekülatif haberlerin, dedikoduların önünün kesilmesi kararı alındı.

Toplantı daha geniş bilgi ve genel sekreterlerle görüşmelerden sonra yapılacakları konuşmak üzere sona erdi. Bu toplantıda bir kez daha görüldü ki TKP ve TİP tarafları, ülkeye dönüş–yasallaşma eylemine aynı düzeyde konsantre olmamışlardı. Dönüş fikri TKP'den gelmiş ve TKP tarafının ısrarı

üzerine TİP "evet" demişti. Her karşı direnç, tereddütler yaratacak, iki partinin birleşme kongresini toplaması, solda yeni "birlik" önerilerine yönelme başlayacaktı ve bu farklılaşma yasallaşma ve birlik sürecine zarar verecekti.

Moskova'da Özel Eğitim

Aralık 1987'de üç aylık eğitim için Moskova'ya gittim. Bu konu, Genel Sekreter Türkiye'ye dönmeden önce PB ve Örgüt Bürosu'yla konuşulmuştu. Eğitime, TKP grubu ve TİP'ten bir grup katılacaktı. TKP grubunda sevgili Sıtkı ile birlikte yer alacaktık. Son anda Sıtkı kendine bir iş yaratıp eğitime gelmedi. Daha sonra 1988'de kaçacak yer bulamayınca, eğitime gitmeye razı oldu.

Benimle birlikte İsveç'ten Tayyar Alaca vardı. Tayyar ülkeye gizlice dönecek kadronun içindeydi. Aynı kadrodan Sedat Özgüven (İsveç) Demokratik Almanya'ya eğitime gitti. Moskova grubunda İsviçre'den bir arkadaş, Türkiye'den Yusuf Kıtıki ve bir başka arkadaş olmak üzere beş kişiydik. TİP'ten gelen grup da beş kişilikti. Moskova'nın dışında iki grup buluştuk. Eğitim yerine gitmek üzere burada birkaç gün bekledik. Genel sağlık kontrolü yapıldı. Sonra Puşkinov Köyü'ndeki eğitim yerine gittik. Puşkinov, adını ünlü Rus Şair Puşkin'den alıyordu. Moskova'ya 45 dakika mesafedeydi.

İki grup ayrı duruyordu. Grupların kendi içinde birer sorumluları vardı. TKP grubunda iki grubu birleştirme fikri tartışıldı. Grup sorumluluğunu TİP'li arkadaşlara bırakma önerisi de. Biz bunu konuşurken bir kez daha gördüm ki iki partinin birleşmesi kolay bir iş değil. Alınan kararlar, kabul edilen ortak program ve yönetimle iş bitmiyor. Uzun zaman birbirine karşı durmuş kadroların, sağduyulu hareket etmeleri, birbirlerini benimsemeleri zamana ve bu zaman içinde atılacak doğru adımlara bağlıdır.

Beşer kişilik iki gruptuk. Üç aylık bir eğitim dönemini aynı sınıflarda, aynı hocalardan ders alarak geçirecektik. Yani eğitim programımız ortaktı. Partilerimiz birleşme kararı almakla kalmamış, iki liderini birleşik partiyi kurmak üzere ülkeye göndermişti. Bir kader birliği başlamıştı.

Neden söylüyorum bunları, TKP grubunun sorumlusu bendim. Gruba öneriyi de ben yaptım. Sorumluluğu TİP'li arkadaşlara vermeyi düşündüğümü söyledim. Düşünmediğim bir tepki geldi. Arkadaşlarım bu düşünceye sıcak bakmadılar. Nedenleri anlatmaya çalıştım. Eğitime ilk gelen insanlar değildik. Tercüman ve kimi hocaları yakından tanıyorduk. Okul düzenini biliyorduk. TİP'li arkadaşlar için ilk deneydi. Birleşen iki partinin iki ayrı grupla temsil edilmesi hoş bir durum değildi. Gruplardan birinin bu duru-

mu düzeltmek için adım atması gerekiyordu. Israrım üzerine arkadaşlar "peki" dedi. TİP'li arkadaşlara önerimizi ilettik. İki grubu birleştirme ve grup sorumluluğunun kendilerinde olmasının uygun olacağını söyledik. Arkadaşlar önerimizi kabul ettiler. Durumdan müthiş mutlu oldular. Gösterdikleri sevinç, grup sorumlusunun TİP'li olmasıyla ilgiliydi. Sonuç olarak, iki grubun da tepkisi benzerdi. Biri grup sorumluluğunu devretmekden rahatsız, diğeri sorumluluk ona verildiği için memnundu. Tersi durumda, tepkiler de tersinden aynı olurdu.

TKP–TİP birleşme süreci heyetler arasındaki görüşmelerle yürümüştü. Yıllarca birbirine karşı durmuş kadrolar birlikte iş yapma ve eylem birliği temelinde sürece katılmadılar. Onlar parti yönetimlerinin yürüttüğü bu çalışmanın sonucunu beklemekle yetindiler. Bu, tarihi öneme sahip birleşmede eksik kalan bir yandı. Bizim eğitim grubunda ortaya çıkan durum birleşmeyle birlikte, birleşik partiyi bekleyen önemli sorunlardan birinin ne olduğuna işaret ediyordu.

Eğitimimiz üç aylıktı. Belirlenmiş derslerin yanında, kimi özel konularda da konferanslar verildi. Grup arasında önemsenecek bir sorun yaşanmadı. Eğitim sonunda aramızda bir yakınlaşma olduğunu rahatlıkla söyleyebilirim. Daha sonra da karşılaştığım arkadaşların (TİP'li, TKP'li) birbirlerini sevgiyle andıklarına tanık oldum. Bu da birlikte geçirilen sürede aynı ortamı paylaşmanın, birbiriyle yardımlaşmanın olumlu sonucuydu.

Eğitimden beklediğimizi alabildik mi? Buna evet demek zor. Değişimin ne olduğu belirsizdi. Bir tartışmanın başladığı kesindi. Ancak bunun hedefleri net değildi. "Yenilenme" anlayışı bir modaydı. Kendini kaptıran fazlaydı. Ancak dünün eleştirisi dışında, yeni olanın ne olduğuna dair soru ikna edici yanıt bulamıyordu. Dünün günahkârı ise Stalin'di. Her şeye rağmen tartışmak, tabulara karşı suskunluğu bozmak önemliydi ve düşünceyi kalıplara hapsetmekten çıkarmanın ilk adımıydı. "Her musibetten bir hayır doğar" diye bir söz vardır. Bu dönemde "hayırlı" olan suskunluğu bozmak oldu. Dünün kalıplarına sıkışıp kalmış, partinin dediği her şeyi düşünmeden doğru kabul eden bir anlayış geride kalıyordu. Sonucu yıkım olan bu sürecin kabul edilir tek yanı bu olsa gerek.

Eğitimdeyken, Mehmet Karaca ve Osman Sakalsız Moskova'ya geldiler. Ocak 1988 olmalı. Genel sekreterlerin ülkeye dönüşlerinden kısa bir süre sonra eğitime gelmiştik. Bizim için kritik günlerdi. TBKP'nin yasallaşma mücadelesi, 141–142'nin kaldırılması, düşünce özgürlüğünün kazanılması mücadelesiydi. Mücadelenin zorlu geçeceği kesindi. Genel sekreterlerin dönüşünden sonra yeni dönüşler düşünüyorduk. Eğitime gitmeden hemen önce

genel sekreterlerden gelen ilk haber "bekleyin, acele etmeyin" yönündeydi.

Karaca'nın geldiğini duyunca sevindim. Karaca ile buluşmak için Puşkinov'dan Moskova şehir merkezine gittim. Partinin yasallaşma konusunda yeni girişimlerinin olacağını düşünüyordum. Hem bilgi almak hem de bir dostla buluşmak demekti benim için.

Karaca ile bu buluşmamızda ülkeye dönüş eyleminin devamı konusunda yeni bir girişim olmadığını öğrendim. TKP PB, birleşme kongresinin toplanması kararını almıştı.

Dönüş sırasında, TKP Genel Sekreteri'nin önerisiyle bu kongrenin ertelenmesi, yasallaşma girişiminin sonuçlanmasından sonra ülkede yasal toplanması kararına varmıştık. Yasallaşma mücadelesindeki iki partinin birleşmesinin, birleşik partiyi iç sorunlara yönelteceğini ve yasallaşma eylemine zarar vereceğini düşünüyorduk. Kararın gerekçesi buydu, bu nedenle kongreyi ertelemek gerekiyordu.

Karaca, PB'nin aldığı kararı aktarınca, ilk söylediğim "yanlış yapmışsınız" demek oldu. Kendimi kötü hissettiğimi de eklemeliyim. Karaca, TİP tarafını ikna edemediklerini, kongreyi toplama kararı vermek zorunda kaldıklarını anlattı. Karar alınmış, kongre tarihi belirlenmişti. Mayıs 1988'de kongre toplanacaktı. Ülkeye dönüş eyleminden sonra yapılan ilk önemli hataydı ve TBKP bunun yaratacağı sıkıntıları yaşayacaktı.

Şubat ayı sonunda eğitimden döndük. Ülkeye dönüşten sonra, MK ve PB üyeliği dışındaki sorumluluklarımı bırakmıştım. Batı Avrupa Komitesi ve İsveç örgütündeki görevlerimden çekilmiştim. Bu kişisel bir karar değildi. Dönüşten sonraki işbölümü ile ilgiliydi ve PB'de kararlaştırılmıştı. Ülkeye dönüş için de bir hazırlıktı. Ayrıca, yeni dönemde, TBKP PB'de görev alacak arkadaşların çalışmaları üstlenmesi amaçlanıyordu. Onun için dönüşten sonra kendime zaman ayırdığım, sorunlar üzerine daha sakin düşünebilme imkânı bulmaya başladığım bir dönemin başlangıcıydı. Günlük işlerin peşinden koşturmaktan, politik faaliyetin yoğunluğundan sonra böyle bir fırsat bulmak iyi gelecekti. Yaptığımız işlere dışarıdan bakma imkânını bulacaktım. Bunun yararını gördüğümü söylemeliyim.

TBKP ile TSİP Arasında Birlik Görüşmeleri

1988 Mart ya da Nisan olabilir. TKP–TİP yani TBKP ile TSİP arasında "birlik" görüşmeleri oldu. TKP–TİP ve TSİP'in yasal bir parti için görüşmelere başladığı yönünde ortak bir bildiri yayımlandı.

TKP–TİP görüşmeleri başladığı günlerde, TSİP bu birleşmenin dışında kalmıştı. Çünkü iki taraf için de güven sorunu vardı. Bu tespitimizi TSİP tarafı da paylaşmıştı. Yine TKP–TİP birleşmesi açıklanıp dönüş kararı alınınca, TSİP'le birlik sorununun TBKP'nin yasallaşmasından sonra legal platformda ele alınması konusunda da TKP–TİP tarafları arasında görüş birliği vardı.

Yeni açıklamadan sonra TKP örgütlerinde şaşkınlık yaşandı. TBKP'nin yasallaşma girişimine karşı alternatif bir girişimdi bu. Yasallaşma mücadelesinden kopuşa işaret ediyordu. Haklı olarak herkes "ne oluyoruz" diye sormaya başladı. Dönüşten sonraki belirsizliğin geçici olduğu düşünülürken atılan yeni adımlarla durum daha karmaşık hale geliyordu.

Dönüş kararından sonra atılan ikinci yanlış adım da buydu. Bundan sonra, TBKP iç sorunlar ve "solda birlik" adı altında TBKP'ye karşı oluşturulmaya çalışılan "yasal parti" girişimleriyle uğraşmaktan bunalacaktı.

TSİP'le ortak açıklamaya tepkiler üzerine, TKP Genel Sekreter Yardımcısı Mehmet Karaca'nın çağrısıyla Batı Avrupa'daki TKP MK üyeleri Duisburg'da bir araya geldi.

Toplantıda TSİP'le birlik sorunu tartışıldı. TSİP'le birlikte yeni bir parti kurma fikrini paylaşan MK üyesi oldu mu? Gerçekten hatırlamıyorum. Hatırlayabildiğim, sorunun tartışıldığı ve MK üyelerinin bu fikre karşı çıktığıdır. TSİP'le görüşmelere katılan Erdal Talu idi. Erdal'ın durumu izahta zorlandığını da söylemeliyim. Yapılan işe katılmayanlardan biri bendim. Ve bu anlayışı hiçbir dönemde doğru bulmadım. O gün PB'de bu kararı veren arkadaşlar Batı Avrupa'daki MK üyelerinin desteğini alamadılar. Ülkedeki arkadaşların tutumu da farklı değildi. Nedeni şuydu: TSİP'le varılan mutabakattaki parti girişimi, TBKP'nin yasallaşma, düşünce özgürlüğü, 141–142'nin kaldırılması hedefiyle çelişiyor, başka bir ifadeyle bu, hedeften kopuş anlamına geliyordu. TSİP'le birlikte düşünülen, 141–142 kalkmadan, düşünce özgürlüğü olmadan kurulacak parti, eski TSİP gibi bir "ara parti" idi. Hâlbuki TBKP girişimi, iki genel sekreterin ülkeye dönüş eylemi, kendi programı ve kendi düşüncesinden ödün vermeyen, inandıklarını dolandırmadan savunan bir komünist parti kurma girişimiydi. TBKP açısından sorun, komünist partisinin yasallığı sorunuydu. TSİP'le görüşmelerine başlanan parti böylesine bir çabaya gerek duymayan, mevcut yasal durumun kabul edeceği bir "sol" partiydi.

Bu açıklamayla, TKP ve TİP bu anlayışın içine çekiliyordu. Anlaşılacağı üzere toplantıdan bir sonuç alınamadı. Aslına bakarsanız, atılan adım onay bulmamıştı. Ancak böyle bir oylama yapılmadı. Toplantı görüş alışverişi şeklinde geçti. MK üyeleri atılan adıma destek vermediler. Buna rağmen TSİP'le görüşmeler devam edecekti.

TKP 6. Kongresi ve TBKP 1. Kongresi

Mayıs 1988'de TKP ve TİP varlıklarına son vererek ve TBKP'yi oluşturma kararını veren kongrelerini topladılar. Olmaması gereken oldu.

TİP ve TKP Kongreleri aynı sırada toplandı. TKP 6. Kongresi Prag'da toplandı ve iki gün sürdü. Ülkeden gelen delegeler, 5. Kongre'deki önleme uygun olarak ayrı bir salondan kongre salonunu izlediler. İki grup halinde ayrı yerdeydiler. Konuşmalarıyla ana salondaki tartışmalara katıldılar. PB'nin kararıyla, ülkeden gelen iki grupla Sıtkı ve ben ilgilendik.

TKP 6. Kongresi pek canlı geçti denemez. Genel sekreterini ülkeye gönderdikten sonra, sessizliğe gömülen bir dönemin ardından birleşme kongresi toplanmıştı. Delegeler yasallaşma mücadelesi konusunda ne yapılacağına dair bir mesaj alamadılar. Bir şey yapamamanın ya da yapma konusunda bir işaret alamamanın sıkıntısı vardı. Bu derece önemli günler yaşayan bir parti için kongre hazırlığı zayıftı. Kararsızlık kongre sürecine de yansıyordu. Dönüşler üzerine verilen bir mesaj yoktu.

Veysi Sarısözen, birlik üzerine bir konuşma yaptı. TBKP'nin yasallaşma mücadelesinin karşısında "solda birlik" sorununu öne çıkarıyordu. Bir iki konuşma daha aynı yönde oldu. Söylenmek istenen: "Solda birlik önemlidir. TBKP'nin yasallaşması eyleminde ısrar edilirse TİP–TKP birliği bozulur". "Solda birlik" söylemi TBKP'nin yasallaşma girişimini zayıflatıyordu. TKP–TİP birlik çalışmalarının başlarından o güne kadar olan süreci az çok bilenler, bu tutumun yaratacağı sıkıntının farkındaydılar.

Delegelerden başka söz alanlar da oldu. Kimi delegeler bir şey yapmadan beklemenin yanlışlığını ifade ederken, sert açıklamalarda bulunanlar da oldu. "Ülkeye dönüş eylemini güçlendiren adımlar atılmazsa, bir dahaki sefere beni burada bulamazsınız" diyenleri hatırlıyorum. Bu yöndeki konuşmalar uyarıcıydı. Ne var ki, onlara açıklamada bulunacak, durumu izah edecek bir girişim olmadı. Dediğim gibi, hazırlık yoktu ve kararsızlık devam ediyordu.

TKP 6. Kongresi, TKP MK'nın aldığı TİP ile TBKP (Türkiye Birleşik Komünist Partisi) çatısı altında birleşme kararını onayladı. TBKP MK'da görev alacak yönetici isimleri belirledi.

TKP 6. Kongresi'nde atlanmaması gereken bir konu da TBKP MK'ya seçilenlerle ilgilidir. Sarısözen ve Otman'ın daha önce, MK ve PB'nin genişletilmesine karşı çıkmışlardı. Genişletme kararında karşı çıktıkları isimlere kongrede de muhalefetlerini sürdürdüler. TKP'nin, TBKP'ye gönderdiği kadrolar konusundaki politikasına karşı olduklarını gösterdiler. Etkiledikle-

ri birkaç delegeyle birlikte karşı oldukları isimlere oy vermediler. TKP 6. Kongresi'nde bu arkadaşların oylarını alamayan isimlerden hatırlayabildiklerim; Mehmet Karaca, Erdal Talu, Zülfü Dicleli, Yavuz Ünal, Ahmet Kardam, Cemal Kıral ve Feridun Gürgöz.

TKP 6. Kongresi iki gün sürdü, kongre sona erdikten sonra delegeler zaman geçirmeden TBKP Kongresi'nin toplanacağı Moskova'ya gittiler. TKP 6. Kongresi'ne katılan delegelerin önemli bir bölümü TBKP Kongresi'ne katılamadı. Prag'dan geri döndüler. Türkiye'den gelen delegelerden sadece iki kişi (Yusuf Kıtıki ve Toygun Eraslan) TBKP Kongresi'ne katılabildi. Batı Avrupa'dan gelen delegelerin bir kısmı da geri döndü. Bunun nedeni, "eşit temsil" anlayışıydı. TBKP Kongresi'ne TİP delegelerinin sayısı kadar TKP delegesi katılabildi. Bu konu kongre öncesinde delege arkadaşlara açıklanmıştı.

TİP Kongresi Moskova'da yapılmıştı, TİP delegeleri oradaydı.

TBKP Kongre Divanı TİP ve TKP delegelerinin karışımından seçildi. TBKP Kongresi Divan Kurulu'nda yer aldım. Kongreye kimi sosyalist ülke kardeş partileri ve TSİP (Türkiye Sosyalist İşçi Partisi) Genel Başkanı Ahmet Kaçmaz katıldı.

TBKP kongresi hazırlığı da farklı değildi. İki liderini ülkeye göndermiş, yasallaşma mücadelesini başlatmış bir partinin dikbaşlı havası esmiyordu. Kongrede kararsızlık vardı. Zorunlu bir görevin yerine getirilme duygusu kongreye yansıyordu.

TBKP Kongresi'nde dönüşler konusundaki suskunluğu bozan Sıtkı Coşkun, Zülfü Dicleli ve Abdurrahman Atalay'ın konuşmaları oldu. Bu arkadaşlar, TBKP'nin hapisteki iki liderin başlattıkları yasallaşma mücadelesini sürdürmeye kararlı olduğunu söylediler. Ne var ki kongrenin merkezinde yer alması gereken bu konu, üç konuşmayla sınırlı kaldı. Doğru bir ifadeyle kongrede eksik giden bir şeyler vardı.

Kongredeki konuşmalardan sonra, TBKP Programı ve Tüzüğü onaylandı. Yasallaşma ve solda birlik konusunda eklektik bir karar alındı. TBKP MK üyelerinin seçimi yapıldı. İlk defa kimi arkadaşlar gerçek isimleriyle aday oldu. Hatırlayabildiğim isimler; Mehmet Karaca, Osman Sakalsız, Can Açıkgöz, Nabi Yağcı, Nihat Sargın, Sıtkı Coşkun, Yavuz Ünal, Ahmet Kardam, Mehmet Bozışık, Şeref Yıldız. Gerçek kimlikleriyle aday olmak yasallaşma düşüncesinin sonucuydu. Deşifre olmuş, yurtdışında olan, güvenlik sorunu olmayan, bilinen isimler için alınmış ortak bir karardı. TBKP Kongresi de iki gün sürdü.

Kongreden sonra uçakla DDR'a döndük. Kongre delegeleri bizden önce Moskova'dan ayrıldılar. DDR'da TBKP MK kısa bir toplantı yaptı. Bu toplan-

tıda ilk işbölümü oldu. Genel Başkanlığa Nihat Sargın, Genel Sekreterliğe Nabi Yağcı, Genel Başkan Yardımcılığına Mehmet Karaca ve Genel Sekreter Yardımcılığına Osman Sakalsız seçildiler.

Önceki sayfalarda bir notla işaret etmiştim. Kongrede dönüş kararı sonrasında TKP MK'da onaylanan, TBKP MK'da görev alacak TKP kökenli isimlerde değişiklikler oldu. Veysi Sarısözen ve Alp Otman görev almak istemediler. Daha sonra görüldü ki Orhan Yıldırım ve Adil Demirci de TBKP MK'da yer almamışlardı. Bu iki ismin TBKP MK'da yer almamalarının nedenini bilmiyorum.

Kongrede seçilen Merkez Komitesi şu isimlerden oluşuyordu: Nihat Sargın, Nabi Yağcı, Mehmet Karaca, Osman Sakalsız, Erdal Talu, Zülfü Dicleli, Zeki Kılıç, Umur Coşkun, Abdurrahman Atalay, Toygun Eraslan, Adnan Sel, Ali Taygun, Selim Mahmutoğlu, Neşet Kocabıyıkoğlu, Cemal Kıral, Can Açıkgöz, Yavuz Ünal, Sıtkı Coşkun, Şeref Yıldız, Ahmet Kardam, Feridun Gürgöz, Ali Naki, Erol Poyraz, Özcan Kesgeç, Varlık Özmenek, İlhan Akalın, Peyami Arıırk, Arif Gülöksüz, Nurettin Pirim, Fatih Bakan, Vedat Baranoğlu, Selma Atabek, Ali Fuat Vardal, Mehmet Bozışık, İsfendiyar Eyyüboğlu.

Politbüro şu isimlerden oluştu: Nihat Sargın (Genel Başkan), Nabi Yağcı (Genel Sekreter), Mehmet Karaca (Genel Başkan Yardımcısı), Osman Sakalsız (Genel Sekreter Yardımcısı), Erdal Talu, Zülfü Dicleli, Zeki Kılıç, Umur Coşkun, Abdurrahman Atalay, Toygun Eraslan, Adnan Sel, Ali Taygun, Selim Mahmutoğlu, Neşet Kocabıyıkoğlu.

PB'nin 7 üyesi yurtdışındaydı: M. Karaca, O. Sakalsız, E. Talu, Z. Dicleli, Z. Kılıç, S. Mahmutoğlu, N. Kocabıyıkoğlu.

7 üyesi ise ülkedeydi: N. Sargın, N. Yağcı, U. Coşkun, A. Atalay, T. Eraslan, A. Sel, A. Taygun, N. Kocabıyıkoğlu. Ülkedeki iki üye (Sargın, Yağcı) tutukluydu.

PB çalışmalarını yurtdışında sürdürecekti.

Kongreden Bir Not

TBKP Kongresi'nden bende kalan, bugün aktarmam gerektiğini düşündüğüm bir olay daha var. TSİP Genel Başkanı Ahmet Kaçmaz kongreye katılan davetliler arasındaydı. Ahmet Kaçmaz'ı Sol Birlik toplantılarında tanımıştım. Gerek sol birlik toplantılarında, gerekse TKP–TSİP heyetlerinin ikili görüşmelerinde gördüğüm Ahmet Kaçmaz'ın, düşündüğünü söyleyen, ister doğru ister yanlış düşünsün, açık yürekli, samimi biri olduğudur. Söz

açılmışken... Şimdi nerede ne yapar bilmem, Kaçmaz Başkana sağlıklı uzun bir ömür diliyor ve sevgilerimi göndermek istiyorum.

Kongrenin aralarından birindeydi. Dışarıda yürüyüşteydim. Birinin koluma girdiğini fark ettim. Bu, Kaçmaz Başkandı. Yürüdük. Konuşmak istiyordu. Geçmiş gündür. Konuşmanın tümünü hatırlamak zor, unutmadığım ve önemli olanı, Başkan'ın şu fikriydi: "Kutlu ve Sargın'ın ülkeye dönüş eylemi yanlış. Komünist partisinin yasallaşma, 141–142'nin kalkma olanağı yok. Gelin birlikte sol bir parti kuralım. Kutlu ve Sargın 15–20 yıl hapis yatmaya razı olacaklar. Bu onların yanlışlarının sonucudur." Kelimesi kelimesine aynı demiyorum. Ancak o gün söylediklerinin anlamı buydu.

Ahmet Kaçmaz'ın söylediklerine şaşırmıştım. "Liderlerini hapiste bırakanlara kim güvenir de izler" anlamında bir şeyler söylemiş, düşüncesini paylaşmamın mümkün olmadığını anlatmaya çalışmıştım. Kaçmaz, o gün başka arkadaşlarla da aynı konuşmayı yapmıştı.

Bu tutum devam edecek, TBKP'nin önünü kesmek için ne lazımsa denenecekti.

Birleşme Kongresinden Sonra

TBKP 1. Kongresi'nin ardından ne heyecan yaşandı ne de yapılacak işler konusunda bir işaret verildi. Genel sekreterlerin ülkeye dönüşüyle başlayan heyecan ve umudun yerini kararsızlık almıştı. Birleşme kongresinden sonra "şimdi ne olacak" sorusuna yanıt aranıyordu. TKP–TİP birleşmesinin yaratacağı dinamizmle solda çekim merkezi olma beklentisi kaygıya dönüşüyordu.

Ülkede, Kutlu–Sargın davasına katılmak üzere bin civarında avukat harekete geçmişti. Bu ilk defa olan bir şeydi. Yurtdışından dayanışma için gerekli çalışma yürüyordu. Ancak herkesin beklediği ikinci adım atılmıyor, yasallaşma eylemi konusunda sessizlik sürüyordu.

Ülkedeki çalışmaları güçlendirmek için yurtdışından bir grup politik göçmenin gizlice ülkeye gönderilme kararından söz etmiştim. Bu arkadaşlar üç aylık eğitimden geçtikten sonra birer ikişer ülkeye gideceklerdi. Bu karar uygulanmadı, üzerinde konuşulmadı ve uygulanmama nedeni de açıklanmadı. Bu grupta yer alan arkadaşlardan eğitime gidenler, döndükten sonra ülkeye gitme kararlarında tereddütler yaşadılar.

Eğitimleri sırasında PB'den kimi arkadaşlarla görüşmelerinde "ülkeye gitmeniz için bir neden yok" denmişti. Gidecek arkadaşlar partinin yetkili organlarında gördükleri bu tutum karşısında hayal kırıklığı yaşıyordu. Ayrıca,

PB'nin alınan kararın uygulanması için bir çabası da olmadı. Denebilir ki 1988 yılı, TBKP'nin yasallaşma çabası konusunda başlatılan mücadelenin durduğu, merkezi faaliyette kararsızlığın egemen olduğu bir yıl oldu. Batı Avrupa'da, TBKP'deki bir grup TİP ve TKP kadro TSİP'le "sol parti" kurma fikrine yaklaşıyor ve angaje olmaya başlıyordu.

TBKP yasallaşma mücadelesinde yalnızdı. Diyalog girişimleri sonuç vermemişti. Kısacası parti zor bir durumla karşı karşıyaydı.

Her şeye rağmen Batı Avrupa'daki kimi örgütlerin dönüşler konusundaki baskıları sürüyordu. Genel sekreterlerin dönüşünden sonra dönüş eylemini güçlendirmek için parti yöneticilerinin, politik göçmenlerin ülkeye dönmeleri ve Türkiye'deki mücadele sürecine katılmaları gerektiği konusunda ısrar ediyorlardı. Yurtiçinde parti üyesi olduğunu açıklayarak, açık komünist kimliği ile eylemlerde bulunarak fiili durum yaratma konusunda parti örgütleri baskı yapıyordu. PB, örgütleri ikna edemiyordu.

Peki, ne yapılabilirdi? Eğer önerilen "sol parti," solun birliğini güçlendirme, 141–142'nin kaldırılması, komünist hareketin yasallığı mücadelesini güçlendirme amaçlı olsaydı söylenecek söz olmazdı. Ne yazık ki önerilen "sol parti" komünist partisinin yasallaşmasına alternatif bir partiydi. Onun için de "partinin iki liderinin 15–20 yıl hapiste yatmasına boyun eğin" deniyordu.

Yapılması gerekenler konusunda, en azından o dönem benim de sıkça dile getirip yönetimdeki arkadaşlarımla paylaştığım anlayış da şuydu: Yasallaşma mücadelesinin Kutlu ve Sargın'ın dönüş eylemiyle sınırlı kalması doğru değildi. Kutlu–Sargın adının merkezde yer aldığı bir kampanya içinde eylemin güçlendirilmesi gerekiyordu.

Bunun için yurtdışından yeni dönüşlerin örgütlenmesi, ülkede Kutlu–Sargın'ın düşüncelerini, TBKP Programı'nı benimsiyorum kampanyası, gruplar halinde TBKP üyeliği açıklamaları yapmak, mümkün olan her yerde TBKP örgüt tabelalarının asılarak fiili durum yaratmak. Solda birlik sürecini güçlendirmek amacıyla solun kurultayını toplamak için girişimde bulunmak. Solu birleştirecek bir konsept için çabalar sürerken, 141–142'nin kaldırılması, düşünce özgürlüğü istemi etrafında solun eylem birliğini örgütlemek olarak özetleyebileceğim bir tutumdu.

Ancak bu anlayış yönetimde destek bulmadı. Bir yanda TSİP'le birlikte dayatılan "sol parti" girişimi, diğer yandan Kasım 1987'de genel sekreterlerin dönüşüyle başlayan komünist partisinin yasallaşma mücadelesinin güçlendirilmesini isteyen parti örgütlerinin baskısı. Birleşme kongresinden sonra, buna birleşme sürecinin tamamlanması adına, örgütlerin, parti yayınlarının ve imkânların birleştirilmesinin yarattığı sorunlar ekleniyordu. Yasallaş-

ma mücadelesiyle yola çıkan parti, iç sorunlarla uğraşmaya, içe kapanmaya başlamıştı.

TBKP PB ile Batı Avrupa Örgütleri Ortak Toplantıları

Böylesi bir ortamda, Eylül 1988'de Batı Berlin'de TBKP PB ile Batı Avrupa örgütlerinin ortak toplantıları oldu. Toplantıları diyorum çünkü PB, örgütleri ikiye ayırdı. Hem yer hem de daha verimli bir tartışma için seçilen bir yoldu sanırım. Toplantılar, Batı Berlin'deki kardeş partiye ait bir salonda yapıldı. İsveç örgüt temsilcileriyle birlikte toplantıya katıldım. Toplantıda İngiltere, Danimarka, Hollanda ve Batı Berlin örgütünden temsilciler bulunuyordu. Daha önceki toplantı, Federal Almanya, Fransa, İsviçre, Belçika gibi diğer ülke örgütleriyle yapılmıştı.

Toplantı bütün gün sürdü. Bu süreçte parti içinde rahat bir tartışma ortamı vardı. Herkes düşüncesini rahatça ifade ediyordu. Problem harekete geçmedeydi. Partinin dışa yönelik eylemsizliği içeride sorun üretiyor ve parti bu sorunlarla uğraşıyordu. Bu durum, kaçınılmaz olarak tartışmalarda gerginliklere yol açıyordu.

Batı Berlin'deki toplantıda kıran kırana bir tartışmanın yanında gerginlikler de yaşandı. Yaşanan gerginliği, yılların mücadele arkadaşlığının gücüyle aştık. Bu tür gerginlikler her zaman yaşanır. Önemli olan tartışılan konudur, fikirlerdir.

Mehmet Karaca toplantıyı açtı. Toplantıda, Karaca, Zülfü Dicleli, Osman Sakalsız ve Erdal Talu; MK üyeleri Ahmet Kardam, Yavuz Ünal ve ben vardık. İlk sözü PB'den arkadaşlar aldı. Karaca'dan sonra Dicleli'nin konuştuğunu hatırlıyorum. Örgüt temsilcilerinin konuşmaları arasında Talu, Sakalsız, Kardam ve Yavuz Ünal söz aldılar. Hepimiz tartışmanın bir yerinde yer aldık. Batı Avrupa'daki parti faaliyeti, Batı Avrupa Komitesi tarafından yürütülüyordu. Komite, Erdal Talu'nun sorumluluğunda, MK üyeleri Feridun Gürgöz, Ahmet Kardam, Cemal Kıral, Yavuz Ünal'dan oluşuyordu. TİP kökenli bir arkadaşın da olduğunu hatırlıyorum.

PB ile komite arasında düşünce birliği vardı. Birlikte örgütlere bir mesaj vermeye çalışılıyordu. Verilmek istenen mesaj şuydu: Ülkeye dönüş ve yasallaşma üzerine yeteri kadar tartışıldı. Tartışmayı sürdürmenin anlamı yok. Bu, ülkedeki örgütlerin işidir. Batı Avrupa örgütleri kendi önlerindeki işlere baksın. Ülkede olup biteni bıraksın.

O gün toplantıda Batı Avrupa örgütlerine önerilen anlayış böyle özetle-

nebilir. Sözcükler farklı olabilir, ancak anlam olarak söylenen ve örgütlerden istenen buydu. Tartışma, bu anlayış ile yasallaşma mücadelesinin güçlendirilmesini isteyen örgüt temsilcileri arasında oldu. İngiltere, Danimarka ve İsveç örgütleri dönüş eyleminin güçlendirilmesini savunuyordu. Tartışmanın daha da alevlenmesine neden olan ise, Batı Avrupa örgütlerinin önündeki işlere bakması, yasallaşma mücadelesini ülkedekilere bırakmasının istenmesiydi. Bu nasıl söylenebildi bilemiyorum. Kabul edilmesi mümkün olmayan bir anlayıştı.

Bu tartışmanın dışında kalmadığımı söylemeliyim; "sol parti" fikrine uzak durduğumu, TBKP'nin yasallaşma mücadelesini sonuçlandıracak adımların atılmasından yana olduğumu anlatmıştım. Bu toplantıya gelirken düşüncem şuydu: Yurtdışındaki TBKP MK üyelerinin (Karaca, Sakalsız, Sıtkı ve Feridun dışındakilerin), PB üyeleri de içinde, ülkeye legal dönüşlerinin örgütlenmesi gerekiyordu. Bir yıla yakındır süren sessizliği bozacak ve yasallaşma mücadelesine güç verecek eylem, TBKP MK'nın ülkeye taşınmasıydı. Bu eylem, iki genel sekreterin dönüşünün ardından ikinci etkin ve politik ağırlıklı olan bir eylem olacak, partinin MK'sının artık ülkede olduğu anlamına gelecekti.

Toplantı başlamadan önce, Genel Başkan Yardımcısı Karaca'ya düşüncemi söyledim. "PB uygun görüyorsa, öneri olarak getirebilir" dedim. Karaca, öneriyi bana bıraktı. Anladım ki henüz bu konuda PB'de düşünce birliği yoktu. Toplantıda, PB ve Batı Avrupa Komitesi'nin ortak değerlendirmesini eleştirdim. TBKP MK'nın ülkeye legal dönüş eyleminin örgütlenmesini önerdim. Önerime PB üyesi Zülfü Dicleli'den destek geldi. Diğer arkadaşlardan bir tepki gelmedi. Bir şey söylenmese de açık görünen, TBKP'nin yasallaşma mücadelesini, TİP ve TKP kökenliler farklı anlıyordu.

Behice Boran'ın erken kaybının ardından TİP kadroları içinde bir otorite sorunu vardı. TKP–TİP birleşmesinin önemi görülemiyordu. Yasallaşma eylemine ilgisizlik vardı. Muhaliflerin eylemliliğinden etkilenerek "sol parti" fikrine yaklaşılıyordu. İşte bu durum, birleşik partiyi eylemsizliğe sürüklüyordu.

Toplantıdan bir sonuç çıkmadı. PB ve Batı Avrupa Komitesi kendi tutumunda, örgütler kendi görüşlerinde ısrarcı oldular. Bu durum bir müddet daha devam edecekti. Bunun üstüne iki parti örgütlerinin birleşmesinin sorunları eklenecekti.

TBKP Kongresi'nden Sonra Örgütlerin Birleştirilmesi

Birleşme kongresinden sonra partiyi yoran önemli bir sorun da, örgütlerin birleştirilmesi oldu. TKP, 1985'ten itibaren, önce *Atılım*'ın on beş günde bir çıkarılması olmak üzere yayın faaliyetini canlandırmaya başlamıştı. 1986'nın ikinci yarısından itibaren legal yayınlar için çaba arttı. TKP–TİP birleşmesi olduğunda sendikal alanda, işçi sorunlarını ele alan *Alınteri* Dergisi, gençlik dergisi, aydın çevreleri de kapsayan *Gökkuşağı* adında bir dergi ve yerel yayınlar çıkarıyordu.

TKP, işçi ve gençlik ile entelijensiya arasında bir toparlanma içindeydi. Çıkarılan yayınların bir okuyucu kitlesi vardı. *Gökkuşağı* Dergisi, aydın bir çevreyi etrafında toplamaya başlamıştı.

TBKP Kongresi'nden sonra örgütlerin birleşme çalışmaları başladı. Örgütlerin birleşmesinde "eşit temsil" sorun yaratıyordu. Bunun temel nedeni, partilerin örgütlülüğü arasındaki oransızlıktı.

TKP ve TİP örgütlerinin çalışma anlayışlarındaki farklılık tartışmalara yol açıyordu. Bu tartışmalar nedeniyle çıkarılan yayınlar PB kararıyla kapatıldı. Bu alanda harcanan emekler ve yayınları benimseyen bir kitlenin olması yapılmak istenenlerin izahını zorlaştırıyordu.

TİP örgütlerindeki tepki konusunda yanlış söylememek için bir şey söylemeyeceğim. Ancak TKP'de olup bitenleri konuştuğumuz için biliyorum; TKP ülke örgütlerinde önemli rahatsızlıklar yaşanıyordu.

Genel sekreterlerin ülkeye dönüşleri kesinleşince, birleşme kongresinin ertelenmesinin doğru olacağı kararına varmıştık. Böyle bir durumda kongre yapılmasının partiyi iç sorunlarla yüz yüze bırakacağını ve yasallaşma eylemine zarar vereceğini düşünüyorduk. Birleşme kongresinin ardından partinin yüz yüze kaldığı bu durum, o gün yapılan tespiti, birleşme kongresinin ertelenmesi fikrini doğruluyordu. Ne var ki olan olmuştu. Sorunlar üst üste binmeye başlamıştı. Birleşmenin yaratacağı dinamizm beklenirken, kadrolarda çalışma isteği düşüyor ve geri çekilmeler görülüyordu. Doğru ifadeyle parti, çözülme sinyalleri veriyordu.

Yüksek sesle ifade edilmese de sanırım herkes bu kritik durumu fark ediyordu. Belki çözülmeden söz etmememizin nedeni, bunu düşünmek istememizden ileri geliyordu. Ancak olup bitenler böylesi bir tehlikeyi haber veriyordu.

1989'un başlarında dönüş konusunda yeniden bir çaba oldu. Bir grup parti üyesinin legal dönüşü örgütlendi. İsveç, Danimarka, Federal Almanya, İngiltere örgütlerinden on civarında arkadaştı. Bunların arasında, Maden–İş

Yürütme Kurulu üyeleri Murat Tokmak ve Ekrem Aydın, Bank–Sen Yürütme Kurulu üyesi Turhan Ata ve Genel–İş Sendikası'ndan Nafiz Bostancı da vardı. Sendika yöneticisi arkadaşlar, 12 Eylül cuntası tarafından haklarında hem dava açılmış, bu açıdan, yürüyen bir davanın sanıklarıydı, hem de T.C. vatandaşlığından atılmışlardı. Onlar mahkemelerin önüne çıkıp kendilerini savunmak üzere ülkelerine dönüyorlardı. Ülkelerine dönüş yapan bu insanlar, Yeşilköy Havaalanı'ndan geldikleri uçaktan indirmeden geri gönderildi.

O telaşlı bekleyişte, ilk aldığımız haber bu dört arkadaşın geri gönderilmeleriyle ilgili oldu. Şaşırmamak mümkün değildi. Önce şaka gibi gelmişti. Sakin düşününce gerçek anlaşılıyordu. Ülkeye dönüş eylemi, darbecilerin, demokratik hak ve özgürlüklere karşı olanların istemediği bir eylemdi. Çünkü bu eylem onların "kaçaklar" yalanını ortaya çıkarıyordu.

Sendikacı arkadaşların dışındakiler ise gözaltı süresinden sonra serbest bırakıldılar. Bu eylem, TBKP'nin yasallaşma eyleminin doğruluğunu ve partide bu yöndeki çabanın haklılığını bir kez daha gösteriyordu.

TBKP Kongresi'nden sonra (Kongre dönüşü, DDR'da genel başkan ve genel sekreter yardımcılıklarının seçiminin yapıldığı kısa toplantının dışında) MK toplanmamıştı. Bu derece önemli sorunların yaşandığı bir dönemde, MK'nın daha sık toplanması, sorunları tartışıp çözüm üretmesi gerekiyordu. Ne var ki bu konuda da olması gereken olmamıştı. Ülkeye bir grup parti üyesinin dönüşünden sonra Mart 1989'da parti MK'sının toplanacağı bilgisi geldi.

MK toplantısına geçmeden önce bende kalmasını istemediğim bir konuya değinmek istiyorum. Bunu aktardıktan sonra MK toplantısına döneceğim.

Adımlar İçin Hazırladığım Makaleler: Sol Parti ve Kürt Hareketi

Kutlu ve Sargın'ın ülkeye dönüşünün ardından TKP MK ve PB üyeliği dışındaki sorumluluklarımı, ortak kararla bıraktığımı aktarmıştım. Birleşme kongresinden sonra da TBKP MK üyeliği dışında bir sorumluluğum yoktu.

Düşüncelerimi, işi yürüten arkadaşlarla paylaşmanın yanında yazmayı da denedim. Uzun zamandır üzerinde düşündüğüm konulardan biri Kürt sorunuydu. Genel sekreterlerin dönüşüyle başlayan komünist partisinin yasallığı ve "sol parti" tartışması kafamı yoran bir diğer konuydu. Bu iki noktada düşüncelerimi kaleme aldım. TBKP Kongresi'nden sonraki süreçte yayınlar tekleşmişti. On beş günlük *Adımlar* ve aylık *Yeni Açılım* Dergileri çıkıyordu. Anlaşılacağı üzere *Adımlar* güncel politik konuları, *Yeni Açılım* teorik sorunları ele almaya çalışıyordu. Makaleleri, *Adımlar* Dergisinde yayımlanması düşüncesi ile kaleme aldım.

Komünist partinin yasallığı ve "sol parti" tartışması konusundaki makalede; TBKP'nin yasallaşma eylemini doğru bulan, "sol parti" anlayışının daha önce denenmiş bir "ara parti" modeli ve geri bir adım olduğunu savunuyordum. Anımsayabildiğim makalenin söylediği ana fikir buydu.

Kürt sorunu konusunda ise birbirini tamamlayan seri halinde üç makale kaleme aldım. Bu makalelerde Kürt sorunu konusunda önemli saydığım değerlendirmeler yapıyor ve kimi öngörülerde bulunuyordum. Örneğin, Kürt hareketi konusunda birden fazla akımın ortaya çıkacağını, Marksist Kürt akımının 25 yıllık deneyim ve bunun yarattığı birikimle ve Marksist akımın 12 Eylül terörüne karşı direnci, yurtdışı deneyi ile yeniden aktifleşeceğini yazmıştım.[140]

Bunlardan biri Kürt sorununun karakteri ile ilgili tespittir: "Kürt sorunu, Türkiye'nin demokratikleşmesi sorunudur. Ve bu karakteriyle diğer toplumsal sorunların bir parçasıdır. Bu açıdan Kürt sorununun antiemperyalist bir karakteri yoktur. Onun ana karakterini **demokratik** olma belirliyor." (*Yeni Açılım*, Ekim 1989, sayfa: 11)

Burada önem verdiğim, sorunun antiemperyalist karakterinin olmadığına dair tespittir. Bilindiği üzere ulusal sorun, burjuva demokrasisinin sorunudur. Ekim Devrimi'nden sonra ulusal sorunun sömürgeler genel sorunuyla birleşmesi bu gerçeği atlamıyor. Ulusların kendi kaderini tayin hakkıyla, sömürge ilişkilerine son verme iki ayrı sorun demektir. Sömürge ilişkilerinden kurtuluş ile bu ulusların ulusal süreçleri iç içe geçiyor. Yani iki sorunun birlikte çözümü, sömürge ilişkilerine son verme ve kendi kaderini tayin etme birlikte mümkün hale geliyor. Ulusal sorunun sömürgeler genel sorunuyla birleşmesinin ifadesi bu. Emperyalist bir ülke sömürgesi olmayan halklar açısından aynı durumun geçerli olduğunu söylemek sorunun çözümünü devrime bırakmak anlamına geliyordu. Norveç'in İsveç'ten ayrılması için devrime gerek görülmedi. Bir halk oylaması, referandum, sorununun çözümüne yetti. 1990'dan sonra Türkiye'nin yer aldığı bölgenin çevresinde olup bitenlere bakınca da bu gerçeği görürsünüz. Tercihinizin farklı olup olmamasını tartışmıyorum. Balkanlarda, Kafkasya Orta Asya'daki ulusların kendi gelecekleri konusunda karar verme haklarından söz ediyorum.

Şunu söylemeliyim, bu bölgelerde olanlar bana acı verdi. Ayrılmalarını,

---

140. Bugün görülüyor ki bu öngörüm doğrulanmamış, hesaplanamayan bir sonuç ortaya çıkmıştır. Bu tür yanılgıların yanında, aradan 20 yıla yakın bir süre geçmesine karşın makalelerde bugün önemini koruyan değerlendirmelerin de yer aldığını düşünüyorum.

"bağımsız devlet" (!) olmayı seçip aralarındaki dayanışma ve güç birliğini bozmalarını, süper güçlere av olma olarak anlıyorum. Gürcistan'ın, Azerbaycan'ın ya da bir diğerinin ABD'nin dümen suyuna girmesinden müthiş rahatsızlık duyuyorum. Ama kendi gelecekleri konusunda karar verme haklarına karşı çıkmıyorum. Çünkü seçtikleri yolu doğru bulmuyorum diye, "sen kendi geleceğin konusunda karar veremezsin" deme hakkına sahip değilim. Söylemek istediğim bu.

Makalelerde bugün önemini koruyan bir diğer tespit ise, Kürt hareketinin izlemesi gereken yol konusundadır. Silahlı mücadelenin, sorunun çözümünde çıkış olmadığını söylemiş ve şöyle devam etmiştim: "Kürt olarak, halkımızın ve kardeş Türk halkının geleceğinden birlikte sorumluyuz. Politik mücadele yolundan yürümek, Türk ve Kürt halkının ortak moral değerlerini korumak, davamıza Türk halkını kazanmak için her şeyi yapmak sorumluluğumuzdur. Bugünün görevi, 'Kürt yok' politikasını aşmak, Kürt halkının iradesini Kürt kimliği ile yasal platformlara çıkarmak, diyalog ve işbirliği temelinde ortak çözüm için mücadele etmek, bunun için adım adım yürümek ve sorunun bir etapta çözümünün mümkün olmadığını bilen bir politikaya sahip olmaktır." (*Yeni Açılım*, Ekim 1989, sayfa: 19)

Bu makalelerde "yer alan" ve bugün ciddi bir eksiklik olarak gördüğüm bir tespit daha vardı. O gün "Kürt medeni haklar hareketi" olarak ifade etmiştim. Buna, demokratik hak ve özgürlükler hareketi de diyebilirsiniz. Bunu, aydınların başını çektiği, partilerin dışında bir hareket olarak düşünmüştüm. Bugün de aydınların bağımsız eylemine, özellikle Kürt sorunu gibi sorunların çözümü konusunda bir aydın hareketine gereksinim olduğunu düşünüyorum. Böyle bir hareketin, Türkiye'nin çehresine ayrı bir renk katacağına, zor sorunların çözümünde diyalog ve aklıselimin devreye girmesine katkıda bulunacağına inanıyorum.

O günlerde kaleme aldığım makalelerin içeriği konusunda kısaca söyleyeceklerim bunlar. Bu makaleler o gün *Adımlar* Dergisi'nde yayımlanmadı. *Adımlar* Dergisi'nin başında Umur Coşkun bulunuyordu. Makalelerin yayımı konusundaki sıkıntıyı fark edince gerekli girişimlerde bulundum. Mehmet Karaca ile konuştuk. *Adımlar*'ın başındaki arkadaşımız kendi kararında ısrar ederek makaleleri yayımlamayacağını söylüyordu. Girişimim sonuçsuz kaldı.

Demokratik bir tartışma ortamı yaratma iddiasında olan partide, anlaşılması zor bir durumdu. Mart ayında toplanan MK toplantısında, Umur Coşkun arkadaşımız yeri olmadığı halde konuşmaya bu konuyla girdi. Makalelere övgüler dizdi. Kendi ifadesiyle "o güne kadar Kürt sorununu bu

derece ciddi ele alanı görmediğini" anlattı. Yayımlamama gerekçesi olarak aylık dergide yayımlanmasını daha doğru bulduğunu söyleyerek açıkladı. Makaleleri *Adımlar* Dergisi'nde yayımlamak üzere, güncel bir dille kaleme almıştım. Yayımlanmayacağını anlayınca da, "Tezler" biçiminde yeniden düzenleyerek, aylık dergi *Yeni Açılım*'a gönderdim. Bu değişiklik yazıyı değiştirdi. Örneğin, "Kürt medeni haklar hareketi" düşüncesini çıkardım. Makale güncel havasından çıktı. Ve bana sorarsanız, içerik olarak zayıfladı, vermek istediği mesaj ve anlam bozuldu.

Arkadaşımız Umur Coşkun "aylık dergide yayımlanması daha doğru" dediğinde makaleyi *Yeni Açılım*'a gönderdiğimi biliyordu. MK toplantısında bu konuda soru soran ya da yanıt veren olmadı. Çünkü MK'nın gündemindeki sorunlar başkaydı.[141]

Bu olayın tekil olmadığını, o zorlu günlerin yanlışlarından biri olduğunu söyleyebilirim. Böyle bir önemi olduğu için de aktardım. Şimdi Mart 1989 TBKP MK toplantısına geçebilirim.

TBKP MK Mart 1989 Toplantısı

TBKP 1. Kongresi Mayıs 1988'de toplanmıştı. TBKP MK, Mart 1989'da yani Kongre'den on ay sonra toplanıyordu. Dönemin ve yaşanan sorunların önemi açısından bu doğru değildi. Buna yol açan PB'nin ne yapacağına karar verememesi de olsa, en başta PB'nin kendisine haksızlıktı. MK'nın devrede olması, daha sık toplanıp sorumlu organ olarak yükü üstlenmesi gerekiyordu.

MK Plenumu, DDR'da yapıldı. Ülkeden MK üyesi arkadaşların bir kısmı da toplantıya katıldı. Toplantının gündeminde, Kutlu ve Sargın'la dayanışma, solda birlik ve TBKP'nin yasallaşma mücadelesi, TİP ve TKP örgütlerinin birleştirilmesi ile ilgili sorunlar vardı. Daha doğrusu bu konuların tartışıldığını hatırlıyorum.

---

141. Benzer bir açıklamayı 1990'da hapisten çıktıktan sonra İstanbul'da *Adımlar* bürosunda ilk bir araya geldiğimizde Umur Coşkun'dan yine dinledim. O günlerde de "MK'sı ve PB'si dağılmış bir parti nasıl toparlanır? İki buçuk yıldır içeride olan iki parti liderinin özgürlüklerine kavuşmaları için neler yapabiliriz?" sorularının yanıtını arıyorduk. Bunun için de arkadaşımızın bu konuda söyledikleri yine karşılıksız kaldı. Hayati sorunların gündemde olduğu o toplantılarda yapılan bu açıklamalardan anladığım, arkadaşımızın yaptığı işten ve sunduğu gerekçeden rahat olmadığı ve bunun sıkıntısını yaşadığı yönündeydi. Sözün doğrusu rahat olmamakta haklıydı.

Dönüş eyleminden sonra partide başlayan kararsızlık sürüyordu. Böyle bir ortamda yapılan MK toplantısı için yeterli hazırlık yoktu. PB'nin toplantıyı hazırlaması ve sorunları gündeme getirmesi gerekirken, sadece toplantı çağrısı yapmış gibiydi. Bunun temel nedeni, partinin yasallaşma mücadelesi ile yasal "sol parti" fikri arasında sıkışmış olmasıydı.

MK gündeminde önce Sargın ve Kutlu'nun durumu konuşuldu. Yargılama ve davanın durumu konusunda bilgi verildi. Sonra yasallaşma ve "sol parti" konusu tartışıldı. Bu noktada görüş birliği yoktu. "Sol parti" düşüncesi tüm MK üyeleri tarafından benimsenmiyordu. Bu noktada aykırı duranlardan biri de bendim. "Sol parti" konusundaki çabayı TBKP'nin yasallaşma mücadelesine alternatif olarak anlıyordum. Marksist hareketin birliği bu değildi. Marksist hareketin birliği için "solun kurultayı"nı toplama önerisinde bulundum. Kurultayı yasal platformda toplamak bana doğru geliyordu. Bu açıdan, 141–142'nin kaldırılması, düşünce özgürlüğü için solun eylem birliğini sağlamak gerekiyordu. Birleşik Marksist hareketin kurultayı, böylesi bir anlayış temelinde hazırlanmış konsepte dayanmalıydı. "Sol parti" yerine böylesi bir konsepti oluşturmak için çaba göstermek doğru olandır diye düşüncemi ifade ettim.

Bu konudaki tartışmada "sol parti" düşüncesine yakın görünenler TİP kökenli arkadaşlardı. "100'e yakın aydın, böylesi bir partiye katılmaya hazır" diyorlardı. "Kim bunlar?" sorusu ise yanıtsız kaldı. Aydınların durumu konuşulurken bir PB üyesi arkadaşımız "Aziz Nesin'in üye olmadığı bir partiye üye olmam" dedi. Bunu söyleyen arkadaşımız, yasallaşma mücadelesi veren ve bu mücadelede iki lideri hapiste olan bir komünist partinin yöneticisi olduğunu unutmuş gibiydi.[142]

TİP ve TKP örgütlerinin birleştirilmesi sırasında ortaya çıkan sıkıntı yaratan konular vardı. Böyle bir konuda TBKP PB üyesi Adnan Sel'in konuşmasını hatırlıyorum. Sevgili Sel, TKP kökenliydi ve gençlik hareketinden geliyordu. Toplantıdan önce de PB'de sorunu konuşmuşlar ve ikna olmamıştı. Fazlasıyla gergindi. Bu durum konuşmasına yansıdı ve konuşmanın sonunda istifa edeceğini açıkladı.

Toplantı arasında kendisiyle sohbet ettik. "Ben PB üyesiysem o zaman PB'de söylediklerim dikkate alınmalı. Aldığım sorumluluğu taşımak istiyorum. Eğer böyle düşünülmüyorsa bu işte yokum" diyerek tutumunu anlatmaya çalıştı. Yöneticiliğe bakışı doğruydu. Ne var ki öfkeyle hareket edi-

142. İlginçtir, bu arkadaşımız birkaç yıl sonra kurulan ve Aziz Nesin'in üye olmadığı "yasal sol parti"ye üye oldu.

yordu. Güvenine dayanarak, istifanın doğru bir çözüm olmadığını anlatmaya çalıştım. Kararlıydı. Verdiği karardan dönmedi. TBKP yönetiminde bu ilk istifa değildi. TİP kökenli PB üyesi Neşet Kocabıyıkoğlu da partiden ayrılmış ve MK toplantısına gelmemişti. Bu durum, partinin içinde olduğu zorluğu yeteri kadar anlatıyordu.

Tartışılan konularda karar taslakları hazırlanması gerekiyordu. Yasallaşma ve solda birlik, örgüt sorunları konusunda komisyonlar kuruldu. Ayrıca Kürt sorunu konusunda da bir komisyon oluştu. İsfendiyar Eyyüboğlu ve Zeki Kılıç arkadaşın görev aldığı Kürt sorunu komisyonunda görev almak istememiştim ama onların isteğiyle toplantıya katıldım. MK'ya sunulan karar taslağının hazırlanmasında bulundum.

TBKP MK'nın bu üç konuda karar aldığını hatırlıyorum. Anlattıklarımdan anlaşılacağı gibi, MK toplantısının havası cesaret verici değildi. Toplantı sırasında ülkeden gelen arkadaşlarla sohbetlerim oldu. Onlar ülkeye dönmedeki gecikmenin, ülke örgütlerinde tepki yarattığını, parti yönetimine güvenin zayıfladığını, MK üyelerinin ülkeye dönüşünün en kısa zamanda olmasının doğru olacağını söylediler. Aynı kaygıyı hepimiz yaşıyorduk. Kararsızlık ve iç sorunlar kaçınılmaz olarak yıpranmayı getiriyordu. Örgütlerdeki heyecanın yerini sessizlik almış, aktif kadrolarda geri çekilme başlamıştı. Kongrede seçilmiş yöneticiler sorumluluklarını bırakıp kenara çekiliyordu. Bu durumdan rahatsızlık duymamak mümkün değildi.

PB'nin içe kapanıp sorunları kendi içinde tutma çabası sonuç vermemişti. Sorunu tüm parti yaşıyordu. Çözüm açık konuşma ve birlikte çözüm aramayla mümkündü. Sorunlar büyümesin(!) diye dışa yansıtmama adına birkaç yönetici arasında tutmak ve çözümü orada aramak bizim geçmişten gelen çalışma tarzımızdı. Hepimiz bunu yaşadık. Yaşadığımız için de bilinen bu yoldan sorunları çözmenin mümkün olmadığını görmeliydik.

Yasallaşma Mücadelesi ve "Sol Parti"

1989 yılı içinde "sol parti" yönündeki çabalar arttı. TBKP, yasallaşma mücadelesi ile "sol parti" girişimini birlikte yürütmenin yolunu arıyordu. Çünkü partinin bir kesimi TBKP'nin yasallaşma hedefiyle başlattığı çabanın sürdürülmesini istiyor, TSİP'le "sol parti" kurma fikrinin, TBKP'ye alternatif olduğunu düşünüyordu. TBKP'nin yasallaşma girişimini onaylamayanlar, TSİP'le "sol parti" kurmayı savunuyordu. TBKP PB kendisine göre bölünmeyi önlemek ve solda bir güç yaratmak umuduyla bir rota çizip bu iki

anlayışı uyumlaştırmaya çalışıyordu. PB'nin bu tavrı partideki iki kesim tarafından da onay görmüyordu.

Böylesi bir dönemde adı "sol parti" ile anılan Sadun Aren, Federal Almanya'ya geldi. Sadun Hoca, 1960'lı yıllarda TİP'in saygın isimlerinden biriydi. 12 Mart'tan sonra politik örgütlenmelerin dışında kalmıştı. Yurtdışına çıkış nedeni, TBKP çevresiyle görüşmek, "sol parti" girişimi konusunda destek aramaktı. TBKP PB adına görüşme olmuştu. Hangi nedenle Almanya'daydım, hatırlayamıyorum. TBKP Genel Başkan Yardımcısı Mehmet Karaca (ve eğer doğru hatırlıyorsam PB üyesi Erdal Talu) ile birlikte Sadun Aren'le görüşme fırsatı bulmuştum.

Sadun Aren, toparlayıcı–birleştirici bir kişi olarak ortaya çıkmıştı. Bu konuda kendisini ikna edenler, TSİP ve ülkede TKP–TİP birleşmesinde rahat olmayan TİP kökenli arkadaşlardı. Veysi Sarısözen ve Alp Otman da Sadun Hoca ile görüşerek "sol parti" girişimine destek vermişlerdi.

Anladığım kadarıyla, Sadun Aren TİP–TKP birleşmesi, Kutlu–Sargın'ın ülkeye dönüşü konularında pek düşünmemişti. TKP–TİP birleşmesi, TSİP'in bu birleşmenin dışında kalmış olma nedenini irdelemiyor, Kutlu–Sargın'ın dönüşüne bir anlam veremiyordu. Zamanında hem TKP hem de TİP saflarında yer almış olmasına karşın bu iki partinin bileşeni TBKP'yi ve onun özgürlükleri için yola çıkmış iki liderinin durumunu önemsemiyor, TBKP'nin yasallaşma mücadelesini, macera olarak görüyor, 141–142'nin kalkacağına da inanmıyordu. "Biz de döneceğiz" dediğimizde şaşırmıştı, "Neden bunu yapıyorsunuz" diye sordu. Bu düşünceyle, "'sol parti' seçeneği varken neden böyle olmadık bir yol seçiyorsunuz," diyordu. Sadun Hoca, bütün iyi niyetiyle sözü "yahu delirdiniz mi?" demeye getirdi.

Arkadaşlar, TBKP'nin yasallaşma mücadelesinin önemini anlattılar. Kutlu–Sargın'ın özgürlüğü ve MK üyelerinin dönüşü konusunda dayanışmanın önemi üzerinde durdular. Sadun Hoca'dan destek beklendiğini söylediler.

TBKP'ye alternatif olarak ileri sürülen "sol parti" girişimiyle ilgili gelişmeleri, bu zaman tüneli yolculuğunda aktarmaya devam edeceğim.

MK Üyelerinin Ülkeye Dönüşü

MK toplantısından hemen sonra ülkeye dönüş için arayış başladı. Bu konuda birden fazla toplantı oldu. Yurtdışındaki MK üyelerinin legal dönüşünü tartışmak için yapılan bu toplantılardan karar çıkmadı. PB, MK üyelerinin dönüş konusunda kendilerinin karar vermesini istiyordu. Toplantılarda

dönmek gerektiğini savunan MK üyeleri azınlıkta kalıyor ve karar çıkmıyordu. PB, bu toplantılarda dönüş eylemini, dönecek MK üyelerinin inisiyatifine bırakmayı düşünerek net bir tutum almıyordu.

Toplantılardan sonuç alınmayınca, son bir toplantı örgütlendi. Yurtdışında olmanın artık bir anlamı kalmamıştı. Parti tabanında MK'nın ülkeye dönüş kararı alacağı beklentisi ve yurtdışındaki yöneticilere güven zayıflamıştı. Toplantı Batı Berlin'de yapıldı. Bu toplantıya giderken pek de umutlu değildim. Ne var ki toplantıda PB'nin kararlı tutumu belirleyici oldu. PB dönüş kararının zorunluluk olduğunu, işbölümünün gereği olarak kalması gerekenlerin dışında, yurtdışındaki tüm MK üyelerinin dönmesi gerektiğini açıkladı. Bu yapılamazsa kimsenin MK üyesi olarak dikkate alınmayacağını anlatmaya çalıştı. Gerçekten de durum böyleydi.

Toplantı bütün gün devam etti. MK üyeleri birden fazla kez söz alıp konuşma fırsatı buldular. Toplantıda "döneceğim" diyen çıkmıyordu. Erdal Talu "ben dönüyorum" dedi. Erdal'dan sonra "dönüyorum" diyen ben oldum. Toplantıda 14–15 MK üyesi vardı. İki kişinin "dönüyorum" demesi toplantının havasını değiştirdi. "Henüz hazır değilim" diyenler de dönüş kararına evet demek durumunda kaldılar.

Döneceğini açıklayan MK üyelerinin dönüşü örgütlenecekti. İlk onlar yola çıkacaktı. Diğer MK üyeleri, 1989'un Aralık ayına kadar dönüşü gerçekleştireceklerdi. Bu karara göre işbölümü gereği yurtdışında kalmaları gerekli olanların dışındakiler, aralık ayına kadar ülkeye dönmüş olacaklardı. İşbölümü gereği kalacak olanlardan TKP kökenlileri daha önce açıklamıştım. Bu isimlerin dışında bir de TBKP Genel Sekreter Yardımcısı Osman Sakalsız dönüş kararının dışında kalan isimdi.

Toplantı bittikten sonra Ahmet Kardam, durumu konusunda düşüncemi sordu. 142. maddeden 7,5 yıl kesinleşmiş cezası vardı. Toplantıda da bu durumunu dile getirmişti. Karar vermekte zorlanıyordu. Kendisine, "eğer 141–142'nin kaldırılmasını sağlayamazsak, TBKP'nin bu konudaki girişimi başarısız olursa, hepimiz yıllarca hapiste kalırız. Ancak diyoruz ki, 'bu kavgayı biz kazanacağız', bunun için yola çıktık. O zaman kesinleşmiş cezanın ne önemi var, dönmelisin" dedim. Yanılmıyorsam Ahmet Kardam ile Erdal arasında da benzer bir konuşma oldu. Bu konuşmaların ardından Ahmet Kardam "ben de dönüyorum" dedi.

Mehmet Bozışık, Danimarka'dan ayrılamamış ve toplantıya gelememiş ama Sıtkı Coşkun'u "ben de döneceğim" diye sıkı sıkı tembihlemişti. İlerlemiş yaşından dolayı Bozışık'ın bizimle dönmesinden yana değildik. Ne var ki, verdiği karardan vazgeçmeyeceğini de biliyorduk. Bir ömür verdiği mü-

cadelesinde, böylesi bir eylemin dışında kalmak istemediğini söylemişti. Mehmet Bozışık da dönüyordu.

Böylelikle Batı Berlin'deki toplantıda dönecek dört MK üyesi belli oldu. Dönüş planını ve tarihi PB belirleyecekti.

İki yıllık kararsızlık döneminin ardından bir adım atılıyordu. Fazlasıyla bir gecikmenin olduğunun farkındaydık. Partiyi yeniden ayağa kaldırmak mümkün olacak mıydı? Partideki çözülmeyi durdurmak ve partiyi yeniden ayağa kaldırmak kolay iş değildi. 1987 Kasımı'nda iki genel sekreterin dönüşüyle başlayan mücadele aynı zamanda bir onur kavgasına dönüşmüştü. "Ben dönüyorum"un ifade ettiği diğer şey de buydu.

TBKP PB üyelerinin yarısı yurtdışında, diğer yarısı da ülkedeydi. PB toplantıları Leipzig'de yapılmaya devam ediliyordu. PB kararları da yurtdışında alınıyordu. Ülkedeki üyelere bilgi veriliyordu. MK toplantısından sonra parti merkezinde, Leipzig'de bulunan iki PB üyesi TİP kökenli Selim Mahmutoğlu ve TKP kökenli Zülfü Dicleli ülkeye döndü. Bir süre sonra da PB ülke içinde çalışmaya başladı. Böylelikle yurtdışındaki MK üyelerinin dönüş kararından sonra ikinci adım da atılmış oldu.

Yurtdışındaki MK üyelerinin dönüş kararından sonra PB bir açıklama yapacaktı. Açıklama yapmadan önce taslak metni MK üyelerine gönderip düşünce ve önerilerini almaya çalışıyordu. PB'nin açıklama metni elimde yok. Karar tasarısı üzerine görüşlerimi yazdığım mektubu saklamıştım:

"PB Karar Tasarısı Üzerine

Düşüncemi, kimi temel noktalara işaret ederek ve birkaç öneride bulunmakla sınırlıyorum. Böylesi bir konuda bunun ne kadar yararlı olacağını bilmiyorum.

1) Metin, politik durumu değerlendirmekten kaçınıyor ve Türkiye'nin ana gündemini belirlemiyor. Cumhurbaşkanlığı seçimi, Doğu Anadolu'daki olağanüstü durumun yarattığı gerginliği irdelemiyor. Metin, komünist hareketin özgürlüğü konusunda net bir görüşe sahip değil. Rejimin önünde duran temel sorunları aşmaya, politik hedef belirleme yerine, "komünistlerin birliği" etrafında dolanarak (kaldı ki bu konu da net değil, ne yapacağına tam karar vermiş görünmüyor) izah yolu arıyor. Böyle olunca da metin kaçınılmaz olarak önündeki temel politik görevlere seyirci kalıyor.

Metin, partinin durumunu değerlendirmekten kaçıyor. Bugünkü durumu iki temel nedenle izah etmek istiyor. Sonra bunu bire indiriyor. Yönetim olarak, MK–PB ve ülke YK'yı sorumlu tutuyor. Netlik burada kayboluyor. Bu izah, partimizin yönetim durumunu izah etmi-

yor. Sonuçta partinin içinde bulunduğu durumu izah edecek bir durumda olmadığı çıkıyor.

Partideki tıkanmanın temel nedeni; a) Somut politikalar üretememe, b) Yeni çalışma tarzına geçememedir. Burada sorumluluk PB'dedir. Yurtiçi ve yurtdışı YK'lar aparattır. MK ise devre dışıdır. Yürütme organı olarak PB yönetici organın tüm faaliyetini kendi inisiyatifiyle üstlenmiştir.

Yapılması gereken bir temel değerlendirme de şudur: 12 Eylül sonrası, güvenliği başa alan bir kadro politikası ve politik faaliyeti getirdi. Bu, partinin daralması demekti. Bunun sonucu politik birikime sahip, baskı döneminin acılarını çekmiş parti kadroları işlevsiz kaldılar. Parti ve tüm sol, 12 Eylül'ü klasik bir faşist darbe olarak değerlendirdiği için süreci doğru değerlendiremediler. Biz, ancak 1986 sonu–1987 başında durumu fark edebildik. Parti bütünüyle hazırlıksız yasallaşma ve birlik sürecine girdi. Bugünkü PB'nin sorumluluğu, bu durumu aşmak için hazırlıklara girmekti. Parti bu durumu aşacak mı? Metin, MK ve PB'de yeni düzenlemelerden ve MK sekreterliğinin kurulduğundan söz ediyor. Bu adım, PB'nin kararı olduğu için, gerekçesini de bilmediğim için bir şey söylemek durumunda değilim. MK'nın bundan sonra düzenli toplanması önemlidir. Yalnız MK, PB'ye danışma görevi görecekse bunun bir anlamı olacağını sanmıyorum. Yönetici organ olarak işlev kazanacaksa sorunlar ve politik görevler şimdiden tespit edilmeli, MK'nın gündemi önceden belirlenmeli, çalışma temposu hızlandırılmalıdır.

*2) **Birlik Sorunu**: Birlik sürecinin sağlıklı gelişmesinde temel halka, somut politik hedeflere **yönelik hareket birliği** yaratmaktır. Bu amaçla yeni girişim, **solun kurultayını** toplamalıdır. Solun kurultayı için girişim, demokrasiye geçişin somut politik talepleri içeren acil talepler programı hazırlamalıdır. Bu program solun kurultayında onaylanmalıdır.*

Bu program,

Genel politik af, idam cezalarının kaldırılmasını

Komünist hareketin özgürlüğünü

Doğu Anadolu'daki olağanüstü durumun son bulması, Kürt halkının varlığının tanınmasını, PKK sorununun çözümü için genel politik af, bu affa uygun olarak PKK'nın silahlarını bırakmasını ve Kürtlerin Kürt olarak politik faaliyete katılımını

Cumhurbaşkanlığı konusunda mevcut partilerin uzlaşmasını

Herkesin özgürce katıldığı seçim ve partiler yasasının yenilendiği demokratik bir seçim ortamı

Yeni bir anayasa vb.ları içermeli, tüm parti ve çevreleri bu sorunlar için ortak bir mutabakata varmak için diyaloğa çağırmalıdır. Birlik süreci böylesi somut hedefleri olan bir hareket birliğine dayanırsa olumlu sonuca varır. Program ve parti tartışması anlam kazanır, tüm solun kendini aşmasına yardım eder. Şu fikri paylaşmıyorum: "Tüm sol bize karşı, biz tecridiz." Gerçek bu değildir. Sol bir bütün olarak yalnız durumdadır. Çünkü politik sürecin karakterini kavramıyor, somut politika üretemiyor ve bunun sonucu eylemsiz kalıyor. Birlik ve yasallaşma gibi somut adımlar atmamıza rağmen bu durum bizim için de geçerlidir. Sözle birbirimize güven verebileceğimize de inanmıyorum. "Şunu şöyle söyleyelim, öbürünü şuradan etkileyelim" anlayışı politik bir anlayış değildir. Söz ve işin uyumu temeldir. Söz politikanın, iş eylemin karşılığıdır. Onun için de esas olan, somut politika ve bu politikanın cesaretle eyleme dönüşmesidir.

*3) **Yasallaşma**: "141–142 kilit sorundur" fikri doğru değildir. Bir hukukçu böyle bakabilir. Ama politik kadrolar böyle düşünemez. Yasallaşma politik rejim sorunudur ve politik bir hedeftir. Yasal engellerin aşılması mücadelesi bu politik hedefe varmada sadece tamamlayıcı unsurdur. Yasallaşma çabamızın demokrasiyi kazanma mücadelemizin unsuru olması bundandır.*

"141–142 kalkmazsa yasal bir parti kurulur" fikri de doğru değildir. Çünkü böyle bir partide bugün kovuşturmaya uğrayan binlerce komünist yer alamaz. İkincisi, yasaklar altında kurulan bu parti bugünün kimi temel politik görevlerini ertelemek zorunda kalır. Bu durum, illegal faaliyetin korunmasını doğurur. Üçüncüsü, tüm bunların sonucu olarak bu parti, solu birleştirmeye ikna edici olamaz. Yeni boğuşmalara ve bölünmelere kaynaklık eder. 1960 sonrasının deneyi, 1974 sonrasında güçlenen illegal faaliyet ve kamplaşma deneyleri öğreticidir. Bu açıdan legal sol partiler dönemi kapanmıştır. "Durumda köklü bir değişim" ortaya çıkarsa legal sol partiye dönüş olmaz. Tersine, bugünkü konumların kaybedilmesi ve yeni bir sürecin başlaması demek olur.

Bunun için bugünün tezi, varolan durumu aşmak, yasallığı kazanmaktır. Duruma razı olmak, toplum dışına itilmek demektir. Soğuk savaş döneminde geçerli olan "varolan olanaklardan yararlan-

ma" tezi eskimiştir ve bugünün görevlerine yanıt veremez.

Yasallaşma için partinin eylemi bütün önemini koruyor. Yurtdışındaki yöneticilerin dönüşü, partinin bu yönde harekete geçişi için bir vesiledir. Ne ki bu dönüşün pek de önemsenmediğini metin gösteriyor ve ne yapacağını (yasallaşma konusunda) bilemiyor. Partinin bugünkü "yarı-legal" konumlarını fazla önemsiyor. Halbuki bugünkü "yarı-legal" konumlar yasallaşma politikasının konumları değil, "legal olanaklardan yararlanma" konseptinin konumlarıdır ve Kutlu ve Sargın'ın dönüşüyle başlayan yasallaşma adımından bağımsız ve geri konumlardır. Yasallaşma isteyen bir partinin konumları değildir. Tüm sol aynı durumdadır, yani bizim mücadelemizden bağımsız varolan bir durumdur. Parti hızla bu durumdan çıkmalıdır. Bütünüyle legalleşmeye yönelmeliyiz. Polise düşen, yargıç önüne çıkan her parti üyesi, parti kimliğini açık deklare etmelidir. Baskı koşullarında parti kimliğini gizlemek nasıl birincil görev idiyse şimdi her fırsatta açıklamak birincil görevdir.

Yasallaşmada Sargın-Kutlu davası şimdi kilit sorundur. Davanın çürümesini önlemek, davayı kendi inisiyatifimizle sonuca götürmek en temel politik ve ahlaki sorumluluğumuzdur. Dün tahliye olacak "umudu" ne kadar gerçekçi değildiyse bugün "umutsuzluk" da o kadar tehlikelidir. Davanın çözümü önemli ölçüde bize bağlıdır. Bunun yolu, davanın genişlemesini sağlamaktır. Önerim, TBKP üye ve yöneticilerinin (geniş bir kesiminin) davada yargılanmak için toplu harekete geçmeleridir. Bunun biçimini politbüro bulmalıdır.

Başarı dileklerimle.

Şeref Yıldız, TBKP MK Üyesi, 31.08.1989"

PB'ye yazdığım mektup, o günlerdeki tartışma konularının ne olduğuna dair de bir fikir veriyor.

Ülkeye Dönüyoruz

Yurtdışındaki MK üyelerinin ülkeye dönüş kararının ardından, İsveç, Hollanda, İngiltere ve Yunanistan örgütlerinden 5 parti üyesi[143], MK üyeleri ile

143. Hollanda'dan Talat Ulusoy ve Aynur Hayrullahoğlu, İngiltere'den Fikret Demir, İsveç'ten Fahrettin Filiz, Yunanistan'dan Alaiddin Taş.

birlikte dönme kararı aldı. Böylelikle dönecek grup 9 kişi[144] oldu. PB, dönüş tarihini 22 Eylül 1989 olarak açıkladı.

Dönüş öncesinde dönecek olan MK üyelerinin politik özgeçmişleri açıklandı. Bu açıklamaları, MK üyelerinin TKP ve TBKP'ye üye oluşları, aldıkları sorumluluklar gibi konuları içeriyordu. Bunun anlamı; "biz gizli saklı bir şey istemiyoruz. Komünist partisi üyesiyiz. Mahkemelerde bunu açıkça ifade etmek ve hakkımızı savunmak üzere geliyoruz" idi.

Dönecek olanlar kendine göre hazırlıklarını yapmaya başladılar. Ben sayılı günleri dört yaşına gelen oğluma ayırmaya çalıştım. Yolculuğumuzun süresi belli değildi. Dostlar, "4 yaşından itibaren çocuk yaşadıklarını unutmaz" dediler. Süresi bilinmeyen yolculuk öncesi, Erdem babasını unutmasın diye hemen hemen tüm zamanımı ona ayırmaya çalıştım. Maddi bir birikimimiz yoktu. Döndükten sonra kaçınılmaz olarak Erdem'le annesi geçim zorluklarını yaşayacaktı. Onların bütçesine katkı olsun diye borçlandım.[145]

Stockholm Havaalanı. 21.09.1989. Eşim Birsen'le birlikteyiz.

Dönüş yolunda Frankfurt Havaalanı. Kardeşlerim Kemal ve Mehmet Yıldız'la birlikteyiz.

Ayrıca İsveç'te Sosyal Demokrat Parti ve Mecliste temsil edilen İşçilerin Sol Komünist Partisi (VPK) ile görüştük. TBKP'nin yasallaşma çabasını anlattık. Dönüş ve yasallaşma konusunda dayanışmalarını istedik. Dönüşümüzden sonra bu iki parti de çaba gösterdi. İsveç'te "*Merhaba*" adlı Türkçe yayın yapan bir radyo vardı. Herkes Türkiye ile ilgili haberleri yarım saatlik yayın yapan bu radyodan dinlerdi. Radyo bizimle dönüş eylemlerinin amacını anlatan bir röportaj yaptı. Radyoda bizimle konuşan

144. Avrupa'dan gelen 8 kişi aynı uçakla geldi. Alaiddin Taş bir gün sonra İstanbul'a ulaştı.

145. Bu parayı üç misli olarak geriye ödedim. 2007'nin son aylarında borcumu bitirebildim.

arkadaş bu röportajı Türkiye'deki gazetelerde de yayımlattı. Orhan Kotan'ın başında bulunduğu "Kürdistan Press" de bizimle yaptıkları röportajı ve eylemin amacını anlatan geniş bir yayın yaptı. Dönüş için hazırlık dönemi böyle geçti.

21 Eylül 1989 günü Stockholm Havaalanı'ndan eşimle birlikte Federal Almanya'ya uçtuk. İsveç'te birlikte yaşadığımız bir grup vefalı mücadele arkadaşımla havaalanında vedalaştık. Federal Almanya'da bizi Feridun Gürgöz karşıladı. Akşam bir grup arkadaşla yemek vardı. Federal Almanya örgütü, gideceklerle birlikte yolculamaya gelen grubu ağırlıyordu. Akşam yemeğinde o eski günlerin sıcaklığı kaybolmuş gibiydi. Gece, yoldaşlık ilişkilerinin çözülmeye başlandığının sevimsiz işaretlerini veriyordu. Aslında bu o gecede ortaya çıkan bir durum değil. Öncesinden başlayan ve gittikçe ısınan bir sürecin yansımasıydı.

Dönüş kararından sonra samimiyetine inandığım bir yoldaşla aramızda geçen bir sohbeti aktarmak istiyorum. Sözünü ettiğim yoldaş, Türkiye Postası'nda ter döken biriydi. Bizim dönmemizle ilgili şunu söylemişti: "Siz deli misiniz dönüyorsunuz." Bunu söylerken "artık bir şey olmaz" demeye çalışıyordu.

Bu güzel insana yanıtım, "böylesi günlerde delilere ihtiyaç var" olmuştu. Biz de kaygılıydık. Ancak kaygımız, verdiğimiz kararla ilgili değildi. Kâbus gibi çöken karamsarlığı yenip yeniden ayağa kalkacak kadrolar ortaya çıkacak mıydı? Faturası ne olursa olsun, geleceğe bir şey bırakmak için risk almak zorundaydık. Evet, ülkeye doğru yola çıkarken umut ve kaygı bizimleydi.

Ülkeye gideceklerle yemekten biraz erken ayrıldık. O akşam Federal Almanya örgütünden Kemal Atakan bizi misafir etti. Sabah Frankfurt'a doğru yola çıktık. Frankfurt Havaalanı'nda Federal Almanya örgütü bizi birer buket çiçekle karşıladı. Yeşilköy Havaalanı'nda elimden alınıp yere atılmasını istemedim. Eşime "bu çiçekler senin" dedim.

Bizimle birlikte bir grup Avrupalı parlamenter ve avukat arkadaşlardan Ergin Cinmen de geliyordu. Kardeşlerim Mehmet ve Kemal eşleriyle birlikte Hollanda'dan yolculamaya gelmişlerdi. Frankfurt Havaalanı'ndaki arkadaşların tümünü hatırlamak zor. Federal Almanya örgütünden kalabalık bir grup bizi uğurluyordu. İsviçre'den Mehmet Boz ve eşini, Turhan Ata ve eşini ve Murat Tokmak'ı hatırlıyorum. Veysi Sarısözen, Alp Otman, Cemal Kıral, Yavuz Ünal gelmişti. Mehmet Karaca, Osman Sakalsız, Feridun Gürgöz ve Sıtkı Coşkun da oradaydı. Sarılıp vedalaştık. Ayrılık anında ve uçakta hissettiğim heyecanı ve karmakarışık duyguları ifade etmek mümkün değil.

Yeşilköy Havaalanı'ndayız

Uçak Yeşilköy Havaalanı'na indiğinde, arkadaşlardan biri "etraf polis kaynıyor" dedi. Toparlandığımı hatırlıyorum. Telaş ve kaygım kayboldu gitti. Yolcular gittikten sonra uçak merdivenlerinden inmeye başladık. Görevli sivil polisler ellerinde çiçek olanları durdurmaya başladı. Yabancı heyetten gelenleri çıkışa yönlendirdiler. Küçük bir tartışmadan sonra istedikleri oldu. Avrupalı milletvekilleri pasaport çıkışına yöneldiler.

Polis, elinde çiçek olanları toplarken, bir yandan da sayım yapıyordu. Grubun başındaki Komiser Adem[146] "bunlar 7 kişi, biri eksik" dedi. Etrafa sormaya başladı "bir kişi eksik mi geldiniz". O arada ben de arkadaşlarla birlikte yürüyorum. Polislerden biri "hop kardeşim, nereye?" dedi. "Ben de onlardanım" dedim. Elime baktı, boş. Bir şey söyleyecekti. Vazgeçti. "Biri de burada komiserim" dedi. Böylelikle aranan bulunmuştu. Yeşilköy'deki polis karakoluna götürdüler bizi.

Havaalanına karşılamak üzere bir grup SODEP milletvekili de gelmişti. TBKP'li kalabalık davul–zurna ile alandaydı. Kalabalığın arasında Müşrika annem ve babam da vardı.

Havaalanı polis merkezinden içeri girerken Komiser Adem, "diğerleri de gelecek mi" diye bir soru sordu. Arkadaşlardan biri "evet, onlar da gelecek" dedi. Komiser Adem "daha önce gelecektiniz, geç kaldınız, geç" dedi. Erdal ile yan yanaydık. Birbirimize bakıp "doğru söze ne denir" anlamında adamı onayladık.

Gerçekten gecikmiştik. Bunun farkındaydık. Ancak daha sonra bunun telafisi olmayan bir gecikme olduğunu yaşayarak anlayacaktık.

Avukat arkadaşlar geldiler. Bizim geceyi havaalanındaki polis merkezinde geçireceğimizi, daha sonra da MK üyelerinin Ankara'ya gönderileceğini söylediler. İstanbul polisi yumuşak davranıyordu. Avukat arkadaşlarla görüşmemizde engel yoktu. Bizim ifadelerimizi anlattıklarımız çerçevesinde tuttular. MK üyeleri dışındakileri gerekli işlemler tamamlandıktan sonra salıverdiler. Talat Ulusoy ve Fahrettin Filiz İzmir örgütlerindendi. İzmir'e gönderildikten sonra serbest kaldılar. Aynur Hayrullahoğlu ve Fikret Demir İstanbul'da havaalanında serbest bırakıldılar. İGD Genel Sekreteri Alaiddin Taş ertesi gün havaalanında gözaltına alındı ve tutuklanarak cezaevine gönderildi. Bir süre sonra serbest bırakıldı.

---

146. Komiser Adem, 12 Eylül boyunca sürdürülen TKP operasyonlarını yapan timin başındaki kişiydi. Asıl adı başka. Adem takma adıyla çağrılıyordu. Bizi karşılarken de parti adlarımızla çağırıyor, hakkımızda ne kadar "bilgi" sahibi olduğunu göstermeye çalışıyordu. Bu tutumuyla belki havayı gevşetmeyi düşünüyordu.

23 Eylül sabahı bizi Ankara'ya göndereceklerdi. Erdal, Barış Derneği davasından da aranıyordu. Avukat arkadaşlar bundan yararlanarak Erdal'ı İstanbul'da tutmak istiyorlardı. Ankara Emniyeti'nde neyle karşılaşacağımız bilinmiyordu. İçimizden birinin bu riskin dışında kalması için uğraştılar ve bunu sağladılar.

Ankara Emniyet Müdürlüğü

Mehmet Bozışık, Ahmet Kardam ve ben Ankara'ya yola çıkarıldık. Ankara'ya yaklaştığımızda, polisler; "Ankara Emniyeti nasıl davranır bilemiyoruz, isterseniz akşam yemeğini yiyip öyle gidelim" dediler. Bu aynı zamanda bir uyarıydı. Ankara Emniyet Müdürü Mehmet Ağar'dı. Ağar'ın bilinmeyen ve kaygı uyandıran bir yüzü olduğu kanısı o günlerde de güçlüydü. Akşam yemeğinin ardından Ankara Emniyeti'ne teslim edildik.

Görevli polis eşyalarımızı teslim aldıktan sonra hücrelere yerleştirildik. Tüm bunlar normal bir havada oldu. Hücreler sivrisinek kaynıyordu. Yatak diye bir sünger vardı, çöplüktekini aratır cinsten. Geceyi böyle geçireceğimizi düşünürken, gürültüyle birlikte kapı açıldı. "Lan–lı" bir uyarıyla birlikte bizim o "kıymetli" sünger alındı. Aynı sertlikte hücre kapısı kapandı. Beton hücrede ayakta kaldık. Hücrelerimiz yan yanaydı. 80'lik Mehmet Bozışık'ı bunun dışında tutmadılar.

Bu hareketle ilk uyarıyı yapıyorlardı. Polis deneyi olanlar bilir. Bu uyarılar tehdit anlamındadır. "Başınıza geleceği siz düşünün" mesajıdır. Bizim sünger yatak gidince, "haydi bakalım menüde daha neler var" demekten kendimi alamadım. Sevgili Murat Tokmak'ı andım. Frankfurt Havalimanı'nda kravatıma takılıp "sen nasıl adamsın be tavariş" deyişini yeniden duyar gibi oldum. Bünyem zayıftı. O aralar yeniden sigaraya başlamıştım. Elli kilo civarında bir şeydim. Murat kardeşim, "Üflesem uçacaksın, kalkıp bu riskli yolculuğa çıkıyorsun, sen nasıl adamsın" diyemediği için kravatıma ve gömleğime ilgiliymiş görünüyordu. Ama ben onun söylemek istediğini anlıyordum ve o sevgi dolu, içten ilgisini hep hatırlarım.

Sabah hücre kapısı açıldı. Sivrisineklerin uçuştuğu o cehennem gibi beton hücrede üzerimde paltoyla buldular. Üşümüştüm, tir tir titriyordum. En çok da Bozışık'ı merak ediyordum. Mutlaka hastalanmıştır diye düşündüm. 80'lik delikanlı sağlam çıkmıştı. Hastalandığımı öğrendiğinde etrafa fırçayı çekti. Hücresinden seslendi, "Akın yoldaş, sana işkence mi yaptılar" diye. Üşüttüğümü, önemsenecek bir durum olmadığını söyledim. Sakinleşti. Ha-

pishaneye gittiğinde "Akın yoldaşa işkence yaptılar, durumu iyi değil" demiş. Eski toprak komünist, dik durmayı biliyordu.

Sorgular başladı. Hücreden gözler bağlanarak çıkarıyorlar, daha ilk adımda "üstünlük bizde" diyorlar. Geceleri işkence altındaki insanların acı çığlıklarını dinliyorduk. Sorgu odasında, otoriter sesli biri konuştu. Başka birilerinin olduğunu da hissediyorsunuz. Konuşan yoklama yapıyor. Kendine göre gözdağı da veriyor. "Mahkemelerin önünde hakkımızı savunmaya geldik, saklayacağımız bir şey yok, komünist partisi üyesiyiz, bunları açıkladık, burada da açıklarız" dedim. Bunun üzerine "Biz de görevimizi yapıyoruz" dedi. Bir isteğimizin olup olmadığını sordu. "Yok, bir şey istemiyorum" dedim.

Sorgumuz iki ya da üç günde tamamlandı. Bizimle ilgili yavaş hareket ediliyordu. Zamana oynar gibi. Birkaç saatlik sorgudan sonra o gün ara veriliyordu. İlk iki üç gün içinde bizimle işleri bitmişti. Ancak bekletiyorlardı. Mehmet Bozışık beş altı gün sonra mahkemeye çıkarıldı. Oradan da cezaevine gönderildi. Ahmet Kardam'la beni on üç gün tuttular. Anlaşıldığı kadarıyla, bu tutum, dışarıdakileri germek ve "işkence yapıyorlar" havasıyla yılgınlık yaratmak amaçlıydı. Yurtdışından baskı vardı. Avrupa'daki arkadaşlar gerekli yerleri harekete geçirmişti. Örneğin, İsveç'teki parti örgütü İsveç Dışişleri ile ilişki kurmuştu. Eşim, Türkiye Dışişleri Bakanı'na kadar ulaşabilmişti. Dışarıdaki arkadaşlar sabırla çabalarını sürdürdüler. Ankara Emniyeti'nin oyunu tutmadı.

Sorguda gergin anlar yaşamamak mümkün değil. Polis, suçlama üzerine sorgu senaryosunu kuruyor. Biz komünist olduğumuzu söyleyince senaryo bozuldu. Aldığımız tutum bir politik mücadeleydi, parti üyeliğini açıklarken tüm faaliyetimizi açıklayacağız demedik.

Polis alıştığı üzere detaylı anlatım istiyordu. Sorulara kısa yanıtlar verdim. Bazı konuları ise atlıyordum. Sorguyu yapan istediği gibi gitmediğini görünce "böyle olmaz, bu adam bir şey anlatmıyor, bazı dönemleri atlıyor" anlamında bir şeyler söyleyip ayağa fırladı. "Ben bu sorguyu sürdüremem" dedi. Bir ara Ahmet Kardam'a "yahu bu Şeref Yıldız bir şey bilmiyor görünüyor. Halbuki önemli sorumluluklar almış. Ne diyorsun bu işe" diye sormuş. Ahmet Kardam "onu kendisiyle konuşun" deyip kestirip atmış.

Söyledikleri doğruydu. Ama tepkisi blöftü. Blöfün yutulmadığını görünce de devam etti. Onlar karşılarında hep ne olduğunu saklayan insanlar görmüşlerdi. Bu kez "evet ben komünist partisi üyesiyim" diyen kişilerle muhataptılar. Karşısındakini "kabule" ve bununla "suçlu" ilan etmeye dayalı sorgulama anlayışları bu kez tutmuyordu. Bunun için de şaşkındılar. Ancak yapabilecekleri fazla bir şey yoktu. Moral üstünlük bizdeydi.

Ankara Emniyeti'ndeki günlerden sonra savcılığa götürüldük. Savcılar ünlü DGM Başsavcısı Nusret Demiral ile Ülkü Coşkun'du. Nusret Demiral'ın elinde küçük bir teyp vardı. Bozulmuş, tamiriyle uğraşıyordu. Hani çocuk oyuncağını kırar da, sonra onu nasıl eski haline getiririm telaşıyla oyuncağıyla uğraşır ya, Nusret Demiral'ın bende bıraktığı izlenim de öyleydi.

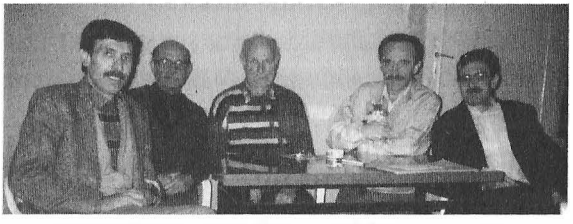
Sorguyu Ülkü Coşkun yaptı. Ülkü Coşkun gelen bir telefona verdiği yanıta, "ben istihbarattan Ülkü Coşkun" diye yanıt vermekten çekinmeyecek kadar fütursuz biriydi. Sorguda o da, polisin izlediği yolu izlemeye çalıştı. Polis ve savcılık ifadem değişmedi. Aynı tutumu sürdürdük.

İfadelerimiz tamamlandıktan sonra eşlerimizle konuşma imkânı tanındı. Bu, TBKP'nin yasallaşma eyleminin yarattığı baskının ürünüydü. İfadeler tamamlandıktan sonra telefonlar bağlandı. Konuştuk. Dışarıdakilere, bizim için kaygılananlara haber vermiş olmanın rahatlığını yaşadık. Ve bundan sonra mahkemeye çıkarıldık. Avukat arkadaşlara da telaşlanacak bir durumun olmadığını söyledik. Daha sonra da cezaevine yollandık.

Cezaevinde Nabi Yağcı ve Nihat Sargın'la

Cezaevine gece, saat on sıralarında gittik. Sargın ve Nabi beklemiş, gecikince de "Bunlar yarına kaldılar" demişler. Bizi yerimize götürmeden önce "kapıaltı"na getirdiler. O sırada gardiyanlarla süren diyalogda, Kutlu–Sargın adı geçti. Gardiyanlar "onlar sizi bekliyorlardı" dediler ve bizi alıp arkadaşlarımızın olduğu koğuşa götürdüler. Nabi, Sargın ve Bozışık'la kucaklaştık. Artık yarına gelirler diye düşünürlerken gelişimiz sürpriz olmuştu. Küçük bir odada kalıyorlardı. Üç ranza zor sığıyordu. Beş mücadele arkadaşı bu küçük odada kalacaktık.

Böyle anlattığıma bakmayın. Ayrıca volta yerleri vardı. Diğer mahkûmlardan tecrit edilmişlerdi. Hapishanelerin o kargaşasından uzak, "ayrıcalık" denebilecek ve her tutuklunun kolay bulamayacağı bir imkândı.

Şeref Yıldız, Nihat Sargın, Mehmet Bozışık, Nabi Yağcı, Ahmet Kardam. Ankara Merkez Kapalı Cezaevi, Ekim 1989.

Küçük kolektifimizin sorumlusu Genel Başkan Nihat Sargın'dı. Kasayı tutan, grubun ihtiyaçlarını karşılayan, hapishane idaresiyle muhatap olan

Nihat Ağabey'di. Nihat Ağabey düzenli, gösterişten uzak, sade bir insan. Kimseyi sıkmadan, sıkıntı yaratmadan iş yapan bir tarzı var. Bu açıdan koğuşta bir rahatlık vardı, kitap okuyanı, dışarıda volta atanıyla uyum hâkimdi.

Avukat arkadaşlar düzenli ziyarete geliyordu. En çok da onların gelişi merak edilirdi. Çünkü dışarıdaki gelişmeler konusunda bilgi onlardaydı. Haftada bir gün yakınlarla görüşme günüydü. Yıllar sonraki bu buluşmalar baş döndüren türdendi. İlk görüşmeye babam geldi. Bedir Eniştem ve özlemini çektiğim yeğenlerimden sevgili Mekkiye gelmişti.

"Yeğenlerim
On beş mi on yedi mi?
Belki de yirmi
Saymak istedim sayamadım
Hiçbirini doyasıya sevemedim"

demiştim onlar için. Yüzünü görmediğim, adını bilmediklerim var. Onlar duymasa, bilmese de her birine ayrı seslendim ve her birini ayrı ayrı sevdim.

Mekkiye'yi okula başladığı günlerde hatırlıyorum. Okula giden ilk yeğenimdi. Ona "selvi boylum" demişim. Şimdi karşımda 18 yaşında gerçekten selvi boylu, güzel mi güzel bir Kürt kızı duruyordu. Tel örgülerin arasından sızıp sarılmak geldi içimden.

Babamla ilgili hikâyeyi daha önce anlattım. Bir yanı tam tutmuyordu. "Haberim yok" diye bastonu saklıyor, eniştemin sandalyede oturması için ısrarlarına karşı koyuyordu, durumunu fark etmeyeyim diye. Geçirdiği rahatsızlığı bildiğimi söyleyince, ancak o zaman sandalyede oturmaya razı oldu.

Sonra kardeşler, diğer yakınlar da geldi. Uzun bir ayrılık serüveninden sonra fazla konuşulmuyor. Galiba konuşulacak çok şey birikiyor. Nereden başlayacağını bilemiyor insan. Ve tabii ki özlem, özlemin yarattığı gerilim. Kısacası kendime gelmem için zamana ihtiyaç vardı.

Hapishanenin diğer koğuşlarıyla ilişkimiz pek olmuyordu. Politik tutukluların kaldığı bölümden bir arkadaş arada bir bize uğruyordu. Bu arkadaş politik tutuklular bölümünün temsilcisi Dev–Yol hareketinden genç, hareketli biriydi.

Zaman aleyhimize gelişiyordu. Avukat arkadaşlarla görüşmelerden cesaret verici haberler alamıyorduk. Parti yöneticileri arasında istifa haberleri geliyordu. Mali sorunlar vardı. Bir gün Genel Başkan Nihat Sargın, "dışarı için para lazım" dedi. Avukat arkadaşların zorunlu ihtiyaçları için para denkleşmemiş. Ahmet Kardam'ın 2 bin Alman Markı vardı. Bu, "uzun süre içeride

kalırım lazım olur" diyerek, zar zor denkleştirip yanına aldığı bir paraydı. İsveç'ten yola çıktığımda, İsveç parti örgütü 3 bin İsveç Kronu vermişti. Benim ve Kardam'ın beraberimizde getirdiğimiz bu paralar hapishanedeki hesaplarımızda duruyordu. Parayı çekme ve kullanma yetkisi Nihat Ağabey'deydi

Genel Başkan "bu paraları çekiyorum" dedi, çekti. İsveç'teki arkadaşlara mektup yazıp para durumunu anlattım. Onlar da Nabi Yağcı, Mehmet Bozışık ve benim adıma biner İsveç Kronu, toplam 3 bin Kron göndermişlerdi. Bu para da aktarıldı. Dışarıdan hapishaneye para gönderilir, değil mi? Bizde, içerden dışarıya destek gidiyordu. Bu durum parti olarak nasıl zor günlerde olduğumuzu gösteriyordu.

Zaman zaman Nabi Yağcı ve Ahmet Kardam'la üçlü sohbetlerimiz oluyordu. Dışarı çıkacağımıza, dönüş eylemiyle başlayan yasallaşma mücadelesine inanıyorduk. Ancak, partinin ayakta kalıp kalamayacağı konusunda gerçek anlamda kaygılıydık. Partinin dağılması durumunda bir çevre olarak ayakta kalmanın yolları üzerinde fikir de yürüttük. Örneğin, bir dergi etrafında yola devam etmek gibi. Böylesi bir durumu, ancak her şey denendikten sonra düşünülecek bir yol olarak konuştuk.

Partiyi yeniden bir toparlanmaya götürecek adımın ise kongre olabileceği fikrinde birleştik. Genel Sekreter Nabi Yağcı ve Ahmet Kardam'la konuşmalarımızda, kongre bir zorunluluk olarak ortaya çıkıyordu. Yurtdışındaki MK üyeleri alınan karara uymamış ve ülkeye dönmemişlerdi. Ülkedekiler arasında ise istifalar devam ediyordu. Parti hukuku açısından bu etik değildi. Partiye gönül veren, mücadeleye katılan binlerce insanın gösterdiği güveni boşa çıkartmak, partinin dağılmasına yol vermek demekti. Buna kimsenin hakkı olmadığı gibi, gelecekte izahı da mümkün değildi. Eğer dağılacaksa da kongre kararıyla bunu parti yapmalıydı.

Kongre önerisi Genel Sekreter Nabi Yağcı'dan gelmişti. Genel Başkan Nihat Sargın'la, uygun bir sırada Nabi Yağcı konuşacaktı. Bizim İstanbul'a gönderileceğimiz ve davamızın İstanbul DGM tarafından yürütüleceği anlaşılınca, bu konuyu tekrar konuştuk. Vardığımız sonuç şöyleydi: İstanbul'da, Erdal Talu, eğer kongre önerisini doğru bulursa, üçümüz birlikte kongre çağrısında bulunacaktık; Nabi de, Nihat Sargın'la konuşup çağrıyı destekleyecek ve kongreyi toplamak için çalışılacaktı. Kongre çağrısının onay bulması için Sargın ve Kutlu'nun çağrıyı sahiplenmeleri gerekiyordu. Partide tek otorite genel başkan ve genel sekreterdi. MK ve PB organ olarak dağılmış durumdaydı.

Bayrampaşa Cezaevi

Ocak 1990'da Mehmet Bozışık ve Ahmet Kardam'la İstanbul'a gönderildik. Ahmet Kardam'la arabanın içinde, elimiz demirlere kelepçeli, yorucu bir yolculuktan sonra Bayrampaşa Cezaevi'ne geldik. Bozışık, zor olur diye uçakla gitmişti. 4–5 aylık bir ayrılıktan sonra Erdal'la buluştuk. Erdal yalnız olmanın yorgunluğunu yaşıyordu. Sarıldık. Koğuş fazla kalabalık değildi. Hapishanede Dev–Sol ağırlıklı bir durum vardı. Dev–Sol kendisini ayrı tutuyordu. Dev–Yol ve diğer gruplar da başka bir koğuştaydılar. Bayrampaşa Cezaevi, adli tutuklularla, politik tutukluların tamamen ayrıldığı iki bölüm halindeydi.

İstanbul'a geldikten bir hafta sonra mahkemeye çıkarıldık. Savunmaları Ankara'da hazırlamıştık. Bozışık partinin tarihini, Ahmet Kardam yayın faaliyetini, ben Kürt sorunu ağırlıklı ve Erdal Talu, birlik, cephe, yasallaşma politikalarını esas alan bir savunma anlayışı benimsedik. Bir anlamda aramızda işbölümü yaptık. Savunmalarımızda hatalarıyla doğrularıyla TKP ve TBKP'nin tüm faaliyetini sahiplendik.

İlk duruşmada Mehmet Bozışık serbest bırakıldı. Mahkeme bir ay sonraya, şubat sonuna ertelendi. Mahkeme heyeti o duruşmada bizim de serbest kalacağımızın sinyalini verdi.

İlk duruşmadan sonraki günlerde dışarıdaki arkadaşlardan olup bitenler konusunda bilgi geldi. Ankara'da "sol parti" girişimi ve TBKP yönetiminde süren istifalar, parti içindeki farklılaşma konularından söz ediliyordu.

Ankara'da konuştuklarımızı Erdal'la paylaştık. Kongre çağrısı fikrini Erdal da benimsedi. Dışarıdan gelen bu haberden sonra, 21 Ocak 1990'da dışarıdaki arkadaşlara düşüncemizi içeren Ahmet Kardam, Erdal Talu ve Şeref Yıldız imzalı, yedi daktilo sayfası tutan bir mektup gönderdik.[147]

Mektubun yazılma nedeni şöyle açıklanıyor: "Ankara'da parti kuruculuğu ile ilgili yapılan görüşmeleri aktaran notunuzu aldık. Gerek bu temaslar, gerekse yönetimden istifa eden yoldaşlar nedeniyle ortaya çıkan parti içi durum üzerinde birlikte konuşma ve değerlendirme yapma olanağımız oldu. İçinde bulunduğumuz durumu oldukça ciddi buluyoruz. Bu nedenle görüşlerimizi sizlere birlikte iletmek istedik."

---

147. Bu mektubun tam metnini kitabın sonunda ekler bölümünde okuyabilirsiniz. (ek 1) Mektubun yazılmasından sonra gelen bir bilgi notu üzerine aynı konuda ortak imzalı ikinci bir mektup yazıldı. İkinci mektubun tam metni de ekler bölümündedir. (ek 2)

Mektup önce TBKP'de ortaya çıkan ve çözülme işareti veren parti içi sorunun çözümü ile ilgili yapılması gerekene işaret ediyordu. "Bugünkü ortamdan partinin bir çıkış yolu bulabilmesi için **kongre**nin toplanmasının zorunlu olduğunu düşünüyoruz" dedikten sonra kongrenin toplanmasının 5 nedeni olduğunu söylüyordu.

1– Uzun bir tereddüt, kararsızlık döneminin ardından, parti içi ortamı ve ilişkileri her defasında son derece yıpratan bir tartışma sonucunda atmaya karar verdiğimiz her adımın zayıflatılması ve yeniden "kararsızlık–tartışma" fasit dairesine geri dönülmesi biçiminde gelişen bu sürece, artık partinin tahammülü kalmadığı inancındayız. Bu böyle devam edemez. Çünkü bu durumda, partinin girdiği bugünkü politik mücadele içinde beklemek ve kararsızlık olarak ortaya çıkan her sonuç fiilen partinin dağılması anlamına geliyor.

2– Somut gerçek şudur: Partinin izleyeceği politik mücadele hattı üzerinde, yönetim içinde köklü düşünce farklılıkları ortaya çıkmıştır. Bu durum, sizin de yazdığınız gibi, parti içinde farklı politik tutumların ve parti içinde ayrı platformların ortaya çıkmasına yol açmıştır. Partinin, izleyeceği politikayı netleştirmeden adım atması mümkün değildir. Parti aynı anda iki farklı politika izleyemez. Bu durumda tek çıkış yolu, çoğunluğun iradesi doğrultusunda parti içinde hareket birliğinin sağlanmasıdır.

3– Parti yönetiminin otoritesinin çok zedelendiği, giderek bütünüyle inisiyatifi yitirme ve paralize olma tehlikesiyle yüz yüze geldiği görünen bir durum. Bugün Birlik Kongresi'nin ve MK'nın aldığı bütün kararlar kâğıt üzerindedir. Fiilen uygulanamaz hale gelmiştir. Bu durum bile tek başına kongre nedenidir. Ayrıca bugün parti yönetiminin varlığı hayli tartışmalı hale gelmiştir. MK kararına rağmen yurtdışından dönmeyen parti yöneticilerinin, MK üyesi olarak kalmaya devam etmeleri düşünülemez. 8 Aralık çıkışından sonra istifa edenler de dikkate alındığında parti yönetiminde büyük bir boşluğun doğduğu ve bunu atamalarla veya yedeklerle aşmanın mümkün ve doğru olmadığı görülebilir. Daha fazla gecikilmesi, sürece müdahale edilmemesi halinde, gidiş, partiyi sağlıklı bir biçimde kongreye götürecek bir mekanizmanın da ortada kalmayacağı biçimindedir.

4– Artık ortaya çıkmış farklı politik yaklaşımlar söz konusudur. Ne yapmalıyız sorusuna yanıt aramıyoruz. Bu soruya verilmiş farklı yanıtlar vardır. Ve bunlar biliniyor. ... Şimdi yapılması gereken bu farklı yaklaşımları tartışmak ve bir sonuca bağlamaktır. Partinin hangi politikayı izleyeceğini belirlemektir. Farklı politik yaklaşımların olması çok vahim bir durum değildir. Bundan sonraki parti yaşamımızda böyle durumlarla kaçınılmaz olarak çok karşılaşacağız. Buna alışmalıyız. Önemli olan böylesi durumlarda açık ve

demokratik bir tartışma sonucunda izleyeceğimiz politikayı belirleyerek partinin, bu politika doğrultusunda hareket birliğini sağlamayı öğrenmemizdir. Vahim olan bundan kaçınmaya ve üstünü örtmeye çalışmaktır.

5. neden olarak da, PB'nin genişletilmesi ya da yönetici ekip oluşturmayla sorunun aşılamayacağıdır. Ne yapılacağı ve izlenecek politika konusunda birlik yoksa bunu geçici önlemlerle çözmek mümkün değildir, deniyor. Ve daha sonra da kongrenin hazırlanış biçimi konusundaki düşüncelerimize yer veriyoruz. Bu konuda iki önemli öneride bulunuyoruz.

Birinci öneri, Kongre parti içi hesaplaşma alanı olmaktan çıkarılmalı dendikten sonra: "Bu açıdan kongrenin, 'komünist partisi kurucular hareketinin' örgütlenmesi amacına yönelmesi doğru olur" deniliyor; kongre sürecinde açık toplantılar halinde, il ve ilçelerde parti kurucular kurulları oluşturulması gibi önerilerde bulunuluyor. Devamla "böylece parti içi tartışmayı dışa yönelik politik faaliyetle birleştirme olanağı ortaya çıkabilir düşüncesindeyiz? Kongre sürecine Birlik Kongresi'nin kararı doğrultusunda eski TİP ve TKP üyelerinin katılımını sağlamak için özel bir çalışmanın yürütülmesi yararlı olur" deniyor.

İkinci öneri, kongreyi hazırlayacak otorite sorunu ile ilgiliydi. Bu konuda şu öneride bulunuyoruz: "Sağlıklı bir kongre ortamının hazırlanması, sadece pratik–teknik sorunların başarıyla çözülmesine bağlı değildir. Kongreyi hazırlayacak organın durumu, onun parti içindeki otoritesi ve saygınlığı da güven verici ve sağlıklı bir atmosferin yaratılmasıyla doğrudan ilgilidir. Parti içindeki durumu dikkate alırsak ancak Sargın ve Kutlu yoldaşların bu hazırlık süreci içinde doğrudan ve aktif bir sorumluluk yüklenmesi durumunda bu başarılabilir. Bu nedenle, güven verici bir kongre hazırlık süreci için Sargın ve Kutlu yoldaşların işin başında olmaları bizce zorunluluktur."

Mektubun dikkat çektiği bir diğer önemli konu, TSİP'in de içinde yer aldığı "sol parti" girişimi ile ilgiliydi. TSİP kimi önkoşullar ileri sürüyordu. "Biz programımızı ve parti adını kimseye dayatmıyoruz. Dayatmalarla birlik olmaz. Çünkü dayatmalarla, birilerini dizleri üstüne çökerterek anlayış birliği sağlanamaz. Bu nedenle biz 'güce dayanarak' sonuç alma politikasını baştan reddediyoruz. Bu bizim yeni politik anlayışımızın da bir sonucu. Bu toplantılar aynı amaçta birleşen insanların, bu amacı birlikte gerçekleştirmenin olanaklı olup olmadığını araştırdığı, ortaklaşa bir anlayış birliğine varmaya çalıştığı toplantılardır." Ve devam ediyor, "TSİP'in istediği önkoşullar, bunlar ne kadar önemsiz olursa olsun, anlayış olarak reddedilmelidir. Aynı nedenle kimse bizden programımızı, görüşlerimizi terk ederek masaya oturmamızı istememelidir. Biz kimseden böyle bir şey istemiyoruz. Ama tartışma süreci içinde ortak bir mutabakata varabileceğimizi düşünüyoruz" deniyor.

Sözü edilen koşullardan biri, Kutlu ve Sargın'ın kurulacak partide kurucu üye olmamalarıydı. Bu tartışmanın yapıldığı günlerde, onlar Marksist hareket içinde otoritesi olan, önemsenen iki liderdi. Böyle düşünenlerin solda birleşmeden ne kastettiklerini anlamak zordu. O gün anladığım TBKP'nin önünü kesmekten başka bir hareket noktaları yoktu.

Mektup bu noktada şunu söylüyor: "Sargın ve Kutlu'nun kurucu olmamasını istemek ciddiye alınamaz." Bu öneride bulunanlar, Aziz Nesin adını veriyordu. Aziz Nesin kurulacak partiye üye olmayacağını açıklamıştı. Buna karşın, parti kurucuları konusunda onun adına konuşanlar vardı.

TSİP'li arkadaşlar yalnız önkoşullarla ortaya çıkmadılar. O günleri yaşayanlar hatırlar. "141–142'nin kalkacağını sananlar görecekler, kalkmayacak. Onlar kafalarını duvara vuracaklar" diyecek kadar kontrolü kaçırdılar. Bilindiği üzere, 141–142 kalktı. TSİP'li arkadaşlar da özgürlüklerine kavuştular.

21 Ocak 1990'da dışarıdaki parti yöneticilerine yazdığımız mektubun içeriği böyleydi. Kutlu ve Sargın'dan ilk mektubumuza yanıt aldık ama sonrası gelmedi.[148]

1990 başında parti dağılma ile yüz yüze gelmişti. Kongre önerisi önemliydi, ne yazık ki kongre fikri gerekli desteği bulmadı. Yurtdışındaki MK üyelerinin bir kısmı yanıt vermişti. Hatırlayabildiklerimden biri kongre çağrısına karşı çıkıyor ve çağrıyı yapanların haddini aştığını söylüyordu. Kongre çağrısının desteklenmemesi büyük bir hataydı. Kongrenin toplanması için gereken yapılsaydı, o günleri bir başka açıdan değerlendirme imkânımız olacaktı. Ne yazık ki böyle bir durum olmadı.

Bayrampaşa Cezaevi'ndeki günler çabuk geçti. Şubat ayının ikinci yarısında duruşmamız vardı. Her hafta aile ve avukat görüşmeleri oluyordu. Sıkılacak zaman olmadı. Duruşmaya gittiğimizde kalabalık bir izleyici ile karşılaştık. Serbest kalacağımız beklentisi oraya kalabalık bir kitleyi çekmişti. Duruşma salonu doluydu. Duruşmanın sonunda tahliyemize karar verildi. 6 ayı doldurmadan serbest kalmıştık. Üstelik her birimiz hakkında 135–140 yıl civarında ceza isteniyordu.

Hapishaneye döndüğümüzde, koğuştaki arkadaşlar sonucu bekliyordu. On yıla yakın süredir hapiste olanlar vardı. Ne zaman çıkacakları belli değildi. Serbest kalmamızı kutladılar. Onların içerde kaldığı ortamda özgür olmanın tadı olmuyor.

---

148. Nihat Sargın ve Haydar Kutlu'nun ilk mektuba yazdıkları yanıtı ekler bölümünde okuyabilirsiniz. (ek 3)

Çıkış için hazırlığımızı yaptık. Kalan arkadaşlarla o an paylaşabileceğimiz şey yanımızdaki eşyalardı. Dev–Sol'dan ayrılan ve on yıldır yatan Cemal ve Fiko (Fikret) adında iki arkadaş benim valizi açmışlar, içinden henüz giymediğim bir çift ayakkabı, gömlek ve montu almışlar. İhtiyaçlarını sorduğumda, "biz aldık" dediler. Sarıldık. Koğuşa bizden sonra gelen iki Kürt arkadaş vardı. Kemal Burkay'ın lideri olduğu TKSP'dendiler. Türkiye'de legal yayın alanında çalışmışlar. Kardeşlerimin gönderdiği bir battaniyeyi bu arkadaşlara bıraktım. Dışarıda yapılacak işleri olup olmadığını sorduk. *İşçinin Sesi* hareketinden Adnan Bucak yeni gelmişti. Eniştesinin telefon numarasını verdi. İletilecek bir haberi vardı. Çıktığımda ilk yaptığım iş bu haberi iletmek oldu.

Akşam saat 9–10 sıralarında tahliye işlemlerimiz tamamlandı. Tam çıkacağımız anda fire verdik. Ahmet Kardam'ın 7,5 yıl kesinleşmiş cezasından tutuklanma kararı vardı. Savcı anında harekete geçip tahliyesini engelledi. Acı bir burukluğu da Ahmet Kardam'ı geride bırakırken yaşadık. Erdal'la çıkışa yöneldik. Bu kez de Erdal'ın Ankara'ya gönderileceği söylendi. Ankara Emniyeti Erdal'ı istemişti. Erdal, Ankara'ya uğradıktan sonra serbest kalabildi. Tahliye olduğum için sevinememiştim. Hani "kursağında kaldı" denir ya, öyle oldu.

Buruk Özgürlük

Tahliye olacağımız beklendiği için arkadaşlar Boğaz'da akşam yemeği örgütlemişler. Galiba Mülkiyeliler Birliği'ndeydi. O yemek nasıl geçti, ben neredeyim bilemedim. Birlikte çıkmayı düşündüğüm iki arkadaşımı geride bırakmıştım. Partinin iki lideri hâlâ hapisteydi. Yemekteki havaya baktığımda partinin duman olmuş halini görüyor gibiydim. Bir konuşma yapmam istendi. Konuşacak gücü bulamadım. Bir boşluktaymışım gibi geldi bana. Gece yakın dostlarla kısacık sohbetlerle geçti. Ve sonrasında sıkıntılı zor günler geldi.

Mart 1990. Haymana Cezaevi. TBKP MK Politbüro üyesi Abdurrahman Atalay'ı ziyaret ediyoruz. Abdurrahman Atalay, Avukat İnci İşbulur, Şeref Yıldız, Toygun Eraslan.

Dışarıda durumu daha net görmek mümkün oldu. *Adımlar* Dergisi'nin Sultanahmet'teki bürosunda toplandık. Toplantıda 10–15 kişi vardı. Partinin durumu hakkında bizi aydınlatmalarını istedik. Verilen yanıtlardan biri bugün gibi aklımda. Yanıt sahibi

1960'lı yıllardan itibaren mücadelenin içinde, TİP kökenli, Kongre'de seçilmiş MK üyelerinden bir arkadaştı. Bu satırları yazarken bu arkadaşı sevgiyle andığımı söylemek istiyorum. Erdal'la bana dönerek söylediği yanıt şuydu: "Doğrusu durum nedir, biz bilmiyoruz. Biliyorsanız, siz anlatın."

Bu yanıt o günü olduğu gibi anlatıyordu. Ortada yönetici organ kalmamıştı. Bizim olduğumuz toplantılara isteyen katılıyordu. Samimiyetle işi yürüten birkaç arkadaş vardı. Toplantıya katılanların çoğunluğu, toplantıdan sonra çekip gidiyordu. İstanbul, Marmara, Ankara ve İzmir'de partiyi sahiplenen küçük gruplar vardı. Pratik faaliyetin tüm yükünü bunlar taşıyordu.

Bir de işin magazin yönüyle ilgilenenler vardı. Toplantılarda söyledikleri fazla şey yoktu. İş de yapmıyorlardı. Sultanahmet çevresindeki kahvelerde oturup dedikoduyla zaman geçiriyor, iş yapanlara yakıştırmalarda bulunuyorlardı.

Durumun böyle yürümeyeceği açıktı. Katıldığımız ilk birkaç toplantıdan sonra TİP kökenli MK üyesi arkadaşlar toplantılara gelmemeye başladı.

MK üyelerinden Zülfü Dicleli, Erdal Talu, Toygun Eraslan ve Berdan Dere ile bir araya geliyorduk. Yapılacak işleri tespit ettikten sonra işbölümü yapıyorduk. İstanbul'dan MK üyesi Yusuf Kıtıki, İstanbul örgütünden Muhteşem Özdamar, Ahmet Sipahi, yurtdışından gelen arkadaşlardan Alaiddin Taş ile avukat arkadaşların aktif katılımıyla işleri yürütmeye çalışıyorduk. Bu çalışmaya Ankara, Marmara bölgesi ve İzmir örgütleri de kendi bölgelerinde katkıda bulunuyordu.

Biz ülkeye dönerken, Sevgili Alaiddin Taş da Yunanistan'dan dönüş yapmıştı. Doğrudan Atina'dan bir gün farkla gelmişti. Bir süre Bayrampaşa Cezaevi'nde Erdal'la birlikte kaldılar. Sonra serbest bırakılmıştı. İstanbul'da bir ev tutmuştu. Eş ve çocukları henüz Yunanistan'daydı. Biz serbest kalınca Alaiddin'in evinde kalmaya başladık. Ne Erdal'ın ne de benim kalacak yerimiz vardı. O zor günlerde mücadeleyi bırakmayan birkaç arkadaştan biriydi.

Bizim serbest kalmamızdan sonra Sargın ve Kutlu'nun tutuklu kalmaları, Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi'nin haksızlık yaptığına dair kanıyı güçlendiriyordu. Hedefimiz, Sargın ve Kutlu'nun serbest kalması için yapılacak ne varsa yapmak, kamuoyunun dikkatini yeniden davaya yöneltmekti.

Günlük gazeteleri ziyaret planı yaptık. Önemli köşe yazarlarına gitmek üzere aramızda işbölümü oldu. Ziyaret amacımız yazarlara davanın durumunu aktarmak, Kutlu ve Sargın'ın 2,5 yıldır tutuklu kalmalarının haksızlığını tekrarlamak ve konuyu sütunlarında ele almalarını istemekti.

İstanbul'daki siyasi parti merkezlerini ziyaret edip bilgi vermek ve tepki göstermelerini beklediğimizi söylemekti.

Gazetelerden olumlu sonuç alındığını söylemeliyim. Ziyaret edilen yazarlar üzerlerine düşeni yaptılar. Sargın ve Kutlu'nun tutukluluk hallerinin devamının haksızlığını sütunlarında işlediler. Sorumlulara seslendiler. Bizim ziyaretimize ve düşüncelerimize yer verdiler. Siyasi parti temsilcilerine gelince, görüşmelerde tepkileri olumlu oldu. Tahmin edileceği üzere bir şey yapmadılar.

141–142'ye karşı eylemler yapıldı. Bunlardan biri "Güney Afrika Vatandaşlığı" için telgraf çekme eylemiydi. "Güney Afrika Vatandaşlığı" nereden çıktı denebilir. Yıl: 1990. Güney Afrika'da ırkçı beyaz rejim var. Afrika'nın gerçek sahipleri kara derililerin özgürlük mücadelelerinin simgesi olmuş Nelson Mandela, 26 yıllık esaretten sonra özgürlüğüne kavuşmuştu. Güney Afrika'nın ırkçı rejimi pes etmiş ve Nelson Mandela'yı serbest bırakmıştı. TBKP üyelerinin "Güney Afrika Vatandaşlığı" talebine yönelik eylemlerinin vermek istediği mesaj şuydu: Güney Afrika'da Nelson Mandela özgür, Türkiye'de komünistler esaret altında. Irkçı rejimlerin vazgeçtiğini Türkiye sürdürüyordu.

Bir diğeri, İstanbul'dan otobüslerle Ankara'ya yolculuktu. 200 kişi civarında TBKP üyesi Ankara DGM Başsavcılığına, "Ben TBKP üyesiyim. Kutlu ve Sargın'ın düşüncelerini paylaşıyorum" diyerek "kendilerini ihbar eylemi"ydi.

Eylemin örgütleyicisi İstanbul örgütüydü. Yönetici arkadaşlardan birilerinin yanlarında olmasını istediler. Bunun üzerine eyleme katıldım. Avukat arkadaşlardan Ergin Cinmen ve birkaç kişi daha vardı. Ankara'da DGM Başsavcılığı'na dilekçe ile başvurulacaktı. Otobüsler Ankara'ya girişte polis tarafından durduruldu. Bize "Ankara'ya giremezsiniz" dediler. İlginçti.

Komünist olmak suçtu. "Ben komünist parti üyesiyim. İçeride tuttuğunuz Kutlu–Sargın'la aynı düşünceleri paylaşıyorum" diyen insanlara "geri gidin" demeyi anlamak zordu.

Arkadaşlar dönüp dönmemeyi tartıştılar. Amaç sesimizi duyurmaktı. Basın eylemi başından itibaren izledi. Polisle diyalogu avukat arkadaşlar yürüttü. Gerginliğin büyümesine fırsat verilmeden "geri dönüyoruz" dedik. İstanbul'a akşam saatlerinde indik. Akşam gazeteleri çıkmıştı. Gazetelerin birinci sayfa haberleri "ihbar" eylemimizdi. Eylem amacına ulaşmıştı.

Kutlu–Sargın Açlık Grevi

1990 Nisanı'nda Ergani'de aile ziyaretindeydim. Telefon geldi. Kutlu ve Sargın haksız tutukluluk halini protesto etmek için süresiz açlık grevine başlamışlardı. Haberi veren Erdal Talu'ydu. Ankara'da basın toplantısı yapılacaktı, "hemen gel" diyordu.

Aile ziyaretini yarım bırakıp Ankara'ya dönmek üzere toparlandım. Yolculuk otobüsleydi. Otobüste bir de misafir vardı. Diyarbakır sivil polisi yolculukta bana "koruma" görevi yapıyordu. Ergani'de kaldığım günlerde evimizin "güvenliğini" almaktan yorulmamışlardı. Şimdi Ankara'ya kadar görev devam ediyordu.

Ankara'da Erdal ile buluştuk. Basın toplantısı olmuştu. Toygun Eraslan da geldi. Oradan İstanbul'a döndük. Açlık grevi sürpriz olmamıştı. Ankara Merkez Cezaevi'ndeyken Kutlu ile birlikte bu konuyu konuşmuştuk.

Uygun olan, eylemi yapacak olanların açlık grevine karar vermeleriydi. Onun için Ankara Ulucanlar (Merkez) Cezaevi'ndeki konuşmalardan, Sargın ve Kutlu'nun böyle bir kararı verebilmek için uygun bir zaman beklediklerini biliyorduk. O gün gelmiş, onlar da açlık grevine başlamışlardı.

Açlık grevi hükümeti zor durumda bıraktı. İki buçuk yıldır haksız bir tutuklanma sürüyordu. Aynı partinin yönetici organlarında sorumluluk alanlar serbest kalmıştı. Kutlu ve Sargın'ın tutukluluk hali devam ediyordu. Tek suçları, kendi düşüncelerinden ödün vermeden siyasi faaliyette bulunmaktı. Üstelik haklarını savunmak üzere yurtdışından kendi istekleriyle gelmişlerdi. Mücadele arkadaşları serbest, onlar ise tutukluydu. Bu durumu izah etmek kolay değildi. Bu eylemle dikkatler yeniden Kutlu–Sargın davasına yönelmişti.

Açlık grevinde günler ilerledikçe kaygılar da artıyordu. Sargın ve Kutlu'nun sağlıkları bozulmaya başlamıştı. Daha neler yapabiliriz diye bir araya geldik. Partiden ayrılan kimi TBKP yöneticisi arkadaşlar da duyarlılık gösterip bu toplantıya katıldılar. Kaygı, herkesin yüzünden okunuyordu. Toplantıya gelen arkadaşlardan Umur Coşkun, Özcan Keskeç gibi isimlerin içinde yer aldığı bir kesim, Kutlu ve Sargın'ın açlık grevini bırakmaları gerektiğini, grevin doğru olmadığını savundu. Bu düşünceden hareketle, açlık grevini bırakmazlarsa, onlar vazgeçinceye kadar biz açlık grevine başlayalım önerisinde bulundular.

Dediğim gibi açlık grevi uzayınca hepimiz kaygılanmıştık. Bu onların yaşamıyla ilgili bir kaygıydı. Riskin arttığı günlere yaklaşılıyordu. Ancak böyle de olsa, kimsenin aklına Kutlu ve Sargın'ın eylemine karşı eylem yapmak gelmemişti. Ayrıca kabul edilmesi mümkün bir anlayış da değildi. Çünkü yapılması gereken, eylemin haklılığını duyurmak, onlara destek vermekti. Onların hayatını tehdit eden riski ancak böyle yok edebilirdik.

Arkadaşlar bu olmayacak düşünceyi aşırı bir duygusal motifle beslemişlerdi. Duygularında mutlaka samimiydiler. Ancak çözüm olarak gördükleri yol paylaşılamazdı. Durum anlatıldı. Daha sonra konuşan arkadaşlar duy-

gusal havayı dağıttılar. Sağduyunun devreye girmesini sağladılar. Açlık grevi kararını Sargın ve Kutlu almıştı. Eylemi sonlandırma kararını da ikisi verecekti. Bize düşen, sonuna kadar yanlarında durmaktı.

Aydınlardan bir heyet Kutlu ve Sargın'ı ziyaret etti. Ziyaret eden aydın grubunun içinde Aziz Nesin de vardı. Sargın ve Kutlu'yu dinlediler. Eylemlerinin amacını onlardan öğrendiler. Sonra Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ı ziyaret ettiler. Cumhurbaşkanı Özal'ı ziyaretten sonra ilk açıklama Aziz Nesin'den geldi. Sonra Özal açıklama yaptı. Kutlu ve Sargın bekledikleri yanıtı almış, eylem amacına ulaşmıştı. Bunun üzerine yirmi günü geçen açlık grevine son verildi.

Yasal TBKP Hazırlıkları

O günlerde TBKP'nin yasal kuruluşu için hazırlık çalışmaları da yapıyorduk. Program ve tüzük çalışması yapıldı. Program taslağı Zülfü Dicleli ve Erdal Talu, tüzük taslak metni ise benim tarafımdan hazırlandı. Hayatımda ilk defa tüzük hazırladım. Fazlasıyla zorlandığımı söylemeliyim. Tüzük metninin giriş bölümü konusunda farklı düşünceler çıktı. Program ve tüzük taslak metinleri Sargın ile Kutlu'ya gönderildi. Tüzük'teki eksiklikleri Genel Başkan Nihat Sargın tamamladı. Tüzüğün giriş bölümü konusundaki tartışmayı da Kutlu ve Sargın'ın verdikleri karar çözdü. Ayrıca, TBKP'nin yasal kuruluş başvurusu sırasında program için Kürt sorunu konusunda benden katkı istendi. Hazırladığım metin kısaltılarak programa alındı.

Program ve tüzük çalışması, Kutlu ve Sargın serbest olmaları halinde hazır durumda olmalıydı. Eğer mahpusluları devam ederse de yasal başvuruyu yapmak için süreci zorlamak amacıyla hazırlandı.

Açlık grevi sonlandıktan sonraki duruşma günleri yakındı. Zülfü, Erdal, Toygun'la birlikte Ankara'ya gittik. Adalet Bakanı'yla ve siyasi partilerle görüşmeler yaptıktan sonra parlamentoya uğrayıp milletvekilleriyle diyalog arayacaktık. Siyasi parti merkezleri ziyaret edildikten sonra ikinci gün Adalet Bakanı Oltan Sungurlu ile görüştük. Bizi TBKP heyeti olarak kabul etti. Sıcak karşıladığını ve kendisince vermesi gereken mesajı verdiğini söylemeliyim. Kutlu ve Sargın'ın tutukluluk hallerinin devamındaki haksızlığı anlattık. Adalet Bakanı verdiği yanıtta açlık grevi eyleminden söz ederek "siz kendinize düşeni yaptınız, şimdi top bizde" demişti. Daha sonra da bizi kapıya kadar yolculamıştı. Bu görüşmeden çıktıktan sonra, Kutlu ve Sargın'ın serbest kalacağını fark etmiştik. Bir iki gün sonra duruşma vardı. Her

zamanki gibi duruşma salonu doluydu. Tahliye talebi bu kez kabul edildi. Birbirine sarılıp ağlayan ve bağıranlarla sevinç dalgası ortalığı sardı. Salon tahliyeyi büyük bir coşkuyla karşıladı.

Kutlu–Sargın Aramızda

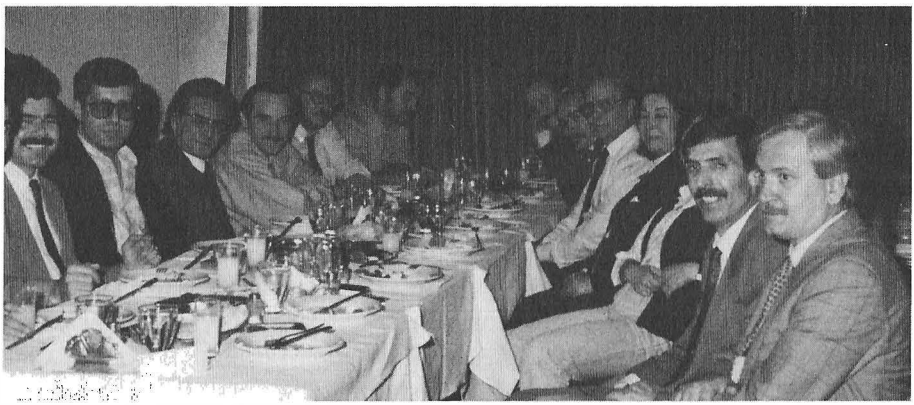
Akşam 18 sıralarında Ankara Cezaevi'nden çıktılar. Ankara'daki arkadaşlar akşam için hazırlık yapmışlardı. Geniş bir salonda yemek vardı. İstanbul, Marmara, İzmir, Diyarbakır'dan gelenlerle kalabalık bir topluluk, Ankara Cezaevi'nden Sargın ve Kutlu'yu alıp salona getirdi. Yemekte, SHP Genel Sekreteri Hikmet Çetin ve bir grup SHP milletvekili de bulundu. Yemek sakin geçti. Sevinç ve kaygının iç içe geçtiği anlardan birini yaşıyorduk. Geceye bunun sükûneti hâkim oldu. Birkaç gün sonra Sargın ve Kutlu'yla birlikte trenle İstanbul'a gittik. Haydarpaşa Garı'nda binlerce insan onları bekliyordu.

Kutlu ve Sargın'ın serbest kalması sevindiriciydi. Ne var ki hayati bir gecikmenin sonunda olmuştu. Onlar çıktığında partiden geriye özverili bir avuç insanın dışında pek bir şey kalmamıştı. Partinin en sorumlu organlarında yer alan yoldaşların çoğunluğu şapkalarını alıp gitmişlerdi. Yurtdışından gelecek seçilmiş yöneticiler ile ilgili düşünülenler gerçekleşmemişti. Sonuç olarak, parti organları dağılmıştı. Tek otorite olarak Sargın ve Kutlu vardı. Hapiste geçen iki buçuk yıldan sonra özgürlüklerinin bedeli bu baş edilmesi zor durumdu.

Partiyi buraya getiren etken, dönüşleriyle başlayan TBKP'nin yasallaşma mücadelesi ve "yasal sol parti" ikilemiydi. Yani kendi düşüncelerinden ödün vermeden politik mücadeleyi sürdürecek bir parti mi, yoksa mevcut yasal ortamın gereklerine uyan "sol parti" mi? İşte iki buçuk yıldır partiyi eriten, dağılmaya götüren etken buydu. Bu ikilemden çıkmak, karar vermek gerekiyordu.

Bu konuda verecekleri karar, onlara inanan mücadele arkadaşlarının da yol haritasını çizecekti. Kimi onlarla devam edecek, kimi ise yolunu ayıracaktı. İstanbul, Ankara ve İzmir'de toplantılar yapıldı. Bu toplantılardan yola çıkarak çözüm üretmek imkânsızdı. Olup bitenin nedenleri üzerine düşünen yoktu. Tam anlamıyla bir dibe vurma haliydi yaşanan.

Bu toplantılardan sonra verilen karar, TBKP'nin yasallaşma sürecini, bunun için var olan hazırlık çalışmasını partinin yasal kuruluş başvurusuyla tamamlamak, formel de olsa, komünist partisinin yasal kuruluşunu sağlamaktı. İkincisi, solda yürütülen "sol parti" çalışmalarına katılmaktı. Yani bundan

Mayıs 1990. Kutlu, Sargın serbest kaldıktan sonraki günlerde. Alaiddin Taş, Berdan Dere, Av. Veli Develioğlu, Nabi Yağcı, Av. Erşen Şansal, Talat Ulusoy, Erdal Talu, Peyami Arıırk, Nihat Sargın, Av. Nezahat Gündoğmuş, Şeref Yıldız, Zülfü Dicleli.

sonra "sol parti" içinde yer alıp mücadeleye devam etmek olarak özetlenebilecek bir karara varıldı. TBKP artık geçici bir duraktı. Yasal başvurudan sonra partinin uzun ömürlü olmayacağı ve kapatılacağı ön kabulüyle hareket ediliyordu. Bu, düşünce özgürlüğü temelinde, kendi düşüncelerini açık savunan bir komünist partisi fikrinden kopuştu. Daha önce de ifade etmiştim, ara parti olarak ifade edilen mevcut yasal durumun elverdiği ölçüler içinde hareket eden "sol parti" anlayışının anlamı buydu. Benim açımdan bu, hem TKP'yi hem de TBKP'yi var eden ortak irade değildi. Özgürlük mücadelesi veren anlayıştan geriye dönüştü.

Ve kaçınılmaz yol ayrımı geldi. Yıllarca birlikte mücadele ettiğim, güvendiğim yoldaşlarımla yollarımızı ayırdık. Sürecin bundan sonrasında olmayacaktım.

TBKP'nin yasal başvurusu yapıldı. Yönetimde adımın olmasında yarar olduğu söylendi. Uzun yılların hakkı vardı. Bir vefa borcu olarak çalışmalara katılmamak kaydıyla, sadece isim çerçevesinde "peki" dedim. Bundan sonrasında da olmadım.

Daha sonra yaşanan sevimsiz tartışmalarda yer almadığım biliniyor. Yeniden düşünmek için şu kadarını söyleyeyim. Yanlış yanlışı doğurur. Sonrasında doğruyu bulmak zorlaşır. Böylesi bir durumda, haklıyı haksızı aramanın bir anlamı yoktur.

Evet. Fırtınalı bir yolculuktan sonra bir arada kalan az sayıda mücadele arkadaşının da yolları ayrılıyordu. Yola devam edenlerin bir umudu var demekti. "Sol parti"de devam etmek isteyen arkadaşlara bu açıdan söylenecek şey yoktu. Onlar deneyecekti.

Temmuz 1990, Burdur. Askerlik hatırası.

8 Haziran'da askere gidiyordum. 47 yaşında asker olmak dert değildi. Beni asıl düşündüren bundan sonra ne yapacağımdı. Politik mücadelede bir çıkış yolu bulabilecek miydim? Bu çözülme yarını nasıl etkileyecekti? Dünün yaşanmış gerçeklerini kırgınlıkların karartmasına fırsat verecek miydik?

Yolların ayrılmış olması vefa duygusunu öldürmemelidir. Bir merhabaya yer bırakmak erdemdir. Yeni bir yaşama yol alırken yanıtı belirsiz bir dizi soru vardı. Boşlukta yüzen bir cisim gibiydim. Berlin'de bir duvar yıkılmıştı, altında kalan ise çok daha fazlasıydı galiba. Yanıtını veremediğim sorularla belirsiz bir yolculuğa çıkıyordum. Zaman içinde ortalık durukça yanıtlar gelecekti. Ancak, o gün bunu fark etmek mümkün değildi. En zoru da buydu.

Son Birkaç Söz

Anlatıklarımı sonlandırırken, önemli olduğunu düşündüğüm birkaç noktanın altını çizmek istiyorum. Kimi konuları tekrar etmek zorunda kalsam da tanık olduğum dönemle ilgili resmin netleşmesi için kendi adıma buna ihtiyaç duyuyorum.

1974–80 arasında yaşananlarla ilgili düşüncelerimi önceki sayfalarda aktarmaya çalışmıştım. Sonraki dönemdeki deneyimlerle bu düşüncelerime eklediklerimi aktarmak istiyorum.

Önemli bir konu, TKP'nin örgütlenme ve yönetim olarak nasıl bir parti olduğudur.

TKP, 1973 atılım kararıyla ülkede toplumun hareketli tüm kesimlerinde taraftar buldu, örgütlendi. Bu örgütlenmenin TKP'deki yansıması ne oldu? Bu konuda şunu söylemek mümkün: TKP MK bu örgütlenmenin temsilcilerinden oluştu. 1978'de toplanan TKP MK'nın üyeleri, yöre komitesi, sendikal hareket, gençlik, kadın, yığın örgütleri ve Kürt halkı arasındaki çalış-

mayı yürüten örgütlerin temsilcileriydi. Buna yurtdışındaki örgütlerin temsilcileri de dahildir. MK, yönetici organ olarak da doğru bir temsil anlayışına dayanıyordu.

1978-80 sürecinde oluşan TKP MK, yönetici organ olarak beklenilen işlevi kazanamadı. MK, politika belirleyen, sorunları çözen, kısacası partiyi yöneten organ olmadı. MK'nın görevlerini Politbüro yürütüyordu. Bu yapıda genel sekreter, her şeye hâkim kişiydi. Genel sekreter ve PB'nin yönettiği, MK'nın işlevli olmadığı bir örgütlenme sağlıklı bir yapı olamazdı. Böylesine tekçi, kişi yönetimine dayanan örgütlerde sorunların çözümünde yetersizliklerin kendini göstermesi kaçınılmazdı.

TKP MK, 1979'daki *İşçinin Sesi* olayından sonra bu durumu değiştirmeyi istedi. 1980 MK Plenumu'ndan itibaren de bu denendi. 1981–82–83 MK toplantılarında bu çaba vardı. TKP'nin 5. Kongresi'nden sonra bu çaba arttı. 1984'te üç ve 1985'te iki MK Plenumu yapıldı. Amaç, MK'nın yönetici organ olarak işlev kazanmasıydı.

Anlaşılacağı üzere bu durum fazla sürmedi. MK bu işlevi kazanamadı. Plenumlar verimli olamadı.

Burada önemli iki neden vardı. İlki, TKP MK'nın ezici çoğunluğu, ülke dışındaydı. Ülkedeki ortamdan uzak kaldıkça, gelişmeleri izlemek de zorlaştı. Göçmen yönetici kadronun kimileri, somut bir alanda çalışmıyordu, bir anlamda işlevsizdiler. Bu durum onları düşünme ve çözüm üretme konusunda olumsuz etkiledi.

İkinci önemli nokta, yöneticisi ve üyeleriyle parti, dünya komünist hareketinin deneyiminden, Stalinci anlayıştan besleniyordu. Tüm iyi niyete rağmen, bize yol gösteren anlayış tekçiydi. O tekçi anlayıştan kopmadan, kendi deneyimini yaşamadan yanlışı aşmak mümkün değildi.

Bu anlayış 5. Kongre'den sonraki süreçte de devam etti. Değişim isteğine, parti içi tartışma çabalarına rağmen farklı düşünenlerin bir arada olduğu, canlı tartışmaların yaşandığı, genel sekreter egemenliği yerine MK'nın yönettiği bir parti olamadık. Ne yazik ki parti içi demokrasi, yenilenme dediğimiz günler de içinde, son ana kadar aynı düşünen 3-5 kişilik dar yöneticilik anlayışı diri kaldı. Farklı düşünenlerin kimileri koptu, kimi de dışlandı. Hâlbuki liderlik, farklı olanı dışlamak değil, farklı olanla birlikte olmayı başarabilmektir. Tüm iyi niyetimize rağmen bunu başaramadık.

Önemli bir konuya işaret etmek istiyorum. 1960'lı yıllardan itibaren gündemi zorlayan sorunlardan biri Kürt sorunudur. 1973 TKP Programı, Kürt sorunu konusunda sınıfta kalıyordu. Uzun yıllardır ülkede örgütlü değildi. Bu boşluğun yarattığı sorunları anlamak istemiyor, kendi dışındaki örgüt-

lenmeleri reddediyordu. Kısacası TKP, Kürt sorununu ve Kürt hareketini yanlış değerlendirerek yola çıktı. TKP'nin bu yanlış adımı, geçmişle ilgili bilinmezliklerle birleşerek imajını olumsuzlaştırdı.

TKP ilk olumlu adımını 1977 Konya Konferansı'yla attı. Konferansta kabul edilen Kürt sorunuyla ilgili belge, programdaki yanlış anlayışı düzeltmeyi amaçlıyordu. Belgede, Kürtlerin bir ulus olduğu ve her ulus gibi Kürt ulusunun da kendi kaderini tayin etme hakkı olduğu görüşüne yer verildi. Ancak, Kürt hareketine olumsuz bakış devam etti. 1977 yılında ikinci önemli adım, Kürt halkı arasındaki çalışmadır. TKP, tarihinde ilk kez bu dönem Kürt halkı arasında örgütlendi. Bu örgütlenme Kürt sorununa ve Kürt hareketine bakışını geliştirmesine katkı yaptı. 1979'dan itibaren TKP, Kürt hareketine bakış açısını düzeltti. Kürt hareketiyle diyalog aradı.

12 Eylül'den sonra bu anlayış belgelere yansıdı. 1983'te toplanan 5. Kongre'de kabul edilen belgelerde "Kürtlerin kendi kaderini tayin hakları, Türkiye'den ayrılarak ayrı bir devlet kurma hakkıdır" dedi ve devamla "eğer Kürt halkı özgür iradesi ile Türk halkı ile birlikte kalmaya karar verirse, ortak devlet, somut tarihsel koşullara uygun bir biçimde düzenlenecektir. Demokratik devletin anayasasında Kürt halkının ayrılma hakkı güvence altında olacaktır. Komünistler her zaman gönüllülük temelinde demokratik merkezi bir devletten yanadır." (*Mustafa Suphi Tezleri*)

TKP bu bakış açısını hep korudu. Barış ve Ulusal Demokrasi Alternatif Programı'nda şöyle ifade etti. "TKP'ye göre Kürt sorununun adil, demokratik ve barışçıl bir çözüme kavuşturulması, ancak, Kürt ulusunun kendi kaderini tayin hakkını, ayrılma, ayrı devlet kurma hakkını elde etmesiyle sağlanabilir." (*Barış ve Ulusal Demokrasi Programı*)

Bu bakış açısı, yani 5. Kongre'ye yansıyan anlayış TBKP'ye de taşındı. 1988'de kabul edilen "*Türkiye Birleşik Komünist Partisi Barış ve Demokratik Yenilenme Programı*"nda, TBKP Programı'nda ve 1990'da yasal kurulan TBKP'nin programında sorun aynı anlayışla yer aldı.

TKP'nin 12 Eylül'den sonra solda kurduğu ilk ilişkiler arasında Kürt hareketi vardı. 1984'te "Sol Birlik" çatısı altında sol partilerle birlikte Kürt hareketiyle güç birliği kurdu. Kürt aydınlarıyla diyalog aradı. Güçlü, birleşik bir Kürt hareketinden yana oldu. 1973'te yaptığı hatayı geride bıraktı. 1990'da yasal kurulan TBKP'nin iki kapatılma gerekçesinden biri Kürt sorununa programatik yaklaşımı oldu.

TKP ve TBKP'nin işaret ettiği güncel sorunlar bugün de devam ediyor. Bölgede sürüp giden şiddetin durması için genel af çıkarılmalı ve Kürtlerin kendi ulusal kimlik ve talepleriyle siyaset yapma hakkı olmalıdır. Böyle bir

adım, dağda olmayı ve silah kullanmayı anlamsızlaştırır; Kürt sorunu konusunda görüşlerin netleşmesine, özellikle Kürt halkının, sorunun çözümü konusunda eğiliminin ortaya çıkmasına yardımcı olur.

Kürt sorunu gibi sorunların çözümünde bugüne kadar iki tür çözüm yolu ortaya çıkmıştır. Biri yolları ayırmak, ayrı devletler olarak yola devam etmektir. Diğeri de iki halkın mutabakatına dayanan gönüllü birliğidir. Birlikte yaşama konusunda **katılım** ve **temsil** iki önemli birleştirici unsurdur. Her halk kendi geleceği konusundaki kararlarda söz sahibi olmak ister. Kendi devletinin yönetim kademelerinde temsil edilmek, onun önemli kararlarının altında kendi imzasının olmasını, devletin temel değer ve simgelerinde kendinden bir şeyler görmek ister. Bu yolun açılması, kardeş iki halkın birlikte yaşamını sürdürmesi için ihtiyaç duyulan ise hoşgörüdür. Her ulusal harekette aşırılıklar olmuştur. Baskı, şiddeti doğurur. Egemen olan şiddetten kaçınmalı, ezilenin aşırılıklarını hoşgörüyle karşılamalıdır. Baskı ve şiddet, iki halkın ilişkilerini zedeler. Kaygı ve güvensizlik üretir. Her kan aktığında kin ve nefret artar. Düşmanca duygulara yelken açılır. Böylesi ortamlar birlikte yaşamı çekilmez hale getirir.

Ülke sorunlarının çözümüne kan davası mantığıyla yanaşmaya kimsenin hakkı yoktur. Bugünkü şiddet ortamını aşmak mümkündür.

Bu adımı atmak, ülkeyi yönetenlerin sorumluluğudur. Ne kadar kabul edilmek istenmese de Kürt sorunu politik bir sorundur ve politik güçler çözecektir.

* *

TKP'nin "Sovyetçi"(!) bir parti olduğu gizli saklı bir şey değildir. TKP ve üyeleri SBKP'ye, Sovyetler Birliği'ne inandı, güvendi. Onların deneyinden, doğru–yanlış demeden yararlanmaya çalıştı. Siz istemeseniz, kimse size "şunu yapın" demez. Bu açıdan, alınan kararların, izlenen politikanın sorumluluğu bizlere aittir.

Sanıldığı gibi Gorbaçov'u izlememiz sadece Sovyetçi olmamızdan kaynaklanmıyordu. Böyle olsaydı, Demokratik Almanya, Çekoslovakya gibi ülkeleri yöneten komünist partileri başta olmak üzere birçok Sovyetçi parti, Gorbaçov'a karşı çıkmazdı.

Gorbaçov'u izlememizde SBKP'ye olan güvenimizin payı vardır. Ancak temel etken başkadır. TKP'yi yöneten kadrolar gençti. Geçmişin hataları içinde yer almamıştık. Bizden önceki dönemle ilgili vazgeçilmez takıntılarımız yoktu. Kendi deneyimimizden çıkardığımızı da ekleyince, o güne ka-

dar yaptıklarımızdan daha farklı şeyler yapmamız gerektiğini görüyorduk. Türkiye komünist hareketinin kaderini değiştirmek isteyen, yeniye açık kadrolardık. Değişim isteği bizi çekti ve yürüdük. Gorbaçov'un değişim rüzgârından etkilenmemizin asıl nedeni buydu.

Gorbaçov'la başlayan yenilenme çabası, birlik ve yasallaşma hedefleriyle birleşti.

Bu dönemde TKP, dünü sorgulamaya yöneldi. O güne kadar konuşulmayan konular konuşulmaya başlandı. Parti faaliyeti dokunulmaz olmaktan çıktı. Parti içinde tartışma kampanyaları açıldı. Tek sesli parti, tartışan, sorgulayan bir parti kimliğine dönüştü.

Komünist partisinin yasallığı, düşünce özgürlüğü üzerinde düşünen TKP, bir çıkış aradı. Yenilenme sürecinde, TİP ve TKP birlikte komünist partinin yasallaşması ve ülkeye dönüş kararını verdiler. 16 Kasım 1987'de bu kararı eyleme dönüştürdüler. TKP ve TİP Genel Sekreterleri TBKP'yi yasal kurmak amacıyla ülkeye döndü.

Dönüş eyleminin hazırlıksız yapıldığı, eylemin ardından partinin doğru yönetilemediği, vb. birçok şey söylenebilir. Yalnız TKP ve TİP'in özgürlükleri için oturup beklemedikleri gerçeğini atlamak mümkün değildir. TBKP'yi oluşturan kadrolar özgürlükleri için harekete geçtiler. Marksist harekette bu çabayı gösteren tek güç de TBKP oldu. Hiçbir neden, bu haklı ve haklı olduğu kadar da yürekli eylemi yok sayamaz ya da önemsiz gösteremez.

Yenilenme sürecini dağılmaya dönüştüren etkenlerden biri Gorbaçov hareketi oldu. Açıklık ve yenilenme istemiyle yola çıkan Gorbaçov hareketi Marksizmden kopuşa dönüştü. Bu kopuş geride yıkılan bir dünya, güven kaybı yaşayan ve dağılan bir komünist hareket ile geleceğe umutsuzluk ve hayal kırıklıkları bıraktı. TBKP bundan payına düşeni fazlasıyla aldı.

Yenilenme döneminin zaafları vardı. En başta süreci yönetmede yetersiz kalındı. TBKP, kendini sorgulama sürecini tamamlayamadı. Doğal olarak, konuşulan ve yazılanlardan yeni bir senteze varamadı. Böylesi bir durumda, eskiyen ya da yanlış olan ile doğru olanı görmek mümkün değildi. Yeni fikirler adı altında savruk, kulaktan dolma düşünceler prim yaptı. Çoğu zaman vazgeçilmez prensipler "eski" deyip reddedildi. Yerine konan bir şey olmadı. Gönüllülük, keyfiliğe dönüştü. Mücadelenin gerektirdiği özveri ve dayanışma ruhu söndü. Bunun sonucunda, alınan kararlar uygulanamadı. Parti politikasında devamlılık kayboldu. Eylemsizlik ve iç sorunlar süreci tıkadı. Bu da kaçınılmaz olanı, dağılmayı getirdi.

TKP'nin "en temel zaafı neydi" diye sorulursa buna "düşünsel üretim", ya da bilinen ifadesiyle teorik yetersizlik derim. 1973'te ve 5. Kongre'de kabul

edilen programlara baktığınızda bunu görmek zor değil. TKP, pratik faaliyetteki başarısına karşın, olayların analizinde eksik kaldı. 12 Eylül rejimini analiz etmede zorlandı. 12 Eylül rejimindeki çözülmeyi geç fark etmesinde asıl etken de analitik düşünme yetersizliğidir. TKP ve TİP'in birleşmesiyle oluşan TBKP'nin dağılmasına yol açan da, SBKP'den yükselen her sesi irdelemeden doğru kabul etmemizin altında yatan asıl neden budur. Her şeye rağmen dayanışma ve özveri ruhunu koruyan, arayışını sürdüren, yaşadığı deneyi bugüne aktarma çabası içinde olan bir çevre olarak varlık gösterememe nedeni de bu acı gerçektir. Yoksa üstümüze yıkılan dünyaya rağmen ayakta kalmayı başarabilirdik.

Evet. Tanığı olduğum, bildiğim TKP gerçeği, zayıflıkları, yanlışı ve doğrularıyla, bir başka ifadeyle madalyonun iki farklı yüzüyle böyle.

TKP, Türkiye'nin ilk partisiydi. 70 yıllık mücadelesi baskı altında geçti. İşkence, hapis ve sürgün komünistlerin yaşamının özetidir. İş, ekmek, özgürlük ve adil bir dünya isteyen TKP ve sol harekete yapılan haksızlıklardan dolayı, ülkeyi yönetenlerin komünistlere özür borçları vardır.

Biliyorum, kaybedilen ilk raunttur. Daha sonraki rauntlar da olacak. Gün gelir bizim başaramadığımızı başaran çıkar. İnsan ömrü dediğin nedir ki! Deryada bir damla. İlk denememizin 70 yıllık bir ömrü oldu. İnsan ömründen de kısa.

Mesele, damla da olsan, düşerken deryayı kirletmemektir!

Ol hikâyeyi burada sonlandırıyorum.

2008 yılına geldik. Benim hikâyem ise 1990'da bitiyor. 1990 sonrasında içinde aktif olmadığım süreçler üzerine, benim hikâyemin diğer kahramanlarının, fırtınada birlikte yürüdüğüm arkadaşlarımın içinde olduğu süreçler üzerine yazmam doğru olmazdı. Dün birlikte olanlar bugün aynı resmin içinde yer almıyorlar. Böyle olması ilk gençlik yıllarından başlayarak yürüdüğümüz yolun, bu yoldaki yoldaşlığın değerini azaltmıyor. En küçük bir kaygı duymadan fırtınada birlikte yürüyüşümüzü de, birlikte yürüdüklerimin yoldaşlığını da hep saygıyla anıyorum.

Düne saygısını kaybetmeyen güzel insanlara sevgiler. İyi ki sizlerle birlikte o fırtınada yürüdüm.

Ek 1

Şeref Yıldız, Erdal Talu ve Ahmet Kardam'ın Bayrampaşa Cezaevi'nden parti yönetimi ve Ankara'da tutuklu bulunan Nihat Sargın ve Haydar Kutlu'ya yazdıkları ortak mektup. 21 Ocak 1990.

"Değerli yoldaşlar,

Ankara'da parti kuruculuğu ile ilgili yapılan görüşmeleri aktaran notunuzu aldık. Gerek bu temaslar, gerekse yönetimden istifa eden yoldaşlar nedeniyle ortaya çıkan parti içi durum üzerinde birlikte konuşma ve değerlendirme yapma olanağımız oldu. İçinde bulunduğumuz durumu oldukça ciddi buluyoruz. Bu nedenle görüşlerimizi sizlere birlikte iletmek istedik.

Bugünkü ortamdan partinin bir çıkış yolu bulabilmesi için kongrenin toplanmasının zorunlu olduğunu düşünüyoruz. Bu sonuca bizi götüren başlıca değerlendirmeler şunlar:

1– Uzun bir tereddüt, kararsızlık döneminin ardından, parti içi ortam ve ilişkiler her defasında son derece yıpratan bir tartışma sonucunda atmaya karar verdiğimiz her adımın zayıflatılması ve yeniden "kararsızlık–tartışma" fasit dairesine geri dönülmesi biçiminde gelişen bu sürece, artık partinin tahammülü kalmadığı inancındayız. Bu böyle devam edemez. Çünkü bu durum, partinin girdiği bugünkü politik mücadele içinde beklemek ve kararsızlık olarak ortaya çıkan her sonuç fiilen partinin dağılması anlamına geliyor. Bugün her komünist partisinin karşı karşıya bulunduğu varlık–yokluk sorunu – ki biz daha ağır görevlerle yüz yüzeyiz – ancak kararlı bir politika ve aktif bir mücadele ile aşılabilir. Biraz daha beklersek, geride korunacak bir şey kalmayacak endişesini taşıyoruz. Ayrıca bizim iç sorunlarımız herkes tarafından biliniyor. Yoldaşlarımızın istifa haberi, daha sizin notunuz bize ulaşmadan "ziyaretimize" gelen Atilla Coşkun tarafından bize iletildi. Bu durum hükümet dahil, özellikle "birleşmeyi" amaçladığımız sol güçlerin, bizi zayıf düşürerek teslim alma niyetlerine güç veriyor. Yeni dayatmalarla bizi geriletme politikalarına daha büyük bir ümitle sarılmalarına yol açıyor. Ayrıca kararsızlık ve yıpratıcı tartışmalar biçimin-

de gelişen "fasit daireye" her yeni dönüş, örgütsel bunalımı da derinleştiriyor. Bunalımdan çıkışta yaslanabileceğimiz sağlıklı güçler de yıpranıyor ve pasifleşiyor. Radikal ve köklü bir adım atmak bize zorunlu gözüküyor.

2- Somut gerçek şudur: Partinin izleyeceği politik mücadele hattı üzerinde, yönetim içinde köklü düşünce farklılıkları ortaya çıkmıştır, Bu durum, sizin de yazdığınız gibi, parti içinde farklı politik tutumların ve parti içinde ayrı platformların ortaya çıkmasına yol açmıştır. Partinin izleyeceği politikayı netleştirmeden adım atması mümkün değildir. Parti aynı anda iki farklı politika izleyemez. Bu durumda tek çıkış yolu, çoğunluğun iradesi doğrultusunda parti içinde hareket birliğinin sağlanmasıdır; izlenecek politika konusunda farklı yaklaşımlar ise, karar formülasyonlarında yapılacak uzlaşmalarla aşılacak türden değildir. Ancak açık bir tartışma ve çoğunluğun iradesi ile bu farklılık aşılabilir.

3- Parti yönetiminin otoritesinin çok zedelendiği giderek bütün inisiyatifi yitirme ve paralize olma tehlikesiyle yüz yüze geldiği görünen bir durum. Bugün Birlik Kongresi'nin ve MK'nın aldığı bütün kararlar kağıt üzerindedir. Fiilen uygulanamaz hale gelmiştir. Bu durum bile tek başına kongre nedenidir. Ayrıca bugün parti yönetiminin varlığı da hayli tartışmalı bir duruma gelmiştir. MK kararına rağmen, yurtdışından dönmeyen parti yöneticilerinin, MK üyesi olarak kalmaya devam etmeleri düşünülemez. 8 Aralık çıkışından sonra istifa edenler de dikkate alındığında parti yönetiminde büyük bir boşluğun doğduğu ve bunu atamalarla veya yedeklerle de aşmanın mümkün ve doğru olmadığı görülebilir. Daha fazla gecikilmesi sürece müdahale edilmemesi halinde, gidiş, partiyi sağlıklı bir biçimde kongreye götürecek bir mekanizmanın da ortada kalmayacağı biçimindedir.

4- Varolan durumu örgüte açıklayarak parti içinde tartışmaya açmak, tek başına çözüm değildir. Farklı politik yaklaşımlar açık ve net ortaya konulmalı, örgütün ve üyelerin elinde bu sorunu nasıl çözeceklerinin mekanizması somut olmalıdır. Yani örgüt tartışılan konuda sadece görüş ve düşüncelerini "açıklama" hakkına değil, aynı zamanda bu tartışmayı sonuçlandırmada "karar verme" hakkına sahip olmalıdır. O zaman gerçek anlamda sorunun çözümünde taraf olabilir ve tartışma somut bir sonuca doğru gelişebilir. Kısacası, tartışmanın nasıl sonuçlanacağı ve sorunun nasıl çözüleceği belli olmalıdır. Bu da kongredir.

Sizin aldığınız "partinin izleyeceği politikanın örgütte tartışılarak oluşturulması... İlçe temsilcilerinin katılacağı daha geniş toplantıda görüşlerin belirlenmesi" doğrultusundaki karar bize doğru gelmiyor. Birincisi, örgütte tartışarak politika oluşturmak, eğer bir tartışma zemini hazırlanmazsa

pratik olarak mümkün değildir, önce varolan farklı yaklaşımlar ortaya konulmalı ki parti içinde somut bir tartışma yapılabilsin. Bu nedenle sadece enformasyon verip tartışma açmak yararlı olmaz. Bu durumda dağınık ve kaçınılmaz olarak sistemsiz bir biçimde belirtilecek görüşlerin nasıl toparlanacağı, düzenleneceği ve sonuçlandırılacağı içinden çıkılmaz bir biçim alabilir. Ya da bugün varolan ve zaten bilinen farklı yaklaşımların tekrar edilmesi sonucunu verir. Bu da zaman kaybıdır. Bu nedenle örgüt içindeki tartışmaya, farklı yaklaşımlardan oluşan somut bir platform konularak başlanması sonuç alıcı bir tartışma için zorunludur. İkincisi, gerçekçi ve açık olursak bugünkü durumumuzla "örgüte danışarak ve önerilerini alarak politika oluşturma" aşamasını çoktan geride bıraktığımızı görebiliriz. Artık ortaya çıkmış farklı politik yaklaşımlar söz konusudur. Ne yapmalıyız sorusuna yanıt aramıyoruz. Bu soruya verilmiş farklı yanıtlar vardır ve bunlar biliniyor. Bu durumda örgütten görüş isteyerek politika oluşturmaya çalışmak, başımızı kuma gömmek olur. Şimdi yapılması gereken bu farklı yaklaşımları tartışmak ve bir sonuca bağlamaktır. Partinin hangi politikayı izleyeceğini belirlemektir. Farklı politik yaklaşımların olması çok vahim bir durum değildir. Bundan sonraki parti yaşamımızda böyle durumlarla kaçınılmaz olarak çok karşılaşacağız. Buna alışmalıyız. Önemli olan böylesi durumlarda açık ve demokratik bir tartışma sonucunda izleyeceğimiz politikayı belirleyerek partinin, bu politika doğrultusunda hareket birliğini sağlamayı öğrenmemizdir. Vahim olan bundan kaçınmaya ve üstünü örtmeye çalışmaktır.

Şimdiden parti içinde konferans ve kongre zorlamaları varsa bu, tartışma sürecinde daha da gelişecek demektir. Yarın bu zorlama karşısında "boyun eğmek" zorunda kalınırsa, sağlıklı bir tartışma sürecinin hazırlanması olanağı da yitirilmiş olacaktır. Çünkü parti yönetiminin otoritesi bu anlamda da ciddi bir darbe yemiş olacaktır.

5- PB'nin genişletilmesiyle, partinin içinde bulunduğu durumda geçici de olsa bir iyileştirme sağlanması bize çok güç gözüküyor. Sizin söylediğiniz gibi, 10 kişilik operatif ve sıkı çalışan bir yönetim ile belli bir iyileşmenin sağlanması ancak bu ekibin, ne yapılacağı ve izlenecek politika konusunda açık düşüncelere sahip olduğu, bu konuda kendi içinde kararlı ve aktif bir tutum alabildiği durumda gerçekleşebilir. Bugünkü ortamda ise bunun sağlanması olanaklı değildir, izlenecek politikada netlik sağlanamadığı durumda bu tür örgütsel düzenlemelerle sonuç almak mümkün değildir. Çünkü sorun örgütsel değil, politiktir. Bu durum ayrıca yönetici görevler üslenen kadroları da yıpratıp öğütüyor. Çünkü bu kadrolar politik

yaklaşımlardaki farklılıklar nedeniyle tartışmalar içinde boğulup kalıyorlar. Sonuçta hem belli yönetim kademeleri hem de burada görev yapan kadrolar yıpranıyor. Bunlara ek olarak Birlik Kongresi'nin, zaten aldığı kararların uygulanmamasıyla zayıflatılan iradesinin, sonuç vermeyecek örgütsel düzenlemelerle de yıpranması iyi olmayacaktır. Geride çok az yaslanacağımız, parti içi meşru zemin ve otoritenin kalması doğru değildir. Operatif çalışma konusundaki zorlukları, kongreye kadarki süreç içinde MK Sekretaryasını çalışır hale getirerek aşmaya çalışmak daha uygun olur. Burada somut işler çerçevesinde belli kadrolar görevlendirilebilir.

Değerli yoldaşlar,

Kongrenin hazırlanış biçimi konusunda ilk yaklaşımlarımızı da öneriler olarak iletmek istiyoruz.

1– Kongrenin mümkün olduğu kadar bir parti–içi "hesaplaşma" olmaktan çıkarılması gerekiyor. Kongre kararının gecikmesi böyle bir hesaplaşma için birikimi arttıracaktır. Kısır bir hesaplaşmadan kaçınmak, parti içi tartışmanın farklı politik yaklaşımlar üzerinde somut bir tartışma olarak örgütlenmesiyle bağlıdır. Buna ek olarak kongre, partinin dışa yönelik politik faaliyetinde somut bir hedefe bağlanmalıdır. Kongre böyle bir politik amaca bağlı olarak örgütlenebilirse tartışmaların içe dönme sakıncası da en aza indirilebilir. Bu nedenle kongre, TBKP'nin devamı niteliğinde ve salt onun kendi içindeki bir tartışmayı sonuçlandırmak amacıyla sınırlı kalmamalıdır. Bu açıdan kongrenin, "Komünist Partisi Kurucular Hareketinin" örgütlenmesi aracına yönelmesi doğru olur. Bu kongre sürecinin açık toplantılar biçiminde örgütlenmesini olanaklı kıldığı gibi partinin, kamuoyunda saydamlaşması amacı açısından da yeni bir deney olur. Kongre süreci sonunda hem işlenecek politika yürütülen tartışmalarla belirlenmiş olmalı hem de Türkiye çapında il ve ilçelerde parti kurucular kurulları ortaya çıkmış olmalıdır. Böylece parti içi tartışmayı dışa yönelik politik faaliyetle birleştirme olanağı ortaya çıkabilir düşüncesindeyiz. Bizim bu düşüncemiz tartışmak için bir öneridir. Ama kongre sürecini dışa yönelik politik faaliyetle birleştirme ihtiyacı açıktır. Ayrıca kongreden sonra TBKP'nin bugünkü gibi yarı legal konumda varlığını sürdürmeye devam etmesi doğru olmaz. Kongre sürecine Birlik Kongresi'nin kararı doğrultusunda eski TİP ve TKP üyelerinin katılımını sağlamak için özel bir çalışmanın yürütülmesi yararlı olur.

2– Kongrenin sağlıklı bir biçimde hazırlanması önem taşıyor. Sağlıklı bir kongre ortamının hazırlanması, sadece pratik–teknik sorunların başarıyla

çözülmesine bağlı değildir. Kongreyi hazırlayacak organın durumu, onun parti içindeki otoritesi ve saygınlığı da güven verici ve sağlıklı bir atmosferin yaratılmasıyla doğrudan ilgilidir. Parti içindeki durumu dikkate alırsak, ancak Sargın ve Kutlu yoldaşların bu hazırlık süreci içinde doğrudan ve aktif bir sorumluluk yüklenmesi durumunda bu başarılabilir. Bu nedenle güven verici bir kongre hazırlık süreci için Sargın ve Kutlu yoldaşların işin başında olmaları bizce zorunluluktur. (Elbette bu, onların tahliyelerini bekleyelim anlamına gelmiyor.)

3–Kongreye giderken tartışma sürecinin başında, farklı politik yaklaşımlar açık olarak ortaya konulmalıdır. Ayrıca bütün parti üyeleri gibi yöneticiler de, tartışmaya kendi görüşleriyle aktif olarak katılmalıdır.

Değerli yoldaşlar,

Parti içindeki durum açısından çok kritik bir noktada bulunduğumuza inanıyoruz. Soğukkanlı, ama aynı zamanda sorunun çözüm yollarını açacak köklü bir karar alma sorumluluğu ile karşı karşıyayız. Üstelik bu kararı daha fazla zaman yitirmeden almak zorunda olduğumuzu düşünüyoruz. Geçici çözümler ve yarım adımlar, bunalımın daha da derinleşmesi sonucunu verecek ve sorun sağlıklı bir kongre süreciyle de aşılamayacak boyutlara varacaktır. Bugün önümüzdeki tek alternatif, açık bir tartışma sonucunda izlenecek politika etrafında partinin olabildiğince geniş bir çoğunluğunu birleştirebilmek ve bu güçle sorunu aşmaya çalışmaktır. Bu nedenle parti içindeki son durumla ilgili bilgiler ve bizim bu görüşlerimizin Sargın ve Kutlu yoldaşlara da iletilmesi yararlı olur. PB'nin, onların önerilerini de alarak kısa sürede bir karara varması zorunludur. Bu karar daha sonra genişletilmiş MK toplantısında ele alınmalıdır.

Değerli yoldaşlar,

Ankara'daki Kurucular Kurulu Hazırlık Komisyonu toplantılarıyla düşüncelerimizi de aktarmak istiyoruz.

Bu konudaki en büyük zayıflığımızı, bu insanlara tek tek ve yüz yüze görüşlerimizi ve politikamızı anlatmamak oluşturuyor düşüncesindeyiz. Yani ikili politik ilişkiler kurmak ve diyaloglar geliştirmekte akıl almaz bir yetersizlik ve isteksizlik görülüyor. Birlik için gerekli koşulların hazırlanmasında bu ilişkiler, olmazsa olmaz bir zorunluluktur, herkesin bir araya geldiği toplantılardaki tartışmalarla birliğin saklandığı görülmüş şey değildir. Karşılıklı güven ve birbirini anlayacak bir diyalog böyle toplantılarda gerçekleşemez. Hele Aziz Nesin'in, Gencay Gürsoy'un ve TSİP'in varolduğu bir

ortamda bunu başarmak olanaklı değildir. Bu toplantıların yapıcı ve olumlu bir platformda gelişmesi için ön hazırlık gereklidir. Bu da ancak bizim kendimizi anlatabildiğimiz yoğun ikili politik ilişkilerin geliştirilmesiyle sağlanabilir. Eğer Ankara'daki yoldaşlar bu konuda sorumluluk almakta isteksiz ise sizlerin, bütün işleri bir yana bırakarak bu ilişkileri doğrudan üslenmeniz ve yürütmeniz daha doğru olur. 10 Mart toplantısından önce, yeni çağrılanlar da dahil, yoğun bir ikili görüşmeler dizisinin örgütlenmesi zorunludur.

Toplantılarda hiç kimse bize, güven verme konusunda "soru" yöneltme; "garanti" isteme hakkını kendisinde görmemelidir. Böyle bir durumda, savunma konumlarında kalmamalıyız. TBKP amacını, politikasını ve ne yapmak istediğini kamuoyunda açık olarak ortaya koyuyor. Bizim gizli, saklı amaçlarımız yok. Eğer dürüstlük üzerine konuşulacaksa, önce kamuoyunda söylediklerimizi çarpıtmamak (örneğin, "zaten onlar tek başına partilerini kurdular" gibi) asgari bir dürüstlüğü beklemek bizim hakkımız. Dürüstlüğümüzü sorgulayanlar, söylediklerimizle yaptıklarımız arasında bir çelişki varsa bunu kanıtlarıyla ortaya koymaya davet edilmelidir.

Biz programımızı ve parti adını kimseye dayatmıyoruz. Dayatmalarla birlik olmaz. Çünkü dayatmalarla, birilerini dizleri üstüne çökerterek anlayış birliği sağlanamaz. Bu nedenle biz güce dayanarak sonuç alma politikasını baştan reddediyoruz. Bu bizim yeni politik anlayışımızın da bir sonucu. Bu toplantılar aynı amaçta birleşen insanların, bu amacı birlikte gerçekleştirmenin olanaklı olup olmadığını araştırdığı, ortaklaşa bir anlayış birliğine varmaya çalıştığı toplantılardır. Bu nedenle önce, aynı amaçta birleşip birleşmediğimiz belli olmalıdır. Bu amaç, yasal, yığınsal, çağdaş bir komünist (Marksist) partisini olanaklı en geniş çevrelerle birlikte kurmaktır. Eğer bu amaçta birleşiliyorsa, o zaman program, tüzük, parti adı, vb. konularda anlayış birliğine varmak için ortak bir arayış çabası içine girmek gerekiyor. Bu arayış çabasına herkes, eşit haklarla, kendi düşünce ve önerileriyle katılacaktır. Sonuçta anlayış birliğine varıp varamayacağımızı birlikte, bu arayış ve tartışma süreci sonunda göreceğiz. Bu nedenle herkes dayatmaları, önkoşulları bir kenara bırakmak zorundadır. TSİP'in istediği önkoşullar, bunlar ne kadar önemsiz olursa olsun, anlayış olarak reddedilmelidir. Aynı nedenle kimse bizden programımızı, görüşlerimizi terk ederek masaya oturmamızı istememelidir. Biz kimseden böyle bir şey istemiyoruz. Ama tartışma süreci içinde ortak bir mutabakata varabileceğimizi düşünüyoruz. Mutabakat güç ile bir tarafta olanların parmak çoğunluğu ile sağlanamaz. Bu nedenle bizden korkmaları için bir neden yoktur.

Biz kazanmayı amaçladığımız bir "oylama" peşinde değiliz, bir mutabakat, bir anlayış birliği peşindeyiz.

Sargın ve Kutlu'nun kurucu olmamasını istemek ciddiye alınamaz. Kurulacak partinin üyesi olmayacağını bugünden deklere etmiş A.Nesin'den başka böyle bir öneriyi dile getiren var mı bilmiyoruz? Bu sadece kendini bilmezlik değil,"Bben TBKP ile birlikte olmayacağım" demenin en iğrenç biçimi. Bunu açıklayanlarla aynı masada oturup diğer sorunları tartışmayı sürdürmenin bir anlamı yoktur. Kim olursa olsun TBKP ile olmayacağını ortaya koyan, üstelik aklınca onu böyle yöntemlerle böleceğini zannedenlerle zaten birlik filan olmaz. Bu tutum ayrıca sadece kabul edilmeyecek bir önkoşul dayatmak değildir. Daha başlangıçta reddedilmesi gereken bir anlayıştır. Kurulacak partide kimlerin olacağını, kimlerin kurucu olacağını tek başına "seçme hakkı" kimseye tanınmayacak. Bu imtiyaz hiçbir kimseye verilmeyecek. Bazılarının bunu şimdiden bilmeleri iyi olur!

Parti adı konusunda düşüncemiz şöyle: KP adıyla parti kurulması yasak altında tutulduğu müddetçe bizim komünist adıyla (TBKP değil) parti kurulmasında ısrarlı olacağımız belirtilmelidir. Eğer diğerleriyle bu konuda anlaşıyor da bu hakkın kazanıldığı durumda partinin adının ne olacağını tartışıyorsak, o zaman soruna daha esnek yaklaşabiliriz. Politik ve programatik konularda bir mutabakat sağlandığı durumda birliği gerçekleştirmek için partinin adında komünist sözcüğünün bulunması konusunda ısrar etmeyebiliriz. Eğer bugün, anti-komünist yasağı kırma konusunda diğerleriyle anlaşıyorsak, parti ismi konusundaki tartışmayı program ve politika üzerindeki görüşmelerden sonra ele almayı önerebiliriz. Buna kurucular arasında "oylama" yaparak değil, diğer konularda olduğu gibi, yine mutabakat yöntemiyle çözüm bulmaktan yana olduğumuzu söyleyebiliriz. Hatta diğer konularda bir anlayış birliği sağlandığı durumda, bu sorunu birlikte kolayca aşabileceğimize inandığımızı belirtebiliriz. Komünist adıyla parti kurma hakkının kazanıldığı durumda bizim, o koşullar altında kurulacak partinin isminde mutlaka komünist sözcüğü bulunmalıdır diye bir koşul öne sürmediğimizi söyleyebiliriz.

Komisyondaki tartışmaları politik-programatik konulara çekme konusunda aklımıza gelenler, buraya kadar yazdıklarımızın tekrarı. Yoğun ikili ön görüşmeler, çağdaş komünist (Marksist) parti kurma amacında netlik sağlamaya çalışmak, programatik konularda ortak bir arayış-tartışma sürecine girme önerimizde ısrar etmek ve parti adı konusundaki sorunu daha sonraya ertelemek. Ayrıca onlara, karşılıklı güvenin birlikte somut adımlar atmakla güçlenebileceğini, masa başı tartışmalarıyla ve verilecek sözler-

le bunun sağlanamayacağını anlatmalıyız. Güven ancak söylediklerimizle yaptıklarımız arasındaki birlik, hepimiz tarafından açık ve gözle görülür bir nitelik kazanırsa pekişebilir.

Değerli yoldaşlar,

Parti içindeki son gelişmelerle ilgili olarak Sargın ve Kutlu yoldaşların bilgilendirilmesini tekrar vurgulamak istiyoruz. Ankara'dan gelen yoldaşlar, onların son gelişmelerle ilgili olarak (örneğin Kurucular Komisyonunun toplantısı ve Ankara'daki istifalar gibi) herhangi bir bilgiye sahip olmadıklarını söylüyorlar.

Sizleri hasretle kucaklarız, sevgiler...

Şeref Yıldız, Erdal Talu ve Ahmet Kardam (21.Ocak.1990)

Ek 2

Şeref Yıldız, Erdal Talu ve Ahmet Kardam'ın Bayrampaşa Cezaevinden parti yönetimine ve Ankara'da tutuklu bulunan Nihat Sargın ve Haydar Kutlu'ya yazdıkları ikinci ortak mektup. 30.Ocak.1990.

Değerli yoldaşlar,

14 Ocak günü Ankara'da, yasal bir Marksist partinin kurulması ile ilgili "bazı Marksist aydınlar" ın davetiyle yapılan toplantıya ve bizim "Hazırlık Komisyonu Toplantısı"na ilişkin "enformasyon" notlarını aldık.

Daha önce Z.D.'nin aynı konularda bize iletti̇ği kısa not üzerine 21 Ocak 1990 tarihli 7 sayfadan ibaret görüşlerimizi iletmiştik. Bu yazımızla, yukarıda adı geçen "enformasyon" notlarına ilişkin ek görüşlerimizi ve somut önerilerimizi iletiyoruz.

İçinde bulunduğumuz durum nedir?

Bize iletilmiş olan iki "enformasyon" notundan doyurucu bilgi edinmek mümkün değildir. Oysa, "enformasyon" verme amacıyla kaleme alınan bir belgeden bu işlevini yerine getirmesi beklenirdi. Bize ulaştırılan bu "enformasyon" belgelerinden örneğin şu aşağıdaki sorulara yanıt bulabilmek olanaksızdır:

14 Ocak günü yapılan toplantının çağrıcısı "bazı Marksist aydınlar" kimlerdir?

Bu toplantıya katılanlar, isim isim kimlerdir?

Toplantının bileşimi hangi ölçütlere göre belirlenmiştir?

TSİP, Nesin, Gürsoy, Gerger, Aren dışında toplàntıda bulunanlar kişi kişi hangi görüşleri dile getirmişlerdir? "Kaba hatlarıyla belirlenmiş bir program" görüşünü savunan "bir iki aydın" kimdir?

Ve en önemlisi: Bizim Hazırlık Komisyonu Toplantısı'nda, "önemli sayılabilecek birçok konuda ortaya çıkan görüş ayrılıkları" nelerdir?

Bütün bu somut bilgi eksikliklerine rağmen biz söz konusu iki "enformasyon" belgesinden –içinde bulunduğumuz durum konusunda– şu sonuçlara varıyoruz:

Hazırlık Komisyonu Toplantısı 13, 14 ve 15 Ocak günleri Ankara'da yapılıyor. Bu toplantının ikinci günü, yani 14 Ocak günü, aynı zamanda "Birlik Platformu" diye adlandırılan toplantı da Ankara'da yapılıyor. Yani, bu Birlik Platformu'nun sonuçları konusunda, toplantı halindeki Hazırlık Komisyonu bilgi sahibi. Birlik Platformu'nda:

TBKP'nin KP adındaki ve yenilikçi program konusundaki "ısrarından" vazgeçmesi,

Kutlu ve Sargın'ın ve diğer TBKP yöneticilerinin, "geçmiş günahların sorumluları" oldukları gerekçesiyle kurulacak partinin yönetiminde olmamaları,

TBKP'nin 141–142'nin kalkması konusundaki ısrarından vazgeçmesi konularında,

TBKP'nin peşinen kabul etmesi gereken önkoşullar halinde görüşler belirtiliyor. Ama Hazırlık Komisyonu Toplantısı'nda bu konularda görüş birliği sağlanamamış ki "enformasyon" notunda bu konulara hiç değinilmiyor.

Buradan çıkan sonuç şudur: Başka konularda olmasa bile, en azından TSİP, Nesin, Gencay ve Gerger tarafından dile getirilen ve bize dayatılmak istenen önkoşullar konusunda parti yönetimi içinde görüş birliği yoktur.

Bu durum, kendi başına, 21 Ocak 1990 tarihli ortak yazımızda da dile getirdiğimiz gibi, bir kongrenin ya da konferansın zorunluluğunun göstergesidir.

Parti yönetiminin karşı karşıya olduğumuz en kritik sorun konusundaki durumu buyken, izlenecek politikanın belirlenebilmesi için sorun parti örgütlerinin tartışmasına açılmaktadır. Böyle bir tartışmadan çıkacak sonuç ne olabilir? Eğer tartışma toplantılarının amacı net belirlenir ve gündem de buna uygun düzenlenirse, parti yönetiminin içine düştüğü kararsızlık durumu aşılabilir. Ama eğer bu yapılamaz ve bugüne kadar olduğu gibi bu tartışma toplantıları herkesin her aklına geleni söylediği toplantılar haline gelirse, sorun çözülemeyecek ve parti, içine yuvarlanmak zorunda bırakıldığı bu kaotik durumdan kongre yapmadan bir ölçüde çıkabilmekte elinde tuttuğu belki son şansı da yitirebilecektir.

Tartışma Yöntemi

Düşüncemize göre, sorunun tartışıldığı her düzeydeki toplantıların amacı, izlenecek yöntemi ve gündemi aynı olmalıdır.

Sorunu tartışacak parti tabanı –mümkünse toplantı öncesinde, değilse toplantının hemen başında– 14 Ocak günü Ankara'da yapılan Birlik Platformu konusunda doyurucu tarzda bilgilendirilmeli, burada dile gelen görüşler tek tek aktarılmalı. Sonra parti yönetimi içinde bu konuda (başka ko-

nularda değil) ortaya çıkmış olan farklı görüşlerin (görüş ayrılıklarının) nelerden ibaret olduğu konusunda bilgi verilmeli. Toplantının amacının, 10 Mart günü yapılacak ikinci ve daha sonraki Birlik Platformu toplantılarında partinin izleyeceği politikanın hiçbir bulanıklığa meydan vermeyecek netlikte saptanması olduğu açıklanmalı. Yani bu toplantıların amacının, partimizin karşı karşıya olduğu bütün sorunlara değil, yasal birleşik parti kurulması konusundaki sorunlara çözüm bulma olduğu çok net bir biçimde açıklanmalı. Ardından, söz alacak üyelerden, diğer konulardaki görüşlerini saklı tutarak aşağıdaki şu sorulara net yanıtlar vermeleri istenmeli:

141. ve 142. maddeler yürürlükteyken, bu maddelerden mahkûm olanlar üzerindeki politik kısıtlamalar ve yasaklar sürerken, adı "K" olmayan bir yasal parti kurulmasına ne diyorsunuz?

Sargın ve Kutlu başta olmak üzere bugünkü yöneticilerin en azından bazılarının kurucular heyetinde yer almamaları gerektiği konusundaki görüşe ne diyorsunuz?

141. ve 142. maddelerin kalktığı ve bu maddelerden hükümlü kişilerin üzerindeki politik yasak ve sınırlamaların kalmadığı koşullarda, "K" adını taşımayan yasal bir çağdaş Marksist parti kurulmasına ne diyorsunuz?

(Parti yönetimi içinde bu konuya ilişkin başka görüş farklılıkları varsa onlar da soru halinde eklenmeli, ama bu soru listesi de fazla uzamamalı.)

Parti yöneticilerinin (PB ve MK) her düzeydeki toplantılara katılmaları mümkün olmayabilir. Ama yöneticilerim tümü en azından 4 Mart'ta yapılacak örgüt temsilcileri toplantısında hazır bulunmalıdır ve yukarıdaki sorulara kendi verdikleri yanıtları, söz alarak örgüt önünde açıklamalıdırlar. Parti tabanı yöneticilerden kimin hangi görüşü savunduğunu bilmelidir. Parti içinde açıklık, başka hiçbir şey değilse en azından budur.

4 Mart'ta yapılacak temsilciler toplantısına katılanlar, toplantıda kendi kişisel görüşlerini değil, örgütlerindeki tartışmalarda ortaya çıkmış olan çoğunluğun görüşlerini, yani örgütlerinin iradesini dile getirmelidirler. Zaten bu toplantıda hazır bulunmalarının amacı da budur. 4 Mart'taki toplantı sonucunda partideki çoğunluk iradesi net bir biçimde ortaya çıkmış olmalıdır. Her yerel örgütteki çoğunluktan farklı düşünen ve bunu genel toplantıda dile getirmek isteyenlere belli olanak saklanmalıdır, ama bu yukarıdaki amacı gölgelememeli, parti iradesinin ortaya çıkması sağlanmalıdır.

Bu tartışma toplantılarının, bizimle birleşmek isteyen Marksist çevre ve örgütlerce izlenebilmesi –bu toplantılar burada önerdiğimiz amaçla, yöntemle ve gündemle yapılacaksa– yarar sağlayabilir. Ama tartışmalara katılmalarını, görüş açıklamalarını doğru bulmuyoruz,

Birlik Çalışmalarında TBKP'yi Temsil Sorunu

Hazırlık Komisyonu, birlik çalışmalarında TBKP'yi kimlerin temsil edeceği sorununu gündeme getirmekte ve bu kişilerin örgüt tarafından seçilmesini savunmaktadır. Böyle bir seçime gidilmesini doğru bulmuyoruz. Her ne kadar yönetim açısından ciddi sorunlarımız varsa da, TBKP'nin onu temsil edecek kongre tarafından seçilmiş yöneticileri vardır. Bu durumu yok sayıp temsil konusunda seçime gitmek, kongre yapmak ve yeni yönetim seçmekle aynı şeydir. O nedenle de kabul edilebilecek bir öneri değildir.

Ama ortada, yönetim içindeki görüş ayrılıklarından ötürü bir sorun olduğu da açıktır. Sözü edilen tartışma toplantıları, özellikle 4 Mart'ta yapılacak olan temsilciler toplantısı bu sorunu çözmemizi sağlayabilir. Bu toplantılar sonucunda, birlik konusunda parti tabanının ne dediği, ne istediği ortaya çıkacaktır. PB ve MK üyelerinin de hangi görüşleri savundukları bellidir ya da belli olacaktır. O zaman, bundan sonraki birlik çalışmalarında TBKP'yi temsil edecek yöneticilerin parti tabanında çoğunluğu sağlamış olan görüşleri savunanlar arasından oluşturulması doğru olacaktır. Hiçbir yönetici benimsemediği, karşı olduğu bir politikayı dışa karşı savunmak ve bu politikayı uygulamak zorunda bırakılmamalıdır zaten yapamaz.

İzlenecek Politika Konusunda Netlik Sağlanamayacak Olursa

Örgütlerde açılan tartışma, birlik sorunu konusunda partinin izleyeceği politikadaki belirsizliği ve görüş farklılıklarını gidermeyi amaçlıyor. Açılan bu tartışma sonucunda bu amaca mutlaka ulaşılmış olmalıdır. Bunun yolu da, bu tartışmanın bizim önerdiğimiz, açıklığı ve somutluğu sağlayacak bir tarzda örgütlenmesine bağlı olduğunu düşünüyoruz. Eğer tartışma amacına hizmet etmeyen bir tarzda örgütlenir ve sonuçta bugünkü bulanıklık ve kararsızlık aşılamayacak olursa, o zaman bizler de, PB ve MK üyeleri olarak, bize düştüğüne inandığımız sorumlulukların gereklerini yerine getirmeye çalışacağız. Her şeyden önce, tartışma sonunda ortaya çıkmış gibi görünen sonucu paylaşmadığımızı; bu sonucun örgütün kolektif iradesini yansıtmadığını, birlik konusunda izlenen politikanın bu nedenle bizleri bağlamadığını parti kamuoyuna duyurmayı düşünüyoruz. Ayrıca, tüzüğün bize verdiği haklara dayanarak, parti yönetimindeki sorunun kaynakları konusunda, bir kongre ya da konferansla sonuçlanacak bir tartışma açılmasını isteyeceğiz.

Parti yönetiminde, yönetimin kendi içindeki mekanizmalarla sonuçlandıramadığı görüş farklılıkları varsa, parti bu yüzden şu ya da bu kritik sorunda hareket birliğini sağlayamıyorsa, o zaman bu sorunu çözüme ka-

vuşturmak için parti üyelerine başvurmaktan başka bir çözüm yolu kalmıyor demektir. Bu da kongredir. Tersi durumda parti fiilen dağılacaktır. Gericiliğin istediği ve beklediği de budur. Böyle bir sonucu engellemek için meşru zeminlerde çözüm arayışlarına yönelmek, gerekli girişimlerde bulunmak her PB ve MK üyesinin yalnızca hakkı değil, görevidir de.

Sorulara Bizim Verdiğimiz Yanıtlar

Yapılacak tartışma toplantılarında yanıt aranmasını önerdiğimiz sorulara bizim verdiğimiz yanıtları da iletiyor ve bu yanıtlarımızın (görüşlerimizin) toplantılarda parti kamuoyuna açıklanmasını istiyoruz:

141. ve 142. maddeler yürürlükteyken, gerici çevreleri bu maddeleri kaldırma baskısından kurtaracak, adında "K" olmayan yasal bir sol (sosyalist) parti kuruculuğuna TBKP'nin katılmasına karşıyız. Böyle bir kuruculuğa "evet" demek, 2,5 yıl önceki dönüşlerle başlayan mücadelenin yanlışlığını ve yararsızlığını kabul etmek demektir, yasal sol (sosyalist) parti kurma önerisine bugüne kadar "hayır" demekle yanlış yaptığımızı, TBKP Kongresi'nin bu konuda aldığı kararların yanlışlığını kabul etmek demektir. Ama hepsinden önemlisi, bu konuda son 2,5 yılda elde edilen bütün kazanımları bir kenara bırakmak, halka ve bütün ilerici güçlere verdiğimiz sözü unutmak demektir.

Dışımızdaki hiçbir güç, hangi gerekçeyle olursa olsun, Sargın ve Kutlu'nun ve diğer herhangi bir yönetici ya da üyemizin kurucular hareketinde yer almamasını bize teklif etmeye bile cesaret edememelidir. Böyle bir teklifte bulunan kişi ya da çevre, aslında "TBKP ile birlikte parti kurulmaz" demektedir. Yasal partiyi birlikte oluşturacak çevre ve partilerin kurucular hareketine verecekleri isimler, tümüyle onların kendi işidir. Biz bu anlamda kimseye bir dayatmada bulunmuyoruz, kimsenin de bize dayatmada bulunmasına izin vermeyeceğimiz herkesçe çok açık ve kesin bir biçimde bilinmelidir.

141. ve 142. maddelerin kalktığı ve ne şimdi ne de gelecekte böyle maddelerin uygulanmasının olanaksızlaştığı koşullarda, kurulacak yasal, çağdaş Marksist partinin isminde "K" sözcüğünün bulunmamasını kabul edebiliriz. Çünkü o zaman parti ismi konusunda komünistler, Marksistler rejimin herhangi bir dayatması ile karşı karşıya gelmeden, seçimlerini özgürce yapabilecekler demektir.

Birlik Platformuna Götürülecek TBKP Görüşleri Üzerine

10 Mart'ta ikinci toplantısını yapacak Birlik Platformu'na TBKP hangi

görüşlerle ve önerilerle gitmelidir? Bu sorunun yanıtı, 4 Mart'ta yapılacak parti örgütleri temsilcileri toplantısıyla sonuçlanacak tartışma sürecinin sonunda verilebilir, daha önce değil. Çünkü bu tartışmadan çıkacak farklı sonuçlara göre, Birlik Platformu'na götürülecek TBKP görüşleri ve önerileri de çok farklı olacaktır, olmak zorundadır.

Biz burada, bu tartışmadan "Sorulara Bizim Verdiğimiz Yanıtlar" başlığı altında belirttiğimiz görüşlerimiz doğrultusunda bir sonuç çıkması durumunda Birlik Platformu'na parti yönetimi olarak götürülmesini önerdiğimiz görüşlerimizi şimdiden iletmek istiyoruz. Eğer tartışma süreci sonunda, örgütün kolektif iradesi bizim savunduğumuz görüşlerden farklı biçimlenecek olursa, o zaman bizler–görüşlerimizi saklı tutsak bile– bu sonuca elbette saygılı olacağız. Ama o zaman Birlik Platformu'na götürülecek görüş ve önerilerin neler olacağı konusunda önerilerde bulunmak bize düşmeyecektir.

* * *

14 Ocak 1990 günü yapılan toplantıda TSİP, Nesin ve Gürsoy kamuoyuna yapılacak çağrıdan önce "tarafların sadık kalacakları bir ön mutabakat oluşturulmasını" zorunlu bulduklarını söylemişler. Onların anladığı içerikte değil, ama bu "ön mutabakat" önerisi kanımızca kabul edilmelidir; hatta onlar bu önerilerinden vazgeçseler bile biz bunu istemeliyiz.

Ama bundan önce, toplantıya katılanlardan TBKP ile birleşmeyi isteyip istemediklerini hiçbir kuşkuya yer bırakmayacak netlikte belirtmelerini istemeliyiz. Çünkü 14 Ocak'taki toplantıda TSİP, Nesin, Gürsoy ve Gerger politika, program, tüzük ve parti adında mutabakat sağlandığı koşullarda bile TBKP ile birleşmek istememe anlamına gelebilecek–ya da en azından böyle yorumlanabilecek– önkoşullar öne sürmüşler, görüşler dile getirmişlerdir. Politika, program, tüzük ve parti adında mutabakat sağlandığı durumda herkes amasız, fakatsız, önkoşulsuz birleşmeye hazır mıdır? Bu soru en baştan net biçimde yanıtlanmalıdır. TBKP kendisiyle birleşilmesine itirazı olmayan güçlerle ve partilerle birleşmeyi içtenlikle istemektedir. Ama aynı isteği tanımayanlarla da "ne pahasına olursa olsun birleşmek" gibi bir saplantı içinde de değildir. Bu sorun baştan açıklığa kavuşmalıdır ki, birlik süreci sağlıklı ve güven verici bir biçimde yürüyebilsin. Bu sorun bugün açıklığa kavuşmayacak olursa ileride mutlaka ortaya çıkacaktır ve o zaman da kamuoyunda muhtemelen büyük umutlar yaratmış bir adım, belki de salt bu yüzden başarısız kalacak bunun zararını süreci o güne kadar birlikte götürmüş tarafların hepsi göreceklerdir.

Ön mutabakat meselesine gelince... Görüşmelerin geleceğini güvence altına alabilmek için böyle bir ön mutabakat sağlanmalıdır. Bu ön mutabakatta şu noktaların yer almasını önermeliyiz:

1) 141. ve 142. maddeler yürürlükteyken adında "komünist" sıfatı bulunmayan bir parti kurulmamalıdır. Eğer bu konuda mutabakat sağlanamayacak olursa TBKP'nin böyle bir partinin kuruluşuna katılamayacağı çok açık bir biçimde belirtilmeli bunun tüm örgütün ortak iradesini yansıttığı açıklanmalıdır. Böyle bir parti bizim dışımızda kurulacak olursa, buna elbette karşı çıkmayız, düşmanca bir tutum almayız, ama kendi mücadelemizi yürütmeye de devam ederiz. Bu konudaki ısrarımızın nedenleri açıklanırken şu noktalar belirtilmelidir:

Bu maddelerden hüküm giymiş binlerce kişi –ki bunların arasında Türkiye'deki Marksist harekete yıllarca emek vermiş, yönetici düzeyde insanlar da vardır– kurulacak partinin kuruluş sürecinde yer alamayacaklar, yönetici ve hatta üye bile olamayacaklardır.

Bu insanlar üzerindeki yasaklar sürerken kurulacak bir partinin yönetimi partide otorite sağlamakta büyük güçlüklerle karşılaşacaktır. Ya perde arkasından yönetilen "emanetçi" bir yönetim görünümünden kurtulamayacak, ya da böyle bir görünüm vermemek endişesiyle aldığı kimi kararlarla ve atacağı adımlarla yasaklı olan bu kadrolarla arası açılacak ve sorun parti içine yansıyacak, partinin birliği tehlike altına girecektir. 1960 sonrasının deneyimi bunun acı örnekleriyle doludur.

Bu maddeler yürürlükteyken kurulacak bir parti, her an, bugün olmasa bile hemen yakın bir gelecekte bu maddelere dayanan yasal takibatlarla karşı karşıya kalabilecektir.

141. ve 142. maddeler konusunda geniş bir kamuoyu oluşmuştur, Kat edilen yol, bu maddelerin ceza yasasına girişinden sonra kat edilenden çok daha uzundur. Bu maddeler yürürlükteyken kurulacak bir parti, ANAP'lı ve gerici güçleri rahatlatacak, onlara konuyu gündemden çıkarma ya da çok ileriye atma olanağını verecektir. Bu konuda Marksistler olarak kamuoyu karşısında sorumluluk taşıyoruz. Bu mücadeleyi bizim dışımızda sonuçlandıracak güç yoktur.

Bu maddeler yürürlükten kalkıp da, kurulacak partinin isminin şu ya da bu olması konusunda Marksistlerin özgür seçim yapma olanakları doğduğu koşullarda TBKP diğer kurucuların görüşleri de aynı yöndeyse, "komünist" isminde ısrarlı değildir.

2) Yasal partiyi kurma çalışmaları hemen başlamalıdır. Ama eğer hükümete 141–142. maddelerin kaldırılması meselesini gündemden düşürücü

ya da örgütlenme özgürlüğü üzerindeki yasağı koruyucu bir tutum içine girecek olursa, yasağı kırmak için komünist adıyla bir parti kurma girişiminde bulunmak zorunlu hale gelebilir. Bizim önerimiz, buna birlikte karar vermek ve birlikte başvuruda bulunmaktır. Eğer dostlarımızdan böyle bir girişimde bulunmayı kendi adlarına uygun bulmayanlar varsa, TBKP uygun bulanlarla birlikte, o da mümkün olmuyorsa tek başına böyle bir girişimde bulunabilir. Bu girişim yalnızca yasakları kırmak amacıyla yapılacak, ortak parti kurma girişimini hiçbir şekilde etkilemeyecektir. Ama bu durumda, Birlik Platformu da, her örgütün açık kimliğiyle kamuoyu önüne çıkma hakkının, istediği partiyi kurma hakkının bulunduğunu, bu girişimle yasakların kaldırılmasının talep edildiğini ve bu girişimin birleşik partinin kuruluşunu kolaylaştırıcı bir girişim olduğunu kamuoyuna açıklamalıdır. Bu konu şimdiden ön mutabakat altına alınmalıdır. TBKP böyle bir başvuruda bulunmayı kararlaştıracak olursa, bunu Birlik Platformu'nun çıkarlarına zarar vermeyecek biçimlerde yapacak, Platformu sürekli bilgilendirecek, görüş ve önerileri alacaktır.

3) Yasal partinin kurucularının kaç kişiden oluşacağına ve bu sayının her parti ve çevre arasında nasıl paylaştırılacağına Birlik Platformu karar verecektir. Ama bu kurucuların kimler olacağına her parti ve çevre kendisi karar verecektir.

4) Yasal bir Marksist partinin kuruluş çalışmalarına başlandığı ortak bir açıklama (çağrı) ile kamuoyuna duyurulacaktır. Bu açıklamada (çağrıda) 141. ve 142. maddelerin kalkması gerektiği, Birlik Platformu'nun bu uğurda kararlılıkla mücadele edeceği, kuruluş çalışmalarının kendisinin bu maddelere karşı bu mücadelenin bir parçası olduğu vurgulanmalıdır. Bunun önemi şurada: Platform 141–142'ye karşı bugüne kadar yürütülmüş olan mücadeleyi daha başlangıçta kendisine mal edebilmelidir. Birleşik parti, büyük çapta kendisi dışında kazanılmış bir hakkı yalnızca kullanma talebiyle ortaya çıkan bir parti görünümünde olmamalı, bu mücadeleyi yürütmüş birleşik bir politik güç görünümünü kazanmalıdır. Bu birleşik partinin bileşenleri arasında çok önemli olan ortak psikolojinin yaratılması açısından da çok önemlidir. Partinin kuruluşu gerçekleştiğinde bu yeni parti aynı zamanda bu yasakların kaldırılmasını başarmış bir parti olmalıdır. Bu onun toplumsal meşruiyeti için de üzerine basacağı güçlü bir dayanak olacaktır.

Bu ön mutabakat temelinde, Birlik Platformu kendi içinde bir komisyon kurarak, her şeyden önce program konusunda çalışmalara başlamalıdır. Bizim programın "yenilikçi–eskilikçi" vb. olması, uzunluğu–kısalığı konu-

sunda hiçbir dayatmamız ya da önkoşulumuz yoktur, ama programın nasıl olması gerektiği konusunda herkes gibi biz de belirli görüşlere sahibiz ve bunları program çalışması boyunca ortaya koyup herkes gibi savunacağız. Ortaya çıkacak taslak, Birlik Platformu'nun kolektif iradesinin ürünü olacaktır.

Programın tümü değil ama, ana hatları, çerçevesi konusunda mutabakat sağlanmasından sonra, bir yandan program yazımı sürerken, bir başka komisyon (ya da komisyonlar) isim, tüzük, kurucular kurulu, vb. sorunları üzerinde çalışmaya başlayabilirler.

Parti kuruluşuna tabanın katılması yönündeki görüşümüz bazı dostlarımız tarafından "TBKP'nin sayısal üstünlüğe dayanarak damgasını basma arzusu" olarak yorumlanmış. Bu yersiz bir endişedir. Ama kimi dostlarımızı böyle bir endişe taşıyor olmalarından ötürü kınayamayız. Bize düşen, onların bu endişelerini gidermektir. Şurası açık ki, birlik sayısal üstünlüklere dayanarak sağlanamaz. Birlik Platformu'nda yalnızca kendisini temsil eden, ama tek başına bir örgüt kadar ağırlığı olan kişiler de vardır ve daha da olacaktır. Onların görüşlerinin şu ya da bu partinin sayısal üstünlüğü tarafından saf dışı kalmasına her şeyden önce biz karşı çıkmalıyız. O nedenle, yapılacak iş, Birlik Platformu'nun ve onun oluşturacağı kurucular heyetinin dışında ve üstünde başka hiçbir iradeyi tanımamaktır. (Bu nokta ön mutabakat içinde yer alabilir, hatta almalıdır.)

Birlik sürecine katılan diğer parti ve çevrelerin kendi tabanlarını bu sürece katmada nasıl bir yöntem izleyecekleri onların kendilerinin bileceği iştir. Bizim izleyeceğimiz yöntem de bizim bileceğiniz iştir. Dostlarımız şunu peşinen bilmelidirler:

TBKP yönetimi, birlik süreci boyunca kendi örgütlerini gelişmeler konusunda sürekli bilgilendirecek ve ihtiyaç duyduğu her anda da örgütünün görüşlerini ve onayını isteyecektir.

Birlik Platformu program ve tüzük tasarılarını tamamlar tamamlamaz ve parti ismi ile kurucular kurulunun bileşimini (sayısal bileşimini) belirler belirlemez TBKP yönetimi kendi parti kongresini toplayacak, Birlik Platformu'nun çıkardığı taslaklar konusunda kongrenin onayını isteyecek ve bu onay alınınca Kurucular Kurulu'na TBKP'den katılacak sayıda ismi seçecek ve TBKP kendisini bütün organlarıyla birlikte feshetmiş olacaktır.

(Her partinin birlik süreci boyunca kendi tabanını bu sürece katma yöntemini kendisinin belirleyeceği, ortak sonuçlar konusunda kendi kongresinden onay isteyebileceği ön mutabakat maddeleri arasına dahil edilebilir.)

Birlik Sürecinde Tabanın Katılımı – TBKP Kongresi Üzerine

Bundan önce size ilettiğimiz 21 Ocak 1990 tarihli görüşlerimizde, partinin karşı karşıya olduğu sorunların çözümü için kongre toplanmasını zorunlu gördüğümüzü belirtmiş, ama bu kongrenin TBKP'nin devamı niteliğinde ve salt onun kendi içindeki tartışmayı sonuçlandırmak amacıyla sınırlı kalmaması gerektiğini de düşündüğümüzü yazmıştık. O nedenle de, kongrenin "Komünist Partisi Kurucular Hareketinin" örgütlenmesi amacına yönelmesini doğru bulduğumuzu söylemiştik. Şimdi, bu konudaki düşüncelerimizi daha da somutlaştırabiliyoruz.

Birlik Platformu kendi arasında bir ön mutabakat sağlayarak çalışmalarına başlayabilir ve bunu kamuoyuna duyurabilirse, o zaman TBKP yönetimi de, yukarıda çizdiğimiz çerçevede, eninde sonunda nasıl olsa toplamak zorunda kalacağı kongre kararını şimdiden parti kamuoyuna ilan ederek parti içinde bu amaca yönelik tartışmaları başlatabilir. Böylece, Birlik Platformu' undaki program, tüzük, parti adı, nasıl bir parti, vb. gibi konularda yürüyecek tartışmalarla bizim parti içindeki aynı konulardaki tartışmayı içiçe geçirmiş oluruz. Ve sonuçta parti kongresi Birlik Platformu'ndan çıkan program, tüzük, vb. taslaklarını oylarken aynı zamanda kendi içinde yürüttüğü tartışmayı da sonuçlandırmış olur. Bu bize, birlik sürecine bütün parti üyelerimizi aktif olarak katma ve iradelerini ortaya çıkarma olanağı verecektir.

Değerli yoldaşlar,

Bu yazımızın bir örneğinin olanaklı en kısa zamanda Sargın ve Kutlu yoldaşlara da iletmenizi rica eder, sizlere çalışmalarınızda başarılar dileriz. Sevgilerimizle.

Şeref Yıldız, Erdal Talu, Ahmet Kardam (30.Ocak.1990)

Ek 3

Ankara'da tutuklu bulunan Nihat Sargın ve Haydar Kutlu'nun parti yönetimine, Talu, Kardam ve Yıldız'ın yazdıkları üzerine gönderdikleri mektup. 5.Şubat.1990

(Bu mektup Talu, Kardam ve Yıldız'ın ikinci mektubu okunmadan yazılmış.)

1– Talu, Kardam ve Yıldız yoldaşların bize de iletilen yazılı görüş ve önerilerine katılıyoruz. Yoldaşların önerilerinde yer alıyor olmakla birlikte kongre önerisinin gerekçesinde bir noktanın açıkça ifade edilmesini yararlı görmekteyiz. Onların da işaret ettiği gibi kongrenin çözeceği sorun açık seçik olmalı ve olağan durumda yapılan kongrenin ele alacağı sorunları bu kongre ele almamalıdır. Açıkça ifade edilmelidir ki bu kongre artık iyice belirginleşmiş görüşler arasında, bir hesaplaşma kongresi olmayacaktır. Kongre Partinin içine yuvarlandığı derin bunalımın nedenlerini aydınlatıp çözüm getirerek partinin iç birliğini sağlamayı amaçlamalıdır. Kongre amacının söyle ya da böyle formüle edilmesi önemsiz sayılmamalıdır. Kongrenin başarısı buna bağlıdır. Elbette partinin bunalımının nedenlerine girildiğinde ideolojik, politik, programatik ve örgüt (parti) anlayışında kesin bir netliğe varmak zorunlu olacaktır. Bu olmadan çözüm de bulunamaz. Sorunlarımız basit değil son derece komplekstir. Ancak bu netlik tartışan (ve eğer öyleyse iki uç duruma gelen) görüşlerin birisinin kongre tarafından tercih edilmesi biçiminde de anlaşılabilir. Bu anlayışla kongreye gitmenin yanlış olacağını hatırlatmak istiyoruz. Aynı şekilde birlik adına hiç bir sorunu çözmeyen geçici uzlaşmaların zararını da partimiz yaşamış bulunuyor, söz konusu olan bu da değildir.

Kongre öncesi çalışmaların sonucunda kongre parti birliğini gözeterek ama partinin bunalımına kesin olarak son verecektir "ortak görüş" belirleyecektir. Bu ortak görüş herkesi bağlayacak ve partinin iç bütünselliğini, eylemde birliğini kesin olarak güvence altına olacaktır (ya da almalıdır). An-

cak bu "ortak görüş" herkesin görüşlerinin tümünü kapsamayabilir ve herhalde öyle de olacaktır. Ortak görüş dışında farklı görüşlerimiz de olacaktır. Bu farklılıklar daha sonra giderek önemli hale gelebilir ve ortak görüsün yeniden formüle edilmesi gerekebilir ki bunu da bir başka kongre çözer. (Bu dediğimiz yanlış anlaşılmamalı, yapacağımız kongre yasal parti oluşumundan önceki son kongre olacaktır.)

Öyleyse, özetle toplanacak kongre partimizin iç bütünselliğini ve eylemde birliğini sağlayacak bir ideolojik, politik, programatik ve örgütsel netliğe varmayı hedeflemelidir. Kongrenin toplanma amacı bu olmalıdır. Karar alınırken bu amaç açık seçik formüle edilmelidir.

2- Kongre önerisi karar haline geldikten sonra kongrenin içeriği, biçimi, tekniği konularındaki ayrıntılara daha sonra girilmeli, bu konuları titiz biçimde planlamalıyız. Kötü hazırlanmış bir kongre her şeyin sonu olabilir. Ayrıca kongre süreci başlatılmadan önce yapılacak başkaca şeyler de vardır. Kongre hazırlık çalışmaları iwedi olarak önümüzde duran politik mücadele görevlerini yerine getirmeyi bilmelidir.

3- Dışımızdaki birlik konusuyla ilgili bir kaygımızı ifade etmek istiyoruz: Birlik konusunda yaklaşımlarımız, politikamız bulanırsa özellikle TSİP bizi, en geniş Marksist solun birliğini engellemiş olmakla suçlamaya hazırlanıyor. Bunu şu anda açıkça da ifade etmiş bulunuyorlar. Yarın birlik çalışmalarından hiç bir sonuç alınamazsa bizi hedef tahtası haline getirmeye hazırlanıyorlar. Yani daha önce verdiğimiz sözlerden döndüğümüzü, kendilerini oyalayarak birliği çıkmaza soktuğumuzu ileri sürecekler. Bu nedenle dikkatli olunmalıdır. Biz "sosyalist" adlı bir parti konusunda geçmişte kimseye söz vermedik, bugün de vermiyoruz. Bu konu ancak yasaklar kalktığı zaman düşünülebilir. Eğer bizim dışımızdakiler "sosyalist" adıyla bir partinin kurulmasının geciktirilemez noktaya geldiği, gecikirse pek çok şeyin yitirileceği görüşündeyseler o durumda kendi girişimlerini yapabilecekleri, dün de bu görüşümüzü ifade ettiğimizi belirtmekte yarar vardır. O durumda da birlik çabalarının bitmiş olmayacağı da belirtilmelidir.

TSİP'le yakınlaşma çabası dün de belirttiğimiz gibi doğrudur, ancak karşılıklı konumlar net olmalıdır.

Selamlarımızla.

Nihat Sargın, Haydar Kutlu (5.Şubat.1990)

Ek 4

Edip Karahan anısına... 2004

Edip Ağabey için

Herkes için geçerli. Yıllar sonra bir tanıdığın ardından oturup yazmak zor iş. Edip ağabey erken ayrılanlardan. Daha yeni başlamışken, yapacağı epey iş varken, sevdiklerine veda etmeden çekip gitti. O alacaklı, bizden ve hayattan. Zorlanacağımı bilmeme rağmen bu mert insan için birkaç satır da olsa yazmaya hayır diyemedim.

Edip Karahan'ı ilk 1964'te tanıdım. TİP Eminönü ilçe başkanıydı. Yanılmıyorsam kısa bir süre sonra başkanlığı bıraktı. Ancak o ilçede yıllarca konuşuldu. Sert davranışlarından şikâyetçi olanlarda içinde; Kürt meselesinin kendi meseleleri olduğunu ondan öğrenmişlerdi. Türk ve Kürt halkının işbirliği fikrini ilçede o işlemişti. Problemin Türkiye problemi olduğunu, Kürtlerin ayrı bir halk olarak kendi kaderine sahip olma hakkının olduğunu ilk o anlatmıştı, TİP Eminönü İlçesi üyelerine.

Bizden öncekiler anlatırdı; Diyarbakır'da bir köylü pazarda Kürtçe konuştuğu için o dönemin işgüzarları tarafından şikâyet ediliyor. Cezası 2,5 lira. O günler için ise yarar bir meblağ. Kürt köylüsü mahkemeye çıkarılıyor, yanında Kürtçe bilen bir tercümanla. Yargıcın sorduğu sorulara Kürt köylüsü cevap vermiyor. Yargıç durumu zorluyor. Sonunda gerçek anlaşılıyor. Adamcağız konuşmaktan korkuyor. Çünkü bir kez konuştuğu için 2,5 lira ceza durumunda, ikinci kez konuşursa bu ceza ikiye katlanacak. Halbuki o 2,5 lirayı ödeyecek durumda değil!

Edip Karahan kuşağı böyle bir ortamda büyüdü. Bizler gibi kendinden öncekilerden dinlemedi, aksine yaşadı. Jandarmanın ve vergi tahsildarlarının (kolcu!) saldığı korkuyu gördü. Kürt ayaklanmalarının ardından başlayan baskıyı, Kürt insanının yoksulluğunu tüm sıcaklığıyla yaşadı. Mardin'in Kızıltepe ilçesinden İstanbul Üniversitesi'nde okuma fırsatı bulduğunda, baskı ve yoksulluğun kavurduğu kırsal bir bölgeden, Türkiye'nin

kalbi aydınlanma merkezi bir kente gelmişti. Aradaki çağ farkını gördü. Kentin aydın ileri yaşamından etkilendi. Burada sürgün ailelerinin çocuklarıyla tanıştı. Sürgün ailelerin yaşadıkları zorlukları bizzat onların çocuklarından dinledi. Duygu ve düşüncelerini öğrendi. İşte Edip Karahan'ın yaşam çizgisini bu gerçeğe onun insan yüreğinin verdiği yanıt belirledi.

Onun Hukuk Fakültesinde okuma imkânı bulduğu yıllarda bu "altın" bir fırsat sayılırdı. Avukatlık mesleği para ve kariyer açısından bir "nimet" idi. Siyaseti seçmek isteyenler için parlamentonun yolu halı (!) döşeliydi... Ancak o halkının ekmek ve özgürlük mücadelesine katılmayı seçti.

Kürt aydınlarının özgürlük mücadelesinde aktifleştikleri (ki buna ikinci dönem demek yanlış olmaz) 1960'ların başında Edip Ağabey'i de görüyoruz. O, 1950'li yıllarda sesini yükseltmeye başlayan sayılı birkaç kişiden biridir. Bir anlamda bu dönemin öncü aydınlarındandır. Bu hareketin karakterini belirleyen iki temel farklılık vardır, 1900'ların ilk çeyreğindeki Kürt hareketinden birincisi; Özgürlük mücadelesini Türk halkıyla birlikte verilmesi gerektiğine dair düşünceleri. İkincisi; Bu hareketin Marksist karakteri. Yani onlar özgürlük mücadelesine, yoksulların iş ve ekmek talebiyle yeni boyut kattılar. TİP'te ağırlığı olan ve sesleri duyulan bir Kürt kanat oluşturdular. Edip Karahan bu ekibin içinde dobra ve risk almaktan çekinmeyen, örgütlü çabanın değerini bilen ama çerçevesine sığmayan kuraldışı bir karakter. Bir yalnız adam. 1957'de ilk hapishaneyle tanışmayla başlıyan, 1963'te Dicle-Fırat'ı çıkarırken, 64'te TİP üyesiyken de DDKO davasında yargılanırken de o yalnız, kabına sığmayan, kimseye pek uymayan dobra adamdır. Bir anlamda o bir şövalye. Mücadelenin el yordamıyla yol aldığı bir dönemin şövalyesi O.

Bizim kuşak onlardan öğrendi. Bugün bir şeyler varsa eğer ilk adımı atanların payını unutmamak yaşayanların görevi olsa gerek.

Edip Karahan'ın kuşağını tanımış olmak, yaşamımda hep bir ayrıcalık gibi gelmiştir. Yani bir şans gibi. Sıfırdan ise başlamanın zorluğunu, sınama-yanılma yoluyla öğrenmenin anlamını onların yaşamında görebilirsiniz. Bir Kürtçe sözcük yüzünden hapislerde yatmanın neden yiğit bir yürek istediğini yine onların hayatından öğrenebilirsiniz.

İyi ki tanımışım Edip ağabeyi.

Toprağı bol olsun.

Sevgi ve saygıyla anıyorum.

Şeref Yıldız, 2004

Ek 5

TİP 4. Kongre kararı

"Türkiye İşçi Partisi 4. Büyük Kongresi:

Türkiye'nin Doğusunda Kürt halkının yaşamakta olduğunu; Kürt halkı üzerinde baştan beri, hakim sınıfların faşist iktidarlarının zaman zaman kanlı zulüm hareketleri niteliğine bürünen, baskı, terör ve asimilasyon politikasını uyguladıklarını;

Kürt halkının yaşadığı bölgenin, Türkiye'nin öteki bölgelerine oranla geri kalmış olmasının temel nedenlerinden birinin, kapitalizmin eşitsiz gelişme kanununa ek olarak, bu bölgede Kürt halkının yaşadığı gerçeğini göz önüne alan hakim sınıf iktidarlarının, güttükleri ekonomik, sosyal politikanın bir sonucu olduğunu;

Bu nedenle "Doğu sorununu" bir bölgesel kalkınma sorunu olarak ele almanın, hakim sınıfların iktidarlarının şoven milliyetçi görüşlerinin ve tutumunun bir uzantısından başka bir şey olmadığını;

Kürt halkının anayasal vatandaşlık haklarını kullanmak ve diğer tüm demokratik özlem ve isteklerini gerçekleştirmek yolundaki mücadelesinin, bütün antidemokratik, faşist, baskıcı, şoven-milliyetçi akımların amansız düşmanı olan partimiz tarafından desteklenmesinin olağan ve zorunlu bir devrimci görev olduğunu;

Kürt halkının gelişen demokratik özlem ve isteklerini ifade ve geliştirme mücadelesi ile, işçi sınıfının ve onun öncü örgütü partimizin öncülüğünde yürütülen sosyalist devrim mücadelesini tek bir devrimci dalga halinde bütünleştirmek için, Kürt ve Türk sosyalistlerinin parti içinde omuz omuza çalışmaları gerektiğini;

Kürt halkına karşı uygulanan ırkçı -milliyetçi şoven- burjuva ideolojisinin, partililer, sosyalistler ve bütün işçi ve diğer emekçi yığınlar arasında yerle bir edilmesini sağlamanın, partinin ideolojik mücadelesinin temel ve devamlı bir davası olduğunu;

Partinin Kürt sorununda, işçi sınıfının sosyalist devrim mücadelesinin gerekleri açısından baktığını kabul ve ilan eder."

(Anılar, Kemal Burkay, cilt 1, sayfa 280)

Kısaltmalar

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ANAP	Anavatan Partisi
AP	Adalet Partisi
APK	Arbetar Partiet Komünisterne/İşçilerin Komünist Partisi (İsveç)
ATTF	Avrupa Türk Toplumcular Federasyonu
AYÖD	Ankara Yüksek Öğrenim Derneği
BKP	Bulgaristan Komünist Partisi
CGT	Confédération Générale du Travail (Genel İşçi Sendikaları Konfederasyonu - Fransa)
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
DDKD	Devrimci Demokratik Kültür Derneği - Devrimci Demokratlar
DDKO	Devrimci Doğu Kültür Ocakları
DDR	Deutsche Demokratische Republik/Demokratik Alman Cumhuriyeti (Doğu Almanya)
Dev-Genç	Türkiye Devrimci Gençlik Dernekleri Federasyonu (TDGF)
Dev-Sol	Devrimci Sol – THKP-C
Dev-Yol	Devrimci Yol – THKP-C
DHKD	Devrimci Halk Kültür Dernekleri
DİSK	Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu
DKP	Deutsche Kommunistische Partei/Alman Komünist Partisi
DÖB	Devrimci Öğrenciler Birliği
DP	Demokrat Parti
DSF	Dünya Sendikalar Federasyonu
DÜÖD	Dicle Üniversitesi Öğrenci Derneği
DYÖKD	Diyarbakır Yüksek Öğrenim Kültür Derneği
FİDEF	Federal Almanya İşçi Dernekleri Federasyonu

FKF	Fikir Kulüpleri Federasyonu
GSB	Genç Sosyalistler Birliği
İ.Bilen	İsmail Bilen, Marat, Erdem
İ.T.Ü.	İstanbul Teknik Üniversitesi
İ.Ü.	İstanbul Üniversitesi
İGD	İlerici Gençler Derneği
İKD	İlerici Kadınlar Derneği
İLKSEN	İlkokul Öğretmenleri Sendikası
İSTİB	İsveç Türkiyeli İlericiler Birliği
İYG	İlerici Yurtsever Gençlik
İYÖKD	İstanbul Yüksek Öğrenim Kültür Derneği
KDP	Kürdistan Demokrat Partisi
KOMKAR	Komela Karkerên Kurdistanê
Köy-Der	Köylü Dernekleri
Köy-Koop	Köylü Kooperatifleri Birliği
KUK	Kürdistan Ulusal Kurtuluşçuları (TDKP)
KUK–Sosyalist Eğilim	Kürdistan Ulusal Kurtuluşçuları Sosyalist Eğilim
KYB	Kürdistan Yurtseverler Birliği–Yekiti Niştimani Kurdistan (Yekiti Hareketi–Talabani Hareketi)
MESS	Türkiye Metal Sanayicileri Sendikası
MC	Milliyetçi Cephe
MÇP	Milliyetçi Çalışma Partisi
MDD	Milli Demokratik Devrim
MDP	Milliyetçi Demokrasi Partisi
MHP	Milliyetçi Hareket Partisi
MİT	Milli İstihbarat Teşkilatı
MK	Merkez Komitesi
MSP	Milli Selamet Partisi
MTTB	Milli Türk Talebe Birliği
NATO	North Atlantic Treaty Organization/Kuzey Atlantik Paktı
ÖDP	Özgürlük ve Dayanışma Partisi
PB	Polit Büro, Politik Büro
PKK	Partiya Karkeré Kurdistan – Apocular, Ulusalcılar
Pol-Bir	Ülkücü Polis Derneği
POL-DER	Polis Derneği
PPKK	Partiya Péşenga Karkeré Kurdistan (Kürdistan Öncü İşçi Partisi–Devrimci Demokratlar)

R. Yürükoğlu	Remzi Yürükoğlu (Nihat Akseymen–Veli Dursun)
RP	Refah Partisi
SBKP	Sovyetler Birliği Komünist Partisi
SDP	Sosyalist Devrim Partisi
SED	Sozialistische Einheitspartei Deutschlands/Almanya Sosyalist Birlik Partisi (DDR)
SODEP	Sosyal Demokrasi Partisi
SOL BİRLİK	Türkiye ve Türkiye Kürdistanı Sol Birlik
SSK	Sosyal Sigortalar Kurumu
TDGF	Türkiye Devrimci Gençlik Dernekleri Federasyonu (Dev-Genç)
TDKP	Türkiye Devrimci Komünist Partisi - *Halkın Kurtuluşu*
THKO	Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu
THKP	Türkiye Halk Kurtuluş Partisi
THKP-C	Türkiye Halk Kurtuluş Partisi Cephesi
TİKKO	Türkiye İşçi Köylü Kurtuluş Ordusu – TKP-ML
TİP	Türkiye İşçi Partisi
TKDP	Türkiye Kürdistanı Demokrat Partisi
TKEP	Türkiye Komünist Emek Partisi - *Emeğin Birliği*
TKP	Türkiye Komünist Partisi
TKP-ML	Türkiye Komünist Partisi Marksist-Leninist (TİKKO)
TKSP	Türkiye Kürdistanı Sosyalist Partisi
TMGT	Türkiye Milli Gençlik Teşkilatı
TÖB-DER	Tüm Öğretmenler Birleşme ve Dayanışma Derneği
TÖS	Türkiye Öğretmenler Sendikası
TSİP	Türkiye Sosyalist İşçi Partisi
TÜBİTAK	Türkiye Bilimsel Teknik Araştırma Kurumu
TÜSİAD	Türkiye Sanayici ve İşadamları Derneği
TÜSTAV	Türkiye Sosyal Tarih Araştırma Vakfı
UDC	Ulusal Demokratik Cephe
Ülkü-Bir	Ülkücü Öğretmenler Derneği
VPK	Vänsternpartiet Kommunisterna/İşçilerin Komünist Partisi (İsveç)
YTP	Yeni Türkiye Partisi

Ad Dizini

Abbas 21, 226
Abdi İpekçi 77
Abdi Usta 95
Abdo Salmanoğlu (Abdo) 120
Abdullah Baştürk (Baştürk) 229, 366, 367
Abdullah Çatlı 261
Abdullah Kahraman 364
Abdullah Kutlu 247
Abdullah Öcalan (Apo) (Öcalan) 217, 248, 327
Abdurrahman Atalay (A. Atalay) 428, 429, 459
Abdülhamit 123, 125
Abdülkerim Ceylan (Mele Abdülkerim) 68, 80, 81, 104, 134, 138
Adil Demirci (Adil) (Erdem) 62, 73, 92, 97, 115, 120, 121, 137, 139, 141, 142, 157, 164, 165, 178, 179, 180, 184, 185, 233, 234, 268, 285, 286, 288, 298, 303, 305, 306, 333, 334, 336, 351, 410, 419, 429
Adil Sonkaya 350
Adil Yağcı 117
Adil 37
Adnan Bucak 459
Adnan Sel (A. Sel) 429, 439
Agâh Uyanık 62, 77, 79, 82, 93, 107, 108, 114, 116, 121, 154
Agavni Çerkezyan (Agavni Yenge) 94, 95, 158
Ahmet 31
Ahmet 375
Ahmet Hilmi Feyzioğlu 283, 304, 364
Ahmet Hulusi Özturan 62
Ahmet Kaçmaz 347, 397, 428, 429, 430
Ahmet Kardam 2, 193, 322, 331, 342, 351, 356, 405, 410, 419, 428, 429, 432, 442, 450, 451, 452, 453, 454, 455, 459, 473, 480, 481, 490
Ahmet Karlı (Ahmet) 67, 85, 120, 144, 213, 219, 227, 241, 242, 260, 327, 348, 372
Ahmet Kızıler 73, 86, 93, 96, 111
Ahmet Mekki Dalaba (Ahmet Mekki) 9, 195, 200, 221, 222, 223, 244, 245
Ahmet Muhtar Sökücü (Ahmet Muhtar) 16, 120, 167, 269, 272, 288, 298, 307, 324, 351, 371, 372, 384, 405, 419
Ahmet Polat 235
Ahmet Sancan 98
Ahmet Sarıoğlu (Ahmet) 118, 157
Ahmet Saydan (Saydan) (Aram Pehlivanyan) 180, 182, 183, 184, 185, 188, 208, 209, 233, 234, 254, 255, 269, 271, 292
Ahmet Sipahi 460
Ahmet Zeki Okçuoğlu (Ahmet) 67, 77, 79, 80, 82, 85
Akat Sağıner 325, 329, 330
Alaiddin Taş 120, 446, 447, 449, 460, 465
Aleksandr Dubçek (Dubçek) 62
Ali Dayı 22

Ali Ağa 260
Ali Askeri 171
Ali Durak (A. Durak) 10, 182, 183, 184, 188, 233, 250, 251, 253, 254, 255, 292, 293, 294, 300, 311, 312, 316, 317, 318, 321, 323, 324, 329, 332, 338, 339, 351, 352, 369
Ali Fuat Vardal 429
Ali Hoca 235
Ali İhsan Çelik (Ali İhsan) 201, 231, 235, 358
Ali Ketenci (Ali) 118, 139, 156, 157
Ali Naki 429
Ali Osman Aydın 364
Ali Söylemezoğlu (Söylemezoğlu) 183, 184, 188, 317, 332, 351, 419
Ali Taygun (A. Taygun) 429
Ali Turgut Aytaç 71
Ali Usta 31
Ali Vardal (Ali) 128, 130, 139, 154, 155, 228
Ali Yıldırım 27
Ali 144, 160, 161, 162
Ali 317
Aliye Uçar 16
Alp Orman 184, 233, 308, 312, 323, 339, 340, 342, 349, 351, 355, 356, 358, 400, 405, 406, 407, 409, 413, 417, 419, 429, 441, 448
Alpaslan Türkeş 217, 263, 279
Ana Lind 19
Andropov 396
Apê Hasan 23
Apê Heso 28
Apê İsmail 29
Arif Cizrevi 56
Arif Gülöksüz 429
Arif Hoca 39
Asaf Aslan 73
Asım Eren 42, 43
Asım Özçetin 390
Aşık İhsani 68
Atalay Akıncı (Atalay Usta) 61, 62, 117, 137
Atilla Coşkun (Atilla) 61, 62, 94, 98, 99, 115, 154, 473
Atilla Karaosmanoğlu (Karaosmanoğlu) 133
Aybars Bentürk (Bentürk) 269, 339, 341
Aydan Bulutgil (Aydan) 184, 232, 234, 255, 267, 272, 273, 274, 276, 277, 278, 280, 283, 284, 285, 287, 292, 298, 299, 300, 305, 318, 319, 337, 338
Aydın Engin 342
Aydın Meriç (Hasan) 10, 107, 149, 150, 173, 176, 179, 184, 186, 187, 188, 189, 190, 203, 209, 233, 250, 251, 252, 253, 254, 266, 267, 272, 273, 274, 277, 278, 279, 280, 287, 292, 294, 298, 299, 300, 301, 303, 310, 320, 324, 336, 337, 338, 339
Ayfer 94
Ayfer Coşkun 417
Ayhan Işık 37
Aynur Hayrullahoğlu 446, 449
Aynur Metin 391
Aysel 146
Aysel Güre 237
Ayşe Bilge Dicleli (Bilge Dicleli) (Bilge) 124, 341, 376, 411
Ayşe Coşkun 92, 322
Ayşe Çim 374
Ayşe Zarakolu-Sarısözen (Ayşe) 91, 93, 96, 131
Azad Hasan 385
Aziz Cuydur 269, 285, 352, 354, 355, 356

Aziz Kaya 145, 256, 284, 336
Aziz Nesin 439, 458, 463, 477
Bahtiyar Erkul 99, 176
Bahtiyar Kuru 98, 99
Baki Kaymak 235
Bedir 56, 146, 147, 453
Bedri 29
Bedriye Yıldız 23, 36, 138, 146, 147
Behice Boran (Boran) 49, 63, 64, 65, 66, 68, 69, 70, 74, 75, 90, 92, 97, 101, 102, 103, 104, 106, 108, 117, 133, 134, 135, 141, 142, 143, 148, 150, 174, 249, 263, 347, 380, 397, 403, 404, 414, 415, 416, 417, 433
Bekir Erbatur (Bekir Hoca) 55
Belkıs Türkyılmaz 61, 69
Berat Beran (Berat) 94, 195, 196
Berdan Dere 16, 73, 93, 98, 116, 151, 174, 274, 349, 351, 357, 402, 460, 465
Beria Onger 263
Bertrand Russell (Russell) 49, 63, 66
Besra Hala 22, 25, 30, 35, 36, 39
Beşir Doğan 235, 245, 334
Bezo Nine 21, 22
Bilal Şen 13, 142
Bilal Yaver 228, 281
Bilge Gömüç 166
Bingöl Erdumlu 167
Birol Başören 184, 269, 284, 285, 300, 318, 319
Birsen Yıldız (Birsen) 156, 157, 158, 164, 322, 323, 326, 392, 447
Bogos Bedikyan 71, 121
Bozan Yıldız 23, 346, 374, 375
Bozkurt Nuhoğlu 50
Bubi Amca 248
Burhan Şahin 149, 150
Bülend Ulusu 280
Bülent Metin 330, 358, 382, 391
Cahit Baylav (Cahit) 151, 158, 166, 167, 184, 193, 287, 331, 332, 372
Cahit Kaplan 240
Cahit 127
Can Açıkgöz (Can) 70, 108, 109, 141, 143, 150, 428, 429
Canip Yıldırım 44, 90
Cavlı Çulfaz 184, 185, 376
Celal Küçük 149, 173
Cemal Bağcı 246
Cemal Kıral 103, 128, 184, 269, 286, 307, 324, 351, 419, 428, 432, 448
Cemal Madanoğlu 132
Cemal Ulvi Pamukçu 237
Cemal Yeşil 26
Cemal Yıldız 23, 36, 392
Cemal 459
Cembeli Taş 237
Cevdet Zeydanlı (Cevdet) 144, 160, 161
Cezmi Balkaş 46
Cibranlı Halit Bey (Cibranlı Miralay Halit Bey) (Halit Cibri) 385, 386
Cigerxwûn 58, 326, 371, 372, 385, 389
Cihan Alptekin (Cihan) 55, 121
Cihan Şenoğuz (Cihan) 62, 73, 92, 93, 131, 137, 143, 184, 233, 234, 305, 306, 317, 333, 335, 352
Coşkun Dündar 125
Coşkun 329, 330
Cuma Yiğit 25
Cumali Hoca 235
Çağatay Günel 184, 269, 284, 300, 318
Çerko Kemal 52
Çernienko 396
Çetin Altan (Altan) 39, 63, 91, 133
Çiçek Tuncer (Yağcı) (Çiçek) 62, 92, 141, 153, 157

Deli Memed 58
Demet 391
Demirel (Süleyman Demirel) 114, 125, 194, 218, 263, 264, 279, 280, 356
Deniz Gezmiş (Deniz) 45, 50, 53, 54, 55, 72, 74, 75, 76, 89, 111, 113, 114, 121, 125, 132, 133, 148
Derviş-i Sado 214, 215
Dinçer Doğu 150, 173
Doğan Avcıoğlu (Avcıoğlu) 55, 63, 89, 132
Doğu Perinçek (Perinçek) 69, 74, 77, 96, 103, 111, 117, 148
Dr. Fuat Berxû 386
Dr. Fuat 243, 385, 386
Dr. Hikmet Kıvılcımlı 39, 55, 63, 69, 70, 74, 75, 87, 88, 89, 103, 113, 117, 132, 328
Dr. Kemal 243
Dr. Naci Kutlay (Naci Kutlay) (Naci Ağabey) 79, 86, 326, 328, 370
Dr. Nazmi 184, 185
Dr. Özgür 233, 269
Dr. Saim Ergün 391
Dr. Sait Kırmızıtoprak (Dr. Şıvan) 46, 49, 66, 79, 93, 104, 120, 213
Dr. Sıraç Bilgin 214, 215
Dr. Şükrü Güner 164
Duran Erdoğan 71
Ebdi Xalit 24
Ebo 21
Ecevit 131, 148, 149, 194, 218, 230, 263, 276, 279, 283
Eda Cemiloğlu 38
Edip Karahan (Edip Ağabey) 43, 49, 67, 493, 494
Ekrem 201
Ekrem Aydın 329, 330, 331, 435
Ekrem Cemil (Ekrem Cemilpaşa) 386
Eli 20
Emil Zola 96
Emine Kukul (Eyyüboğlu) (Emine) 238, 282
Enis Coşkun 125, 127, 137, 416, 417
Enver Atılgan 39
Enver Avcı 130
Enver Aytekin 43
Enver Paşa 21
Enver Sezgin 201, 235, 240, 373
Enver Türkoğlu (Enver) 325, 329, 330, 331, 382, 390, 391
Erdal İnönü 356
Erdal Talu (Erdal) (E. Talu) 179, 184, 269, 272, 273, 274, 277, 278, 279, 286, 298, 301, 307, 313, 314, 322, 324, 332, 338, 339, 340, 341, 349, 350, 351, 355, 356, 357, 368, 377, 378, 384, 400, 404, 407, 415, 416, 418, 419, 426, 428, 429, 432, 441, 442, 449, 450, 454, 455, 459, 460, 461, 462, 463, 465, 473, 480, 481, 490
Erdem (Erdem Yıldız) 367, 391, 392, 393, 394, 417, 419, 447
Erden Akbulut 16
Erdoğan Arıs 61, 62
Ergin Cinmen 448, 461
Ergun Erdem 144, 161, 162
Ergun Özçağlayan 65
Ergün Ağabey 42
Erol Poyraz 429
Ersin Tosun 16
Erşen Şansal 465
Ertan Aydın 157
Ertan Uyar (Ertan) 62, 86, 87, 92, 97, 109, 116, 118, 137, 184, 331, 332, 342, 354, 355

Ertuğrul Kürkçü 124
Ertuğrul Yeşilova (Kızıl) 62, 73, 93, 96, 115
Eşref Kolçak 37
Ethem 346
Eyo 24, 25
Eyüp Alacabey (Eyüp) 67, 81, 213
Fahrettin Filiz 446
Fahri Aral (Fahri) 51, 53, 62, 124
Fahri Başıbüyük 26, 27
Fahri Karahan 42
Fahri Yıldız 23, 28, 35
Fahri 51
Faik Bucak 48
Faik Güleçyüz 167, 193
Faruk Aras 66, 145, 389
Faruk Gürler 133
Faruk Pekin 129
Fatih Bakan 429
Fatih Binbay 235
Fatma 22, 29
Fatma Hikmet İşmen 44
Fehmi Altun 173
Fehmi Işıklar 175
Ferhat Tüysüz 262
Feridun Aksın (Feridun) (Feridun Ağabey) 74, 184, 233, 317, 318, 352, 368, 369
Feridun Gürgöz (Feridun) 16, 193, 351, 384, 405, 410, 416, 418, 419, 420, 428, 429, 432, 433, 448
Fethi Naci 119
Fevzi Karadeniz (Fevzi) 139, 145, 146, 155, 160, 170, 192, 195, 239, 244, 248, 249, 256, 281, 333, 334, 351, 369
Fırat Bayraktar 235
Fidel Castro 18
Fiko (Fikret) 459
Fikret Demir 446
Fikriye Abla 96
Fikriye Vardal (Fikriye Teyze) 154
Filiz Kardam 342
Franco 289
Fuat 127, 130
Gencay Gürsoy 477, 481, 486
Gerger 481, 482, 486
Gevri Teyze 22
Gorbaçov (Mihail Sergeyeviç Gorbaçov) 11, 18, 381, 396, 401, 402, 403, 406, 411, 412, 420, 469, 470
Gönül Dinçer (Dinçer) 184. 185, 234, 263, 272, 273, 274, 277, 278, 288, 301, 308, 315, 320, 336, 352, 399
Gromiko 139
Gülay Varlı (Gülay Keskinoğlu) (Gülay) 62, 92, 111, 114, 115, 118, 123, 154, 156, 308, 309
Gülderen Alaca 391
Gülli Yıldız 22, 23, 28, 29, 36, 41, 138, 236
Gün Bulut 94, 116
Güner Türkoğlu 390
Günfer Demirci (Günfer) 164, 165, 166
Güray Tekin Öz (Güray) 73, 76, 93, 96, 97, 115, 116, 144, 178, 184, 234, 267, 268, 287, 288, 298, 352
Hacı Mirza 129, 130
Hakan Duman 113
Haki Karaer 248
Halil Kural (Halil) 61, 62, 69, 71, 94, 118
Halit Erdem (Halit) 159, 160, 184, 351, 357, 419
Halit Yenidoğan 61, 69
Haluk Tan İpekçi 384
Haluk Yurtsever (Haluk) (Hasan Utku)

163, 164, 165, 180, 181, 182, 184, 188, 205, 207, 209, 234, 251, 252, 253, 254, 255, 286, 300
Hamit Fendoğlu 262
Hanefi Karataş (Hanefi) 236, 335
Hanefi Usta (Kunduracı) 31
Harun Karadeniz (Harun) 51, 72, 73, 93, 122, 155, 156
Hasan Basri Alp 354
Hasan Celep (Hasan) 93, 98
Hasan Hoşnav 170, 171
Hasan Özcan 416
Hasan Yıkmış (Brusk) 49, 120, 134
Hasip Ağa 31
Hasretyan 275, 314
Haşim Çim 374
Havva Yıldız 23, 36
Haydar Üzülmez 230, 259, 373
Haygaz Usta 62
Helin 145
Herbert Mies 397
Heybet Atsız (Heybet) (Kolhozcu) 11, 201, 231, 235, 240, 372, 373, 374, 375, 376
Hıdır Tek 213
Hıfzı Oğuz Bekata 46
Hikmet Balkaş 46, 48
Hikmet Bozçalı 62, 85, 146
Hikmet Buluttekin (Hikmet) (Çeko) 46, 120, 134
Hikmet Çetin 464
Hilmi Güner (Güner) 106
Hitler 18, 119, 180, 276, 382
Hurşit 385
Hülya 329, 330
Hüsamettin 236
Hüseyin Cevahir 82, 114
Hüseyin Çapkan 73, 74
Hüseyin Demirdal 16
Hüseyin Erdem 223, 244
Hüseyin İnan (Hüseyin) 82, 114, 121
Hüseyin Kahraman 98, 99
Hüseyin Uğurlu (Hüseyin Ağa) 129, 130
Hüseyin Velioğlu 203
Hüseyin 328
Hüsnü Dilli 150
Hüsnü Güzel 259
Indira Gandi 18
Işıtan Gündüz (Işıtan) 62, 102
İbrahim Ahmet 171
İbrahim Aksın (İbrahim Ağabey) 43, 48, 62, 176
İbrahim Güçlü 66, 138, 145, 216, 326, 327
İbrahim Güzelce 8, 149, 150, 156, 172
İbrahim Halil Yıldız (Xelil-ı Şero) 22, 138, 449
İbrahim Kaypakkaya 148
İbrahim Yüksekkaya 38
İbrahim 322
İdris 30
İhsan Nuri 385
İhsan 33
İlhan Akalın 429
İlhan Hoca 317, 318
İlhan Işık 247
İlhan Selçuk 39
İlkay Demir (İlkay) 62, 73
İlyas 94
İnce Mehmet 129
İnci İşbulur 459
İrvem Keskinoğlu (İrvem) 62, 73, 93, 95, 96, 111, 114, 116, 121, 137, 157, 190, 309
İsa Suvar 79, 140

İsfendiyar Eyyüboğlu (İsfendiyar) 16, 195, 196, 200, 202, 220, 230, 231, 235, 239, 246, 266, 282, 333, 334, 358, 359, 360, 364, 429, 440
İsmail Beşikçi 216
İsmail Bilen (İ. Bilen) (Erdem) 10, 13, 142, 143, 149, 180, 184, 185, 186, 187, 188, 211, 233, 234, 242, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 269, 270, 278, 288, 292, 293, 294, 295, 299, 300, 301, 302, 303, 311, 312, 316, 317, 319, 323, 325, 338, 339, 343, 348, 350, 351, 352, 353, 354, 368
İsmail Cem İpekçi (İsmail Cem) 82
İsmail Hakkı Şaveys 385
İsmet 25
İsmet 22
İsmet Balkaş 46
İsmet Bilgin 55
İsmet Paşa 125
İsmet Şerif Vanlı 111
Jak 54
K 360, 362
Kadir Manga 114
Kadri Cemilpaşa 385
Kasım Bey 385
Kavvus Ağa 56
Kaya 27
Kaya Karan 203
Kâzım Oral 32
Kâzım 119
Kemal Atakan 448
Kemal Bingöllü 50
Kemal Burkay (Kemal Ağabey) (Burkay) 16, 105, 138, 145, 183, 210, 212, 213, 265, 326, 327, 348, 370, 371, 384, 385, 408, 459, 495
Kemal Daysal (Daysal) 118, 175
Kemal Ezber (Kemal) 195, 196
Kemal Fevzi 386
Kemal Nebioğlu 149
Kemal Türkler 43, 149, 150, 156, 161, 162, 172, 173, 174, 176, 192, 229, 281, 366, 411
Kemal Vardal (Kemal) 139, 154
Kemal Yıldız 10, 23, 192, 200, 230, 235, 237, 240, 244, 249, 258, 282, 333, 334, 345, 346, 373, 447, 448
Kenan Akgün 201, 231, 235, 237
Kenan Evren 276, 311, 356, 421
Kenan Pars 37
Kenan Somer 105, 106
Kendal Nezan 138
Kevi Hala 29, 35
Kirov 314
Komer 66, 72
Komiser Adem (Adem) 449
Kosigin 139
Kunduracı Ziya 62, 64
Kuzgun Acar 65
Kürt Reşit 92
Lazariev 275, 314
Lenin 72, 96, 97, 119, 158
Lütfi Çimen 62
Lütfü Bey 32
Mahfuz Okyay 334
Mahir Çayan (Mahir) 63, 71, 89, 96, 101, 102, 103, 111, 113, 114, 121, 125, 132, 133, 141, 246
Mahmut Amca 95, 153
Mahmut Cavlı 202
Mahmut Çıkman 246, 327
Mahmut Kutlu (Mahmut) 203, 231, 235
Mahmut Okutucu (Mele Mahmut) 81, 82, 83, 84, 104, 134, 138
Mahmut Şimşek 200

Mahmut 231, 237
Marks 332
Medet Serhat 372
Medo 21
Mehdi Zana (Mehdi) (Zana) 9, 55, 80, 81, 138, 145, 197, 198, 199, 212, 213, 218, 219, 220, 221, 227, 228, 258, 259
Mehmet Ağabey 56
Mehmet Ağar 421, 450
Mehmet Ali Aslan 67, 68, 70
Mehmet Ali Aybar (Aybar) 47, 49, 63, 64, 65, 66, 68, 69, 70, 74, 75, 90, 91, 92, 97, 103, 104, 117, 131, 133, 135, 148, 150
Mehmet Ali Dinler 214
Mehmet Ali Kılıç (Mehmet Ali) 163
Mehmet Ali Tazedal 382, 390
Mehmet Boz 165
Mehmet Bozışık (Bozışık) (İsa Yoldaş) 2, 17, 184, 185, 233, 234, 351, 397, 398, 419, 428, 429, 442, 443, 450, 451, 452, 454, 455
Mehmet Can 90
Mehmet Celal Bucak 260, 261
Mehmet Çakmak 9, 200, 202, 231, 235, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 258, 259, 264, 374
Mehmet Duruşkan 54
Mehmet Efendi (Bave Tujo) (Hacı Ahti) 386
Mehmet Emin Bozarslan (Mehmet Emin Ağabey) 67, 68, 326, 371
Mehmet Ertürk 149, 176
Mehmet İncili 125
Mehmet Karabulut (Mehmet Beg) 204, 235, 239
Mehmet Karaca (Karaca) (M. Karaca) 16, 149, 174, 176, 193, 269, 288, 307, 321, 324, 336, 351, 367, 368, 369, 398, 405, 416, 417, 418, 419, 424, 425, 426, 428, 429, 432, 433, 437, 441, 448
Mehmet Kavas 47, 48, 62
Mehmet Kılınç 149, 173, 174
Mehmet Mıhlacı 98
Mehmet Salmanoğlu (Salmanoğlu) 62, 73, 91, 92, 101, 115, 116, 119, 120, 123, 137, 144, 157, 184, 185, 187
Mehmet Sarı 35
Mehmet Sarısözen 61, 62, 91, 93, 96, 98, 114, 123, 129, 130, 131
Mehmet Sıddık (Mehmet) (Mehmet Yıldız) 23, 260, 447, 448
Mehmet Süleyman 138
Mehmet Taş 120
Mehmet Tuna 382
Mehmet Yaşar Can (Yaşar Can) 43, 56
Mehmet Yokuş 220
Mehmet 25, 26, 33
Mekkiye 138, 453
Mele Emin (Güleker) 235
Mele Mehmet 84
Mele Nuri (Duruk) 235
Melike Demirağ 140
Memduh Tağmaç 133
Memduh Ünlütürk (Ünlütürk) 129, 130
Memduh Yıldırım (Memduh) 26, 27, 28
Memet Çelik 203, 448
Menderes 121
Meni 21
Meryem Han 56
Metin Gümrükçü 94
Metin Gür 103, 184, 233, 255, 300, 304, 318
Mıho (Muhittin) 20
Mihri Belli 54, 55, 63, 69, 70, 72, 73, 74, 75, 77, 89, 91, 95, 101, 102, 103,

111, 113, 117, 124, 131, 132, 148
Mispah Salık 237
Misto 24
Mithat Bilici (Mithat Ağabey) 228, 281
Mithat Üzülmez 232
Molla Mustafa Barzani (Barzani) 42, 45, 46, 48, 77, 79, 134, 139, 140, 171, 213, 214, 215, 216, 243, 261, 371
Muharrem 160
Muhittin 29
Muhsin Batur 133
Muhterem Biçimli 81, 134, 138, 213
Muhteşem Özdamar 460
Murat Alp 184, 354, 355
Murat Belge 65
Murat Ceyişakar 130
Murat Civan 385
Murat Deliboz 61, 69
Murat Sarıca 43
Murat Tokmak (Murat) 144, 161, 162, 165, 192, 384, 416, 435, 448, 450
Musa Anter (Musa Ağabey) 67
Musa Kural 62
Mustafa Budak (Apê Selim) 389
Mustafa Çamlıbel 248, 259
Mustafa Dağcı (Mustafa) 200, 230, 246, 282, 334
Mustafa Demir (M. Demir) 10, 311, 183, 184, 188, 233, 250, 251, 253, 254, 255, 292, 293, 294, 300, 308, 310, 311, 312, 317, 321, 323, 324, 338, 339, 351, 352, 405, 407, 410, 419
Mustafa Güleker (Mustafa) (Güleker) 225, 226, 227, 235, 238, 245, 246
Mustafa Gürkan 102
Mustafa Hayrullahoğlu (Mustafa) (Deniz) 10, 62, 73, 94, 98, 99, 116, 120, 121, 139, 151, 155, 157, 166, 184, 189, 195, 197, 287, 314, 319, 333, 335, 336, 343, 344, 345, 346, 364
Mustafa Subaşı 30
Mustafa Suphi 348, 349, 350, 352, 353, 420, 468
Mustafa Üstünbaş 130
Mustafa Ziya Ülgenciler 130
Muvaffak Şeref 43
Muzaffer Oruçoğlu 148
Muzaffer Sencer 92
Mücrimi 17
Müjdat 328
Mümtaz Kotan 138, 145, 216
Münir Ramazan Aktolga 63, 125
Müslüm Üzülmez (Müslüm) (Üzülmez) 138, 201, 220, 221, 231, 235, 237, 282
Müşir Kaya Canpolat 43, 150
Müşrika Ana 23, 29, 36, 41, 449
Nabi Yağcı (Nabi) (Yılmaz) (Haydar Kutlu) 2, 12, 45, 51, 53, 61, 62, 73, 91, 95, 96, 97, 101, 114, 115, 116, 117, 120, 122, 137, 139, 141, 142, 143, 144, 151, 153, 154, 157, 158, 159, 160, 162, 166, 169, 174, 176, 178, 179, 184, 189, 190, 195, 209, 222, 223, 228, 232, 233, 234, 250, 255, 266, 267, 269, 270, 272, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 292, 300, 301, 302, 306, 308, 310, 311, 312, 313, 315, 316, 317, 319, 322, 323, 324, 331, 332, 333, 336, 337, 338, 340, 342, 343, 345, 346, 348, 349, 350, 351, 354, 355, 368, 370, 371, 376, 377, 380, 396, 397, 403, 407, 411, 414, 415, 417, 418, 419, 420, 421, 428, 429, 452, 454, 458, 465, 473, 481, 491, 492
Nabile Nergiz 238
Naci Sümeli (Naci) 201, 264, 309
Nadire Teyze 153

Nafiz Bostancı (Bostancı) (Nafiz) 274, 331, 332, 416, 435
Nahit Töre 125
Nazım Hikmet (Nazım) 39, 87, 96, 238, 309, 319
Nazlı Ilıcak 121
Nazmi Balkaş (Soro) 46, 66, 134
Nebil Varuy 43, 65
Necati Siyahkan (Siyahkan) 111
Necmettin Büyükkaya 8, 10,38, 45, 62, 66, 67, 70, 76, 85, 87, 102, 104, 111, 134, 138, 139, 144, 170, 171, 213, 219, 243, 260, 265, 358, 359, 361, 362, 363, 364, 365
Necmettin Erbakan (Erbakan) (Erbakan Hoca) 52, 54, 131, 218, 263, 279, 356
Necmettin Meriç (Necmettin) 196
Necmettin Turcan (Necmettin) 119
Necmi Demir 62, 72, 73, 95, 122, 124
Necmiye Alpay 184
Nejat Firûz 150
Nelson Mandela 461
Nermin Aksın 43, 48
Nesrin Sipahi 95
Neşet Kocabıyıkoğlu (N. Kocabıyıkoğlu) 429, 440
Neval 346
Nevzat Temel 235
Nezahat Gündoğmuş 465
Nihat Akseymen (Akseymen) (R. Yürükoğlu) (Veli Dursun) 184, 233, 234, 251, 252, 253, 254, 255, 269, 286, 294
Nihat Balyoz (Nihat Ağabey) 95, 117, 118, 142, 158, 183
Nihat Erim 114, 133
Nihat Kahraman 384
Nihat Sargın (Sargın) (Nihat Ağabey) (N. Sargın) 2, 11, 12, 66, 122, 366, 380, 417, 421, 422, 428, 429, 430, 431, 435, 438, 439, 441, 446, 452, 453, 454, 457, 458, 460, 461, 462, 463, 464, 465, 473, 477, 479, 480, 481, 482, 483, 485, 490, 491, 492
Nilüfer Umaç (Nilüfer Hoca) 32, 33
Nişan Hançer 47, 48, 62
Niyazi Ağa 80
Niyazi Tatlıcı (Niyazi Usta) 9, 80, 138, 196, 197, 198, 199
Niyazi Toğuç 98
Nurettin İspir 47, 50
Nurettin Özvarış 213
Nurettin Pirim 429
Nurettin 226
Nurkalp Devrim 65, 184
Nurseli Varlı-Sarısözen (Nurseli) 62, 92, 114, 115, 118, 124, 131, 137, 140, 141, 154, 156, 341, 376
Nurten Boz (Nurten) 165
Nusret Demiral 452
Ohannes Çerkezyan (Ohannes) 262
Ohannes Sinan Yıldız (Sinan) 120
Oktay Ekşi 263
Oktay Etiman 128, 132
Oktay Kaynak 124
Oktay Zor 184
Olga 193
Olof Palme 18, 49
Orhan Aydurmuş 184
Orhan Kotan 448
Orhan Savaşçı 124, 125
Orhan Taylan 172
Orhan Yıldırım (Orhan) 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 269, 303, 307, 313, 314, 322, 349, 351, 357, 376, 400, 404, 405, 407, 412, 418, 419, 429

Osman 29
Osman Aydın 66, 67, 213
Osman Bilge 99, 119
Osman İkiz 329
Osman Saffet Arolat 77
Osman Sakalsız (O. Sakalsız) (Sakalsız) 424, 428, 429, 432, 433, 442, 448
Osman Şahan 157
Osman 274
Osman 362
Oya Sencer (Baydar) 64, 65, 92, 342
Oya 329, 330
Ozo 21
Ömer Ağın (Ömer) 9, 119, 141, 146, 159, 195, 244, 245, 246, 248, 249, 256, 266, 267, 269, 272, 273, 281, 305, 306, 307, 333, 334, 335
Ömer Ayna 113, 121
Ömer Bakkal 226
Ömer Çetin 46, 79, 80, 134, 144, 145, 213, 219, 327
Ömer Hayyam 95
Ömer Şêxmûs 385
Ömer Tulgan 184, 233, 339, 351, 419
Ömer 169
Önder Sağlam 242
Örfi Akkoyunlu 67
Özcan Keskeç 150, 173
Özkan 119, 122, 123
Özlem Özgür 274, 279, 342
Peyami Arıırk 429, 465
Pınar 391
Prof. İdris Küçükömer 43, 64, 65, 93
Prof. Suat Keskinoğlu 93
Puşkin 423
Ragıp Hoca 32, 33, 36
Ragıp Zarakolu 62, 73, 86, 93, 96, 97, 124, 128, 129, 131
Ramazan Kukul (Ramazan) 119, 122, 123, 155
Ramazan Tolaz 355, 356
Rasih Nuri İleri (Rasih Nuri) 130, 131
Rasim Ağa 55
Remzi İpek (Remzi Ağabey) 58
Remzi Vural (Remzi) 57
Reşat Fuat 233
Reşit Ağa 31
Reşit Amca (Apê Reşit) 83
Reşo Zilan 385
Reva Ozan (Aşık) (Reva) 202, 231, 238, 240, 246, 266, 273, 282, 334
Rıza Güven 149, 173
Rıza Kuas 43, 66, 68, 69, 74
Ruhi Koç 213, 246
Ruhi Su 17, 95
Saadet İlgin 238
Saba Ozan (Saba) 202, 231, 238, 282, 334
Saddam Hüseyin (Saddam) 92
Sadık 22
Sadi Koçaş (Koçaş) 133
Sado 21
Sadun Aren (Aren) (Sadun Hoca) 63, 64, 65, 66, 68, 69, 70, 74, 75, 90, 92, 97, 101, 102, 103, 104, 133, 150, 441, 481
Sait Aydoğmuş 213
Sait Elçi 48, 79, 86, 90, 120, 134, 214
Sait Güven 119, 141, 159, 195, 244, 245
Sait Öztüzün 235
Salazar 289
Salih Şimşek (Salih) 201, 231, 232, 235, 244, 246, 248, 249, 264, 281, 374
Salih Turcan (Salih) 119, 142, 143, 200, 202, 230, 244
Salo (Atılgan) 57

Sami Abdurrahman 215
Sarkis Çerkezyan (Sarkis Çerkezoğlu) (Sarkis Usta) 43, 61, 62, 69, 94, 95, 116, 117, 118, 120, 122, 142, 156, 157, 158, 159, 262
Sarp Kuray 328
Savaşkan Oral 76
Sedat Özgüven 367, 382, 419, 423
Sefa Ongar (Sefa Usta) 62, 118, 119, 122, 123, 140, 156, 262
Selahattin Karataş 26
Selim Mahmutoğlu (S. Mahmutoğlu) 175, 176, 429, 443
Selma Ashworth 73, 122
Selma Atabek 429
Sencer Divitçioğlu 43, 93
Serdar 341
Serhad Dicle 348
Sevinç Öztaş 16
Seyhan Erdoğdu 63
Seyid Abdülkadir 386, 387
Sezai Atılgan 39
Sezai 284
Sıtkı Coşkun 9, 62, 72, 73, 75, 76, 77, 91, 92, 94, 95, 97, 114, 115, 118, 151, 174, 175, 184, 185, 191, 193, 234, 265, 267, 285, 286, 298, 303, 307, 313, 314, 319, 322, 349, 350, 351, 357, 381, 384, 395, 398, 400, 403, 404, 407, 410, 415, 417, 418, 419, 428, 429, 442, 448
Sibel 114
Sinan Cemgil 114, 121
Stalin 276, 424
Suat Esinsel (Suat) 144, 161, 162, 165
Süleyman 119
Süleyman 130
Süleyman Başıbüyük (Süleyman) 26, 28
Süleyman Çavuşev 184, 233, 352
Süleyman Kartal (Süleyman) 202, 231, 236, 256, 266, 281, 282
Süleyman Talay (Süleyman) 201, 231, 235, 240, 244, 282, 373
Süleyman Üstün 342
Şaban Yıldız 70
Şakiro 226
Şefik Çağlarer 62, 118
Şefik Genç 201
Şefik Hüsnü Değmer (Şefik Hüsnü) 95, 117
Şefik Tunç (Şefik) (Şefan) 201, 235, 240, 266
Şemsi Araç 235
Şener Sarıcı 61, 62, 69, 70, 338
Şeref Yıldız (Şeref) (Şerif) (Ercan Akın) (Mahmut) (Haydar) (Hüseyin Ersavaş) 2, 13, 14, 15, 16, 21, 23, 39, 61, 69, 77, 97, 111, 115, 126, 128, 144, 157, 158, 163, 184, 185, 204, 210, 234, 328, 351, 368, 392, 417, 418, 419, 428, 446, 451, 452, 455, 459, 465, 473, 480, 481, 490, 494
Şerif (Şero-ı Elsıti) 21, 22, 24, 31
Şevki Akşit 131
Şevki Yıldırım (Şevk-i Sengo) 371
Şeyda Talu 322, 403
Şeyh Eyüp 260
Şeyh Said (Şeyh) 11, 20, 31, 38, 88, 260, 384, 385, 386, 387
Şeyhmus 371
Şinasi Kaya 65
Tacettin Öğretmen (Tacettin Ağabey) (Tacettin Hoca) 56
Tage Erlande 18
Tahsin Ekinci 78, 79, 81, 86
Tahsin Erdoğan 238
Talabani 170, 171, 216, 219, 243, 265,

327, 385
Talat Aydemir 46, 132
Talat Ulusoy 446, 449, 465
Talip Öztürk (Talip) 247
Taner Kutlay 76
Tarık Ziya Ekinci (Tarık Ağabey) (Dr. Ekinci) 43, 44, 46, 57, 66, 68, 77, 78, 79, 82, 84, 86, 90, 370, 371
Taylan Özgür (Taylan) 72
Tayyar Alaca (Tayyar) 77, 79, 82, 330, 369, 370, 382, 419, 423
Tekin Türkyılmaz 95, 286, 382
Terzi Fikri 220
Teslim Töre 148
Tito 18
Tolstoy 96
Toygun Eraslan (Toygun) (T. Eraslan) 50, 62, 93, 116, 123, 428, 429, 459, 460, 462, 463
Truman Şakarel (Truman) 94
Tuncay Mataracı 129
Turabi (Turabi Bey) 57
Turan Seyfioğlu 37
Turgut Gökdere 150, 173
Turgut Metin Öztürkoğlu (Metin) (Turgut Metin) 144, 159, 160, 181, 184, 196, 228, 234, 285, 299, 300
Turgut Özal 263, 264, 280, 356, 421, 463
Turgut Sunalp 356
Turhan Ata (Turhan Başkan) 166, 167, 168, 170, 195, 224, 416, 455
Ufuk Nalbantoğlu (Ufuk) 93, 98
Ulvi Oğuz 184, 233, 234, 283, 284, 285, 287, 299, 300, 318, 319, 337, 338, 351
Umur Coşkun (U. Coşkun) 429, 437, 438, 462
Uso (Yusuf) 20
Uso 21
Ülkü Akgün 202, 231
Ülkü Coşkun 452
Ümit Fırat 145
Ümit Necef 127, 128
Vadim Zagladin (Zagladin) 185, 186, 188
Vahap Erdoğdu 63
Vahit Tülis 62, 74, 94
Varlık Özmenek 429
Vasıf Öngören 338
Vedat Baranoğlu 429
Vedat Demircioğlu (Vedat) (Demircioğlu) 13, 51, 53, 55, 62, 71, 72, 89, 125
Vedat Günyol 94
Vedat 195, 196, 198, 199, 220
Veli Can Oduncu 262
Veli Develioğlu 465
Veli 52
Veysel Uçum 236, 336
Veysi Sarısözen (Veysi) (Sarısözen) 51, 52, 53, 54, 61, 62, 65, 73, 74, 75, 77, 86, 87, 91, 93, 95, 96, 97, 100, 101, 103, 105, 106, 108, 110, 114, 115, 116, 117, 122, 137, 140, 143, 180, 184, 233, 271, 300, 312, 315, 317, 320, 323, 341, 348, 349, 351, 395, 400, 405, 406, 407, 409, 411, 413, 415, 416, 417, 419, 422, 427, 429, 441, 448
Vezir Perişan 213
Yadı Hala 22, 28, 30, 35, 157, 375
Yahya Mehmetoğlu 219
Yaşanur Parlak 154
Yaşar Kemal 52, 53
Yaşar 274, 279
Yaşar 31
Yavuz Karslı 62

Yavuz Ünal (Yavuz) 143, 351, 419, 428, 429, 432, 448
Yılmaz 286
Yusuf 29
Yusuf Ağa 58
Yusuf Aslan 114, 121
Yusuf Azizoğlu 45, 46
Yusuf Baran (Ali Yusuf) 201, 221, 222, 223, 231, 238, 244, 249, 281
Yusuf Kıtıki (Yusuf) 162, 163, 193, 423, 428, 460
Yusuf Küpeli 63, 71, 76, 124, 329, 330
Yusuf Şanlı (Yusuf) 139, 155, 157, 285
Yusuf Ziya 386
Zakarya Mildanoğlu (Zakar) 120
Zeki Adsız 227, 258
Zeki Baştımar 13, 95, 292, 338
Zeki Kılıç (Z. Kılıç) 429, 440
Zeki Müren 360
Zero Hala 22, 30, 35
Zihni İpek 129, 130
Ziya Acar 145, 348
Ziya Yılmaz 124, 128
Zübeyde Hala 22, 35
Zülfü Dicleli (Zülfü) (Z. Dicleli) 124, 341, 349, 350, 351, 395, 405, 407, 418, 419, 428, 429, 432, 433, 443, 460, 463, 465
Zülküf Ağa 31, 32, 34, 38

Bu kitapta, TKP Merkez Komitesi Politik Büro üyesi Şeref Yıldız yaşam öyküsünü anlatıyor. TKP'de bu düzeyde sorumluluk alan bir kişi anılarını ilk kez yayımlıyor.

1974'te üye olduğu, 1978'de Merkez Komitesi ve 1984'te MK Politik Büro üyesi olduğu TKP'de, gerek örgütsel gerek siyasal kararların alınması ve uygulanması süreçlerini değerlendirmeleriyle anlatıyor.

Diyarbakır-Ergani'nin bir köyünde doğan, tek sınıflı bir ilkokulda öğrenim hayatına başlayan Şeref Yıldız, ailesini, Ergani'yi, Kürt illerini sıcak bir duygusallıkla bizlerle paylaşıyor.

1964'te İstanbul Hukuk Fakültesi'yle başlayan TİP'li yıllar ve sosyalist hareketle iç içe yürüyen Kürt hareketi ile ilk temaslarının başladığı bu dönem Şeref Yıldız'ın ömür boyu yaşatacağı dostlukların temellerini atıyor. Fırtınada Yürüyüş boyunca Kürt ulusal hareketinin serüvenini de içeriden bir gözle izleyebiliyoruz.

Bu çalışmanın üzerinde çok konuşulacağına, yeni tanıklıkları teşvik edeceğine inanıyoruz.

SKB 0153241 VKS

ISBN: 978-975-8683-70-3
9 789758 683703